

חידושי

המהרי"ר דיסקין

על מסכת חולין

הגהות מגליון הגמרא מסכת חולין
בכת"ק של מרנא ורבנא רשכבה"ג
רבי יהושע ליב דיסקין זצוק"ל
אבדק"ק בריסק וירושלים

עם ביאורים ובירורים
בהנח דבריו הק'

ונלוה אליו שאר גנוזות וכתבי ידות

קונטרס

פסקי שעה - הלכות טריפות הריאה

חידושי המהרי"ר דיסקין

על מסכת
חולין

הגהות מגליון הגמרא מסכת חולין
שנעתקו אות באות מכתב יד קדשו
של רבינו הגדול רשכבה"ג
גאון הגאונים קודש הקדשים

רבי משה יהושע יהודה ליב דיסקין זצוק"ל

אב"ד בריסק דליטא
ובאחרית ימיו האיר כעשרים שנה בירושלים עיה"ק

יוצאים לאור בפעם הראשונה מגליון הגמרא שלו
בתוספת ביאורים ובירורים בהבנת דבריו הק'

עם שאר כתבי ידות
וקונטרס פסקי שעה - הלכות טריפות הריאה

יו"ל לרגל כלולות בתי שתחי'
בחמלת ה' עלי
אליעזר דן בלאאמו"ר הגאון רבי אריה ליב שליט"א רלב"ג
ליקוואוד תשפ"ד

לפרטים נוספים אודות הספר
ניתן לפנות למו"ל:
אליעזר דן רלב"ג
59 Chicanos Drive
Lakewood N.J. 08701
USA
732.330.6653
MachonSofrim@gmail.com

כל הזכויות שמורות © All Rights Reserved

אין להעתיק או להדפיס שום חלק מהערות הגליון ומחידושי המהרי"ל
דיסקין שנעתקו מכת"ק בין לצורך מסחרי או פרסום בספר או לשום
צורך בלי רשות מפורשת מהמו"ל. השקעה ועבודה רבה נעשתה
בהעתקת ופענוח החידושים מכת"ק בבירורם ובליבונם
(עי' שו"ת הרמ"א סי' י' איסור גזל בזה)

יוסף שלו' אלישיב

ירושלים

בס"ד, אייר התשע"א

מודעת זאת מקדמת דנא רום תוקפו וגבורתו של הגאון
המפורסם רשכבה"ג מהרי"ל דיסקין זצוק"ל אשר האיר לארץ
ולדרים עליה, ואף גדולי עולם חרדו לקולו. ולכן הדפסת הגהות
שרשם על גליון הש"ס אינה זקוקה להסכמה ולא באתי אלא
לברך את המתעסקים בקדשים ה"ה הרה"ג אליעזר דן רלבג
שליט"א שזכות פעולתו להוצאת תורתו של הגה"ק תעמוד לו.

בברכת התורה

מכתב שקיבלנו עבור החידושים מגליון הש"ס שעומד לצאת לאור עולם
אשר מקצתם מופיעים בכרך זה עמ"ס חולין

דברים אחדים

ישמחו הלומדים וירננו השוקדים בהעלותינו לראשונה על מכבש הדפוס הערות מסכת חולין מאת מרנא ורבנא של כל בני הגולה אותו גאון הגאונים קודש הקדשים רבינו המהרי"ל דיסקין זצוק"ל. חידושים אלו פוענחו ונעתקו בחרדת קודש מעצם כתב יד קדשו של רבינו, מה שרשם על גליון הגמרות ש"ס דפוס סלאוויטא, שבהם למד ורשם הערותיו וציוניו על הגליון בבקיאות עצומה ובעומק הפשט, החל בק"ק שקלאב בשנת תרל"ב ואח"כ בבריסק, ואף העבירם אתו לירושלים עיה"ק. גמרות אלו שבהם קבע רבינו את לימודו כל השנים^א, היו טמונים וספונים ואף שמורים רבות בשנים מאז פטירת רבינו בשנת תרנ"ח, וברוך שמסר תורתו לשומרים, שבמשך כשלושה יובלות השתמרו כל ההגהות במילואם. ודבר פלא ראינו שאפילו חורי התולעים שהצטברו במשך השנים לא נגעו בכתב יד קדשו, ובמקומות מסויימים נמצאים ממש מסביב לכתב היד ואינם נוגעים בו, בבחינת 'לא שלטה בו רימה'.

ברוך שזכינו משך השנים להתעסק בקדשים עד כמה שידינו מגעת, בבירור וליבון מקחו של צדיק קדוש זה, אשר בהם טמונים עומק וסתרי הבנת הסוגיות כפי דרכו של רבינו, ולהביאם לאור עולם לתאוות לב כל מבקשי השם, אוהבי כל הגה וטיפת דיו קודש שיצא מרבינו. וכפי שפעם השיב הגרי"ח זוננפלד זצ"ל בספר שלמת חיים (ח"ב סי' קטו) בענין דיוק מלשוננו של המהרי"ל דיסקין "מדברי רבינו זללה"ה כל מה שיכול לדייק הוא הלכתא". וכן דרכו של רבינו בהערות וציונים אלו בגליון הגמרות לקצר מאוד, וכפי שידוע גם בכל כתביו, שהיה אמן המקצר. וחידושי רבינו זצ"ל הם כפטיש יפוצץ סלע, כל כמה שממשמשים בהם יותר, מוצאים בה יותר עומק לפנים מעומק. וכן דרכו בציונים אלו, ע"פ רוב רשם רבינו רק המילים "עיין בסוגיא זו וזו במסכת פלונית". אמנם בציונים אלו טמונים מרגליות עמוקות בבקיאות וחריפות עצומה, ואחר העיון בעומק שתי הסוגיות אפשר אולי להבין התחלת כוונתו. לפעמים הציון הוא הערה חזקה על הסוגיא, ולפעמים הוא ישוב למה שיש להעיר על הסוגיא בלי שהביא רבינו מה שיש להעיר, ולפעמים הציון בא ליישב קושיית המפרשים, בלי שהביא רבינו קושיתם. וכמובן אין בידינו לרדת כלל אף לתחילת דעתו וכ"ש לסוף דעתו. רק השתדלנו כמיטב יכולתנו לציין הסוגיא שהאיר. לפעמים השארנו הדברים כמו שהיא בלי ביאור וביורור, ולפעמים ניסינו לברר ולבאר מה שנראה לדעתנו הקלושה עומק כוונתו ברמיזתו המקוצרת. מובן מאיליו שכל מה שכתבנו היא רק בדרך אפשר, ומרוחקים אנו כמזרח למערב להכרת אף קרסולי רגליו של רבינו, והעבודה והעמל כאן היא בבחינת תן לחכם ויחכם עוד להגדיל תורה ולהאדירה.

חשיבות מיוחדת להערות אלו מצאנו גם בין כתבי בנו של רבינו הגאון רבי יצחק ירוחם דיסקין זצוק"ל. כשהגיע לארה"ק בשנת תרס"ט התחיל בעבודת פענוח והעתקת הערות אלו מעל הגליון, עצם דבר זה מראה על חשיבות חידושים אלו בעיני בנו, ועל רצונו העז שישתמרו ההגהות^ב. בידינו גם העתקתו של הגאון רבי יצחק ירוחם זצ"ל על ארבע

א. וכן מצינו הערות שנכתבו בשני סוגי דיו גם בציון אחד, דבר המראה שרבינו המהרי"ל דיסקין הוסיף בתקופה אחרת הוספה על הערה שכבר רשם מכבר.
ב. וכן מצינו שהמהרי"ל דיסקין עצמו עבר בדיו על אותיות הערתו שכבר החלו לדהות מתקופה קודמת, כנראה מתוך רצון לשמר את שכתב שנים לפני כן.

דברים אחדים

מסכתות הראשונות מהש"ס (ברכות, פאה, שביעית, ועירובין). בהעתקתו נוכחנו לראות איך שדקדק להעתיק כל הגה"ה של רבינו ואף תיקון ציורי רש"י בריש עירובין. כמו כן ידוע שפעם ראה הגרי"ד סאלאוויצקי זצ"ל בן מרן הגרי"ז זצ"ל הערה אחת מגליון גמרות אלו (זה היה בגליון מסכת בכורות דף יב:), ומשך כמה ימים התעסק בהערה אחת של רבינו בשיעורו המפורסם בירושלים עיה"ק.

מלבד הערות אלו מגליון מסכת חולין¹, גם ליקטנו כמה הערות רבינו משאר מסכתות הש"ס שקשורים למסכת חולין, והצגנו אותם על הדף בציון בסוף מאיפה היא לקוחה. וכן להשלמת הענין השתדלנו להעתיק כמה חידו"ת קצרים משאר כתבי רבינו, משו"ת מהרי"ל דיסקין ותורת האהל השייכים למסכת חולין, וגם כמה דברים מכת"ק שתחת ידינו. כל אלו מופיעים במקומם על הדף וצוין מאיפה הם לקוחים. ועל אף שאין המלאכה מושלמת בכל אלו כראוי, ובפרט שלא העתקנו המערכות ותשובות ערוכות בעניני מסכת חולין וספיקות השייכים לפרק כל הבשר ושאר עניני מסכת חולין שכתבם רבינו בתשובותיו, שבהם נראית ומודעת בכל הארץ רוב חילו ועוצם גבורתו של רבינו המהרי"ל דיסקין זצוק"ל במלחמתה של תורה. מכל מקום מה שהוצג כאן, וכן הערות הגליון מכת"ק שכתבם דרך לימודו (ויתכן אף כתבם כולו מזכרוננו, וכפי שהוכחנו כמה פעמים משך עבודתינו), ואף שאין הדברים המובאים כאן מייצגים עוצם גדלו ותפארתו של רבינו כלל, והם כטיפה בים מעוצם גאונו, מכל מקום ובעז"ה גם במתכונת זה ובפרט כשהם בפונדק אחד יאירו בהם עינינו ובאורו נראה אור, ויהיו לתועלת הלומדים והמעיינים, ולחובבי תורת רבינו זצוק"ל.

* * *

בנוסף גם צירפנו מכתבי תורה מאא"ז הגאון הגדול רבי אליעזר דן רלב"ג זצ"ל ראש ישיבת עץ חיים בעיה"ק, מה ששמע מפה קדשו של שאר בשרו רבינו המהרי"ל דיסקין זצ"ל השייכים למסכת חולין, ועוד כמה דברים חדשים מכתביו שנתגלו לאחרונה ולא שזפתום עין הדפוס עד עתה. חלק מהכתבים הגיעו אלינו מתשובותיו שכתבם בשם רבינו המהרי"ל דיסקין להגאון רבי יעקב ריינוביץ זצ"ל שהיה מדייני לונדון, ומקודם היה מו"ץ בעיר וואלקאוויסק בליטא. תשוח"ח לנינו הר"ר אלי פרידוואלד נ"י שמסרם לנו. כמו כן הוספנו גם שאר גנוזות מכתבי ידות זקנינו מהם השייכים למסכת חולין ומהם על שאר ענינים. גם הדפסנו כאן מדור 'אהל יהושע' הליכות והנהגות רבינו המהרי"ל דיסקין בעניני יורה דעה. ובסוף הספר צירפנו קונטרס פסקי שעה על עניני טריפות הריאה ובדיקתה שחיברתי בעז"ה.

זכינו שהגאון הגדול רבינו ראש ישיבת גור בירושלים עיה"ק רבי שאול אלתר שליט"א, לקח מזמנו היקר ועבר על עבודתנו בבירור הערות רבינו שבגליון, ואף רשם כמה וכמה הערות מאירות עינים המופיעים בשולי העמוד מתחת להערותינו על שמו. וכן זכינו שהגאון

ג. בכרך מסכת חולין הופיעו כמה פעמים בודדות הערות קצרות בכתב יד אחר, אותן לא העתקנו כאן בספר. מן הנראה הם מרבי צבי אלימלך מדינוב זצ"ל בעמח"ס בני יששכר. הש"ס נקנית על ידי רבי שלמה לוריא מגבירי שקלאב, מעזבון ספריית בעל בני יששכר, שיורשיו מכרו כמה דברים לאחר פטירתו. ולאחר מכאן בשנת תרל"ב השאילם רבי שלמה לוריא לרבינו המהרי"ל דיסקין שיקבע לימודו בהם וירשום בהם הערותיו כדי שיעמוד לו לזכותו.

דברים אחדים

רבי שלמה אריאלי שליט"א מעיה"ק ירושלים, המו"ל של ספרי הגרע"א עבר על חלק מעבודתו. כמו כן עלי להודות לידידי הרבנים הגאונים הרב ר' גרשון אילוביץ שליט"א, הרב ר' אליהו סנדומירסקי שליט"א, הרב ר' יהונתן פז שליט"א, והרב ר' פנחס רוזנטל שליט"א, שגם שמו עינם הבדולח על כמה מהדברים ועברו על חלקים מהחיבור, תשוח"ח להם.

הנני להודות מקרב ליבי להורי היקרים שליט"א, אאמו"ר שליט"א כבר משחר ילדותי הדריכני בדרך אבותנו, וכל מה שקשור בהוצאת מרגניתא טבא זו תמיד עומד לימיני בעצה ותושיה, יתן ה' שיזכה ביחד עם אמי מורתי שתחי' עוד רבות בשנים להיות לנו למורה דרך לראות ולרוות נחת וברכה מכל יוצ"ח.

וכן עלי להודות לאחי יקירי איש המעש והחסד הר"ר גבריאל רלב"ג שיחי' שלקח על עצמו הוצאת הספר לאור עולם, ושיתף עמו גם בן גיסי היקר איש המעש והחסד הר"ר שניאור טענענעבויס שיחי', שבשותפות לקחו על עצמם הוצאת הספר לאור עולם. זכות רבינו הקדוש זצוק"ל יעמוד להם בזה ובבא לראות ולרוות נחת דקדושה מכל יוצ"ח היקרים ולהצלחה מרובה בכל מעשה ידיהם.

* * *

הננו מוציאים לאור הערות הגליון מכרך מסכת חולין לקראת השמחה אשר במעוננו, כלולות בתנו הכלה המהוללה **עליזה** שתחי' עב"ג החתן המופלא והמופלג בתורתו וביראתו, כליל המעלות והמידות, מבני עליה שהם מועטים, החתן **שמשון דוב** שיחי' בן מחותננו הדגול מרובה, **הרב ר' אליעזר הלוי שליט"א למשפחת לוי** (שהוא נצר ישיר לרש"ר הירש זצ"ל, בן אחר בן לרבי מיכאל הלוי לוי חתנו של רבי שמשון רפאל הירש זצ"ל), שהוא עצמו בר אוריין ות"ח שתורתו אומנתו, העושה תורתו קבע ומלאכתו עראי. יכלה הזמן ולא יכלו פרטיהן לטובה אודות משפחת מחותננו, המפורסמת במעשיהם הטובים, ובעשיית חסד בהצנע לכת.

בסוף החיבור צרפנו אל הקודש **קונטרס 'פסקי שעה' על הלכות טריפות הריאה ובדיקתה** שחיברתי בעז"ה. יהא רעווא מן שמיא שהוצאתם כל אלו לאור עולם, וזכות הפצת התורה יעמוד לימיננו, ויתן ה' שיעלה הזיווג יפה יפה, זיווג של קיימא בבנין עדי עד, ושיזכו לבנות בית נאמן בישראל לה' ולתורתו **שזכות אבותם מסייעם בעז"ה**, לתפארת כל המשפחות ולתפארת כל ישראל.

כצאתי אפרוש כפי אל ה' שזכות רבינו המהריל"ד יעמוד לנו ולזרענו שלא ימוש התורה מפינו ומפי זרעינו עד עולם, ועל ידי לימוד ועמל בתורת רבינו יהיו שפתותיו דובבות בקבר, כמאמרם ביבמות צ"ו. וזכות רבינו בגנזי מרומים יעמוד לכל ההוגים בתורתו ושלא תמוש התורה מפינו ומפי זרענו וזרע זרענו מעתה ועד עולם אכ"ר.

לקראת יום כלולות בתי שתחי' כ"ד אדר תשפ"ד

יום פטירת זקנינו האדמו"ר רבי ברוך פנחס ראבינוביטש זצוק"ל מסקאליע

אליעזר דן בלאאמו"ר הגאון רבי אריה ליב שליט"א **רלב"ג**

תוכן הענינים

הגהות רבינו המהרי"ל דיסקין מכת"ק מגליון מסכת חולין . . . . . א
תשובה מכת"ק רבינו המהרי"ל דיסקין בחשש שמוטת העוף . . . . . פט
תשובה מהנצי"ב על הנ"ל . . . . . צה

מכתבי תורה מהגאון רבי אליעזר דן רלב"ג זצ"ל

ממה ששמע מפה קדשו של רבינו המהרי"ל דיסקין זצ"ל

סימן א - תשובה בענין מומר ומין . . . . . קא
סימן ב - תשובה בענין אונא ארוכה ופיצול מקמא ושאר עניני טריפות הריאה . . . . . קה
סימן ג - תשובה בעניני ברכת השחיטה וסך בין שחיטה לשחיטה ועניני הרהור ברכה . . . . . קח
סימן ד - בהנ"ל ובדין היסח הדעת בברכת שחיטה . . . . . קיד
סימן ה - תשובה בענין נפל סכין מידו ושחט ודין אשו משום חיציו (חולין לא) . . . . . קכא
סימן ו - תשובה בענין יחיד בהוראת ב"ד . . . . . קכט
סימן ז - בענין פסולי עדות בקידושין . . . . . קלז
תשובה מאאמו"ר שליט"א בדברי המהרי"ל דיסקין הנ"ל . . . . . קלט

מבית אבותם

הגאון רבי אליעזר דן רלב"ג זצ"ל - ראש ישיבת עץ חיים

הגהות על שולחן ערוך יור"ד . . . . . קנא
בענין מנהג נביאים . . . . . קסה

הגאון רבי חיים יעקב שפירא זצ"ל - ראב"ד ירושלים

בענין שחיטת בר אוחות . . . . . קעז

הגאון רבי יהוסף שווארץ - בעמח"ס תבואת הארץ

עניני מסכת חולין . . . . . קעט

אהל יהושע

הליכות והנהגות רבינו המהרי"ל דיסקין - עניני יורה דעה . . . . . קפו

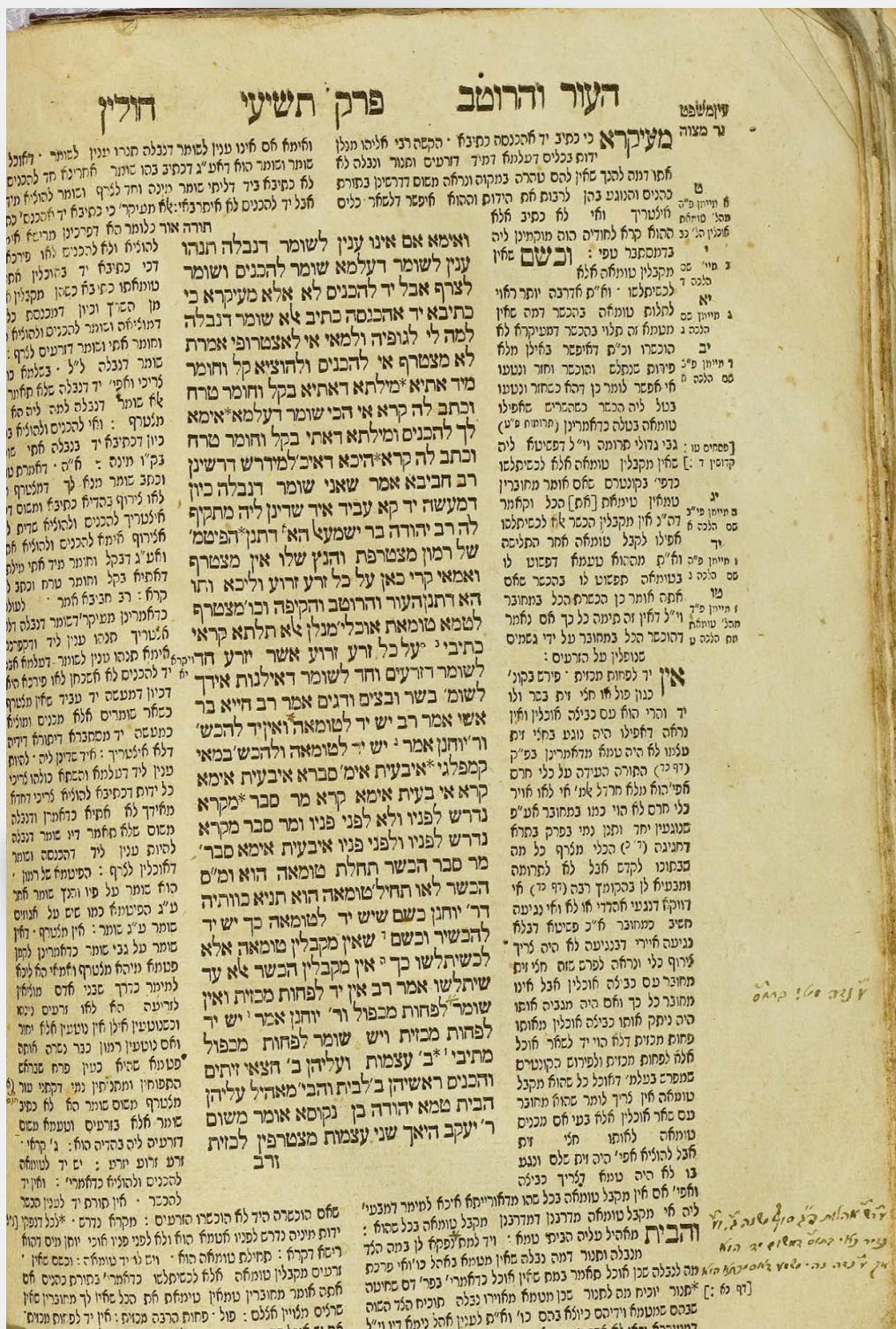
* * *

קונטרס פסקי שעה

על הלכות טריפות הריאה ובדיקתה . . . . . א

כתיב רבינו המהרי"ל דיסקין צוק"ל - לחלו דף קיח ע"ב

דחלים

זען

שני שומרין מהו מילטרפ • ל
אותה לבנה הראשונה הראויה
שהרי היא עלמה אוכל : אמר
שומר : קדורה אינה מילטרפ

אורל שבתון לכביה : פנימים • הינו השם
לחכול : קדורה • נקובה : מזרפת
עית • שומר היח : שלמה מזרפת דהי
• דלא היח שומר : חילנה טורה •
אין חומר על דהי שומר חמר חמר

שני שומרין מהו שצטרפו הריב"מ א"מ
בוה על גב זה? ומי א"ב שומר על גב שומר
*והתנן ר' יהודה אומ': שלש קליפות בבצל
פגומות בין שלמה בין קדורה מצטרפת
אמצעית שלמה מצטרפת קדורה אין
מצטרפת חיצונה בין כך בין כך קדורה ר"ה
אשעי' שומר אוכל ששלח קמיע'א ליה
כיוקדחא לא מנן אהאי והאי לא מנן אהאי
לא מצטרפת און דילמא כיון רהאי מנין
אדריה והאי מנין אדריה מצטרפתא ומשמע
ר' אעור בן עזריה ממנה בשל פול וטמא

בשר קמחית מנחם של ורמיהו
אחא רב דרבא בקולתא ומשום די ורמא
במשמשין בתשמישין תא שמע *תרנא דר
רבי ישמעאל *על כל ידוע ודוע שמע יור
כדרך שכני אדם מוציאין לרועה תורה
בקלפת' אחרים בקלפת' ועדשי' בקלפת'
באמר רב אחא בר רבא בקולתא ומש
יד הבא מן בשרה ומשום שומר בשל
עולתא צרכי להתנות אה תתנא מן
צרכי עולתא בחד דרא ומי איכא כבצ
אוכלין בחד דרא *בתמי רשמעון בן שמ
השאת דאיתא להבי דרא חתמא מן בת
רשמעון בן שטח גופא ודי עצמות ועל
שני הצאי תמי והבסי ראשון שנים לב
ורבית מאחיל עליהן הבית ממא יהודה

[illegible]

אלהם צי שומרי מצורין ואלו
 תלמידי שולחן והנה נניח הנה
 לחורבן בריה אל תיפול דחק
 הוא : דמחור בר אבא ביקור' ומס'
 די : דיד אבא : דן קריסין :
 בדרה : קאמר בסאחא דגלגל
 שחטין קבועין בדרה שחטין
 ומשם שחט דכל שחטות עליהם
 השאבה רביה דא שחט דגון זינן
 זה הנה שחט : שול אבא חטין
 ואלו הנה שומרי : בלחא שחטין
 זינן : תפיקא :
 שחטות עליהם שחטין קבועין
 זינן : שחט שחט
 קייטות : שחט
 הקייטות : התחטות על שחט
 שחט : שחט השחטת על שחט
 כל הקייטות : שחטין על שחט

[illegible][illegible][illegible]

יח
 א חיות פ"ס
 חס' טולת
 פולק' ה'י
 יש
 ב חיות סס
 הלכה
 כ
 ג חיות סס
 כהנא
 ד ה חיו' פ"א
 חס' פולק'
 הלכה א סס
 טסין פס
 טוס' פ"ח
 ס"ל ס"י
 כב

כח חתית מיה
חת' שוחלת
אכלנו ה' כ'
בן שם
שם
לא
[צ"ל ר"ס
בן יקום]
הוי יד
דעליל
הגשר
יוחנן
עשעש
י
אי
ה' הוה צ"ס
אלו טור
טולס
אכל נחל
לייד
הוי שומר
קבל
אלא חוב

דנקע בייסע
קחא עס
רקע נוי הא
עס
עצ
הר
*ע
ט
ח
כ
י
כ
ו
ה
ל
מ
נ

1870

11th Nov 1914 and 1915

כתי"ק רבינו המהרי"ל דיסקין זצוק"ל - להלן דף קיט ע"ב

פרק תשיעי חורין

חורין

[עין חוס]
 לעיל יב :
 ד"ה חקרו
 ותוס' פסחים
 עב :
 ד"ה חיקו

*טומאת בית הסתרי
הסתרי לא מטמא אדם
לי ושאלתי לרבי אב
*הא מני רבי מאיר הי

וְהָיָה כִּי יִשְׁמַע ה' אֶת קוֹל אֲשֶׁר יִקְרָא אֶת הָאֹכֵל אֲשֶׁר יֹאכַל אוֹכֵל שְׂאֵתָה יִכּוֹל לְהֵאָכֵל
לְאֲחֵרִים קְרִי אוֹכֵל אוֹכֵל שְׂאֵי אֶתָּה יִכּוֹל לְהֵאָכֵל לְאֲחֵרִים

לאחרים

[illegible][illegible][illegible][illegible]

הערות והגהות רבינו המהרי"ל דיסקין וצוק"ל
(מכתי"ק)
מגליון גמרא מסכת חולין (דפוס סלאוויטא)
ולקט כמה מחידושיו מכתי"ק משו"ת מהריל"ד ותורת האהל

פרק הכל שוחטין

דף ג:

חולין דף ג: "רוז מציין אלל שחיטה מומחין הן"

מה שחקר בט"ז (יור"ד סי' א' ס"ק ר') בשוחט ובודק ששכח. נ"ל דעכ"פ יש לסמוך על רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן, ולומר ששכח עתה, ועתה לא שחט, דו"ק. (שו"ת מהרי"ל דיסקין – קונטרס אחרון סימן ה אות קו)

דף ד:

תוד"ה מומר לעבודת כוכבים מותר לאכול משחיטתו זא"ד תימה דצפרק צתרא דהוריות (דף יא.) פליג זה רב אחא ורבינא * צמומר להכעיס אי הוי מין או מומר

נ.ב. ע' .. דעע"ז [דעובד עבודה זרה] הוי .. ומסתמא ר"ל בזה"ז [בזמן הזה] גזרו..^א

[ועיין עוד להלן עמוד קא תשובה מכתי"א אל"ז הגאון רבי אליעזר דן ללצ"ג זל"ל מה ששמע מפ"ק של רבינו המהרי"ל דיסקין זל"ל צדין מומר]

א. חסר בהכת"י, ועיין להלן דף יג ע"ב מה שציין רבינו אדברי התוס' שם, ומה שציין אדברי רש"י עבודה זרה דף כו ע"ב, שגם הובאו להלן בגמרא דף יג ע"ב.

דף ו.

חולין דף ו. "ותצלין לטעמא עבד"

וביזמא דף פא: צמוד"ה שהפילפלין צא"ד וי"ל שיש מיני תצלין הרבה יש מהן דעיקרן לטעמא עבדי והנהו פטורין מן המעשר ואין מטמאין טומאת אוכלין וזהנהו מיירי צהעור והרוטצ (חולין דף קכ.) ויש מהן דחזו * לאכילה צעיניהו כגון צלל וקפלוט וכיוצא בהם ופעמים שמתצלין בהן הקדירה כמו שצת דצפר' צא סימן (גדה דף נא:) והנהו חייצין צמעשר ומטמא טומאת אוכלין וזהנהו איירי צפ"ק דחולין (דף ו.) וצכל מערצין

ג.ב. ע' תוס' פפ"ב דמו"ק ו'שבת קמא. בתוס'^ב

(כת"י רבינו מגליון כרך יומא דף פא:)

חולין דף ו. כי הא דר"ש צן אלעזר שדרי' ר"מ לאחויי חמרצ מצי כותאי וכו' דמות יונה מצלח להן צראש הר גריזים שהיו עוצדין אותה ור"מ לטעמיה דחייש למיעוטא וגזר רוצא אטו מיעוטא

הקשה אחי בש"ס (חולין ו, א ור"מ לטעמיה), בלא"ה כמו בבצים שכתב הר"ן (ביצה ג, ב מדפי הרי"ף) דאם הולך לקנות אצלו הוה קבוע.

ותירצתי דשם אבצים קאי ואינהו קביעי, ובכל מקום שהאסורים נמצאים הם קבועים ולא בטלי, משא"כ כאן, אף שכותי זה יהיה קבוע [דעליו אנו דנין], מ"מ המיעוט האמיתי מנ"ל שקבוע, אולי הכותי הרשע נייד עתה, דו"ק, ומ"מ כשהבצים מובאים אצלו אתי שפיר, דאם הם הקבועים אסורים, אינן הנך, וזה פשוט. ואין לומר

ג. מועד קטן דף יג ע"ב תוד"ה בתבלין כתבו "פי' בקונט' כרוב וכרשינין, והקשה בתוס' רבי פרץ דכרוב וקפלוט אינן חשובין תבלין דהא אמרינן (חולין דף ו.) דתבלין לטעמא עבדי ואפילו באלף לא בטיל, ולפת וקפלוט אינו צריך לשער כי אם בששים כדאיתא פרק גיד הנשה (שם דף צו:) ותבלין כך נידוכין כדרכן בפ"ק דביצה (דף יד.) א"כ אינו כרוב, ובערוך פירש מיני בשמים".

ובשבת דף קמא ע"א תוד"ה הני פלפלי וכו' כתבו "דלא מיקרי תבלין אלא בירקות כעין כמון אבל שומין ובצלים אינם בכלל תבלין".

ואולי כוונת רבינו להעיר, דתוס' שם קובע שבצל אינו תבלין, וביזמא כתבו התוס' שבצל מיקרי תבלין.

ואולי כוונת רבינו הפוך להטעים מה שכתבו התוס' שם, על פי מה שכתבו ביזמא, דתרי גווני תבלינים הם, ועיקר שם תבלין הונח על אלו שאין נאכלים, ולא על בצל ושומין שנאכלין בעיניהו.

א"כ בבצים נימא אולי נשאו הטריפות, זה אינו דלא חיישינן להך ובפרט דכבר נאסרו, והתם שאני, ודו"ק.

(שו"ת מהרי"ל דיסקין – כתבים סימן צב)

דף ז:

חולין דף ז: "עקרנא להו איכא צער בע"ח קטילנא להו איכא צל תשחית"

עבודה זרה דף יא. צמוד"ה עוקרין על המלכים צא"ד וא"ת אמאי לא פריך והאיכא צער בעלי חיים כדפריך לקמן (דף יג.) גצי נושא ונותן צשוק של עצודת כוכבים דצשלמא משום צל תשחית ליכא * דכיון דלכבודו של מלך

נב. ע' חולין ז:

(כת"י רבינו מגליון כרך עבודה זרה דף יא.)

דף ז:

גמ' אמר ליה אי הכי * היינו דתניא על רגליו עמד ולציתו לא הלך

נב. ע' פדר"א פ' ל"ג פליג ע"ז

ג. חולין דף ז ע"ב "עקרנא להו איכא צער בע"ח, קטילנא להו איכא בל תשחית וכו'".
אולי כוונת רבינו להעיר דבתוס' מבואר דאי לאו משום כבודו של מלך היה איסור בל תשחית- וזה אף מחיים, היינו היכא דלא קטלינהו רק עקרנא להו, אמנם בגמ' חולין הנ"ל חזינו דבעקרנא להו איכא איסור צער בע"ח בלבד ולא בל תשחית, ורק בקטלינהו להו איכא בל תשחית.
וכן מבואר ברש"י כאן בד"ה עקרנא (הראשון) שכתב "שלא יוכלו לבעט ובל תשחית ליכא שיהו ראיות לדישה".

ד. פרקי דרבי אליעזר פרק ל"ג "והשליכו את האיש בקבר אלישע, הלך האיש ונגע בעצמות אלישע וחי, ואחר כך הוליד את חנמאל בן שלום".
כוונת רבינו לציין דהפרדר"א פליג ממה שכתב "ואחר כך הוליד את חנמאל", אם כן אינו כמאמר הגמרא "ולביתו לא הלך".

דף ח.

חולין דף ת. תוד"ה מותר לשחוט זה מקלקל הוא "אע"ג דנסוף פרק אלו דברים בפסחים (דף עג.) מחייב לענין שבת גבי שוחט שבת צחוף לעצודת כוכבים משום תיקון כל דהו דתקן להוילא מידי אכר מן החיה"

נשאל אדמו"ר זצ"ל בתוס' חולין ח, א בד"ה מותר 'אע"ג דבס"פ אלו דברים בפסחים מחייב גבי שוחט חטאת בשבת בחוף לע"ז משום תיקון כל דהו. והוא תמוה דשבקו מתניתין דכלל גדול (שבת עג.) דקחשיב שחיטה מאבות מלאכות, והביאו ממרחק לחמם מברייתא דפסחים הנ"ל.

והשיב בחכמה עצומה כדרכו בקודש, דלכאורה תמוה איך מותר לשחוט בהמה בריאה בסכין של עכו"ם, והלא קודם גמר שחיטה עכ"פ נעשית מסוכנת מפסיקת הגרירת או הושט, ונמצא נהנה מגמר השחיטה, וצ"ל דמ"מ לענין הנאת עכו"ם חשבינן להנאה מתחילה ועד סוף, ולעומת שהיתה קודם קודם שחיטה אינו נהנה. [ודוגמא לזה הולכת הנאה לים המלח, דמ"מ אח"כ נהנה ודו"ק].

ולפי"ז לק"מ משוחט בשבת, דהתם מתחייב ע"י גמר השחיטה דהוי מתקן גמור וכנ"ל, ולזה הביאו ברייתא דשוחט חטאת בשבת בחוף לעכו"ם, דמקשינן עלה לקמן (מ, א) כיון ששחט בה סימן אחד אסרה אשחוט חוף לא לחייב דמחתך בעפר הוא, ומשני ר"פ הכא בחטאת העוף עסקינן דכלהו בהדדי קאתי, והיינו כשהיה חצי קנה פגום והוסיף עליו כל שהוא כמבואר שם, ובזה קשה דהוי מקלקל, דקודם הוספת כל שהוא לא הי' מסוכנת, דחצי קנה פגום כשירה, ולזה הוכרחו לחלק בין שבת לעכו"ם, דבשבת סגי בתיקון כל דהו, ושפתים ישק משיב דברים נכונים.

(תורת האהל)

דף ט.

חולין דף ט. "גמ' ואלו הן הלכות שחיטה שהייה דרסה חלדה הגרמה ועיקור"

בענין שהייה משהו^ה, היה נ"ל שהשוחט יגמור השחיטה ויטריפנה. חדא, משום הברכה, דאף דלא עבידא למיכלא, אכתי תיקונו של שחיטה מן התורה ולא הוי ברכה

ה. וז"ל הרמ"א (יו"ד כג, ב) "והמנהג פשוט במדינות אלו להטריף כל שהייה אפילו משהו בין בעוף בין בבהמה".

לבטלה. ואפילו להאחרונים דבשוחט לכלבים אינו מברך, היינו משום דלא נחית לה כלל מעיקרא למצות עשה דשחיטה, משא"כ בדאתחיל בה. ועוד, דלשיטת רש"י בע"ז (יא, א ד"ה עיקור) דאסור לגרום טריפות, ודאי דשהיה משהו דאסור משום חומרא לא הוי בכלל, משא"כ כשלא יגמור השחיטה כלל.

ומיושב בזה מה שהקשה הגרע"א (יו"ד סי' ב) דלדין במוצא בשר ברוב טבחי ישראל, נחוש שמא לא גמר השחיטה, ונהי דאית ליה רווחא לבדוק ולגמור, אכתי כיון שמצא שחסר לרובא, לדין דפסלינן שהיה משהו, השליך ולא גמר. ולמ"ש לא קשה מידי. אמת שהתבואות שור בסי' כג לא כתב כן, אמנם לענ"ד נראה כנ"ל.
(שו"ת מהרי"ל דיסקין – קונטרס אחרון סימן ה אות קז)

דף י:

תוד"ה ודילמא אדנפיק ואמי צליר ליה שיעורא צא"ד דספק טומאה צרה"י ספיקו
טמא דכלל ענין טימא הכתוב אפי' הוה רה"ר שיש בו הרצה צני אדם *
ואפי' דבר שאין בו דעת ליטאל

נב. ע' ריש נידה שב' התוס' דטומאה שלא ע"י מגע א"ר [אין ראייה]
דמחלקינן בין ר"ה לרה"י

דף יא.

חולין דף יא. מנא הא מילתא דאמור רבנן זיל צתר רוצא מנלן דכתיב אחרי רעים
להטות וכו'

הקשונה, למה לא הוכיחו (חולין יא, א) משור הנסקל דאזלינן בתר רובא.

---

1. נדה דף ב ע"א תוד"ה מעת לעת כתבו "ועוד י"ל דלא גמרינן מסוטה אלא טומאת מגע ולא טומאת
ראייה לכך מטמאה אף ברה"ר".

[ובגליון גמרא בבא קמא בדף יא ע"א בתוד"ה דאין מקצת שליא בלא ולד ציין רבינו אתוס' שם
שכתבו "כל ספיקות שאתה יכול להרבות ברה"י אפילו ספק ספיקא טמא" וז"ל "ע' תוס' ריש נדה דביוצא
מגופה ל"ש לחלק בין רה"י לרה"ה, וע"ש דף יז:"]

ותירצתי, דהוה אמינא דספק ספיקא אינו מטעם רובא, ובהרג ב' בני אדם מיירי, משא"כ באדם הוי התראת ספק. ואי משום כופר לא איריא, י"ל בכמה אנפי.
(שו"ת מהרי"ל דיסקין – כתבים סימן צג)

דף יא:

חולין דף יא: תוס' ד"ה וכו' תימא דזדקינ ליה "מקשינ דנילף מרואה גופיה דאזלינ
צמר רוצא דלמא הרווא הוא טריפה, וטריפה שהרג את הנפש פטור"

עוד הקשוני בתוס' שם (חולין יא, ב ד"ה וכו') מאי ראי' מרוצח, אולי בהרג לפני
ב"ד.

וזה הבל דא"כ דרישה וחקירה ברוצח לא משכחת לה כלל, ועוד דלר"ע כשראו
בעצמן אין דנין, עי' ר"ה ריש פרק ג' (כו, א). והא דקיי"ל בטריפה שהרג, צ"ל כיון
דטריפה הוא לא מהדרי לזכותו כל כך, א"כ רוצח איך משכחת לי', דאם יעידו בפני
ב"ד אחר, הוי עדות שאי אתה יכול להזימה, ושוב לא יוכלו אף הם עצמם לדוננו,
דאין עד נעשה דיין, והם בעצמם עפ"י ראייתם נמי לא, דילמא לאו טריפה הוא ולא
חזו לי' זכותא.

(שו"ת מהרי"ל דיסקין – כתבים סימן צד)

דף יב.

חולין דף יב. "חזקה שליח עושה שליחותו וכו' רוצ מלויין אלל שחיטה מומחין הן"

לענין חלב מבהמה שמצאוה אח"כ טריפה. נראה לי דכל שאירע בה מחיים איזה
ספק שצריכה בדיקה, ודאי לכו"ע אין מטריפין למפרע. וראיה מפ"ק דחולין דניחא
לש"ס אי אמרינן חזקה שליח עושה שליחותו (ע"ש דף יב, א), דאפילו לא ס"ל רוב
מצוין אצל שחיטה מומחין הן, מ"מ כשרה הבהמה. ואמאי, דילמא מצאה אחר שחטה
[להפוסקים דמחמירין בעגונה, או ביו"ד (סי' שצט) לומר שמת זה מכבר] קודם
שישחוט השליח, ובשלמא אי נימא כסברת הר"ש בתוס' עירובין (לב. ד"ה רב ששת)
דהשליח חייש למכשול המשלח, א"כ י"ל דה"ל לבא להגיד למשלח שכבר נשחטה
ע"י אחר, אבל לשארי פוסקים דלא מחלקי בהכי תיקשי. אלא ע"כ כיון דקיימינן

דחזקה שלית עושה שליחותו, א"כ מה שמצאנוה עכשיו שחוטטה, אין זה ממשיך עלינו לחוש שנשחטה מקודם.

(שו"ת מהרי"ל דיסקין - קונטרס אחרון סימן ה אות קכב)

דף יג:

חולין דף יג ע"ב "אמר רב נחמן אמר רבה בר אבא אין מינין באומות עובדי כוכבים" עבודה זרה דף כו: ברש"י ד"ה מינין בא"ד כומרינ לעבודת כוכבים צין עובדי כוכבים * צין ישראלים

נב. ע' חולין יג:א

(כת"י רבינו מגליון כרך עבודה זרה דף כו:)

גמ' אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן אין מינין באומות עובדי כוכבים למאי אילימא לשחיטה וכו' אלא למורידין, השתא דישראל מורידין * דעכו"ס מצעי'

נב. ע' ע"ז סה. ח

ז. חולין דף יג ע"ב "אמר רב נחמן אמר רבה בר אבא אין מינין באומות עובדי כוכבים והא קא חזינן דאיכא אימא אין רוב עובדי כוכבים מינין סבר לה כי הא דאמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן נכרים שבחו"ל לא עובדי עבודת כוכבים הן אלא מנהג אבותיהן בידהן, אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן אין מינין באומות עובדי כוכבים למאי אילימא לשחיטה השתא שחיטת מין דישראל אמרת אסירא דעובד כוכבים מבעיא אלא למורידין השתא דישראל מורידין דעובדי כוכבים מיבעי אמר רבי עוקבא בר חמא לקבל מהן קרבן".

ורש"י שם ד"ה מין כתב "זה האדוק בעבודת כוכבים ומין ישראל חמור ממומר לעבודת כוכבים שהמין אדוק בה וכל מחשבותיו לה".

ולכאורה כוונת רבינו לציין דמש"כ רש"י דכומרינ ישראלים זהו מין למה כתב כומרינ, הא בישראל כל עובד ע"ז מיקרי מין ולא דוקא בכומרינ. וע"ז מציין לסוגיא דחולין וכמש"כ רש"י שם דמין ישראל חמור מסתם מומר לעבודת כוכבים דסתם עובד אינו אדוק.

גם יתכן שמציין מקור לדברי רש"י דמין הוא בין ישראל בין עכו"ם, מהגמ' בחולין למסקנא.

ח. עבודה זרה דף סה ע"א "והאמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן גר תושב שעברו עליו י"ב חודש ולא מל הרי הוא כמין שבעובדי כוכבים".

ולכא' כוונת רבינו לציין דזהו הפשט בגמ' שם "הרי הוא כמין שבעו"כ", והיינו דיש לו דין מורידין כמבואר בגמ' כאן דמין עו"כ מורידין.

תוד"ה שחיטת מין ישראל אסורה דעכו"ס מיציעא צא"ד וא"ת ודילמא מין ישראל גרע דהא עוצד עבודת כוכבים הוי מין לכו"ע וכו' ולא אמרינן שחיטתן לעבודת כוכבים וי"ל דמכל מקום מין עכו"ס דאדוק בעכו"ס יותר פשוט * דשחיטתו לעכו"ס ממין ישראל

נ.ב. ע' ע"ז ג. וצ"ע ק"ט

דף טז:

גמ' לא צא הכמוצ אלא להמיר להם זשר תאווה שצתחילה * נאסר להם זשר תאווה משנכנסו לארץ הותר להם זשר תאווה ועכשיו שגלו יכול יחזרו לאיסורן הראשון

נ.ב. ע' יבמות עא: בתוס' ד"ה מאי

דף יח:

חולין דף יח: "מאן אמרה יוסף צר חייא וכו' אנא מרז יהודה גמירנא"

ט. עבודה זרה דף לב ע"ב – לג ע"א "אמר שמואל עובד כוכבים ההולך לתרפות בהליכה אסור דאזיל ומודי קמי עכו"ס בחזרה מותר מאי דהוה הוה, ישראל ההולך לתרפות בהליכה מותר דלמא הדר ביה ולא אזיל בחזרה אסור כיון דאביק בה מהדר הדר אזיל והתניא ישראל ההולך לתרפות בין בהליכה בין בחזרה אסור אמר רב אשי כי תניא ההיא בישראל מומר דודאי אזיל."

עכ"פ מבואר בגמ' ע"ז הנ"ל דישראל אביק טפי בע"ז מגוי, והיא להיפוך מתוס' כאן, וצ"ע ק. (ואפ"ל דשם לא איירי במין, ולעולם במין גוי הוא אביק טפי ממין ישראל וכמש"כ התוס' הכא).

י. יבמות דף עא ע"ב תוד"ה מאי טעמא לא מהול כו' (השני) כתבו "ואם תאמר ואיך היו אוכלים קדשים או אפילו בשר כלל כיון שלא מלו שלא הותר להם בשר תאווה אלא על ידי שלמים וערל אסור בקדשים, ואפילו אם מלו ולא פרעו כמו שמשמע בפרקי דרבי אליעזר ובמגלת סתרים, מ"מ כיון דנצטוו על הפריעה ולא פרעו כאילו לא מלו, דאי לאו הכי היאך מדקדק דערל מקבל הזאה מאבותינו, וי"ל דיוצאי מצרים מלו ופרעו ואותם אכלו קדשים, אבל הילודים במדבר שלא מלו לא אכלו קדשים, אבל בבשר תאווה היו מותרים שלא נאסרה להם מאחר שאין יכולין לאכול קדשים מידי דהוה אצבי ואיל דהיכא דלא אפשר בהקדבה שרי בשר תאווה כדפירש בפ"ק דחולין (דף יז. ושם)."

ואולי כוונת רבינו להעיר בזה דמלשון הגמ' משמע דגם לבאי הארץ (שהם הילודים במדבר) התחיל היתר בשר תאווה רק משנכנסו לארץ.

והנה שם ביבמות אדברי התוס' הנ"ל "אבל הילודים במדבר שלא מלו לא אכלו קדשים אבל בבשר תאווה היו מותרים" ציין רבינו "ע" קידושין לז: בתוס'", והכוונה דבקידושין דף לז: בד"ה הואיל ונאמרה ביאה בתורה סתם כתבו התוס' "וא"ת א"כ למה לא עשו כי אם פסח אחד וי"ל לפי שהיו רובם ערלים

ברכות דף לג: דרש"י ד"ה כרחצא צא"ד יש פותרין הא דרחצא מדאמר ר' יהודה דדייק *ספיקי דרבוותיה אי מדרבי יהודה אי מדרב יהודה וכו' ועוד ליכא למימר מהא דדייק לישנא דשמעתא אלא ספיקי דרבוותא

נב. ע' חולין יח:א

(כת"י רבינו מגליון כרך ברכות דף לג:)

דף כא.

חולין דף כא. "א"ר אלעזר ניטל הירך וחלל שלה ניכר נצילה"

ובבבורות דף מ. כתב צמעדני יו"ט (על הרא"ש) (אות ס') ד"ה כל יתר כנטול צא"ד

וכתיב (שמות יב) כל ערל לא יאכל בו והיינו גנותם ומ"מ אינם חוטאים במה שלא עשו אותו דהא ערל אסור באכילת פסח, וא"ת למה לא מלו לפי שלא נשבה להם רוח צפונית כל ארבעים שנה שהיו במדבר לפי שהיו נזופים בעון מרגלים וכן משמע במסכת חגיגה.

ולכאורה כוונת רבינו להקשות קושיא נפלאה דודאי בשנים הראשונות ליציא"מ היו רובם מיוצאי מצרים, והם היו נימולים כמבואר בתוס' כאן שרק הנוולדו במדבר לא נימולו, וא"כ למה עשו רק פסח אחד הלא יכלו לעשות פסח כמה שנים כשהיו רובם נימולים.

וכקושיית רבינו כבר עמד ע"ז המקנה שם, וביאר הטעם שאף הנימולים לא הקריבו, עפ"י המבואר בסוגיין שלא ניתנה פריעה לאברהם אבינו, ולא נצטוו על הפריעה עד לאחר חטא המרגלים, וכשם שלא מלו בניהם משום שלא נשבה רוח צפונית, כמו"כ לא פרעו היוצאים ממצרים משום סכנה שלא נשבה רוח צפונית, ונעשו כולם ערלים, שהמל ולא פרע כאילו לא מל. ומה שעשו פסח בשנה שניה, הוא משום דאכתי לא נצטוו על הפריעה לא היה להם דין ערלים.

ובפי' הרמב"ן עה"ת והרא"ם (במדבר ט, א) כתבו שהנימולים לא הקריבו פסח במדבר, משום שמילת בניהם עיכבתם. אמנם בתוס' כאן כתבו שאין לומר שלא עשו הפסח מטעם מילת זכרים, כיון שאנוסים היו. וכתב השער המלך (קרבן פסח פ"ט ה"ט ד"ה ולפי) דהא דאמרו דמילת זכריו אינה מעכבת כשא"א למול, היינו דוקא לענין שחיטת הפסח, כיון שבשעת אכילה ראוי למולו, וכאופן הנזכר בגמ' כאן שהיה חולה וחלצתו חמה, הואיל ואפשר שיתרפא אחר שחיטת הפסח, אמנם כשלא יוכל למולו לא בשעת שחיטה ולא בשעת אכילה, הרי הוא מעכב. ובמדבר כיון שלא היו ראויים לא בשעת שחיטה ולא בשעת אכילה, היתה ערלותם מעכבת. וע"ע בפי' הרמב"ן עה"ת (במדבר ט, א) ובהקנה שם ובמרומי שדה ובאור חדש (פסחים ג:) ובחידושי הרי"ם עה"ת (במדבר שם) עוד ישובים על זה.

יא. חולין דף יח ע"ב "מאן אמרה יוסף בר חייא, יוסף בר חייא מכולי עלמא גמיר, שמע רב יוסף איקפיד אמר אנא מכולי עלמא גמירנא אנא מרב יהודה גמירנא דאפי' ספיקי דגברי גריס דאמר רב יהודה אמר ר' ירמי' ספק משמיה דרב ספק משמיה דשמואל", הרי חזינו כה"ג לדייק בספיקי דרבוותיה כמו שהזכיר רש"י בברכות.

פרש"י ובהמה שניטל ירך שלה נבילה, לא דק * דה"ל למימר טריפה וכדמסיק מהראיות שהציא

נב. ברש"י כ' "וחלל ש"ה" ובבה"ג נבילה הוא, אלא דכאן ביתרת אין לזה ענין, וכן בחסרה מברייתא^{יב}
(כת"י רבינו מגליון כרך בכורות במעדני יו"ט דף מ.)

תוד"ה כמשפט חטאת בהמה צא"ד ונראה לפרש דמייתורא דרשינן דגצי פרו של אהרן לא הוה צריך למכתב את פר החטאת אשר לו אלא את פר החטאת ותו לא דפרו של אהרן ידעינן שפיר דאינו צא אלא מן החולין כיון דנשרף מידי דהוה אעולות דאין צאין אלא מן החולין כדאמרין בסיפרי צפרשת ראה משום דמעשר טעון אכילה ועולה אינה נאכלת אלא כתיב (ויקרא ט) החטאת אשר לו ללמד על כל חטאות אפילו על חטאת העוף שיהא משלו ולא משל מעשר - וצמקורת הש"ס "ע' מהר"ס*

נב. וע' ריש מנחות בתוס'^{יג}

יב. רש"י בבכורות (מ.) ד"ה כנטול דמי "ובהמה שנטל ירך וחלל שלה נבילה". (ובשטמ"ק הגי' טריפה). וכוונת רבינו להעיר ע"פ המבואר בחולין (דף כא.) "א"ר אלעזר ניטל הירך וחלל שלה ניכר נבילה", הרי דשפיר הוי נבילה וא"כ מהו תמיהת המעדיני יו"ט.

וע"ז כתב רבינו להצדיק טענת המעיור"ט מטעם אחר, דהגם דכשניטל הירך והחלל ניכר הו"ל נבילה, מ"מ כאן דאיירינן מדין יתר כנטול בודאי לא שייך לומר שמטעם זה יחשב נבילה מחיים, שגם בחסרה מתחלת ברייתה אינה נבילה, וא"כ שפיר תמה המעיור"ט על רש"י דצ"ע מה ראה להזכיר הא דהוי נבילה.

יג. במהר"ם הקשה "ויש לתמוה על דברי התוס' דא"כ מיתורא דרשינן דכל חטאת אפי' חטאת העוף שיהא משלו ולא משל מעשר, א"כ הדרא קושית רש"י לדוכתה דלמה ליה להאי תנא למימר כמשפט חטאת בהמה לוקמא בחטאת העוף דהא חטאת העוף נמי דרשינן מהאי יתורא דרשינן חטאת בהמה דאי לא דרשינן מהאי יתורא נמי חטאת העוף כ"א חטאת בהמה א"כ תקשה לך חטאת מהיכי קא יליף לה דהא מהיקשא מדאיכרי חטאת ליכא למילף לה כמו שהקשו התוס' על פרש"י, ומצאתי בתוס' כתובים על קלף וז"ל ונראה לפרש דלהכי מוקי הכא כמשפט לחטאת בהמה ולא לחטאת העוף דסליק מינה משום דלא הוה ידעינן לענין מה הקיש לחטאת מדכתיב כמשפט ולענין מה חילק מדכתיב והקריבו דהא מצינן למדרש כמשפט לענין שלא יבדיל וקרא דומלק והקטיר הוה מוקמינן מה הקטרה בראשו של מזבח אף מליקה בראשו של מזבח כדלקמן וקרא דוהקריבו הוה מוקמינן דחילוק לענין הבאה מן החולין עכ"ל, וצ"ל ע"כ דגם בתוס' שלנו צריך לגרוס כן דו"ק.

ולזה ציינן רבינו לעיין בריש מנחות דף ב ע"א תוד"ה כל המנחות שנקמצו שלא לשמן כשירות אלא שלא עלו לבעלים כו' שכתבו "ועוד היכי ילפינן עופות מחטאת בהמה הא חטאת בהמה דקאמר על כרחיך לאו מפרו של אהרן קאי דמה עניינו לשם, אלא מחטאת בהמה דלעיל מינה קאי שמביא בעשירות

חידושי דף כב: - כג: המהרי"ל דיסקין יא

ברא"ש (פ"א סי' כ"ה) - צהגהת אשר"י צד"ה נתמלל זקנו צא"ד ואפילו רמא תלתא
ואתא ארבע ופלגא

נ.ב. תל"תא

דף כב:

תוד"ה והציא תחילת הליהוצ שצוה ושצוה צא"ד וא"ת כיון דממה נפשך האחד פסול
היאך יכול להקריב וי"ל דמיציעא ליה כגון דאס עצר כהן והקריב, אי נמי כיון
שהציאן * ליד הכהן ילא ידי נדרו מאחר דמ"מ האחד מהן ראוי להקריב

נ.ב. ע' מנחות סג. בתוס' י"ד

דף כג:

גמ' והאמר רב הונא * האומר הרי עלי לחמי תודה מציא תודה ולחמה

נ.ב. מנחות פא: טו

שזו באה חליפין לה כדפי' שם בקונטרס, וחטאת בהמה מפרו של אהרן ילפא מדאיכרי חטאת והיינו
למד מן הלמד, ועוד קשה למה לי למדרש התם בפרו של אהרן משלו ולא משל מעשר תיפוק לי'
כדאמרין בסיפרי בפרשת ראה אנכי בענין דממעט עולות משום דכתיב גבי מעשר ואכלת ופרו של
אהרן לשריפה קאי וכו', ונראה לפרש דמיתורא דרשינן כל חטאות דכתיב בפרו של אהרן את פר החטאת
אשר לו, דהוה מצי למכתב את הפר אשר לו וכתב החטאת למימרא דכל חטאות בין חטאת בהמה בין
חטאת העוף משלו, דהיינו מן החולין ולא משל מעשר, והשתא ניחא דלא הוי היקש".

יד. מנחות דף סג ע"א בתוד"ה מספקא להו כתבו "וא"ת ואמאי יהא מונח יביא מרחשת ומנחת מרחשת
מספק כדאשכחן (לקמן דף קז). פירשתי ואיני יודע מה פירשתי שיש לו להביא כל הספקות לפטור עצמו
מנדר וי"ל דמייירי כגון דאמר מעות הללו או סולת זה למרחשת ומיהו קשה דלתקן מעות הללו יביא
מעות של חולין ויקנה מרחשת ויאמר דאם כלי נדר יהא הכלי קנוי בהן וי"ל כגון שהפריש מעות
והקדישו למרחשת כמו שידרשו חכמת הלשון

ולכאורה כוונת רבינו דלפי תירוצם השני הכא בחולין "כיון שהביאן ליד כהן יצא ידי נדרו" מיושב
נמי קושייתם דהתם, דכיון שהביאו ליד כהן יצא ידי חובתו ושוב אין מוטל עליו כלום לתקן המעות.
וגם שם במנחות בתוס' הנ"ל לפני תירוצם "כגון שהפריש מעות" ציין רבינו בגליון "ע' חולין כב:
בתוס' דכיון דהספק לכהן יצא זה י"ח", והכוונה כנ"ל.

טו. מנחות דף פא ע"ב "האומר הרי עלי לחמי תודה מביא תודה ולחמה".

וגם שם ציין רבינו בגליון "חולין כג:"

דף כד.

חולין דף כד. "מיעט רחמנא גצי עגלה הערופה זאת צעריפה ואין אחרת צעריפה"
ובסופה דף מו: ירחנו את ידיהם על העגלה הערופה נחל שאין ת"ל הערופה *
ומה ת"ל הערופה על מקום עריפתה של עגלה

נב. ע' מעילה יא א'טז

(כת"י רבינו מגליון כרך סוטה דף מו:)

חולין דף כד. כשר צכהנים פסול ללויים וכו'

חולין דף כ"ד כשר צכהנים פסול בלויים כשר בלויים פסול צכהנים ת"ר יכול יהיה
לויים פוסלין במומין מק"ו מה צהנים שכשרים בשנים פוסלין במומין לויים שפוסלין
בשנים אינו דין שפוסלין במומין ת"ל זאת אשר ללויים ולא אחרת ללויים, יכול יהיה
צהנים פוסלין בשנים מק"ו, מה לויים שכשרים במומין פוסלין בשנים צהנים שפוסלין
במומין אינו דין שפוסלין בשנים ת"ל אשר ללויים ולא אשר לצהנים יכול אף בשילה
ובית עולמים כן ת"ל לעבוד עבודה בזמן שעבודה בכתף. ופסק הרמב"ם¹ בשילה
ובית עולמים כשרים לויים בשנים, היינו לאחריו דמותר אף לאחר חמשים שנה. אבל
לפניו, היינו קודם שלוש שנים שנה, אף בשילה פסול². ומקשין העולם ממ"נ אי דרש
לעבוד עבודה, אפילו לפניו נמי, ואי לא דריש, אפילו לאחריו נמי. ותי' הרב הגאון
(רבינו המהריל"ד) דיש לדקדק מאי פריך הגמ' יכול לויים פוסלין במומין מק"ו מה
צהנים שכשרים בשנים פוסלין במומין וכו' והלא לא ידע עדיין מאשר ללויים ולא

טז. מעילה דף יא ע"ב "תרי מיעוטא כתיבי, כתיב התם הערופה וכתוב התם ושמו אצל המזבח", וברש"י
שם ד"ה הערופה כתב "דה"א קמיתא יתירא היא". [וע"ע שם במעילה דף יא ע"א בתוד"ה תרי מיעוטי].
וכוונת רבינו לכאורה להעיר דהרי כבר דרשו כאן דרשה אחרת מתיבת הערופה, וכיצד דרשינן ליה
התם למיעוטא.

[וע"ע במצפ"א חולין דף כד ע"א שהק' כן, ע"ש. וע"ע תוס' חולין דף יא ע"א ד"ה הערופה שנתקשו
בכמה דרשות דילפינן מתיבתה זו, ולא הזכירו מהך דהכא].

יז. הל' כלי המקדש פ"ג הל' ז' וח'.

יח. באמת יש מבוכה גדולה בדעת הרמב"ם, עי' כס"מ שם בתי' הג' דמשמע דאין חילוק בין לפניו
ולאחריו, וכן נקט בתפארת יעקב על סוגין עי"ש.

ועי' עוד בראש יוסף, וכן האבני נזר חו"מ סי' ע"ו נקט בפשיטות דלדעת הרמב"ם אין חילוק בין
לפניו ולאחריו. אבל הכס"מ בתירוצו הראשון סבר דלדעת הרמב"ם יש פסול קודם ל' שנה, וכן מוכח
מדברי הקרית ספר שם והרעק"א בגליון הרמב"ם בשם ספר שביתת יום טוב, וכן נקט הרש"ש, עי"ש.

אשר לכהנים, ודילמא באמת כהנים פסולין בשנים^{יט}. וצ"ל דיש לדקדק ל"ל מאשר ללויים דכהנים כשרין בשנים, ממילא ידעינן דהא כתיב בפסוק ואהרן בן שלוש ושמנים שנה בעמדו לפני פרעה. וצריך לומר דקרא אתיא אשלפניו. וממילא קאמר הגמ' שפיר יכול יהיה לויים פוסלין מק"ו מה כהנים כשרים בשנים דהיינו לאחריו דילפינן מאהרן וכו'. אך קשה מה קאמר אח"כ יכול יהיה כהנים פוסלין בשנים מק"ו, אין לומר דקאי ק"ו אשלפניו, הא איכא למיפרך מה ללויים שכן פסולין לאחריו לכן פסולין גם לפניו, אבל כהנים כשרין לאחריו כשרין גם לפניו, וקשה ל"ל אשר ללויים ולא אשר לכהנים. ומזה מוכיח הרמב"ם דבשילה ובבית עולמים גם לויים כשרים לאחריו ופוסלין לפניו, והא דיליף מק"ו משילה ובית עולמים, לכך איצטריך אשר ללויים, ודייק הרמב"ם שפיר, ודו"ק.

עוד באותו ענין יש להקשות שם בגמ' ת"ר איש מזרעך לדורותם מכאן אמר ר"א קטן פסול לעבודה עד שיהא בן י"ג שנה, דהיינו איש. ויש להקשות לפ"ז ל"ל אשר ללויים דשנים אין פוסלין בכהנים הא איש כתיב בכהנים מי שנעשה איש דהיינו בן י"ג שנה כשר, ולויים אין כשרים עד שלוששים. דאין לומר דהוי אמינא דילפינן מק"ו דפוסלין שנים בכהנים אלאחריו, דהיינו מנ' שנים ואילך, הא איכא למיפרך מה ללויים משום שאינם כשרים עד ל', אבל כהנים כשרים בני י"ג שנה. ואפשר לומר דאי לא הוי כתיב אשר ללויים ה"א דנליף כהנים מלויים מק"ו דשנים פוסלין עד ל' ומנ' ואילך, ואם תאמר הא כתיב איש גבי כהנים, ה"א דאיש אתי בשילה ובית עולמים, דאי אין שנים פוסלין ה"א דכהנים נמי יכולין לעבוד קודם י"ג שנה, לכך כתיב איש להורות דבשילה ובית עולמים צריכין להיות בני י"ג שנה לעבודה^כ. אבל קשה ל"ל גבי לויים מיעוט אשילה ובית עולמים דאינם פוסלין בשנים, האי ידעינן בלאו הכי מדכתיב איש גבי כהנים, ודו"ק.

(מתוך מחברת חידו"ת הכולל העתק כתי"ק רבינו המהרי"ל דיסקין, וחידושים מפי השמועה מתקופת ק"ק לאמזא, שנת תרי"ט)

יט. עי' תוס חולין כג: ד"ה ותהא.

כ. דבשילה כיון דליכא פסול בלויים ליכא פסול בכהנים, לכך בעינן איש, אבל במדבר הו"א דכהן פסול בין לפני שלשים בין לאחר חמישים דילפינן ק"ו מלויים.

פרק השוחט

דף כח:

ברא"ש (פ"ג ס"ג) זא"ד ורבינו אפרים ז"ל כתב וכו' ושמעין מינה דכי לא צעיא צצהמה חתיכת וורידין משום דמנתח ליה אצר אצר ה"מ לללאצל לזשל לא סגי עד דמנקב להו לוורידין צשעת שחיטה וכו' ואין דצרו מחורין דא"כ גם צצהמה צריך שחיטת וורידין

ובמעדני יו"ט (אות ד) ד"ה דא"כ גם צצהמה צריך שחיטת וורידין כתב ע"ז זא"ד וראיתי להצ"י סי' כ"צ שהליך צעד הר"ר אפרים דרז חסדא עיקר טעמא קאמר דעיקר טעמו של רבי יהודה משום עוף הוא

נ.ב. בד"ה גכא

דף לא.

גמ' מלמד שהשוחט צריך שיתן עפר למטה ועפר למעלה דמזמין ליה לעפר דכולה פקתא - וצמסורת הש"ס ז"ל פקתא וכן איתא * לקמן נו ע"א וצצכות נד ע"א וצמזר מג ע"ז ופרש"י פקתא צקעה וכ"א צערוך, וגם צלקוט פ' אחרי פקתא

נ.ב. פג: ת' בד"ה צריך כב

כא. ור"ל דבאמת שיטת הבה"ג והרבינו אפרים חולקים זה מזה, (וכמ"ש בב"י סי' כ"ב על מש"כ הטור וכ"כ בה"ג), דלרבינו אפרים אע"פ שמנתחה אסור לבשלה אם לא חתך הוורידין, ולבה"ג מותר אלא שמצריך לכתחילה לשחוט הוורידין דחיישינן דילמא אתי לצלותא כאחד.

[ואפשר דכוונת רבינו להעיר עוד, דתירוצ' הב"י באמת אינו עולה כלל רק על מה שהקשה הוא על הבה"ג למה נקטה הגמ' דוקא עוף, ולא על מה שהקשה כן הרא"ש על רבינו אפרים, דלרבינו אפרים דס"ל דגם כשמנתחה צריך מדינא חתיכת וורידין אם בא לבשלה, הרי לא היה הגמ' צריך לתלות חובת החתיכה בבהמה משום עוף כמ"ש הב"י, דודאי גם משום בהמה לחוד היו מצריכים כיון דהדרך לבשלה, ודו"ק].

כב. חולין דף פג ע"ב תוד"ה צריך שיתן עפר למטה ועפר למעלה כתבו "עפר שלמעלה מצוה שיתן הוא דהא כסהו ונתגלה פטור מלכסות וכסהו הרוח ונתגלה חייב לכסות (ד' פו) אבל עפר שלמטה אין צריך שיתן הוא אם יש עפר הרי כאילו נתן הוא העפר, והא דאמרינן לעיל בפרק שני (ד' לא) דמזמני' לכולה בקתא היינו במקום שהיה הקרקע קשה היה חופר משום דבעינן שיהא עפר תיחוח ומיהו לעיל פי' בקונטרס שהיה מזמינו בפה לכך".

ומבואר דהתוס' גרסו בגמ' בקתא, וכעין הגהת המסורת הש"ס כאן, וי"ג בתוס' שם פקתא.

מתני' נפלה סכין ושחטה

[עיי' להלן עמוד קכא תשובות הגאון רבי אליעזר דן רלצ"ג זצ"ל צדין נפלה סכין ושחטה
וצדין אשו משום חליו מה ששמע מפ"ק של רבינו המהרי"ל דיסקין זצ"ל צזה]

ברבינו ניסים (ז ע"א מדפי הרי"ף) צד"ה גמ' ואסיקנא דבעינן [חוץ] לנזאר כמלא
נזאר דהו להו שני נזארי' צא"ד כלומר בשוחט שני ראשים

נ.ב. ר"א^{כג}

דף לג:

תוד"ה ודילמא עד כאן לא פליגי אלא באכילה צא"ד וצפרק חומר בקודש

נ.ב. אין דורשין^{כד}

דף לה:

גמ' אמר רב אסי אומר היה ר"ש * שחיטתו מכשרה ולא דם

נ.ב. לקמן קבח.^{כה}

כג. הכוונה לראשי תיבות ראש אחד, דכפשוטו צ"ב דהלא בשוחט ב' צוארין צריך מלא ג' צוארין, ולכן
הגיה רבינו שצ"ל ראש אחד¹.

כד. וכן הוא בגליון דפוס ווילנא שלפנינו.

כה. חולין דף קכח ע"א "רב אשי אמר בשחיטה מכשרת ולא דם קמיפלגי".
וגם שם ציין רבינו בגליון "לעיל לה:"

---

1. [והיה אפשר להגיה בר"ן "כשוחט" במקום "בשוחט" (ושכיח התחלפות ב' בכ') והכוונה דב' צווארין
הם כשוחט שני ראשים]. (הערת הגר"ש אלתר שליט"א)

גמ' דתניא חולין שנעשו על טהרות הקודש- וזמסורת הש"ס "חגיגה כ."
נב. שם במשנה^{כו}

תוד"ה ואם אמר הפרשתי לתוכה רביעית קדש נאמן זא"ד וא"ת היאך יאכל כהן
תרומה כיון דקדש מעורב זה וי"ל דע"י צריה * שיאמר רביעית שאני עתיד
להפריש יהא קדש
נב. ע' זבחים פ"ח א' בתוס'^{כז}

דף לח:

השוחט לעכו"ס וכו'

[בענין שוחט לעכו"ס]

חולין דף ל"ח ע"ב השוחט לעכו"ס וכו' אמר רבי יוסי ק"ו, בגמ' ל"ט ע"א איתמר
השוחט את הבהמה לזרוק דמה לעכו"ס כו' ר"י אמר פסולה ור"ל אמר מותרת דס"ל
אין מחשבין מעבודה לעבודה לקמן מתיב רב ששת אר"י ק"ו כו' ע"ש פנים קשיא
לר"ל חוץ קשיא לר"י ע"ש. בגמ' דע"ז איכא פלוגתא דאמוראים אי תקרובת ע"ז
מותרת בהנאה, אי לאו^{כח}. ותוס'^{כט} ס"ל דמותרת דכתיב ויאכלו מזבחי מתים, מה מת
אסור באכילה, דויאכלו כתיב, לאכילה איתקש. א"כ לפ"ז קשה איך מדייק הגמ' מק"ו

כו. כוונת רבינו לציין שזה משנה ולא ברייתא בחגיגה והיא נמצאת "שם במשנה" היינו שם במשניות
שמצוין במסורת הש"ס כמה שורות לפני זה בגמ', והוא בפ"ב דטהרות מ"ח.

כז. זבחים דף פח ע"א "אין מביאין מנחות ונסכים ומנחת בהמה וביכורים מן המדומע", ובתוד"ה מן
המדומע כתבו "פירש בקונטרס מדומע דתרומה, ורבינו חיים פירש וכו' ופי' הקונטרס צ"ע איך יתיישב
ממשקה ישראל כיון דשרי לכהנים, ומההיא דחגיגה (דף כד:) דקאמר אם אמר הפרשתי לתוכה רביעית
קדש נאמן על התרומה, לא שייכא לכאן, דהתם לאו מדומע הוי, שהרי אין מקדיש הרביעית ואין קורא
שם על התרומה בעוד שהיא בחבית, אלא יחדה ושמרה בטהרה ליקח ממנה רביעית אחר שיתרום
ויעשה אותה [תרומה]".

כח. אינו ברור כוונת רבינו בזה, ואולי כוונתו לפלוגתת ר"י בן בתירא ורבנן בע"ז (דף לב ע"ב) ובחולין
(דף יג ע"ב) אי מקשינן לזבחי מתים לגבי טומאת אוהל, דלתוס' ב"ק הם חולקים גם אם מקשינן לגבי
איסור הנאה, (דלא כתוס' שם והרמב"ן והריטב"א דסבירא להו דלכו"ע אסור בהנאה מדאורייתא), ועיין
בזה בשער המלך הל' אישות פ"ה הל' א' באריכות.

כט. ב"ק דף עב ע"ב ד"ה דאי ס"ד.

דר"י דמחשבין מעבודה לעבודה, דילמא מיירי בחדא עבודה, והק"ו הוא כך אר"י ק"ו, פירש מה במקום שמחשבה פוסלת במוקדשים, פירש דפוסלת אפילו בהנאה, דפסולי המוקדשין אסור בהנאה, אינו הולך רק אחר העובד, מקום שאין מחשבה פוסלתו, דהיינו תקרובת עכו"ם לאסור בהנאה, לשיטת התוס' דס"ל דמותר בהנאה, לא כ"ש דאין הולך [אלא] אחר השוחט ע"כ מדייק. וע"ק מאי קאמר הגמ' בשלמא לר"ל ניחא כאן קודם ששמעו כאן לאחר ששמעו מר"י, וקשה קושית התוס' איך לא ידע ממתניתין. גם לישנא דגמ' לא מדוקדק דקאמר כאן וכאן, בשלמא אם הקושיא מר"ל לר"ל שייך לומר כאן קודם וכאן לאחר^ל.

ע"כ נדייק דר"י ור"ל ס"ל דתקרובות עכו"ם אסורה בהנאה, ולפ"ז לא יכול הגמ' לעשות הק"ו כנ"ל. ומתורץ יהיה בזה הגמ', ומתורץ יהיה בזה שיטת התוס'. דנראה דהתוס' ס"ל דויאכלו זבחי מתים לא משמע רק אכילה, ע"כ ס"ל כחזקיה בפסחים דף כ"א ע"ב ע"ש^ל. רק דנוכל לומר דס"ל אפילו כר' אבהו דהתוס' הקשו שם לר' אבהו דס"ל לא תאכל משמע גם הנאה א"כ גבי חמץ דכתיב כל אוכל חמץ ונכרתה, יהיה חייב כרת על הנאה, וכ"ת ה"נ ע"ש, ותירצו דלא תאכל דמיירי על הציווי משמע גם הנאה לר' אבהו, אבל היכא דקאמר על העונש כמו כל אוכל חמץ ונכרתה לא משמע רק אכילה אפילו לר' אבהו. א"כ תוס' יכול לסבור אפילו כר' אבהו. רק דהמשנה למלך^ל תי' קושית התוס' בפסחים בע"א וז"ל, דלא תאכל משמע בכל מקום לר' אבהו בין אכילה ובין הנאה, רק הא דפטור מכרת בהנאת חמץ, משום דאיתא בחולין דף ק"כ ע"א המחזיק וגמעו אם חמץ ענוש כרת ואם מצה אין אדם יוצא בהן י"ח בפסח בשלמא מצה אין יוצא י"ח לחם עוני כתיב והא לאו לחם עוני אבל אם חמץ ענוש כרת אכילה כתיב ביה ומשני אמר קרא נפש לרבות את השותה. ומדאיצטריך רחמנא ליכתוב קרא על שתיה דאסור, פירש דחייב כרת, ש"מ דעל הנאה פטרי מכרת, דאל"כ תיפוק ליה דשותה הנאה, ול"ל קרא יתירא. נמצא לתי' המשנה למלך צריך לומר דשיטת התוס' בע"ז ס"ל ע"כ כחזקיה^ל.

ל. ד"ה הא מקמי.

לא. משא"כ אם הקושיא ממתני' מהו הא מקמי דשמעה הא לבתר דשמעה, איזו מימרא היא לבתר דשמעה.

לב. כך כתב גם רע"א בחידושי לחולין דף יג ע"ב, וכן העיר הפר"ח בספרו מים חיים על הרמב"ם הל' ע"ז פ"ז, וע"ע בשער המלך פ"ה מהל' אישות הל' א'.

לג. בהל' שגגות פי"ג הל' ה' סוף ד"ה אמנם קושטא דמלתא.

לד. דהיינו הא דכתבו התוס' דרק אכילה אסור מדאורייתא בתקרובות ע"ז דילפינן מ"ויאכלו" זבחי מתים הוא רק לחזקיה דלר' אבהו גם "ויאכלו" פי' הנאה, ונמצא דפליגי חזקיה ור' אבהו אם תקרובת ע"ז אסור בהנאה. [וצ"ע על דברי רבינו דהגמ' פסחים משמע דליכא שום נפק"מ להלכה בין חזקיה לר' יוחנן זולת חולין שנשחטו בעזרה, וכבר העיר בזה השעה"מ הנ"ל].

ובפסחים דף כ"ג ע"ב איתא מכדי אותבינן כל הני קראי ר' אבוא וחזקיה במאי פליגי, ומסיק דפליגי בחולין שנשחטו בעזרה לר' אבוא ס"ל דחולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא^{לה}. ובקדושין דף נ"ו איתא במתניתין המקדש בערלה ובכלאי הכרם ובחולין שנשחטו בעזרה אינו מקודשת ופריך הגמ' דף נ"ז מנלן דחולין שנשחטו בעזרה אסור בהנאה אמר ר' יוחנן דכתיב שחוט לי וכו' מה לי בשלך אסור אף שלך בשלי ג"כ אסור בהנאה. נמצא לפ"ז דר' יוחנן ס"ל כר' אבוא, דאי כחזקיה ל"ל אותו, דאי לחולין שנשחטו בעזרה ידעין מסברא^{לו}, אלא ע"כ ש"מ דר"י ס"ל כר' אבוא. נמצא לפ"ז דר"י ס"ל כר' אבוא א"כ מאי דכתיב ויאכלו מזבחי מתים משמע מזה גם הנאה כר' אבוא. ור"ל נמי נדייק דס"ל ג"כ דתקרובת עכו"ם אסור בהנאה דאיתא בקידושין דף נ"ז ע"א ציפורי מצורע מנלן דתני ר' ישמעאל נאמר מכשיר ומכפר וכו', איתמר ציפורי מצורע מאימת אסור ר' יוחנן אמר משעת שחיטה ור"ל אמר משעת לקיחה ר' יוחנן אמר משעת שחיטה, שחיטה הוא דאסרה ור"ל אמר משעת לקיחה מעגלה ערופה נפקא ע"ש כל הגמ' עד איתביה שחטו שלא באזוב ושלא בשני התולעת וכו' ור' יהודה אמר הואיל והוקצו למצותו אסורה ור"ש אמר הואיל ונשחטה שלא כמצותו מותרת ע"כ לא פליגי אלא מר סבר שחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה ומ"ס שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה וכ"ע מיהת מחיים לא מיתסרא ומשני תנאי היא דתנא דבי ר' ישמעאל וכו' ונוכל לומר דפלוגתא דר' יהודה ור"ש לתנא דבי ר' ישמעאל פליגי בתרי טעמא, א' נוכל לומר דר' יהודה ור"ש ותנא דבי ר' ישמעאל כולו סבירא להו דעגלה ערופה מחיים אסורה, רק דהפלוגתא הוא בהיקש, דר' יהודה ור"ש לא ס"ל ההיקש דתנא דבי ר' ישמעאל. ב' תוכל לומר דפליגי בעגלה ערופה גופא אי מחיים אסורה, וס"ל ר"י ור"ש דעגלה ערופה גופא מחיים מותרת. וע"כ ר"ל דסבר תנאי היא לדידיה ע"כ מוכרחים לומר דס"ל כולה דעגלה ערופה מחיים אסורה, ול"פ [אלא] אי ס"ל ההיקש דאל"כ מנלן דתנאי היא דזה לא נמצא מפורש שיפלגו ר"י ור"ש עם התנאי דר"י לענין עגלה ערופה אם אסורה בהנאה, נמצא דר"ל ס"ל דפלוגתא אזלא רק לענין ההיקש, וא"כ לדידיה דסבר דר' יהודה ור"ש לא ס"ל ההיקש א"כ מנלן דציפורי מצורע אסור בהנאה, ע"כ מוכרחים אנו לומר דס"ל דמוכח מדכתיב וזה אשר לא תאכלו, וע"כ ס"ל כר' אבוא דלא תאכל משמע בין אכילה בין הנאה.

לה. דלחזקיה אותו מיותר לאסור חולין שנ"ב בהנאה, ולר' אבוא צריכים אותו לאסור שאר איסורים בהנאה.

לו. רצונו לומר דהילפותא של ר' יוחנן לחולין שנ"ב הוא ילפותא גם לאיסור הנאה (ולא כילפותא דאביי שמסיק הגמ' דהילפותא אסר רק אכילה).

ולכן א"א לר' יוחנן לדרוש מאותו חולין שנ"ב דלא צריך זה, ומוכרח דאותו בא לאסור שאר איסורים בהנאה כמו ר' אבוא.

נמצא דר"ל ס"ל דתקרובת עכו"ם אסור בהנאה א"כ לא יכול הגמ' לעשות בחולין מזה ק"ו, וממילא א"ש לישנא דכאן וכאן, דהפירש כך כאן קודם ששמע מר"י בקידושין דידעינן חולין שנשחטו בעזרה מסברא, ע"כ היה מוכרח לומר דס"ל כחזקיה דחולין שנשחטו בעזרה דאורייתא מאותו^ל, ולכך היה סובר קודם דאין מחשבין מעבודה לעבודה, ולא היה קשה ליה מתניתין, דהא עבוד הק"ו לענין הנאה^{לח} לפי הס"ד השתא דס"ל כחזקיה. וכאן לאחר ששמע מר"י דידעינן חולין שנשחטו בעזרה דאורייתא מסברא, וע"כ סבר כר' אבהו^פ, ואי סבר כר"א ס"ל דויאכלו משמע הנאה, א"כ לא יכול לעשות הק"ו לענין הנאה, א"כ מוכרחים אנו לעשות הק"ו במחשבין מעבודה לעבודה, ומוכח לחזור ממאי דסבר לעיל דאין מחשבין מעבודה לעבודה, וממילא מתורץ קושית התוס' דהא וודאי ידע מתניתין, ודו"ק.

(מתוך מחברת חידושי הכולל העתק כתי"ק רבינו המהרי"ל דיסקין, וחידושים מפי השמועה מתקופת ק"ק לאמזא, שנת תרי"ט)

דף לט.

גמ' אסתמר השוחט את הבהמה * לזרוק דמה לעצודת כוכבים ולהקטיר חלצה לעצודת כוכבים רבי יוחנן אמר פסול ר"ש שן לקיש אמר מותרת, רבי יוחנן אמר פסולה מחשצין מעצודה לעצודה וילפינן חוץ מפנים ריש לקיש אמר מותרת אין מחשצין מעצודה לעצודה ולא גמרינן חוץ מפנים, ואזדו לטעמייהו דאסתמר שחיטה לשמה לזרוק דמה שלא לשמה רבי יוחנן אמר פסולה ר"ש שן לקיש אמר כשרה

גב. ע' לעי' יד. בתוס' לט

לז. דהכא לא אפשר ליה לדרוש אותו כר' אבהו, דהיה קשה לו א"כ מגלן דחולין שנ"ב אסורין בהנאה (ולא היה רוצה לומר חולין שנ"ב לאו דאורייתא).

לח. דהיינו מה במקום שמחשבה פוסלת בקדשים באותו עבודה לענין הנאה וכו' מקום שאין מחשבתו פוסלת דהיינו תקרובות ע"ז שאין פוסלת אפי' באותו עבודה בהנאה כמ"ש רבינו לעיל בקושיתו.

לט. חולין דף יד ע"א תוד"ה השוחט בשבת כו' כתבו "אפילו במזיד בעי לאוקומי, תימא אי במזיד היאך שחיטתו כשרה והא מומר לחלל שבתות אסור לאכול משחיטתו כדמוכח לעיל (דף ה.), ועוד דבגמ' בעי לאוקומי במזיד ורבי מאיר, ורבי מאיר אית ליה בפ' עד כמה (בכורות ל.) ובפ' זה בורר (סנהדרין דף כז.) דמומר לדבר אחד הוה מומר לכל התורה כולה, וי"ל דהתם בפרהסיא והכא בצינעא, ומיהו למאי דמוקי כרבי מאיר קשה, ועוד י"ל דמשום פעם אחת לא חשיב מומר, וכן משמע בפרק ב' לקמן (דף לט.) דאמר השוחט את הבהמה לזרוק דמה לעבודת כוכבים, ר"ל אמר מותרת ופירש בקונטרס מותרת באכילה, והתם גברא בר קטלא הוא כדאמרינן בפ' ד' מיתות (סנהדרין דף סא.) דמודה ר"ל דבר קטלא הוא מידי דהוה אמשתחוו להר דהר מותר ועובדו בסייף".

במהרש"א - צד"ה תוס' צד"ה פנים קשיא לרשצ"ל כו' שכן אינן צאותה עבודה צד"ד
 ויש להקשות לפ"ז לר"ל לילף שלא לשם חטאת מק"ו ומה פיגול ושינוי
 בעלים דאינן צאותה עבודה ואפ"ה איתנהו מעבודה לעבודה שלא לשם חטאת דאיתיה
 צאותה עבודה מכ"ש דהוי נמי מעבודה לעבודה והאי ק"ו הוי שפיר פנים מפנים *
 ואפשר דאיכא שום פירכא להאי ק"ו

נב. לענ"ד הני ק"ו אמרו שם בש"ס בזבחים במקומו, ע"ש^ח

דף מא.

גמ' צ' אוחזין בסכין וכו' שחיטתו פסולה הכא צמאי עסקין דלית ליה שותפות *
 בגוה

נב. ער"מ פ"י מהל' ט"מ^{מא}

מ. זבחים דף י' ע"א רב ירמיה לסיועיה לרבי יוחנן ומה במקום שאם אמר הריני שוחט חוץ לזמנו
 שהוא כשר שחטו ע"מ לזרוק דמו חוץ לזמנו פסול, מקום שאם אמר הריני שוחט שלא לשמו פסול
 שחטו על מנת לזרוק דמו שלא לשמו אינו דין שיהא פסול וכו' אלא אמר רבא בר אהילאי הכי קאמר
 ומה במקום שאם אמר הריני שוחט חוץ למקומו שהוא כשר, שחטו ע"מ לזרוק דמו חוץ למקומו פסול,
 מקום שאם אמר הריני שוחט שלא לשמו שהוא פסול, שחטו ע"מ לזרוק דמו שלא לשמו אינו דין
 שיהא פסול.

וכן הק' הרש"ש כאן (שלא הודפס בש"ס סלאוויטא שהשתמש בו רבינו) וז"ל "אישתמיטתיה שכבר
 קדמוהו בה אמוראי בזבחים י.", ויש להתבונן בלשון רבינו איך ששואל בדרך כבוד על המהרש"א.

מא. הרמב"ם (פ"י מהל' טומאת מת ה"ה) כתב "החורש את הקבר בשדה שאינו שלו אינו עושה בית
 הפרס שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, אפילו שותף או אריס או אפוטרופוס אינו עושה בית הפרס".
 וכוונת רבינו לציין דברמב"ם מבואר דאפילו שותף אינו אוסר דבר שאינו שלו, וזה דלא כדמבואר
 כאן דבאית ליה שותפות בגוה שחיטתו פסולה, ואוסר דבר שאינו שלו.

וכן כתב הרמב"ם בעצמו בהל' שחיטה (פ"ב הכ"א) "שנים אוחזין בסכין ושוחטין אחד מתכוין לשם
 דבר שהשוחט לו שחיטתו אסורה וכו' הרי זו פסולה וכו' במה דברים אמורים כשהיה לו בה שותפות
 אבל אם אין לו בה שותפות אינה אסורה שאין אדם מישאל אוסר דבר שאינו שלו". הרי בהדיא
 דבשותפות אוסר דבר שאינו שלו, ומאי שנא מחורש בית הפרס.

[ובאמת מדברי הרמב"ם הללו אין כ"כ ראייה, דלמסקנא הרי קי"ל דאדם אוסר דבר שאינו שלו, (הגם
 שמפשטות לשון הרמב"ם לא משמע כן, ועי' במפרשים), והטעם דאינו אוסר לפי שמכוון לצעורי' וכשיש
 לו שותפות בודאי אינו מכוון לצעורי', וע"ע בטור וב"י יור"ד סי' ד'].]

חידושי דף מא. חמהרי"ל דיסקין כא

תוד"ה ת"ש ז' אומזין בסכין זא"ד והנך דבית חוניו שרי להדיוט למ"ד לעכו"ס היא

נ.ב. (לעכו"ם) לאו עכו"ם^{מב}

מב. והוא במנחות דף קט ע"ב "מדקאמר אין צריך לומר דבר אחר מכלל דבית חוניו לאו עבודת כוכבים הוא".

פרק אלו טריפות

דף מד:

גמ' ותיפוק לי' * משום חשדא דתניא דן את הדין זיכה וחייב טימא וטיהר אסר והתיר וכן העדים שהעידו כולן רשאים ליקח אצל אמרו חכמים הרחק מן הכיעור ומן הדומה לו

נ.ב. ע' לקמן קמא: ^{מג}

דף מז.

[עין להלן עמוד קה משונת הגאון רבי אליעזר דן רלצ"ג ז"ל צענין אונא ארוכה ופינול מקמא ושאר עניני טריפות הריאה מה ששמע מפ"ק של רבינו המהרי"ל דיסקין ז"ל בזה]

דף מז:

ברבינו ניסים (י"א ע"צ צדפי הרי"ף) צד"ה אטוס צריאה צא"ד אי מצנצנא [טרפה] דכיון דנייד עייל זיקא

נ.ב. כשרה: ^{מד}

מג. חולין דף קמא ע"ב "ההוא דאתא לקמי' דרבא אמר ליה תימה מהו אמר לא ידע האי גברא דעוף טהור חייב לשלוחי א"ל דילמא חדא ביעתא הוא דרמיא א"ל האי ידעי לך מתניתין היא אין שם אלא אפרוח אחד או ביצה אחת חייב לשלח שלחה ואהדר לה רבא פרסתקי ותפסה וליחוש לחשדא כלאחר יד".

וברש"י שם ד"ה וליחוש לחשדא כתבו "שעל הנאת עצמו חייבו לשלחה דצריך להתרחק מן הכיעור כדאמר באלו טריפות (לעיל דף מד:) דרב חסדא שרי בוכרא ולא זבין מיניה".

מד. ועי' בגליון דפוס ווילנא שלפנינו שכן הוא בד"ק ובד"ס.

דף מח.

ברבינו ניסים (י"צ ע"א דפ"י הרי"ף) ד"ה ריאה הסמוכה לדופן זא"ד אע"פ שיש נקב תחת הסירכא הדופן סותם אותו וכשרה וכו' אמר רב נחמן חוששין לה למעלה צרוחז החלל כנגד האומא

נ.ב. והא דאמר^{מה}

דף מח:

גמ' הדב שדרוה לקמיה דרבי ילחק נפחא

נ.ב. הדר^{מו}

דף נ.

חולין דף נ. רש"י ד"ה צרוזו זא"ד שאין דרך הריעי היולא דרך הנקב לחזור לאחוריו וליפול לתוך חלל הגוף

הא דסוף סימן מו, דבנופל רעי לגוף טרפה, והיה נקב באלכסון ממקום הדבוק לגוף, עי' ב"י משמע להחמיר. ולי נראה להקל, דודאי מ"ש רש"י (חולין נ, א ד"ה ברובו) כיון דאין הרעי נופל לגוף, לכאורה זו טריפות חיצונית, [ודמי למחט בלב שעתיד לנקוב, שהסכימו האחרונים שאין להטריף], דעדיין לעינינו אין פרש בגוף, ונ"ל דהבני מעים יונקים מן הפרש עד צאתו, וכשנקבו ויפול לגוף תחסר להם היניקה, ולפ"ז בניקב באלכסון יש להקל, וגם לשון הש"ך (סי' מו סוס"ק ג) משמע דכשיצא הרעי עד אותו מקום יצא לחוץ, ע"ש.

(שו"ת מהרי"ל דיסקין – קונטרס אחרון סימן ה אות קטז)

מה. בדפוס ווילנא שלפנינו "וכי".

מו. רבינו סימן למחוק ברשימת קו במילת "הדר", וכן הוא גם גירסת התוס' כאן.

דף נ:

חולין דף נ: מחט שנמצאת בעושי בית הכוסות

נשאלתי בהא דמחט ונגדו סירכא בבית הכוסות. הנה הכרתי ופילתי (סי' מא סעיף ח, כרתי אות יג) דחי לצמח צדק ממש. ולדידי י"ל דלהפוסקים (בסי' מח) דאם נאבד בלא בדיקה שאין קורט דם נגדו טריפה, י"ל דמקום סירכא אינו מעלה קורט דם [ומה"ט אסר הצ"צ (סי' מט)] כדאמרינן במחט בריאה, ולפ"ז בהפסד מרובה יש להתיר.

עוד י"ל דחיישינן לקרום שעלה מחמת מכה, וצלקת זו סירכא היא, וא"כ יש להתיר ג"כ בהפסד מרובה, [וזה מצאתי בבית אפרים בשו"ת שלון].

ועכ"פ אם אין הוכחה דמחיים נתחב, י"ל דנימא סירכא מטרפש בא [וזה מצאתי ג"כ שם], ולא שייך כאן קלקלה במקולקל. אך י"ל למ"ש האחרונים^מ דאחר שחיטה חשש רחוק הוא.

(שו"ת מהרי"ל דיסקין – קונטרס אחרון סימן ה אות קיח)

דף נא.

נמרא זכרים המנגחין זה את זה אין חוששין משום ריסוקי איברים * אע"ג דמידו וקיימי לימרא בעלמא הוא דנקט להו

נב. ע' בכורות כה:מח

מז. עי' ב"ח יור"ד סי' יא ס"ק א.

מח. בכורות דף כה ע"ב "ואידך אגב דמגנחי אהדדי שכיח בהו מומא".

וכן בגמ' שם בבכורות ציין רבינו בגליון "עיין חולין נא."

וכוונת רבינו לכאן להעיר בזה דבסוגין בחולין לא חיישינן לריסוק איברים אע"ג דמידווי וקיימי, ובגמ' בכורות מבואר דאגב דמגנחי אהדדי שכיח שהיא בהם מום.

ומהנסיון מצאתי היכא שלא סיים רבינו בצ"ע לפעמים תשובתה מונחת שם בצידה לאחר העיון, ואולי צריך לומר דהרי מצינו בחולין דמסיק הגמ' דהיכא דנפל לארעא חוששין, ואע"ג דבעלמא בעינן נפילת עשרה כאן דמחמת המכה נפל אז חיישינן לריסוק איברים, א"כ י"ל דכוונת הסוגיא דבכורות דשכיח דמגנחי אהדדי וגם נפל לארעא, דאז שפיר שכיח בהו מומא².

ועוד י"ל דאע"פ דשכיח ליפול בהו מום, ולכן אין תלות ולומר דכשמצא בעלת מום, שזוהי הבע"מ

2. לדעתי פשוט דמום לחוד וריסוק איברים לחוד. (הערת הגר"ש אלתר שליט"א)

דף נב.

גמ' אמר עולא בן זכאי אמר * נעקרו צרוב לך אחד נשתצרו צרוב שני לדדין

נב. ע' נזיר נב. בתוס' מח

דף נו.

מתני ואלו טריפות צעוף וכו'

[עין להלן עמוד ג משנת רבינו זכתי"ק אודות ירך עוף שנמלא גזזה, ועוד שם צעמודים פט-ז צענין זה]

רש"י ד"ה טרפה צא"ד שמא ניקב הקרום

נב. דניקב¹

שאבדה , כמבואר שם בסוגיא, מ"מ בסתמא א"צ לחשוש שנגרם מום או ריסוק איברים, וכמו שאמרו שם כע"ז לענין שדה דדרכייהו למקבר בה, (ולכן ל"א הוא קבר שנמצא הוא קבר שאבד), אע"פ שבדאי בסתמא א"צ לחוש בכל שדה שקברו בה.

מט. נזיר דף נב ע"א תוד"ה [שדרה שגירד רוב עילעין שבה] טהורה כתבו "בעלמא [אמרינן] כמה חסרון בשדרה וכו' ולא תטמא אמר שמואל בפ' אלו טרפות (חולין מב:) וכן לטריפה, וגם כאן נראה לרבינו יצחק דיש להשוות, דאם נשתברו רוב צלעותיה טרפה וכדאמר בפ' אלו טרפות (שם נב.) נשתברו ברוב שני צדדין טרפה, נעקרו אפילו ברוב צד אחד".

נ. וברש"ש כאן נדחק ברש"י שבא לפרש טעם על הבדיקה "שמא ניקב". ובראש יוסף להפרמ"ג כתב דהכוונה למ"ד דמטריף דוקא עד דאינקיב תתאה, ולכן רק הוי "שמא ניקב" כיון דאפשר דאגב רוכייה מיפקע פקע.

והנה לשון הרמב"ם והטור בזה "שאם מבצבץ בידוע שניקב הקרום" ורבינו אכן הגיה כן ברש"י דאין כאן ספק ויש לגרוס "דניקב", וכ"ה בדפו"י "שהרי ניקב".

דף נח:

מתני' אחזת הדם והמעושנת וכו' או ששתת מים * הרעים כשרה
נ.ב. עב"ק קמו: בתוס', וי"ל, עפמ"ג סי' ס' וע' מ"ז ספי' קיונא

מתני' אכלה סם המות או שהכיסה נחש * מותרת משום טרפה ואקורה משום סכנת
נפשות

נ.ב. משנה תרומות פ"ח משנה ז'נב

חולין דף נח: הנוטה מטרפת אמר רבא דילמא לא היא וכו' אלא לענין טריפה וכו'
אצל לענין אפגולי

הקשוני בחולין (נח, ב) דאמר ר"י ור' ישמעאל אמרו דבר אחד לענין לפגל בנוצה
לרש"י, הא אפי' אי חשבת לי' כעור, הא ג"כ לית ביה פיגול [עי' ש"ס לעיל מז, ב].

נא. ב"ק דף קטו ע"ב תוד"ה לא ישקה מהן לבהמה כתבו "פי' בקונטרס שמא ישחטנה ואיכא סכנת
נפשות ואין נראה דאפילו לבהמה טמאה לא ישקה וכו' ".
הרי מבואר בתוס' דמים מגולים אסור להשקות לבהמתו משום סכנת נפשות אם ישחטנה, וא"כ צ"ב
למה במתני' כאן בחולין לא חיישינן להכי, ובהמה ששתה מים הרעים כשרה.
וכן בגמ' ב"ק אדברי התוס' ציין רבינו בגליון "ע' חולין נח: במשנה וי"ל עפמ"ג סי' ס' ובט"ז ססי'
קיו".
ורבינו כתב ע"ז "ויש ליישב".

ואחר כן ציין רבינו לעיין בפמ"ג יור"ד סי' ס' במשב"ז שכתב אהא דפסקינן שם דבהמה שאכלה סם
המות או ששתה מים הרעים מותרת "דאכלה סם המות דבהמה דינה כמסוכנת ואין לאכול ממנה וכו'
ושתתה מים הרעים דהיינו מים מגולים אם היתה בריאה אח"כ זמן מה ודאי כשרה משא"כ לשוחטה
מיד אסור, ועתה שאין הנחשים מצוים שרי ומיהו כל שחלתה מיד יש ריעותא ואין שרי אלא ע"י בדיקה
כיון דאיכא לברורי".

ואח"כ ציין רבינו לעיין בט"ז ס"ס קיו (קט"ז) שכתב "במים מגולים אין אנו רואים שום חולי אחר
השתייה אלא יש איזה שעות שהיא בריאה אחר השתייה כמו לפני השתייה, ומזה אנו אומרים בודאי
לא שתה נחש וכו' אבל כאן דלא ישקנה הוא חשש דשמא ישחטנה אחר השתייה תכף ואפשר שיש בה
סכנת נפשות, וזה מכיון בלשון רש"י שאמר שמא ישחטנה אחרי כן, דהוא יתור לשון, אלא דנתכוון
למה שכתבתי שישחטנה אח"כ כלומר אחר השתייה וכו' ".
נב. תרומות פרק ח משנה ז "המשמרת של יין אסורה משום גלוי רבי נחמיה מתיר".
ואולי הכוונה לסוף משנה ו שם (ואולי יש דפוסים שזה מופיע במשנה ז) "ונשיכת הנחש אסור מפני
סכנת נפשות".

ותירצתי דהעיקר תלוי לפי שאין העור קרב, אבל נוצה הא קריבה לרש"י בחומש (ויקרא א, יז), ועי' זבחים כז, א¹ ותבין. [אבל מה נעשה ורש"י (ד"ה ר' יהודה) פי' בחטאת²].
(שו"ת מהרי"ל דיסקין – כתבים סימן צה)

דף נט.

תוד"ה עיקרא דמרידתא צ"ל וצפרק כל שעה (ד' לט*) פירש אמרופיי"ל [וע"ע
תוס' סוכה יג. ד"ה מריתא]*

נב. משם תראה דצ"ל דמרירתא³

דף סג.

גמ' ר' יוחנן כי הוה חזי שלך אמר משפטיך תהום רבה* כי הוי חזי נמלה אמר לדקתך
כהררי אל

נב. ע' ערוכין ח:נ⁴

נג. זבחים כז ע"א "אמר מר זוטרא זריקה דשריא בשר באכילה מייטא לידי פיגול זריקה דלא שריא
בשר באכילה לא מייטא לידי פיגול".

נד. וז"ל שם "הא דאמר דחשיב לה כגלודה שניטל עורה ורבי ישמעאל נמי חשיב לנוצה כעור דאמר
נוצה מצטרפת לכזית לפגל "בחטאת העוף אם מלקה ע"מ לאכול כזית בין נוצה ועור ובשר חוץ לזמנו"

נה. בש"ס סלאוויטא שהשתמש בו רבינו הגירסא בגמ' ובתוס' כאן היא "דמריתא", וכן הוא בנ"א, וע"ז
ציין רבינו דהמעין בסוגיא דפסחים ובסוכה תראה דצ"ל כאן "דמרירתא".

נו. ערכין דף ח ע"ב "אמר רב פפא צדקתך כהררי אלו נגעי אדם משפטיך תהום רבה אלו נגעי בתים
פשטיה דקרא במאי כתיב אמר רב יהודה אילמלא צדקתך כהררי אל מי יוכל לעמוד לפני משפטיך תהום
רבה, רבה אמר צדקתך כהררי אל מפני משפטיך תהום רבה".

וגם שם בגליון ציין רבינו "ע' חולין סג."

ואולי הכוונה להשוות ביניהם לפי הלישנא אחרינא ברש"י כאן דהכוונה שבשלך יש טירחא לבקש
מזונות, וכן עד"ז בנגעי בתים לפעמים מתאחר עד ג' שבועות כמ"ש רש"י ותוס' שם, ויש לעיין עוד
בכוונתו³.

---

3. כוונתו לכאן' לציין עוד דרש שאמרו חז"ל על האי קרא. (הערת הגר"ש אלתר שליט"א)

דף סז:

גמ' אמר רב ששת צריה דרב אידי קוקיאני אסירי מאי טעמא מעלמא אתו מתקיף לה
רב אשי אי מעלמא אתו לישתכחו דרך * בית הרעי

נ.ב. בכורות ז:יז

נז. בכורות דף ז ע"ב דאיתא שם אמתני' "דג טמא שבלע דג טהור מותר באכילה וכו' [ובגמ' שם] טעמא
דחזיני' דבלע הא לא חזיני' דבלע אמרינן אשרוצי אשריץ וכו' אי הכי כי חזינא דבלע אמרי' האי איעכלא
והאי אשרוצי אשריץ אמר רב ששת כגון שמצאו דרך [בית] הרעי".
וגם שם בגליון ציין רבינו "חולין סז:"

פרק בהמה המקשה

דף סח.

גמ' דאדם מזהמה לא יליף דאין פרוזדור לזהמה * וזהמה מאדם לא ילפא דחשיב פרוזדור פנים ידיה

נב. ע' שבת פו:נח

דף סח:

גמ' כדאמר רב נחמן צר יצחק לא נצרכא * אלא למקום חתך הכא נמי לא נצרכא אלא למקום חתך

נב. ברכות סא:נט

דף ע.

רש"י ד"ה הא לימנהו צא"ד ומאן נקדיש וכו' אין כאן רחם: נעקרו קס"ד קודם לכן נעקרו ונכנסו לפנים ונתלו לו צוארו

נב. [קס"ד]ט

נח. שבת דף פו ע"ב "בעי רב פפא שכבת זרע של ישראל במעי כותית מהו וכו' במעי בהמה מהו, אשה דאית לה פרוזדור מסרחת אבל בהמה דלית לה פרוזדור לא, או דילמא לא שגא, תיקו".

נט. ברכות דף סא ע"א "למ"ד זנב מאי ויסגור בשר תחתנה וכו' א"ר ירמי' ואיתימא רב זביד ואיתימא רב נחמן בר יצחק לא נצרכא אלא למקום חתך".

וגם שם ציין רבינו בגליון "חולין סח:"

[הא דהוי "רב נחמן בר יצחק" בשני הסוגיות היא עכ"פ חלק מכוונת רבינו חוץ מהציון בשני הסוגיות "למקום החתך"].

[וכן ציין רעק"א בגליון הגמ' בחולין "עירובין יח." (כהגמ' ברכות) וכן בעירובין ציין לחולין סח: ותימה קצת שלא ציין להגמ' ברכות סא. המוקדם].

ס. רבינו רק מחק מילת "קס"ד" ע"י היקף סוגריים, דהיינו שצ"ל בד"ה נעקרו, "קודם לכן נעקרו ונכנסו לפנים", וכן הוא אכן בדפו". ובדפוס ווילנא שלפנינו הקיפו כל הקטע "קס"ד קודם לכן נעקרו" דהיינו שצ"ל בד"ה "נעקרו ונכנסו לפנים".

דף ע:

רש"י ד"ה אי לאו דר' יצחק הוה אמינא צא"ד השתא דכתיב כל הולך על כפיו דאפקנא מהיקשא דלא נקיט דרש' מנצלת חיה טמאה וכו'

נ.ב. (נקיט) נקיש

חולין דף ע: "קלוט צמעי פרה ליטמא וכו' קלוט צמעי קלוטה ליטמא"

ובבבורות דף ו: כתב צמעדני יו"ט (על הרא"ש פ"א סי' ה') (אות ח') ד"ה אלא מעתה קלוט צמעי פרה ליטמא צא"ד וקאי אדחתן התם צהמה שמת עוצרה צתוך מעיה והושיט הרועה את ידו ונגע צו וכו' רצי יוסי הגלילי אומר צממאה טמא וצטהורה טהור מאי טעמא אמר רצי יצחק דאמר קרא וכל הולך על כפיו צכל חיה ההולכת וגו' מהלכי כפיס צחיה טמאתי לך ופירש"י על כפיו שאין פרסותיו סדוקות מהלכי כפיס צחיה צתוך גופה של צהמה חיה דהיינו עוצר טמא צמעי אמו טמאתי לך משום נצלה דכתיב צסיפיה הנוגע צנצלתם יטמא עד כאן ודייק רצינו הכי דאי אין הלכה כרצנן אלא כר' שמעון וגמל הנולד מן הפרה טמא מאי קא מתממה חסם כיון דמשכחת לה לענין איסור אכילה דדינא הכי דטמא שצטהור טמא, וקשיא לי דאיכא למדחי דהתם קא מתממה אדפסיק ותני וצטהורה טהור והרי קלוט צמעי פרה ליטמא*

נ.ב. שגה דראית תוס' הוא מקו' ש"ס שאח"ז קלוט במעי קלוטה וכן מפורש בתוס' סא

(כת"י רבינו מגליון כרך בכורות במעדני יו"ט דף ו:)

סא. והיינו דהראיה היא מהמשך הגמ' בחולין דף ע ע"ב "קלוט במעי קלוטה ליטמא דמהלכי ארבע במהלכי ארבע הוא", וכמו שהעתיקו הקו' בתוס' (וברא"ש העתיק הקושיא מתחילת הגמ'), וא"כ מוכח להדיא בגמ' דקלוט הוי טהור.

חידושי דף עג: המהרי"ל דיסקין לא

דף עג:

רש"י ד"ה אלא אי איתמר צא"ד לדצריהם דרצנן קאמר להו*

נב. ולר' יוחנן לדברי הכל קאמר להו כצ"ל במ"י^{טב}

טב. וכן הוא גם גירסת ספרים ישנים (שהודפסו בגליון דפוס ווילנא שלפנינו, ואינם מופיעים בגליון דפוס סלאוויטא שבה השתמש רבינו).

פרק אותו ואת בנו

דף עט.

חולין דף עט. תוד"ה מהו דתימא אחי נד סוס ומשתמש כתבו "לא דמי לחציו עזר וחציו בן חורין וכו' משום דאחי נד עבדות ומשתמש וכו' דהכא כלאים אסר רחמנא דוקא תרי מיני וכל פרדות הצאין מסוס וחמור מין אחד הוא"

דף כז. המרצע שור פסולי המוקדשין לוקה שנים * א"ר יצחק המנהיג צשור פסולי המוקדשים לוקה שהרי גוף אחד הוא ועשאו הכתוב כשני גופים

נב. ע' חולין עט. בתוס' ודף קטו: בתוס' סג

(כת"י רבינו מגליון כרך מכות דף כב.)

סג. חולין דף עט ע"א תוד"ה מהו דתימא אחי נד סוס ומשתמש כתבו "לא דמי לחציו עזר וחציו בן חורין וכו' משום דאחי נד עבדות ומשתמש וכו' דהכא כלאים אסר רחמנא דוקא תרי מיני וכל פרדות הבאין מסוס וחמור מין אחד הוא".

ולכאורה כוונת רבינו בקיצור רמיזתו להעיר דשם במכות מבואר ברש"י (ריב"ן) דלוקה במנהיג ומרביע שור פסולי המוקדשים משום דחולין וקדשים מעורבין בו, ובתוס' כאן כתבו משום דכתיב ביה כצבי ואיל שהם ב' מינין. ושם בתוס' בחולין הרי חילוק בין איסור חצי עזר וחציו בן חורין שאסור לישא חצי שפחה, לבין פרדות הבאין מסוס וחמור דמיקרי מין אחד ומותרין זב"ז. [ועיין בתשב"ץ (ח"ב ס"ד) (הובא בשב שמעתתא בהקדמה) שמסביר החילוק משום דפרדה אינו כלאים אע"ג דבא מסוס וחמור, משום דהוי "הרכבה מזגיית" ומיקרי צורה חדשה ולא הוי שני מינים, אבל חצי עזר וחציו ב"ח הטעם דאינו יכול לישא בן מינו דאחי נד עבדות ומשתמש בצד ב"ח מפני דהוי "הרכבה שכונית" וצד עבדות לעולם לחודא קיימא].

וא"כ לכאור' יש להעיר דגם בשור פסולי המוקדשין נימא הכי, דהרי בכלאיים בעי ב' מינים דוקא כמש"כ התוס' הנ"ל, וגם כאן בשור פסוה"מ הוי "הרכבה מזגיית" והוי ממש דומה כפרדות דהוי מין אחד, רק מיקרי צורה חדשה. וכמו דבפרדות הבאין מסוס וחמור מיקרי מין אחד וכמש"כ התוס', כן שור פסוה"מ שבא מקודש וחול צ"ל נקראת מין אחד, ולמה ילקה. (וע"ע בקובץ הערות (מו, ה), ובאבי עזרי פ"ט מהל' כלאים הי"א, ובעוד אחרונים מש"כ בזה).

וע"ז כתב רבינו ברמיזה נוספת לעיין בחולין דף קטו ע"ב בתוד"ה בשני מינין שכתבו "פי' בקונטרס מותרין באכילה כחולין ואסורין בגיזה ועבודה כקדשים, ואין נראה דלא שייך משום הכי למקרי שני מינים, אלא נראה משום דאיתקיש לצבי ואיל חשיב להו כשני מינין".

הרי מבואר בתוס' הטעם דפליג על רש"י והיא מטעם זה גופא, דלשיטת רש"י צ"ב למה היא אחרת משני פרדות דלא מיקרי שני מינים בגלל זה, אבל תוס' לשיטתו דמיקרי שני מינים משום דאיתקיש לצבי ואיל, לכן שפיר לוקה בשור פסוה"מ אפלו אי היה מיקרי מין אחד מצד בחינת ההרכבה מזגיית שבו, ובזה לכאור' מוכיח רבינו סוגין כתוס'.

ובדעת רש"י עצמו שכ' דקדשים וחולין מעורבין בו מחמת האיסור גיזה ועבודה וההיתר אכילה, אפ"ל למה אין דינו כשני פרדות שתחשב כמין אחד, ואפ"ל ע"פ מה שהובא בריטב"א כאן בשם רבינו מאיר

דף פ:

תוד"ה שחטטה שאינה ראויה היא צא"ד אלא אפילו אי אין אותו ואת בנו נוהג בקדשים
נ.ב. (אי)^{טז}

ברא"ש (פ"ה ס"ג) ופליגי בתייש הצא על הצביה וכו' ורצ אלפס ז"ל לא הציא צהלכות
משום דאמרינן צפ"ק דצבורות (דף ו.) א"ר יהושע בן לוי לעולם אינה
מתעצרת טמאה מן הטורה וכו' ולא צהמה מן החיה וכו' ואינה ראיה דצמאה
וטורה הלכה כמותו אצל לא צהמה וציה כדמניא התם (דף ח.) כל שתשמישן ועיצורן
שוין יולדין ומגדלין זה מזה וכו'

ובמעדני יו"ט צד"ה כל שתשמישו צא"ד ולענין ימי עיצורן לא תני התם לצדי כמה
ימי עצורו * ואפשר ששוא לצהמה דקה

נ.ב. מוכח גופי' מוכח דצבי ותיישה עיבורן שוה^{טז}

דף פב.

מתני' שחט שני צניה ואחר כך שחטה סופג את הארבעים שחטה ואת צתה ואת צת
צתה סופג שמונים שחטה ואת צת ואחר כך שחט צתה סופג את הארבעים
סומכוס אומר משום רבי מאיר סופג שמונים

ובתוד"ה סומכוס אומר משום ר"מ סופג שמונים צא"ד ארישא נמי פליג כדפירש
צקונטרס * וכו' וסיפא נקט משום רצותא דרצנן דאע"ג דאיכא שתי שמות

הלוי שפירש בחינה נוספת הא דקדשים וחולין מעורבין בו "דהואיל והבשר והעור שני מינים הם, והכא
פלגינהו רחמנא בקדשים, שעשה הבשר חולין, והעור והגיזה קדש, נחלקים העור והבשר זה מזה ונעשה
כאילו הם שני גופים ממש". והיינו דלעולם הוי "הרכבה שכונית" בקדשים וחולין שמעורבין בו, דזה
בעור וזה בבשר ושפיר הוי כשני מינים, ואינו דומה לפרדות דהוי "הרכבה מזגיית" ששם הוי כמין אחד.

טז. רבינו מחק מילה זו בסימון סוגריים, וכ"ה במהרש"ל.

טז. וכוונת רבינו לכאן להעיר על המעדני יו"ט שכתב בלשון 'אפשר', דהלא כן מוכרח כאן בגמ' דחזינן
דצבי ותיישה מתעברין זה מזה, ועל כרחך דעיבורן שוה דאל"כ לא היו מתעברין זמ"ז.

דאָטו וואָט זנו וצנו וואָטו לאַ לקי אַלאַ אַרצעים כיון דנפקי תרוייהו מחד קרא דלא תשחטו

נ.ב. ע' ירושלמי ר"פ נושאין^{טו}

דף פג.

ברא"ש (פ"ה סוף סי' ו) צד"ה תניא צאצעה פרקים צא"ד ראיתי כתוב צשם רצ אחאי דאס תגר עוצד כוכבים הוא צריך למיחש למילתא, ולא מסתבר כלל דמילתא דלא שכיחא היא ואחזוקי איסורא לא מחזקינן כל כמה דלא אודעיה המוכר דאס יש לחוש מספק ראוי היה שישנה התנא צאצעה פרקים הללו הקונה צהמה צריך שישאל אם מכר צמה או צתה לשחוט כי יותר צריך ליזהר העושה עצירה מאותו שמכשילו, והיה צריך שיטילו הזהירות על צעל המעשה כי שמא ישכח המכשיל ולא יאמר לו, אלא ודאי אין לחוש *למי שיודע הודאי דהיינו המוכר והזהירוהו שלא יכשיל הקונה, אצל הקונה אין לו לחוש כלל מספק

נ.ב. נ"ל שצ"ל דמי^{טז}

טו. ירושלמי יבמות פ"א הלכה א' "תמן תנינן שחטה ואת בת בתה ואחר כך שחט את בתה סופג את הארבעים, סומכוס אמר משום ר' מאיר סופג שמונים וכו' ר' יודה בר פזי בשם ר' יוחנן מודה סומכוס בראשונה אשכח תני עוד היא מחלוקת".

ובקרוב העדה ד"ה אשכח תני כתבו "בברייתא דאף ברישא פליג סומכוס דתניא בתוספתא שחט חמשה בניה ואח"כ שחטה סומכוס אומר משום ר"מ חייב משום חמשה לאוין".

וכוונת רבינו מבוארת, דמש"כ התוס' כאן הוא פלוגתא בירושלמי אם פליגי גם על רישא, ובאמת רש"י (בע"ב ד"ה דאע"ג) הביא כדבריו מהתוספתא, וזהו הברייתא ד"אשכח תני" שבירושלמי.

טז. ובדפוס ווילנא שלפנינו הגיהו "אלא למי שיודע", ורבינו הגיה שצ"ל "דמי שיודע" בלי מילת "אלא".

פרק ביסוי הדם

דף פג:

תוד"ה קא מוסיף אַזנין זא"ד ור"ת מפרש קא מוסיף אַזנין ולא הוה מרובע והתם
ליף דריבוע מוזנא מעכז - וזמסורת הש"ס "[דף סז. *]"

נב. וע"ש בתוס'סח

דף פד.

גמ' אמר ליה יעקב מינאה * לרבא קיימא לן חיה זכלל זמה

נב. ע' מגיל'ה כג. בתוס'סט

סח. זבחים דף סב ע"א תוד"ה אף מזבח ששים אמה כתבו "והא דאמר [בריש] כיסוי הדם (חולין דף פג:) קמוסיף אבניין, היינו כשהיה המזבח עד ששים, א"נ מגובה פריך התם, אי נמי פריך קמוסיף שלא יהא רבוע, שעל כל מליקת עוף אין יכולת לתת עפר בכל סביביו כדי לרבעו כמשפטו".

סט. מגילה דף כג ע"א איתא "אמר ליה יעקב מינאה לרב יהודה", ובתוס' שם ד"ה אמר יעקב כתבו "מצעה גרסינן שאם הוה מין לא היה מזכירו יעקב דהא כתיב שם רשעים ירקב (משלי י)".
ובמקום אחר (מחברת הערות מס' מגילה מינסק תר"כ) כתב רבינו בחידושו למסכת מגילה אתוס' שם וז"ל "וע' הג"ה ר"ב, וי"ל דלענין הלכה ודאי אין לומר שמו, כדאמרינן פ"ב דחגיגה, קוב"ה לא אמר משמ' דאחר, וע' סוף הוריות".

והכוונה, דרבינו בא ליישב קשית רבי ישעי' [פיק] ברלין במסורת הש"ס שם שהקשה דבתוס' ע"ז דף יז. גופא הביאו לגרוס בחולין יעקב מינאה ולא מחקו, ולמה במגילה דקדקו התוס' למחוק שמו, ובחולין ובשאר מקומות לא כתבו למחקו – (ובאמת כן גם הקשה רע"א בגלהש"ס ע"ז דף כח ע"א אגמרא שם "ורמא ליה יעקב מינאה" וכתב ע"ז רע"א בגלהש"ס "עיינן מגילה דף כג ע"א תוד"ה אמר וצע"ק", היינו דהוקשה לו כנ"ל דלמה במגילה מחקו ובע"ז דף כח. לא מחקו התוס' ונשאר בצע"ק).

[וכן באמת הגיה ר' יצחק אייזיק חבר בהגהותיו לחולין שצריך לגרוס גם כאן יעקב מצעה. אמנם הרי בתוס' ע"ז דף יז. מבואר לא כן, וכן עי' שם בדק"ס אות ל' שברש"י כ"י כתוב "יעקב מינאה מתלמידי ישו הנוצרי", הרי דאין להגיה שם שמו].

וע"ז כתב רבינו דלענין היכא שנקבע הלכה משמו ודאי אין לומר שמו, ולכן מחקו התוס' במגילה, דע"י שאלתו ידעינן טעמא דביוה"כ צריכין לקרות ששה. משא"כ בסוגיא דחולין התם מה ששאל דחו אותו, ע"כ לא איכפת לן מה שנקרא בשמו- דלא נקבע הלכה על ידו. וכן בע"ז דף כח. שאין מדובר שם כלל מדבר הלכה רק מעשה שהיה. וציין רבינו מקור לדבריו ממה שמצינו בחגיגה דף טו: דהקב"ה לא אמר שמעתתא משמיה דאחר, והוריות דף יג: "מיהו ניקנסיהו דלא נימרו שמעתא משמיהו". הרי די שפידא מיוחדת שלא לומר דבר הלכה ממי שאינו ראוי.

הרי חזינן מכאן דבהגהותיו של רבינו בגליון הגמרא רשם דרך לימודו בקיצור נמרץ דבר שבמקום

[תוד"ה וליפרקינהו וליכסינהו - ע"י דף קלה. (להלן עמוד עט) מש"כ רבינו על תוס' כאן]

דף פו:

חולין דף פו: בתוד"ה אסור

ובברכות דף מז. תוד"ה רבי זירא לא אכל צא"ד תימה *לפי מה שמפרשים העולם
הז לן ונצריך אסור למשתי בלא צרכה שלפניו

נב. ע' חולין פו: תוד"ה אסור^ע

(כת"י רבינו מגליון כרך ברכות דף מב.)

במהרש"א - צד"ה פרש"י צד"ה יאמרו ספק אסור צא"ד ר"ל למאי דמסיק וכו' צהא
דקאמר טעמיה דר"מ משום דרוז מעשיהן מקולקלין לא סגי' לן דאכתי
אית למיחש למיעוטא דשמא יפה שחטו אלא דאית לן למימר דאיכא חזקה צהדי *מיעוט
דהשתא ה"ל המיעוט מיעוטא דמיעוטא

נב. רובא

אחר האריך לבאר יותר הכוונה איך ליישב "העיין" שציין לעיין בגליון הגמרא שלו בסוגיין דשם.
ואולי בדוקא גם דקדק רבינו לציין ציונו בגמרא חולין ולא בגמ' ע"ז, דבע"ז יש ליישב פשוט שדקדקו
לכתוב "יעקב מינאה" להשמיענו שם דמותו להתרפאות ממין.

ע. חולין דף פו ע"ב תוד"ה אסור לכו למישתי כתבו "פירוש בקונטרס וכן רבינו חננאל אם לא תברכו
בורא פרי הגפן אבל ע"י ברכת בופה"ג שרי למישתי קודם ברכת המזון, והשתא מייתי שפיר דכי היכי
דהב לן ונברך הוי גמר וצריך לברך אם רוצה לשתות, הכי נמי כסוי הוי גמר וצריך לברך על השחיטה
וכו' וא"ת דאמר' בפרק כיצד מברכין רבה ורבי זירא אכלו סליקו וכו' והשתא אמאי לא אכל כיון דלא
בעי ברכת המזון אלא ברכה שבתחלה, וי"ל דבאותו מאכל היה מעורב בו לחם והיה קשה לו ליטול את
ידיו ולברך ברכת המוציא".

ובהגהות הב"ח שלפנינו (שלא היה נדפס עדיין בדפוס סלאוויטא שהשתמש בו רבינו) גם ציין כנ"ל,
וז"ל "וכ"כ התוס' פרק כיסוי הדם סוף דף פו וכ"כ הרא"ש לשם"⁴.

4. ולכאור' כוונת רבינו לציין דמש"כ התוס' כאן "לפי מה שמפרשים העולם" זהו רש"י ורבינו חננאל
בחולין, והוא חידוש בלשון התוס' שקוראין לרש"י ור"ח "העולם". (הערת הגר"ש אריאלי שליט"א)

במהרש"ל - בד"ה תוס' בד"ה סמוך מיעוטא בד"ה נ"ל טעות ונתקשר הדיבור
אתירוצא דלעיל דלא חיישינן למיעוטא דמיעוטא ודו"ק*

נב. [נ' מהרש"א]עא

דף פז.

תוד"ה ומכסי צדא ידא "יש להסתפק אם סח צין שחיטה לשחיטה אם צריך לחזור ולצרך"
[עיי' להלן עמוד קח-קכ תשובות הגאון רבי אליעזר דן רלצ"ג ז"ל צעניני צרכת השחיטה וסך
צין שחיטה לשחיטה ועוד ענינים מה ששמע מפ"ק של רבינו המהרי"ל דיסקין ז"ל צוה]

חולין דף פז. ת"ר ושפך וכסה מי ששפך יכסה

יש לעיין אי כיסה דם הנפש קודם גמר שחיטה, אי יצא. ואין לומר נהי דישנה
לשחיטה מתחלה ועד סוף, אכתי אי שחיטה שאינו ראויה היתה, זה אינו, דא"כ אחר
שחיטה נמי בעי לאמתוני עד שתפסוק לפרכס, עיין סי' כז (סעי' א), ויש לחלק. ועיין
ט"ז (יו"ד סי' כח ס"ק יב) משמע דמהני^{עב}.

(שו"ת מהרי"ל דיסקין – קונטרס אחרון סימן ה אות קח)

עא. כוונת רבינו לדברי המהרש"א שחולק על דברי המהרש"ל, ובדרך כלל מציין רבינו כן בסוגריים
בקטע במהרש"ל שהמהרש"א מתייחס אליו. והכוונה להמהרש"א כאן בד"ה תוד"ה ספק איסור להתיר
שכתב "מהרש"ל מחק התחלת דבריהם וכתב נ"ל טעות ונתקשר הדיבור אתירוצא דלעיל דלא כו' עכ"ל.
ולא ידענא מי הביאו לזה דהא ודאי עיקר קושייתם כאן במקומו דמסיק יאמרו ספק איסור להתיר דלכך
הוצרך למימר טעמיה דר"מ משום דרוב מעשיהן מקולקלין דהשתא ליכא לספק איסור להתיר דליכא
למיחש למיעוטא לר"מ משום דהוה חזקה בהדי רובא והוי המיעוט מיעוטא דמיעוטא כמ"ש גם רש"י
כאן, וכ"כ התוס' לעיל בד"ה מ"ט דר"מ הואיל כו' והשתא תקשי להו מההיא דפ' אין מעמידין כו' כיון
דבכה"ג ליכא למיחש הכא למיעוטא אפי' לר"מ א"כ מאי קשיא אם אין רוב נשחטין הא ה"ל מיעוטא
דנשחטין כו' והרי לך דכאן עיקר קושייתם מפ' אין מעמידין דמיירי נמי לענין איסורא ואין הקושיא
נקשרת אדלעיל מיניה בדבור הסמוך שלא כתבו כן אלא לענין טומאה וזה ברור וק"ל.

עב. דהרי כתב המחבר שם "דם שנפל לתוך המים וכו' אם יש בו מראה דם חייב לכסות ואם לאו
פטור", וע"ז כתב הט"ז שם בס"ק ט "פירוש דלא אמרינן קמא קמא בטל דאין דיחוי אצל מצות" משמע
מזה דאמר דאין דיחוי אצל מצוות, משמע דכבר הגיע זמן המצוה ואף באמצע השחיטה מיקרי זמן
המצוה, דעל זה קאי דנאמר קמא קמא בטל בכל טיפה היוצא מדם השחיטה, ודו"ק.

לח חידושי דף פז: המהרי"ל דיסקין

תוד"ה רואין אותו צא"ד שאפילו היה דם הפר * היה ניכר אדמומית

נ.ב. מים בן צ"ע^{עג}

דף פז:

חולין דף פז: בתוד"ה תנן התם צא"ד תימה אי משנה היא

ובברכות דף לו. *ותנן על מיני נפפה על העלין ועל התמורות אומר צורא פרי האדמה

נ.ב. אין זו משנה וצ"ל ותניא, וע' קידושין מ. בתוס' וחולין פז: בתוס' ^{עד}

ועוד שם צרכות דף לו. *דתנן ללף צ"ש אומרים כלאים זכרם וצ"ה אומרים אין כלאים זכרם

נ.ב. אין זו משנה ^{עה}

(כת"י רבינו מגליון כרך ברכות דף לו.)

עג. וכן גם הוגה בהגהות מהר"ב רנשבורג (שלא נדפסו בדפוס סלאוויטא שהשתמש בו רבינו).

עד. קידושין דף מ ע"א תוד"ה ותנן אין מקיפין בחילול השם כתבו "שמא ברייתא היא אע"ג דאומר תנן".

ובחולין דף פז ע"ב בתוד"ה תנן התם (לגבי הא דתנן התם כל משקה המת טהורין) כתבו "תימה אי משנה היא הא דקאמר לעיל וכו' הו"ל לאתויי מתניתין דהכא, ונראה דברייתא היא וה"נ אשכחן בהחולץ דקאמר תנן רשב"ג אומר".

עה. אינו משנה אלא תוספתא בסוף פ"ג דכלאים. (וע"ע מש"כ רבינו בהגה"ה הקודמת מתוס' קידושין וחולין).

חידושי דף פח. - פט. המהרי"ל דיסקין לט

דף פח.

תוד"ה משקה טבול יום צא"ד והכא משמע דטבול יום מטמא משקה דקדשים לעשות
רביעי בקדש

נב. דתרומה^{עו}

תוד"ה ורבי יהודה סבר דמו צא"ד וקשה לפירושו דהא לעיל * קאמר ר' יהודה דמו
לחלק

נב. דעיר פ"ו ב'עו

דף פט.

רש"י ד"ה ורצא אמר צא"ד אפילו צעפר עפרא נמי מותר וכו'

נב. אפרא^{עח}

תוד"ה והתניא צא"ד ולא מפליג צנטל עכו"ם גופיה צין אחר ציטול לקודם ציטול,
ויש לומר מילתא אגב אורחיה קמ"ל דתקרוצת עכו"ם אינה צטלה עולמית
וההוא דרואהו צ"ד קשה טפי דמפליג התם רצא צין שופר של עכו"ם לשל עיר הנדחת
דצשל עכו"ם גופיה היה יכול לחלק לפירוש ר"ת צין אחר ציטול לקודם ציטול ומיהו
על כרחך צריך לאוקמה לאחר ציטול

נב. בש"ע^{עט}

עו. וכן הגיה הגרע"א בגלהש"ס כאן (שלא הודפס בש"ס סלאוויטא שהשתמש בו רבינו).

עז. חולין דף פו ע"ב "ור' יהודה לחלק מדמו נפקא".

עח. רבינו הגיה "בעפר אפרא", ובשיטה מקובצת הגיהו "בעפר שריפתה".

עט. ובהגהת הב"ח "בסנדל".

פרק גיד הנשה

דף צא.

רש"י ד"ה [פנימי הסמוך לעצם אסור] וחייבין עליו צא"ד מלקות כדיליף לקמן מהירך * ועוד שהוא על הכף

נ.ב. ע' צ"ו: ⁹

דף צב:

תוד"ה אמר אבי צא"ד אין לי אלא חלב תמימים שהם כשרים ליקרב * חלב צעלי מומין מנין

נ.ב. ע' פסחים מג: ^{9א}

ברא"ש (פ"ו ס' ג) צד"ה אמר רב ששת אמר רב אסי חוטין שבחלב אסורין צא"ד והציא רחיה מדתניא צמורת כהנים צפרשת צא כי כל אוכל חלב וכו'

נ.ב. מסתמא צ"ל פרשה ב' ^{9ב}

---

9. חולין דף צו ע"ב "ורבי יהודה מאשר על כל הירך נפקא, ורבנן ההוא מיבעי לי' לכדשמאול דאמר שמואל לא אסרה תורה אלא שעל כף הירך, ור' יהודה הירך כתיב דכולה ירך, ורבנן ההיא דפשיט איסוריה בכוליה ירך לאפוקי חיצון דלא ולעולם שעל הכף".

9א. פסחים דף מג ע"ב "והא תניא כי כל אוכל חלב מן הבהמה אשר יקריב, אין לי אלא חלב תמימין שראוי ליקרב, חלב בעלי מומין מנין תלמוד לומר מן הבהמה, חלב חולין מניין תלמוד לומר כי כל".

9ב. בדפוס ווילנא שלפנינו איתא "פרשת צו", ורבינו בא ליישב הטעות דפוס "פרשת בא" שמסתמא מעיקרא היה כתוב פרשה ב'.

דף צג:

ברא"ש (פ"ז סי' ט"ז) ד"ה איתמר טבח שנמלא אחריו חלז- וצהגות אשר"י שם
צד"ה בעל נפש לא יסמוך אלא על טבח הצקי ויודע צטיב הניקור ומנין החוטין
האסורין צבהמה נפקא מיניה לצר הקנקנות וחוט שתחת הלשון

נ.ב. נ"א⁹⁹

דף צה:

חולין דף נה: "אמר ליה אית לך סימנא בגויה אמר ליה לא אית לך טביעות עינא
בגויה אמר ליה אין אס כן זיל שקול"

ובמנחות דף מז: צמוד"ה ואין ניקחים אלא מן המומחה צא"ד אצל אס נמלאו בשוק
רוב מנזין אצל תכלת מומחין הן ולכך מכשירין * המולא חוטי תכלת פ'
המולא תפילין

נ.ב. ע' חולין צה: ד⁹⁹

(כת"י רבינו מגליון כרך מנחות דף מב:)

דף צז.

חולין דף נו. היאך סומא מותר צאשמו וכו' אלא צטביעות עינא דקלא

הקשני אחד אף לפי תירוצ' הגמ' (חולין צז, א) דסומא מותר באשתו מטביעות עינא
דקלא, אכתי סומא וחרש.

---

99. היינו נ"א – חמישים ואחד, שהוא מספר החוטין האסורין.

99. חולין דף צה ע"ב "רב נתן בר אביי איתבד ליה קיבורא דתכלתא אתא לקמי' דרב חסדא אמר ליה
אית לך סימנא בגויה אמר ליה לא אית לך טביעות עינא בגויה אמר ליה אין אס כן זיל שקול".
ולכא' כוונת רבינו, דצ"ב דאס נמצאו בשוק, הרי אז גם בלי טביעת עין תהא מותרת, דרוב מומחין הן.

והשבתיו דודאי על זה ל"ק כלל, דאף אסור מי ילך ויגיד לו, הלא אינו שומע, ולא נצטוינו רק להוכיח, לא לאסרו בשלשלאות, ואם יכתבו לו שאסור, הלא הוא סומא.

אך סומא קשיא להו, נימא ליה שהוא אסור עם אשתו, וכן חרש נכתב ליה שהוא אסור באשתו, אך זה צריך לומר, דכל החששות אשניהם, א"כ קשה סומא וחרש שאינו מדבר וגם היא כמוהו, איך מכירין זה את זה הלא אינה מדברת, אבל שומעין הם, נרמוז להן שאסורין זה עם זה.

אך בעיקר הקושיא צ"ל דכל חד סומך אחבריה, ועיקר החשש שמא גם היא סומא וחרש, דאל"כ למה אינה מדברת, וזה גופיה סימן הוא, והוא צירוף סימנים אמצעים ומהני שפיר, משא"כ אחד, ועי' סי' יז (אבן העזר סעיף כד).

(שו"ת מהרי"ל דיסקין – כתבים סימן צו)

תוד"ה אמר רצא כו' אמרו רצנן צס' צא"ד דקאמר את *צצית הגדול צית שמגדלין צו תפלה

נ.ב. כל בית^{9ה}

בא"ד ומשנת ראצ"י קצ ונקי * וסתמא דגמרא נמי קאמר הכי צשלהי ציצה (דף לח:)

נ.ב. ע' רא"ש פ' מי שהוציאוהו דדוקא בק"ב מקומות הלכה כמותו¹⁹

9ה. וכמבואר בקרא במלכים ב (כה, ט) "וישרף את בית ה' ואת בית המלך ואת כל בתי ירושלם ואת כל בית גדול שרף באש".

19. עירובין פרק מי שהוציאוהו (דף מא:): ברא"ש סי' ב' כתב "ואע"ג דקי"ל משנת ר"א בן יעקב קב ונקי, בהא לית הלכתא כוותיה כיון דרב פפא סבר כרבנן דשרו במקומן במזיד, ושמא זאת אינה מן המנין ק"ב, כי כתב ר"ח ז"ל מפי הקבלה דבק"ב דברים הלכה כמותו ותו לא".

דף צח.

ברבינו ניסים צ"ה גרסינן בגמרא אמר רבי חייא בר אבא וכו' כל איסורין שבתורה
נששים צ"ד דהיכא תיסקו אדעתין שיהא מותר לצטל איסורי תורה

נב. צ"ל מצווה¹⁹

דף צח:

חולין דף נח: ומאי חזית דגמרינן מהאיך ליגמר מהאי חידוש ומחידוש לא גמרינן

ובסנהדרין דף כז. בתוד"ה אין לך צו אלא חידוש צ"ד וי"מ דהא דקאמר הכא
חידוש לאו אפסולא דקמאי קאי אלא אהכשירא דבתראי כלומר היה לנו
לפוסלן כל שמי כיתות וכיון דאיכא חידוש לא ילפינן אף לגבי הפסול לפוסלן כלל
הראשונים למפרע וכי האי גוונא אמרינן פ' (גיד הנשה ד' נט ושס) - וצמקורת הש"ס
- "צ"ל כל הנשר ד' קח."

נב. וע"ש צח: פח

(כת"י רבינו מגליון כרך סנהדרין דף כז.)

19. וכן הגיה הב"ח בהגהותיו (שלא הודפסו בדפוס סלאוויטא שהשתמש בו רבינו).

פח. חולין דף צח ע"ב "ומאי חזית דגמרינן מהאיך ליגמר מהאי חידוש הוא ומחידוש לא גמרינן אי הכי
למאה וס' נמי לא ליגמר אטו אנן לקולא גמרינן לחומרא גמרינן דמדאורייתא ברובא בטיל".
וברש"י שם ד"ה אטו אנן כתבו "הא דגמרינן מיניה מאה או ששים קולא הוא דתימא חידוש הוא
דחדיש רחמנא ואקיל גביה ולא גמרינן מיניה".
ועוד שם בד"ה הא חומרא הוא כתב "דלא תימא ליבטול ברובא וחומרא שפיר גמרינן מיניה דכ"ש
הוא ומה איל נזיר דאקיל גביה לא אקיל אלא במאה או בששים כ"ש באיסורי אחריני".
וכוונת רבינו לכאן דלא רק שאין מקור בפ' גיד הנשה, אלא אדרבה שם מבואר לכאן להיפך מיסוד
המבואר בתוס' דרק לקולא לא ילפינן היכא דהחידוש לקולא⁵.

5. ועמד בזה בגינת ורדים כלל נב. (הערת הגר"ש אלתר שליט"א)

דף צט:

גמ' דג טמא לירו אקור רצי יהודה אומר רביעית צסאחיס * והאמר רצי יהודה מין
צמינו לא צטיל שאני ליר דזיעה צעלמא הוא

נ.ב. ע' מזהרות פ"ד בר"ש⁹⁹

דף ק.

חולין דף ק. כיון שנתן טעם צחתיכה חתיכה עצמה נעשת נצלה ואוסרת כל החתיכות
כולן מפני שהן מינה וכו' מין צמינו לא צטיל

הגרע"א ביו"ד סי' קט (סעי' א), דאם נתערבו ב' חתיכות גדולות והאחת קטנה,
אף דהוי מין באינו מינו וצריך ס', מ"מ מקילינן דאמרינן קטנה דאיסורא היא. צריך
לי עיון, דהא עכ"פ כדמצי לבא לידי ודאי איסור דבר תורה מחמרינן, והא איכא
למיחש שיחתוך מכל אחת מהגדולות מכל אחת כזית ויבשלם עם הקטנה, וקאכיל
איסור דבר תורה.

ונראה דחשש זה במחלוקת שנוי, דהא לכאורה אף דאיכא ס', ניוחש שיבשלם
לחצאין בב' פעמים בקדירה אחת זה אחר זה ביום אחד, דפעם הב' ממנ"פ איסורא
קאכיל, דאי השתא ישנו לאיסור בקדירה, א"כ ליכא ס' ואיסור הוא, ואי מעיקרא,
הא נאסרה הקדירה ונאסר עכשיו הכל. אך להש"ך (יו"ד סי' צב ס"ק יב) אתי שפיר,
דחתיכה נעשה נבילה הא הוי מדברי סופרים, ולאיסור דברי סופרים לא חיישינן
כלל. ומשום טעמו דעצמו של איסור, האיכא השתא ס', [אם באמת בפעם הא'
היה האיסור], אבל להרמ"א דחיישינן גם לאיסור דברי סופרים תיקשי. [ואין לומר
דחתיכה נ"נ דמעיקרא הוי עכ"פ מין במינו, זה אינו, דמ"מ מנ"ל דהוי רובא, ואולי
פליטת הכלי חשיב איסור מועט, כמ"ש התוס' בפסחים (דף ל, א) לענין בליעת
חמץ, ואולי ה"ה לבליעה כללית דמ"מ חשבינן מה שבתוכו רובא נגד הבלוע
בדפנות].

99. בר"ש פ"ד משנה ו' "עוד תניא בתוספתא וכו' מי רגלים של עובד כוכבים הולכין אחר הרוב ר'
יהודה אומר רביעית בסאתים טמא יתר מכן טהור", ומפרש הר"ש שם "מי רגלים של עובד כוכבים
דרבנן וכו' לפיכך הקלו בהן להתבטל ברוב ולרבי יהודה רביעית בסאתים".
ורבינו בקיצור רמיתו בא להעיר דמצינו דר"י לשיטתו שם, דבדרבנן מקילינן להתבטל מין מינו
רביעית בסאתים.

וצריך לומר שלא גזרו על בישולים באופנים שונים כי אם לבישול הכל יחד חשו. ויתישב גם קושיתנו על הגרע"א, דלא חיישין רק לבישול כל החתיכה בשלימותה. (שו"ת מהרי"ל דיסקין – קונטרס אחרון סימן ה אות קל)

דף ק:

חולין דף ק: האוכל גיד הנשה של צהמה טמאה רצי יהודה מחייב שתיים ורצי שמעון פוטר וכו' אי איסור חל על איסור לחייב משום טומאה דקדים וכו'

באיסור כולל או מוסיף יש לספק כשהחתיכה הנאסרת באיסור חדש זה, גם היא היתה אסורה מכבר, אלא שמכל מקום דינא הוא שיחול עליה גם איסור השני, אי חשיב על ידי כן איסור זה לכולל, שיחול על ידי כן על חתיכה אחרת שהיא אסורה מכבר. ולא דמי למה שכתב הר"מ בכריתות (פ"ג מ"ה) גבי בריה דסבא, דעל ידי כן שעליו חל משום בת אחת חשיב מוסיף על ידי כן, התם שאני שעל כל פנים עד עכשיו קודם שבא איסור החדש הזה, לא היה איסור כלל.

ובחידושי לחולין תירצתי על ידי כן קושיא חמורה בהא דמחייב ר' יהודה שתיים באוכל גיד הנשה של טמאה, ולא שלש, עי' שם.

והראוני שהגאון רעק"א במערכה על ביצה (יב, ב) נסתפק גם בגונא שהחלטנו לעיל [מהר"מ בפי' המשניות] דחיל, ואיהו מספקא ליה, ולא ידעתי. ומאי דקשה ליה שם דאם כן נחשיב גם לנבילה ביום הכפורים מוסיף, משום הני דהגיעו ל"ג שנה ביום הכפורים, יש לומר דגדלות האיש דעכשיו אינו מועיל לשויה על ידו מוסיף, כי אם כשצריכין גם אצלו לבא על האיסור משום מעשה שהיה מקודם. על דרך משל, אשת אב, דהיינו אף דעכשיו גירשה אביו, שם נוכל למיחשב על ידו [איסור שחל עכשיו על הקטן, משום מעשה דלמפרע] למוסיף, מה שאין כן נבילה או יום הכפורים, דלגבי קטן זה דיינו למצוא האיסור משום האי שעתא, דהא עדיין לא חיתה הנבילה, כל כי האי גונא לא חשיב ליה למוסיף לגבי אחרוני שהיו גדולים, דלגבי דידהו אנו צריכין לחשוב האיסור מראשית הזמן שבא האיסור, דו"ק.

ובעיקר הדבר נראה לי, דלשטחיות הש"ס בחולין (קא, א) דלא משכח שיאכל קודם ולא טמאה תחלה, הלא מוכח כן, ממה שאמרו שם דנטמא הגוף תחילה ודאי חייב, ובאחר כך על כל פנים הוי כולל, כלשון ש"ס שם [דזולת זה יש לומר כולל משום איסור כניסה למקדש] ואמאי הא כל חתיכה טהורה שאנו מדמין שנאסרה עליו, הא

גם היא על כרחך תטמא קודם בליעתה, ומצד הסברא הא גם טומאת בשר דידה על כל פנים חשיב איסור בת אחת. אם כן הרי חזינן מלשון ש"ס, דמאי דהוי על ידי בת אחת חשיב כולל.

(שו"ת מהרי"ל דיסקין – פסקים סימן יז)

דף קב.

בא"ד כדקמני סיפא גבי טהורה דוקא

נב. צ"ל דגבי

דף קב:

גמ' אכל נפור * טהורה נחיה נכל שהוא נמיתמה נכזית

נב. ע' מכות מז: ברש"י וער"מ כאן^צ

צ. בגמ' מכות דף טז ע"ב "ריסק תשעה נמלים והביא אחד חי והשלימן לכזית לוקה ו', ה' משום בריה ואחד משום כזית נבילה". וברש"י ד"ה משום כזית נבילה כתב "שכשבלעו הוא מת ומצטרף לכזית נבילה".

וגם שם בגליון ציין רבינו "ע' חולין קב:"

ולכא' כוונת רבינו להעיר דברש"י במכות כתב דבשעת בליעתן מת ומצטרף לכזית, משא"כ כאן בציפור לא אמרין דכשבולעו הוא מת ויתחייב רק משום נבלה ודוקא אם יש בה כזית.

ולכא' כן גם העיר הגרע"א בגלהש"ס במכות (שלא הודפס בש"ס סלאוויטא שהשתמש בו רבינו) שציין לעיין בחולין, וכתב לחלק "דנמלה זוטרא חיותא ומת בשעת הבליעה אבל צפור אלים חיותיה". ורבינו כאן מציין עוד לעיין "בר"מ כאן".

והכוונה לרמב"ם פ"ד מהל' מאכלות אסורות ה"ג שכתב "האוכל עוף טהור חי כל שהוא לוקה משום אוכל נבלה, ואע"פ שאין בו כזית, הואיל ואכלו כולו, ואם אכלו אחר שמת עד שיהיה בו כזית ואע"פ שאין בכולו בשר כזית הואיל ויש בכולו כזית חייב עליו משום נבלה".

הרי בהדיא דהרמב"ם למד דחייב משום נבלה בעוף חי אע"פ שאין בבשר כולו כזית, וע"כ הטעם משום דמת בבליעתו. (ובמגיד משנה כתב דהרמב"ם דכ' דחייב משום נבלה בחייה הוא דלא כמ"ש רש"י בסוגיא דחולין דחייב משום אבר מן החי).

ובראש יוסף להפרי מגדים (חולין קב:) הקשה על הרמב"ם דבחולין קתני דרבי פוטר בנטל צפור שאין בו כזית ואכלו, וכאן כתב הרמב"ם דחייב משום נבלה מפני שכשבולעו הוא מת, ות' דהא דר' פוטר היא רק משום אבר מן החי דלאו לאיברים עומדת, אבל אה"נ משום נבלה מיחייב על בליעתו משום שכשבולעו הוא מת, וכדאיתא ברש"י במכות, וא"כ לדעת הרמב"ם באמת אין כאן סתירה בין הסוגיות.

חידושי דף קג: המהרי"ל דיסקין מז

גמ' ואמר רב טמאה צין צמייה צין צמיתתה צמשהו אלא * כעין קלניתא

נ.ב. ב"ב כ. צא

דף קג:

גמ' ורבי אלעזר אמר אפילו חלקו מצחון נמי חייב מחוסר קריצה לאו כמחוסר מעשה * דמי

נ.ב. ע' שבת קד: צב

צא. ב"ב דף כ ע"א "במסרט קלניתא לא מסרטא כעין קלניתא".

וגם שם ציין רבינו בגליון "חולין קב:"

צב. שבת דף קד ע"ב א"ר אמי כתב אות אחת בטבריה ואחת בציפורי חייב כתיבה היא אלא שמחוסר קריבה והתנן כתב על שני כותלי הבית ועל שני דפי פנקס ואין נהגין זה עם זה פטור, התם מחוסר מעשה דקריבה הכא לא מחוסר מעשה דקריבה".

וברש"י שם ד"ה מחוסר מעשה דקריבה כתבו "אינו מקרבן אלא ע"י קציצה המפסיק ביניהן וכי קאמר רב אמי כגון כתב אחת על שפת לוח זו בטבריה ואחת על שפת לוח זו בציפורי ואתה יכול לקרבן שלא במעשה אלא קריבה בעלמא".

ולכאורה כוונת רבינו לציין דבסוגין באכילת חצי זית אבר מן החי הוי כמחוסר קריבה גרידא שלא ע"י מעשה, היינו בבליעת חצי זית השני, והוי כמו כתב אות אחת בטבריה ואחת בציפורי, ולא ככתב על שני כותלי הבית.

פרק כל הבשר

דף קג:

תוד"ה כל הצער צא"ד ורשצ"ס פי' דאינטריך משום חו"ל דס"ד דאינו נוהג צח"ל משום דאיתקש לזכורים צמד קרא ראשית זכורי אדמתך לא תזשל גדי צחלז אמו ולפירושו ניחא הא דאמר צפ' ראשית הגז (לקמן דף קלו.) דארזכס דזיכורים אמת למעוטי חו"ל דאע"ג דהיא מנזה התלויה צארץ אינטריך משום דאיתקש לצער צחלז - וצמסורת הש"ס "ע"ע תוס' צ"צ וכו' ותוספת לקמן ד"ה אלא"

נב. קל"ו א'צג

דף קו.

תוד"ה מים שנפסלו צא"ד כל המשלים למי מקוה משלים למי צאר

נב. כיו"צ^ד

דף קו:

חולין דף קו: צמוד"ה שמע מינה שנים שאכלו מנזה ליחלק

ובברכות דף מז. צמוד"ה *הסצו אחד מצרך לכולן

נב. ע' חולין קו: ולקמן מזה.^ה

(כת"י רבינו מגליון כרך ברכות דף מב.)

צג. דף קלו ע"א בתוד"ה אלא ארצך למה לי למעוטי חו"ל כתבו בסוה"ד "איצטריך למעוטי משום דאתקש לבשר בחלב בחד קרא רשב"ם".

וגם שם ציין רבינו בגליון אחרי המילה "רשב"ם" שבסוף התוס' "ער"פ כל הבשר בתוס' ". ואולי כוונת רבינו להעיר, דשם כתבו פי' זה בשם רשב"ם, וכאן כתבו התוס' רק דלפירושו ניחא וכו'.

צד. וכן הגיה בהגהת הב"ח (שלא נדפס בדפוס סלאוויטא שהשתמש בו רבינו).

צה. חולין דף קו ע"א- ע"ב בתוד"ה שמע מינה שנים שאכלו מצוה ליחלק כתבו "וא"ת ומ"ש ברכה

דבסוף דכל אחד מברך לעצמו מברכה דבתחלה דאחד מברך לכולן כדמוכח בכיצד מברכין (ברכות דף לט.) גבי תלמידי (דרב) דהו יתבי קמיה דבר קפרא ואייתו קמייהו פרגיות כרוב ודורמסקין ונתן בר קפרא רשות לאחד מהן לברך, ובסוף אלו דברים (שם דף נג.) תניא היו יושבים בבית המדרש הביאו מאור לפנייהם בית הלל אומרים אחד מברך לכולן, ובפרק כיצד מברכין תנן גבי מוגמר דאחד מברך לכולן, ויש לומר דשאני ברכה דלכתחלה שכל אחד מרויח באותה ברכה שע"י כן מותרין לאכול וליהנות לפיכך מצטרפין לה, אבל בסוף שכבר אכלו לא מצטרפין וכו' ומה שאין אנו נוהגין עכשיו לברך בתחלה אחד לכולן אלא בפת לחודיה לפי שאין אנו קובעין את עצמנו להסב על היין ועל הפירות, ואפילו גבי פת תנן בכיצד מברכין (שם דף מב.) היו יושבין כל אחד מברך לעצמו היסבו אחד מברך לכולן, וגבי יין פליגי התם בגמ' (דף מג.) רב ור' יוחנן דרב סבר לא מהניא ליה היסבה ואיכא דאמרי לא בעיא היסבה ור' יוחנן אמר מהניא ליה היסבה, ומיהו צריך עיון דפשט המשנה משמע דמיירי בברכה דלכתחלה, ובגמ' משמע דמיירי בברכה דבסוף גבי תלמידי דרב דאמרי ניכול לחמא אנהר דינק בתר דזכרכו יתבי וקא מבעיא להו היסבו אין לא היסבו לא, או דלמא כו' משמע דלכ"ע דברכה דלכתחלה הוה פשיטא להו דלא בעי היסבה דלא נסתפקו אלא לברכת המזון לבתר דזכרכו, ועוד דאי בברכה דלכתחלה פליגי רב ורבי יוחנן לרב מ"ש יין ממוגמר ואור דאחד מברך לכולן, וי"ל משום דמוגמר ואור בא להם הנאה בבת אחת, אבל קשה דבהדיא תנן התם בא להם יין לאחר המזון אחד מברך לכולם, ואע"ג דאיכא למימר דשאני התם דמגו דמהניא היסבה לפת מהניא נמי ליין דהכי נמי משני התם כי פריך ליה לרב מברייטא דאורחין מ"מ הוה ליה לאקשוויי טפי לרב ממתניתין ולשוניי הכי, אלא להכי לא פריך ליה ממתניתין דעל כרחך איירי בברכה דמתחלה דומיא דיין שבתוך המזון, אבל מברייטא ע"כ איירי בברכה דבסוף מדבעי היסבה, ולפי זה בברכה דלכתחלה לא בעי לאקבועי דוכתא לא בפת ולא בשאר דברים, ובברכה דבסוף בעי לאקבועי דוכתא בין בפת בין בשאר דברים, דהלכה כרבי יוחנן, ומיהו יש ליישב כולה מלתא בברכה דבתחלה, והא דפריך לרב מברייטא ולא ממתניתין משום דמברייטא פריך לתרי לישני דרב, ומה שלא נסתפקו תלמידי דרב עד עד אחר המזון לפי שבתחלה לא באו בבת אחת לנהר דינק אלא היו מתקבצין שם ליסע משם בבת אחת וכל אחד אחד שהיה מגיע שם היה יושב ואוכל והיה מברך לעצמו, והא דמייתי שם ראייה ממתניתין דמיירי בברכה דלכתחלה אע"ג דברכת המזון בשנים מצוה ליחלק ודבתחלה אחד מברך לחבירו, מ"מ מייתי ראייה דכי אמרי ניזול וניכול נהמא בדוכתא פלוני כהיסבה דמיא והוי כקביעות, ובכל מקום שהאחד מברך לכולם בין בברכה ראשונה בין בברכה אחרונה אין מברך אחד לכולם עד דקביעי".

ולקמן בברכות דף מה ע"א איתא "שנים שאכלו כאחת, פליגי רב ורבי יוחנן, חד אמר אם רצו לזמן מזמנין, וחד אמר אם רצו לזמן אין מזמנין וכו' ת"ש שלשה שאכלו כאחת חייבין לזמן ואין רשאים ליחלק, שלשה אין שנים לא, שאני התם דקבעו להו בחובה".

ובתוס' שם בד"ה אם רצו לזמן אין מזמנין כתבו "פירש"י וכן לענין המוציא ושאר ברכות אין האחד מברך להוציא חבירו לגבי הא דאמר אביי נקטינן שנים שאכלו כאחת מצוה ליחלק ולברך כל אחד לעצמו בין ברכת המוציא בין ברכת המזון לשון רש"י לקמן ולא נהירא דלעיל פרק כיצד מברכין (דף לט.) בעובדא דבר קפרא נתן בר קפרא רשות לאחד לברך ושנים הוו התם, ועוד אי הוו שלשה התם לא היו שם אלא פירות, וכן נמי אמרינן לקמן (דף נג.) דעל המאור אחד מברך לכולן, ע"כ נ"ל דבברכה ראשונה מוציאין זה את זה שנים לכ"ע והטעם הואיל ויושבין לאכול יחד דעתן לצרף ואחד מברך להוציא חברו, אבל בברכה של סוף סעודה שמסתלקין זה מזה צריך לברך כל אחד לעצמו, ויש מתרצים דיש חלוק בין ברכת המוציא דלא הויא כי אם דרבנן ע"כ מוציאין זה את זה, אבל בבהמ"ז שהיא מדאורייתא לשם החמיר".

לפום ריהטא היה נראה דכוונת רבינו לציין דבתוס' ברכות כתבו התוס' דגם לענין ברכה ראשונה בעי' הסיבה, ובתוס' חולין דנו בזה. ובתוס' ברכות דף מה. ד"ה אם רצו ג"כ נזכר הך סברא לחלק בין תחילה לסוף לענין שנים, ע"ש, (וע"ע מש"כ הפנ"י ברכות דף מה.).

דף קח.

תוד"ה איפשר לקוחטו מותר צא"ד פי' דיעבד אי נסחט האיסור ונתצטל מותרת עס
המתיכה

נ.ב. גמ^{צו}

תוד"ה איפשר לקוחטו מותר צא"ד פי' דיעבד אי נסחט האיסור ונתצטל מותרת עס
המתיכה שכבר נאסרת חזל לכתחילה אין מצטלין * איסור כדפירש בקונטרס

נ.ב. ע' יו"ד פסי' קמ"ו^{צו}

ברבינו ניסים צד"ה תנן בפירקין טיפת חלב צא"ד והרי אין עכשיו חוזר וצולע

נ.ב. הוא^{צח}

דף קט.

ברבינו ניסים (לח. צדפי הרי"ף) צד"ה מתני' הכחל קורעו ומוציא את חלצו צא"ד
דדס הכנוס צמוכו הוה כדס האצרים שלא פירש דשרי

נ.ב. צ"ל שפירש דאסור^{צט}

צו. וכן הוגה בהגהות הב"ח שלפנינו (שלא הודפס בש"ס סלאוויטא שהשתמש בו רבינו).

צז. שו"ע יו"ד סי' קטו סעיף ג "החמאה של עובד כוכבים אין מוחין לאנשי המקום שנוהגים בו היתר ואם רוב בני המקום נוהגים איסור אין לשנות, ובמקום שאין מנהג, אם בשלה עד שהלכו צחצוחי החלב מותרת, הג"ה - גם מותר לבשלה לכתחלה כדי שילכו צחצוחי חלב".

ובש"ך שם "ואין זה כמבטל איסור לכתחלה דשמא אין כאן איסור כלל, ועוד דאין כוונתו לבטלה רק שילכו לה הצחצוחי חלב".

ולכאורה כוונת רבינו להעיר על תי' השני של הש"ך שכ' דבאופן שהאיסור כבר התערב בתבשיל ומתעסק להוציאו אין בו משום מבטל איסור לכתחלה, וכאן בתוס' משמע לכאור' דגם באופן שכזה, שמתעסק לסחוט ולהוציאו, הר"ז בכלל האיסור דאין מבטלין איסור לכתחלה.

צח. ובדפוס ווילנא שלפנינו "אף".

צט. ויש שהגיהו "[לא] הוי כדס אברים שלא פירש דשרי", והגהת רבינו מובנת טפי לכאור'.

דף קיא:

חולין דף קיא: לנזן שמתכו בסכין

הוריתי להתיר בבצלים שנחתכו בסכין חולב ונתנו בקדירה של בשר. חדא, דדילמא בצלים אינו חריף^ק, ואף דנימא דחריף הוא, אכתי לא עדיף מכלים שהודחו ביחד דהוי פלוגתא דרבוותא [דהבצל לא הוציא יותר ממה שיש בסכין], ואף שלא היה ששים נגד הבצלים או הסכין, התרתי.

(שו"ת מהרי"ל דיסקין – פסקים סימן יד)

דף קיג.

גמ' רב דימי מנהרדעא מלח לי' צמילחא * גלליתא

נב. קידושין סב. קא

דף קיג:

גמ' והאמר שמואל משום ר' אליעזר מנין לכהן טמא שאכל תרומה טמאה שאינו צמיתה - וצמקורת הש"ס * סנהדרין פג.

נב. ע' מס' פרה פי"א מ' ג' בר"ש^{קב}

ק. היינו דוקא צנון ולא בצל.

קא. קידושין דף סב ע"א "מאי חרב תאכלו אמר רבא מילחא גלליתא, נהמא דשערי אקושא ובצלי".

קב. פרה (פי"א משנה ג') "דבילה של תרומה שנפלה לתוך מי חטאת ונטלה ואכלה אם יש שם כביצה בין טמאה בין טהורה המים טמאין והאוכלה חייב מיתה", וכתב עלה הר"ש שם "והאוכלה חייב מיתה-דנטמא במי חטאת ותרומה בטומאת הגוף במיתה ואע"ג דדבילה נמי טמאה ובפרק כל הבשר (דף קיג:) אמר שמואל משום ר' אלעזר פרט לזו שמחוללת ועומדת, מתניתין דלא כוותיה".

וע"ע ברע"א כאן בגלהש"ס (שלא הודפס בש"ס סלאוויטא שהשתמש בו רבינו) שהקשה ונשאר בצ"ע מרש"י יבמות דף צ ע"א וגיטין דף נד ע"א דבהדיא דלא כסוגין, דשם מבואר דגם טמא שאכל תרומה טמאה חייב מיתה, ואח"כ מציין הגרע"א לעיין בר"ש הנ"ל שלדבריו לכאורה מיושבת הסתירה, דמצינו מחלוקת תנאים בזה, ודברי רש"י אתי כסתמא דמתני' דפרה.

ולכאורה כעין זה כוונת רבינו בציונו הקצר כאן, ואף דלא כ' רבינו דבא ליישב שום קושיא, נראה

דף קיד:

חולין דף קיד: היא ענמה צמלצה מנין אמרת ק"ו וכו'

קושיתו הג', איך ס"ד דש"ס (חולין קיד, ב) למילף איסור אכילה בק"ו, הא אין מזהירין מן הדין. הרבה נתקשיתי בזה זה לי ארבע עשרה שנה. וגם גיסי ידידי שמע אז ממני, ועל צד הדוחק אמרתי אז לדעת הה"מ (בהל' מאכלות אסורות ב, א) דכל מקום שגוף האיסור נזכר בתורה מזהירין מן הדין, וכאן גוף האיסור ידוע, אם מילפותא דר"ל ד'ובשל מבושל', [דודאי לא פליג אכל הני תניא דמפקי מקראי אחריני, אלא דס"ל דאילולי קרא ד'ובשל' לא הוי מוקמינן קראי דאינך תנאי לבשר בחלב, כמ"ש התוס' כ"פ בסוגיא זו כן], אלא כיון דפשי' ד'ובשל' אפסח קאי, הדרש דבשר בחלב מיקרי לאו שבכללות, כמ"ש הכ"מ סוף הל' ע"ז (ב, יד). וא"כ ל"צ קראי דתנאי רק למלקות, ואמאי, הא כיון דעיקר האיסור ידוע מקרא דר"ל, נילף למלקות מק"ו, או דקרא דר"ל למה, נילף מק"ו ונדע האיסור, וממילא נוקי קרא לבשר בחלב, דו"ק.

ועתה נ"ל ברווחא קצת, דמדצריך גדי לרבות מתה וחלב, ע"כ שיש כאן איסור אכילה, דאם רק בישול, מה ענינו כלל לדברים האסורים באכילה, וכיון שיש רמז לאכילה, שוב נילף בק"ו למלקות, כנ"ל.

וע"ד הפלפול י"ל למ"ש הרש"א (סנהדרין סד, ב) הטעם דאין מזהירין מן הדין, דאולי אין מתכפר לו במלקות, א"כ כאן דעיקר האיסור דבשר בחלב נצמח מדנעבדה בו עבירה דבישול, א"כ אי אפשר לאחמורי באכילה יותר מבבישול עצמו, דסגי לי' במלקות. אבל באמת הושג הרש"א בטעם זה מכל גדולי המפרשים.^{קג}

(שו"ת מהרי"ל דיסקין – כתבים סימן מ)

דלזה כוון, וכדחזנן מהגלהש"ס דרע"א שציין להר"ש כתירוצ' לקושייתו. מזה חזינן עומק כוונת ציוני רבנו, שציון יתכן שבא ליישב קושיא שבכלל לא פירט רבינו הקושיא, וציון אחד כזה מגלה על שאר הציונים גם שאין בידינו להבין עומק כוונתם. ואין אנו מתיימרים כלל להגיע לקרסולי רגליו להבין אפילו הוי אמינא בעומק כוונתו. והכל נכתב להגדיל תורה ולהאדירה וכדביארנו בהקדמת הספר.

קג. עיין המשך התשובה בשו"ת מהרי"ל דיסקין - כתבים סימן מ.

דף קטו.

חולין דף קטו. כלאי זרעים ליתסרו דהא תיעצתי לך הוא וכו' באכילה אסורי בהנאה שרו

בבא קמא דף נד. בתוד"ה ד"ה אין מחייצין אותו לעקור צא"ד וקשה לפירושו דאין מחייצין משמע שאין אסור בהנאתו ועוד דאם מתיאש ומתעלל לעוקרו למה לא נחייצנו דהא איכא איסור כשמתיאש דתנן במסכת כלאים (פ"ה מ"ו) הרואה ירק זכרמו ואמר לכשאגיע שם אלקטנה מותרין לכשאחזור אלקטנו והוסיף מאתיים אסור

נב. נ"ל דצ"ל בהנחתו דכלאי זרעים מותרין בהנאה ואפילו באכילה במ"ש במתני' רפ"ח דכלאים, ועב"ב צ"ד ע"א בתוס' ד"ה סאה, ורש"א כאן ל"ד [לא דק], וע' תי"ט בכלאים שם^{קד}
(כת"י רבינו מגליון כרך בבא קמא דף פא.)

ובמהרש"א שם צנצא קמא דף נד. - צד"ה אין מחייצין צא"ד משמע שאין אסור *בהנאתו וכו' פירוש לדבריהם דאין מחייצין משמע שאינו אסור בהנאה אף אם לא יטלם לעמיד ועוד לפירושו אף אם יטלם לעמיד יהיה אסור בהנאה כיון שמתיאש ומתעלל כמו לכשאחזור אלקטנו דאסור ודו"ק

נב. במ"כ [במחילת כבודו] ל"ד [לא דק] דט"ס הוא בתוס' וצ"ל בהנחתו, דכלאי זרעים שרו אפי' באכילה - וה"ק דרש"י פי' שאין ב"ד

קד. כלאים (פ"ח מ"א) "כלאי זרעים אסורים מלזרוע ומלקיים ומותרין באכילה וכל שכן בהנאה".
ובתוס' בבא בתרא דף צד ע"א ד"ה סאה כתבו "ומה שפירש דאם נשרשו אין להם תקנה אגב חורפיה לא עיין דלא אמר הכי בפרק כל שעה אלא גבי כלאי הכרם אבל כלאי זרעים מותרין הן באכילה ובהנאה כדמשמע פרק כל הבשר (חולין דף קטו). דפריך אלא מעתה כלאי זרעים ליתסרו דהא כל שתיעבתי לך הוא ומשני מה בהמתך היוצא ממנה מותר אף שדך כן".
ובמהרש"א כאן כתב "פירוש לדבריהם דאין מחייבין משמע שאינו אסור בהנאה אף אם לא יטלם לעתיד", וע"ז כתב רבינו כאן דמהרש"א לא דק, ועיין מה שציין רבינו אדבריו בהערה הבא.
ובתוס' יו"ט בכלאים שם כתב "ומ"ש הר"ב מדרשא דתוקד אש, הכי איתא בפ"ב דקדושין דף נ"ו, וצריך לומר דסברא הוא כיון דלשריפה קיימא היינו כדי שלא יהנה ממנו". [ויש לעיין מה כוונת רבינו להביא מהתו"ט, ואולי מציין להביא דכל המקור לאיסור הנאה בכלאי הכרם הוא מכח דין שריפה, ובכלאי זרעים בודאי ליכא דין שריפה].
וע"ע בהערה הבא.

נזקקין והל' [והלשון] משמע דאיהו גופי' שרי ל'. עוד הק' [הקשון] דלא
מהני כלל מה שעתידי לימלן, וע"ז הביאו ראי' מכללי כרם^{קה}
(כת"י רבינו מגליון כרך בבא קמא במהרש"א דף פא.)

תוד"ה חורש נשור וחמור וחומס פי פרה ודש זה ליתסרו צא"ד פי' השור והחמור,
יש ספרים דגרסי השתא לגזיה שרו להדיוט מציעא ולגזיה מנלן דשרו דכתיב
(ויקרא כב, כה) מיד בן נכר לא תקריבו את לחם אלהיכם מכל אלה, מכל אלה אי
אתה מקריב פי' מעוך וכמות ונתוק וכרות אצל אתה מקריב קדשים שנעבדה בהן
עצירה*

נב. עי' פומה (מ"ו א')^{קי}

תוד"ה לא אמרה תורה שלח לתקלה צא"ד לרבות המשולחת ואת אשר לא תאכלו
נב. וזה^{קי}

חולין דף קטו. מניין לנשר וחלצ שאסור ת"ל אל תאכלו ממנו נא ונשל מצושל מה
ת"ל מצושל לומר לך יש לך ציטול אחר שהוא כזה ואי זה זה צשר צחלצ
עיינ בב"י (סי' פז), דעתו דמבשל בחמי טבריא דמי למעושן, והוי ספק מה"ת. ולא

קה. וע"ע בהערות רבינו לעיל. ורבינו מוסיף לבאר ב' קושיות התוס' ע"פ דרכו דלא כהמהרש"א.

קו. סוטה דף מו ע"א "וקדשים דלא פסלה בהו עבודה מהכא נפקא מהתם נפקא (ויקרא כב, כב) עורת
או שבור או חרוץ או יבלת או גרב או ילפת לא תקריבו אלה לה', אלה אי אתה מקריב אבל אתה
מקריב קדשים שנעבדה בהן עבודה איצטריך סד"א ה"מ היכא דעבד בהן עבודת היתר אבל עבודת איסור
אימא ליתסרו צריכא והא נמי מהכא נפקא ומיד בן נכר לא תקריבו את לחם אלהיכם מכל אלה, אלה
אי אתה מקריב אבל אתה מקריב קדשים שנעבדה בהן עבודה, איצטריך ס"ד אמינא הני מילי היכא
דעבד בהן כשהן חולין אבל עבד בהן כשהן קדשים אימא ליתסרו צריכא".
וגם שם אמילים "אבל עבודת איסור אימא ליתסרו" ציין רבינו בגליון "ע' חולין קט"ו א' תוס' ד"ה
חורש".

ואולי כוונת רבינו להעיר על גירסת הספרים שבתוס', דלמה הביאו הדרשה מקרא ד"ומיד בן נכר"
(ויקרא כב, כה) ולא הדרשה הראשונה שבגמ' מפסוק הקודם (שם, כב) "עורת או שבור וכו' לא תקריבו
אלה לה".

קז. בדפוס ווילנא שלפנינו "וזאת".

נהירא דהא בחד ילפותא בחולין (קטז, א) יליף בישול דבשר בחלב מבישול דפסח, ושם מפורש סו"פ כל שעה (פסחים מא, א) דחמי טבריא מדברי סופרים אסור. (שו"ת מהרי"ל דיסקין – קונטרס אחרון סימן ה אות קכו)

דף קטז.

חולין דף קטז. מאי איכא צין רצי יוסי הגלילי לרצי עקיבא איכא צינייהו חיה וכו' אשר הקשה ידידי גיסי על הש"ס חולין (קטז, א) דבעי מאי איכא בין ר"ע לריה"ג, נימא דקמ"ל נפ"מ לענין איסור חל איסור.

יעיין בדף קא, א דריה"ג סבר מפורש דאין איסור חל על איסור. וע"ש ע"ב בתוס' (ד"ה ר"ע) הוכיחו מכריתות דס"ל לר"ע איסור חל על איסור, ומה בצע במשנתנו. גם דנראה מריהטת הש"ס דקשייל נפ"מ לדינא דידן.

ואשר הקשה מה חקרו הש"ס (חולין קיד, ב) מנ"ל איסור הנאה בבשר בחלב, תיפוק לי' מדמרבח חלב ונבילה וממעט טמאה, ע"כ להנאה מיירי, דלאכילה לא נפ"מ דבלא"ה לקי אפי' כשאוכל החלב משום טעם כעיקר, להפוסקים דלוקין על טעם כעיקר.

באמת ברש"י בסוגיא זו נזכר כמה פעמים, בדאתרו בי' משום בשר בחלב אי לקי. ואי בעינא אמינא לאיסור בישול איצטריך, דס"ד כיון דליתיה באכילה ליתיה בבישול, כמבואר שם בסוגיא.

ולעשות מטעמים י"ל דנפק"מ באכל חצי זית נבילה זו וחצי זית בשר בחלב, שמצטרפין לכזית בשר בחלב. ואם קושייתו לר"ש [עיי' קידושין נח, א הגי' רשב"י מתיר בהנאה] דס"ל כל שהו למלקות, אכתי למ"ש התוס' (בע"ז סח, א ד"ה ואידך) דתערובות שנאסר בעי שיאכל כזית, א"כ נ"מ לענין החלב, דאי משום טעם כעיקר דנבילה צריך שיאכל כזית מחלב, משא"כ משום בשר בחלב מיקרי גופו של איסור וסגי בכל שהו חלב^{קח}.

(שו"ת מהרי"ל דיסקין – כתבים סימן מ)

דף קיז.

מתני' חומר בחלב מזדם וחומר בדם מזחלב חומר בחלב שהחלב מועלין בו וחייצין עליו
משום פיגול ונותר וטמא מה שאין כן בדם*

נ.ב. ע' מנחות עד: בתוס' קט

קט. מנחות דף עד ע"ב תוד"ה לאו דזרות כתבו "וא"ת ולרבנן דפליגי התם בכריתות (דף ד:): עליה דרבי יהודה וממעטי דם מזרות, אם כן בסוף כל הבשר (חולין דף קיז). דחשיב חומר בחלב מבדם ליחשוב לאו דזרות, וי"ל דבפלוגתא לא קמיירי".

פרק העור והרוטב

דף קיז:

רש"י ד"ה קליפה צא"ד הוא שומר לאוכל והיא קליפה החיונה החופה אותה בעודה שצולת אצל הנושרת כשכותשין צמכתשת * אוכל גמור הוא מדתנן לקמן (דף קיט:). המלאי שצצלין לא הווי שומר מכלל [דקליפה החיונה] הויא שומר

נב. ער"ש פ"א דמ"י ובמשניות קי

רש"י ד"ה קליפה צא"ד מכלל *דהויא שומר

נב. נ"ל דחסר תיבת קליפה ק"א

דף קיח.

גמ' ואימא יד להוציא ולא להכניס שומר להוציא ולהכניס אצל יד להכניס ושומר לזרף

ק'. כתב הר"ש (פ"א דטבול יום מ"ה) "התיאה והחלתית והאלום והאפונים כולו מיני זרעים ואשאינן קלופין קיימי וקסבר רבי מאיר דאין קליפתם חיבור דאפילו כשומר לא חשיבא לאב הטומאה וכל שכן לטבול יום, ודבר תימה הוא דשומר לזרעים נפקא לן בריש העור והרוטב (דף קיט.) מדכתיב על כל זרע זרוע אשר יזרע כדרב שבני אדם מוציין לזריעה חטה בקליפתה ושעורין בקליפתן ומוכחא סוגיא דליכא מאן דפליג והכא קתני שעורה, ולרבנן נמי קשה מאי שנא טבול יום משאר טומאות הא שומר דאורייתא וטבול יום דאורייתא, ועוד קשה מאידך בבא דקתני השעורה והכוסמת בזמן (שאינן) [שהן] קלופין מה חבור שייך בהו, ועוד אי תימא חלתית ואלום אשאינן קלופין קיימי הוה ליה למיהדר למחשבינהו בהדי קלופין, לכך צריך לפרש דהך בבא לא איירי לענין חיבור וסבר ר' מאיר דכל הני לא מקבלי טומאה כלל שאין תורת אוכל עליהן, ורבנן סברי דטבול יום הקלו אבל בשאר טומאות גזור אע"ג דלא חזו לאכילה כולי האי, וקרא דעל כל זרע מיתוקם בחטה בקליפתה דיש בה תורת אוכל, ושעורה בקליפתה נקט משום שאר טומאות לרבנן דמיטמו מדרבנן ופשוט הוא".

ואח"ז ציין רבינו לעיין "במשניות". ולכאורה הכוונה למשנה ה' שם בפ"א דטבול יום "השעורה והכוסמות בזמן שאינן קלופים וכו' טהורים באב הטומאה ואין צריך לומר בטבול יום דברי ר"מ וחכמים אומרים טהורים בטבול יום וטמאים בכל הטומאות, השעורה והכוסמת בזמן שהן קלופים, והחטה בין שהיא קלופה בין שאינה קלופה וכו' טמאים בטבול יום ואין צריך לומר בכל הטומאות".

קרא. היינו שצ"ל "מכלל דקליפה הויא שומר", וכן הגיה בשיטה מקובצת (שלא הודפס בגליון גמרא ש"ס דפוס סלאוויטא שהשתמש בו רבינו).

לא יד יתירא כתיב תנור וכיריים יותן וגו' לכס לכל שצנרכיכס לרבות את הידות*
נ.ב. ע' לעיל כד: בתום קיב

רש"י ד"ה תנור מטמא אוכלין צאירו צא"ד שהתנור תחלה הוי ואוכלין שניים כדתינא
צפסחים צפרק ראשון דת"ר תוכו אע"פ שלא נגע מה תוכו האמור לטמא כו'
נ.ב. לעיל קיג

דף קיח:

גמ' אמר רב חייא בר אשי אמר רב יש יד לטומאה * ואין יד להכשר
נ.ב. לקמן קכח. קיד

גמ' אמר רב אין יד לפחות מכזית ואין שומר * לפחות מכפול
נ.ב. ע' נדה מט: בתום קטו

קיב. חולין דף כד ע"ב תוד"ה וגבו טהור כתבו "ונראה דגבו טהור אפילו נגע שרץ ביד שבו דלא אמר
יד להכניס בכלי חרס והא דפריך בריש העור והרוטב (לקמן דף קיח.) ואימא יד להוציא אבל להכניס
לא ומשני יד יתירא כתיב תנור וכירים יותן טמאים הם וטמאים יהיו לכם לרבות את הידות, ה"ק
לרבות את הידות להוציא ואייתר יד דזרעים להכניס, אבל יד דתנור וכירים לא מכניס כדמשמע
בתוספתא דכלים דאמר אין טומאה לכלי חרס אלא מאוירו ובהיסט (הזב) ע"ג אבן מסמא ולא חשיב
שיש לו טומאה מידו, ועוד דקרא דמטהר כלי חרס המוקף צמיד פתיל משמע אפילו יש לו ידיים".

קיג. כוונת רבינו להגיה דצ"ל במקום "פסחים" – "לעיל" בפרק ראשון (וכן הגיה בשטמ"ק שלא הודפס
בש"ס סלאוויטא שהשתמש בו רבינו), דאיתא שם כן בדף כד ע"ב "דת"ר תוכו אע"פ שלא נגע אתה
אומר אע"פ שלא נגע או אינו אלא אם כן נגע רבי יונתן בן אבטולמוס אומר נאמר תוכו לטמא ונאמר
תוכו ליטמא מה תוכו האמור לטמא אע"פ שלא נגע אף תוכו האמור ליטמא אע"פ שלא נגע".

קיד. חולין דף קכח ע"א "רבא אמר ביש יד לטומאה ואין יד להכשר קמפילגי, מר סבר יש יד לטומאה
ואין יד להכשר ומר סבר יש יד לטומאה ולהכשר".

קטו. נדה דף מט ע"ב תוד"ה יש בו עצם ואין בו צפורן במגע ובמשא אבל לא באהל כתבו "ותימה להאי
טעמא אמאי מטמא במגע כשנוגע בבשר ואינו נוגע בעצם, דאי משום דבשר הוי יד ושומר לעצם, האמר

חולין דף קיח: תוד"ה אין יד לפחות מכזית

ובמנחות דף ע: רש"י ד"ה שעורה שאינה קלופה אינה מנטרפת צ"ד עס שאר
אוכלין לכניזה ואפי' אוכל שנתוכה משום דקליפה מפסקת ולא נוגעין אוכלין
אהדדי להיות חיבור*

נב. ע' חולין קיח בתוס' ופ"ק דמ"י בר"ש ובתוי"ט שם קטז

(כת"י רבינו מגליון כרך מנחות דף ע:)

רב בפרק העור והרוטב (חולין דף קיח: דאין יד לפחות מכזית ואין שומר לפחות מכפול, ורבינו הגדול
דהכא היינו רב, ויש לומר דגזרו חכמים אטו לפעמים דיש בעצם כפול, אי נמי נגיעת בשר אטו נגיעת
עצם, או גזרו מגע אטו משא".

קטז. חולין דף קיח ע"ב תוד"ה אין יד לפחות מכזית כתבו פ"י בקונטרס כגון פול או חצי זית בשר ולו
יד והרי הוא עם [אוכלין] כביצה, ואין נראה דאפילו היה נוגע בחצי זית עצמו לא היה טמא מדאמר'
בפ"ק (לעיל כד:) התורה העידה על כלי חרס אפילו הוא מלא חרדל אלמא אי לאו אויר כלי חרס לא
הוי כמו מחובר אע"פ שנוגעין יחד וכו' ומבעיא לן בהקומץ רבה (מנחות דף כד.) אי דוקא דנגעי אהדדי
או לא ואי נגיעה חשיב כמחובר א"כ פשיטא דבלא נגיעה איירי דבנגיעה לא היה צריך צירוף כלי".

ולכא' כוונת רבינו להעיר דרש"י שם לשיטתו הכא דאין צריך חיבור בשביל להצטרף לטמאות וסגי
בנגיעה, ולתוס' צ"ע באמת, וכמו שהק' הר"ש דבסמוך.

ובטבול יום (פרק א' משנה ה') איתא "השעורה והכוסמת בזמן שאינן קלופים התיאה והחלתית
והאלום".

וכתב עלה הר"ש שם "התיאה והחלתית והאלום והאפונים- כולוה מיני זרעים ואשאינן קלופין קיימי
וקסבר רבי מאיר דאין קליפתם חיבור דאפילו כשומר לא חשיבא לאב הטומאה וכל שכן לטבול יום,
ודבר תימה הוא דשומר לזרעים נפקא לן בריש העור והרוטב (דף קיט) מדכתיב על כל זרע זרוע אשר
יזרע כדרך שבני אדם מוציאים לזריעה חטה בקליפתה ושעורין בקליפתן ומוכחא סוגיא דליכא מאן דפליג
והכא קתני שעורה, ולרבנן נמי קשה מאי שנא טבול יום משאר טומאות הא שומר דאורייתא וטבול
יום דאורייתא, ועוד קשה מאידך בבא דקתני השעורה והכוסמת בזמן [שאינן] קלופין מה חבור שייך
בהו, ועוד אי תימא חלתית ואלום אשאינן קלופין קיימי הוה ליה למיהדר למחשבינהו בהדי קלופין,
לכך צריך לפרש דהך בבא לא איירי לענין חבור וסבר ר' מאיר דכל הני לא מקבלי טומאה כלל שאין
תורת אוכל עליהן, ורבנן סברי דבטבול יום הקלו אבל בשאר טומאות גזור אע"ג דלא חזו לאכילה כולי
האי וקרא דעל כל זרע מיתוקם בחטה בקליפתה דיש בה תורת אוכל ושעורה בקליפתה נקט משום
שאר טומאות לרבנן דמיטמו מדרבנן ופשוט הוא".

ובתוס' יו"ט שם כתב "השעורה כו' בזמן שאינן קלופים- מסיק הר"ש דהא דדרשינן על כל זרע וכו' וכדרך
שבני אדם מוציאים חטה בקליפתה ושעורה בקליפתה (וכמ"ש הר"ב בריש מסכת עוקצים) דשעורה בקליפתה
נקט משום שאר טומאה לרבנן, דמיטמו מדרבנן, ע"כ, ומהר"ם כתב וז"ל ושמה הכא [איירי] בקליפתה
החיצונה, דיש לשעורה ולכוסמת שתי קליפות ורגילים היו לשרותן במים להסיר הקליפה החיצונה והיינו
חושלא שבגמרא, ולאחר שהסירו קליפה החיצונה היו רגילים אז לזרעה ולהכי קליפה החיצונה לא חשיבא
שומר מדאורייתא אלא מדרבנן גזרו אטו קליפה הפנימית לרבנן בשאר טומאות, אבל בט"י דקלשה
טומאתיה לא גזרו, ולר"מ לא גזרו על קליפה החיצונה כלל ע"כ, ולדבריו מתני' מיפרשא לענין חבור".

ואולי גם כוונת רבינו להעיר על דברי הר"ש והתוי"ט הנ"ל שלא הביאו על קושייתם מהגמ' דמנחות,
וכן תמה במשנה אחרונה שם.

תוד"ה [צ' עלמות וכו' והכניס ראשיתן השניים לצית] והצית מאהיל עליה הצית טמא
צא"ד ויד למת * נפקא לן צמה הלך מנצלה ותנור וכו' וא"ת לענין אהל נימא
דיו וכו'

נב. ע' ר"ש אהללות פ"ג סוף משנה ג', וע' נזיר נא. בתוס' דמשום יד
הוא אך ע' נדה נה. משמע דאסמכתא הוא ק"י

דף קיט.

רש"י ד"ה איצטית אימא ציד צא"ד ורצי יהודה צן נקוסה מטהר צתרוייהו אלא כחדא
מוקיס

נב. בחדא ק"י

ק"י. מתניתין דאהלות (פ"ג מ"ג) "כל שבמת טמא חוץ מן השינים והשער והצפורן, ובשעת חבורן הכל
טמא" כתב עלה הר"ש שם "תניא בספרי זוטא הנוגע במת פרט לנוגע בשיניו ובשעריו ובציפורניו בזמן
שפירשו, יכול שאני מרבה בזמן שהן מחוברין ת"ל וטמא".

ובנזיר דף נא ע"א בתוד"ה חוץ מן השינים והשער והצפורן כתבו "ובשעת חיבורן למת כולן טמאין
שהנוגע או מאהיל עליהם הוי כנוגע או מאהיל על המת דהו יד לטומאת המת".

ובנדה דף נה ע"א איתא "כל שבמת מטמא חוץ מן השיניים והשער והצפורן ובשעת חיבורן הכל
טמא אמר רב אדא בר אהבה דומיא דעצם מה עצם שנברא עמו אף כל שנברא עמו והאיכא שער
וצפורן שנבראו עמו וטהורין אלא אמר רב אדא בר אהבה דומיא דעצם מה עצם שנברא עמו ואין גזעו
מחליף אף כל שנברא עמו ואין גזעו מחליף יצאו שינים שלא נבראו עמו יצאו שער וצפורן שאע"פ
שנבראו גזעו מחליף".

ולכא' כוונת רבינו, דהנה לכא' מה נתקשו התוס' כאן מנלן דין יד במת, הלא יש על זה דרשה
מיוחדת בספרי זוטא שהובא בר"ש, דבשעת חיבורן הכל טמא.

והוסיף רבינו לציין לתוס' נזיר נא. דהך דינא ד"בשעת חיבורן הכל טמא" הוא מדין יד. (ולכא' כוונתו
דלולי דברי התוס' בנזיר הי' אפ"ל דהך דינא דבשעת חיבורן הכל טמא הוא דין מיוחד בשיניים
וצפרניים, שכשהם מחוברים יש עליהם דין טומאת מת, וגם באופן שאינם יד לבשר המת, וא"כ לק"מ
על תוס' דהכא, דכאן הלא מיידי בעצמות שבלא"ה מטמאים במגע ולא באהל. והנדון הוא מנלן ליתן
עליהם דין יד לבשר שעליהם לטמאות באהל, וע"ז הביא רבינו מתוס' נזיר דהך דינא דבשעת חיבורן
הוא מדין יד, וע"ז קאי הילפותא בספרי זוטא, וא"כ קשה כנ"ל מה נתקשו התוס' כאן מנ"ל דין יד
במת).

ואח"כ ציין רבינו לגמ' נדה נה. דמשם מוכח דכל הך דרשה דהספרי זוטא הוא אסמכתא דהלא בגמ'
דרשינן דין זה דשיניים טהורים מפסוק אחר.

ק"ח. וכן הגיה בשטמ"ק שלפנינו (שלא הודפס בש"ס סלאוויטא שהשתמש בו רבינו).

חידושי דף קיט: המהרי"ל דיסקין סא

תוד"ה שייך גרגיר אחד לכל שומר ושומר טמא צא"ד ולא לפלוגי אחרים אהך צרייתא
ומשני בקולחא

נ.ב. משנה היא

בא"ד גבי אוכל * דקס"ד

נ.ב. שחלקוקיט

דף קיט:

גמ' עור שיש עליו כזית צמר הנוגע צליצ היוצא ממנו וצשערה * שכנגדו טמא מאי
לאו משום יד

נ.ב. ע' מהרות פ"ח מ' מ', וגבי שרץ משכ"ל דליכא כ"א כעדשה,
ולרש"י לעיל דכו"ע ליכא יד לפחות מכפול, וע' לקמן קכה. וי"לקב

במהרש"א - צד"ה תוס' ד"ה שומר אוכל צא"ד דקצועין צשערה חלל דלא הוה חסיק

נ.ב. וי"ל

קיט. וכן הגיהו השיטה מקובצת (שלא הודפס בש"ס סלאוויטא שהשתמש בו רבינו).

קכ. לכאו' צ"ל טהרות (פ"ט מ"ח) "השרץ שנמצא וכו' אם הי' נוגע באום אפילו בשערה טמא".
וכוונת רבינו להעיר דאמאי לא פריך בגמ' גם ממשנה זו דמבואר דהנוגע בשערה טמא "מאי לאו
משום יד".

ועל זה תירץ דכיון דשם מיירי בשרץ דמטמא בכעדשה שהוא פחות מכפול, א"כ לפמש"כ רש"י לעיל
(ק"ח: ד"ה ור' יוחנן) דלכו"ע אין יד לפחות מכפול, נמצא דמשכח"ל בשרץ שיעור טומאה שאין שייך בו
דין יד, ולכן לא פריך מאי לאו משום יד.

ואח"כ ציין רבינו לעיין "לקמן דף קכה. ויש ליישב", ולעת עתה צ"ע בכוונתו מה מקשה משם⁶.

---

6. הכוונה בציון למתני' דטהרות דשם א"א להעמידה משום יד (כי סתמא קתני בכל השרצים אף

דף קב.

רש"י ד"ה אמתנין צא"ד ועל כרחק משום שומר דהא יד * מצטרף
נ.ב. אין קבא

גמ' מאי קיפה אמר רבא פירמא אמר ליה אביי הוא ענמו יטמא טומאת אוכלין *
אלא אמר רב פפא תכלין
נ.ב. ע' פ"ב דטבול יום משנה ה' קבב

תוד"ה חלב לא אתי מיניה שלא הותר מכללו צא"ד הקשה הר"ר שמואל מוורדיין לר'
יוסי דלא חייש להא פירכא צפסחים (דף כג:) וחשיב חלב לא הותר מכללו וכו'
וי"ל דלרבי יוסי [הגלילי] ודאי אתא נפש לדרשא אחריתי - וצמסורת הש"ס "ועיין
תוס' צ"ה כה. ד"ה צמק' ותוס' שזועות כד. ד"ה האוכל"
נ.ב. עתוס' פסחים שם קבג

קבא. לפנינו בדפוס ווילנא "לא מצטרף".

קבב. טבול יום פרק ב משנה ה "בשר הקדש שקרם עליו הקיפה, נגע טבול יום בקיפה, חתיכות מותרות,
נגע בחתיכה, חתיכה וכל העולים עמה חבור זה לזה, רבי יוחנן בן נורי אומר שניהם חבור זה לזה".
לכאורה כוונת רבינו לציין דמסוגין מבואר דקיפה היא או פירמא או תכלין, אמנם בפ"ב דטבול יום
מצינו "בשר הקדש שקרם עליו הקיפה" משמע דאין זה כוונת קיפה, רק הכוונה שם לרוטב שע"ג הבשר.
וע"ע בחסדי דוד בפירושו לתוספתא טבול יום (פרק ד' אות ז') שגם עמד בהערה זו, וכתב דבמתני'
היא לשון "מושאל", ע"ש.
ואולי כוונת רבינו דשם באמת יכולים לפרש דהכוונה "פירמא", וכמ"ש שם הר"ש (ועי' שם בפיה"מ
להר"מ). וע"ע תוס' לעיל דף קיב: ד"ה וקיפה שלהן, במאי דמריבין שם צירן ורוטבן וקיפה שלהן, דיכול
להיות הכוונה פירמא.

קבג. רבינו מחק ציון בעל מסורת הש"ס (שהודפס בש"ס סלאוויטא אדברי תוס' אלו), ובמקומו ציין
לעיין "בתוס' פסחים שם".
והכוונה לפסחים דף כג ע"ב תוד"ה ומה חלב שענוש כרת מותר בהנאה שכתבו "וא"ת לימא שור

בפחותין מפול) א"כ ידע דשייך לתרץ משום שומר כדמסיק, ומה קשה מעור שיש עליו כזית, ג"כ בזה
נתרץ משום שומר (שהרי תירוצו זה מוכרח), ושומר מהני לפחות מפול אחד דעה.
ומה שציין לדף קכ"ה. היינו שהוזכר שם ג"כ קולית השרץ ופרש"י משום שומר.
ומש"כ רבינו "ויש ליישב" קאי על קו' הראשונה הנ"ל [והתירוצו כנראה דנדחק לאוקמי למתני' בשרץ
בשיעור פול דוקא ולא פחות]. (הערת הגר"ש אלתר שליט"א)

גמ' הממחה בלור טמא צחמה טהור - וצמקורת הש"ס "נזיר נ.כ."

נ.ב. ביצה ז. קכד

תוד"ה מה להנך שכן לא היתה להם שעת הכושר צא"ד ואפילו למ"ד (לאו) לאיצרים
עומדת - וצמקורת הש"ס "רש"א מ"ז"

נ.ב. [לאו] קכה

הנסקל ושאר איסורי הנאה יוכיחו שאינן בכרת ואפ"ה אסורין בהנאה, וי"ל דה"פ ומה חלב שענוש כרת ואסור באכילה מותר בהנאה כמו נבילה עצמה גיד שאין ענוש כרת לכ"ש שיהא בכלל היתר נבילה וכו' אבל חלב הוה שפיר בכלל נבילה דלטומאה לא הוה צריך קרא דאדרבה לטהרו מידי נבילה מצריך קרא, והא דקאמר היא הותרה וחלבה לא הותרה לאו משום דלא הוה בכלל נבילה אלא משום דלא הותרה בנבילה אלא מה שהותר בטהורה באכילה, והשתא א"ש הא דקאמר ואידך אנן בבהמה קיימינן דלא ילפינן אלא שיהא בכלל היתר נבילה אבל בעלמא מודה דפריך שפיר".

ולכאורה קושית רבינו היא קושית השער המלך שהקשה (בהל' מאכלות אסורות פ"ח ה"ו) מדברי התוס' אהדי וז"ל שם "ודע שמדברי התוס' פרק העור והרוטב דף קכ ע"א נראה שחולקים על תירוצן זה שכתבו בפרק כל שעה, ממה שהקשו שם משם הר"ש מוורד"ן לר"י הגלילי דלא חייש להך פירכא בפסחים וחשיב חלב לא הותר מכללו וכו', ור"י הגלילי אנן בבהמה קא אמרינן וכו', וי"ל דלר"י הגלילי ודאי הנפש איצטריך לדרשא אחריתי, ואילו היה ס"ל כתירוצם דהכא לא תיקשי להו מידי, כמ"ש בסוף דבריהם וז"ל והשתא א"ש הא דקאמר ואידך אנן בבהמה קא אמרינן, דלא ילפינן אלא שיהא בכלל היתר נבילה, אבל בעלמא מודה דפריך שפיר, ולא ידעתי לפי שיטתם דפרק העור והרוטב מה יענו לקושיתם דהכא, דנימא שור הנסקל ושאר איסורי הנאה יוכחו, וצ"ע, עכ"ל.

וממה שרבינו לא סיים הערתו כאן בצ"ע, אולי היה לו תי' על הנ"ל מדברי התוס' עצמם שציין לעיין בה, ואולי ס"ל דלק"מ דלעולם התוס' בחולין ס"ל כמ"ש בפסחים בתירוצם דלא מצינו למימר שאר איסורי הנאה יוכיחו משום דהק"ו הוא "ומה חלב שענוש כרת ואסור באכילה ומותר בהנאה כמו נבילה עצמה גיד שאין ענוש כרת לכ"ש" וכתירוצם בפסחים, אבל לא ס"ל מ"ש בפסחים שם "והשתא א"ש הא דקאמר ואידך אנן בבהמה קיימינן דלא ילפינן אלא שיהא בכלל היתר נבילה אבל בעלמא מודה". (וכעין זה מצאתי בספר זרעו של אברהם (לר' אברהם חג'אג') ליישב קושית השער המלך הנ"ל).

קכד. ביצה דף ז ע"א "האוכל מנבלת עוף טהור וכו' מן האשכול של ביצים מן הקורקבן ובני מעיין או שהמחה את החלב וגמעו טמא".

וברש"י שם בד"ה שהמחה את החלב כתב "התיך את השומן וגמעו טמא, ובהעור והרוטב (חולין קכ). פרכין והא אכילה כתיבה ביה ואמר רבי שמעון בן לקיש הנפש לרבות את השותה והכא כתיב ונפש אשר תאכל נבלה ובנבלת עוף טהור מתוקם בתורת כהנים".

קכה. כנראה שכוונת רבינו בהוספת סוגריים מרובעים למחוק הסוגריים העגולים שמצינים מחיקת המהרש"א ע"י ציון סוגריים מרובעים, והיינו שיש לגרוס "לאו לאיברים" בדברי התוס', וע"ע הערה הבא שציין רבינו כן בדברי המהרש"א גופא.

וכ"כ במראה כהן, וברש"ש, דמעולם לא נתכוון המהרש"א למחוק תיבת "לאו" רק לפניו לא היה כתוב תיבת "לאו" והגיה דצ"ל "לאו לאיברים".

במהרש"א - ד"ה מה להנך כו' ואפילו למ"ד * לאיצרים עומדת
נ.ב. לאו

דף קכ:

תוד"ה היכא דלאו איסור הבא מאליו מנלן דא"ד וא"ת דהי מיבעיא לי' דחדש ושזיעית
איסור הבא מאליו, ואי * טבל הא יליף חלול מתרומה
נ.ב. ע' קידושין ל"ח: בתוס' קכ

דף קכא.

חולין דף קכא. השוחט בהמה טמאה לעכו"ם וכו' נריכין מחשבה והכשר
ובבבורות דף י: דרש"י ד"ה הכא צמאי עסקינן כגון ששחטו דא"ד לפטר חמור ואי
דשחטיה לשם שחיטה גמורה אפי' לר' שמעון הויא מחשבה ומטמא אלא
בשחטו ע"מ להתלמד צו הלכות שחיטה ובהך פליגי דרצנן סברי הך שחיטה משויא לה
אוכל כשחיטה גמורה מעלייתא דאמרינן דהעור והרוטב (חולין קיז:). השוחט בהמה
לעכו"ם כו' * כדפרישית לעיל ור"ש סבר הך שחיטה לאו מעלייתא היא ולא הויא
מחשבה וצפלוגתא דנימוס ור"א
נ.ב. ע' חולין קכא. קכ

(כת"י רבינו מגליון כרך בכורות דף י:)

קכ. קידושין דף לח ע"ב תוד"ה והוא הדין לערלה בשתיים כתבו "וא"ת טבל ותרומה ומעשר נילף מק"ו
דחדש דנוהג בין בארץ בין בחוצה או במה מצינו שהרי איסורו עולם ואין היתר לאיסורו בעודו
טבל ותרומה וי"ל וכו' עוד י"ל דאיכא למיפרך דלא דמי לחדש שהרי איסורו בא מאיליו ולא ע"י מעשה
אדם, אבל טבל ותרומה איסורן בא ע"י מירוח שהוא מעשה אדם.
וכוונת רבינו לבאר מש"כ התוס' כאן דטבל לא חשיב איסור הבא מאיליו, הוא כמ"ש התוס' בקידושין
משום דהחויב בא ע"י מירוח שהוא מעשה אדם.

קכ. חולין דף קכא ע"א "השוחט בהמה טמאה לעכו"ם אמר רב אסי שונין ישראל בטמאה ועובד כוכבים
בטהורה צריכין מחשבה והכשר".
וברש"י שם ד"ה שונים כתב "יש תנאים ששונים שישראל בטמאה צריך מחשבה להאכילה לעובד

רש"י ד"ה צאנפי נפשה נמי ליטמא טומאת אוכלין צא"ד אצל לאוכלו מיהא הוי לטמא
נ.ב. אוכל

תוד"ה והוא שכנסו צקוה"ד דאי אכלילה הא כיון דאכלו אין לך כינוס גדולה מזה*
נ.ב. ע' מנחות ס"ט א' תוס' ד"ה דב"ע קכח

דף קכב:

בפירוש המשניות צד"ה אלו שערותיהן כצשרן צא"ד צשיעור זמן מהלך שצעה מילין
נ.ב. ט"ם⁷

במהר"ם- צד"ה אם איתא והוא שיונק צא"ד צין לר"ל צין לר' יוחנן לא נקרא רך
נ.ב. לעזא

כוכבים, ואי לא חישוב לא הויא אוכל עד שתמות, וכן עובד כוכבים בטהורה".
ועי' חזון איש (עוקצין סימן ה' אות ו') שכתב "והא דתנן דנבילת בהמה טמאה בכ"מ צריכה מחשבה
היינו מתה או נחורה אבל שחוטה א"צ מחשבה כדאמר בכורות י' ב' דבשחטה להתלמד פליגי ואף למאי
דמסיק דלכו"ע להתלמד לאו כלום הוא מ"מ בשחטה סתם א"צ מחשבה, ומיהו שחטה להתלמד נמי
שחיטה כשרה היא, וע"כ טעם דשחיטה סתם מהני דהוי כחשב עלי' והא דאמר חולין קכ"א א' ישראל
בטמאה צריכה מחשבה היינו לטמא בעודה מפרקסת תדע דהא אמר שם עכו"ם בטהורה נמי צריכה
מחשבה אע"ג דנבילת בהמה טהורה בכ"מ א"צ מחשבה אלא התם במפרקסת".

קכח. מנחות דף סט ע"א תוד"ה דבלע הוצין ועבדינהו כפיפה כתבו "דאין לך מחשבה גדולה מזו שמשים
החלב בפיו ואוכלו".

ושם ציין רבינו בגליון "ע' חולין קכא. בתוס' וזבחים קה: ברש"י".

7. וכוונת רבינו דצ"ל "ארבעה" כמש"כ הרמב"ם פ"א ופ"ד מאה"ט. (מסתמא היה כתוב בקיצור תיבה
ד' ונשתבש לז'. (הערת הגר"ש אלתר שליט"א)

דף קכג.

גמ' שאין לך כל ליגיון וליגיון שאין לו כמה קרקפלין * ואל תתמה שהרי קרקפלו של רבי ישמעאל מונח בראש מלכים

נב. מעין זה בכורות ז:קכט

גמ' ת"ר ליגיון העוזר ממקום למקום - וצמקורת הש"ס "צורות ד"ט אלו עוזרין ד' נו"

נב. (בכורות ד"ט א"ו עוברין ד' נז)ק

במהרש"א - צד"ה צא"ד ולפי פירושו לא מטמא צת"כ וכו' ומפי' רש"י נמי צשמעתין * משמע הכי וכו' דמשמע דכדי אחיזה גופה לא הוה צפחות מכדי אחיזה

נב. גי' הי' משמע / נב. לא / נב. (לא)קלא

דף קכג:

גמ' דאמר אבון דשמואל *טרפה ששחטה מטמאה צמוקדשין

נב. מי' פ"ב מהל' אה"ט ה"חקלב

קכט. בכורות דף ז ע"ב "עור הבא כנגד פניו של אדם".
הרי דמצינו מעין זה בעור שליה של אדם, וכעין שמצינו כאן שהיו לובשין קרקפלין היינו עור ראש אדם מת⁸.

קל. היינו רבינו מחק ציון זה של בעל מסורת הש"ס בציון סוגריים עגולים.

קלא. היינו רבינו מגיה שצ"ל "ולפי פירושו לא הי' משמע בת"כ וכו' ומפי' רש"י נמי בשמעתין לא משמע הכי וכו' דמשמע דכדי אחיזה גופא הוה בפחות מכדי אחיזה".

קלב. רמב"ם פ"ב מהלכות אבות הטומאות הלכה ח "טריפה שנשחטה אע"פ שהיא טהורה מן התורה אם נגע בה הקדש נטמא מדברי סופרים, וזו מעלה יתירה שעשו בקודש".

8. לא נראה דלזה ציין רבינו, שם מיירי בשליה שנולד מכוסה בה, ולא במה שנהגו החיילים ללבוש להראות נצחונותיהם. (הערת הגר"ש אלתר שליט"א)

תוד"ה דילמא לא אתי למעצד כדי אחיזה צא"ד וי"ל דהכא חייס שלא להפשיט הרצה
נ.ב. להפשיט קלג

דף קבר.

מתני' עור שיש עליו כזית צשר * הנוגע צליצ היוצא ממנו ובשערה שכנגדו טמא
נ.ב. לעיל קיט: קלד

תוד"ה אצל פלטמו סכין צטל צא"ד היכי מוקי מילתיה דרצי יהודה * דאמר האלל המכונס
נ.ב. לעיל קכב. קלה

במהר"ם- ד"ה * הא תנור תמניא- נראה דהגירסא הנכונה צגמ' וצפרש"י ז"ל צר
תמניא כמו שהוא צתוס'
נ.ב. צתוס' נדה במקומו קלו

קלג. רבינו סימן סימון פס מעל שתי אותיות שבמילה, ואולי כוונתו לציין שבעי למחוק שתי אותיות
אלו וצ"ל "שלא פשיט הרבה" או שכוונתו לציין שבעי תיקון אחר במילה זו⁹.
קלד. חולין דף קיט ע"ב "עור שיש עליו כזית בשר הנוגע בציב היוצא ממנו ובשערה שכנגדו טמא מאי
לאו משום יד".
(ושם בגליון כתב רבינו "ע' טהרות פ"ח מ' ט', וגבי שרץ משכ"ל דליכא כ"א בעדשה, ולרש"י לעיל
לכ"ע ליכא יד לפחות מכפול, וע' לקמן קכה. וי"ל ").
קלה. חולין דף קכב ע"א "ר' יהודה אומר האלל המכונס אם יש כזית במקום אחד חייבין עליו, ואמר
רב הונא והוא שכנסו".
קלו. נדה דף כו ע"ב תוד"ה תחלתו כל שהוא כתבו "וקשה דלמה ליה למנקט בר ט' הוה ליה למנקט
בר ח' ושיריו ברובו ולפרש"י דהתם ניהא דנקט ט' אע"ג דהוי ד' מיעוטא ".
הרי דגירסת התוס' בנדה "בר ט' ", ולא כמ"ש המהר"ם בשם תוס'.

9. יותר נראה שרק אות ל' ציין למחוק היינו דצ"ל "שלא הפשיט הרבה". (הערת הגר"ש אלתר שליט"א)

דף קכד:

גמ' חבל מלפניו יש נוגע וחוזר ונוגע * ורבי יוחנן אמר אין נוגע וחוזר ונוגע

נב. ע' נזיר נ: בתוס'קלז

גמ' התם אין מאהיל * וחוזר ומאהיל

נב. נדה כז:קלח

גמ' את שצא לכלל מגע צא לכלל משא - וצמסורת הש"ס "לקמן קכה.*"

נב. וע' תוס' לעיל עא:קלט

קלז. ד"ה היה מפורר שכתב "פירורין של חלב המת שלא היה מעיקרא זית שלם אע"ג דהתיכן באור ונעשה הכל חתיכה אחת טהור כדמסיים בתוספתא דאהלות פרק רביעי מפני שחיבור אדם אינו חיבור וקודם שהתיכו לא היה כזית מחובר יחד ולא היה מטמא הנוגע במקצת [או] אפילו הנוגע בכולו למאן דלית ליה נוגע וחוזר ונוגע לכך כי התיכו נמי לא חשיב זית שלם כיון שחיבור זה בא ע"י אדם ואע"ג דרביעית דם הבאה משני מתים מטמא למאן דאית ליה [יש אם למקרא דכתיב על כל נפשות מת] (סנהדרין ד.) וכן שני חצאי זיתים משני מתים דטמא במס' אהלות (בתוספתא פ"ד) י"ל דהיינו דוקא לענין אהל לפי שראוי להאהיל על שני החצאין יחד אבל בנגיעה לא מטמא והא דאמר' בפ' [שלישי] דאהלות הנוגע בשני חצאי זיתים מן הנבלה טמא י"ל דהתם מיירי שיש בשר מרודד ביניהן המחברם יחד וכי האי גוונא משני בפרק העור והרוטב (חולין דף קכד:)."

קלח. נדה דף כז ע"ב "ואי אשמעינן בהא, בהא אמר רבי שמעון דאין מאהיל וחוזר ומאהיל".

קלט. חולין דף ע"א ע"ב תוד"ה אטו אנן מגבו קאמרינן מתוכו קאמרינן כתבו "וא"ת כיון דהא דהאדם מציל על טהרה שבתוכו היינו מקל וחומר דכלי חרס, א"כ נימא דיו ולא יציל על טהרה שבתוכו מליטמא בהיסט הזב כמו כלי חרס המוקף צמיד פתיל דמיטמא בהיסט הזב, כדאמרינן בסוף הנזקין (גיטין סא:) וליחוש שמא הסיטה אשתו נדה, ואילו בתוספתא דאהלו' (פט"ו) תני בהדיא דאדם מציל על טהרה שבתוכו מליטמא בהיסט הזב דאמרו להם בית הלל אי אתם מודים בבליעת טבעת ונכנס לאהל המת כו', אמרו להם בית שמאי לא אם אמרת בטבעת שהיא טהורה בהיסט, וי"ל דעבדי ק"ו מפכים קטנים המוקף צמיד פתיל דאפילו בלא היקף טהורים במשא הזה לפי שאין באים לכלל מגע לפי שאין סופן להפתח ואת שאינו בא לכלל מגע אינו בא לכלל משא כדאמר בהעור והרוטב (לקמן דף קכד:)."

דף קכה.

תוד"ה ואי מוח שצפנים צא"ד דמדנקט קולית * משמע דמיירי דאיכא מוח קלת

נב. בדלעיל קימ^{קמ}.

דף קכה:

גמ' דתנן * תיבת המגדל שיש בה פותח טפח ואין צליאמה פותח טפח

נב. עב"ב ק: תוד"ה ורומן^{קמא}

רש"י ד"ה הנוגע בחצי זית ומאהיל וכו' או חצי זית מאהיל עליו כגון שנחנן בקיסם ותחוב בכותל וזה עומד תחתיו

נב. (הנוגע בחצי זית וכו' ותחוב בכותל וזה עומד תחתיו) שייך
לע"א^{קמב}

קמ. חולין דף קיט ע"א "רבי יהודה אומר קולית שיש עליה כזית בשר וכו' אמר רבא דיקא נמי דבשומר עסקינן דקתני קולית שמע מינה".

וברש"י שם ד"ה קולית כתבו "הוא עצם עליון של ירך ובו מוח תמיד", וגם שם בד"ה דיקא נמי דבשומר עסקינן מדקתני קולית כתב "וסתם קולית יש בה מוח".

קמא. בבא בתרא דף ק ע"ב תוד"ה ורומן שבעה כתבו "ומיהו קשה לר"י מתני' באהלות (פ"ד מ"ב) ומייתי לה בהעור והרוטב (חולין דף קכה:) [תיבת] המגדל [שיש בה פותח טפח] ואין ביציאתו פותח טפח (ויש בה כוך), טומאה בתוכה מה שבבית טמא, טומאה בבית מה שבתוכה טהור, לפי שדרך טומאה לצאת ואין דרך טומאה ליכנס, פי' שדרך להוציא מן השדות והמגדל דרך הבית, והשתא קשה ל"ל טעמא שדרך טומאה לצאת תיפוק ליה דבוקעת ועולה כיון דאין ביציאה פותח טפח, ורבי יוסי נמי אמאי פליג התם ומטהר לפי שיכול להוציא חצאין חצאין, פי' כחצי זית שאין מטמא באהל או מפני שיכול לשרפה במקומה, וכן קתני סיפא העמידה על פתחו פתח לחוץ טומאה בתוכה הבית טהור, ואמאי והא טומאה בוקעת ועולה, וי"ל דבכלים אין דין קבר להיות בוקע ועולה דאין מבטלו".

קמב. בדפוס ווילנא שלפנינו צוין עד ד"ה אמאי טהור" שכולו שייך לע"א, אמנם רבינו צוין עד ד"ה "ודבר אחר מאהיל עליו", שדיבור זה כבר שייך לעמוד ב'.

גם חזינן מציון רבינו שס"ל שד"ה "ודבר אחר" היא דיבור בפנ"ע ודלא כהנדפס, וכן הוא בהגהות מהר"ב רנשבורג (שלא הודפס בדפוס סלאוויטא שהשתמש בו רבינו) שזה דיבור אחר.

דף קכו.

גמ' רבי יהודה בן צתירא אומר צין כך וצין כך הצית טמא - וצעין משפט "מיי" *פ"כ מה' טומאת מת הל' ז' "

נב. ער"מ פי' המשנה פסק בר' יוסי ומסתמא גם כך בוונתו בחיבורו ולכן סתם קמג

דף קכו:

גמ' צעי רצ אשעיא חישז עליו לנקוצה ולא ניקצה מהו מחוסר נקיצה כמחוסר מעשה דמי או לא הדר פשטה מחוסר נקיצה לאו כמחוסר מעשה דמי*

נב. ע' שבת פד: בתום' הגי' להיפוך קמד

גמ' מתוך שנאמר עכבר שומע אני אפי' עכבר * שזים ששמו עכבר

נב. נדה מ"ג ב' קמה

קמג. בדפוס ווילנא שלפנינו השמיטו ציון זה בעין משפט אדברי רבי יהודה בן בתירא, אבל בדפוס סלאוויטא שבו השתמש רבינו מצוין כנ"ל בעין משפט, ועליו ציין רבינו הגהתו לעיין ברמב"ם בפ' המשניות. והוא באהלות (פי"א מ"ז) תנן "כלב שאכל בשר המת ומת הכלב ומוטל על האסקופה רבי מאיר אומר אם יש בצוארו וכו' רבי יוסי אומר רואין את הטומאה מכנגד השקוף ולפנים הבית טמא כנגד השקוף ולחון הבית טהור ר' אליעזר אומר פיו לפנים הבית טהור וכו' ר' יהודה בן בתירא אומר בין כך ובין כך הבית טמא. ובר"מ שם כתב "והלכה כר' יוסי".

וזהו סתימת לשונו בחיבורו (פ"כ מהל' טומאת מת ה"ב) "אבל הבלועין מצילין על הטהורים ומונעין את הטומאה כיצד כלב שאכל בשר המת ונכנס לבית הבית טהור".

(וע"ע בתו"ט (אהלות פי"א מ"ז) שכתב "ומיהו הרמב"ם בחיבורו פ"כ מהט"מ ה"ב לא הזכיר לדברי ר"י כלל").

קמד. שבת דף פד ע"ב תוד"ה שטהורים בזב כתבו "ולא דמי לקולית נבלה דאמ' בהעור והרוטב (חולין קכו:) מחוסר נקיבה כמחוסר מעשה דמי".

וע"ע בשיטה מקובצת בדפוס ווילנא שלפנינו (שלא הודפס בדפוס סלאוויטא שהשתמש בו רבינו) שאכן הגיהו כאן וצ"ל "כמחוסר מעשה דמי", ע"ש.

קמה. נדה דף מג ע"ב "שכבת זרע דחלוקה טומאתו מאי היא אילימא בין ישראל לדנכרים ה"נ איכא עכבר דים ועכבר דיבשה".

ואולי כוונת רבינו לציין דמשם מוכח ג"כ דעכבר דים ודיבשה חשיבי מין אחד אע"פ שזה טמא וזה טהור.

דף קכז.

גמ' והאמר מר * כל שתשמיען ועיבורן שוה יולדין ומגדלין זה מזה
נ.ב. בכורות ח. קמז

דף קכז:

גמ' חילן שנפשה וכו פירות הרי הן כחלושין יצשו הרי הרי הן כמחוצרין, מאי לאו
מה חלושין לכל דבריהן * אף מחוצרין לכל דבריהן
נ.ב. ע' סוכה יא: בתוס' קמז

דף קכח.

גמ' דילמא שני ליה לר"מ צין טבול יום * לשאר טומאות
נ.ב. ער"ש ספ"ק דטבול יום קמח

קמז. בכורות דף ח ע"א "כל שתשמישו ועיבורו שוה יולדים ומגדלים זה מזה".

קמז. סוכה דף יא ע"ב תוד"ה דשלפינהו שלופי כתבו "קצת קשה דהא מפרש טעמא בברייתא משום
תעשה ולא מן העשוי, וי"ל אסמכתא בעלמא הוא, אי נמי הכא מיירי כשנפשו ומעורה בקליפה ואין
יכול להחיות לה, כי ההיא דפ' העור והרוטב (חולין דף קכז:) דאע"ג דחשיב כחלוש מ"מ כיון דלא נקצץ
לגמרי לא אמרינן זו היא עשייה".

ואולי כוונת רבינו להעיר מלשון הגמ' כאן דחשיבי כחלוש לכל דבריהן, וא"כ גם לענין עשייה יחשב
כעשייה וקציצה גמורה.

קמח. כתב הר"ש (פ"א דטבול יום מ"ה) "התיארה והחלתית והאלום והאפונים כולו מיני זרעים ואשאינן
קלופין קיימי וקסבר רבי מאיר דאין קליפתם חיבור דאפילו כשומר לא חשיבא לאב הטומאה וכל שכן
לטבול יום, ודבר תימה הוא דשומר לזרעים נפקא לן בריש העור והרוטב (דף קיט.) מדכתיב על כל זרע
זרע אשר יזרע כדר שבני אדם מוציאים לזריעה חטה בקליפתה ושעורין בקליפתן ומוכחא סוגיא דליכא
מאן דפליג והכא קתני שעורה, ולרבנן נמי קשה מאי שנא טבול יום משאר טומאות הא שומר דאורייתא
וטבול יום דאורייתא".

ולכאור' כוונת רבינו להעיר על קושית הר"ש, דהרי שפיר מצינו כאן בגמ' דיש סברא לחלק בגדרי
חיבור בין טבול יום לשאר טומאות.

עב   חידושי   דף קכח: המהרי"ל דיסקין

גמ' רצ פפא אמר * דהכשר קודם מחשבה קמיפלגי

נב. ע' אהלות פי"ג מ' ה'קמט

גמ' רצ אשי אמר * דשחיטה מכשרת ולא דס קמיפלגי

נב. לעיל דה:קנ

רש"י ד"ה ומהדר הש"ס ומאי קשיא דא"ד אע"ג דמיקל ר"מ דטבול יום * שהוא
טומאה דרבנן מחמיר הוא בטומאה חמורה

נב. ר"ל תרומת פירות ד"ס ודברי סופרים^{קנא}

דף קכח:

גמ' ת"ר הוותך כזית דאזר מן הכי חתכו * ואח"כ חישב עליו טהור חישב עליו
ואח"כ חתכו טמא

נב. ע' כריתות כא.^{קנב}

קמט. אהלות פרק יג משנה ה' אלו ממעטין את הטפח וכו' ונבלת העוף הטהור שלא חשב עליה, ונבלת
עוף הטמא שחשב עליה ולא הכשירה, או הכשירה ולא חשב עליה".
ולכאור' כוונת רבינו להעיר דמשמע ממתני' דאהלות דהכשר מהני קודם מחשבה, ורק בהכשירה ולא
חשב עליה כלל טהורה ואינה ממעטת.

קנ. לעיל דף לה ע"ב "אמר רב אסי אומר היה ר"ש שחיטתו מכשרה ולא דס".
וגם שם ציין רבינו בגליון "לקמן קכח".

קנא. לכאור' כוונת רבינו ליישב תמיהת האחרונים בדברי רש"י (עי' גליון הש"ס להגרע"א, רש"ש ועוד),
דהרי טבו"י מטמא תרומה מה"ת. וביאר רבינו דכוונת רש"י, דמיירי בתרומת שאר פירות שהוא דרבנן,
וכיון דטבו"י אינו רק פוסל, ושוב אין האוכל יכול לטמאות אחרים. נמצא שהנפק"מ שמנגיעת הטבו"י
אינו אלא לענין התרומה דרבנן שנגע בה. (משא"כ בטמא גמור יכול להיות נפק"מ לדאורייתא אם יגע
האוכל בתרומה דאורייתא) ודו"ק.

קנב. כריתות דף כא ע"א "ורמינהו הוותך מן האדם צריך מחשבה והכשר וקשיא לן מחשבה למה לי
תעשה חתיכה שלו מחשבה ואר"ל בחותכו לכלב ומחשבה לכלב לאו מחשבה היא ולא והתנן כלל אמרו

דף קכט.

גמ' הא מני רבי מאיר היא דאמר טומאת צית הסתרים מטמא - וזמקורת הש"ס
"עיינ תוס' לעיל עז: ד"ה נשעת*"

נב. וד"ה אלא קנג

גמ' חלב נבלה נכפרים לריך מחשבה והכשר - וזמקורת הש"ס "עוקצין פ"ג מ"ה"

נב. משנה מ' קנד

גמ' צית שסיככו צורעים * טהרו טומאתו לאו דאורייתא

נב. ע' בב"ב ימ: בתוס' קנה

בטומאה כל המיוחד לאכול אדם טמא עד שיפסל מאכילת כלב ההוא לאסוקי טומאה מיניה דכיון
דמעיקרא הוה חזי לאדם לאסוקי מטומאה עד שיפסל מאכילת כלב הכא לאחותי ליה טומאה אי חזי
לאדם חזי לכלב אי לא חזי לאדם לא חזי לכלב.

ולכאורה כוונת רבינו בזה דגם כאן צריך לומר דמיירי בחותך לכלבים, דאל"כ "תיעשה חתיכה שלו
מחשבה", כקו' הגמ' שם.

[ואולי כוונת רבינו להעיר מגמ' זו, כמש"כ הנודע ביהודה (מה"ת יו"ד סי' ק"ח) בדין זה "דצריך מחשבה
והכשר", דהקשה דהא איירי בחותך מחיים וא"כ למה לי הכשר הא אי אפשר שלא יצא מעט דם, וכתב
להוכיח משם דהכשר שקודם מחשבה לא מהני. ואולי מפאת זה נמי ב"חתכו ואח"כ חישב עליו" שהוא
טהור].

קנג. חולין דף עב ע"ב תוד"ה אלא שאם נגע בו הזב שכתבו "וא"ת דבשיליה העור והרוטב (דף קכח):
תניא החותך כזית בשר מאבר מן החי וכו' ומשני ר"מ היא והשתא היכי חייל אחר המחשבה טומאת
אוכלין דקיל אטומאת אבר מן החי דחמיר, וי"ל דטומאת אוכלין חמיר שראוי להצטרף עם פחות מכביצה
אוכלין אבל קודם שיחשב עליהם לא היה ראוי להצטרף.

קנד. רבינו תיקן ציון בעל מסורת הש"ס שצ"ל עוקצין פ"ג משנה ט', ושם שנינו "חלב בהמה טהורה
אינו מטמא טומאת נבילות לפיכך הוא צריך הכשר, חלב בהמה טמאה מטמא טומאת נבלה לפיכך
אינו צריך הכשר, דגים טמאים וחגבים טמאים צריכין מחשבה בכפרים".

אמנם בדפוס ווילנא שלפנינו תיקנו ציון בעל מסורת הש"ס שצ"ל "עוקצין פ"ג מ"ג". ושם שנו "נבלת
בהמה טמאה בכל מקום, ונבלת העוף הטהור בכפרים צריכין מחשבה, ואינן צריכין הכשר, נבלת בהמה
טהורה בכל מקום ונבלת העוף הטהור והחלב בשווקים אינן צריכין מחשבה ולא הכשר, רבי שמעון
אומר אף הגמל והארנבת והשפן והחזיר".

קנה. בבא בתרא דף יט ע"ב תוד"ה ותיפוק ליה שכתבו "ותימה אם יבטל ליה תו לא מקבל טומאה וטהור
כדמוכח בפרק העור והרוטב (חולין דף קכט. ושם) דאמר כיפת שאור שייחדה לשיבה בטלה ובית שסיככו
בזרעים טהורים אלמא כיון דבטליה לא מקבל טומאה וי"ל דהתם מיירי כגון דעבד בהו שינוי מעשה".

דף קכט:

גמ' אמר רבי אליעזר שמעתי שאמר מן החי מטמא * אמר לו ר' יהושע מן החי ולא מן המת

נ.ב. ע' עדיות פ"ו משנה ב' קנו

תוד"ה כזית נשר הפורש מאמר מן החי רבי אליעזר מטמא זא"ד לכאורה נראה *
לדבר האדם מן החי מזנין אז דשראים וזהמה אחי אבל צמשה לא משמע כן
מדאמרו ל' לר' אליעזר השוה מדותיך וקא' יהיז טעמא אמאי מרצה נשר וממעט
עלם, ונריך לומר מקרא אחד דרשינן מר מוקי ליה צנשר ומר מוקי ליה צעלם כדיהיז
טעמא ומר דריש לדראא אחרינא אבל אי מזנינא דשראים וזהמה אחי אמאי אמרו
ליה לר' אליעזר מאי טעמא מרצה נשר וממעט עלם

נ.ב. ע' בריתות ט"ו א' ובת"י ובנזיר נג: יליף מקרא קנו

במהרש"א - צד"ה השתא לאחיא זא"ד קמני דמטהר ר"ש צנשר הפורש מאמר מן החי

נ.ב. (מאבר) קנח

קנו. עדיות פרק ו משנה ב' "העיד רבי יהושע ורבי נחוניא בן אלינן איש כפר הבבלי על אבר מן המת
שהוא טמא, שרבי אליעזר אומר לא אמרו אלא על אבר מן החי, אמרו לו והלא קל וחמר, ומה (מן)
החי שהוא טהור אבר הפורש ממנו טמא, המת שהוא טמא אינו דין שיהיה אבר הפורש ממנו טמא,
אמר להם לא אמרו אלא על אבר מן החי, דבר אחר מרובה טמאת החיים מטמאת המתים, שהחי עושה
משכב ומושב מתחתיו לטמא אדם ולטמא בגדים, ועל גביו מדף לטמא אכלים ומשקין מה שאין המת
מטמא".

קנו. כריתות דף טו ע"א במתני' "ועוד שאל ר"ע אבר המדולדלת בבהמה מהו א"ל לא שמענו אבל
שמענו אבר המדולדלת באדם שהוא טהור".
ובתוס' ישנים שם ד"ה אדם אבר המדולדל בו טהור כתבו "בפרק העור והרוטב יליף בהמה משרצים
תימה אדם מנ"ל דטהור".

ובגליון שם אדברי תוס' הנ"ל "אדם מנ"ל דטהור" כתב רבינו "ע"ש קכט: בתוס' " ו
ובנזיר דף נג ע"ב "האי אבר מן המת היכי דמי אי דאית ביה עצם כשעורה מ"ט דרבי יוחנן וכו'
רחמנא רביה דתניא וכל אשר יגע על פני השדה בחלל חרב או במת וכו' בחלל זה אבר מן החי".

הרי דשם יליף כן מקרא, וצ"ע ע"ד התוס' שלא הביאו משם, ועי' רש"ש.

קנח. היינו רבינו מחק מילה זו בהיקף סוגריים שצ"ל "בבשר הפורש מן החי".

פרק הזרוע והלחיים

דף קלא.

גמ' הרי שאנסו בית המלך גרנו * אס צחוצו חייז לעשר

נב. מעשרות פ"ו הלכה יוד ברמב"ם קנט

דף קלא:

רש"י ד"ה צמר דקנסינהו עזרא צא"ד אצל מקרא מפורש לא מנאמי שקנסס * אצל
דוגמא יש לדבר שכתוב בעזרא (נחמיה י') צקופו והיה הכהן בן אהרן עם הלויס
צמעשר הלויס למדנו שלא האמינוס על תרומת מעשר ולא היו חולקין להן מעשר צגורן
אלא (דקנסינהו) צפני הכהניס

נב. ע' מכות בג: ברש"א קס

דף קלב.

גמ' תנא כהן ואפילו כהנת הוי מיעוט אחר מיעוט * ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות

נב. ע' כתובות כ"ה א' 10

קנט. רמב"ם (פ"ו מהל' מעשר ה"י) כתב "מי שלקחו בית המלך את פירותיו והם טבליס אם מחמת
שהוא חייב להן צריך להוציא עליהן מעשרות ואם לקחו באונס אינו צריך לעשר עליהם".

קס. מכות דף כג ע"ב רש"י ד"ה והבאת מעשר כתב "כדאמרינן ביבמות (דף פו) דעזרא הסופר קנסינהו ללויס
לפי שלא עלו עמו, וצוה להביא כל המעשרות אל לשכת בית ה', והיו הכהניס והלויס שויס במעשר ראשון,
כדכתיב בעזרא (נחמיה י') והיה הכהן בן אהרן עם הלויס במעשר הלויס, וגם חזקיהו עשה כמו כן, הכין
לשכות להביא כל המעשרות בהן כדי שלא יקבלום הלויס שהיו עכו"ם כדכתיב בדברי הימים (ב לא) ויאמר
חזקיהו להכין לשכות בבית ה' ויכינו ויביאו את התרומה ואת המעשר, וגם הוא תיקן להעלות לירושלים
מעשר ירק ומעשר אילן דכתיב (שם) וכפרוץ הדבר הרבו בני ישראל ראשית דגן תירוש ויצהר וגו', ומפרש
בנדרים (דף נה) מאי וכפרוץ הא כל הני דאורייתא נינהו ומשני מעשר ירק ומעשר אילן, וכתיב בתרי עשר
דקאמר להו נביא לישראל הביאו את כל המעשר אל בית האוצר [וגו'] ובחנוני נא בזאת וגו' אלמא דהסכים".

---

10. כוונת רבינו נראה להא דאיתא התם חילוק מתנות הוי הוכחה לכהונתו של המקבל, ואם נימא דגם

גמ' דאמר רבא הדין עם הטבח - ונמסורת הש"ס "לקמן קלו.*"

נ.ב. לקמן ע"ב קסא

ברי"ף והלכתא כוותיה דרב והילכתא כעולא ברב אדא בר אבהו

נ.ב. וברב קסב

דף קלב:

גמ' כל כהן שאינו מודה בעבודה * אין לו חלק בכהונה שנאמר המקריב את דם השלמים ואת החלב מזני אהרן

נ.ב. ע' זבחים צ"מ א' בתוס' קסג

קסא. היינו דף קלב ע"ב "וליתני כהן ועובד כוכבים פטורין מן המתנות אמר רבא זאת אומרת הדין עם הטבח".

קסב. ובדפוס ווילנא שלפנינו "והילכתא כרב אדא בר אבהו".

קסג. זבחים דף צט ע"א תוד"ה אינו חולק בבשר שנאמר המקריב את דם השלמים ואת החלב כתבו "ר"ת ל"ג ליה משום דבגמ' (לקמן דף קב:) בדינא דר"א בר"ש דריש ליה מקרא אחרינא מדכתיב הזורק את דם השלמים, והאי קרא דמקריב אתא לכהן שאינו מודה בעבודה כדדרשינן בחולין בפ' הזרוע (דף קלב:) כדפירש בקונטרס בגמ' לת"ק דאבא שאול, ומיהו י"ל דכולה מילתא דרשינן מקרא דהמקריב, דמזאת החלב דרשינן כהן שאינו מודה בעבודה, והמקריב דרשינן שיהא טהור בשעת זריקה, ושמה הנך תרי קראי צריכי חד לזריקה וחד לקבלה, דהמקריב משמע קבלה כדדרשינן בפ"ק (לעיל יג.) והקריבו זו קבלת הדם, ומיהו מדקאמר התם בחולין ובהקומץ רבה (מנחות דף יח:) לרבות הקבלות וההזאות משמע דאכתי לא ידעינן קבלה".

כהנת מקבלת, אולי קיבל בשביל אשתו, וכן העיר בחתם סופר כתובות כה: ד"ה ראיתי. (הערת הגר"ש אלתר שליט"א)

תוד"ה [א"ר יוחנן כל האוכל מזהמה שלא הורמו מתנותיה] כאלו אוכל טבלים * ממש, דמתנות ילפינן נתינה נתינה מתרומה צפ' ראשית הגז (לקמן דף קלו).

נב. ע' לקמן קלד: בתוס' ולעיל לז: בתוס', ולעיל קלא. תוס' ד"ה ה"ג קסד

דף קלד:

גמ' והא כתיב ונתן * ולא שיטול מעצמו

נב. לעיל קל"ג א' קסה

קסד. חולין דף קלד ע"ב תוד"ה ראשית הגז והמתנות כתבו "תימה למאן דאית ליה לעיל (דף קלב:) דמתנות טבלי, ליתני נמי מתנות לחיוב קודם שהורמו ולפטור אחר שהורמו המתנות דהו שול, כי היכי דתני בבכור בהמה טמאה לחיוב ולפטור".

ובחולין דף לז ע"ב תוד"ה שלא הורמו מתנותיה כתבו "ואם תאמר לרבי יוחנן דאמר לקמן בפרק הזרוע (דף קלב:) האוכל מבהמה שלא הורמו מתנותיה כאילו אוכל טבלים מאי רבותיה דחזקאל, אע"ג דחזקאל כהן היה כהן עצמו צריך להפריש תרומות ומעשרות ואסור לאכול טבל, ויש לומר דרבי יוחנן סבר כמ"ד שלא אכל מבהמה שהורה בה חכם".

ובחולין דף קלא ע"א תוד"ה הכי גרסי' בפ' ר"ח שבעה נכסי כהן כתבו "ולא חשיב הכא כל כ"ד מתנות כהונה דחשיב לקמן בפירקין (דף קלג:) דלא חשיב הכא אלא הנך דאסורים לזרים והם ממון כהן, והא דחשיב מתנות אע"פ שמוותרות לזרים, משום דטבלי ודמו לתרומה כדאמר לקמן (קלב:) אע"ג דלית הלכתא הכי, היינו דלא הוי כאוכל טבלים, אבל מ"מ איסורא איכא לאכול מבהמה שלא הורמה מתנותיה, א"נ לא חשיב אלא מידי דבר אכילה, והא דלא חשיב בכור משום דאכתי לאו בר אכילה הוא שצריך שחיטה".

ולכא' כוונת רבינו בקיצור רמיזותיו ליישב תמיהת התוס' כאן על דרך שכ' בהגהות מצפה איתן אתוס' חולין דף קל"ד ע"ב (שלא הודפסו בש"ס דפוס סלאוויטא שהשתמש בו רבינו) וז"ל שם "תוד"ה ראשית הגז והמתנות- תימה למאן דאית ליה לעיל (דף קלב:) דמתנות טבלים, ליתני נמי מתנות לחיוב קודם שהורמו ולפטור אחר שהורמו דהו שול, ויש ליישב ע"פ מ"ש התוס' עצמם בפ' השוחט (דף לז ע"ב) דר' יוחנן דאמר מתנות טבלי סבר כת"ק דאמר התם בברייתא אהא דאמר יחזקאל ולא בא בפי בשר פגול שלא אכלתי מבהמה שהורה בה חכם ולא כר' נתן דאמר שלא אכל מבהמה שלא הורמו מתנותיה דא"כ מאי רבותיה דחזקאל שלא אכל דאע"ג דכהן הוה אסור בטבל ור' נתן דאמר שלא אכל מבהמה שלא הורמו מתנותיה לא ס"ל דהוא כאלו אוכל טבלים וכ"כ בחי' הרשב"א שם, ואף לפמש"כ תוס' (דף קלא ע"א) דאיסורא איכא היינו למי שאינו כהן ולפ"ז א"ש ולק"מ תמיהת התוס' כאן למאן דאית ליה מתנות טבלי ליתני נמי מתנות לחיוב קודם שהורמו דאמר ההוא אמורא דאית ליה מתנות טבלי אנא דאמר כת"ק דר' נתן ותנא דברייתא דלא תני מתנות לחיוב ס"ל כר' נתן, ע"ש מה שהאריך בזה עוד.

וכנראה גם רבינו מרמז לכל זה בקיצור רמיזותיו הנ"ל, דמבואר מכל הנך מקומות, דהתוס' לשיטתם דלר' יוחנן מתנות הוי טבל ממש.

קסה. חולין דף קלג ע"א "ופשטנא ליה ונתן ולא שיטול מעצמו".

מתני' *רצי יהודה אומר שוק מן הפרק של ארכובה עד סובך של רגל

נ.ב. ע' מנחות לז. בתוס' קסו

קסו. מנחות דף לז ע"א תוד"ה קיבורת כתבו "ומההיא דערכין קשה לדברי המפרשים בפ' כל הבשר (חולין דף קו:) לחולין עד הפרק, הוא פרק שלישי של האצבעות עד חיבורן לפיסת ידים, ולתרומה כל היד, ולקידוש ידים ורגלים עד הפרק, דהיינו קודא, והכי איתא בספר הזהיר, ולא יתכן כדמוכח ההיא דערכין (דף יט:) דקודא היינו שיעורא דנדרים, עוד ראינו מדתנן בפ' הזרוע (חולין דף קלד.) איזהו זרוע מן הפרק של ארכובה עד הכף של יד והוא של נזיר וכנגדו ברגל שוק האמור בשלמים מן הארכובה, הפרק של הארכובה עד בוקא דאטמא עד הירך דהיינו שני עצמות בעצם האמצעי, ועצם של קולית ר' יהודה אומר מן הפרק של הארכובה עד סובך של רגל והוא עצם האמצעי המחובר לקולית, ולאותו פרק קרי סובך של רגל, כך פירש שם בקונטרס, ומיהו אין ראינו מזרוע דבהמה לזרוע דאדם דהא שוק דאדם נמי לא הוי כשוק דבהמות".

פרק ראשית הגז

דף קלה.

מתני' שהזרוע והלחיים והקצה נוהגין בצקר וצלאן * צמרוצה וצמועט

נב. ע' לקמן קל"ו: בתוס'קסז

תוד"ה ראשית הגז צא"ד ליפרוק וליתיצ ליה תימה אמאן קאי אי אמאן דעצר וגז
אטו קנסא הוא דקנים ליה משום דעצר וגז לפדותו וצעלים שהקדישו נמי
אמאי מחייבי * ואי אכהן לא הוה ליה למימר לפרוק וליתיצ

נב. ע' לעיל פ"ד א' בתוס' וע' רע"ב ספ"ק דבכורות וער"מ וראב"ד
רפ"ה מדה"ל ערכיןקסח

קסז. חולין דף קלו ע"ב תוד"ה שהמתנות נוהגות בין במרובה בין במועט כו' כתבו "וא"ת וליתני נמי
הא דתניא לעיל לקח גז צאנו של עובד כוכבים פטור זה חומר בזרוע ולחיים מראשית הגז, וי"ל דלא
תני אלא דברים שזה נוהג זה אין נוהג, אבל זה פטור וזה חייב לא קתני".

קסח. חולין דף פד ע"א תוד"ה וליפרקניהו וליכסינהו כתבו "תימה מנלן שצריך לפדותו ולחייבו בכסוי,
ועוד דמתניתין ואין נוהג במוקדשין קתני ואי פריק להו אין זה מוקדשין, וי"ל דהכי פריך כיון שסופו
לפדותו משום הפסד קדשים לכשיפדה הוה למפרע שחיטה ראויה א"כ ליכסינהו ואפילו קודם פדייה,
ועוד דאית ליה לר"ש כל העומד לפדות כפדוי דמי ואפילו לא יפדס לבסוף הויה שחיטה ראויה משום
שחיטת קדשים דהויה שחיטה ראויה לר"ש אפילו נשפך משום דכל העומד לזרוק כזרוק דמי כדאמרין
במרובה (ב"ק דף עו:)."

וברע"ב פרק א' דבכורות משנה ז' כתב "מצות גאולה באדון, המתפס בהמה לבדק הבית, מצות
פדייתה באדון קודם לכל אדם, שהוא מוסיף את החומש".

וברמב"ם הלכות ערכין וחרמין פרק ה הלכה א כתב "המקדיש שדה אחוזתו מצוה עליו לפדותה הוא
שהאדון קודם ואם לא רצה אין כופין אותו, במה דברים אמורים בזמן שמצות יובל נוהגת, שאם יגיע
יובל ולא יגאלנה תצא לכהנים כמו שבארנו, אבל בזמן שבטלו היובלות שהרי אינה יוצאת לכהנים אלא
סופה להפדות, לעולם כופין את האדון לפתוח בה תחלה והיא נפדית בשוייה כשאר ההקדשות, אם
נמצא מי שמוסיף עליו וגואל אותה יגאל ואם לאו אומרין לו הגיעתך ויתן מה שאמר, ואינו פותח
בפחות מארבע פרוטות כדי שיהא החומש שמוסיף פרוטה".

ובראב"ד שם בהשגות כתב "במה דברים אמורים בזמן שמצות יובל נוהגת - א"א, לא מצאתי שום
הפרש בין זה לזה, שהרי מצות גאולת אדון כתובה היא בתורה והיא בשעת היובל, ועוד מפני רבוי
החומש שהוא בכל זמן וכשדברה המשנה בשעה שהיובל נוהג לא מפני שיש הפרש להקדימתו לא למצוה
ולא לכופ אלא מפני שאר דברים האמורים במשנה".

וכוונת רבינו לכאן להעיר על מה שנקטו התוס' בפשיטות כאן דאין כופין את הבעלים לפדותו פליגי

תוד"ה והא' זעי העמדה והערכה זא"ד וא"ת מה שייך העמדה והערכה בגיזה דהויא כמקדיש עלים ואזנים ויש לומר * כיון שהיה מתחילה מחובר צהמה שהיא צת העמדה והערכה לריך העמדה והערכה נב. ע' בכורות כו. בתוס' קסט

דף קלה:

תוד"ה ואיצעית אימא זא"ד ז"ל דלאו סברא הוא כלל נב. וצ"ק קע

דף קלו.

גמ' אמר רב צבי בר אביי ליחנהו להני כללי דתינא צהמת השותפין חייצת צכורה ור' אלעאי פוטרר מאי טעמא דר' אלעאי דכתיב בקרך ולאנך והא' כתיב בקרכם ולאנכם, * דכולהו ישראל נב. ע' בכורות נו ב' קעא

על הרמב"ם והראב"ד. [וגם בתוס' דף פד. משמע דרק כשנשחט עומד לפדות משום הפסד קדשים, ולא משמע דכופין את הבעלים]. וכן על משמעות הרע"ב דהמקדיש בהמה לבדק הבית מצות גאולה באדון, ומשמע דהוא רק לכתחילה ואין כופין [דומיא דאין דתנן התם, כמ"ש התוס' ערכין כז.]. וזה דלא כמש"כ הרמב"ם דבזמן שאין היובל נוהג כופין את הבעלים [כיון דאין סופו לצאת לכהנים] וא"כ ה"ה בבהמה, וכש"כ להראב"ד דגם בזמן שהיובל נוהג כופין.

קסט. בכורות דף כו ע"א תוד"ה התולש צמר מעולה תמימה כתבו "יש פירוש מרש"י שכתוב בהם שהוממה ואח"כ נפדית ושחטה, משמע שהעמידה כן כדי שתהא כעין בכור אלא שהתלישה היתה בתמות, ותימה והא' בעי האי צמר העמדה והערכה ואין מועיל לצמר העמדת הבהמה כדמוכח בפ' ראשית הגז (חולין קלה). גבי הא דקאמר התם דאין ראשית הגז נוהג בקדשים משום דכתיב צאנך ולא של הקדש, ומוקי לה למעוטי קדשי בדק הבית, ופריך והא' בעי העמדה והערכה, וי"ל וכו' ועוד י"ל דקדשי מזבח שיש עליהם קדושת הגוף בטל הצמר אגב הבהמה אפילו אותו שנתלש ובר העמדה והערכה חשיב ולא דמי לקדשי בדק הבית".

קע. ובהגהות הב"ח הגיהו "אלא צ"ל".

קעא. בכורות דף נו ע"ב "יהיה לך ולא של שותפות יכול אפילו קנו בתפיסת הבית ת"ל יהיה, והאי

חידושי דף קלו: המהרי"ל דיסקין פא

תוד"ה אלף ארנך למה לי למעוטי חו"ל בסוה"ד אינטריך למעוטי משום דאתקש לזכר
נחלז נחד קרא רשז"ס*

נ.ב. ער"פ כל הבשר בתוס'קעב

במהרש"א- נד"ה נפרש"י נד"ה אלף שמע מינה נא"ד וע"כ נראה לקיים דברי
התלמוד ופרש"י נלי מחוק והגה"ה * ולא פריך תלמודא לר' אילעאי דלעיל

נ.ב. בגי' המישנה לא הי' כתוב ברש"י תיבות "אי מה" קמאי והי' דיבור
רש"י נמשך עד תיבות אי מה בתראי

דף קלו:

נב' מה תרומה צעין ראשית * ששיריה ניכרין

נ.ב. פסחים לג: וש"נקעג

תוד"ה שהמתנות נוהגות צין נמרוזה נא"ד הא דתניא לעיל * לקח גז נאנו של עובד
כוכבים פטור

נ.ב. קלג:קעד

בבכור כתיב, אם אינו ענין לבכור דהא איתיה בשותפות דכתיב ובכורות בקרכם וצאנכם, תנהו ענין
למעשר בהמה".

קעב. ר"פ כל הבשר דף קג ע"ב בתוס' ד"ה כל הבשר כתבו "ורשב"ם פי' דאיצטריך משום חו"ל דס"ד
דאינו נוהג בח"ל משום דאיתקש לבכורים בחד קרא ראשית בכורי אדמתך לא תבשל גדי בחלב אמו
ולפירושו ניחא הא דאמר בפ' ראשית הגז (לקמן דף קלו.) דארצך דבכורים אתא למעוטי חו"ל דאע"ג
דהיא מצוה התלויה בארץ איצטריך משום דאיתקיש לבשר בחלב".

ואולי כוונת רבינו להעיר, דכאן כתבו פי' זה בשם רשב"ם, ושם כתבו רק דלפירושו ניחא וכו'.

קעג. פסחים דף לג ע"ב "אמר קרא ראשית ששיריה ניכרין לישראל".

ושם נסמן במסורת הש"ס "עירובין לז: חולין קלו:"

קעד. חולין דף קלג ע"ב "הלוקח גז צאנו של עובד כוכבים פטור מראשית הגז".

תוד"ה פרט לטרפה שאינה עוברת צא"ד תימה מן הארכובה ולמטה * נמי אינה עוברת ושמה דאין הכי נמי דאין נכנסת לדיר להמער, ודומק

נ.ב. ע' ערוכין ב. תו' ד"ה לאתויי קעה

דף קלז.

רש"י ד"ה בקדושה צא"ד לישנא אחרינא אמרי ליה בקדושה בכור וגו נכסי כהן לקדש צו את האשה כדתינא בגמ' דארבעה אצות (צ"ק דף יג.) בכור מוכרין אותה תם וצעל מוס חי ושחוט ומקדשין צו את האשה אצל מעשר אינו נכסי צעלים לקדש צו את האשה דהא כתיב ציה לא ימכר ולא יגאל ולא מילתא היא דאפילו הכי ממון צעלים הוא * ומקדשין צו דתנן (קדושין דף נב:) המקדש בחלקו צין בקדשים קלים כו' ואמרי' טעמא דלאחר שחיטה לאו ידידה הוא דמשלחן גבוה קא זכו אצל מחיים ידידה הוא

נ.ב. ע' ירו' פ"ק דמע"ש קעו

דף קלח.

רש"י ד"ה אמר קרא לעמוד לשרת צא"ד כי צמר ה' * מכל שצטריך

נ.ב. אלקיד

קעה. ערכין דף כ ע"א תוד"ה לאתויי מן הארכובה ולמעלה כתבו "וא"ת אמאי נקט מן הארכובה ולמעלה טפי מכל שאר י"ח טריפות, וי"ל דאיכא רבותא בהאי טפי לאפוקי דר"ש דאמר (חולין דף מב:) יכולה היא ליכוות ולחיות".

ויש לעיין בכוונת רבינו, ואולי כוונתו דהרי לר"ש גם במן הערכובה ולמעלה אינה טריפה, דיכולה ליכוות ולחיות, וכמו שהביאו התוס' בערכין דכן סובר, וא"כ ע"כ דה"ה במן הארכובה ולמטה. (וכנראה לפי"ז גרסו התוס' בערכין שם בגמ' חולין מב: ר"ש ולא ר' שמעון בן אלעזר).

קעו. הנה במשנה ריש מעשר שני תנן "מעשר בהמה אין מוכרין אותו וכו' ואין מקדשין בו את האשה", וצ"ע ע"ד רש"י כאן שכתבו דמקדשין בו, וכה"ק ברש"ש ובהגה' בן ארי' ועוד).

ורבינו ציין כאן לעיין בדברי הירושלמי שם, ואולי כוונתו להא דאיתא בירושלמי פ"ק דמע"ש (ג.) "אבל מקדשין בגידו ובעצמיו ובקרניו ובטלפיו". וכוונתו ליישב עפ"ז דברי רש"י דמיירי בכה"ג. (גם יתכן שהכוונה לדברי הירושלמי שם "ר' יודן בעי אמר לאשה משכי לי מעשר בהמה זה שתתקדשי לי בו לאחר שחיטה מאחר שיש בידו לשחוט מקודשת מכבר או לאחר שחיטה", והכוונה כנ"ל ליישב דברי רש"י כאן שמייירי בכה"ג).

פרק שילוח הקן

דף קלח:

במהרש"א - ד"ה תוס' ד"ה כל היכא דתנן דא"ל לא ה"מ למפרך דכלל הני דקתני נ.ב. ל'מינקט

דף קלט:

רש"י ד"ה יוני שובך דא"ל כיון דחלרו קונה לו הצני מוזמן הוא נ.ב. הא ביצי קעח

דף קמ:

רש"י ד"ה אצל זכר דעלמא דברי הכל פטור דא"ל האם רוצת כתיב ולא האז רוצן * ונקורא הוא דמחייב ר' אליעזר נ.ב. ע' לעיל עח: בתוס' קעח

דף קמא.

גמ' כי קתני מתניתין בנוגע מן הלד נ.ב. מתניתא

קעח. ובדפוס ווילנא שלפנינו "הביצים מוזמן הוא".

קעח. חולין דף עח ע"ב תוד"ה מה כשחייב באם על הבנים בנקבות ולא בזכרים כתבו "דאם דקרא משמע ליה דוקא, ולא משום שאורחה להיות רובצת, מדכתיב (דברים כב) שלח תשלח את האם, דה"ל למכתב שלח תשלחנה, כיון דכתיב כבר לא תקח האם, לכך משמע ליה דוקא".

תוד"ה לא נריכא דעצר ושקליה דלאו עצריה צא"ד מכאן קשה לפי ריב"א וכו' ונריך
לומר לפירושו שמא דוקא לענין דלא לקי על אותו לאו אצל לא מדחי ליה *
לגמרי

נ.ב. ע' קידושין לד. בתום קטט

דף קמא:

גמ' דלמא התם היינו טעם דקסצר תעוזז מעיקרא * משמע

נ.ב. יומא לו: קפ

גמ' צמה משלחה רב הונא אמר צרגליה רב יהודה אמר צאגפיה רב הונא אמר צרגליה
דכתיב משלחי רגל השור והחמור רב יהודה אמר צאגפיה [רגל] דהא כנפיה נינהו *

נ.ב. ע' ב"מ צא: בתום קפא

קטט. קידושין דף לד ע"א תוד"ה מעקה אבידה ושילוח הקן כתבו "אך הקשה הר"ר יוסף מארץ ישראל
על פירוש זה, א"כ גבי אין מדליקין בשמן שריפה ביו"ט (שבת דף כה). משום די"ט עשה ולא תעשה
ושריפת קדשים אינה אלא עשה, אשה שאינה חייבת בעשה די"ט דהוי זמן גרמא, וכי תוכל להדליק
בשמן שריפה ביו"ט, וכ"ת אין הכי נמי אמאי לא לישתמיט תנא דלא אמר לך אלא מאי אית לך למימר
דעשה שיש עמו לאו אף הלאו אלים ולא דחי ליה עשה, אף הכא הלאו אלים".

וכן ציין הגרעק"א בגלהש"ס שם לעיין בתוס' דידן בחולין.

וכוונת רבינו לכאן לציין דכאן בתוס' מבואר דלענין דחיה הלאו אלים מחמת העשה, אמנם בתוס'
שם לענין מלקות לא אמרינן דהעשה מאלים ללאו, ולא לקי על הלאו אף שיש עמו עשה, דאין בכחו
לאדם את הלאו שילקה עליה.

קפ. יומא דף לו ע"ב "דרבי עקיבא סבר תעזוב מעיקרא משמע ורבי יוסי סבר השתא משמע".

קפא. ב"מ דף צא ע"ב תוד"ה דש באוויזין ובתרגומין לרבי יוסי ברבי יהודה מהו כתבו "יש לפרש
דמיבעיא ליה בדשין ברגליהן ולא בכנפיהם, דאין יכולין לדוש בכנפיהן, דאי בכל כחו בעינן האיכא, או
דלמא ידיו ורגליו בעינן והא ליכא, דאין דשין בכנפיהן. אי נמי יש לומר, דאפילו דשין בכנפיהן מבעיא
ליה, דדומיא דשור ממש בעינן".

אולי כוונת רבינו לציין דאף דמתוס ב"מ מוכח דכנפי העוף נחשב כמו הידים שלהם, ולא כדהכא
דהוי כמו רגל, פשוט דגם כאן הכוונה דהוי כמו יד הבהמה דנקרא נמי רגל, וכמ"ש המהרש"א.

עוד יתכן שכוונת רבינו רק להעיר דמצינו בתוס' ג"כ גדר כזה דכנפי העוף הם במקום יד הבהמה.
(או כוונתו ג"כ לתי' הב' דמבואר דמ"מ אין זה דומיא דשור).

חידושי דף קמא: המהרי"ל דיסקין פה

גמ' דאמר רב יהודה אמר רב ה"אסור לזכות צדיקים שהאם רוצנת עליהן שגאמר שלח את האם והדר הצנים תקח לך

נ.ב. ה"א) מיי' פי"ג מדה' שחיטה ה' י"ח קפב

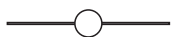

קפב. מתחת לעיין משפט ציין רבינו אות ה וציין בהגמרא כאן המקור להרמב"ם הלכות שחיטה פרק יג הלכה יח "אסור לזכות בביצים כל זמן שהאם רובצת עליהן, לפיכך אפילו היתה רובצת על הביצים או על האפרוחים בעלייתו ושובכו, אינן מזומנין ולא קנה לו חצרו, כשם שאינו יכול לזכות בהן לאחרים כך לא תזכה לו חצרו בהן ולפיכך חייב לשלח".

כתי"ק רבינו המהרי"ל דיסקין
תשובת הנצי"ב

בדין חשש שמוטת העוף

תשובה בבתי"ק רבינו המהרי"ל דיסקין זצ"ל

אודות שאלה אי לחשוש לשמוטת העוף (חולין נד)

לפני שנעתיק תשובת רבינו המהרי"ל דיסקין,

הננו מעתיקים שאלת השואל הגאון רבי יעקב ריינוביץ זצ"ל^א.

בענין חשש שמוטת העוף (חולין נד)

וע"כ פקפקו על התרתי. והנה מתחילה אני אומר שאף לפי דבריהם שאף דברי הספר הנ"ל שזהו סי' לשמוטה מ"מ הוראתי להם הורתי כהלכה להתירה לפי שבדקתי ומצאתי הבוכני' דאסורי' והניבי' שלמים ובריאים חדא שהחוש מעיד שאין כאן לא שמוט ולא שף, ועוד אף אם נימא דהוי שף מ"מ הלא מבואר דדעת מהרש"ל הביאו הש"ך בסי' נ"ה דאף שאין אנו בקיאים בנעכל מ"מ אם לא נפסקו כשר אף בלא הפסד כלל והפ"ח כתב שכן דעת הרשב"א ז"ל בחידושי' ובתוה"ב וכן הסכים הפ"ח להלכה וכן הכו"פ הסכים ג"כ להלכה כמהרש"ל ז"ל, וע"כ שפיר יש להתיר בזה.

אכן באמת דברי המחבר הנ"ל צל"ע וכמו שאבאר חדא דכל הרואה יראה דפשטה דמתני' והגמ' שם בבכורות מ' משמע דזה לא הוי כלל בכלל שמוט דמפרש המתני' איזהו כסול שנשמטה יריכו ואיזהו שחול שא' מירכותי' גבוה הרי דשמוט לבד וא' מירכותי' גבוה הוא לבד ואינו בכלל שמוט, ועוד יש להקשות לפי דברי התפארת ישראל שכתב אח"כ שאם יש שריטות או שנשבר מאסיתי' הוי כו' שמוט [וכן הביאו זאת הפמ"ג והבאה"ט ושאר האחרונים בשם הדמ"א הנ"ל וכן הכהנה"ג הביא ג"כ בשם הדמ"א וכן אני בעצמי ראיתי שם והמחבר תפארת ישראל כתב בהגה דאל"כ אי אפשר שלא יופסק הניבי' אם נשמט הבוכנא מאסיתי' לגמרי וכנ"ל, וכן ראיתי ג"כ בהספר דמ"א שכתב ג"כ כדומה

ע"ד העופות המצויין בפה שירך א' גבוה מחברתה ובדקתי בכמה עופות בבוקי דאטמי ומצאתי הבוכנא תמיד באיכותי' והניבי' שלם ויפה, וגם כמה נשים אמרו לי שבחנה העוף הלכה הילוך יפה, והורתי בה להת' שזה הוא מה דחשיב בבכורות במומי הבכור הכסול והשחול, ומפרש במתני' איזהו כסול שנשמט יריכו והשחול שירך א' גבוה מחברת' ומפרש שם בגמ' בשחול שרגלו א' בתוך הכסל ורגלו א' ע"ג כסל ועי"ש בפירושו וכן הוא בטור יו"ד בסי' ש"ט עי"ש.

ואח"כ הראו לי בתפארת ישראל על משניות בפ' אלו טריפות שהביא בשם הדמשק אליעזר וזה לשונו, אם ירך א' גבוה מחברתה הוא סי' דשף מדוכתא, ואילה"ק מבכורות פ"ו מ"ז דחשבינן לה בין המומין א"כ אינה טריפה, י"ל התם מיירי בלא אתעכל ניבי', מיהו בהפ"מ מכשירין בב' תנאים א. שעור ובשר חופין את רובו ב. שהניבין ג"כ שלימין ובריאין ופי' ניבין כו' וביש חיכוך ושריטות בראש המכתש ומכש"כ בנשבר המכתש דינו כנשמט דאז וודאי נשמט הקוליות ממקומו (הגה שם וכן נ"ל ראי' דאל"כ לא משכח"ל שף שלא יהי' לכה"פ ג"כ אפסיק ניבי' וא"כ נפל התירא דשף בלא אפסיק ניבי' בבירא אעכ"ח דגם בכה"ג מחשב שף) ובנשבר אין להקל בהמ"ר רק בלא נתעכל ולא נפסק עכ"ד.

והנה מבואר מש"כ בשם הדמשק אליעזר שאם ירך א' גבוה מחברת' הוי סי' לשמוטה

א. היה דיין בעיר לונדון, ומקודם היה מו"ץ בעיר ואלקאוויסק שבליטא, שבה שימש רבי אברהם שמואל דיסקין בעמח"ס לבני בנימין (אחי רבינו המהריל"ד) כהמרא דאתרא.

שמוטה ועכ"ח דשם בבכורות דרגלו א' בתוך הכסל וא' ע"ג הכסל לא מיירי כלל בנשמת רק ששם מקומו הראשון.

ועוד קשה על המחבר תפארת [ישראל] שכתב בזה להכשיר במקום הפ"מ בב' תנאים ותנאי הב' הוא שהנ"י שלמים ולפי מש"כ אח"כ אי אפשר בשמוטה כזה שיהי' הניבין שלמים והוא בעצמו הביא אח"כ דברי הש"ך בנשמת אף שנפסק ולא נתעכל ג"כ טריפה אפילו בהפ"מ, וזהו דוחק לומר שדבריו קאי אלפני פניו אנשמת ולא אדסמך לי' מש"כ בשם הדמ"א דפשוט דבריו משמע אדסמך לי' נמי קאי וכן כל האחרונים הביאו דברי הדמשק אליעזר מה שכתב הסי' דשריטות אבל הסי' שירך א' גבוה לא הביאו כלל, ועכ"ח דלא ס"ל דזו הוי חשש שמוטה, וכן מעיד אני בעצמי שחפשתי בספר דמשק אליעזר ולא מצאתי רק סי' של השריטות ונשבר האסיתא אבל הסי' של ירך גבוה לא מצאתי, ע"כ מכל הנ"ל נראה שאין לדברים אלו הכרעה לחומרא.

שוב אחר שרשמתי כל הנ"ל ת"ל שמצאתי תנא דמסייעני ה"ה הגאון ח"ס הביאו הפ"ת שכתב ג"כ שרגלו ויריכו א' גבוה הוי רק מום לבד ממומי בכור וב"ה שהנחני בדרך א', ומכש"כ שכבר דרשתי ושאלתי ואמרו לי שבחוץ הלכו הילוך יפה א"כ נראה דזהו ריבתייהו, וע"כ לענ"ד גם בדיקה א"צ דהוי כעין שגרונה וגם העובדה שהביא המרדכי הביאו הטו"ד בסוף סי' ל"ב שקנו אוזא מהשוק ולא היתה יכולה לעמוד והשיב רבינו טובי' כיון שלא [ראינו] שנפלה אין חוששין לנפילה רק בשגרונה.²

לסברא הנ"ל, וא"כ איך אפשר להיות דשם בבכורות מיירי בלא נתעכלו הניבים דהא כיון דירך א' בתוך הכסל וא' ע"ג הכסל דא"כ עכ"ח שכיון שנתרחק כ"כ ע"י נשמת א"כ בוודאי אי אפשר בלא איפסק הניב' א"כ תיקשי דהטור יסתור א"ע דהא הטי"ד וכן ראיתי שהמחבר דמשק אליעזר ג"כ ס"ל הכי לתרץ דברי הטור דאם נשמת לגמרי אז בנפרק לבד אפילו לא נתעכל ג"כ טריפה, וא"כ תיקשי קושי' התוס' בבכורות כמו שהקשו עלי' דרב מתני' דאמאי חשיב לה רק למום דהא טריפה נמי הוי, ומה שתי' המחבר הנ"ל דהתם מיירי בלא נתעכל ליתא דהא בנפסק לבד ג"כ טריפה והכא אם בנשמת מיירי עכ"ח דנפסק, ויותר הי' לו לתרץ כמו שתי' התוס' דמיירי בתחילת ברייתה נשמטה אולם גם זה אינו חדא דהא הטור בסי' ש"ט הביא הגמ' דבכורות ומפרש כפירש"י ז"ל, ובאמת אפשר שגם הם מודים לפי רש"י לפי האמת דליתא לרב מתני' והם לא כתבו רק לתרץ לרב מתני', ותו דבירך א' בתוך הכסל וא' ע"ג הכסל עכ"ח גם אם הי' ע"י שמוטה גם מתחילת ברייתה הי' ג"כ טריפה, דהנה האחרונים הביאו מש"כ הר"ן ז"ל דהטעם דנפסק כשירה משום דהדרי ברי וע"כ בניטל דלא הדרי ברי גם בנפסק טריפה, ומוכח דכוונת הר"ן ל"ד ניטל דהא ניטל הירך נבילה הוי רק דרצונו דבנשמת לגמרי ויצא לגמרי הבוכנא מהאיסותא אז בנפסק לבד ג"כ טריפה משום דלא הדרי ברי ועי' בלב"ש בט"ע שלו שהאריך, וא"כ אף אם נימא דרגלו ויריכו א' ע"ג הכסל מיירי בנולדה כך מ"מ כיון שהוא ע"י שמוטה עכ"ח שנפסקו הניבין וטריפה הוא דלא הדרי בריא, וכן לשיטת הראב"ד בפ' יוד מהלכות שחיטה מוכרח ג"כ דזה לא מיירי ע"י

ב. עוד מכתב בנוסח אחר מהגרי"י ריינאוויץ זצ"ל לבני משפחתו בענין הנ"ל:

בעז"ה יום ג' וארא שנה טובה וברכה ושלוש פה לאנדאן יע"א

רב של' וכת"ס לבני היקרים ולנכדי היקרים שי' כולם לאויט"ס ת"ל איתנו כולנו החיים והשלו' חתני יקירי ומחמד לבבי עתה אכתוב לך מה שהוצרכתי להטריחך בדבר ההעתק של השו"ת מר"כ כי כבר גיליתי אזהר בהיותך פה, כי שכיחי טובא בפה עופות אשר ירך א' גבוה מחברתה והכשרתים ובפה נמצא א' שוחט עופות בלא תוי"ש וצוח ע"ז בקיץ העבר לפני הד"א, ואח"כ בא אצלי ואנוכי לא ידעתי כי כבר הלך במלשינות לפני הד"א, ואמרתי לו טעמי מהגמרא דבכורות דף מ', אולם ראיתי כי הוא בור ולא ידע צורתי' דשמעתי' ובין כה וכה נשתקע הדבר.

והנה דזה השתא הי' השוחט הנ"ל אצל חותנו שיש לו באשכנז והוא שם א' מורה, והביא סמך שמבואר בספר תפארת ישראל במשניות ריש פ' אלו טריפות בשם הדמ"א שזה הוא סימן לשמוטה, והראו לי והשבתי אז שלא שמיע לי כלומר לא סבירא לי, והנה כאשר שמעתי שענד לא נשתתף ואנוכי על משמרתי אעמוד ובכל שבוע באים לפני שאלות כאלו ואני מכשירם ושמעתי שגם הד"א התרעם ע"ז, כתבתי דרך שו"ת וזה התחלתי.

הנה בפה שכיחי טובא עופות שירך א' גבוה מחברתי' ואנוכי הורתי להתי' מטעם שראיתי ובדקתי כמה פעמים והבוכנא עומדת תמיד באיכותה בלא שום רעותא וכן הניבין שלמים בלא איכול ובלא איפרך, וגם כמה פעמים אמרו לי השואלים איך שהעוף הלך הילוך יפה ע"כ אין כאן שום חשש נשמט וגם מהגמ' דבכורות הנ"ל שזה הוא הכרע שהוא רק מום לענין בכור.

והנה עתה הראו לי מש"כ התפארת ישראל במשנה בא"ט בשם הדמשק [אליעזר] שזה הוא סי' לשמוטה ואמרתי אף שנודה לדבריו מ"מ אין לתפוס עלי דכיון דחזינן שאין כ'... איפרך הניבין הרי המהרש"ל ז"ל הביאו הש"ך וכן הסכים הפ"ח והביא שכן דעת הרשב"א וכן הכו"פ כולם הסכימו שאם לא נפסק אף אנו בקיאים וכשר אפילו שלא במקום הפ"מ.

ואח"כ הלכתי בבהד"מ דפה שיש שם ספרים רבים וחפשי ומצאתי הספר דמשק אליעזר וזאת לא מצאתי רק הביא הסי' שהביא הבאה"ט והפמ"ג והכה"ג בשם הדמ"א שאם יש בהאוסיתא זהו סי' שנשמט אבל זאת לא מצאתי, וגם כיון שלא הביאו האחרונים משמע דלא כן, ועוד כל הרואה יראה דפשוט הגמ' דבכורות לא משמע כדבריו ורק השחול הוא שנשמט אבל הכסול אין כאן שמוט כלל, ועוד אי אפשר שהכסול הוא נשמט דהא [...] עכ"ח שנשמט מן תחת הכסלים ונקבע ע"ג הכסל (עיי"ש בפירש"י ז"ל ובגמרא), ועכ"ח אי אפשר שלא נפסק הניבין דהא הניבין קצרים המה וכן מבואר ג"כ בספר לבושי שרד בטריפות עצמות שלו וכן בהגה"ה בתפארת ישראל שם במשנה באלו טריפות דמוכח שם דשמוטה הוא אפילו שלא יצא הבוכנא מהאיסתא דאל"כ עכ"ח אפסיק וא"כ לפי מש"כ התפארת ישראל שם בבכורות דמיירי בלא אפסיק הלא אי אפשר לומר כן דהא עכ"ח כיון שיצא לגמרי מתוך הכסול ונקבע ע"ג הכסל עכ"ח אפסיק ניב', וא"כ לרבא דס"ל דאפסיק לבד נמי טריפה ומקשי' לי' מתני' הנ"ל, וכן לפי הטו"ז שם בסי' נ"ה דמפרש להטור דס"ל ג"כ דנפסק לבד הוא טריפה איך יפרש המתני' דבכורות דלא הוא טריפה וישאר קושי' התוס' שם. וגם ויותר הוי' לי' להתפארת ישראל לתרץ דבכורות מיירי מתחילת ברייתא כמש"כ התוס' שם לרב מתני' אבל באמת גם זה ... דא"כ איך כתב הדמ"א שזה הוי' סי' לשמוטה דהא אם מתחי' ברייתא כשירה ולא הוי' רק מום. ותו דהא הטור בעצמו הביא המתני' והגמ' דבכורות ומפרש כפירש"י ז"ל עיי' בטור סי' ש"ט וא"כ לפי דברי הט"ז יסתור הטור בעצמו, ועוד קשה על התפארת ישראל שהביא דברי הדמ"א הנ"ל שזה הוי' סי' שמוטה וכתב אח"כ שבמקום הפ"מ כשר עם ב' תנאים א' שעו"ב חופין את רובה הב' שהניבין שלמין ובריאין והיינו משם דהביא אח"כ דעת הש"ך דבנשמט אפילו בהפ"מ לא מכשירינן בנפסק אפילו לא נתעכל, וא"כ לפי דבריו איך מכשיר בכאן שירך א' גבוה וכו' במקום הפ"מ דהא כיון שהוא סי' ונשמט א"כ עכ"ח שנפסק וכמש"כ לעיל וא"כ הי' להיות טריפה אפילו בהפ"מ.

ויהי' איך שיהי' נראה שהמחבר הנ"ל כתב זאת רק מאמדנא אבל האמת יורה דרכו וגם החוש [...] מעיד שאין כאן שום חשש שמוטה רק שזהו מקומה הראוי לה מתחילת ברייתא. וכתבתי זאת ומסרתי לגרייעווסקי והוא מכר לספיייעריס והראה את הד"א, וגם כתבתי איך שהאיר ד' עיני ומצאתי בתשו' ח"ס שכתב שהוא דבר פשוט וא"צ אפילו בדיקה כלל, ואח"כ שמעתי שעוד לא נחה דעתם ואמרו שהח"ס מיירי דוקא בבהמה ולא בעוף. והנה לפי דעתם עכ"ח צריכין [זאת] שא"כ אין כאן תפיסה עלי מההיא שכתב התפ"י אבל אכתי לא נחה דעתי, והיום הלכתי [...] הד"א ודברתי עמו ערך שעה א' בנדון הנ"ל ואמר ג"כ שהח"ס מיירי דוקא בבהמה [...] הראתי דברי התוס' חולין נ"ד דעכ"ח בהמה שוה לעוף דאל"כ מצינו בעוף טריפות [...] והא אמרינן כ"ט שמונה חכמים בבהמה כנגדן בעוף יתר עליהן עוף נשבר העצם וכו' דבריו א"כ יתר נמי בזה ומהאי טעמא דחו ג"כ הפוסקים דברי ר"א בטור דס"ל בעוף לענין איכול ניב', ואח"כ אמרתי לו יהי' מה שיהי' אם נראה לעינים שאין כאן שמוטה כלל נכשיר ואמר שאוכל להכשיר ואמרתי עוד שברור ופשוט אצלי הדבר יותר מבעי בכוחא [כל] הדברים הקשיתי לו לרב מתני' למה לא הקשה הגמ' מיעקב אבינו שנשמט יריכו ואפה"כ הי' חי, ואח"כ נפרדנו שלום ואמר שהוא מוחל לי ע"כ ואין לו עלי שום תרעומות ובקשתי ממנו על להבא קרבות. אולם העיקר אומר אני קרבת אלוקים הוא טוב וברוך הגבר אשר יבטח בד' והמקום יהי' בעזרתנו.

מכתב תשובה מרבינו המהרי"ל דיסקין בכתי"ק

תשובת הגאון הגדול נ"י יחיד בדורו צדיק וקדוש אדמו"ר רי"ל הרב מבריסק^א

ב"ה יום ב' ויקהל פקודי כ' אדר תרלז
כבוד הרב הגדול בתו"י המפורסם מו"ה יעקב נ"י, מו"צ בק' לאנדאן יצ"ו
שו"ר^ב

מכתבו הגיעני- ואמנם אנכי גולה ומטולטל^ג, והספרים אין איתי בעו"ה גלל
כן לא אוכל להאריך, ואשנה פרקי בקצרה.

ע"ד העופות שירך א' גבוה, לענ"ד צריך לראות מבחוץ אם אין שום הכרת
ריעותא בעור יכשירנה, וכמ"ש גם כבודו בשם אחרונים.

ידידו מרחוק הדש"ת משה^ד יהושע יהודא ליב בהגאון מו"ה בנימין זללה"ה

נא להודיעני אם הטייא כשר לפסח, גם יצוה נא לעו"ר^ה לשלוח לנו שני
ליטרות צוקר הכשר לפסח (אבל דוקא לשלוח ע"י השנעל ציג, שלא יתמהמה
בדרך) ואתו הסליחה ע"ט^ו.

ידידו המוכן לשרתו
הנ"ל.

א. זה אשר כתב רב ריינוביץ בראש המכתב שקיבל.

ב. שלום וישע רב.

ג. רבינו הגיע לארה"ק ר"ח מנ"א אב תרל"ז, ובתקופת מכתב זו אדר תרל"ז היה באמצע נסיעתו כנראה
בזמן שיצא מבריסק ושהה אז בפריז.

ד. כידוע רבינו רק התחיל לחתום עם השם משה בהגיע לירושלים, שהרי כל החתימות בתקופת רבנותו
בערי ליטא חתם יהושי יהודה ליב, בלי השם משה, ופה נתגלה שכבר טרם הגיעו לירושלים חתם עם
השם משה.

ה. לעושי רצונו.

ו. על טירחתו.

(3)

ואלו פליטא לה' בזה איתא פלא הא' - וכן הא דקיי' אלהא' שחיה
 הא' שום האון אה יחזקה בשום אופן. ועוד יש אלהא' ואקשר שטח
 הכי' בזה ואלו האון עיתות בידי. הא' מיהא' נראה בעת הכי' בזה
 בשטח ירח בעת שחיה ופ' א' איננו נבא' וא' הא' יקום אחר' בזה
 נא' ב' שחיה. ואלו קלה' מילת' במקורות גמי' מילת' - בזה' מילת' בזה
 בזה' . מ' אחר' שני' כיה מאות ב' . ואל' הכי' רבי' שיה
 בזה' עת' . וכן שחיה האחר' באונות שיש אה' א' בזה' .
 בתורה בזה' שום בזה' רבי' ירח. ובא' חזק' הא' א' שחיה
 הא' . וכן הא' שחיה בזה' . ואלו בזה' נבא' ירח אחר'
 אחר' . או עת' אחר' שחיה בזה' . ויבא' אחר'
 שחיה בזה' הא' . ואין יקום אחר' וא' שחיה בזה' . ופליטא' בזה'
 אחר' אחר' אין אחר' בזה' שחיה בזה' כזה' . וכן שחיה
 אחר' בזה' . הא' שחיה ויבא' אחר' אחר' . וזה' .
 אחר' בזה' .

תשובת הנצי"ב:

ב"ה ב' אדר"ח תמוז תרל"ח. וואלזין

אלקים יענה שלומו. ויגדל שמו. של כבוד ידיד ה' ועמו. הר[ב] הג' חריף ובקי. מחזור שמעתת' כעמר נקי. המפורסם כש"ת[ת] מ' יעקב ריינאוויץ נ"י מו"ץ ב'ן לונדון הבירה.

כך אין חשש בזה כלל. ואין מקום לספק בזה.

אך שלא להוציא את יקרת מעכ"ת נ"י בדברים פשוטי', הנני להעיר. שזה אינו אלא לשיטת רש"י ותו' והש"ע דהא דאי' שמוטת ירך בעוף טריפה. היינו בבהמה דהיינו בוקא דאטמא בו' דדוקא באיעכל ניבי'. אבל כבר הביא [...] ז"ל דעת המרדכי דבעוף טריפה אפי' בל"ז. ולענ"ד כך היא דעת [הרמב"ם ז"ל בה"ש פ"י הג"ד שחלק דין בהמה ועוף בשני בבות. וכמו שהרגיש [ה]כ"מ. ויישב בדחוי. אבל יותר נראה שיטת הרמב"ם כהמרדכי דבעוף [...] בשמוטה לחוד. ויותר מוכרח לומר כן לפי מה שהעליתי בעניי בחיבורי סי' קכ"ה. דשיטת הרמב"ם דשבעים טריפות שמנו חז"ל בהל"מ. אע"ג [דקיי"ל] טריפה אינה חיה. מכ"מ אינו אלא מעצמו. אבל רפואה בידי אדם מהני [...] טריפות. ומכ"מ המה טריפות ואין להם תקנה. [והיינו דרשה דקרא בת"כ [...] פ"ג מדכתיב ואת אלה לא תאכלו ממפריסי וגו' ע"ש] אבל יש מין טריפה [...] אלא משום שברור שא"א לחיות בשום אופן ואין לזה רפואה. כמו ניטל העליון ועוד. וע"ז כתיב לכלב תשליכון אותו כמש"כ ב"ה מ"א פ"ד. והיינו בחולין דנ"ד בהא

מכתב מעכ"ת נ"י מן ה' בהעלותך הגיעני בעש"ק העבר. ופחדו ור[ע]ד[ו] לבבי. צר לי על אשר חפץ ה' דכאו ביסורים. המקום ית' ברחמי [יחזק] ידו ורפא לו. ושמחת עולם על ראשו בהלו. וזכות תורתו יהי נר לו.

רחב לבבי לראות במכתבו מבשר טוב הקופות ש"צ לחיים. וגדולים ד[ברין] חז"ל כי התורה מכרזת למרחוק. ויהי שם ה' מבורך לעד. החפץ להגדיל תורה בבית הועד. ורבה המונה ושאוונה. ממנה יתד ממנה [פינה]. ובו ית' בטח לבו שיעיר צדק לזכות בה. ואוהבי תורה יתחזקו [...].

ואשר ענותו הרבני לבקש הסכמתי על הוראתו להכשיר עופות שבאו לפניו [...] שירך א' גבוה מחבירתה. ונפל ספק בלב מעכ"ת נ"י משום שראה במש[...]. ת"י בשם דמ"א שהוא אות ששף מדוכתא. כבר כ' הגאון ח"ס ביו"ד סי' נ"ו שאפי' בדיקה א"צ. וכ"ה ברור שגם בעל ת"י לא כיון אלא בנעשה אחר [...] אבל אחר שנמצא הרבה. ונראה שכך נולד. אין בזה שום ספק. וכ"כ [בתו' בכורות ד"ס. ולא נחלק פרש"י בדין. ולא כ' דמיירי בלא איעכל[ל] [ניבי'] משום שמשמע ל' לשון נשמטה ירכו היינו לאחר שנולד אבל כ"ע מודים שאם נולד

דמחו בגידא נשיא. דמשום דאי בדרי לה סמא חיי כשר. [...] משום שאינו הל"מ. [כ"ש דלא כהרמב"ן והר"ן ז"ל] מעתה הרי ע"כ הא דרב [...] בוקא דאטמא כו' הל"מ שהרי הוא בכלל שב שמעתתא דנכלל במשנה. [...] תא דהא דשמוטת ירך בעוף טריפה. הוא בכלל הא דרב מתנא. קשה [...] מר בדף נ"ז ב הלכה רווחת בישראל שמוטת ירך בעוף טריפה ותר[...] [...] מאי קושיא. אין ה"נ שהיא טריפה ומכ"מ מהני לה רפואה בי[די] אדם.

אלא פשיטא להג' דזה אינו בכלל הל"מ. ורק הא דקיי"ל שהוא טריפה הוא משום שאין לה רפואה בשום אופן. ועוד יש לבאר ולברר שיטת הרמב"ם בזה אלא שאין עיתותי בידי. הא מיהא נראה

דעת הרמב"ם דשמוטת ירך בעוף טריפה אפי' בלי איעכול ניבי'. וא"כ הי' מקום לומר דאפי' נולד כך טריפה. ולא קשה משנה דבכורות גבי מומין. דהתם מיירי דוקא בבהמה. מכ"מ לאחר שנמצא כמה מאות כך. א"כ הכי רבתייהו דהני עופות. וכמו שהסכימו האחרונים באוונות שיש להם נקב בראש בתולדה דכשרות משום דהכי רבתייהו. ובאמת רצוני הי' לדעת ט[בע] העוף. אם הוא מהני הנמצאים ברוסלאנד. אלא דשם נמצא ירך אח[ד] ארוך. או עוף אחר הוא שנאכל במסורת בענגלאנד. ויכול להיו[ת] שטבע זה העוף כך הוא. ואין מקום לחקור ולהסתפק בזה. ופשיטא ד[...] אך להוראה אין לנו אלא דעת השו"ע דעוף ה"ה כבהמה. וכיון שכול[...] א"צ אפי' בדיקה.

הנני ידידו מוקירו ומכבדו מלב רצוף אהבה ה[עמוס] בעבודה רבה
נפתלי צבי יהודא ברלין

* * *

הערת הגר"י ריינאוויץ על דברי הנצי"ב:

לשיטתו [בין] בבהמה בין בעוף אפילו בלא איעכול ני', אבל ההיא דרב מתני דוקא באטמי דשף מדוכתי מיירי בראש התחתון של הקולית [דשף] ממקום חבורו בעצם האמצעי ושם הוי דווקא באיעכול ניבי' עי"ש בהראב"ד ג. ושיטת רבינו יחיאל שבמרדכי הביאו [הט]ור שנשמט הירך דרך נ"ז הוא דוקא דאטמי דשף רק שמחלק בין עוף לבהמה דבהמה בעינן איעכול ניבי' ובעוף לא

יש בזה ד' שיטות א. שיטת רש"י ותוס' ורוב הפוסקים ובעל השו"ע דהסוגיא שמוטת ירך בעוף בחולין נ"ד מיירי דדוקא דאטמי דשף מדוכתי ואיעכול ניבי' ב. ושיטת הראב"ד ז"ל בפ"י ו' מה' שחיטות מפרש דשמוטת ירך שבדף נ"ד מיירי דשף ממקום חבורו בגוף השדרה וכמו שמפרשים שאר כל הפוסקים דדוקא דאטמי דשף כן פי' הראב"ד הסוגי' שבדף נ"ז ורק נשמט הירך והוא טריפה

בעינן איעכול ניבי' ולענין קושית התוס' שהקשו מהא דלא כל טריפה שמנו חכמים בבהמה כנגדן בעוף מתרין המרדכי יעי"ש. ד. והשיטה הד' היא מה שהביא הר"ן ז"ל והרשב"א בחידושיו היפך משיטת הראב"ד דההיא דרב מתני' [א..] דאטמי דשף מיירי דעצם הקולית ניתק למעלה בשדרה ושמוטת ירך שבדף נ"ז מיירי למטה באותו עצם במקום [א] חורי לעצם האמצעי ודחו אותה השיטה לגמרי כקושית והוכחת הרשב"א עי"ש בר"ן וחידושי הרשב"א ז"ל.

מ"ש"ב בחיבורו הע"ש סי' קכ"ה דרבא בנדה דף כ"ג: ושטו נקוב אמו טמאה לידה אזיל לשיטתו בחולין מ"ג קרום שעלה מ"מ בושט וכו' [...] דהתם בחולין הוא רבה ובנדה הוא רבא ובדף

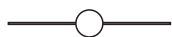
מ"ח בחולין קרום שעלה מ"מ בריאה הוא מימרא דרב יוסף.

ובכל דבריו שהאריך וגם בספרו יש לדבר בזה ארוכות וקצרות. אולם מ"ש"כ לשיטתו דלדעת הרמב"ם דשמוטת העוף הוי אפילו בלא איעכול ניבי' א"כ גם בנולד אסורה ולא קשה מבכורות דהתם בבהמה מיירי, ודבריו אינו נראה דמ"ש"נ בעוף מבהמה דהא מבואר בתוס' דאפילו למ"ד דבהמה [א] סורה אפילו בלא איעכול ניבי' ובלא איפסיק מ"מ היינו דווקא בנשמט אח"כ אבל בנולדה כך [מ] ותרת א"כ גם בעוף הדין כן דמ"ש"נ. ולבד זה כל הרואה יראה דשחוט דווקא הוי פי' [נש] מט יריכו לכל מר כדאית לרש"י מיירי שנעשה אח"כ ולתוס' בתחילת ברייתו אבל הפסול לא הוי כלל בגדר [שמו] טה.

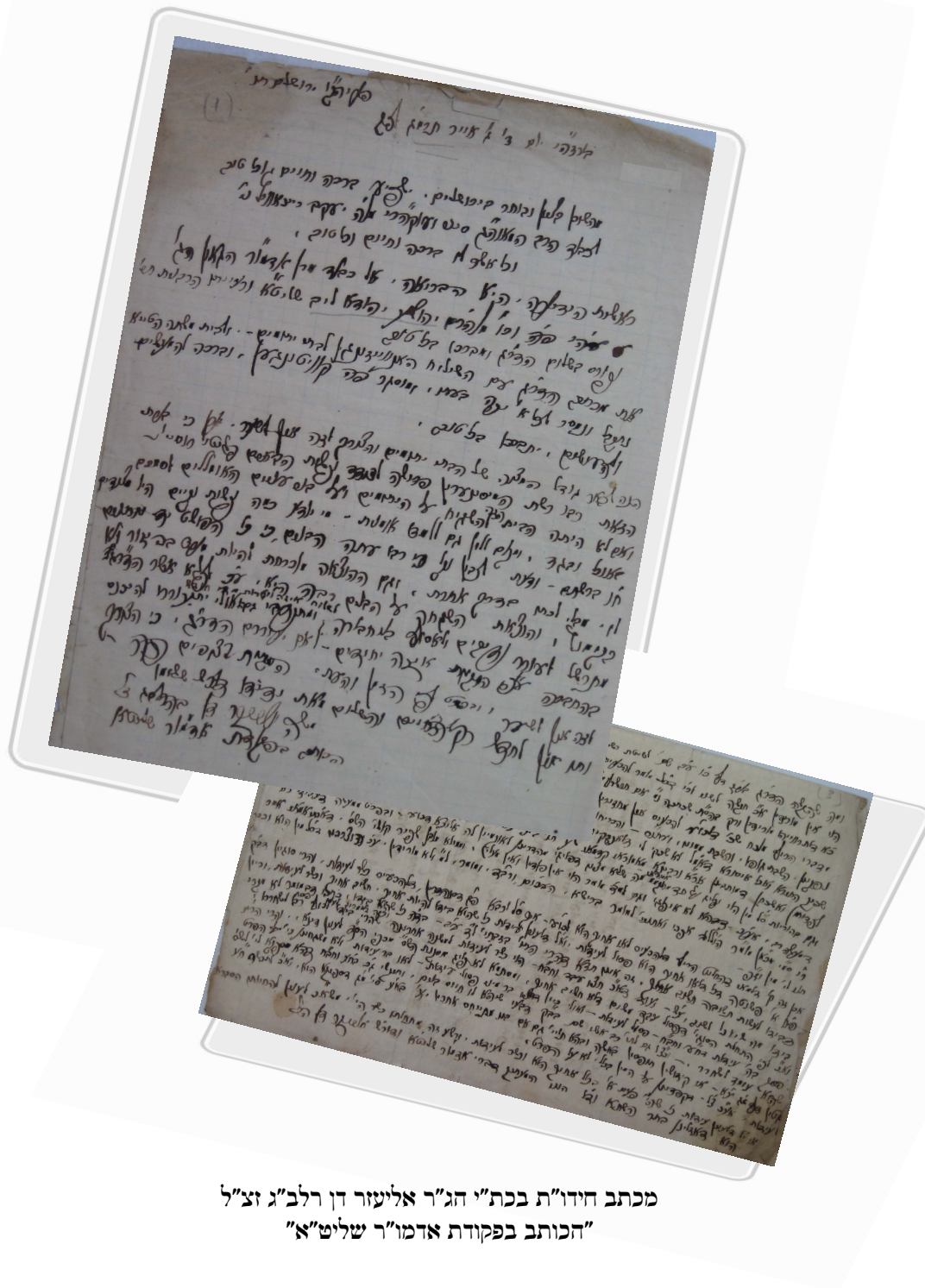

מכתבי תורה
מהגאון רבי אליעזר דן רלב"ג זצ"ל
דברים שיצאו מפ"ק
של רבינו המהרי"ל דיסקין זצ"ל

בענין מומר ומין
עניני טריפות הריאה
בענין ברכת השחיטה
בדין היסח הדעת בברכת השחיטה
בענין יחיד בהוראת ב"ד
בענין נפל סכין מידו ושחט
בענין פסולי עדות

מכתב חידו"ת בכת"י הג"ר אליעזר דן רלב"ג זצ"ל
"הכותב בפקודת אדמו"ר שליט"א"

תשובה בענין מומר ומין מפ"ק המהרי"ל דיסקין קא

סימן א

תשובה בענין מומר ומין

מכת"י הגאון רבי אליעזר דן רלב"ג זצ"ל
דברים אשר יצאו מפ"ק של רבינו המהרי"ל דיסקין

פעהק"ו ירושלם ת"ו

בעזה"י יום ד' ג' אייר תרמ"ג לפ"ק

מהשוכן בציון ובחר בירושלים. ישפיע ברכה וחיים וכל טוב
לכבוד הרב המאור הגדול סיני ועוקר הרים מו"ה יעקב ריינאוויץ נ"י
וכל אשר לו ברכה וחיים וכל טוב.

ראשית הידיעה, היא הבריאה, אל כבוד מרן אדמו"ר הגאון הג' עמוד הימיני פטיש החזק
וכו' מוהר"ם יהושע יהודא ליב שליט"א ורעייתו הרבנית תח' ופורס בשלום הדרת גאונו
ומברכו בכל טוב.

את מכתב הדר"ג עם השילוח האנווייזונגין לבתי יתומים - ולבית משתה הטייא נתקבל ונמסר
לכל א' יפה בעתו, ומוסגר פה קוויטונגען, וברכה להמעשים ולהעושים, יתברכו בכל טוב.

הנה לבאר גודל המצוה של הבתי יתומים והצורך לזה אין לשער. אכן כי בעת הזאת רבו
רשת המיסינערין פרושה לצודד נפשות הבאים פליטי רוסיי' ואם לא היתה הבית הזה
להשגיח על היתומים ועל בני עניים האומללים לסמכם באוכל ובגד, ומקום ללון גם ללמדם
אומנות - מי יודע כמה נפשות נקיים היו מצודים ח"ו ברשתם - ודעת לנבון נקל כי רבו
עתה הבנים, כי כל הפושט יד נותנים לו, מבלי לכתו בדרך אחרת, וגם ההוצאה מוכרחת
להיות מוסד בהידור ולא בקימוץ, והוצאת השגחה על הבנים רבה היא, על כן לפלא אשר
הדר"ג מתרשל לעורר נדיבים ולאסוף בני חבורה לשלוח איזה ליטרות מדי חודש ומתנדבי
גם ואולי יתעוררו להיכנס בהחברה ע"פ התקנות איזה יחידים - ואם יעוררם הדר"ג, כי
הצורך לזה אין לשער, ובפרט לפי הזמן והעת. התקנות רצופים פה.

ותו אין לחדש רק החיים והשלום מאת ידידו דורש שלומו

משה אליעזר דן בהרלב"ג ז"ל
הכותב בפקודת אדמו"ר שליט"א

מכתב חידו"ת ברין מומר מהגאון רבי אליעזר דן רלב"ג זצ"ל

ומה שהקשה הדר"ג בעבודה זרה דף כ"ו מין) דההפרש בין מין למומר גם לענין
ע"ב שם^ג לשיטת רש"י שם (ד"ה מורידין, ולמאן דאמר לאכול להכעיס

א. שהיה דיין בלונדון ומקודם היה מו"ץ בוואלקאוויסק שבליטא

ב. אביו של רבינו היה הגאון רבי אריה ליב זצ"ל, בנו של רבי גבריאל שטייסקלאבר זצ"ל משקלאב
שהיה מתלמידי רבינו הגר"א שהגיע לארה"ק בשנת תקס"ט- על שמם קרא רבי אליעזר דן את שם
משפחתו בהרלב"ג (או רלב"ג), היינו: בן הרב ליב בן גבריאל.

ג. תשובה בענין הא דאיתא שם, דרב אבהו שנה ברייתא בפני רבי יוחנן, דאם נפלו עובדי כוכבים

מומר הוי אין מורידין, אם כן תקשה, לשני לרבי יוחנן דסבירא ליה מומר להכעיס מומר הוי, ולכן לא מוקי ברייתא בלהכעיס⁷, (ועיין בתוס' סוף ד"ה וחד אמר - דלא סבירא ליה כן, כי אם דלתרווייהו מורידין, ורק בהספר תורה שכתבה נפקא מינא אם תשרף, ע"ש). כבר הרגיש אדמו"ר שליט"א בלמדינו, וזה אשר אמר אז⁸, דבאמת מדברי הרי"ף (שם ה. מדפה"ר) מוכח, שכתב דלכו"ע להכעיס אין מחזירין לו אבידה דלאו אחיך הוא. ונראה פשוט דגם אין מעלין

אותו, דמחד קרא נפקין השבת גופו והשבת ממונו, ועיין תוס' (שם ד"ה אני)¹. והכריחו לזה וחילו², מעובדא דרבי אמי בפרק השולח (גיטין) דף מ"ז (ע"א) דאמר ליה להך דקא שביק התירא ואכל איסורא, דאמר ליה לא שבקי לי דלאפרקינך³. ותיקשי למ"ד מומר הוי (וממילא אי מה"ת אינו חייב לפדותו מדברי סופרים אסור לפדותו)⁴. ואשכחן דמותבין ארב אחא ורבינא מאמוראי קדמאי, עיין תוס' ב"מ צ"ה ע"א סוף ד"ה איתמר⁵. והגם דלרבי יוחנן משנינן,

וועי בהמה דקה לבור, אין מעלין אותם. אבל אין מורידים אותם להמיתם בידיים. אולם את המינין והמוסרים והמומרים מורידין להמיתם בבור, ואין מעלים אותם אם נפלו לבור מעצמם. והקשה לו רבי יוחנן, דהא דרשינן בברייתא ממה דנאמר (דברים כב ג) 'לכל אבידת אחיך' דמשיבים למומר אבידתו, ואם כן ודאי אין להורגו. ומשום קושיא זו תיקן רב אבהו שמועתו ואמר שלא נאמרו דברי הברייתא הנ"ל לגבי מומרים. והקשו בגמרא מדוע לא תירץ, דלגבי מומר להכעיס איתא דמורידין ואין מעלין, ולגבי מומר לתאבון איתא דמשיבין אבידתו. ותירצו, דדעת רב אבהו דמומר להכעיס נחשב מין, ומאחר דכבר הוזכרו המינין בברייתא, אין לפרש דמומרים היינו מומרים להכעיס. ועוד מובא בגמרא, דרב אחא ורבינא נחלקו אם האוכל נבלות להכעיס נחשב מין או מומר.

ד. ז"ל רש"י שם: בכמה דברים מצינו חילוק בין מין למומר כגון ספר תורה שכתבו מין ישרף ודהכא. ע"כ. וכונתו בלשון 'דהכא', דדוקא לגבי מין שנינו בברייתא דמורידין ואין מעלין. ונמצא לפי זה, דלמ"ד דהאוכל נבלות להכעיס הוי מומר, אין מורידין אותו. ויש להקשות עליו, דלדבריו היה לרב אבהו לומר, דאין לגרוס בברייתא מומרים ולפרש דהיינו מומרים להכעיס, כי לא נאמר דין מורידין ואין מעלין אפילו במומר להכעיס.

ה. השואל שלח מכתב השאלה לירושלים לרבינו המהרי"ל דיסקין אודות שאלתו דרך לימודו בסוגיא זו, ורבי אליעזר דן משיב לו שזוכר כשלמד אצל המהרי"ל דיסקין סוגיא זו גם העיר כן, ומשיב מה שאמר המהרי"ל אז בשעתו בשעת השיעור אודות זה. ולא ידוע איזה שנה למדו זאת בהשיעור, אם סמוך לשאלת השואל או שנים קודם וכותב מזכרוננו ממה שלמד אצלו. אבל בכל אופן חזינן איך היו נהירין לרבי אליעזר דן תורת רבו כשבילי דנהרדא (וכן היא להלן בשאר המכתבי תורה).

ו. דהקשו מאי פריך רבי יוחנן מהא דמשיבים למומר אבידתו, דלמא מורידין אותו ומכל מקום משיבים אבידתו. ותירצו, דמההוא קרא דמרבין השבת אבידתו ילפינן השבת גוף בישראל והשבתו לרבות אבידת גופו, וכמו דאתרבי ישראל איתרבי לכולהו בין לממונו בין לגופו ואפילו להעלותו צריך.

ז. כונת רבינו דזהו מקור התוס', כפי המובא בפירוש בדבריהם.

ח. בגמרא שם מבואר, דבתחילה רצה לפדותו אף שידע שהוא מומר, ולאחר שאמרו לו דשביק התירא ואכל איסורא והרי שהוא מומר להכעיס, נמנע מלפדותו.

ט. כונת רבינו, דאי נימא דלמ"ד אוכל נבלות להכעיס מומר הוי מעלין אותו, היה לגמרא להקשות עליו מדברי רב אבהו שלא פירש טעמו כשיטתו. ולהלן מוסיף דהיה לגמרא להקשות גם מעובדא דרב אמי.

י. בגמרא (ב"מ פא:): הקשו על רב פפא מדברי מאן דאמר דהפטור דבעליו עמו לא נאמר על פשיעה, וכן הקשו בגמרא (שם צז.) על רבא. וכתבו התוס' (שם צה. ד"ה איתמר), דענין זה שנוי במחלוקת רב

דכל דלאו אחיך הוא פסול לעידות^י. ואין לומר דלענין עידות כל שהוא בידו להיות אחיך, חשיב אחיך וכשר לעידות, וכיון דבידו לעשות תשובה חשוב אחיך. זה אינו, חדא דהרי התוס' בזבחים ל"ד ע"ב - בד"ה כל שהוא בידו, כתבו דבמומר לא מקרי בידו מה שיוכל לשוב, ע"ש^י - ועוד דאם כן חציו עבד וחציו בן חורין - הוי כשר לעידות למשנה אחרונה, שהרי בידו לכופ רבו לשחררו, וכמו דאמרינן (פסחים פח). לענין פסח^י. ואם כן לפי התחלת הסוגיא דפסול עבד משום דלא חשיב אחיך, ומסתמא לא פליג מסקנת הש"ס מכפי הסלקא דעתין לענין דינא. והרי הר"ם פסק בהלכות עידות (פ"ט ה"ה) דחציו עבד וחציו בן חורין - פסול לעידות - ואולי כיון דחציו בר מיניה פסולי עידות - לאו בר עידות ולא משגחינן ביה על הפרט שהוא עומד לשחרר - וכך צריך לומר

דסבירא ליה מין הוא, וגם בהוריות (י"א ע"א) סבירא ליה מין הוי, ופליג על חד מהנך אמוראי, מה שלא מצינו דפליגי מהדרינן לאוקמינן לה אליבא דכו"ע - ובפרט ממעשה דעביד רב אמי דמעשה רב. אלא על כרחך דבהא לא איפלגי, וגם למ"ד מומר הוי אין פודין ואין מעלין. וממילא מובן שפיר קושיית הש"ס (ע"ז שם), דאכתי אמאי אמר ר"י^א סמ"י מכא"ן מומ"ר, הוה ליה למימר אפכי ואתניה למומר ברישא, העכו"ם ורועי בהמה דקה ומומר, לא מעלין ולא מורידין. על כרחך הוצרכנו דס"ל מין הוא וכבר תני ליה מין^י. וזה פשוט -

אכן זה קשה, דלמאי דהחליט הרי"ף דלהכעיס לאו אחיך הוא לכולי עלמא - איך סבירא ליה לרבא פ"ג דסנהדרין (כו.), דלהכעיס כשר לעידות, והרי סוגיין דבבא קמא פ"ח ע"א פשוטה

אחא ורבינא שהיו אחרי רב פפא ורבא, וכונת הגמרא להוכיח מרב פפא ורבא דלא כאותו מ"ד שהיה אחריהם.

יא. לכאורה ט"ס וצ"ל רב אבהו.

יב. כונת רבינו ליישב בהא התמיהא על דברי רש"י, דאף דסבירא ליה דאין מורידין את האוכל להכעיס, לא היה לגמרא ליישב דמשום הכי מחק רב אבהו את המומרין מגירסת הברייתא. שהרי לכולי עלמא אין מעלין את האוכל להכעיס, ואם כן היה לרב אבהו לשנות את המומרין ברישא עם עכו"ם ורועי בהמה, דאין מורידין אותם להמיתם בידיים ומכל מקום אין מעלין אותם אם נפלו מעצמם. ובהכרח צריך לומר דלא גרס כן משום דסבירא ליה דהאוכל להכעיס הוי מין, וכבר הוזכר בברייתא. וראה בדברי הגר"י ריינאוויץ דהקשה על תירוץ זה.

יג. כן למדו ממה דנאמר (דברים יט יח) 'הנה עד שקר העד שקר ענה באחי'.

יד. ז"ל התוס': והפריש קרבן והמיר דת דלעיל בפרק קמא (זבחים יב:) אין זה קרוי בידו, כיון דאין דעתו לחזור. ע"כ.

טו. דשנינו במשנה (שם פז.) דחציו עבד וחציו בן חורין אינו אוכל קרבן פסח משל רבו, והקשו בגמרא (שם פח.) דמהמשנה משמע דיכול הוא להקריב קרבן משלו. אמנם בברייתא איתא דאין לו לאכול משל עצמו. ותרצו, דהברייתא אתיא כמשנה ראשונה דבית הלל, דחציו עבד וחציו בן חורין עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד. והמשנה אתיא כמשנה אחרונה, דחזרו בית הלל והודו לבית שמאי, דמפני תיקון העולם כופין את רבו ועושה אותו בן חורין. ופירש רש"י (שם ד"ה כמשנה אחרונה), דהואיל ובידינו לשחררו הרי הוא כבן חורין, ואוכל משל עצמו. וכדרך זו יש לומר, דהואיל ובידינו לשחררו יהיה כשר לעדות.

גם לתי' רב אשי^ט שם בב"ק (פח.) דבעי
 שיהא לו חייס בניס^י, ותיקשי גם כן
 בחציו עבד וחציו בן חורין, דהא
 מספקא ליה לש"ס גיטין דף מ"ג ע"א
 - אי קידושין תופסין באשה, ובהא
 תלייא גם אם בנו מתייחס אחריו, ועיין
 באבן העזר סי' מ"ג^י דספקא הוא, ואם
 כן לתכשר חציו עבד לעידות. אלא ע"כ

צריך לומר - דקפדינן על המין בכלל,
 לא על הפרט.

או י"ל, דלענין עידות כל שהיה פעם
 אחת בכלל אחיך הוא וכשר לעידות,
 ורשע זה מתחלתו כשר היה, משא"כ
 לענין להחיותו הסברא הוא דאזלינן בתר
 השתא וד"ל^ט.

הנני המעתיק דברי אדמו"ר שליט"א ודורש שלומו
 אליעזר דן הנ"ל

הערת הגר"י ריינאוויץ על דברי הגר"ד רלב"ג בשם מרן מהריל"ד זצ"ל:

וגם מה שהקשה הגאון לרבא דסבירא
 ליה דכשר לעדות דהא מבואר
 בהרי"ף מהוכחת הגמ' דלא מיקרי אחיך
 ובב"ק מוכח דמאן דלא קרינן ביה אחיך
 הוא פסול, לעניות דעתי נראה לחלק,
 דלענין חזרת אבידה כתיב אבידת אחיך
 והיינו מי שהוא אחיך במצות ומומר לא
 נקרא אחיך במצות מה שאין כן לענין
 עדות דהמיעוט כתיב בעדות שקר ענה
 באחיו דבעינן שהבעל דין שעליו מעיד
 העד, יהיה נקרא הבעל דין אחיו וזה
 בודאי שהבעל דין נקרא אחיו וכי משום
 שהבעל דין אינו אוכל איסורים גרע שלא
 יקרא אחיו.

לעניות דעתי התירוץ של הגאון עדיין
 אינו מספיק, דהא חזינן
 דהמקשן שהקשה ולשני לי כאן במומר
 להכעיס היה סבירא ליה לאוקמי
 הברייטא דקתני המומרין מורדין מיירי
 במומר לאכול נבילות להכעיס ומכל
 מקום מורדין אותו, והתרצן שתירץ לא
 מצינו שפליג עליה בזה הרי דסבירא
 ליה אף אם מומר לאכול נבילות להכעיס
 מכל מקום מורדין אותו, ואם כן עדיין
 צריך עיון דברי רש"י ז"ל דאמאי נימא
 דלמאן דאמר דהוי מומר אין מורדין.
 וכן משמע גם כן מדברי הרי"ף שהוכיח
 רק מקושיית המקשן ותירץ התרצן.

טז. לכאורה ט"ס וצ"ל לתירוץ מר בריה דרבינא.

יז. דדרש ממה דנאמר (דברים כד טז) 'לא יומתו אבות על בנים', דלא יומתו על פי אבות שאין להם
 חייס בנים, והיינו שאין מקבלים עדות מעבד.

יח. הכוונה לסימן מד סי"א. (חזינן מכאן דכתב הכל מזכרוננו, ודו"ק. וכן מצינו בשאר כתביו לפעמים
 השאיר מראה מקום של גמרא או תוס' בסוגריים ריקנים בדעתו למלאותו כשרואהו בפנים).

יט. וראה בהערת הגר"י ריינאוויץ שיישב באופן נוסף.

סימן ב

תשובה בענין אונא ארוכה ופיצול מקמא ושאר עניני טריפות הריאה
דברים אשר יצאו מפ"ק של רבינו המהרי"ל דיסקין

בעזה"י יום ה' כ"ז אייר תרל"ח ירושלים תובב"א

לכבוד הרב היקר חריף ובקי וכו' מו"ה יוסף נ"י שו"ב בק"ק בריסק^ב. אחר
דרישת שלומו הטוב ע"פ ציווי כקש"ת אדמו"ר הרב הגאון הצדיק מו"ה משה
יהושע ליב נ"י האב"ד וכו' יע"א.

באנו עתה להשיבו תשובת אדמו"ר על דבר מכתבו בשאלות חכם חד"ת, ועם האמור חילה פני כבוד אדמו"ר למלאות ידו בהסכמה על חיבורו "לקוטי יוסף". והנה על דבר ההסכמה זה תשובתו: אם כי מצא מע"כ חן בעיניו ורבתה אהבתו אליו וגם חיבורו נאות לפניו, האומנם כל מכיריו יודעים וגם מע"כ יודע, כי כעת רחוק ומרחיק את עצמו מעשות זאת בכמה גדרים וסייגים, ולא יוכל למלאות בקשתם בזה. אם חפץ ה' יצליח בידו ויעליהו בדפוס, בטח ימצא ברכה ויקפצוהו קונים. וגם אדמו"ר נ"י בא בראש הכתובים לקבל חוברת אחת כצאתו מבית הדפוס, ומסר חתימתו ביד אביו שיחי'.

וזאת תשובת אדמו"ר, דמקודם נשים לב על כך דינא דפיצול מקמא, דמטרפינן ליה, גם למאי דמכשרינן יתרת מקמא. הגם כי אמרו בטעמא משום דסופו להתפרק, מ"מ מנ"ל להוסיף על הטריפות.

והנראה לומר דהוי כעין תרתי לריעותא^{כא} הפיצול והגומא, ורק

ועל שאילותיו. א' באונא הארוכה ועבה שנחלקה, ועל תמונת פיצול מקמא^{כא}, והכשיר אדמו"ר מאז כשנמצא

כ. ה"ה רבי יוסף פרעגער זצ"ל בעל מנחת יוסף שהיה השו"ב בעיר בריסק בתקופת המהרי"ל דיסקין זצ"ל. גם לאחר עלות המהרי"ל דיסקין לארה"ק היה רבי יוסף שולח שאלותיו וספיקותיו להמהרי"ל דיסקין בירושלים. והיה רבינו רגיל להשיב תשובות בעד המהרי"ל דיסקין מה ששמע מפ"ק.

כא. הנזכר ברמ"א סי' לה סעיף ה להטריף.

כב. דף מה ע"ב.

כג. דחוששין על טומטום אף אם מטיל מים במקום נקבות אולי הוא זכר וקדוש בבכורה, אבל הואיל ואישתני שהא טומטום אישתני שנתחלף הזכרות בנקבות.

כד. כדמבואר בס' לז סעיף ב גבי סירכא תלויה היוצאת מן הבועה.

דתלינן דהכל נעשה ביצירתה, והוי שינוי אחד, דכל הנך שינוים מקרי חד שינוי. והראיה מזה למאן דס"ל הואיל ואישתני אישתני, אלמא דשינוי אחד דיצירה גורם לשינוי השני. והוי כעין דינא דרבי^{כח} דס"ל בתרי זימנא הוי חזקה, הכוונה דלא תלינן דמיתת הבעל הוויין מסיבתו, ממילא הוויין שני סיבות שונות, כי אם תלינן דמסיבתה מתו, דהיינו המזל דהאשה או המעיין גרם למיתתן, ממילא הוי חד סיבה, אם כן ה"נ תלינן דנשתנית מהיצירה, ממילא הוי חד סיבה, וכנ"ל.

עוד דוגמא כעין ראייה מפ"ב דגיטין^{כט}, דהיכא דאמר דזורק לה גט ונמצא מזוזה, אמרינן שזהו הגט שאמר לה. ואם נמצאו שתי מזוזות, אמרינן כיון דחד מזוזה מינייהו ודאי היתה מקודם זריקת הגט, אמרינן גם השניה היתה מקודם, ותלינן במקום מזוזות, והבעל זרק לה גט ממש, ונאבד דעכברים שקלוהו. אם כן ה"נ תלינן דקודם יצירה נתהוו תרי השינויים מקודם, ויתאחדו השני שינויים להיותם חד וכנ"ל.

ולפי זה נוכל לומר עוד, דאפילו למאן דפליג דלא אמרינן הואיל ואישתני גבי טומטום, אפשר דהכא מודה, דהתם הוי ספיקא אם נשתנה גבי הטומטום השינוי השני כלל. דהיינו אם נימא היכא דמטיל מים ממקום זכרות הוי זכר,

דבעינן על דבר אחד שניהם^{כה}, על זה אמרו משום דסופו להתפרק ולינקב. והנה דעת הרבה פוסקים דלקולא אזלינן בכל ספק תרתי לריעותא, וע"כ שפיר אמרינן הואיל ואישתני אישתני גם לקולא, הגם דבטומטום לא אמר כי אם לחומרא. דהרי התוס' כתבו בנדה דף נ"ח ע"א בד"ה מי מחזקינן ממקום למקום, והקשו התוס' דנימא דלהקל לא מחזקינן אבל להחמיר מחזקינן. ותיצו דאם איתא דמחזקינן להחמיר, הכא כיון דכתמים דרבנן גם להקל היה לן לתלות בדבר הרגיל קצת, כיון דמלתא דמסתברא הוא. ואם כן ה"נ כיון דבטומטום אמרינן להחמיר הואיל ואישתני אישתני, ה"נ גבי תרתי לריעותא כיון דספיקא להקל אמרינן דהואיל ואישתני אישתני היצירה. ועוד הא העיקר להסביר ההבדל בין יתרת מקמא^{כו} ובין פיצול בגומא, היינו דיתרת נקרא דבר הבא מן הבטן, וכלישנא דש"ס בפרק המדיר^{כז}, ע"ש ברש"י, וכלשון הפוסקים ביו"ד סי' פ"א [סעיף ב.], ופיצול הוי דבר שמתפצל אחר כך, וע"כ מכשרינן יתרת מקמא כיון דהוי מיצירה, חזק הוא ולא יתפרק, משא"כ פיצול ע"י הגומא, דנראה שנתפצל אחר היצירה והלידה, ע"כ אמרינן שסופו להתפרק. וע"כ ממילא הואיל דחזינן דנשתנית צורתה, דבר הבא מהבטן, אמרינן שגם הפיצול נתהווה מהבטן,

כה. עיין פרמ"ג שם משב"ז אות ג מש"כ בתנאי הד'.

כו. דמכשיר הרמ"א בסי' לה סעיף ב.

כז. דף עו ע"ב.

כח. יבמות דף סד ע"ב.

כט. דף יט ע"ב.

אצלו דבר מועט, ודאי לא חשבינן הפסד שתות להפסד מרובה, כמו שמצינו בגמ' שבת (קנ"ד ב') ע"ש ברש"י ודוק. והעשיר מחויב לתתה לעני, כי היכא דאמרינן להקדים נתינה דגר למכירה דנכרי^{לא}, עי' פרש"י שם דפי' דהואיל ואם ימכרנה לנכרי לא יקח כי אם דבר מועט (וכן כתבו התוס' סוף פ"ק דעו"ג^ל), מצוה עליו לתתה לגר תושב בחנם, ואם כן ק"ו גבי עני ישראל, דהא אם יטרף לא יקח כי אם דבר מועט במחירו, ואם יתנה לעני, שוה אצלו הרבה, ודאי שמחויב לתתה לעני, וע"כ מכשרינן לעני כיון דאצלו הוא הפסד מרובה. ואפשר לומר הואיל ומחויב לתתה לעני, נוכל לומר יד עניים אנן ותיכף ומיד זכה בו העני, גם טרם פסק המורה, הואיל ודינו ידוע להכשיר במקום הפסד מרובה, וכגון זה אמרו עשו את שאינו זוכה כזוכה. וממילא יוכל המורה להכשירו בלי פקפוק, ולצוות על השואל לתתה לעני, ורק יודיע להעני משום גניבת דעת.

והמטיל ממקום נקבות הוי נקבה, או נימא הגם דמטיל ממקום נקבות, אימר דמתהפך זכרות לנקבות, דהואיל ואישתני אישתני. על זה ס"ל למ"ד דלא אמרינן הואיל ואישתני, דהיינו דאמרינן הגם דנשתנה להיות טומטום, אבל עוד שינוי לא אישתני, דהיינו כיון דמטיל ממקום נקבות, נקבה הוי. משא"כ הכא דהשינוי דפיצול ודאי נשתנית, רק דספיקא הוי בהזמן, דהיינו אי נשתנית מהיצירה מבטן, או נתהווה אחר כך, בהא ודאי אמרינן דכיון דנשתני בהגידול האונא מהיצירה, גם הפיצול הוי מבטן, וזה יהיה נקרא אצלינו חד שינוי. וסיים אדמו"ר דישים אל לבו דזה היה סניף לצרף היתרים אחרים וד"ל.

ב' שאל' בהוראה שמכשיר המורה במקום הפסד מרובה, ואירע שאלה זו אצל עשיר, אם המורה יאמר לו תנה לעני ויוכשר. תשובתו אמת כן הוא, והוראתו ידועה, דבאמת בעשיר דכל החפץ הוי

הנני ידידו דו"ש ושלום תורתו, ומברכו בכ"ט,

משה אליעזר דן בהרלב"ג

ל. שאלה ב' ששאל מו"ה יוסף פרעגער זצ"ל, שו"ב דבריסק, לרבינו המהרי"ל דיסקין מובא בספרו מנחת יוסף וז"ל: "עוד שאלתי בדיני הפסד מרובה, שמצאתי בשו"ת שואל ומשיב מה"ת ח"ד סי' קכ"ח, אם השואל עשיר אם יכול ליתן לעניים שיהיה לגביהו הפסד מרובה. וכתב לאסור, אף דמבואר דממאי מאכילין לעניים, היינו לעניים רבים, אבל מה שיקרה איזה שאלה, לתת לעני אחד או שנים מה שהוא טריפה לעשיר, אין זה מותר, ויש חשש לעז, כי העניים אוכלים טריפות ח"ו. ועל כל פנים צריכים להודיעו כי אולי אף שהוא עני לא יאכל מה שהוא טריפה לעשירים, עכ"ל. ובודאי מן דכולי תלמודא הוא ומי כמוהו מורה, והוא היה מורה בזה להיתר, ובודאי יש לו ראיה מש"ס על זה, אבקשו מאוד להודיעני טעמו בזה" עכ"ל.

לא. פסחים דף כא ע"ב.

לב. דף כ ע"א ד"ה ורבי מאיר.

סימן ג

תשובה בעניני ברכת השחיטה וסך בין שחיטה לשחיטה
ועניני הרהור כדיבור בספק ברכה
דברים אשר יצאו מפ"ק של רבינו המהרי"ל דיסקין

בעזה"י

בדבר מה שכתב התבואות שור^{לג} בענין
הך פלוגתא דהרא"ש ובעל
העיטור, בענין אם הביאו לשחוט אחר
ששחט סתם, ואם הביאו לו ממין
הראשון, דס"ל לבעל העיטור דא"צ
לברך. וכן אם שח בין שחיטה לשחיטה
דס"ל להרמב"ן דלא דמיא לסח בין
תפילין וא"צ לברך, כתב התבוא"ש דעתו
כדי להוציא נפשו מפלוגתא יסיח דעתו
מהשחיטה דהיינו שיעקר ממקומו ויפסיק
ואז יצטרך לברך. ובס' דעת קדושים^{לד}
דעתו שיברך בלשון תרגום, ועל זה
מסתפק אם לאמור ברוך רחמנא אלקנא,
או שלא לאמור אלקנא. וכן הביא עוד
תיקון להרהר הברכה, דבמקום אונס
דאינו יכול להוציא בשפתיו שם הוי
הרהור כדיבור, וה"נ כיון דמצד הספק
אינו יכול לברך הוי אונס ויפטר בהרהור,
דבמקום אונס הרהור כדיבור דמי.

מתא הוי פסידא דלא הדר וכמותרין
ועומדין דמי, ועי' פרש"י בבא בתרא^{לה}
שכתב שמשנתנבלה הבהמה כו' עיי"ש.
אבל הנ"י כתב בהמקבל ובבבא בתרא
(שם) דטבחא בשכר, הגם שמשלם דמי
בהמה הוי פסידא דלא הדר משום דמי
בושתו ודמי בושת אורחיו ע"ש, וקנסין
ליה דלא עביד לא בחנם ולא בשכר, אם
כן ה"נ לא אפשר דלא קשחית. ורק אם
נאמר שיש לו תיקון אחר כגון לאמור
בלשון תרגום או להסיח דעתו, ממילא
לא הוי אונס, וא"כ הדר דהרהור לאו
כדיבור דמי. אבל באמת תיקון דהיסח
הדעת אכתי הו"ל אונס דאינו כל כך
תיקון, דהרי גורם ברכה שאינה צריכה.
שנית דהרי זה גופא הו"ל אונס דהא גם
על הפסק (הזמן) שייך בושתו ובושת
אורחיו. ורק באמת מלבד כל זה הקשה
אדמו"ר שליט"א על תיקון דיסיח דעתו,
דהגם דיעקור ממקומו ויפסיק, כיון
דעושה כל זה בכדי שיוכל לשחוט אחר
כך בברכה, ממילא כל זה הוי צורך
השחיטה שלאחר כך כל מה שעושה, אם
כן לא הוי היסח הדעת כמו גביל

והנה לכאורה לא שייך בזה אונס כלל,
דלא לשחוט ולא לברוך. ובאמת
בטבחא דמתא לא שייך זה, דהרי אמרין
בהמקבל (דף ק"ט) שתלא וטבחא וספר

לג. יו"ד סי' ר"ט סעי' ט' וסעי' י"ד.

לד. שם סעי' ט"ו.

לה. דף כא ע"ב בד"ה פסידא דלא הדר.

מהרהר, והא דלא מברך בפה משום דאונס. כמו שכתב הבעל המאור בביצה דף כ"ח ע"ש כעין הך סברא, דכתב דאמאי בהתנה בפירוש בעינן תנאי כפול, ובדברים הניכרים הווינן גם דברים שבלב, ותירץ דלא אמרינן דברים שבלב כי אם היכא דאמרינן דלא אסיק אדעתיה להתנות, דהיינו שלא יבוא לידי כך לזה האופן שיבוטל הדבר ע"ש, ולהכי לא התנה כן. ה"נ כשאינו אנוס אין לומר דניכר לכל דמסתמא מהרהר, דקשה דבאמת אמאי מהרהר, ולמה אינו מברך בפה, משא"כ כשהוא אנוס ניכר לכל, דמסתמא מהרהר, כיון דמחייב לברוכי, וע"כ הרהור כדיבור דמי. וא"כ זה לא שייך רק בברכה דלשעבר, משא"כ בברכה דלהבא בעת הברכה, דהיינו קודם עשיית המצוה, לא היה דבר הגלוי דבוודאי מהרהר, דהרי אכתי לא נתחייב בה. וע"כ גם אם הוא אנוס לא תהני, דכיון דלא ניכר כלל, ורק אח"כ בעת עשיית המצוה בלא ברכה איכא לאוכחי למפרע דמסתמא הרהר הברכה קודם לעשייתה, אבל אנן בעינן בעת זמן הברכה שיהיה אז ניכר, ויהיה דברים שבלב דברים ויהיה כדיבור, איך תהיה הברכה חוזרת וניעור למפרע. ודוגמא למ"ש בהשולח דף ל"ב מהו דתימא אגלאי מלתא למפרע דבטולי קמ"ל, עי' בתוס' ט' משום דבאותה שעה דהוי רהיט

לתורא¹⁷ הוי צורך הסעודה, משום דכיון דאסור לו לאכול עד שיאכיל לבהמתו הוי צורך הסעודה, ה"נ כיון דאסור לו לשחוט משום ספק הברכה עד שיסיח דעתו ויפסיק בההילוך, אם כן כל זה הוי צורך השחיטה ולא הוי הפסק.

אכן מה שיש לעיין בעיקר הדבר דהכא היא ההרהור כדיבור. והוא דלא נאמר הרהור כדיבור דמי רק כמו קריאת שמע וברכת המזון, שכבר נתחייב בהמצוה אמרינן דהיכא שהוא אנוס הרהור כדיבור דמי ויוצא ידי חיובו בהרהור. אבל ברכה שהוא על להבא היינו שלפני המצוה, או שאר ברכות שלפניהם, בזה לא מהני אונס. ונוכל להסביר זה, דנחקור טעמא על הא דאמרינן דהיכא דאונס הרהור כדיבור דמי. דהרי התוס' כתבו¹⁸ דהגם דדברים שבלב אינם דברים מכל מקום דברים הגלויים לכל הוי דברים. והשתא הכא נמי איכא למימר לענין ברכה, שלעבר אמרינן כיון דצריך לברוכי עתה, וכל הרואה שאינו מברך ניכר דמסתמא מהרהר בלבו וגלוי לכל דזה מהרהר בלבו, והא דלא מברך בפה [הוא משום האונס] אם מהרהר בלבו וכוונתו לצאת ידי המצוה על זה מהני האונס, דכיון דהוי אנוס, כל הרואה שאינו מברך בפה, והחויב עתה לברך ניכר לכל דמסתמא

17. ברכות דף מ ע"א.

18. קידושין מ"ט ב' תוס' ד"ה דברים שבלב.

19. דף י ע"א מדפי הרי"ף.

20. שם בד"ה מהו דתימא.

הכי, לא דמיא להא, דהרי כל עיקר פלוגתתם דס"ל הרהור כדיבור דמי הוא^מ בבעל קרי דאינו רשאי לקרות ולא ראוי לדבר. אם לא דנדחוק דהיכא דהאיסור מעכבו שאני מאלם ממש. אבל לדברינו הנ"ל ניחא דעל ברכה דלהבא לא אמרינן הרהור כדיבור דמי, גם למ"ד דלא בעי אונס מ"מ היכרא בעינן. ונלא דמי להא דאין מברכין על המזון לפניו, דמשמע דדוקא משום דלא אטרחוהו רבנן, אבל שייך היכרא דהרהור. לא דמי להתם, דהרי במזון נוכל לברך בהרהור, דהיינו כשיקח הפרוסה בפיו ואז יהרהר^{מב}, ולא שייכא ימלא פי תהילתך בזה^{מג}, דזהו רק כשמברך כדיבור, משא"כ כשמהרהר, ואז שפיר הוי הכירא. ולא קשיא למ"ד הרהור כדיבור דמי, וא"כ היכא דהכניס לתוך פיו בלא ברכה דבר דאינו יכול לפלוט, דאמרינן (ברכות נ' ב') דמסלקן לצדדים, ולא אמרינן דיהרהר. הא לא קשה, דאם נימא דיהרהר, הדר יהיה הדין דלא יברך כלל, דהרי לא מטרחינן בדרבנן לא אטרחוהו לברך בהרהור^{מד}.

ומכל מקום איכא למימר דתיקון דיהרהר מועיל גבי שחיטה, ולא דמי לתרומה להא דאלם לא יתרום. והוא דהרי (ברכות כ' ב') תנן בעל קרי מברך לאחריו ואינו מברך לפניו אפילו ע"י

לא נודעה דעתו הוי דברים שבלב ע"ש. ולפי דברינו נתחזק סברת הפר"ח^מ דבעבר זמן האונס צריך לברך בפה, דעיקר ההרהור וההיכר הוא בסוף הזמן ועדיין לא בריך, מזה גלוי דמסתמא מהרהר בלבו. דדברי היד אהרן קשה, דהגם דלא ידע מקודם שיעבור זמן האונס, מ"מ הוא בעצמו היה לו לאחר ולהמתין עד סוף הזמן, אולי יעבור האונס, וא"כ לא היה לו אונס להרהר תיכף, ולא כדיבור דמי. וצ"ל דהיד אהרן איירי באופן שהיה מתיירא שבסוף הזמן לא יוכל אז אפילו להרהר, כגון שיכנס במבואות המטונפות, ויהא אסור להרהר, ע"כ הרהר מקודם.

וסמך לדברינו דעל ברכה שהוא להבא לא אמרינן הרהור כדיבור דמי גם באונס, דאם לא כן יקשה למה לא פריך הגמ' (ברכות כ' ע"ב) למ"ד הרהור כדיבור דמי ממתניתין (תרומו פ"א מ"ו) דאלם לא יתרום לכתחילה משום שאינו יכול לברך, וקשה יהרהר בלבו למ"ד כדיבור דמי. ודוחק לומר דאלם שלא יוכל לדבר ואינו ראוי לדיבור שאני, ע"ד דאמרינן גבי חליצה (יבמות ק"ד ע"ב), הגם דקריאה לא מעכבא מ"מ אלם שאני. ולמ"ש התוס' (שם ל"א ע"ב ד"ה דחזו) בשם ר"ת דמפיהם ולא מפי כתבם, דוקא גבי אלם אמרינן

מ. סי' ס"ב סעי' ד'.

מא. ברכות דף כ ע"ב.

מב. דהיינו שיהרהר בהברכה לאחר שמכניס המאכל לפיו, דאז ניכר לכל שהוא מחוייב הברכה וגם דא"א לברך בפיו (כיון שהוא בע"ק).

מג. דבעלמא אסור לברך כשהמאכל בפיו משום ימלא פי תהילתך כדאיתא בברכות דף נ ע"ב.

מד. כדמבאר גבי בע"ק ברכות דף כ ע"ב.

להודות ולשבח ולאמור שבח, ודאי דליכא איסורא להזכיר ה', [ו]לא הוי מזכיר שם שמים לבטלה. והעיקר הוא, דהתורה לא אסרה כי אם דומיא דשבועה, דאיכא שבועה הנצרכת ומחויב שבועה, שמה היכא שנשבע לשקר או לחנם הוי איסורא. וממילא שבועה כיון דהיכא דנצרכת הויא בכל לשון, ממילא היכא שנשבע לשקר או לחנם הוי גם כן בכל לשון. ואם כן ממילא בברכה גם כן הנך ברכות דהוין דאורייתא, כמו ברכת המזון וברכת התורה, ונאמרים בכל לשון, שיוצא ידי חובתו כשנתחייב מהתורה יוצא ידי חיובו בכל לשון. אם כן כשאומר ברכה שאינה צריכה הויא איסור דאורייתא, [ולהנך דס"ל דברכה שאינה צריכה הוי מלא תשא], וא"כ הוי איסורא בכל לשון כיון שיוצא ידי חובה בכל לשון וכנ"ל. וברכת המלך קודם פרשת הקהל^מ, וכהן גדול ביום הכיפורים^מ, הגם שיש סברא שברכתם מן התורה, מכל מקום לבטלה אינו איסורא כי אם בלשון הקודש, דהוי נוסח ברכה שיוצא בה כשהוא חייב, אבל בשאר לשון (ש)אינו יוצא ידי חיובו כשמחויב בה, ממילא לא הוי איסורא כשאומרה לבטלה בשאר לשון.

אבל שאר ברכות שהם מדרבנן, אם כן מדאורייתא לא הוי ברכה כלל, והוי ליה כשבח בעלמא, ממילא לבטלה ליכא

הרהור, מטעמא כיון דברכה שלפניו הוי מדרבנן לא אטרחהו רבנן, ועל כן גבי תרומה, לברך לפניו בהרהור לא אטרחהו רבנן, להרהר ברכה שהיא מדרבנן. וע"כ אם נתיר לו לתרום יתרום בלא ברכה דהרהור, וע"כ לא יתרום כלל. משא"כ גבי שחיטה וכי מצוה היא דלשחוט, דנימא ביה לא אטרחהו רבנן, ע"כ כיון דלא שייך לא אטרחהו, הדר אמרינן דישחוט [ויברך] בהרהור, דאפילו בטבח דמתא שאמרנו דהוי אונס דמחויב לשחוט, משום דמשועבד והוי בושתו ובושת אורחיו, מ"מ ודאי פשוט דלא שייך לא אטרחהו, ממילא יברך בהרהור.

עתה נחקור בדבר מה שכתב הרב המחבר ס' דעת קדושים לאומרה בלשון תרגום, לכאורה לא הוי תיקון, כי אם אם נאמר דאיסור ברכה לבטלה הוי מדרבנן^מ. אבל אם נאמר דאיסור ברכה לבטלה הוי דאורייתא מקרא דלא תשא^מ, לא מועיל גם בלשון תרגום. דהרי עיקר פשטות דקרא קאי אשבועה, דהיינו שלא ישבע לשוא ולא לחנם, דהיינו על אבן שהוא אבן. והרי תנן (סוטה ל"ב ע"א) דשבועת העדות ושבועת הפקדון נאמרים בכל לשון, ממילא גם ההיפוך דהיינו איסורא דלשוא ג"כ בכל לשון, דהוי שבועה [שאמרה תורה דלא תשא גם בלשון תרגום. ורק יש לחקור בזה, דהרי

מה. שיטת התוס' במס' ר"ה ל"ג א' ד"ה הא ר"י.

מז. וכמו שכתב הר"מ פ"א מהל' ברכות הט"ו.

מז. במתני' דסוטה שם.

מח. שם.

הלשון [דומיא דלצורך הוי ברכה], ובדרבנן יהא איסורא גם כשאינו מבין הלשון [כיון דלצורך הוי ברכה] יהא איסורא. אלא על כרחך דלא תיקון דרבנן כעין דאורייתא כי אם בלה"ק דהוי בדאורייתא גם כן בכל אופן איסורא דשלא לצורך גם כשאינו מבין, משא"כ בשאר לשון, דבדאורייתא ליכא איסורא כי אם כשמבין. והגם שכ' התוס' בקושיתם גם בקידוש דשייר התנא, ומשמע דגם קידוש נכלל בתירוצם דיוצא בחיובו גם כשאינו מבין הלשון, וכן משמע במג"א¹ שהעתיק דברי התוס' כפשוטן גם לקידוש. ובאמת תמוה היתכן חיובא דאורייתא יועיל מה שמדבר דבר שאינו מבין בלשון אחר, משום שבלשונם למי שמבינו הוי עניינא דקידוש, עי' במפרשי הירושלמי² דתמהו על כל זה, דהאיך יתכן כשאינו מבין בשאר לשון לצאת ידי חיובו. ובאמת בקידוש גם כוונת התוס' רק על ברכת הנהנין שבקידוש, דהיינו בפה"ג או ברכת המוציא שבקידוש, מועיל גם כשאינו מבין הלשון. וע"כ לא פסיקא ליה לתנא למיתני קידוש במשנתו, דלא דמיא להנך דנאמרים דוקא בלשונם.

ועוד אפשר לומר דבשאר לשון גם בדאורייתא ליכא איסורא דלא תשא כי אם בלה"ק, ואי משום קושייתנו דהרי בשבועת העדות ובשבועת הפקדון גופא

איסורא כלל מדאורייתא משום לא תשא. ורק לאמור כל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון, וכיון שתקנו לצורך ברכה, והוי חיובא לצורך, הוי שלא לצורך איסורא מדרבנן, מלא תשא. אבל א"כ אכתי תיקון שכתבו לאמור בלשון תרגום, לכאורה ממה נפשך אי תיקנו כעין דאורייתא, ושלא לצורך הוי איסורא, אם כן גם בלשון תרגום הוי איסורא, כיון דברכה לצורך מהני בלשון תרגום, ממילא שלא לצורך גם בלשון תרגום הוי איסורא. ואם לא נימא כל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון, א"כ אפילו בלה"ק מותר, דהא מדאורייתא אינה ברכה כלל, והדר הו"ל כשבח בעלמא. ואפשר לומר דבלה"ק תיקון רבנן כעין דאורייתא, ממילא שלא לצורך הוי איסורא, אבל בכל לשון לא הוי איסורא. והיינו דבשאר לשון אי היו מתקנים דשלא לצורך הוי איסורא, היה חמור בדרבנן יותר מבדאורייתא, היכא דנאמרים בכל לשון, דהרי התוס' כתבו בסוטה³ שהקשו דאמאי שייר התנא שם הלל וקידוש וברכת הפירות וברכת המצות, ותירצו התוס' שם, דהני נאמרים בכל לשון אפילו אינו שומע הלשון, משא"כ אלו דחשוב שם במתני' היינו דוקא בלשונם דהיינו כשמבין הלשון. וא"כ בדאורייתא כל הנך דנאמרים בכל לשון לא הוי איסורא דברכה לבטלה, דהיינו שלא לצורך, כי אם כשמבין

מס. ל"ב א' ד"ה ק"ש ותפלה.

נ. סי' ס"ב סק"א.

נא. סוטה פ"ז ה"א.

מדאורייתא צריך להזכיר בלה"ק דווקא. ממילא איסורא דשלא לצורך דהיינו לא תשא שם ה' גם כן בלה"ק, ובכמה דברים האריך בזה אדמו"ר שליט"א מענין לענין.

והשתא נבא לפסק, דהתיקון המועיל הטוב לעשות שני הדברים, דהיינו לאומרו בלשון תרגום, ולא יאמר אלקנא, ואחר כך יהרהר. דבהרהור לבד ליכא למימר, דאם בלשון תרגום הוה תיקון מעליא, תו לא הוי אונס, וא"כ ממילא הרהור לאו כדיבור דמי, ובלשון תרגום לחוד הרי אינו אומר אלקנא, על כן יהרהר אחר כך. ודווקא מקודם התרגום ואחר כך ההרהור בלה"ק, דאם יהרהר מקודם, אולי יצא בהרהור, והתרגום שאומר אחר כך א"צ, ואולי תקנו רבנן כעין דאורייתא, וכיון דנאמרים בכל לשון הרי יש לפקפק דהוי איסורא ג"כ, וכדברינו.

נאמרים בכל לשון, וכיון דלצורך הוי שבועה ע"כ דשלא לצורך הוי איסורא, דכל עיקר חיזוק השבועה על האדם להאמינו שנשבע באמת, משום דאם אינו אמת חמור איסורא, וכל דלשוא הוי על אופן א', ואם כן כיון דלצורך מהני בכל לשון, ע"כ ההיפוך הוי איסורא בכל לשון. אפשר לומר דהיינו הא דשבועות נאמרים בכל לשון דרבינן מקרא, זהו רק שאר נוסח השבועה דהיינו הענין שנשבע, זהו מרבינן בכל לשון שאתה שומע, אבל השם הווי' בעצמו צריך להזכירו בלשון הקודש דווקא. והגם דבמתניתין תנן דנאמרים בכל לשון הכוונה ודאי כל הנוסח דהיינו גם קריאת הד' שבהשבועה. היינו לדינא ודאי האמת כן הוא, דהרי גם בלא הזכרת ד' הוי שבועה מטעם ידות, וא"כ ממילא אם אומר כל השבועה גם ההזכרת השם בשאר לשון, מהני דהרי ידות דשבועות כשבועות, אבל

הנה כתבתי כה בקצרה מה שאמר אדמו"ר הגאון כו'.
באתי על החתום טוב אדר תרמ"א לפ"ק פעהק"ו ירושלים תובב"א.
נאום משה אליעזר דן בהרלב"ג ז"ל

סימן ד

בהנ"ל ובדין היסח הדעת בברכת שחיטה מפ"ק של רבינו המהרי"ל דיסקין

פה עיהק"ו ירושלים תובב"א

יום ג' כ"ז אייר תרמ"ב

בזו השבוע לקחנו מועד, והשיב כבוד אדמו"ר הגאון הג' עמוד הימין פטיש החזק עטרת ראשנו וכו' מוהר"מ יהושע יהודא ליב שליט"א, בקצרה על הערותיו על חד"ת ששלחתי אז מפי אדמו"ר.

א"ב על דבר קושיתו מגבול לתורא על דברי השמ"ח, ועל זה פקפק הא עקירה ממקומו ודאי הוי הפסק. ועיין במג"א סי' רי"ז ס"ק ג' דדחק עצמו בזה, ע"ש. ועי' בביאורי הגר"א בסי' א' דגם עקירה ממקומו לא הוי הפסק. ואפשר דגם עקירה ממקומו למאן דס"ל דהוה הפסק, מ"מ מה שעוקר והולך בשביל השחיטה ודאי לא הוי הפסק. דומיא ביו"ד סי' י"ט בד' רמ"א שכתב ואם שחט בבית המטבחים יברך ברחוק ד' אמות ממקום המטבחים, משמע הגם שהמטבחים גופא גדול הרבה, והוא רחוק ממקום הברכה, ושינוי מקום, ורק כיון דהוי צורך השחיטה, דאי אפשר לברך, לא הוה הפסק. ושינוי מקום דהוי לצורך השחיטה עדיף מחנותו של בושם. וכדמות ראייה מהרב רבינו יונה פ' אין עומדין, הרי לכמה פוסקים דהליכה הוי

הפסק ובפרט באמצע שמונה עשרה, ומפרשים דברי הירושלמי שכ' דאם נחש בא כנגדו יפסיק, היינו דווקא במקום שהוא סכנה כגון שמרתיע, וא"כ למה כ' הרמ"א בסי' צ' [סעיף כז], ויותר טוב לילך למקום אחר ולא לשהות, וקשה הרי לכמה פוסקים דהליכה הוי הפסק, [והגם דהמחבר בשו"ע הסכים דהליכה לא הוי הפסק] וגם כתב לילך למקום אחר דהוי גם עקירת מקום. אלא ודאי היינו טעמא דכיון דההליכה ממקומו הוי לצורך התפלה לא שייך לזה. ואי משום דהתבואות שור כתב שניהם עקירה ממקומו וגם הסח הדעת מאי האי דיועיל גם שניהם, ואם כל אחד לחוד, דהיינו או עקירה או הסח הדעת, כל אחד לא מהני ודאי דגם שניהם יחד לא יועילו. והדוגמא שכתב כבודו למשל גבי המוציא, אם ילך לקנות וכו' אם כוונתו

נב. הננו מעתיקים מספר מנחת יוסף, ההערות והשאלות ששלח רבי יוסף השו"ב דבריסק על התשובה דלעיל, אל רבינו המהרי"ל דיסקין זצוק"ל, וז"ל: "שאלה אחת בדבר שכתב על דברי השמ"ח דהוי כמו גבול לתורא דאי אפשר לו לשחוט בלא זה, צ"ע דלפי הנראה שם הוא רק מאמר גבול לתורא לבד. והשמ"ח כ' שיעקור ממקומו ויעסק בדבר אחר זמן הרבה, דעקירה הוי הפסק, כמו שכתב התבואות שור שם, והראה מקום למג"א ס"ח סק"ז ושם מבואר כן, ובפרט בצירוף הסיח הדעת [אף דמה שכתב וא"א להסיח דעתו צ"ע לפי זה, דהא ל"צ שוב להסיח דעתו, ואולי ס"ל דדוקא בצירוף שניהם יועיל והארכתי במק"א]. והגע עצמך בברכת המוציא גופיה, אם ילך לקנות מורסן ולערבו במים לצורך השורים הנאמר בזה דלא הוי הפסק, ורק המאמר לחוד לא הוי הפסק.

בהנ"ל ובדין היסח הדעת בברכת שחיטה מפ"ק של רבינו המהרי"ל דיסקין קטו

משום דאין כאן דעת אחרת, ל"ב שיהא ניכר שהיה עסוק באותו ענין, ע"ש. אבל סברת המגיה דהמחשבה אינו מועיל כי אם היכא דניכר והוי דבר הגלוי למי שהיה עומד ורואה, התם המחשבה כדיבור. ואם כן גבי ברכה נמי לא מחשבינן מחשבה כדיבור כי אם היכא שניכר. [רק שיש לבעל דין לחלק דגבי מעשר שני שאני, דדיבורא אתעביד מעשה, דהמעות נעשו מעשר שני והפירות נתחללו, בעינן הכירא יתירא]. והרי שבועה בכתב מאן דס"ל דהוי כמו עדות בכתב, גם כן התועלת מהכתב היינו דהכתב מגלה ההרהור, ומחמת כי בעת שכותב ניכר ההרהור שלו למי שהיה עומד בזו הרגע אצל הכותב, והוי מחשבה הניכרת וגלוי, משוי לה כדיבור. והך דינא הוי גם בשבועת ביטוי דלא הוי כי אם בינו ובין קונו, מ"מ אין המחשבה כדיבור [דבעינן דיבור] כי אם ע"י הגילוי שניכר. [ע"י באו"ח בסי' מ"ז] וכן באו"ח סי' תפ"ט דספירה בכתב מהני, וזהו גם כן מהאי טעמא. ושם ודאי לא הוי כי אם לפני הבורא יודע תעלומות. וכדמות ראייה יש להביא מהא דאיתא באבן העזר דהיכא דהשביע אלמנה בחלייה, והרכינה בראשה מהני, הגם דאינו רק מחשבה הרהורה, ורק מה שהרכינה דהוי דברים הניכרים וגלויים, משוי לה להך שבועה. ואין לומר דהרהור בלבד מהני הגם שאינו ניכר, וההרכנה לא בעינן כי אם

שיעשה הסח הדעת גדול, אם כוונת התבואות שור כן הול"ל בקיצור שיגמר בדעתו שלא ישחט עתה עוד, ואחר כך בזמן מרובה שוחט, זהו ודאי א"צ תו לצירוף דעוקר ממקומו. ורק דברי התבואות שור אפשר לומר דס"ל דזה הול"ל ספיקא דדינא אם יברך, בשביל זה לא מיקרי אינו יכול לשחוט, ואם כן כששוחט אחר שהסית דעתו, מברך ממה נפשך דאם היה חייב לברך גם מקודם, שפיר מברך, ואם לא היה חייב לברך, אם כן היה יכול תיכף לשחוט בלא ברכה, אם כן לא היה צריך כלל ההיסח הדעת להשחיטה, דהרי אדרבה קודם לכן היה לו לשחוט בלא ברכה, א"כ הדר הול"ל הסח הדעת גמור, ועקירה ממקומו שלא לצורך השחיטה, והוי הפסק והול"ל הסח הדעת גמור, ושפיר מברך, וד"ל.

ב"ג על דבר החילוק שביאר בדברים הגלויים, ותמה כבודו על זה דמאי נפקא מינה כנ"ל. הנה דברי כ' שכתב מסברת עצמו, ובאמת פליגי בזה הרב תוס' יו"ט, ובעל המגיה בדברי הרמב"ם, והוא דברמב"ם רפ"ד מהלכות מעשר שני כתב הרמב"ם, ואין צריך לפרש, דהיינו כר' יוסי דפ"ד דמעשר שני משנה ז', וכתב עליו המגיה והוא שעסוקין באותו ענין, כדאוקי רב יהודה אמר שמואל גבי היה מדבר על עסקי גיטין וקידושין, והוא שעסוקין באותו ענין. והתוי"ט השיג עליו

נג. שאלה ב': במה שחילק בין ברכה להבא ללשעבר, דדווקא דברים שבלב הגלויים לכל הוה דברים, מגיטין ל"ב. לא הבינותי, דהתם צריך שיוכר הדבר לפני בית דין דבטליה לגט, ובדלא נודעה דעתו הוי דברים שבלב, אבל בברכה אינו צריך לצאת רק חובת הברכה לפני יודע תעלומות, ואם רק שפתיו נעות כדמצינו בחנה, יוצא לכו"ע, ואדרבה אם לבו בל עמו נאמר מדוע כבדוני העם הזה בשפתיו כו', ואין שייכות לדמות דין הרהור לדברים שבלב.

חומש, על כן גם בדמאי במזיד לא קנסו ליה חכמים להוסיף [הגם דלפעמים עשו יותר משל תורה], ועל כן מקשה שפיר ר"א, וכי עשו חכמים וכו', דאם נקנסו בתרומת מעשר דמאי בשוגג דמוסיף חומש, אם כן יהיה שוגג חמור ממזיד. וע"ש בתוס' ד"ה ויפדה וכו', [ומשני הני מילי ר"מ דאמר יוציא והוולד ממזר, והתם נמי כה"ג, דהרי ממזר דאורייתא מותר בממזרת, וזה הממזר דרבנן אסור גם בממזרת, ואם כן הך דרבנן חמור מממזר דאורייתא, וממזר כזה לא אסרה תורה, ואפילו הכי מחמיר ר"מ].

ועוד נוסף, דביבמות דף צ"ט גבי כהנת שנתערבה וולדה עם וולד שפחתה, הגדילו ושחררו אינם אוכלים כו', ואינם משלמים קרן וחומש. כיון דספיקא אינו משלם קרן וחומש, ועוד עיי' בתוס' שם דמפרש משום דהוי כפרה, ועיין תוס' כתובות דף ל' ד"ה זר כו', ועל הדברים יש להביא כדמות ראייה, ועוד בלאו הכי דברי התוס' ל"ש לענינינו כלל. קצרנו במקום שהאריך אדמו"ר שליט"א ורק על הקרן לא קשיא, דאם אכל בודאי חייב הקרן וגם הבעלים הוי משום לא פלוג, אבל על החומש פריך וכי עשו חכמים כו', ומשני הני מילי ר"מ, ושם גבי ממזר

לאודעי לן שנשבעת בהרהור, דאם כן יקשה להיפך, מנ"ל באמת דהרהרה לקבל על עצמה כל השבועה, דלמא הרכינה ולא הרהרה, אלא מוכרח לומר דההרכינה הניכרת לפני העומדים להרהור, נחשבת להרהור גם אם לא הרהרה [ואולי גם אם באמת לא הרהרה].

ג"ד וע"ד שמצא כבודו דהתוס' בבבא מציעא נ"ה לא משמע כן. ובזה הרחיב הדיבור אדמו"ר, לבאר המקומות שעשו חיזוק, ויש בזה אריכות. ורק השייך לביאור ד' התוס' אמר כן, דבאמת שייך כה"ג עשו חיזוק, ורק גבי תרומת מעשר של דמאי הנ"ל, דמקשה ר' אלעזר וכי עשו חיזוק, משום דגבי דמאי אם נאמר דבאוכל בשוגג יוסיף חומש, א"כ יהיה שוגג חמור ממזיד, דבוודאי תרומת מעשר של ודאי האוכלה במזיד אינו מוסיף חומש, והאוכל בשוגג מוסיף חומש, ורק בתרומת מעשר של וודאי, האוכלה במזיד חייב מיתה, ע"כ אינו צריך למקנסיה עוד, א"כ אינו מוסיף חומש, ובשוגג כיון דלא הוי במיתה, לכן קנסוהו תורה להוסיף חומש. ובדמאי כיון דבמזיד אינו במיתה, ואפילו הכי לא קנסינו ליה להוסיף חומש, והיינו כיון דבשל תורה, היינו בודאי, לא מוסיף

נד. שאלה ג': מ"ש דתיקון רבנן כעין דאורייתא וגם בלשון תרגום איכא איסורא. הקשיתי על זה להוכיח מתוס' בבא מציעא דף נ"ה ע"ב ד"ה וכי עשו וכו' דלא נראה כן, שכתבו על מאי דאמרינן שם וכי עשו דבריהם כשל תורה, והקשו התוס' הא בכ"מ עשו חיזוק יותר משל תורה וכו', היינו היכא דשייך לקנסו כדי לעשות סייג, אבל הכא אפילו בתרומת מעשר ודאי לא הוי שייך למקנס חומש אם לא שאמרה תורה, ולכן לא היה לקנסו בשל דמאי עכ"ל. הרי מוכח מדבריהם דאם עפ"י הסברא לא נראה כן, רק מצד מה שאמרה תורה ל"ש לגזור בדבריהם, וא"כ לפי הנחת דברי הגאון שיחיה דמצד הסברא אמירת שבח ודאי ליכא איסורא להזכיר השם, ול"ה הזכרת ש"ש לבטלה בברכה שלא לצורך, ורק מצד מה שאסרה תורה בשבועה, כשנת"ל בד' שם, ודאתאן עלה לענין שלא לצורך בדבריהם לא הוי איסורא, וכד' התוס' הנ"ל.

וכל ספק ממזר, דאורייתא מותר לבוא בקהל, דממזר וודאי לא יבא, אבל ספק יבא והך ממזר דרבנן אסור לבא בקהל.

ד"ה ועתה נבוא על התמיה ממסקנת הג' דרחמנא מלכא דעלמא הוי כשם ומלכות. הנה לא נעתק זה מאז מרעיונינו, והנני להעתיק מ"ש בזה אדמו"ר אז, הרי זהו ממש דברי הרמב"ם בה' ברכות פ"א הלכה ו' וכל הברכות כו' והוא שיאמר כעין שתקנו חכמים, ואם שינה המטבע הואיל והזכיר אזכרה ומלכות כו' יצא. והם הדברים דוודאי לכתחילה בעינן אלקינו, והגמ' ברכות שם מיירי בדיעבד, דאמר וברוך, ואמר יצא, היינו בדיעבד. וכן בטו"ר ושו"ע קס"ז דהוי מפורש גם לענין ברכה שלפני הפת, שאם אמר בריך רחמנא מלכא דעלמא וכו' יצא, והיינו בדיעבד, ועי' בב"ח שם והיינו יצא בדיעבד, אבל לכתחילה בעינן גם אלקנא.

ועיין תוס' שם דף מ"א, דגם העולם מעכב, וגרסינן בשו"ע דאמר מלכא דעלמא. עי' במג"א שם ועי' באבן העזר שם, ואם העולם אינו מעכב גרסינן דאמר מלכא, והרי ודאי לכתחילה בעינן העולם, ורק כיון דהוי בדיעבד על כן לא גרסינן כי אם דאמר מלכא. וכן לענין אלקנא, דבדיעבד אינו מעכב, דגם זה הוי מעין מלכות, [ועי' בכסף משנה שם פ"א מהלכות ברכות דגם אלקי נשמה דהוי מלכות, ע"ש], וכמ"ש התוס' גבי אלקי אברהם, וע"כ כיון דמזכיר מלכות מלך ע"כ אלקינו אינו מעכב, להכי לא משני

שם בברכות כי אם דאמר בריך רחמנא. ולמאן דס"ל היינו לרב ודאי לכתחילה בעינן גם מלכות, ורק כיון דלרב אינו מעכב, ע"כ לא משני כי אם דאמר רחמנא, ועל כן לא הזכיר אלקנא, כיון דלא מעכב, אבל לכתחילה בעינן דיאמר כל מלה כמו בלשון הקודש, וע"כ היה ספיקי נכון. ועל זה השיב דרחמנא מותר לאומרו, כיון דהוא כמו רחום ואלקנא בהא שלא לאומרו ולא יהרהר מקודם, ואחר כך לומר בלשון תרגום, דהרי הראב"ד פ"ג מה' קריאת שמע ה"ה גם רחום אסור לאמרו במקום שאין נקי, וע"כ כשיהרהר מקודם התרגום בצירוף תיבת רחמנא, ראוי להחמיר דרחמנא בלשון תרגום חמיר יותר מרחום בלשון הקודש, וד"ל.

ועל כן יאמר התרגום קודם, רק בשביל הלכתחילה, דהיינו תיבת אלקינו, בודאי העצה הנכונה שיאמר בלשון תרגום בריך רחמנא, ואז יהרהר תיבת אלקנא [בה"א], ומשלים הברכה בלשון תרגום. ורק חידוש אז עוד אדמו"ר שליט"א, הגם דבדיעבד יצא בלא אלקינו, ובודאי דלא חייבו חכמים להרהר אחר כך עוד הפעם בשביל הלכתחילה של אלקינו, לא מיבע' בהך דסי' קס"ז דהוי קודם אכילה, אפשר דהוי כעין הפסק, ובדיעבד יצא, ואפשר דכבר אכיל מהפת, הגם שיש לו עוד לאכול, לא חייבוהו חכמים להרהר עוד. אבל הכא חידוש אדמו"ר, דאם לא הרהר תיבת

נה. שאלה ד': וכן בדבר ספקותי אם לאמר אלקנא (ברכות מ' ע"ב גבי בנימין רעיא) ומפורש בשו"ע ונו"כ בסק"ז דמלת רחמנא הוא תואר לד'.

אלקינו באמצע אחר תיבת בריך רחמנא, יהרהר כל הברכה עוד הפעם, דכיון דלכתחילה בעינן תיבת אלקינו, והרי הכא מהרהר ואומר בלשון תרגום הכל ממש כתיקון חכמים, להכא מצרכינן ל' להרהר עוד הפעם, דכין דלכל שאר הפוסקים, מלבד הראב"ד, ס"ל דרחום ורחמנא לא הוי מזכיר שם שמים לבטלה, אם כן מאי דיעבד שייך, אכתי הוא קודם מצות השחיטה יהרהר, וד"ל.

ועל דבר אשר הביא ראיא לו מאז ומכבר לענין כתם, הסביר לנו הדברים בטוב טעם, ורק לדעתו שלא להדפיס קולא חדשה, ועל כן אמר אם יבטיחו כת"ר שלא להדפיס אז אכתוב לו בעזה"י.

11. שאלה ה': שמעתי מהגאון מאור הגולה שיחיה, שאמר שלמד זכות על מנהג הקהלות שהיה שם אב"ד, שהיה השו"ב נוטל הלשון בשכרו, ועלה הרבה מהכשירות יותר מהטריפות. די"ל דהרבנים הקודמים שם זיכו אותם מיד הקצבים מדין מתנות כהונה, בהסכם הכהנים שהיו אז, שיאמרו קים לי כהפוסקים דנהגו בזמן הזה גם כן, ומה שלוקחים מטריפות אע"ג דהלכתא כר"ש, מ"מ הא בטריפות שוב לא איכפת לן במה שנוטל מהקצב. אך אף על פי כן בטליהו משום דלא היה קצבה כמה שיטול. ועוד כמה יתחתך הלשון, דמתנות כהונה הוא רק עד פיקה של גרגרת. ובזה ישב מאמרם (בבא מציעא פ"ו ע"ב) בפרשת וירא על פסוק (בראשית יח, ז) "בן בקר רך" וכו' - כדי להאכילן שלש לשונות בחדל, דלמה נקט לשונות ולא ריאה, דגם מהם עושים מאכלים חשובים, וכמאמרם (חולין מט ע"א): אמר רבי יוחנן למה נקרא שמה ריאה שמאירה את העינים, איבעיא להו לאכילה או על ידי סמנין, תא שמע דאמר רב הונא בר יהודה אווזא בזוזא וריאה דידה בארבעה, ואי סלקא דעתך לאכילה לינקט בזוזא וליכול, אלא על ידי סמנין) ריאה שלה בארבעה. אלא דכונתו היה, דלפי פירוש רוב הפוסקים לא החזיק אותם למלאכים ממש, רק לאנשים חשובים וצדיקים, ונתן להם חלק ממתנות כהונה אשר זיכה אותו ד' שיהיה כהן. והדין הוא, באם הכהן הוא טבח חייב במתנות, [ונתן לאנשים צדיקים, כמו שאמרו במדרש (בראשית רבה מח, ט) דנדמו לו לאנשים גדולים ולאנשים מהוגנים, אחרי כי לא היה כהן בלעדו]. ולכך צוה לשחוט שלשה פרים, דבשלשה הוה כמו טבח לאחרים, דודאי לא היה צריך כל כך עבור, שחייב במתנות, והראה להם דלאו מדידה קאכלו. ובזה ישב גם כן דלמה צוה שלש סאים קמח על שלשה אנשים, מי שמע כזאת. משום דשיעור קמח שלש סאים הוא שבעים ושנים לוגין. ונחתום נותן חלה אחד מארבעים ושמונה, ועולה לשלש סאין לוג וחצי. וחצי לוג הוא שיעור אכילת אדם כמו שמפורש במשניות עירובין (ראה עירובין כט ע"א), ולשלשה אנשים הוא לוג וחצי. וזיכה להם במתנות כהונה, דהיינו חלה, לומר דלאו מדידה קאכלי, והוא אינו נותן להם כלום. ועל כן כאשר נטמאה העיסה (רש"י בראשית יח, ח, לפי הגמ' בבבא מציעא פז ע"א: ויקח חמאה וגו' - ולחם לא הביא לפי שפירסה שרה נדה, שחזר לה אורח כנשים אותו היום, ונטמאת העיסה) לא הביא לחם, כי העיקר היה עבור החלה, וחלה שנטמאת שוב לא חזי לאכילה.

ה"ו ועל דבר החידושי תורה ששמע ממנו, בהך דשלש סאים קמח שהאכילם חלה, והפריש אחד מארבעים ושמונה. והקשה הרי חלה אסורה לזרים.

וזה ביאורו, דקודם מתן תורה היה המתנות שחייבה התורה, וניתן לכהנים משום דהמה עובדי ה', ואינם עוסקים בהוויות העולם, על כן הטילה התורה פרנסתם על ישראל, כן היה קודם מתן תורה, זה שהופרש לעבודת ד'. ועל כן מצינו גבי מלכי צדק, שהוא שם בן נח, כתיב (בראשית יד, יח): "והוא כהן", היינו שהופרש לעבודת ד', ורוח הקודש והנבואה הופיע אז בבית מדרשו של שם, על כן נקרא כהן. וכתיב (שם שם, כ): "ויתן לו מעשר מכל", וכמו שפירש

בהנ"ל ובדין היסח הדעת בברכת שחיטה מפ"ק של רבינו המהרי"ל דיסקין קיט

רש"י וז"ל: "ויתן לו" - אברהם, "מעשר מכל" - אשר לו, לפי שהיה כהן [ע"י בר"ר פ' מג].

ולפי הפשט, להכי הקדים "והוא כהן" וגו', נוהגם דלפי הדרש (נדרים לב ע"ב) הוי הקדם לאמור, דמקודם היה הכהונה לשם, ורק מחמת הברכה שהקדים ברכה לאברהם, ע"ש, אמר דלהכי נתן לו המעשר, והגם שהיה מעשר ממון שאין צריך כלל כהן. ורק דנוכל לומר דדרשינן על דרך דאיתא בבבא בתרא סוף פרק קמא (טז ע"ב): שלשה הטעמים הקב"ה מעין עולם הבא, אברהם כו', יצחק שנאמר (בראשית כו, לג): "ואוכל מכל", פירוש מכל הטעמים שבעולם. אם כן אברהם נתן "מכל", שהו"ל גם מעשר דגן ותרומה גדולה ותרומת מעשר. וזה כתב רש"י: "מכל" - אשר לו, היינו של אברהם, דהיינו גם מעשר דגן, לפי שהיה כהן וכנ"ל. והתם נמי הרי תרומה אסורה לזרים. אלא כאמור שקודם מתן תורה, המתבודד לעבודת ד' היה לו דין כהן.

והגם כי הך ריבוי ד"מכל" נוכל לפרש שמרבה, שנתן מעשר גם על חלק הנערים, ועל מה שאכלו כבר. ואיכא למידק מאי רבותא היא, הלא בלאו הכי לא רצה ליהנות ממעשה ניסים מרכוש סדום, ומסתמא גם מקודם היה דעת אברהם כן, וא"כ החמיר בממון שאינו שלו. הא לא קשיא, כיון דעל פי הדין (בבא קמא קיד ע"א) המציל מן הגייס הרי אלו שלו, ונתחייב במעשר, [ואולי גם על חלק הנערים אם המה לא יתנו, אם נאמר

דאין ברירה, דומיא דאחין שחלקו למאן דאמר (ביצה לו ע"ב) לית ליה ברירה לקוחות הן], והוי דומיא דבבא בתרא פ"ח (ע"א) דהלוקח ירק מן השוק בורר והניח, דחייב לעשר, כיון שנגמר בדעתו לקנות.

והעיקר דילפינן דומיא דהך דסוף פרק קמא דבבא בתרא וכנ"ל, ושפיר ניחא שהאכילן חלה. וזהו אמרו "לושי ועשי עוגות", על דרך שמצינו גבי אליהו שאמר לה (מלכים א יז, יג): "עשו לי משם עוגה קטנה בראשונה", [בשביל שהיו אופין גם החלה בתמונה שיהא ניכר, לכן נקרא שם 'עוגה'], דדרשו להפריש בעדו החלה. והכא, בשביל שרצה לחלקם לשלשה חלקים, ושלם עדיף, על כן צוה לשרה שתעשה החלה לשלש עוגות, שיהא לכל אחד שלם, על דרך (תרומות פ"ב מ"ה): מפרישין בצל קטן כו'.

ועל דבר אשר תמה כת"ר האיך מצינו חזקה בשלש פרים, גם כן ניחא. דהרי אברהם היה גם כן מתבודד לעבודת ה', ונקרא גם כן כהן (בראשית רבה מו, ה), על כן הוחזק בשלשה פרים, דהוי כמו טבח לאחרים, שמה אמרו שתים שלש שבתות פטור, מכאן ואילך חייב, ופי' דשתים הוי אליבא דרבי דתרי זימני הוי חזקה, ושלש לרשב"ג דג' פעמים הוי חזקה (יבמות סד ע"ב). וגבי אברהם שייך שהיה מוכר לאחרים, דהיינו שהאכיל לאורחים. והגם דהאכילם בחנם, מכל מקום ידוע דמי שלא היה מברך היה לוקח ממנו ממון, והיה נקרא מוכר לאחרים, ועי' מדרש רבה בראשית (מט,

ד) ליטרא קופר ביו"ד פולרין, ע"ש¹¹. אינו בעולם, כבר נמכר או נאכל, משא"כ על כן לא שייך אצלו שתי שבתות, כי אם המכירה לאורחים. וכשבאו עתה שלא ראו מקודם להאכיל להאורחים שנית, דבאמת אחר כך נתברר דאינו למכר, דהרי כל האורחים באמת היו אומרים ברוך כו', וכדמסיים המדרש רבה שם, על כן הוכרח להתחזק עתה טבח לאחרים. והגם דבשתיים ושלש פטורות, דהרי לאחר שנתחזק, הראשונים

אינו בעולם, כבר נמכר או נאכל, משא"כ כשנשחטו השלשה פרים והוחזק, הרי הפרים לפנינו, ונתחייב במתנות. ולשיטת רש"י (חולין קלב ע"ב ד"ה כשהוא אומר) הוא דאורייתא "מאת זובחי הזבח" (דברים יח, ג), על כן נתן להם המתנות. וודאי המוכר הוא הלשון, וגבי מתנות כהונה למשחה לגדולה צלי בחרדל (חולין קלב ע"ב), על כן אמרו שלש לשונות בחרדל.

ויותר [מ]מ"ש כאן דיבר בע"פ, והנני ידידו דו"ש ושלוש תו' מברכו בכ"ט, משה אליעזר דן בהרלב"ג ז"ל

נז. זה לשון המדרש: "כי ידעתיו למען אשר יצוה" וכו' ר' עזריה בשם ר"י מתחלה צדק לבסוף משפט, הא כיצד: אברהם היה מקבל את העוברים ואת השבים, משהיו אוכלים ושותים אמר להם ברכו, אמרו ליה מה נאמר, אמר להם אמרו ברוך אל עולם שאכלנו משלו, אם מקבל עליו וברוך הוה אכיל ושתי ואזיל, ואי לא הוה מקבל עליה וברוך הוה אמר ליה הב מה דעלך, ואמר מה אית לך עלי הוה, אמר ליה חד קסיט דחמר בעשרה פולרין וחד ליטרא דקופר בי' פולרין וחד עיגול דריפתא בי' פולרין, מאן יהיב לך חמרא במדברא מאן יהיב לך קופר במדברא מאן יהיב לך עיגולא במדברא, מן דהוה חמי ההיא עקתא דהוה עקי ליה הוה אמר ברוך אל עולם שאכלנו משלו, הה"ד לכתחלה צדקה ולבסוף משפט.

בענין נפל סכין מידו ושחט מפ"ק של רבינו המהרי"ל דיסקין קכא

סימן ה

תשובה בענין נפל סכין מידו ושחט ודין אשו משום חיציו (חולין לא).
מכת"י רבי אליעזר דן רלב"ג זצ"ל
מאשר שמע ויצאו מפה קדשו של
רבינו המהרי"ל דיסקין זצ"ל

בעזה"י

לכבוד הרב הגי"ח

ע"ד אשר הקשה כת"ר בסנהדרין דף ע"ז (ע"א) בתו' בד"ה סוף חמה לבא. שכ' דסוגי' דחולין (דף לא). נפלה סכין "מידו" - גי' התו' מידו - ולא כן גרסנו^ט - דקא מדייק רבא הא הפילה הוא כשירה שכתבו דהיינו למ"ד משום ממונו, אבל למ"ד דאשו משום חיציו נפלה דמי' להפילה ע"ש.

י"ל בפשטות דהך פלוגתא ס"ל לרבא דתלי' בהך דהשולח את הבעירה ביד חשו"ק דלר"י אפי' מסר לו שלהבת פטור, ע' רש"י שם (ד"ה ור' יוחנן) דר"י אזיל לטעמי' דס"ל אשו משום חיציו וחיציו דחרש הן. וממילא לר"ל דאמר משמי' דחזקי' דבמסר לו שלהבת חייב ע"כ דאשו משום ממונו. והדרינן לכללא שכתבו התו' בכמה מקומות ושם בהזהב דלא חשב בהחולץ כ"א הנך דאמרי' משמי' דנפשי', והך הוי משמי' דחזקי' וכמ"ש הרא"ש בהך גופה דחזקי' ע"ש סי' ח'. והגם דהרי"ף והרא"ש פסקו

והקשה הרי רבא דקא מדייק דיוקא דהא הפילה, והרי ס"ל בב"ק (כב:) כר' יוחנן דשם דחיובא דאשו הוי משום חיציו.

ובפשטות איכא למימר דהרי לא מצינו כ"א הך דאמר רבא שם קרא ומתניתא מסייע לי' לר' יוחנן ומשום הא לא ארי' דס"ל כר' יוחנן, דהרי כ' התו' פרק הזהב דף מ"ח (ע"א ד"ה נתנה לסיטון) ובפרק בתרא דע"ז דף ע"א (ע"א ד"ה רב אשי) גבי' משיכה, הגם דאמר רבא (האי לישנא גופה) קרא ומתניתא מסייע לי'.

נח. התשובה המתפרסמת כאן נכתבה להגאון רבי יעקב ריינוביץ שהיה דיין בלונדון, ומקודם היה מו"ץ בוואלקאוויסק שבליטא. בשאלתו פנה רבי יעקב לרבינו המהרי"ל דיסקין בעיה"ק והתשובה נכתבה ע"י רבי אליעזר דן ממה ששמע מפ"ק של המהריל"ד בענין הנידון לפניו. (בסוף התשובה העתיק הרב ריינוביץ גם מה שקיבל כשבועיים לאחר מכאן הוספה מהמהרי"ל דיסקין עצמו בכת"ק על הנ"ל, העתקנו אותו להלן בסוף המכתב).

נט. כן היא גירסת הג"ר בצלאל הכהן מוילנא, דתיבת 'מידו' מקומו להלן שם בתוס' 'נפלה מידו נמי'.

ובפלוגתא לא קא מיירי וכו"ל. וא"כ קושייתו דמר שפיר מתרצה וכו"ל דלא מוכח כלל דרבא ס"ל כר' יוחנן.

אלא דיותר ק' על ר' יוחנן דס"ל אשו משום חיציו ולדידי' יקשה ממתניתין דנפלה דהוי סתם משנה וע"כ דאשו משום ממונו דלר"י דס"ל אשו משום חיציו, הוי נפלה דומי' דהפילה, ור' יוחנן הרי ס"ל הלכה כסתם משנה.

ואפשר לומר דר' יוחנן ס"ל כמ"ד שחיטה צריכה כוונה (חולין י"ב ע"ב) לכן פסולה בנפלה. אבל א"כ יקשה דא"כ גם בהפילה פסולה והו"ל למיתני רבותא יתירה הפיל סכין וכו'. ובאמת בלא"ה ממתניתין דחרשו"ק ששחטו ואמרי' כו' מוכח דתנא דמכילתין לא בעי כוונה ובהפילה מכשיר ובנפילה פוסל, אלמא דס"ל לתנא אשו משום ממונו. וזה ג"כ אין לומר דר' יוחנן יאמר בלשון יחיד אני שונה אותה כדמשני בחולין (דף ע"ז ע"א) א"ל אל תקניטני בלשון יחיד אני שונה וכו', ועי' בתו' (דף ע"ז שם ד"ה בלשון יחיד) שיטת רש"י ותו' בזה. וגם התו' משני לה בזה בכמה מקומות (בפסחי' ק"ג ע"א בד"ה ואמר ר"י), וגם צריכין ע"כ לזה במועד קטן (דף כ' ע"א בד"ה אמר) שהניחו שם בתימא ע"ש. אבל הכא ל"ל הכי דהרי סתמא דגמ' בחולין (דף ל"א ע"ב) שם פריך ממתניתין אר' יוחנן [ומי אמר ר' יוחנן הכין] והאמר ר' יוחנן הלכה כסתם משנה. אלמא דמפשט פשיטא לן דהך מתניתין לא תני ר"י

בשלהבת כחזקי' ומ"מ פסקו כר' יוחנן דהרי ר' יוחנן מודה דחייב גם משום ממונו, אבל להתו' סברת רבא הוי דחיציו דחרש פטר לי' לממונו דפקח. ועי' בתו' בב"ק (שם ד"ה חציו דחרש).

ועוד אפשר לומר דהרי מסקנת הגמ' בב"ק (כ"ג ע"א) דאיכא בינייהו לחייבו בארבעה דברי' ועיי' בנימוקי יוסף דעיקר מחלוקתם בזה. וחבלה דאדם באדם לא עבדינן שליחותיהו ולא דיינינן בזה"ז ועיי' בח"מ סי' א' דלכמה פוסקי' גם ריפוי ושבת לא דיינינן בזה"ז. ע"כ לא חשב לה רבא שם בהחולץ דהרי התו' כ' בשבת (דף ע' ע"כ בד"ה נודע וכו') דרבא לא איירי כ"א בדברים הנוהגים בזה"ז. והכא הרי רבא גופ' אמר בהחובל (דף פ"ד ע"ב) דלא מגבינן לה בבבל וד"ל.

והגם דהרי נ"מ בין ר' יוחנן לר"ל בטמון דנוהג בזה"ז, ל"ק חדא דלאו להכי איתשיל. שנית כיון דתלי' בפלוגתא דלר' יהודה טמון חייב, ובפלוגתא לא קא מיירי רבא למחשב לה שם.

ומה"ט ניחא ג"כ דלכאורה הרי נפקא מינה לדברי התו' שלנו בהך דינא דשחיטה בנפל סכין דאי משום חיציו הוי נפלה דומי' דהפילה, וא"כ איכא נפקא מינה בהך הנהוג בזה"ז. אבל הא ליתא כדברינן, חדא דלאו להכי מיתשיל, שנית דתלי' בפלוגתא, דכל הך דינא רק למ"ד דלא בעי כוונה, אבל למאן דבעי כוונה תו ליכא נ"מ דגם בהפילה ג"כ פסולה,

ט. סעיף ב' ברמ"א שם, ובביאור הגר"א ס"ק טו ציין לרש"י בסנהדרין (ב ע"א ד"ה וחבלות כו') ולגמ' בב"ק (פ"ד ע"ב) הלכך אדם באדם כו'.

בענין נפל סכין מידו ושחט מפ"ק של רבינו המהרי"ל דיסקין קכג

מעשה השחיטה על שם שניהם האדם והבהמה והוי כשחיטת אדם וקוף- ובאמת כבר כלו לי' חיציו דאדם [וכעין זה כ' הרב המגיד בה' שבת (פ"י הי"ז) לענין מלאכה שאצל"ג דמלאכה שאינה חשובה ובלא כוונה קילא מכל מלשאצל"ג ע"ש]. ועי' ברמב"ם בפ"ב מה' שחיטה דכשמביא הבהמה להגלגל גבי' סרנא דפחרא פסולה השחיטה³⁰.

[ומזה באמת ק"ל לדברי התו' בסנהדרין (ע"ז ע"א ד"ה סוף) דכשמבי' האדם כפות חייב לענין רציחה והתו' הרי קא מדמי שחיטה לד"נ. וצ"ל דהוי בכלל מצמצם דתרי מצמצם איכא וזה לא שייך כ"א בדיני נפשות ובנוזקין פליגי אמוראי. אבל לענין שחיטה לא שייך זה].

נחזור לענינינו דלצרף מעשה לקיחת הסכין בידו ליכא למימר, ורק זה שריפה ידיו ועי"ז נפל הסכין (דהתוס' גרסי נפלה 'מידו') זה נקרא המעשה דחיציו, וכיון דהוי מעשה גרועה כ"כ וגם שלא בכוונה לא מיקרי מעשה אדם כלל גם למ"ד משום חיציו.

בלשון יחיד וא"כ ק' קושייתנו (וא"כ נשאר קושייתנו) דלדברי התו' הלא ר"י ס"ל דהך הוי סתם משנה כדמוכח מסתמא דגמ' דחולין, והרי אמר ר"י הלכה כסתם משנה. והאיך קאמר ר"י אשו משום חיציו.

והעיקר דיש לתרץ בזה דנחתו התו' לדעת הרא"ש בחולין דמעשה גרועה בלא כוונה לא מיחשבה מעשה אדם כלל, וזהו כוונת הרא"ש שם בפ"ב דחולין דנפלה בלא כוונה הוי כמו שהיתה מונחת על הקורה והפילתו הרוח, וזה עולה בסגנון דעת המחמירין שהביא הטור בסי' ג' בשם הרשב"א. -ועי' בתבואות שור שם³¹ שרועה לעשות מחלוקת בין הרא"ש להרשב"א ע"ש-.

והשתא נחקור במה שכ' התו' דלמ"ד משום חיציו הוי נפלה כהפילה, ליכא למימר דמצטרף מעשה הלקיחה שלקח בתחילה הסכין לידו, דהרי לפעמים שלא היתה הבהמה בזה המקום בעת הלקיחה שתהא ראוי' להישחט ע"י הנפילה, וכשבאתה הבהמה יהא נקרא

סא. סק"ג. דשם הביא התבואות שור לשון הטור והשו"ע 'וכן אם היה הסכין מונח וכו' או מחיקו שלא בכונה' עכ"ל, וכתב דצ"ל דהאי שלא בכונה פי' שלא כיון להפילו בכחו, א"נ נמשכו אחר לשון הרא"ש שכתב כן ואיהו ס"ל דבכונה תליא מילתא, אבל עיקר האי דינא הוא מהרשב"א בתורת הבית ולדידיה א"ל דאם כיון שיעמוד ויפול הסכין מעצמו ע"י עמידתו יהיה כשר דהמעייין שם יראה להדיא דלאו מטעם כוונה אתא עלה כ"א מטעם דאין זה כחו ואילו היה כשר במתכוין לכך היה כשר להרשב"א אפילו בלא כוונה דאיהו לא בעי שום כוונה בעולם, אלא דאפילו מתכוין דמי לסכין שמונחת על הקורה ויושב ומצפה ומכיון שתפול ותשחוט דלא מהני כוונתו כלל כיון דאינו מכחו ה"נ כן הוא.

סב. ובגליון הכת"י העיר הרב ריינוביץ "צ"ע שלא נמצא שם כן". וכנראה כוונת רבינו לדברי הרמב"ם שם בה"ג דכתב וז"ל: גלגל של אבן או של עץ שהיתה הסכין קבועה בו וסבב אדם את הגלגל ושם צואר העוף או הבהמה כנגדו עד שנשחט בסביבת הגלגל הרי זו כשירה, ואם המים הן המסבבין את הגלגל ושם את הצואר כנגדו בשעה שסבב ונשחט הרי זו פסולה, ואם פטר אדם את המים עד שבאו וסבבו את הגלגל ושחט בסביבתו הרי זו כשרה שהרי מכח אדם בא, במה דברים אמורים בסביבה ראשונה שהיא מכח האדם אבל מסביבה שנייה ולאחריה אינה מכח האדם אלא מכח המים בהילוכן. עכ"ל. וכתב הכס"מ שם דמקורו מהא דסרנא דפחרא עיי"ש.

והא דאמרינן בס"פ כיצד הרגל (ב"ק כ"ו ע"ב) אמר רבה היתה אבן מונחת לו בחיקו ועמד ונפלה מחיקו ד(חייב)בנזקין חייב, מנזקין ל"ק כלל דשאני נזקין דלא בעינן מעשה כלל דגם גרמי חייב למ"ד [היינו לרבה (ב"ק צט:) וכן קי"ל] והתורה חייבה גם על נזקי ממונו שלא שמרה כראוי^ט. רק לכאורה ק' מגלות, דאמרינן (שם) הכיר בה ושכחה לענין גלות חייב, ובגלות הרי בעינן מעשה האדם כרציחה במזיד ואדרבה יותר מעשה בעינן מרציחה במזיד דבגלות חלקה תורה בין דרך עליי' לדרך ירידה משא"כ ברציחה במזיד, וגם בגלות פטרינן היכא דאמרינן דהרוח בבלתו. והכל משום דהוי בשוגג בלא כוונה. וצ"ל להרא"ש דהעמידה הוי מעשה דהרי נפל האבן מחיקו ע"י עמידתו הוי כמעגל במעגילה שכ' התו' במקומו (מכות ז' ע"א ד"ה משלשל) דהוי מעשה.

אבל הא דריפה ידיו ונפל הסכין לא מיקרי מעשה כלל כשהיא בלא כוונה ושחיתתו פסולה גם למ"ד משום חיציו.

וכוונת התו' בסנהדרין, היינו דבאמת הך הוכח' דיוקא דקא מדייקינן הא הפילה כשירה תידוק, ורק דשייכי לשני

אנפין, או למידק הא הפילה היינו שהפילה בכוונה, גם אם לא עבד מעשה יותר נפלה, דהיינו שפתח ידו בכוונה שתיפול הסכין וריפה ידו השחיטה כשירה, וזהו רק למ"ד אשו משום חיציו, אבל למ"ד אשו משום ממונו ע"כ הך דיוקא הא הפילה, אינו חשוב מעשה כ"א בעבד מעשה דהיינו שהפילה בכח.

וקושיי' התו' דלמ"ד אשו משום חיציו היכא שריפה ידו בכוונה, הגם דלרבא לא בעי כוונה לשחיטה ולא נתכוין לשחיטה, מ"מ ע"י הכוונה לנפילה מחשבינן לה המעשה הגרוע למעשה (משא"כ בלא כוונה כלל לנפילה) ושפיר דאשמעינן אע"ג דלא קא מכוון לשחיטה והמעשה הוי גרוע' מ"מ ע"י כוונה של הנפילה די(י), וא"כ יקשה אם נימא דכוונת הדיוק הא הפילה היינו רק כוונה לנפילה א"כ מאי פריך שם הא אמרה רבא חדא זמנא דלא בעי כוונה לשחיטה, לישני דהרי הך דינא דרבא רבותא דמעשה הגרועה מהני כוונת הנפילה לאחשבה מעשה. אלא ע"כ דכוונת דיוקא דהא הפילה היינו הפילה בכח דקא עבד מעשה ע"ז הקשו התו' שפיר דלמ"ד משום חיציו גם בלא הפילה בכח כ"א רק ע"י כוונת הנפילה בלבד, ג"כ שחיתתו כשירה. וע"ז תירצו

ט. מה דכתב רבינו דכיון דבנזקין חייב אף בנזקי ממונו חזינן דאין צריך מעשה כ"כ ולכך אף בנזקי גופו אינ"צ מעשה גמור כדצריך ברציחה וכו'. הנה רבותינו האחרונים (הגרש"ק ריש מס' ב"ק ואבהא"ז בהל' נזק"מ ועוד) חקרו בעיקר המחייב דנזקי ממונו, האם חייב אמעשה בהמתו כיון דממונו הוא, או דילמא דחייב אהיזק שבא ע"י גרמתו, דהיינו דכיון דמוטל עליו לשמור בהמתו ולא שמר ע"כ יוצא דההיזק נעשה על ידו בגרמתו. וידידי הרה"ג ר' יצחק אלתר שליט"א העיר דלכאורה ברור דרבינו ס"ל כצד האחרונים דהמחייב דנזקי ממונו היינו זה שלא שמר ועל ידו נעשה היזק, וע"כ מדמה רבינו חיוב זה לנזקי גופו. אבל אי נפרש דחייב מצד מעשה בהמתו א"כ שפיר איכא ע"י בהמתו מעשה מזיק גמור ולא חזינן כלל מזה דאינ"צ מעשה מזיק גמור בנזקין, ודו"ק.

ויש להסביר קושיית כת"ר דע"כ דנרמז בקרא חיובא דאש היכא דאזלא ע"י רוח מצוי' דחייב משום ממונו, דהרי אש לא נוכל ללמוד מכולם דמה להנך שיש בהם רוח חיים ורק נלמוד מהם ע"י בור, וא"כ הוי לן למיפטר כלים וכמ"ש התו' שם בשמעתתא דקאמר להלכותיהם (ב"ק ה ע"ב ד"ה גי' להלכותיהן) ע"ש [ובאמת יש להקשות מה לאש שאין בו ממשא וכמ"ש גבי' פלוגתא דר' יוחנן [ור"ל] (שם כ"ב ע"א), והארכנו בזה במקום אחר], א"כ ליכא למילף מהנך, וע"כ דנרמז מקרא דכי תצא גם היכא דהוי משום ממונו, ואהא קושייתו דנימא דע"ז קאי בהך קרא מיעוטא דטמון.

ויש לתרץ דהגם דלמ"ד דאית לי' משום חיציו ס"ל גם משום ממונו, היינו ע"כ דדייק לה מקרא דמבעיר-דהוי משום חיציו- וס"ל ג"כ קרא דכי תצא דמשמע מאיליו, דהוי משום ממונו, ואפשר דמהך גופה דפטרין טמון מוכח דחייבין גם משום ממונו, והתורה פטרה טמון ע"ז האופן דלא הוי חיציו ורק משום ממונו, וע"כ דחקינן דהתורה איירי דבתחילה הוא מבעיר וחייב משום חיציו, והיכא דנשתנה אח"כ מהך דחיציו דהר חייב משום ממונו. ובשלמא שינויי' דקא משנינן ניחא דהיינו דמקודם מבעיר ועד הגדר הוי חיציו, וכשהגדר מפסיק אח"כ הוי משום ממונו, ופטרה התורה טמון, אבל אם נשני כפי דברינן דהיינו דהתורה איירי דעל חלק הי' הולך האש מאיליו ממש- ומשם הלכה ע"י רוח מצוי' דהוי

דהך סוגי' אזלא למ"ד אשו משום ממונו, היינו דעבדינן הך צריכותא לשנויי גם אם רבא יסבור דאשו משום ממונו [כדאמרן דאינו הכרח מהא דקאמר רבא קרא ומתניתא מסייע לי' לר' יוחנן דיסבור כר' יוחנן], ובעינן הפילה בכח דהוי מעשה חשובה ע"כ הוצרך הש"ס לצריכותא אחריתא, וד"ל.

וע"ד קושייתו השני' על מה שכ' התו' לחד תירוצא דמשום חיציו אינו חייב רק היכא דאזל מאליו [רק גבי' נזקין חייב משום ממונו], אבל היכא דאזל ע"י רוח מצוי' אינו חייב משום חיציו, ורק דחייב משום ממונו. והקשה דא"כ מאי פריך (ב"ק כ"ג ע"א) טמון באש היכי משכחת לה, לישני בכה"ג היכא דלא אזלא כ"א ע"י רוח מצוי'. ובאמת לא היה לו להביא ממרחק, דכעין זה כתבו התו' בב"ק (כ"ב ע"ב ד"ה חציו), דדווקא בדאזל ע"י רוח מצוי' הרבה וקרוב לוודאי, שם מיקרי חיציו, משא"כ אם לא אזלא כ"א ע"י רוח מצוי' סתם ולא הוי קרוב לוודאי אינו חייב כ"א משום ממונו, שם יוקשה ג"כ קושייתו^{טו}.

ובפשטות נראה דלק"מ, דהא לר' יוחנן מקרא "דהמבעיר את הבעירה" מפקא לי' דהוי חיציו, ובהאי קרא קא פטר רחמנא לטמון, משמע דהוי בהך דהוי חיציו פטרינן לטמון ורק משנינן דבאמת מצד גופו של האש הי' מגיע, ע"כ נקרא "מבעיר" אלא שבתחילה הי' גדר חוצץ, לכן נפק' לי' חיובי' מנזקי גופו.

טו. משה"ק רבינו אתוס' ב"ק כב: מגמ' דף כג- כה"ק החזו"א ב"ק לדף ס: סק"א, וע"ש.

משום ממונו, ע"ז פטרינן טמון, אבל ע"ז יקשה דלא פסיקא לן, דהרי אם הי' אזלא מכחו עד השק המכסה הטמון, אם הי' גם השק מתבער ע"י חיציו הו"ל לחיובא גם בממונו דהרי כיון דע"י חיציו מתגלה, וכשהוא מגיע ע"י רוח מצוי, הו"ל לחיובא גם משום ממונו, כשהאש ליחכה

עד הפירות הטמונים ע"י דאזלא מכחו, אח"כ כשמתבערי' הפירות הטמונים ע"י רוח מצוי, דהוי משום ממונו, הוי לן לחיובא. אע"כ דלא פטרה התורה כה"ג טמון- ומשני לן כתי' הש"ס דהוי ניהא הכל וד"ל.

את כל זה שמעתי מפי ש"ב אדמו"ר הגאון הג' עה"י פ"ה נז"י וכו' מוהר"ם יהושע יהודא ליב שליט"א ודורש בשלומו הטוב, הנני מעתיק כפי השמוע' דורש בשלום הדר"ג מברכו בכל טוב

כתפלת משה אליעזר דן בהרלב"ג ז"ל

שמעתי ממנו פסקי פסקי, ואני עשיתים מסודרים ויפים בעז"ה

* * *

בענין נפל סכין מידו ושחט מפ"ק של רבינו המהרי"ל דיסקין קכז

הוספה בכת"ק רבינו המהרי"ל דיסקין זצ"ל

וכך כתב רבי יעקב ריינוביץ זצ"ל מעבר לעמוד התשובה הנ"ל:

בשבועות שתיים אח"כ שלח לי הרב הגאון הג' עה"י ופ"ה מוהר"מ יהושע יהודא ליב שליט"א, הוספה קטנה על הכתוב לעיל וז"ל הק':

והנה הרב הגדול מו"ה אליעזר דן בהרלב"ג נ"י כתב לו זה מקרוב ד"ת והשמיט שם שיעיין כבודו בתוס' ב"ק ד' מ"ד ע"א^ס שיש לעשות החילוקים בין נפל להפיל בכמה גוונא. ולמילף הדיוקים בכמה גווני

ע"כ לשונו הטהור והקדוש שליט"א ונ"י

7.18.17

מלך ויחזקאל קדוש ויחזקאל קדוש ויחזקאל קדוש
ובן מלך ויחזקאל קדוש ויחזקאל קדוש ויחזקאל קדוש

המשיח הידיעה הוא הביטוי והכח מן המצוי (הוא) שבו ובו ר' חיים מן המצוי והמשיח
המשיח הידיעה - ומכאן כל שם ודבר - המשיח - המשיח

[illegible]

בענין יחיד בהוראת ב"ד מפ"ק של רבינו המהרי"ל דיסקין קכט

סימן ו

תשובה בענין יחיד בהוראת ב"ד

מכת"י רבי אליעזר דן רלב"ג זצ"ל

דברים אשר יצאו מפ"ק של רבינו המהרי"ל דיסקין זצ"ל

בעז"ה יום כ' טבת תרמ"ד לפ"ק פה עיהק"ו¹⁰ ירושלים ת"ו

מציון וירושלים ברכה וחיים, לכבוד הרב הג' וכו' מו"ה יעקב ראינאוויץ נ"י
וכל אשר לו ברכה וחיים וכל טוב.

ראשית הידיעה היא הבריאה¹⁰ לכבוד מרן אדמו"ר הגאון הג' ע"ה פ"ה¹⁰ וכו'
הצדיק מוהר"ם יהושע יהודא ליב שליט"א, ומברכו בכל טוב ודור"ש הדר"ג¹⁰
- ידידו.

הנה על דבר אשר כתב הדר"ג בענין באמת קשה להבין הדמיון משל
חידושי תורה בהוריות דף ד'¹⁰, דסומכוס למה הדבר דומה וכו'
למדתי אצל מרן אדמו"ר וזה אשר דיבר לאדם שהביא כפרתו וכו'¹⁰. וגם לישנא
על דבר תמיהתו שם¹⁰: דהש"ס אלא למאן דאמר וכו' דהכא אי

---

10. עיר הקודש והמקדש.

11. ראשית מבשר על בריאותו של רבינו המהרי"ל דיסקין בלשון שאולה מבריאת העולם שהיא הידיעה
שיש לדעת קודם לכל ידיעה אחרת.

12. עמוד הימיני, פטיש החזק.

13. ודורש שלום הדרת גאונו.

ע. תשובה בענין יחיד שעשה כהוראת טעות של בית דין אחר שחזרו מהוראתם. דדעת סומכוס (הוריות
ג:) שאינו מביא אשם תלוי. ואיתא בגמרא (שם ד.), 'משל דסומכוס למה הדבר דומה, לאדם שהביא
כפרתו בין השמשות, ספק מבעוד יום נתכפר לו, ספק משחשכה נתכפר לו, שאין מביא אשם תלוי. ולא
מביא למאן דאמר בית דין מביאין, דלא אפרסמא מלתא, אלא אפילו למאן דאמר צבור מביאין,
דמפרסמא מלתא והווי אמרינן ליה, דהכא בספק מבעוד יום ספק משחשכה, אי שאל לא אשכח אינש
דמשייליה'. ע"כ.

עא. היינו השואל שלח מכתב לרבינו המהרי"ל דיסקין אודות תמיהתו דרך לימודו בסוגיא דהוריות, ורבי
אליעזר דן משיב לו שזוכר כשלמד אצל המהרי"ל דיסקין סוגיא דהוריות גם העיר אודות תמיה זו של
השואל, ומשיב מה שאמר המהרי"ל אז בשעתו בשעת השיעור אודות זה. ולא ידוע איזה שנה למדו
הוריות, אם סמוך לשאלת השואל או שנים קודם וכותב מזכרנו ממה שלמד אצלו. אבל בכל אופן
חזינן איך היו נהירין לרבי אליעזר דן תורת רבו כשבילי דנהרדא (וכן הוא בשאר המכתבי תורה).

עב. וכן הקשו בבאר שבע (ג. ד"ה ומיהו) ובשור"ת זכר יצחק (ח"א סי' נא אות א ד"ה ונראה לי). ובאגרות
משה (ח"מ ח"ב סי' א) הקשה כעין זה, דהא בהביא כפרתו בין השמשות אין הטעם במה שפטור מאשם
תלוי מחמת דלא יכול לידע, אלא מחמת שספק נתכפר אין שייך לחיוב אשם תלוי, ואם כן מאי שייך
לכאן דלא נתכפר בכלום.

שאל לא משכח, קשה להבין^{עג} [וע' בב"ח שהגיה מי דמי ע"ש^{עד}, ולפי הגהתו דחי קא מדחי לה הש"ס, דלא דמי לספק משחשכה, דגבי בין השמשות לא משכח אינש מי שיודע הספק, אבל הכא גבי הוראת ב"ד הי' לי' למישאל ע"ש. אבל בדברי רש"י בד"ה לא משכח אינש מבואר דלא גרסינן כן^{עה}, ולגירסת רש"י פירוש הש"ס לא משכח אינש על השואל קאי, דלא משכח אינש דליסק אדעתיה שישאל דילמא חזרו ב"ד מהוראתם^{עו}].

וגם קשה להבין פי' רש"י במה דמסביר הדמיון^{עז}. ובפרט קושיית המהרש"א^{עח} בהא דפירש דבין השמשות כהרף עין, דמה בכך^{עט}. ותי' המהרש"א,

עג. וגם הבאר שבע (ד. ד"ה הו) והרש"ש (שם ד"ה אלא) והחזון איש (הוריות סי' יד אות יב) נתקשו בביאור דברי הגמרא, עיי"ש.

עד. גירסת הב"ח בגמרא: ולא מבעיא למאן דאמר בית דין מביאין דלא אפרסמא מלתא אלא אפילו למאן דאמר צבור מביאין דמפרסמא מלתא לא הוה אמרין לה. מי דמי התם בספק מבעוד יום ספק משחשכה אי שאל לית אינש דידע אבל הכא לא אשכח אינש דנישיליה. ע"כ.

עה. ז"ל רש"י: לא משכח אינש דלשייליה, ולא סליק אדעתיה למישאל למה הביאו צבור פר', הלכך ליכא צד חיוב מעליא, דהא צד פטור שייך ביה טפי תולה בבית דין הוא, הלכך אינו מביא אשם תלוי. ע"כ.

עו. ובכתי"ק רבינו המהרי"ל דיסקין (הו"ד באוצר הפירושים על מסכת הוריות ד. ד"ה ש"ס) כתב ז"ל: לכאורה לרש"י נכון לגרוס 'כספק' והיינו דגם שם אין מי שיודע, והוא הדין כאן מי יודע שחזרו הבית דין - ונצטרך לומר דמייירי שגבו סתם מכל העולם - אבל רש"י אינו מפרש כך ע"ש, ועוד דכבר ביאר הטעם שאין זה ספק שעשוי להתודע בעולם, ולא שייך על זה אשם תלוי, ומה זה האריכו הש"ס עוד. ועל כרחק דחזור לפרש דלא נימא דאית ביה צד חיוב מעליא ויתחייב חטאת, דודאי לאו תולה בבית דין הוא, ומאריך להטעים דמיקרי תולה בבית דין, על כן נכונה כתב בהגהת הב"ח, דמתבת בספק עד תיבת משחשכה טעות סופר - אך עיקר פירוש רש"י צריך עיון, ואטו ספק מבעוד יום פטור מאשם תלוי, והלא עושה מלאכה בין השמשות חייב. ע"כ.

עז. בביאור דברי סומכוס כתב רש"י (ג: ד"ה איכא) ז"ל: היכא דהוי לפניו חתיכה אחת ספק של חלב ספק של שומן ואכלו, בדין הוא דמביא אשם תלוי, משום דאיכא למימר שמא חלב ממש אכל, דהוי בר חיוב מעליא. אבל הכא ליכא למימר שמא תולה בעצמו ממש הוא, שהרי על פי הוראה הוא עושה. הלכך מעשה שלו תלוי הוא, דצד חיוב שלו תלוי הוא, דלא הוי צד חיוב מעליא, הלכך אינו מביא אשם תלוי. ע"כ. ובביאור המשל כתב רש"י (ד. ד"ה ספק) ז"ל: ספק מבעוד יום נתכפר לו, והיא כפרה מעליא, ספק משחשכה נתכפר לו, ולא הוי כפרה מעליא, דביום צוותו כתיב דקיימא לן דפטור, דאין צריך להביא קרבן אחר וכו'. והא הכא (מפני) דבין השמשות לית ביה צד חיוב מעליא דליכא למימר שמא משחשכה נתכפר לו שהרי בין השמשות כהרף עין ואין אדם בעולם יכול לעמוד עליו אם מן היום או מן הלילה ופטור הכא נמי ליכא למימר שמא ממש תולה בעצמו שהרי כבר הורו בית דין. ע"כ.

עח. על רש"י שם.

עט. בגמרא הוריות (ש"ס דפוס סלאוויטא) של רבינו המהרי"ל דיסקין שיש תח"י, רשום בכתי"ק אדברי מהרש"א כאן שכתב "יש לדקדק דמ"מ כיון דבין השמשות אינו רק כהרף עין למה תולין מההיא טעמא כפרתו ביום טפי מבלילה גמורה". ורשם רבינו המהרי"ל שם בצדו על המילים "דמ"מ כיון" וז"ל "נ"ל דצ"ל מה בכך". וזה תואם איך שרבינו כתב כאן בקושיית המהרש"א "מה בכך". והכוונה דהמהרש"א הקשה, אמאי כתב רש"י שאין בספק זה צד חיוב גמור, הרי יש לדון שמא הקריב קרבנו בלילה ולא נתכפר כלל. ותירץ, דאין מקום לדון שמא הקריב בלילה, כיון שלא טעו אינשי בין יממא ולילא, וממילא אין לדון אלא שמא הקריב בין השמשות, ואין זה צד חיוב גמור, כמבואר בדברי רש"י.

בענין יחיד בהוראת ב"ד מפ"ק של רבינו המהרי"ל דיסקין קלא

הוי יום ומספקא ליה כנ"ל נויש ליישב דברי המהרש"א בדוחק]. והדרא קושיית המהרש"א לדוכתיה, דמאי מהני הא דבין השמשות כהרף עין. וגם לפי תירוצי מהרש"א, א"כ האיך דמי להכא, דשאני התם דלהכי אינו מביא, משום דמסתמא הביא מבעוד יום, עיין במהרש"א.

ולכאורה יש לומר, דלהכי פירש דבין השמשות כהרף עין - מהאי טעמא, להבין הדמיון להכא. והוא, דלרבי יהודא על כרחך הספק היינו כשהקריב בהזמן שהוא בין השמשות, ומסתפק ליה אם הוי יום או הוי לילה - וזה הספק וודאי לא דמיא להך דהכא. דהרי שמה וודאי אי אפשר להיוודע הספק לשום אדם בעולם דנישייליה, משא"כ הכא, אם היה שואל אם חזרו ב"ד בהוראתם היו מודיעים לו - ועל כן פירש דזה איירי לרבי יוסי⁹, ובזמן ביהש"מ לא הקריב, דהוי כהרף עין דאי אפשר להקריב בזמן כזה. ורק על כרחך הספק היה להכהן, משום דלא השגיח אם הקריב בהזמן המוקדם באלו הרגעים דידוע דהוי יום, או הקריב בזמן מאוחר באלו הרגעים דהוי ודאי לילה. וא"כ, אם היה הכהן בשעה שהקריב רמי אנפשיה להשגיח באיזה זמן הוא מקריב, לא היה מסתפק, ומ"מ אינו חייב להביא אחר.

דבין יממא לליליא לא טעו אינשי, קשה, דהרי בהמציאות לא פליגי רבי יהודא ורבי יוסי (שבת לד.)⁹ דחזינן דבהמשך היום מחשיך כמה זמן, ורבי יהודא חשיב לה לבין השמשות, ורבי יוסי סבירא ליה דהגם דמחשיך מ"מ יממא הוי כל זה הזמן, ואח"כ כהרף עין הוי בין השמשות, ואח"כ הוי לילה. וא"כ, אם לרבי יהודא דזמן בין השמשות הוי זמן מרובה, שייך להסתפק אם הקריב בזמן דהי' בין השמשות או הקריב אחר כך בהזמן שהיה לילה⁹. א"כ לרבי יוסי שייך להסתפק לו, אם הקריב בזמן שהחשיך שהיה עדיין יום, או הקריב אח"כ בשעה שהיה לילה. ואם נאמר משום דלרבי יהודא שייך הספק⁹, דהיינו שידוע להכהן באיזה רגעים הקריב, ורק המה הוויין מזמן בין השמשות לרבי יהודא, דהוי ספק אם הוא יום או לילה. משא"כ לרבי יוסי לא שייך זה, דזה הביה"ש הוי כהרף עין, ועל כרחך שהספק היה להכהן, אם הקריב במוקדם בהזמן שהוא עדיין נחשב ליום, או אח"כ מעט בשעה שנעשה לילה. אבל על זה לא שייך דברי מהרש"א בין יממא לליליא לא טעו אנשי, דהרי איכא למימר בזמן שהוא מחשיך הקריב דהוי לרבי יהודא בין השמשות [ושפיר איכא למטעי בין ביה"ש לליליא] - ולרבי יוסי

9. ז"ל הברייטא: איזהו בין השמשות, משתקע החמה כל זמן שפני מזרח מאדימין וכו', דברי רבי יהודא וכו'. רבי יוסי אומר, בין השמשות כהרף עין, זה נכנס וזה יוצא ואי אפשר לעמוד עליו. ע"כ.

9א. מבואר מדבריו, שאם הקריב בבית השמשות ודאי פטור, והצד לחייב זה שהקריב בלילה.

9ב. כלומר, שיתכן שרש"י מבאר שהספק אינו שייך דוקא לרבי יוסי משום הטעם דלהלן.

9ג. כלומר, דהדמיון לספק מבעוד יום ספק משחשכה שייך רק לשיטת רבי יוסי שאין ספק על הזמן שמא הוא יום שמא הוא לילה.

והיינו משום דאמרינן דתלי נפשיה, משום דמקודם היה וודאי יום, על כן ירד לזה, שסבור שהוא גם כן מקריב עדיין ביום, על כן פטרינן ליה. וא"כ הכא נמי, הגם שאם היחיד הי' שואל אם חזרו הבית דין מהוראתם היה נודע לו להיחיד, מ"מ לא מחייבין ליה, כיון דתלי נפשיה, משום דידע דמקודם הורו בית דין כך לא סליק אדעתיה למשאל.

בפלוגתא דרבי יוסי ורבי יהודה. וזה הפסול הוי בהפרש כהרף עין לכולי עלמא. ועל כרחך דהספק היה שלא השגיח הכהן באיזה זמן הקריב אם בזמן מוקדם או בזמן מאוחר וכנ"ל - לכולי עלמא גם לרבי יהודה.

ועוד אפשר לבאר דברי רש"י בביאור יותר. והוא, דהרי הכא איירי

בהוראה שכבר יצא ברוב הציבור ועשאו על פיהם, וכדאמרינן (ג:) לאיכא דאמרי, כל הוראה שיצאה ברוב הציבור. ועי' בתוס' שם (ד"ה כל)¹⁹, והבית דין מביאים פ"פ²⁰. וא"כ הספק הוא על זה היחיד, אם מתכפר בהפרש שהביאו, כמו כל הציבור שעשו קודם שחזרו בהם²¹. וגם היכן שהביאו ב"ד הפר עד שלא עשה היחיד, וכדאיתא במתניתין (שם) בין שהביאו כפרתן כו', מ"מ הספק הוא אם השגגה

ורק דנשאר לדוחק עדיין הא דסתמא דהש"ס אזיל לרבי יוסי - ורש"י לסתם רק לרבי יוסי¹⁹. ועל כן יש לומר, דהאמת הוא, דהרי על כרחך עיקר הכפרה הוי הזריקה, ואם כן על כרחך דהספק היה מתי הזריק הדם, ודם נפסל בשקיעת החמה²². ועיין בתוס' זבחים דף נ"ו (ע"א ד"ה מנין) דהיינו תחילת שקיעה קודם דמחשיך כלל¹⁹. ולא תלוי זה כלל

19. כלומר, דדוחק הוא הא דנמצא לפי הנ"ל, דדברי הגמרא נאמרו בסתמא כדעת רבי יוסי, וכן קשה מדוע לא פירש רש"י דהדברים אמורים רק לשיטת רבי יוסי.

20. כן למדו בגמרא (זבחים נו.) מלשון הכתוב (ויקרא ז טז) 'ביום הקריבו את זבחו יאכל'.

21. ז"ל התוס': ויש לפרש שקיעת החמה היינו תחילת שקיעה קודם צאת הכוכבים, כדאמר דמשקיעת החמה ועד צאת הכוכבים ד' מילין בפרק מי שהיה טמא (פסחים צד.). וחשוב יום לענין שמצותן ביום, ומפסוק מיותר ממעט ליה הכא מביום הקריבו. ובכל דוכתא חשוב יום עד צאת הכוכבים וכו'. ע"כ.

22. בגמרא שם הובאו דברי רב בביאור דעת רבי שמעון הפוסטרי בנידון זה, ללישנא קמא היינו משום שעשה ברשות בית דין. וללישנא בתרא היינו משום שעשה כהוראה שיצאה ברוב ציבור. וכתבו התוס' (שם ד"ה כל) ז"ל: כל הוראה שיצתה ברוב צבור, למעוטי דאם חטאו חצי צבור ועשה גם הוא חייבין. ע"כ. וכתב רבינו המהר"ל דיסקין בכת"ק (הו"ד באוצר הפירושים על מסכת הוריות שם ד"ה הוראה) ז"ל: לכאורה נפקא מינא בין הלשונוות, דאם לא עשו רוב ציבור על פיהם, לרבי שמעון גופיה דפוסטרי יחיד בהוראת בית דין פטור גם כאן ללישנא קמא. מה שאין כן ללישנא בתרא חייב, וזהו כונת התוס'. ותיבת חייבין, טעות סופר, וצריך לומר חייב. ועיין לקמן משל דסומכוס. ועל כל פנים דינא דמשנתנו אפילו למאן דמחייב יחיד בהוראת בית דין, מכל מקום כיון שבאמת עשוהו ציבור נפטר גם הוא. ע"כ. והעולה מהדברים, שנידון זה נאמר על יחיד שעשה כהוראת בית דין אחר שכבר עשו כן רוב הציבור, אלא שללישנא קמא דרב אין זה טעם הפטור לרבי שמעון.

23. כלומר, באופן זה שטעו רוב הציבור, מחויבים בית דין בפר העלם דבר.

24. כלומר, הספק הוא האם היחיד מתכפר בפר שמביאים בית דין כמו שמתכפרים בו כל הציבור.

של זה היחיד שעשה אח"כ ג"כ נתכפר^צ, משום דהפר מכפר על העיוות שנגרם בהוראתם, גם על זה ששגג אח"כ. כדאשכחן בשעיר המשלח כהן גדול^{צא} שמכפר על כל היום מה שנעשה גם אח"כ, עי' שבועות דף י"ג בתוס' שם (ד"ה דעבד)^{צב}, והוא מירושלמי בסוף יומא (פ"ח ה"ז)^{צג}. ובזה איכא לתרוצי גם דברי רש"י בשבת דף צ"ג (ע"א), דגרס רש"י שם (ד"ה יחיד), דר"ש ס"ל יחיד שעשה בהוראת ב"ד חייב. והקשו התוס' בד"ה ה"ג ר"ש אומר וכו' מרבי שמעון דהכא, דרבי שמעון פוטר ע"ש^{צד}. אבל השתא

ניחא, דהכא שאני, דהכא איירי היכא דעשו רוב הציבור על פיהם, וב"ד מביאים פר ור"ש פוטר מהאי טעמא, דניתכפר היחיד שעשה בהפר שהביאו ב"ד, או אחר שעשה, או בהפר שהביאו מקודם, וכנ"ל. אבל שמה בשבת, היכא דהציבור לא עשאו על פיהם ורק שגג היחיד, וב"ד אין מביאין פר כיון שלא עשאו רוב הציבור על פיהם, גם רבי שמעון מחייב. וכדמשמע לישנא (ג:) כל הוראה שיצאה ברוב הציבור יחיד העושה פטור, אבל אם לא יצאה ברוב ציבור יחיד העושה חייב. והך לישנא דקאמרין

צ. במשנה שם מבואר, דהנידון אם היחיד חייב חטאת שייך אפילו כשהביאו הבית דין כפרתם קודם שעשה כטעותם. ומבאר רבינו, דמכל מקום שייך לדון באופן זה שמא נתכפר בפר הציבור.

צא. רבינו מדמהו לשאר קרבנות, אף דהתוס' הביאו מקור לזה מפסוק שהיה משמע דאין הדין כן בשאר קרבנות, וע"ע במנח"ח מצוה שס"ד.

צב. בגמרא שם ביררו האם יש אופן שלא יתכפר אדם על חטאו ביום הכיפורים לדעת רבי, ופירשו דזה שייך בעבד עבירה סמוך לשקיעת החמה. וכתבו התוס' ז"ל: אבל לאחר שילוח שעיר לא מצי לאוקומה שהוא מכפר כל היום, דכתיב ביה (ויקרא טז ל) 'כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם' משמע דכל היום יכפר. ע"כ. וצ"ב לכאורה, מניין לרבינו דכן הדין בפר העלם דבר, הרי התוס' חילקו בין שעיר המשתלח לשאר קרבנות. וביותר קשה, דהמנחת חינוך (מצוה שסד אות ל) תמה מהיכי תיתי להתוס' לפרש בשיטת רבי דכפרת יום הכיפורים באה על ידי השעיר, הרי לא מצינו בדבריו אלא שיום הכיפורים מכפר. ובקהלת יעקב לר"ש קלוגר (עשי"ת דרוש ז) כתב, דבשום קרבן לא מצינו שיכפר על מה שעשה אחר כך, ובהכרח דכונת התוס' שעיצומו של יום מכפר, ושעיר המשתלח הוי רק תנאי בעלמא. ולפי זה אין ראיה דהכפרה נמשכת בכל היום מחמת השעיר כלל, ויש לעיין.

צג. לכאורה כונת רבינו לבאר מניין להתוס' דהא דנאמר 'כי ביום הזה יכפר' קאי אכפרת שעיר, ולהא מביא ראיה ממה דבתחילת דברי הירושלמי איתא 'העובר על מצוה בלא תעשה ושב מיד, התשובה תולה ויום הכיפורים מכפר, עליו הכתוב אומר 'כי ביום הזה יכפר עליכם'. ולאחר מכן איתא 'א"ר יוחנן זו דברי ר' לעזר בן עזריה ור' ישמעאל ור"ע אבל דברי חכמים שעיר המשתלח מכפר, אם אין שעיר היום מכפר', והרי שלדברי חכמים קאי קרא אכפרת שעיר. ובמרכבת יוסף (סי' כו ד"ה וארווח) כתב, דהתוס' דייקי מלשון יכפר עליכם דקאי הקרא אכפרת שעיר המשתלח, שכן אין עוד קרבן המכפר על כל החטאים.

צד. בגמרא שם אמרו בענין שניים שהוציאו לרשות הרבים בשבת דבר שאין היחיד יכול להוציאו לבדו. דרבי יהודא מחייב, ורבי שמעון פוטר. ולמד כן רבי שמעון ממיעוט הכתוב (ויקרא ד כז), דנקט לשון יחיד בחיוב חטאת. אמנם רבי יהודא למד ממיעוט הכתוב, שיחיד שעשה כהוראת בית דין פטור. ואמרו בגמרא לגירסת רש"י, דרבי שמעון לא דרש הכתוב כרבי יהודא, כי דעתו שיחיד שעשה כהוראת בית דין שטעו חייב. וכתב רש"י, דהיינו לשיטתו בהוריות. אמנם גירסת התוס', דרבי שמעון לא דרש הכתוב לענין יחיד שעשה כהוראת בית דין כי דין זה פשוט מסברא. ותמהו על גירסת רש"י, דתנן בהדיא בפ"ק דהוריות (ג.) 'הלך ועשה על פיהן בין הביאו כפרתן בין לא כו', רבי שמעון פוטר.

בשבת שם ר"ש לטעמיה^{צח}, היינו הך דאמרינן הכא בהוריות דף ב' ע"ב, אמר רב יהודא אמר שמואל זו דברי רבי יהודא וכו', אבל חכמים אומרים יחיד שעשה בהוראת ב"ד חייב. וגם ר"ש בר פלוגתיה דרבי יהודה, ונכלל בכלל חכמים - וזהו ר"ש לטעמיה, משום דרבי יהודא פליג וס"ל דפטור.

והשתא נחזור לדברינו, דדומה להכא, דהכא ג"כ הספק כשעשה היחיד אחר שחזרו ב"ד מהוראתם, הוי ספק אם הביא כפרה, דהיינו אם נתכפר בהפר שמיביאים ב"ד על הוראתם ועשיית שאר הציבור על פיהם, או לאו. והוי דומה ממש להיכא שהביא כפרה, וספק ביום, דהיינו שהיה קודם שקיעת החמה, או אח"כ, והוי ג"כ ספק אם הביא כפרה או לאו. ורש"י הוכרח להסביר לנו דהוי כהרף עין, והיינו כדברינו, דלכו"ע כיון דדם נפסל בשקיעת החמה הוי כהרף עין, משום דבאמת טעמא מאי דשם אינו מביא אשם תלוי - היינו דהרי ידוע

הרמב"ם בספר הקרבנות פוסק בכל איבעיא בש"ס, היכא שנתכפר אחד ונעשה הכפרה והוי ספק אם נתכפר, פוסק להקל. כמו בהאיבעיא דמלא חפנים דסוף פרק הוציאו לו (יומא מט.)^{צט}, דפסק (עבודת יום הכיפורים פ"ה הכ"ח), אם עשה הורצה^צ. ומקורו ממתניתין סוף פ"ד דטהרות ספק קרבנות להקל^צ. והגם דתנן שם כיצד כו', סבירא ליה להרמב"ם דלרבנותא תנינן לה, וכדרכו של הרמב"ם בכמה דוכתי^צ. ועל כן גם הכא מהני הכפרה. ועל כן דקדק רש"י, דזהו רק אם הספק הוא על הכפרה, וכדאמרינן, דהספק נולד בהמציאות, שלא השגיח הכהן אם הביא בהקדם הזמן שהוא יום, או באיחור הזמן, ומסתפקין על זה הקרבן, אמרינן להקל^צ. משא"כ אם היה שייך הספק היכא שזרק בין השמשות, והספק נולד על כל בין השמשות אם הוא יום או הוא לילה, הגם שעתי נפקא מינא לענין הכפרה, בזה לא אמרינן להקל, כיון שזה הספק נולד קודם שהביא הכפרה. על כן כתב רש"י דעל בין

צח. כונת רבינו לכאורה ללשונו של רש"י (שם ד"ה יחיד) 'ורבי שמעון לטעמיה, דאמר בהוריות, יחיד שעשה בהוראת בית דין חייב'.

צו. בגמרא שם נסתפק רב פפא לגבי חיובו של כהן גדול להביא מלא חפניו קטורת לקודש הקדשים ביום הכיפורים, אם יוצא ידי חובתו כשחפן חבירו הקטורת ונתנה לכפיו, או שצריך לקחת את הקטורת מהכלי בעצמו.

צז. וכן מצינו שכתב הרמב"ם (שגגות פי"א ה"ב) 'ראה לי שאלו החייבים קרבן מספק אינן מביאין קרבן, שמא יכניסו חולין לעזרה'.

צח. בטהרות (פ"ד מ"ז) נשנו כמה ספיקות שטיהרו חכמים, ואחד מהם זהו ספק קרבנות. ועוד שנינו (שם מי"ג), דספק זה שייך באשה שיש עליה ספק חמש לידות וספק חמש זיבות.

צט. כונתו להקשות, דממה שפירשו שספק זה שייך באשה שיש עליה ספק חמש לידות וספק חמש זיבות, משמע לכאורה שלא הקלו חכמים אלא באופן זה. אמנם הרמב"ם מפרש שנקטו כן לרבנותא, ולא למעט שאר ספקות. וכדרכו בכמה מקומות.

ק. כלומר, שכאשר הספק הוא אם נתכפר בקרבן או לא, נקטינן להקל.

בענין יחיד בהוראת ב"ד מפ"ק של רבינו המהרי"ל דיסקין קלה

השמשות לא שייך להסתפק גבי זריקה, דניפסל בתחילה שקיעה, וההפרש הוא כהרף עין - ורק עתה נולד הספק - וכן גבי יחיד שעשה אחר שחזרו ב"ד מהוראתם הוי עתה הספק אם נתכפר עם הציבור בהפר, ואפילו היכא שלא הביאו עדיין ב"ד הכפרה ונולד להיחיד ספיקו, לא שייך לומר שהספק הוא כבר קודם הכפרה, דמ"מ כיון שידע שבוודאי יביאו ב"ד הכפרה הפר על שעשו רוב הציבור קודם שחזרו בהם, שפיר הוי

הספק אם נתכפר עמהם, ואמרינן בזה ג"כ להקל. והוי דומה להך דהכא. ושפיר ניחא הדמיון^{קא}. וגם דברי רש"י הוי לכו"ע. והגם שלשון רש"י דחוק קצת לפי הביאור, אבל ידוע שבמסכת הוריות לשונות שברש"י מגומגמים וד"לקב.

זה אשר שמעתי מפי אדמו"ר הגאון הג' וכו' שליט"א בזה הענין, ועוד יצא מענין לענין. והנני מעתיק להדר"ג השייך לדבריו.

הנני ידידו דור"ש מברכו בכל טוב כאו"נ^{קג}
ונפש משה אליעזר דן בהרלב"ג ז"ל

קא. ובחידושי המהרי"ל דיסקין בכת"ק (הו"ד באוצר הפירושים על מסכת הוריות ד. ד"ה הוראה) כתב כעין זה בקיצור, וז"ל: והעיקר נראה לי דסומכוס בא לומר דזהו מין ספק אחר, שמא כבר הביא קרבן, אבל העבירה ודאי עשאה, לא על ספק כזה נאמר אשם תלוי, והוא הדין כאן אם תולה בבית דין נתכפר בחטאת הבית דין, ואף שכבר הביאו כפרתן משמע דנכלל עמהם. ע"כ. וכעין זה כתב גם בשו"ת זכר יצחק (ח"א סי' נא אות א ד"ה ונראה לי) וז"ל: ונראה דמה דמביא אשם תלוי הוא רק בספק אם חטא, אבל כל שחטא בודאי רק הספק בכפרה, לא מהני אשם תלוי לתלות. ואל תתמה על זה, דהרי מצינו כן בספק חלב ספק דם דאינו מביא לא חטאת ולא אשם תלוי (כריתות יט. ועיין רמב"ם פ"ח ה"ה משגגות), דכיון דחטא בודאי יש כאן, רק דספק לן בהבאת הקרבן לא מהני אשם תלוי, וכן גם כאן. ולזה בהוריות שם דנסתפק אם הוא תולה בבית דין, דחטא ודאי יש כאן, רק דספק אם הוא פטור כתולה בבית דין, בזה לא מהני אשם תלוי לפוטרו מחטאת עד שיתודע. ובזה הוא שנחלקו שם אי זה נקרא כספק בחטא כיון דהוא כאנוס, או דזה הוא רק פטור מקרבן, ובספק בפטור לא מצינו אשם תלוי. ע"כ.

קב. וממה שכתב בחידושי המהרי"ל דיסקין (הנ"ל) משמע לכאורה שפירש בדרך זו שלא כמשמעות דברי רש"י.

קג. כאוות נפשו.

בדין מחלל שבת בפרהסי' הפסול לשחיטה (כמבואר בגמרא חולין דף ה. דאין מקבלין קרבנות ממומר לחלל שבת בפרהסי', ובתוס' שם דף יד. מחלק בין שוחט בשבת בשוגג ששחיטתו כשירה, לבין מחלל שבת בפרהסי' ששחיטתו פסולה, וכן נפסק בשו"ע יור"ד סימן ב' סעיף ה' דמחלל שבת בפרהסי' דינו כעובד כוכבים, וכן הוא ברמב"ם הלכות שחיטה פ"ד הי"ד "משומד לע"ז או מחלל שבת בפרהסי' או מין והוא הכופר בתורה ובמשה רבינו כמו שביארנו בהלכות תשובה הרי הוא כגוי ושחיטתו נבילה"). מענין לענין הנני מפרסמין כאן מכת"ק אא"ז הגאון רבי אליעזר דן רלב"ג זצ"ל מה ששמע מפ"ק של רבינו המהרי"ל דיסקין בזה, חידוש דין בפסולי עדות דמחללי שבת בפרהסיא לענין עדות תפיסת קידושין, ותשובת אאמו"ר שליט"א על פי זה.

עד הנה היתה תשובה זו מאא"ז רבי אליעזר דן זצ"ל בשם המהרי"ל בדגדג מפי השמועה, מהעתקה שהיתה תחת ידינו, לאחרונה הגיע אלי עצם כתב יד קדשו, ולחיבת הקודש אפרסמו כאן.

סימן ז

בענין פסולי עדות בקידושין
מכת"י רבי אליעזר דן רלב"ג זצ"ל
דברים אשר יצאו מפ"ק רבינו המהרי"ל דיסקין זצ"ל

בעזה"י פה עיר הקודש ירושלים תובב"א
יום ג' י"ג אייר - כ"ח למטמונים, תמהר ישועה לפ"ק

מהשוכן בציון ובחר בירושלים ישפיע ברכה וחיים, וכל טוב לכבוד הרב הגדול בתורה ויראה וכו' מו"ה אברהם יעקב גרשון לעסער, הרב דביהמ"ד הגדול בני יעקב בק"ק סיקאגע יצ"ו¹⁷, ברכה וחיים לו ולכל אשר לו כל טוב.

ראשית הידיעה היא הבריאה אל כבוד
אדמו"ר הגאון הג' הצדיק פ"ה
עה"י נ"י וכו' מוהר"מ יהושע יהודא ליב
שליט"א דיסקין ודורש בשלום הדר"ג
ומברכו בכל טוב.
את אגרותיו הנעימים לכבוד אדמו"ר
הגאון שליט"א מיום כ' שבט, על
דבר עסק ביש בענין הקידושין שקידש
א' רע מעללים לבתולה בת יחידה בלא
דעת אביה ואמה, וגם כפי מאמרה לא

קד. תשובה משנת 'תמהר ישועה' (תרמ"ה) שנכתב להרב יעקב גרשון לסר זצ"ל (שהיה רב בשיקגו משנת תר"מ עד שנת תרנ"ח) על שאלה אשר שלח לרבינו המהרי"ל דיסקין בירושלים, בענין אחד שקידש בתולה ולפי דבריה לא התכוונה לקידושין והוא סירב לתת לה גט, ונתברר שעדי הקידושין היו מחללי שבת בפרהסי'. (ויש לחוש לקידושין דאנן סהדי דגם ראו בזה הקידושין עדים כשרים, וכמש"כ בשו"ת חת"ס בסופו (אה"ע ח"א סי' ק') דכל חופה בזמן הזה לא מיפסלי צירוף הפסולים, דכל עדות שהוא ע"י אנן סהדי אין צריך דין עדות, והפסולים אינם מצטרפים, ע"ש).

כיוונה לשם קידושין. הגיעו כל המכתבים וגם מה שכתב דברי חידושי תורה בזה, וכל שאלתו מכל הפרטים באורך כולם הגיעו במועדם לכבוד אדמו"ר הגאון שליט"א קרוב לחג הפסח. ומחמת טרדת המועד ואחר החג סבבו רבות הטרדות, על כן נתאחר תשובת אדמו"ר הגאון הג' שליט"א עד כה.

ועתה הנני להעתיק להדר"ג את דברי אדמו"ר בזה. והעיקר בזה אשר הדר"ג לא יפסוק הדין במקומו בעירו קודם שיתראה עצמו בהעיר או בהכפר אשר אירע המעשה, וייסע לשם, ויהדר שישגי שמה שלושה שיהיו כשרים ויבינו מעט בתורה ויהיו מאותם היודעים בהעדים כי המה מחללי שבתות בפרהסי' אשר פסולים לעדות בדבר הקידושין. ואלו השלושה (עם הדר"ג שיראה בזה) יקראו לעידי הקידושין (הפסולים), והעדים יעידו לפניהם דבר הקידושין שראו בזה האיש

מה שקידש לפניהם, ויעידו ככל המאורע (ולא יחושו על איסור אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס, כיון דמהני זה הקבלת עדות לענין אולי ימצא עוד עדים שיהי' נקרא נמצא אחד מהם קרוב או פסול ויבוטלו גם שאר העדים, ודבר כזה מצינן גם בגמ' במס' מכות דף ו' א', דשאלין להו אי לאסיהודי אתיתו). ואחר כך יבין הדר"ג לאלו השלושה דיינים שידונו ויפסקו על פי ידיעתם שהעדים המה מחללי שבתות ויפסקו שהקידושין בטילים, אפילו אם יש עוד עדים ששמעו בזה בשעת הקידושין^{קה}.

כל זה שמעתי מפני הגאון אדמו"ר שליט"א, וזה העיצה הטובה שנראה על פי הדין לבטל הקידושין. ונא אחר כן להודיע לכבוד הגאון שליט"א האריך נפל דבר.

והנני מסיים בברכה ושלוש דברי הדורש שלום תורתו והצלחתו

מברכו בכל טוב בתפלת
משה אליעזר דן בהרלב"ג
הכותב וחותם בפקודת אדמו"ר הגאון שליט"א

קה. כוונת רבינו בזה, שהצריך שהעדים הפסולים יעידו בפני בית דין שראו הקידושין, ואז יפסקו הבית דין דאפילו יש כשרים הרי נמצא אחד קרוב או פסול עדותן בטילה, ולא סגי שעדים כשרים יעידו על הפסולים שהם ראו הקידושין, הוא כשיטת התוס' מכות דף ו' א' ד"ה שמואל דס"ל דלדין נמצא אחד קרוב או פסול עדותן בטילה, הוא דווקא "באותן שמעידים לפני בית דין אבל בשביל ראייה לחודה לא". משא"כ דעת הריטב"א (קידושין מ"ג.) והרא"ה (שם) דאמרינן נמצא אחד קרוב או פסול עדותן בטילה בעידי קידושין אפילו בשעת ראייה לחוד ולא בעי הגדתם בפני בית דין. ועיין עוד באבני מילואים סימן מ"ב סק"ו, ובחת"ס אה"ע סי' ק', ובשו"ת משיב דבר מהנצי"ב אה"ע סי' ל"א, מה שכתבו בזה.

תשובת אאמו"ר שליט"א אודות הנ"ל

הרב אריה רלב"ג

אב"ד בד"צ שע"י אגודת הרבנים דארה"ב וקנדה

בי"ד לעגונות אמשטרדם הולנד

חידוש בהלכה מהמהרי"ל דיסקין וצוק"ל אודות ביטול קידושין בקידושי שחוק

ובעבור זמן רב שלא הסכים הבחור ליתן גט, והבחורה בהיותה צעירה לימים ניגשה אלינו בבקשה להורות לה מה הדרך אשר תעשה להסיר מעליה חבלי עיגון, וישבנו על כסא למשפט לברר דינה של אומללה זו, ועלה ברעיונינו לעיין בתשובה שנכתבה ע"י אא"ז הגאון רבי אליעזר דן רלב"ג זצ"ל ראש ישיבת עץ חיים בירושלים, בהוראת ובשם ש"ב הגאון המהרי"ל דיסקין זצ"ל (שהיה העתק לאאמו"ר הגאון רבי חיים יהוסף רלב"ג זצ"ל). המכתב נכתב בשנת תרמ"ה להג"ר יעקב לעסער שהיה אז רב בשיקאגו (אח"כ נהיה נשיא הראשון דאגודה"ר דארה"ב בשנת תרס"ב), על מאורע כעין שלנו שאירע בעיירה ע"י שיקאגו.

בא לפנינו מעשה שאירע בימות הקיץ שנתאספו כמה צעירים לבדם יחד בשדה בלא הזמנת הורים ואורחים, ואחד הבחורים ניגש לבחורה אחת וביקש להציע לה נישואין, ובתוך דין ודברים שהיה שם אמרו לו חבריו שיאמר לה בפה מלא 'הרי את מקודשת לי', ומיד אותו בחור לקח פחית של בירה כמעט ריקה ופנה לנערה ואמר לה הרי את מקודשת לי (וכעת א"א לברר אם היתה הפחית עם התכולה שבה שווה פרוטה), והיא קיבלה את הפחית ממנו וענתה לו "בטח". וכאשר נשאלו על אותו המעשה אמרו שהיה זה בצחוק ובלי רצינות, ועוד שהרי היה זה בלי ידיעת הוריהם והמשפחה, ולא היתה כוונתם לשם נישואין.

לשון המכתב בשם רבינו המהרי"ל דיסקין וצוק"ל:

בעזה"י פה עיר הקודש ירושלים תובב"א

יום ג' י"ג אייר כ"ח למטמונים, תמהר ישועה לפ"ק

מהשוכן בציון ובוחר בירושלים ישפיע ברכה וחיים, וכל טוב לכבוד הרב הגדול בתורה ויראה וכו' מו"ה אברהם יעקב גרשון לעסער, הרב דביהמ"ד הגדול בני יעקב בק"ק סיקאגו יצ"ו, ברכה וחיים לו ולכל אשר לו כל טוב.

ראשית הידיעה היא הבריאה אל כבוד אדמו"ר הגאון הג' הצדיק פ"ה עה"י נ"י וכו' מוהר"מ יהושע יהודא ליב שליט"א דיסקין ודורש בשלום הדר"ג ומברכו בכל טוב.

את אגרותיו הנעימים לכבוד אדמו"ר הגאון שליט"א מיום כ' שבט, ע"ד עסק ביש בענין הקידושין שקידש א' רע מעללים לבתולה בת יחידה בלא דעת אביה ואמה, וגם כפי מאמרה לא כיוונה לשם קידושין. הגיעו כל המכתבי' וגם מה שכ' דברי חידושי תורה בזה, וכל שאלתו מכל הפרטים באורך כולם הגיעו במועדם לכבוד אדמו"ר הגאון שליט"א קרוב לחג הפסח. ומחמת טרדת המועד ואחר החג סבבו רבות הטרדות, ע"כ נתאחר תשובת אדמו"ר הגאון הג' שליט"א עד כה.

ועתה הנני להעתיק להדר"ג את דברי אדמו"ר בזה. והעיקר בזה אשר הדר"ג לא יפסוק

הדין במקומו בעירו קודם שיתראה עצמו בהעיר או בהכפר אשר אירע המעשה, ויסע לשם, ויהדר ששיג שמה שלושה שיהיו כשרים ויבינו מעט בתורה, ויהיו מאותם היודעים בהעדים כי המה מחללי שבתות בפרהסי', אשר פסולים לעדות בדבר הקידושין. ואלו השלושה (עם הדר"ג שיראה בזה) יקראו לעידי הקידושין (הפסולים), והעדים יעידו לפניהם דבר הקידושין שראו בזה האיש מה שקידש לפניהם, ויעידו ככל המאורע (ולא יחושו על איסור אל תשת ירך עם רשע להיות עד חמס, כיון דמהני זה הקבלת עדות לענין אולי ימצא עוד עדים שיהי' נקרא נמצא אחד מהם קרוב או פסול, ויבטלו גם שאר העדים, ודבר כזה מצינן גם בגמ' במס' מכות דף ו' א', דשאלנן להו אי לאסהודי אתיתו), ואח"כ יבין הדר"ג לאלו השלושה דיינים שידונו ויפסקו ע"פ ידיעתם שהעדים המה מחללי שבתות ויפסקו שהקידושין בטילים אפילו אם יש עוד עדים ששמעו בזה בשעת הקידושין.

כל זה שמעתי מפי הגאון אדמו"ר שליט"א, וזה העיצה הטובה שנראה ע"פ הדין לבטל הקידושין. ונא אחר כן להודיע לכבוד הגאון שליט"א האיך נפל דבר.

והנני מסיים בברכה ושלוש דברי הדורש שלום תורתו והצלחתו

מברכו בכל טוב בתפלת

משה אליעזר דן בהרלב"ג

הכותב וחותם בפקודת אדמו"ר הגאון שליט"א

ס"ל דבין בדיני נפשות בין בדיני ממונות אמרינן נמצא אחד קרוב או פסול עדותן בטלה, ואילו רבי יוסי ס"ל דאמרינן עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה בדיני נפשות בלבד, ובטעמא דמילתא דר"י פרש"י (ד"ה בדיני נפשות) דהוא מאחר דבדיני נפשות אמרה תורה 'והצילו העדה', משו"ה מהדרינן אזכותא, ע"כ. משא"כ בדיני ממונות דאין דין של והצילו, אין אנו פוסלים את העדות אפי' אם נמצא אחד מהעדים קרוב או פסול. ואילו תוספות (ד"ה אמר ר' יוסי) פליגי על רש"י בביאור טעמו של ר"י וכתבו דההבדל בין ד"נ וד"מ הוא משום דדווקא בד"נ מבטלים אנו את העדות, מסברא דשלשה דומיא לשנים, וכי היכי דגבי שנים אם נמצא אחד מהן פסול עדותן בטלה לגמרי, דעד אחד אינו מועיל לכלום בד"נ, ה"ה נמי בשלשה כשנמצא אחד מהעדים פסול עדותן בטלה לגמרי, משא"כ בדיני ממונות שיש כח אף לעד אחד שהרי הוא מחייב שבועה, משו"ה אף אם נמצא קרוב או פסול לא אמרינן דבטלה כל העדות. ומעתה עלינו

עפ"י הרכבנו גם בנידן דידן בי"ד מאותה העיירה שאירע המעשה מאלו שהיו כשרים והבינו מעט בתורה, והם ידעו בכמה מהעדים שהם מחללי שבתות בפרהסיא, אשר פסולים לעדות בדבר הקידושין. ובהוראתנו אלו השלושה קראו לעידי הקידושין הפסולים, והעידו בפניהם בדבר הקידושין ובכל המאורע, ואח"כ הדרכנו לאלו השלושה שידונו בדבר ויפסקו עפ"י ידיעתם שהעדים הם מחללי שבתות, ופסקו שהקידושין בטילין, ולכן אפילו אם יש עוד עדים אחרים כשרים שיבואו ויעידו על הקידושין מצטרפי אהדדי, והרי לנו דין של נמצא אחד קרוב או פסול עדותן בטלה, ועי"ז נתבטלו הקידושין, והיא אינה נחשבת אשת איש ואף מותרת לכהן. וזה החילותי לבאר עומק עצת ש"ב השרף מבריסק מהריל"ד זצ"ל, וה' יצילנו משגיאות.

נמצא א' קרוב או פסול עדותן בטלה מקור הדין עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה שנינו במס' מכות (דף ו.ו) דרבי

לדון בנידון דידן שהעדות היא עדות של גיטין וקידושין, האם דמיא ההיא דינא לדיני ממונות או לדיני נפשות.

והנה מדברי התוספות (שם ד"ה שמואל) נראה ברור שלכל הפחות העדות של גיטין דומה היא לעדות של דיני נפשות, וכי היכי דהתם בטלה כל העדות, ה"ה הכא. וז"ל התוס' קשה האיך מצינו ידינו ורגלינו כשנותנין גט שיש במעמד קרובים, והיה לנו לומר דעדות הכשרים בטל, והאי דומיא דדיני נפשות דשרינן א"א שיש בה מיתת ב"ד, ע"כ. הרי לנו מבואר היטב בדברי התוס' דעדות דגיטין ונפשות כי הדדי נינהו, וא"כ הדר דינא דכי נמצא אחד פסול עדותן בטלה לגמרי כדיני נפשות. וכן מבואר מדברי הרא"ש בגיטין (פ"א סי' י"א) שתמה בדברי התוס' וז"ל האיך תמצא קידושין וגיטין כשיריין, שנעשין בפומבי, ע"כ. ונראה דפשיטא ליה להרא"ש נמי כתוס', דגיטין דמי לדיני נפשות, והוסיף עוד וכתב דאף קידושין כן הוא, דבשניהם ע"א אינו מועיל כמו לד"נ, ובנמצא א' קא"פ עדותן בטלה.

ובזה הלכה כשמואל באיסורי נדהוא רבו של ר"נ דאמר הלכה כרבי יוסי, ולפי"ז הדרא קושיא לדוכתא דלשיטת רש"י לעיל אף בגיטין וקידושין תתקיים עדותן בשאר, דאין בהם דין של "והצילו", ולא אמרינן עדותן בטלה. וכן מצאנו בפת"ש (אהע"ז סי' מ"ב ס"ק ט') דגם הריב"ש (סימן רס"ו) ס"ל האי חילוקא דבקידושין תתקיים העדות בשאר, ע"ש.

אמנם אליבא דאמת רוב הפוסקים ראשונים גם אחרונים חולקים על דברי הנוב"י וס"ל דגם בעידי קידושין אמרינן נמצא אחד קרוב או פסול עדותן בטלה, ואפילו הנוב"י הנ"ל לא כתב כן בהחלט, ואף רוב האחרונים בתשובותיהם שדנו בזה איירי היכא דמינו בשעת הקידושין עדים, ואח"כ נמצא אחד קרוב או פסול, והשאלה היתה אם נתבטלו עי"ז הקידושין, אמנם בנ"ד מדובר שלא מינו שום עדים אלא עדים ראוי מעשה הקידושין, וא"כ לכאורה יש לדון על נידון דידן דהיא עדיפא טפי.

שעת ראיית המעשה או שעת הגדת העדות בנ"ד

הנה במסקנת הסוגיא במכות (שם) מוקמינן לה במקיימי דבר, דהיינו שמעידים ומקיימים המעשה שנעשה, ואמרינן להו למיחזי אתיתו או לאסהודי אתיתו, אי אמרי לאסהודי אתו, נמצא אחד קרוב או פסול עדותן בטלה, ע"כ. ויש בזה שתי שיטות עיקריות בראשונים. שיטה הראשונה היא שיטת רש"י והרמב"ם דס"ל דיש לדון בקא"פ עפ"י הכוונה בשעת ראיית הקידושין:

דהנה רש"י (ד"ה היכי) פירש ששואלים אותם כדי "למבדקינהו אם מתחילה לעדות נתכוונו", כלומר בנ"ד בודקים אותם

אמנם יש להעיר ממה שכ' בשו"ת נודע ביהודה (מהדו"ת סימן ע"ו ד"ה ויותר מזה אמינא) שכתב לחדש ולחלק בין רש"י לתוס' לענין גיטין וקידושין, דרק לשיטת תוס' אמרינן בגיטין וקידושין דעדותן בטלה, דדמי לד"נ דע"א אינו מועיל לגמרי, אבל לשיטת רש"י דטעמא בד"נ משום והצילו העדה, טעם זה שייך אך ורק בד"נ, אבל בגיטין וקידושין לא אמרינן דבטלה עדותן, ותתקיים העדות בשאר העדים (לכה"פ אליבא דר' יוסי). ואע"פ שהקדמונים הרי"ף והרא"ש פסקו כר"נ בדיני דאמר הלכה כרבי, ולפי"ז בלא"ה כיון שבין בד"נ ובין בד"מ בטלה עדותן, א"כ אף בשאר עדויות שבעולם בטלה עדותן, מכ"מ ס"ל להנוב"י הנ"ל דבנ"ד [גיטין וקידושין] לא הוי דיני,

שביארו הנתיבות (סק"ד) והערוה"ש (ס"ד) שעשו כן רק כדי לאמת את מה שקרה בשעת ראיית הקידושין, ומה שבי"ד בודקין את העדים הוא דין בדיעה מצד הבי"ד, כלומר גילוי מילתא בעלמא ע"י העד, שבא לגלות לבי"ד כוונתו בראיית הקידושין. ולפי"ז אולי ידיעת הבי"ד סגי דרך אנשים אחרים, או מפי "כתבם", או אפילו ע"י מישוה קרוב לב"ד ה"בודק", משום דאינו דין בהגדת עדות.

אולם כנגד שי' זו מצינו את שיטת התוס' והרא"ש שהיא הדעה השניה המובאת בשו"ע (שם) דס"ל דאין לדון בקא"פ אלא אחר הגדת העדות בבי"ד. דהנה הקשו התוספות במכות (דף ו. ד"ה שמואל) וכן בב"ב (דף קיד.) ואף הרא"ש במס' מכות (פ"א סימן י"א) את השאלה המפורסמת, האך מצאנו ידינו ורגלינו בגיטין וקידושין שנעשו במעמד קרובים, ותיירן ר"י שעדותן בטלה דוקא באותם שמעידים בבי"ד אח"כ, אבל מה שראו בשעת מעשה אינו פוסל, ע"כ. ולפי שיטה זו של התוס' בשם ר"י והרא"ש נמצאנו למדים דתרי מילי בעינן כדי לפסול את העדות, הראשון הוא הכוונה שלהם להיות עדים בשעת מעשה הקידושין בראייה לשם קידושין, ועוד נצרכים הם שיבאו אח"כ להעיד בבי"ד, אבל כל זמן שהפסולים לא העידו בבי"ד לא נפסלו בשביל הראייה לחוד, והקידושין מתקיימים ע"י הכשרים שנתכוונו להעיד (או שנמנו להעיד), ולענין הקרובים אמרינן כל שלא באו לבי"ד להעיד, אז מסתמא לא נתכוונו להעיד בשעת הקידושין, ולא פסלו הקידושין, וכן היא שיטת הרמב"ן בב"ב (דף קיג:) והר"ן בחידושו (שם).

ויש לחקור לדעה זו מהי כוונתם כשהוסיפו על התנאי הראשון, את התנאי השני "וגם אח"כ העידו בבית דין".

לדעת כאשר ראו את מעשה הקידושין האם "למיחזי אתיתו", והחשיבו העדים עצמם כרואים ומסתכלים לצפות במאורע, וא"כ אינם נחשבים כחלק מן המעשה אלא כדבר חיצוני, וקא"פ אינו מבטל הקידושין, או האם החשיבו עצמם כעדים על הנעשה, וקא"פ יבטל הקידושין. ונ"ל דכאור"א יכול לומר על עצמו מה היתה דעתו באותה שעה, שכן מדויק בלשון רש"י שכתב 'נתכוונו'. ואה"נ לפי"ז לא מצאנו ידינו ורגלינו בגו"ק הנעשין במעמד קא"פ דאם נתכוון אותו קרוב לשם עדות הרי שבכחו לבטל את מעשה הקידושין, אלא א"כ מפרש הבעל ומייחד וממנה עדים כשרים בשעת הקידושין, וכן עמא דבר. ובחידושי הריטב"א בסנהדרין (דף ט.) כתב שפרש"י לאסודי אותו, בשעת מעשה, וכי אמרי עדים דלאסודי נתכוונו בשעת ראייה, הווי להו עדים מחמת אותה כוונה בלבד, ואע"פ שלא באו לב"ד להעיד. ושוב כתב כן הריטב"א בקידושין (מג:.) ובגיטין (יח:.) בשם רבו הרא"ה, ואף הרשב"ם בב"ב (דף קיג: ד"ה ג.) והרמב"ם (פ"ה מעדות ה"ג והלאה) לפי פירוש הכסף משנה כתבו כך, וכן הובא בבי"י (חור"מ סי' ל"ו) שדעת הרמב"ם כפרש"י ונכדו הרשב"ם, וכן הוא בשו"ת הרדב"ז (ח"ד סימן נ"ז) בשם הרי"ף הרמב"ם רש"י ורשב"ם והר"ן שהכל תלוי בכוונת העדים בשעת ראיית המעשה, ואם נתכוונו להעיד ונמצא א' מהם קא"פ עדותן בטלה. וכ"כ בהג' רבינו פרץ על הסמ"ק (סי' קפ"ג) שצריך לברר עדים לקידושין, דאל"ה הרי רגילות היא שעומדים שם קרובים ועדותן בטלה, וכן פירשו רבותינו וכן נהגו העולם.

ושיטה זו היא הדעה הראשונה בשו"ע (אהע"ז ל"ו ס"א) שפסק דהעדות היא רק הראייה בשעת הקידושין, ואם קא"פ אמר דלאסודי אתא אז בטלה הקידושין. ומה שצריך העד לבוא לבי"ד אי"ז אלא כמו

קא"פ, ונמצא איפוא דההגדה בבי"ד אינה חלק מהעדות התלויה בשעת הראייה, ופשיטא דלא בעי להגיד תכ"ד, דלא צריך שום צירוף בשעת הגדה, מפני שההגדה היא רק לאמת את הראייה. אמנם לפי ההסבר השני בחקירה, עיקר העדות אתרווייהו קאי כמ"ש הלבוש וערוה"ש הנ"ל, כלומר שהעדות מתקיימת גם ע"י שעת ראייה וגם ע"י ההגדה בבי"ד, ולא רק שע"י ההגדה חל עליו שם "עד", אלא לכאור"א (הראייה וההגדה) צריך צירוף העדים תכ"ד, וכדי לפסול הקידושין בקא"פ חייב שגם ההגדה בבי"ד יהיה תכ"ד. וכן פסק הערוה"ש (סי' ל"ו ס"ד) דפשיטא ליה לכו"ע דחייב הגדת העדות הכשר עם הפסול להיות ביחד או תכ"ד כדי לפסול בקא"פ.

הגדה בבי"ד ביחד או תכ"ד

הנה מצאנו שלגבי הגדת העדות בבי"ד, אי בעינן הגדה ביחד או תכ"ד כדי לדון בנמצא אחד קא"פ, הוי פלוגתא רבוותא. בסוגיא במכות (דף ו.) מסקינן אמתני' דבעינן כל חד וחד שיעיד בתכ"ד של חברו, וכתבו התוספות (ד"ה אמר רבא) דמשמע דקאי אף לענין קא"פ, והקשו מהא דמשמע בגמ' דידן דקא"פ אינו תלוי בהעדאה אלא בראיית המעשה, ותירצו וז"ל לכך נראה דלא קאי רק אדין עדים זוממין וכו', אבל לענין נמצא אחד קא"פ אף אם נמצא מהני שהעידו לאחר כ"ד עדותן בטלה וכו', דדווקא גבי נמצא א' קא"פ חשיב כחד עדות וכו', משום שהם אומרים אמת, וא"כ עדותן התחיל מראייה שלהם וראייה שלהם היתה בבת אחת עם העדים, אבל בעדים זוממין שאינן אומרים אמת, א"כ לא בא עדותן אלא כשיעידו בבי"ד, וכיון דלא העידו בבת אחת וכו', לא חשבינן כחד עדות, עכ"ל. ועוד כתבו התוס' (שם ד"ה שמואל) דהחשש ששני אחים יפסלו העדות בבי"ד הוא היכא דפעמים שלא ידע זה בזה, ויעיד האחד

ונ"ל להסביר בפשיטות דאף דעיקר מעשה הקידושין מתקיים ע"י הראייה בשעת הקידושין, וא"כ יוקשה לנו הקושיא המפורסמת דתתבטל העדות ע"י קרובים העומדים בקידושין, מ"מ לחול עליהם שם "עד" לגבי כל הדינים השייכים לעדות כגון נמצא קא"פ, צריך שיקרא עליהם שם של עד, ואינם יכולים לקבל שם זה אא"כ יבאו לב"ד להגיד את עדותם, וכמו שהדגישו התוס' ו"גם אחר כך העידו בבית דין", ורק דרך הגדת העדות בבי"ד יחול עליו שם "עד". ולכן לפי התוס' והרא"ש עד שבאים העדים להעיד בבי"ד אינם נקראים "עדים" לפסול את העדות בקא"פ, אף שאמרו שהגיעו להעיד בשעת הקידושין לאסהודי אייתנין.

אמנם לערוה"ש (סי' ל"ו סעי' ג-ד) עפ"י הלבוש יש הבנה מחודשת בביאור שיטת התוס' והרא"ש, והיא שלא רק להקרא עד חייב להגיד עדותו בבי"ד, אלא ההגדת עדות בבי"ד מהווה חלק אחיד ובלתי נפרד לראיית הקידושין, והעדות של הקידושין מתקיימת לא רק בשעת ראיית הקידושין, אלא צריכה היא ג"כ את הגדת העדות בפני בי"ד. וכן הסביר בעל הלבוש (חו"מ הלכות עדות סימן ל"ו ס"א) וז"ל נ"ל דהא עיקר קרא דעדות אתרווייהו קאי, אשעת עדות ואשעת ראייה דכתיב והוא עד או ראה, 'עד' היינו בשעת העדות, 'וראה' היינו שעת ראייה, ועלייהו קאי עפ"י ב' עדים או ג' וגו', דמיניה ילפינן נמצא קא"פ, עכ"ל.

ונפק"מ להלכה לפי חקירה זו, היא האם החיוב של העדים להגיד עדותן ביחד או תוך כדי דיבור, דאי נימא כפי' הראשון שהבאנו צירוף העדים הוא אך ורק בשעת ראיית הקידושין שראו כאחד, וההגדה בבי"ד הוא רק להקרא עליהם שם של "עד", ואז חל עליהם כל דיני עדות כגון

לפסול מטעם קא"פ, וז"ל ומסתברא דלא משווין פלוגתא רחוקה בין תוס' ורא"ש לרמב"ם, כיון דלדעת הרמב"ם וסייעתו בכיון להעיד לחוד סגי, אף שלא העיד כלל בבי"ד נתבטל כל העדות, א"כ נהי דלשיטת התוס' והרא"ש בעינן שיעיד בבי"ד דווקא, מכ"מ לא בעינן שיעידו ביחד דווקא, אלא אף שהעידו זה שלא בפני זה, מ"מ כיון שנצטרפו בראיית המעשה והקרוב בא לבי"ד לקיים הדבר והעיד, נתבטל כל העדות עכ"ל.

ונראה דהמחלוקת בין הב"ח והערוך השולחן, (שהיא בעצם פלוגתא שני התוס' במכות וסנהדרין) אי בעינן הגדת העדות תכ"ד הפסולים עם הכשרים, כדי לפסול מטעם קא"פ, מתלי תלי בחקירה דלעיל בהבנת היסוד של שיטת הרי"ו והרא"ש המצריכים לבד מן הראייה בשעת הקידושין, שיעידו גם אח"כ בבית דין. דאי נימא דההגדה בבי"ד היא רק להקרא 'עד' כדי שיפסול בקא"פ, ורק ראיית הקידושין קובעת, א"כ לא בעי ההגדה בב"ד תכ"ד, ואם ההגדה היא גם חלק מן העדות, והיינו דתרתיה בעינן 'ראייה' ו'הגדה' ומצטרף, א"כ בעי ההגדה בב"ד תכ"ד.

אי כולם למיחוי אתו

השו"ע פוסק (סי' ל"ו ס"א בתחילתו) בנידון נמצא א' קרוב או פסול "אם לא נתכוונו כולם להעיד תתקיים העדות בשאר", ע"כ. ופירש הש"ך (סק"ב) בשאר – "שנתכוונו להעיד", ע"כ. כלומר כשנמצאו כשרים ופסולים, חלקם כיוונו להעיד וחלקם לא כיוונו להעיד, אז תתקיים העדות באלו שכיוונו להעיד. ונשאלת השאלה היכא דיש כשרים ופסולים שכולם לא כיוונו להעיד, מהו הדין.

ואכן בשאלה זו העלה הש"ך (סי' ל"ו סק"ג ד"ה ודברי הטור מגומגמים) וז"ל

אע"פ שכבר העיד אחיו בבי"ד, ואפילו אירע לאחר כדי דיבור, מ"מ עדותן בטלה, משום דמקשינן ג' לב' לענין נמצא קא"פ בזה אחר זה, אע"פ דלענין הזמה בעינן תכ"ד, עכ"ל.

נמצא מבואר ומבורר דשיטת התוס' ס"ל דלענין דינא דנמצא א' קא"פ לא בעינן הגדת עדות ביחד או תכ"ד, כל עוד שהיה צירוף בזמן ראייתם שהם אומרים אמת.

אמנם הגרעק"א (גליון הש"ס שם ד"ה אמר רבא) כתב לעיין בסנהדרין (דף לא. תד"ה שב"ש) ששם תירצו התוס' באחד מן התירושים, וז"ל אי נמי ל"א נמצא א' קא"פ אלא בבאו בבת אחת תכ"ד, דאז חשיבי עדות אחת ע"כ. הרי דס"ל דבעינן הגדת עדות תכ"ד לדין נמצא קא"פ.

וכן מצאנו שדנו בזה הפוסקים, הב"ח (סי' ל"ו ד"ה וא"א הרא"ש כתב) וז"ל פירוש, כיון שנתכוון בשעת הראייה כדי להעיד, ובא לבי"ד והעיד, אפילו לאחר כדי דיבור, ואפילו לא ראו כאחד, פוסל, והכי איתא בתוספות ובאשיר"י, עכ"ל. וכן הוכיח הב"ח (סי' ל"ח ד"ה אין העדים) וקבע דהילכתא כשיטת התוספות (מכות ו). דרק לגבי עונש הזמה בעי עדות תכ"ד, אבל לגבי נמצא אחד קא"פ לא בעי הגדה בבי"ד תכ"ד, וכתב שם "דכן עיקר". והש"ך (סימן ל"ו סק"ט) ציטט את דברי הב"ח וכתב עליו דלא דק. ונראה לי דמה שכתב הש"ך על הב"ח דלא דק, קאי רק על הא דלא בעי "ראו כאחד", אבל מודה לו בדין קא"פ דלא בעינן הגדה בבי"ד בבת אחת או תכ"ד.

וכן פסק השער המשפט (ל"ו סק"ג) אחר שהביא כמה ראיות דאפילו לשיטת התוס' והרא"ש ודעימיה דתרתיה בעינן, כתב ומ"מ ההגדה בבי"ד ע"י הפסולים אינה חייבת להיות ביחד, או תכ"ד עם הכשרים

הרי לנו בפירוש דאם לא נתכוון להעיד (כלומר בא רק לראות דהיינו למיחזי אתו) אינו חייב להעיד ואינו חייב בשבועת העדות, משום שעדות שלו אינה מועילה לכלום, שאם היו שם פסולים שכוונו להעיד אז חל הדין של נמצא קא"פ ובטילה כמבואר, ואפילו אם היו שם פסולים שג"כ באו לראות ולא להעיד, כלומר פסולים וכשרים ששניהם לא כווננו להעיד כמשנת למעלה דשניהם שווין, אז ג"כ חל הדין של נמצא קא"פ ובטלה העדות.

[וע"ע בביאור הגר"א (ל"ו סק"ה) שכתב על מה דפסק המחבר (ל"ו ס"א) ואם היו כל העדים כשרים, אחד שנתכוון להעיד, ואחד שלא נתכוון להעיד, וראה הדבר וכיוון עדותו, חותכין הדין עפ"י עדותו] גם על פי הכשר שלא כיוון להעיד, ע"כ. כתב ע"ז הגר"א "בכריתות יב, ב לא משמע כן, ועי' תוס' שם". וכוונתו להעיר לדברי המחבר משמע דכאשר יש כשרים שחלקם כיוונו להעיד וחלקם לא כווננו חותכין הדין על פי כשרים שלא כיוונו, ע"ז העיר הגר"א דמהגמרא כריתות "לא משמע כן", דהיינו דרואים משם דאם לא כיוון הכשר להעיד אינו מועיל עדותו ואינו מחוייב להעיד, דבכל אופן שיהיה לא חותכין הדין עפ"י עדותו של מי שלא כיוון להעיד].

עצת המהר"ל דבמעשה קידוש-שחוק דילן והשתא דאיתנין להכי נראה דאם נעין בדקדוק בדרך שסלל לנו ש"ב הגאון המהר"ל דצוק"ל, יש לנו להחזיר האומללה הזו. דהנה יש לציין דבנידון של הבריסקער רב, מדובר על קידושין ע"י איש בליעל, ולא נאמר שהיה בשחוק, ואעפ"כ ביטלו. גם ברור שקראו הבי"ד בכוונה רק לאלו שידעו מראש שהם מחללי שבתות ופסולים להעיד ומיד פסלו הקידושין בקבלת עדותן, ובפירוש כתב שלא יועיל אפילו אם

משמע להדיא דברישא אין חותכין הדין כלל ע"פ עדות הכשרים שלא כווננו להעיד, אף שקרובים [ג"כ] לא כווננו להעיד וכו', דאין חותכין הדין עפ"י הכשרים שלא כיוונו להעיד, אף שהקרוב [ג"כ] לא כיוון להעיד וכו', אלא נראה לי ברור דעת הרמב"ם והמחבר כדפירשתי, ע"כ. והפירוש בש"ך הוא דאם הכשרים והפסולים שניהם לא נתכוונו להעיד, אז אין חותכין הדין על פי הכשרים שלא כווננו להעיד. והש"ך שם בסוף דבריו דחה דברי הלח"מ (עדות פ"ה) שר"ל דאם הפסולים והכשרים שניהם באו לראות ולא להעיד, אז מ"מ תתקיים העדות ע"י הכשרים, דלא נתבטל דינו כעד, והביא הש"ך ראיות כנגדו, וכתב על הלח"מ שלא ירד למכוון, ע"ש. וכן בירר הקצוה"ח (סק"א) את דברי הש"ך, דהיכא דהכשרים ג"כ לא כיוונו להעיד ה"ל תרווייהו שקולין וה"ל נמצא א' קא"פ, ולא מתכשר בנמצא א' קא"פ אלא כשהכשרים כיוונו והפסולים לא כיוונו, אבל אם שניהם כיוונו או שניהם לא כיוונו להעיד ה"ל נמצא א' קא"פ עדותן בטלה, עכ"ל. וכן פסק הערוה"ש (סק"ג) וז"ל ומ"מ כיון שהכשרים כיוונו להעיד והפסולים לא כיוונו, אין בכוחם לפסול את הכשרים, ולפי"ז אם גם הכשרים לא כיוונו להעיד עדותן בטלה כיון דשווין הן, עכ"ל.

ולכאורה יש לנו להביא ראיה מהגמרא בכריתות (דף יב:) אמר אביי ומודה רבי מאיר לחכמים שאם אמרו לו שנים יודע אתה בעדות פלוני, והוא אומר לא ידעתי, שפטור, דאי בעי אמר לא נתכוונתי לעדות, ע"כ. ובתוספות ישנים (ד"ה לא) כתבו מכאן אמר רבי וכן דן הלכה למעשה, שעדים ששמעו הדבר מפי בעלי מעשה, אך לא נתכוונו להעיד ולא הובאו שם לשם עדות, אין בעדותם כלום אם באים אחר זמן להעיד בפני בית דין, עכ"ל.

היו עוד כשרים ששמעו בשעת הקידושין. ובנידן דין העדים הפסולים העידו לבי"ד בפירוש "אנחנו היינו העדים בזמן המעשה קידושין", ואעפ"כ לצורך הדיון ביררנו ההלכה בשני המצבים, דהיינו בין כאשר הפסולים אמרו "לאססהודי אתיתו", משום שהעידו בבי"ד שהחשיבו עצמם כעדי קידושין, ובין כאשר נחשב הפסולים כאלו אמרו "למיחזי אתיתו", משום שהמעשה קרה במקרה בלי הזמנה מראש.

והנה לפי עצת המהרי"ל דנתבטל הקידושין בכל מקרה כמעט לכו"ע, דאם ההלכה כדעה הראשונה בשו"ע שהיא שיטת רש"י ורמב"ם וכהכרעת הש"ך (סק"ח) דרק שעת הקידושין קובעת ולכן ההוראה להזמין הפסולים לבי"ד היא רק לאמת ולוודא שעת הקידושין, א"כ כשאמרו 'להעיד באנו' מצטרפים עם הכשרים שהיו בקידושין בין להעיד ובין לראות, ונמצא קא"פ ונתבטלו הקידושין, ואפילו היו שם כשרים מ"מ הרי נצטרפו בשעת הקידושין. ואם ההלכה כדעה השנייה בשו"ע שהיא שיטת ר"י והרא"ש דס"ל דאע"פ דשעת הקידושין קובעת, מ"מ חייבים להגיד עדותם בבי"ד להקרא "עד" כדי שיחול עליהם דין נמצא קא"פ לבטל הקידושין, ולכן ההוראה היא להזמין את הפסולים לבי"ד וכאשר העידו בבי"ד "לאססהודי באנו", אז נעשו "עדים" בשעת הקידושין ונמצא קא"פ ונתבטלו הקידושין. ואפילו יבואו הכשרים ויעידו, נעשו "עדים" ונצטרפו בקידושין ונתבטל כשנמצא קא"פ.

ואת"ל דיש לנו עכ"פ לחוש לחידושו של הערוה"ש והלבוש דההגדת העדות בבי"ד לפי תוס' ורא"ש לא רק שהיא עושה דין "עד", אלא גם נחשבת כחלק מן העדות על הקידושין שמצטרפים הפסולים עם הכשרים, דתירתי בעינין שעת קידושין והגדה בבי"ד, ואם לא העידו תכ"ד לא נאמר דין

נמצא קא"פ, ויכולים לבוא בעתיד הכשרים כדי לקיים הקידושין, ע"ז י"ל דמהרי"ל דלא חש ליה, פירוש לא ס"ל להאי חידוש, אלא ס"ל כשיטת התוספות במכות (דף ו.) והאשיר"י והב"ח וכמו שציטטו הש"ך והשער משפט דכולהו ס"ל דלא בעי תכ"ד לדין נמצא קא"פ, ואחרי שהעידו הפסולים בבי"ד אפילו לא תכ"ד, מצטרפים אהרדי ומבטלים הקידושין, דהטעם דבעי הגדה בבי"ד היא רק כדי להקרא בשם "עד", דבלי הגדה בבי"ד אינו נקרא "עד" לפסול בקא"פ, לכן אפילו הגדת פסולים שאינה תכ"ד, מצטרפת עם הכשרים ונתבטלו הקידושין מטעם נמצא קא"פ.

ואם היו כולם אומרים למיחזי באנו, ולא נתכוונו להעיד, בין אם הלכה כדעה הראשונה בין אם הלכה כדעה שנייה, אז נמצאו שניהם הכשרים עם הפסולים שלא כיוונו להעיד ורק באו לראות. ובזה י"ל דמהרי"ל לא חש למ"ש הש"ך (סק"ג) בשם הלח"מ (הל' עדות) דחותכין הדין עפ"י הכשרים אף דלא נתכוונו להעיד ויתקיימו הקידושין, אלא י"ל דס"ל למהרי"ל כמו שקבע הש"ך (סק"ג) כששניהם לא נתכוונו להעיד אז א"א לקיים את העדות גם ע"י הכשרים, והוי כנמצא קא"פ ונתבטלו הקידושין.

אנן סהדי מטעם אומדנא דמוכח

ומעתה לא נותר לנו אלא לברר ענין האומדנא דמוכח והאנן סהדי שהזוג נישאו כדת משה וישראל, ודין אומדנא חל אפילו כשיש פסולים וקרובים בקהל כמבואר בשו"ת חת"ס (אהע"ז ח"א סימן ק') ע"ש. דהנה החת"ס נשאל ע"י רב מסדר קידושין שצירף עמו שמש שנתברר שהיה קרוב לכלה, ושאלתו היא האם צריך לקדשם שוב, והשיב דיש לסמוך על אסיפת העם שהיה שם ואף שלא ראו מעשה הקידושין, דהלא

דהקידושין בטלים משום קא"פ דמצטרפים, הא יש אנן סהדי כמו בכל קידושין עפ"י החת"ס, וע"כ לא אמרינן פסול של קא"פ.

ולפ"ענ"ד נראה דבנ"ד גם החת"ס יודה דלא אמרינן אנן סהדי כלל, דהיה קשה לחת"ס איך אמרינן שיש אנן סהדי בכל קידושין ואפ"ה אין קא"פ פוסל, וא"כ מה קושית תוס' איך מצאנו ידינו ורגלינו כו', הא כל קידושין יש אנן סהדי ואפ"ה אין פסול של קא"פ, ותירץ בזה החת"ס ב' תירוצים: א.) דלפי התוספות במכות (דף ו.) ובסנהדרין (דף ט.) שלא הקשו אלא מגיטין ולא מקידושין, והטעם משום דבקיידושין בפומבי איכא למימר אנן סהדי. ב.) החת"ס כותב דמהרמב"ן בב"ב (דף קיג:) (והובא גירסתו בש"ך ל"ו סוסק"ח) לא מקשה מקידושין בפומבי דמעמידים חופה, אלא בקידושין וכתובה בזמניהם ובמדינות אחרות, אבל במדינתנו בזמנינו שמקדשין בחופה בפומבי כנידון שלפנינו לק"מ, עכ"ל.

ולפ"י"ז אך ורק בקידושין שמעמידים חופות בזמנינו הנעשים בפומבי עם כלי שיר חתן וכלה וכל ש"ד שהזכרנו לעיל אמרינן דמתקיימים ע"י אומדנא דמוכח ואנן סהדי, אפילו כשנמצא שם קרובים ופסולים (וכמו דמסיק החת"ס שם להלכה), אבל "בקידושין וכתובה" לחוד בלי שמעמידים חופה בפומבי, וישיבת הכלה באפריון וכל שאר ההזמנות, וודאי לא אמרינן אנן סהדי, ומתבטל כשנמצא קא"פ.

וברור ופשיטא לן כביעא בכותחא דנידון דידן קידושין בלי העמדת חופה וכו' וכו', ובלי כתובה ובלי שאר הדברים, וודאי מתבטל כשנמצא קא"פ, דיש לחלק טובא בין נידוני בעל החת"ס שדן באנן סהדי באומדנא דמוכח, לבין נידון דידן, דבנ"ד לא היו שם ההורים של החתן וכלה אף שכולם גרים

אומדנא דמוכח הוא שנתקדשה, שהרי ברכו ברכת אירוסין וקידושין. והביא ראיה על כך ממה שהעלה הר"ן בגיטין (דף פו:) בשיטת הרי"ף והרמב"ם ורוב הראשונים, דאף לר"א עדי חתימה כרתי היכא דהגט יוצא מתחת ידה מחותם בעדים, והכא נמי היות וכולנו יודעים שבא מיד בעלה לידה, ואף שלא ראו עדים המסירה, הרי כולנו עדי מסירה, וכאלו נמסר בפני עדים, ומתירים א"א על אומדנא מבוררת זו, וזה כמו אומדנא דחובל ונחבל. וכן הוכיח משו"ת הריב"ש (סי' תע"ט) היכא דקטינה קיבלה טבעת במעמד אביה ולא ידעו העדים מריצוי האב, דאמרינן דאנן סהדי באומדנא דמוכח, דהיה ריצוי האב משום שהושיבה באפריון והזמין אנשים לחופה ועמד בסמוך לה ויצאו מן החופה על דעת שנתקדשה, דזה הוי ידיעה גמורה וברורה דנתקדשה כדמו"י. ופסק דכ"ש הוא היכא דהכניס האב את בתו לחופה והיו שם רבנים מסדרי קידושין ומברכים ויצאו מהחופה בחזקת נשואה, דאנן סהדי וכל העם הם עדי מסירת הקידושין ופשוט הוא יותר מביעא בכותחא. ואפילו הצהיר בעל החת"ס הנ"ל שכל עדותינו בקידושין אינה אלא עפ"י אומדנא בעלמא, שהרי מכסים פני הכלה ואין העד יכול להעיד שזאת היא הכלה אלא באומדנא שהשושבינים הושיבוה באפריון וכדומה (כמובן זה שייך לפי מנהגם במדינותם דאינם מקפידים להוריד הצעיף מעל פני הכלה לפני מסירת הטבעת כדי שהעדים יכירוה ופשוט). זהו יסוד הראשון שפוסק החת"ס דאמרינן באומדנא דמוכח אנן סהדי.

ואמנם היסוד השני של החת"ס הוא שאין קא"פ פוסל באנן סהדי, דבכל אנן סהדי לא צריך כלל דין עדות וכמ"ש הרמב"ם סוף הל' גירושין, וא"כ יש להקשות בנ"ד דהא מה יועיל היתירו של הגרי"ל

משום אומדנא דמוכח. נויש להעיר דלפי הרא"ש לא אמרינן אנן סהדי אפילו בקידושין וחופה בפומבי כנלפענ"ד.

סיכום

אחרי עדות הפסולין בבי"ד, שהבי"ד פסלם כדכתבנו, תתבטל הקידושין אפילו שמעו ובאו כשרים, והוכחנו דאמרינן בכל הציורים האפשריים נמצא אחד קא"פ בטלה עדותן. (וחכ"א ד.ה. הציע דאין מקבלין עדות הכשרים אח"כ מטעם קם דינא וכמ"ש הרמ"א חו"מ ל"ג י"ב), ואע"ג דאולי איכא למיחש לשאר דברים דחששו להם אחרונים (הנתיבות ועוד) דאפילו במינו עדות פסולים יש לחשוש לכשרים, מ"מ כמה לא חלי ולא מרגיש מאן דהוראת השרף מברסק מסייעו.

בקירוב מקום, ולא הזמינו שום אורחים או משפחה לבוא לחתונה, ולא העמידו שום חופה בפומבי, והיה בלי מזמוטי חו"כ, ולא היה שום ברכות אירוסין ונישואין, ולא הושיבו הכלה באפריון, ולא שושבינים וכו' כנהוג בחופות, ולא היה רבנים מס"ק לכבד האירוע, והעיקר על כולם, דלא יצאו הבחורים והבחורות מן המעשה על דעת שנתקדשה, שאף אחד מן הנוכחים אפילו חשבו שנתקדשו כדמו"י, והחתן והכלה לא הלכו אחרי ה"קידושין" לביתם לייחד כדרך הנישואים, דזה גם ראייה כאש בנעורת דלא החשיבו עצמם כנישואין, אלא כל אחד חזר לבית הוריו ואפילו לא סיפרו להוריהם דהכל היה בעיניהם כשחוק ובדיחה אחת. לכן ודאי גם לפי החת"ס לא אמרינן הכא אנן סהדי

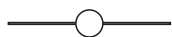
וע"ז באנו על החתום היום כ"ט טבת תשפ"א.

נאום: אריה רלב"ג

גנוזות
לבית אבותם

הגאון רבי אליעזר דן רלב"ג זצ"ל
הגהות על שו"ע יור"ד
בענין מנהג נביאים

הגאון רבי חיים יעקב שפירא זצ"ל
בענין שחיטת הבר אווזות

הגאון רבי יחוסף שווארץ זצ"ל
עניני מסכת חולין

הגאון רבי אליעזר דן רלב"ג זצ"ל

ראש ישיבת עץ חיים

מגדולי ירושלים ומנהיגיה בשוב הישן של האשכנזים פרושים בעיה"ק היה הגאון רבי אליעזר דן רלב"ג זצ"ל. על פי מסורת ירושלמית היה רבי אליעזר דן הראשון שנולד בין החומות (בשנת תקצ"ב) בשוב האשכנזי שהתחדש ע"י תלמידי הגר"א זי"ע. חריף נפלא בהלכה ואגדה היה, וכבר בצעירותו בשנת תר"כ נתמנה להיות ר"מ בישיבת עץ חיים, בשנת תרמ"ז נבחר ע"י רבו הגאון רבי שמואל סלנט זצ"ל להיות ראש ישיבת עץ חיים, בה שירת והרביץ תורה לאלפי תלמידים עד לפטירתו בשנת תרנ"ה.

בשנת תרל"ז כשהופיע שאר-בשרו רבינו המהרי"ל דיסקין זצ"ל בעיה"ק, נעשה רבי אליעזר דן מגדולי תלמידיו המובהקים, והיה נחשב למוסר התורה בתורת רבו המהרי"ל ד, והרבה תשובות אשר נשלחו לשואליו של המהרי"ל דיסקין כשהיה בעיה"ק נכתבו על ידו, (עיין לעיל שהודפסו כמה מהם). היה איש סודו של בן דודו המהרי"ל דיסקין זצ"ל ואף נקבר על ידו במרומי הר הזיתים (כפי בקשת המהרי"ל דיסקין להקבר על ידו). השאיר אחריו ברכה כמה כת"י, ונדפס עד עתה ספרו 'דמשק אליעזר' עה"ת ומדרש רבה.

אנו מפרסמין כאן כמה מחידושי והגהותיו שרשם בגליון כרך שו"ע יו"ד שלו. מן הראוי לציין סיפור שרשם רבי חיים דוב קנטור זצ"ל השוחט הקבוע בכפר שפיה (חמיו של הקדוש רבי נחום וייספיש בנו של הצדיק רבי דוד בהר"ן זצ"ל), שהיה עד ראיה למעשה, וז"ל "בא לפני שאלה בריאה של עוף, שלא ידעתי להורות בה לא איסור ולא היתר. והשאלה הזאת בא לפני עוד כמה פעמים, ולערך השאלה בכתב ולשלח לעיה"ק ירושלים תו"ב היה קשה כי בזמנים ההם לא היתה הדואר מסודרת כראוי. והזמן היה כבר קרוב לרגל, לכן כשעליתי לרגל ירושלימה הרצתי את השאלה לפני הגאון רבי יהושע ליב דיסקין זצ"ל הרב מבריסק, ואמר לי שהוא צריך להתיישב בזה עם רבי אליעזר דן, ואז היה רבי אליעזר דן חלש מחמת מחלה קשה שעברה עליו, והיה קשה לו לבא לבית הגאון הנ"ל. והוכרתי להתעכב ולחכות לתשובה, איזה פעמים באתי לבית הגאון זצ"ל אודות תשובה להשאלה, ואמר לי שטרם בא אליו רבי אליעזר דן מחמת חולשתו ובלעדו אננו חפץ להורות בזה, וכשאמרת לי שקשה לי להתעכב עוד, יעץ לי בכל זאת לחכות לתשובה. ובעוד איזה ימים בא אליו רבי אליעזר דן ושקלו וטרו בהלכה הזאת, והורו מה שהורו. מזה למדתי כמה היה כחו גדול לברר וללבן הלכה, עד שהגאון האדיר הזה לא חפץ להורות הלכה בשאלה-שהיתה בה צדדים לאיסור ולהיתר-בלי הסכמת רבי אליעזר דן זצ"ל, עכ"ל. לפנינו כאמור כמה מהגהותיו על כרך שו"ע יו"ד, גם חידו"ת ממנו מכת"י בענין מנהג נביאים ששלח להגר"ר יעקב ריינוביץ זצ"ל.

הלכות מריפות

סימן ל"ה

פרי מגדים

שפתי דעת:

סק"א

וכי תימא דלא ניחא להו כדכתיבנא אכתי צריך חליף לר' * צשמאל וג' צימין דליכא חסר:

נב. ד' בשמאל הכוונה בדר[א] ליכא כ"א שנים, ורק מק[מא] הי' עוד שנים. ומחמת [כן] כשר מקמא אם נימא כ[ניטל] הוא וחבירו, דהרי לא [סמוכים] הני דבדרא דנימא

קנב   **לְבִית**   הגאון רבי אליעזר דן רלב"ג זצ"ל   **אבותם**

כנין[טלון] דמי. אלא וודאי דיתיר [כניטל] הפירוש דהיתר בעצמ[ו], וטריפתו הוי מטעם נק[ב], וא"כ בוודאי מה"ט גם ית[ר] מקמא טריפה דהוי כנ[קב] במקומו^א - דלרבא^ב וודא[י] דמקמא טריפה^ג.

סק"ג:

ועוד מהמחבר אין הכרח דלדרכה שמאל דומיא דימין וע"כ חסר צימין *דאין וורדא כלל ה"ה
צשמאל הכין הוא:
נ.ב. ג"כ איירי.

והנראה דהיה לומר חסר א' מהן למה למיפרט מימין ומשמאל אלא לומר אס חסר משמאל*
אף ד' צימין טריפה:
נ.ב. לכאורה לפי דבריו קשה ל[מה] צריך לכתוב שנים בימין ושל[שה] בשמאל טריפה,
ג"כ נכלל מ[הא] דקאמר חסר בימין.

והגאונים דמכשירים דאורחיהו צהכי לעמוד *צימין:
נ.ב. הוורדא.

ודע דהר"מ צפ"ח מה"ש ה"ג כתב נחלפו האונות וכו' ולפיכך לורך אמר או וורדא עס הצ' *
צשמאל:
נ.ב. הג' T.

ולענין דינא ג' צימין וג' צשמאל ויתרת מקמא צשמאל או ג' צימין וצ' משמאל וצ' יתרת *
צשמאל אצאר לקמן א"ה:
נ.ב. מקמא.

א. פירוש, מה שכתב הפמ"ג שהיו ד' בשמאל, אין כוונתו לשמאל ממש, אלא שהיו ב' משמאל כמו שצריך להיות מעיקר הדין, ועוד ב' היו מקמא, ולפיכך אם דין חסר כיתר ענינו שנחשב הסמוך לו כנטול הרי אין לפסול מחמת אלו שבקמא שאין אונא סמוכה להם, ומכך שיש לפסול גם באופן זה מוכח שדין יתר כנטול מחשיב את האונא עצמה כמו שיש בה חסרון של נקב.

ב. חולין מז ע"א.

ג. פירוש, אף שאין האונא בדרא יש לפסול בה משום יתרת לשיטת רבא, שהוא מרא דשמעתתא, שהלא גם רב הונא מר בר אויא שהיקל והכשיר ביתרת מודה שיש לפסול אם אינה בדרא, כמפורש בגמרא (חולין מז:), וכ"ש שרבא יפסול בזה.

ד. רבינו רשם סימן למחיקת האות ב' וכתב תחתיה ג'.

סָק"ה:

אָזל אי ז' צימין וימרת הוה רק ספק טריפה או כתירון הא' נש"ך או כמ' הצ' צאום ל"ז*:
נ.ב. מ"ב.

ומיהו אי ג' צימין וז' משמאל וימרת מקמא צימין וא' מדרי דאונא נמקה לכאורה יש לטעות*
להתיר אמנם לדינא ג"כ אסור הוא לצימון ניקב הוא:

נ.ב. עיין בש"ד אות ה'^ה דכ' דאי הוי ג' בימין וייתרת מקמא וצמקה א' דמדרא לכאור' יש לטעות להתיר, היינו מטעם ס"ס שמא דלא כבה"ג^ג אלא כמו שתמה הב"י^י דהוי מקצתה ואמרינן ריאה שצמקה מקצתה כשירה. ואת"ל כבה"ג דילמא ייתרת מקמא משלמת, כתירון הא' של הש"ך^ך. אבל זה טעות, דכיון דנימא כבה"ג, ע"כ אינו שייך דמקמא שלימנה, דלדידי נקובה הוי, ולא מהני השלמה כ"א בחסרה אונה א' דאמרינן כיון דאיכא מקמא חדא משלמת ולא חסירה כלל.

סָק"ב:

איך קאמר צד"מ ואס ז' וורדות נשורש אחד והגדולה הפוכה, טריפה, ואס לאו כשירה, פשיטא
דאפילו שניהם אס אין הפוכות טריפה *ואס אין כעובי אלצע ציניהם:

נ.ב. לאו דווקא דאנן קיימינן לדברי הש"ך, ולדידיה אף דיש ביניהן כעובי אצבע הוי ב' וורדות. והעיקר דכוונתו דאין בגובה שורש א' כעובי אצבע.

ואס ז' וורדות נשורש א' וא' יש לה כיס ולא השניה,*יש לעיין:

נ.ב. עיין בש"ד מקודם^ט אמר דיש לעיין, היינו בשני וורדות ויש להם שורש א', א"כ מחזיקי שניהם לחד וורדא, להכי כשחציה אין לה כיס יש לעיין, משא"כ ייתרת גמורה כשהד' [רחוקה] ואין לה תואר וורד...^י.

ה. הערה זו נכתבה בשולי הגליון, ולכן כתב רבינו בתחילת דבריו היכן הם שייכים.

ו. פירוש, דלא כבה"ג הסובר שצמקה כחסרה, כמובא בפמ"ג.

ז. סימן ל"ו ד"ה וכתב בהגהת אשירי.

ח. ס"ק מ"ב.

ט. הערה זו נכתבה בשולי הגליון, ולכן כתב רבינו בתחילת דבריו היכן הם שייכים.

י. כאן חסרות כמה תיבות, וחבל על דאבדיון.

קנר   **לביט**   הגאון רבי אליעזר דן רלב"ג זצ"ל   **אבותם**

משבצות זהב:

סק"ב

ודע לכל השנויים צמאריס אין ראי' *למאן דאמר וורדא משלים:

נב. דהיינו דנביא ראי' דשינוי תואר אינו [פ]וסל מהא דאמרינן דוורדא משלמת והיא משונה צורתה משאר אונה. ע"ז אמר דאין ראי' דבאמת אם תהי' אונה כוורדא, מה"ט דשינוי צורה לא הוי, כ"א מהצורת של שמאל אם נחלף לימין.

סק"ד

אך לענין צ' וורדות יש חילוק בין אס יש להם תואר וורד צמקורצין ממש הוה חסר הוורדא *ואס א' תואר אונה כשירה *א"כ אימא ה"ה אחת צשמאל: נב. והא ל"ק א"כ כו'.

ורנא לפסול מטעם יתרת מקמא ואמר כל חיווי צרייתא שרועות צעפר הכי אית להו א"כ אין לפסול *יתרת מקמא:

נב. עיין במ"ד"א אות ד"ב דמסיק דגבי רב אשי"ג היו שנים מרוחקות, והוי השני' אפי' בתואר וורד הווי' ייתרת מקמא. וק' א"כ עיקר היתירא משום דלא הווי' וורדא א"כ מה מסיים רב הונא בר מר איווייא וקרי להו טבחא עינונתא דוורדא, אם לא דנימא דכן הכוונה, וקרי להו טבחא אבל באמת אינה עינוניתא כ"א ייתרת, ודוחק.

עיין צ"ח פלפל צמכמה דרצא אמר חמש ולא אמר שש *או כפרש"י דחסר אין פוסל צו: נב. לכלול גם הוורדא.

הגהות רעק"א

על ש"ך סקל"ז

וכשהופכי' הריאה. משמע דאס דכש*הופכי' הריאה נשאר הפינול: נב. כשלא¹.

יא. במשבצות זהב.

יב. הערה זו נכתבה בשולי הגליון, ולכן כתב רבינו בתחילת דבריו היכן הם שייכים.

יג. חולין מז ע"א.

יד. על האותיות 'דכש' שבתובת דכשהופכי' רשם רבינו קו, ותחתיהם כתב 'כשלא'.

שם

משמע דאס דכשנלא] הופכי* הריאה נשאר הפינול נגומא כשר ונתנ"ש כתנ להממיר:

נ.ב. הכוונה דאם גם כשלא הופכים הריאה כמו שהיא בחיי הבהמה, ומ"מ הפיצול הוא בגומא, משמע מהש"ך דכשר ובתב"ש מחמיר.

דגול מרבבה

על מ"ז סק"י:

וודאי יש צימין יותר מצמד צשמאל אס היה צמד ימין צ' אונות וצ' סדקים אף שהיה צמד שמאל ג' אונות ממש מ"מ כיון שע"י הסדקים ודאי יש צימין יותר מצמד שמאל אין כאן שום ריעותא דהא דיש ג' צמד שמאל לא מקרי ריעותא כלל כיון שאמרו צהדיא צש"ס דלית הלכתא כרצא ציתרת ואפילו לדעת רש"ל וט"ז כשר:

נ.ב. לאפוקי לסברת הב"ח^{טו} דמחמי' מטעם דהסדק אינו מועיל כ"א להשלים חמשה אונות ולא יותר, א"כ יאסור גם כה"ג, וד"ל.

פרי חדש

סוף סעיף ג

ויתרת דורדא מיקרי כשיש לה תואר עינוניתא דורדא ממש ואס עומדת צמד שמאל כשרה דהא נראה לעין ד*הוי שמי ורדות כיון שאין במקום אחד

נ.ב. דלא

סימן ל"ו

שתי הגהות הבאות על הפמ"ג בשפתי דעת הכתב קצת שונה, ונראה ככתי"ק של רבינו המהרי"ל דיסקין זצ"ל, ולע"ע עדיין טעון בדיקה. (ויתכן שבתקופה הראשונה שהיה חסר לו ספריו השאיל לו ספרים ללמוד ולכתוב בהם, וכך מצינו בחומשי מקראות גדולות של רבי אליעזר דן זצ"ל שתחת ידינו, שיש כמה וכמה הערות בכתי"ק של רבינו המהרי"ל דיסקין בגליון שם, ובפרט על דברי האבן עזרא).

פרי מגדים

שפתי דעת:

סק"ב:

א"כ י"ל דה"ק דכל ריאה נריכה נדיקה * וכן נפיעה:

נ.ב. הכוונה דהש"ך כ' כלומר נפיעה ג"כ, מלבד הבדיק' בפושרין אח"כ, עי' בתב"ש. והעיקר כוונתו לישנא דבדיקה ק"ל, דהרי כל ריאות בעי בדיקה, ואפשר גם בדיקת חוץ, היינו [לע]יין ולראות עליה מבחוץ [אם] יש איזה ריעותא, ע"ז [אמ]ר כלומר נפיעה, והיינו כדין [ב]פושרין^{טז}.

סק"ה:

ולכא ממ"נ ולא הטריף אלא ציוצא או שאר ריעותא * דאציגלי צהדיהו דאמרינן כיון דנקרע מסתמא ריעותא הוא: נ.ב. ונקרע ע"ז המקום ממש, או סמוך.

משבצות זהב:

סק"ד:

והתבואות שור כתב דמרש"י חולין מ"ח משמע אף סמימה דלאחר זמן כל שצריאה הוא כשר ולא מלאמיו שם דדופן * הוה סמימה מעליא: נ.ב. תיכף.

טז. פירוש הדברים, שהש"ך כתב 'כלומר נפיעה', ובתחילה סבר הפמ"ג לפרש שצריך רק נפיעה ואין חייב לבדוק בפושרים, ולבסוף פירש ע"פ מש"כ התב"ש, שהוא חיוב לבדוק בנפיעה מלבד החיוב לבדוק בפושרים. ולפי מה שפירש ע"פ התב"ש הוקשה לו מהו ה'כלומר' שכתב הש"ך. ופירש שהוא להוסיף חומרא, שבכל ריאה צריך בדיקה בלבד, וכאן צריך גם בדיקה על ידי נפיעה. ופירש רבינו, שלהש"ך הוקשה לשון השו"ע מהו שכתב להצריך בדיקה, שהוא חיוב בכל ריעותא ולא רק בגלד, ולכן כתב שהוסיף עוד בדיקה על ידי נפיעה לפני הבדיקה בפושרים.

סימן ל"ז

ביאור הגר"א

א. אִם הָיוּ כו', וְהוּא כְנִדִּי. ב. אִם מִיּוֹם זָכִים אִם כו', וְהוּא כְנִדִּי וְכַמֶּשֶׁן אֵלֶּה שֶׁהַתְלַמִּידִים כו'. ג. אִם לִיחָה יֵצֵא כו', וְהוּא כְנִדִּי*:

נב. וק"ל א"כ הלשון משמע דרבא מבי' ראי' להא דשמואל גבי' צמחי, מר"נ ומר"א ור"א דלא אמרי ול"מ^י להנך כנדי וטינרי^י, הרי בשני בוע' דסמיכי הוי טינרי^י, ואם מלא רוח כשר ע' ש"ך ס"ק ט', אלמא דקילוכ'.
וגם בזה^{כא} נ"ל לתרץ דברי הרמב"ם^{כב} דאוסר בעכורי' ומצריך בדיקת סמפונת, והשיגו עליו הרשב"א^{כג} והר"נ^{כד} והרא"ש^{כה} מהא דלא א"ל ול"מ^{כז}. ורק מהא דר"י ב"י אול בתרי' דר"י חזינהו להני דקיימי צמחי צמחי דמסיק דר' יוחנן הוי משדר לקמי' דר' יהודא בר"ש דמורה בה להיתרא, מפרש הרמב"ם מור' בה באיזה אופן דהיינו כשלא היו עכורים בשביל זה ל"א^{כח} דמורה להיתרא, ורק בה באיזה אופן דווקא^{כט}. ורק הרא"ש לשיטתו^ל שכי^{כט} כנדי וטינרי כולם שני צמחי' הן אלא שזו גדולות מזו, ע"ש. ורק לדברי

יז. ולא מידי.

יח. פירוש, בגמרא חולין (מח.) הובא ששמואל הכשיר ריאה הסמוכה לדופן שעלו בה פצעים המכונים צמחים. ושוב הביאה הגמרא שרבא הוכיח שאינה טריפה משום שרב נחמן היה מהלך בשוק ולא אמר מאומה למוכרי בשר שהיו מוכרים ריאות שעלו בהם הרבה בועות גדולות המכונות 'כנדי', וכן גם נהגו רבי אמי ורבי אסי שראו מוכרי בשר שמכרו ריאות שיש בהם בועות גדולות עוד יותר, המכונות 'טנרי', ולא אמרו להם כלום.

יט. פירוש, בשו"ע להלן (ס"ג) הכשיר בב' ריאות סמוכות המלאים צמחים קשים, ולביאורו של הגר"א נמצא שה'צמחים' שהוזכרו שם הם המכונים טינרי [וכן פירש הש"ך שם (סק"ח)].

כ. לרבינו הוקשה שאם צמחי הם המלאים מים זכים, וכנדי הם המלאים רוח וטנרי מלאים ליחה יבשה, כמו שכתב הגר"א, היאך הוכיח רבא מדינם, שהלא ריאה המלאה מים זכים חמורה יותר מהמלאה רוח או ליחה יבשה, כדמוכח להלן (ס"ג) בדין שתי בועות הסמוכות זו לזו, שלדעת השו"ע אם מלאות מים זכים נעשית הבהמה טריפה, ואם מלאות ליחה יבשה אינה נטרפת, ובש"ך (סק"ט) הכשיר גם במלאות רוח.

כא. פירוש, בדבריו של הגר"א.

כב. שחיטה פ"ז ה"י.

כג. חולין מח. ד"ה הא.

כד. חולין יב: מדפי הרי"ף ד"ה וה"מ.

כה. חולין פ"ג סימן מ"ה.

כו. אמר להו ולא מידי.

כז. לא אמרי.

כח. פירוש, מקור שיטתו של הרמב"ם ממה שכתבה הגמרא שרבי יוחנן היה משדר את הצמחים לקמיה דרבי יהודה ברבי שמעון, דמורי בה משמיה דרבי אלעזר ברבי שמעון להיתירא, והיינו שצריך היה להורות בהם הוראה להיתר, על ידי בדיקה של הריאות אם אין בהם ליחה סרוחה, ולא שהתיר בכל אופן.

כט. חולין פ"ג סימן כ"ו.

לבית הגאון רבי אליעזר דן רלב"ג זצ"ל אבותם

קנח

רב אלפס מקשו והשיגו שפיר, שהוא כתב צמחי כנדי וטנרי כולו מיני צמחין הן כו', ע"ש'.

ל. פירוש, דעת הרי"ף והרמב"ם שריאה נעשית טריפה אם נמצאו בה מים עכורים, והראשו' הקשו עליהם מדוע לא אמרו ר"נ ור"א ור"א מאומה למוכרי הריאות, הלא היה להם לבדוק את הריאות שמא ימצאו בהם מים עכורים. וקושיא זו קשה רק לדעת הרי"ף שכתב שצמחי כנדי וטנרי הם כאותו סוג פצע והחילוק ביניהם הוא רק בגודל, וכן גם סבר הרא"ש ולכן הקשה קושיא זו, אבל בדעת הרמב"ם אפשר לומר כמו שכתב הגר"א שכנדי וטנרי הם המלאים רוח וליחה קשה, ולכן לא הצריכו לבדוקם.

הַלְכוֹת מִתְנֻת כְּהוֹנָה

סִימָן ס"א

ש"ך

ס"ק י"ח:

גִּזִּי מוֹכֵר שְׂדֵה כִּיּוֹן דְּאִמְרַ ע"מ שִׁיּוּרָא שִׁיּוּרִיָּה לְמַקְוֵם מַעֲשֵׂר אֶלְמָא הִכִּי הִלְכְּמָא וְדוּקָא גִּזִּי מִתְנֻת כִּיּוֹן דִּנְתָן כָּל הַנֶּהֱמָה לִיד יִשְׂרָאֵל לֹא אֲמַרִּין שִׁיּוּרָא שִׁיּוּרִי מִשְׁא"כ נִשְׁדָּה דְקִרְקַע נִחְזָקָה צַעֲלִיָּה *עֲדִיין עוֹמְדָה:

נ.ב. עִי בַּפְּלִית^ל, דְּכוּוֹנְתוּ דְּזֵה סְפִיקָא בְּמִס' נִזִּיר^ב אִם ע"מ] שִׁיּוּר אוֹ תִּנְאָה, לְהִכִּי [גִּבִּי] קִרְקַע דְּהוּי בַּחֲזָקָה בְּעַלְיָה], הוּי הִכְהֵן הַמוֹחֲזָק וְיוֹכֵל] לְאִמְרַ קִים לִי דְּהוּי שִׁיּוּר], מִשְׁא"כ גִּבִּי בְּהֵמָה דְּהַלּוּקָה מוֹחֲזָק בְּבִהְמָה, יוֹכֵל לְאִמְרַ קִים לִי דְּהוּי תִּנְאָי]. וְלִי נִרְאָה, דְּגִבִּי שְׂדֵה הַמַּעֲשֵׂר אֵינוֹ עֲדִיין, וְהוּי דְּבַר שְׁלֹא בָּא לְעוֹלָם, וְאֵין אָדָם מִקְנָה דְּשִׁלְב"ל, וְזֵה דְּבַר יָדוּעַ כְּמ"ש הַתּוֹ^ל דָּגָם לִר' מֵאִיר כְּה"ג] ס"ל דֵּאִין אָדָם מִקְנָה ע"ש, וְע"כ מִסְתַּמָּא שִׁיּוּרִי] שִׁיּוּר הָאוֹמֵר, מִשְׁא"כ הִכָּא גִבִּי מִתְנֻת דְּלֹא [הוּי] כ"א גְּרִיעוּתָא דְּמִתְנָה עַל מ[ה] שְׁכָתוּב בַּתּוֹרָה, וּבִאֲמַת [כ'] הַתּוֹ בַּחֲלוּץ^ל דְּהוּי כְּמוֹ [מִתְנָה] עֲמ"ש בַּתּוֹ^ל. וְא"כ נִיחָא ד[הָא] דְּאִמְרִין כְּב"ב^ל גִּבִּי מַעֲשֵׂר דְּהוּי כְּמוֹ שִׁיּוּר הֵינּוּ מ[שׁוּם] דֵּאִין מוֹצִיא דְּבָרֵינוּ לְבִטּוּלָה [עִי] בְּרִשְׁב"ם שֶׁמֶל^ל, מִמִּילָא נִיחָא] דְּגִבִּי מַעֲשֵׂר דֵּאִיכָא טַעֲמָא] נִמִּי דֵּאִין אָדָם מִקְנָה ד[בֵּר] שְׁלֹא בָּא לְעוֹלָם, וְכַדְפֵּר[שְׁב"ם] שֶׁמֶל^ל, וְזֵהוּ דְּבַר הַיְדוּשׁ], וְעִי בַּתּוֹ שֶׁמֶל^ל דָּגָם לִר' מֵאִיר כְּה"ג אֵין אָדָם מִקְנָה, ע"כ שְׁפִיר אִמְרַ דְּוּדָאֵי יָדַע הַמוֹכֵר מ[זֵה] וְאִמְרִין שִׁיּוּר שִׁיּוּר, מ[שְׁא"כ] גִּבִּי מִתְנֻת אִמְרִין דְּלָא] יָדַע מִזֵּה דְּהוּי כְּמוֹ מ[תְנָה] עֲמ"ש בַּתּוֹ, וְכוּוֹנְתוּ הִינְתָּה] לְתִנְאָה מִמֶּש, וְלֹא מִהֵנִי.

וְעוֹד נִרְאָה, דְּהִיאֲמַת ד[גִּבִּי] מַעֲשֵׂר אִמְרִין שִׁיּוּרָא [שִׁיּוּר] בְּקִרְקַע, וְע"כ צ"ל הָאֵיךְ [מִתְנָה] הוּא] חֲבִירוֹ הַלּוּקָה בַּתּוֹבָא [שֶׁל] הַלּוּי הַמוֹכֵר, וְרַק הַתְנָה עִמּוֹ שִׁיּוּכֵל הַלּוּקָה לְעֵשֶׂר

לא. סק"י.

לב. יא ע"א.

לג. ב"ב סג. ד"ה ואמאי.

לד. קלד. ד"ה חוץ.

לה. על מה שכתוב בתורה.

לו. סג ע"א.

לז. ד"ה כיון, וז"ל 'כיון דעל תנאי מכר רוצה הוא שיתקיים התנאי, דאין אדם מתנה על חנם, ולדעת כן מכר שיקנה המעשר, והלכך שייר בידו קרקע הראוי ליגדל בה המעשר, וכמי שאמר לו שדה שלי אני מוכר לך לאריסות ע"מ שתטול ט' חלקים ואני אטול חלק עשירי'.

לח. ד"ה מעשר, וז"ל 'וכדמפרש לקמן דכיון דאין אדם קונה דבר שלא בא לעולם שיורי שייר מקום מעשר'.

לט. ד"ה ואמאי.

בתבואה שלו על ה[שדה], ממילא הוי תנאה ד..^מ של הלוי מקרקע העשירי[ת] שיוכל לעשר על תבואתו, ושייך שפיר לישנא דעל [מנת] דהוי תנאה. משא"כ [גבי] מתנות דאם נשאר המ[תנות] להכהן ממילא פטור ה[לוקח] ממתנות, ולא שייך עוד לא[מר] שהתנה שיתן לו הכהן המתנות משלו למיפטר הבהמה, וממילא בטל כל התנאי אם שיורא שייר, והוא אמר על מנת על כרחך נתכווין לתנאה ולא לשיורי, וד"ל^{מא}.

מ. כאן חסרה תיבה א'.

מא. פירוש תירוץ זה, שלגבי מעשר אפשר שהוא שיור, ואת התנאי נפרש שהוא לטובת הלוקח, שתהיה לו זכות לעשר מאותה העשירית ששייר לכהן על פירות שאר השדה השייכים לו, ונמצא שהוא תנאי שאינו כנגד מה שכתוב בתורה. מה שאין כן בבהמה שאם יש לכהן חלק בה אין עליה חיוב מתנות כלל, ועל כרחך שאין זה שיור אלא תנאי שיתן את המתנות למוכר, וזהו תנאי על מה שכתוב בתורה שאינו יכול לחול.

הלכות מליחה

סימן סז

ש"ך:

סק"א:

והמרדכי כתב הטעם דהדמה ראשונה היא להעביר הלכלוך שעל החמיכה שאל"כ המלח נתמלא ממנו ושז לא יוציא המלח הדם שזחמיכה ולהנך תרי טעמא מהני אם יחזור וידיחנו וימלחנו אפילו אחר זמן*:

נב. כוונתו לאפוקי לדעת הרא"ה^{מב} לאחר זמן פליטה לא מהני^{מג}.

הנהות רעק"א:

סעיף א בהנה"ה

וקשה לי הא צלא הודח כלל ומלחו וצישלו אפילו צדיעצד והפ"מ אסור וצזה דחתך נתח אם לא חזר והדיחם מותר צהפ"מ, דהא צהפ"מסמכין על טעמא דריכוך כמצואר צסעיף צ* ולהך טעמא דריכוך א"צ לחזור ולהדיחו:

נב. ואפשר לאמר דסמכין אטעמא דמרדכי^{מד} דנתמלא המלח מהדם שעל פניו, כמ"ש הפמ"ג^{מה}, וא"ש.

מב. בדק הבית (בית ג' שער ג', דף עג. ד"ה גרסי'), הו"ד בבית יוסף.

מג. פירוש הדברים, שהש"ך הביא ג' פירושים מדוע צריך להדיח קודם המליחה, וכתב שתהיה נפק"מ ביניהם כאשר לא הדיח לפני המליחה ורוצה אח"כ להדיח ולמלוח שוב. וע"ז כתב רבינו שהרא"ה פירש שהמלח מפליט רק את הדם הלח שבתוך הבשר ולא מה שהתייבש על פני הבשר מבחוץ, ואם לא ידיח את הדם שבחוץ יש לחוש שמא לאחר שיתייבש הבשר ותפסק פליטתו יבלע מהדם היבש, וגם לשיטה זו, אם בלע הבשר לאחר הפליטה לא יהיה אפשר לשוב להדיח ולמלוח.

מד. חולין רמז תשכ"א, הו"ד בש"ך (סק"א), ובב"י.

מה. בפתחה להלכות מליחה, ובשפתי דעת (סק"א).

הלכות תערובות

סימן צח

ש"ך:

סק"ב:

וממזמני האלוף המרומם מהר"ר גרשון נר"ו הקשה ג"כ על המ"ה דהא הרא"ש וסייעמו דמלכא
קפילא ע"כ לאו טעמא משום דלא מרע חזקה דהרי הוא *מסל"ת:

נ.ב. לשיטת הט"ז^מ דלהרא"ש^מ לא בעינן רק דלא ידע דנוגע לאיסור והיתר, אפשר
דבעינן דווקא דיוודע הקפילא שסומכין עליו לדבר אחר, וא"כ שפיר שייך לא מרע חזק'.

סימן קד

מ"ז:

סק"א

זה פשוט דהאוכל דנש שמעורב צו רגלי הדבורים שאינו אוכל כשיעור עדשה מן הרגלים*:
נ.ב. ובאמת הגם אי הוה אכיל מן הדבורי' בכעדשה ל"מ דהדבורים אינם מטמאים
בכעדשה ורש"י^{מח} כוונתו על שרץ מהמובדלים דהוי גם איסורו בכעדשה וכמסקנת הגמ'
מעילה ט"ז ע"ב, ועי' בביאורי הגר"א^{מט}.

ופי' דצרי הטור הוא כך דאם נימוח השרץ לגמרי עד שנעשה כממשו של שרץ וחומץ הוה
שיעורו נששים דהוה לח נלח*:

נ.ב. ואינו ניכר.

משא"כ כאן דניכר אלא דאי אפשר לצררו ממילא לא מהני כאן אפילו ששים דלא מהני ששים
אלא אם נעשה האיסור לח ונימוח* לגמרי:

נ.ב. כוונתו לתרץ קו' הדרישה¹ למה הצריך הב"י נימוח לגמרי הרי די היכא דאינו ניכר.

מח. ע"ז סט. ד"ה אימרטוטי.

מט. שכתב כעין סברא זו לגבי נמלה.

נ. סק"א.

הַגָּאוֹן רַבִּי אֱלִיעֶזֶר דֵּן רַלְב"ג זצ"ל
רֹאשׁ יִשִּׁיבַת עֵץ חַיִּים

[בַּעֲנִין מִנְהַג נְבִיאִים]

[...]ם לַמּוֹר - לְבִית צַד[...]

בַּעֲזָה יוֹם ד' טו"ב כִּסְלִיו תר"ם קָרַן יִשְׂרָאֵל פַּעִיָּהק"ו^א יְרוּשָׁלַם ת"ו
מִהַשׁוֹכֵן בְּצִיּוֹן וּבּוֹחֵר בִּירוּשָׁלַיִם יִשְׁפִּיעַ בְּרַכָּה וְחַיִּים, לְכַבּוֹד יְדִידֵי הָרֶב הַג' סִינִי וְעוֹקֵר
הָרִים, מו"ה יַעֲקֹב רֵאִינְאוֹוִיץ נ"י וְלִכְלֵל בְּנֵי בֵּיתוֹ בְּרַכָּה וְכָל טוֹב.
רֵאשִׁית הַיְדִיעָה הַיָּא הִבְרִיאָה^ב אֶל כְּבוֹד אֲדַמוֹר שֶׁאֵר בִּשְׂרֵי הַגָּאוֹן הַג' ע"ה פ"ה
נ"י^ג הַצַּדִּיק מוֹהֲר"ם יְהוֹשֻׁעַ יְהוּדָא לִיב שְׁלִיט"א וְדוֹרֵשׁ בְּשִׁלּוֹם הַדֶּר"ג וּמְבַרְכּוֹ בְּכָל
טוֹב.

עַל דְּבַר אֲשֶׁר תִּמָּה הַדֶּר"ג עַל דְּבָרֵי רִש"י בְּסוֹכָה דָּף מ"ד א' גְּבִי' פְּלוּגָתָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי אִם עֲרֵבָה הוּא יִסּוֹד נְבִיאִים אוֹ מִנְהַג נְבִיאִים, פִּירֵשׁ רִש"י (ד"ה מִנְהַג), דִּנְפָקָא מִינָא אִם מְבַרְכִּינֵן עֲלֶיהָ. וְהִקְשָׁה רוֹם מַעֲלָתוֹ, הָרִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי סְבִירָא לִיה שֶׁם דָּף מוֹ (ע"א) דְּכָל בְּדִרְבָּנָן לֹא בַּעֲזֵי בְּרוּכִי ^ד , וְגַם לְרַבִּי יוֹחָנָן ס"ל כֵּן לְחַד לִישְׁנָא דָּף מ"ה (ע"ב) ^ה .	וְהִנֵּה הָעֵרָה זֹו אֵיתָא גַּם בְּסִפְרֵי מַהֲר"ם לְוִבְלִין (שֵׁם מַד. ד"ה בְּרִש"י), וּמִפְרֵשׁ בְּזֵה דְּבָרֵי רִש"י שֵׁם בְּד"ה שְׁכַחֻם וְחִזְרוּ נְבִיאִים אַחֲרֵוֹנִים וְיִיסְדוּם, שְׁכַתֵּב רִש"י עַל פִּי הַדִּיבּוּר. וּמִפְרֵשׁ דְּכוּנַת רִש"י לְתַרְץ זֵה דְלִמָּה בַּעֲזֵי בְּרוּכִי, עַל כֵּן הוֹסִיף רִש"י דְּתַקְנֹוה ע"פ הַדִּיבּוּר, לְהַכִּי בַּעֲזֵי בְּרוּכִי ^ו .
---	--

אֲכֵן גַּם דְּבָרֵי מוֹהֲר"ם צָרִיךְ הִבְנָה

א. פה עיר הקודש והמקדש.

ב. ראשית מבשר על בריאותו של המהר"ל דיסקין בלשון שאולה מבריאת העולם שהיא הידיעה שיש לדעת קודם לכל ידיעה אחרת.

ג. עמוד הימיני פטיש החזק נר ישראל.

ד. בגמרא שם אמרו בשם רבי יהושע בן לוי, דנטילת לולב ביום הראשון היא מצוה דאורייתא, ויש לברך עליה. ובשאר הימים אין זו אלא מצות זקנים, ואין מברכים עליה.

ה. בגמרא שם הובאו דברי רבה בר בר חנא בשם רבי יוחנן, שאין מברכים על נטילת לולב אלא ביום הראשון, לפי שביום הראשון מצותו מדאורייתא, ובשאר הימים מצותו מדרבנן בלבד. אמנם רבין אמר בשם רבי יוחנן, שנטילת לולב היא מצוה מדאורייתא בכל הימים.

ו. ז"ל מהר"ם מלובלין: הא דהוצרך רש"י לפרש דיסדוה על פי הדיבור נראה לי משום דהכא אית ליה

דבון[דאין] אין כוונת רש"י שהנביאים חזשו מצוות ערבה על פי הדיבור והנבואה, שהרי על זה נאמר (ויקרא כז, לד) 'אלה המצוות' ודרשין (שבת קד.) שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה. והגם דקאי אשינוייא שכחום וחזרו וייסדום, דהיינו שהיה הלכה למשה מסיני רק ששכחום, אכן גם להזכיר לנביא הללמ"מ שנשכח מישראל ג"כ אי אפשר בנבואה, כדמצינו גבי שלוש מאות הלכות

שנשתכחו בימי אבלו של משה^א, אמר הקב"ה ליהושע לאומרם לך אי אפשר [משה עבדי מת]^ב, כדאיתא בתמורה^ט דף (י"ו ע"א) [ט"ז ע"א], ועי' רמב"ם פ"ט מהלכות יסודי התורה. אלא הכוונה של יסוד הנביאים היינו הנביאים שנגלה להם דברים העתידים ראו כי טוב לתקן דבר דלנא חידשה[ה] התורה. ועל דרך שכתבו במדרש רבה רות (פרשה ד אות ה), שמאליהן קבלו המעשרות, וראו

לרבי יוחנן משום דיסוד נביאים היא מברכין עליה ולקמן בדף מ"ה ע"ב אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן לולב יום אחד, משמע שם דסבירא ליה לרבי יוחנן דלא מברכין אמדי דתיקון דרבנן לכך הוצרך רש"י לפרש גבי ערבה דיסודה על פי הדיבור ולכך מברכין עליה. וק"ל. ע"כ.

ז. דאיתא בגמרא (תמורה טז.) דאמרו לאלעזר ושמואל שישאלו מן השמים להודיעם את ההלכות שנשתכחו. והשיבו, דממה שנאמר (ויקרא כז לד) 'אלה המצוות' למדנו דאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה. והרי דאין נביא רשאי לומר עתה אפילו דבר שנמסר למשה בסיני ונשכח.

אמנם במגילה (ב:) תמהו על דברי האומרים שהנביאים תיקנו מנצפ"ך, דלמדנו מ'אלה המצוות' דאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה, וכן תמהו ביומא (פ.) על דברי האומרים שהנביאים תיקנו את שיעורי העונשין. ותירצו, דשכחום וחזרו וייסדום. ומשמע דנביא רשאי לומר עתה דבר שנמסר למשה בסיני ונשכח. ותירץ הצאן קדשים (תמורה שם ד"ה גמרא), דדוקא באורים ותומים אין לשאול. וכעין זה תירצו החוות יאיר (סי' קצ"ב אות סו) והפני יהושע (מגילה ג. ד"ה בגמרא אלא), דמה שמוחזר על ידי פלפול ועל ידי מידות שהתורה נדרשת בהם לא חשיב דבר חדש שאינו רשאי לאומרו. וגם בתורת הנביאים למהר"ץ חיות (אלה המצוות פ"א ד"ה ודע) ובחידושי הגר"ז (תמורה טז. ד"ה שם) כתבו כן, ותמהו לפי זה היאך כתב רש"י דחזרו וייסדום על פי הדיבור. והוסיף המהר"ץ חיות, דגם הרמב"ם למד מסתירה הסוגיות דאין נביא רשאי לומר שום דבר בענייני הלכה על פי נבואה, ולפיכך כתב (יסודי התורה פ"ט ה"ד), דהאומר שה' ציוה לו שהלכה כפלוגי הוי נביא שקר, אף שלא חידש שום הלכה.

ח. וציין רבינו בהא למה דאיתא עוד בגמרא שם בענין זה, דאחר שנשתכחו אותן הלכות עמדו כל ישראל על יהושע להורגו, ואמר לו הקב"ה 'לומר לך אי אפשר, לך וטורדן במלחמה'. וזהו מה שנאמר (יהושע א א-ב) 'ויהי אחרי מות משה עבד ה' ויאמר ה' אל יהושע בן נון משרת משה לאמר: משה עבדי מת ועתה קום עבר את הירדן הזה אתה וכל העם הזה'.

ט. הג"ה על הגליון מרבי יעקב ריינאוויץ: [לכאורה נראה] לומר לחלק, דאם נשכחו מכולם אז אין ספק שאין לחדש עוד. אך נאופן שלא נשכח מכולם שהנביאים עדיין היו זוכרים, צוה שפיר יכולים להזכירם וליסדם. וע'.

י. ז"ל הרמב"ם שם ה"א: ונאמר (דברים ל יב) 'לא בשמים היא', הא למדת שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה. ע"כ. ובהלכה ד' שם כתב ז"ל: וכן אם עקר דבר מדברים שלמדנו מפי השמועה, או שאמר בדיון מדיני תורה שה' צוה לו שהדין כך הוא, והלכה כדברי פלוני, הרי זה נביא השקר ויחנק, אף על פי שעשה אות, שהרי בא להכחיש התורה שאמרה 'לא בשמים היא'. ע"כ. ויתכן שכונת רבינו להוכיח מדברי הרמב"ם דאין נביא רשאי לומר שום דבר בענייני הלכה על פי נבואה, וכפי שדקדק מדבריו המהר"ץ חיות (הו"ד בהערה לעיל).

שהסכימו מן השמים, כי כתבו זה והניחו ב"ד של מעלה¹. וכוונת רש"י ע"פ הכתב בהיכלי² ומצאו כל א' חתימת ידם הדיבור*, היינו ע"פ הדיבור של הלכה ע"ש³. וכן בשלהי מכות (כג:) שהסכימו למשה מסיני שנזכרו הנביאים חזרו

* הוספה מרבי אליעזר דן בתחתית העמוד: והוכרח רש"י לפרש כן, כדי שלא נפרש שכאשר נשכח ההלכה אז עמדו הנביאים וייסדוה, וכאשר מבואר בירושלמי בכמה דברים שכווננו בתקנתם להלכה למשה מסיני. וכן בבבלי בחגיגה (ג:) גבי [...]ת עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית, שאמר להו רבי אלעזר שכן הוא ההלכה למשה מסיני. [ועל כרחך סבירא לרש"י ד]לא לפרש כן, דא"כ גם למ"ד מנהג נביאים יוכל להיות דמודה דהוי הלמ"מ, רק דס"ל דבעת ששכחו היה רק מנהגא, אבל א"כ דכיון דאח"כ נזכרו דהוי הלכה, וא"כ מאי נפקא מינא בפלוגתתם. על כן פירש, דלמ"ד יסוד היינו דייסדו על פי הדיבור של ההלכה, ורבי"ל דס"ל מנהגא פליג, ולא ס"ל דהוי הללמ"מ כלל, על כן לא בעי ברוכי, וד"ל.

אך לולא פירוש רש"י נוכל לפרש, דגם לריב"ל מודה דהוי הלכה למשה מסיני במקדש, ורק בהא פליגי, דהרי בזמן הזה גם לפי הסלקא דעתין מקודם דמשני כאן במקדש כאן בגבולין ידע דבזה"ז לא הוי הלכה, ורק לפי הס"ד לא אסיק דגם בזמן המקדש היה מקום שיהיה ערבה רק תקנה, אבל על זמן הזה וודאי דלא הוי הלכה, וא"כ שפיר נוכל לומר פלוגתא דרבי יוחנן וריב"ל היינו כששכחו ההלכה, למ"ד דהוי יסוד נביאים, וא"כ נפקא מינא דהגם דאח"כ נזכרו נשאר תקנתם על זמן הזה. וכן למ"ד דהיה אז מנהג נביאים בזמן ששכחו הללמ"מ, ממילא גם בזה"ז הוי מנהגא. ואם כן נוכל לומר דגם לריב"ל מודה דבזמן המקדש היה הללמ"מ, ועל זה פריך הש"ס דלא נשכח כלל ההלכה למ"מ, ועל זה משני שהיה אז תקנה לגבולין ונמשך גם על זמנה"ז, ופליגי אם היה תקנתם יסוד נביאים או מנהג, וכפי שהיה אז נשאר גם על זמן הזה כאשר ביארנו. ואולי י"ל, דס"ל לרש"י, דאם נודע קודם שהתחילו לנהוג כפי התקנה, וכיון שנזכרו הלא עשו זה מצד הללמ"מ, נקרא תקנה שלא קבלוה אז, ממילא הוי תקנה שלא נתקבלה לא היה חל עוד על זמן הזה. ואם היה זמן מה שלא נזכרו ההלכה למשה מסיני ועשו כפי התקנה ואח"כ נזכרו שהוא הללמ"מ, א"כ בזה הזמן לריב"ל דס"ל מנהגא לא ברכו אז על הערבה, וא"כ איך יוכל להיות שעלה לפניהם במקדש מכשול כיון שנאמר שגם ריב"ל מודה שהוא הללמ"מ ובעי ברוכי, א"כ האיך יזמין הקב"ה תקלה ע"י הנביאים שלא לברך.

יא. הג"ה על הגליון מרבי יעקב ריינאוויץ: צעורה וצחצוחים עמדו ומלאוהו חתום כ"ל.

יב. כאשר גלו ישראל נפטרו ממעשרות, וכשחזרו לארץ ישראל קיבלו אנשי כנסת הגדולה בחתימה לשוב ולהפריש מעשרות, כמבואר בנחמיה (פ"ט-י). ודרשו במדרש מכך שנאמר בפסוק אחד 'על החתום' ובפסוק אחר 'על החתומים', דאחר שחתמו על כך בבית דין מטה, הניחו הכתב בעזרה, ובשחרית מצאו שנחתם הכתב גם על ידי בית דין של מעלה.

יג. במכות שם איתא, דמקרא מגילה ושאלת שלום בשם והבאת מעשר הם דברים שנתקנו על ידי בית דין של מטה והסכימו בית דין של מעלה על ידם.

ווייסדום^{טו}. אם כן עדינה לפי הס"ד ולפי המסקנא כאן במקדש כאן בגבולין, עדינה דקדוק רום מעלתו וקושיית מהר"ם במקומה^{טז}.

אלא העיקר דוודאי תקנת נביאים וודאי דבעי ברוכי, דהרי קריאת התורה וקריאת ההלל אינו כי אם תקנת הנביאים [ע' ספר המצוות להרמב"ם שורש א'^{יז}], וכמה

טו. וגם הערוך לנר (סוכה מד. על רש"י ד"ה וחזרו) עמד בקושיא זו על רש"י. ותירץ, דהנביא אינו רשאי לשאול הלכות שנשתכחו מן השמים, אבל אפשר שיאמרו לו הלכות אלו מן השמים.

טז. כלומר, דכיון דנתבאר דבהכרח כונת רש"י שהנביאים תיקנו מצות ערבה מעצמם, הדרא הקושיא לדוכתא, היאך כתב רש"י דאי ערבה היא מנהג נביאים מברכים עליה.

יז. ורבינו ציין בזה לדעת הרמב"ם דחייב קריאת הלל הוא מדרבנן. אמנם דעת הבה"ג (במנין המצות) והרמב"ן (בהשגותיו לסה"מ שם), ס"ל דהוא חייב דאורייתא. ולגבי קריאת התורה איתא בבבא קמא (פב.): עמדו נביאים שביניהם ותיקנו להם שיהו קורין בשבת ומפסיקין באחד בשבת וקורין בשני ומפסיקין שלישי ורביעי וקורין בחמישי ומפסיקין ערב שבת כדי שלא ילנו ג' ימים בלא תורה. ע"כ.

יח. בגמרא שם הוכיחו מהא דסבירא ליה לרב דהמדליק נר חנוכה מבורך, דמברכים על מצות לולב כל שבעה לשיטתו, אף שחייבו בימים אלו הוא מדרבנן.

יט. בגמרא (מגילה יד.) איתא, דהנביאים שנתנבאו לישראל לא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה, חוץ ממקרא מגילה. ולמדו זאת בקל וחומר, דאחר שאומרים שירה על שיצאנו מעבדות לחרות, כל שכן שיש לומר שירה על שיצאנו ממיתה לחיים. ומשמע מדברי רבינו דסבירא ליה כפי שפירש הרש"ש (שם ד"ה רש"י), דגדר מקרא מגילה כגדר קריאת התורה שתיקנוה נביאים. והוסיף הרש"ש לבאר, דלא תיקנו כן בנבואה ממש, שהרי אין נביא רשאי לחדש דבר, אלא כיון שנאמרה המגילה ברוח הקודש (כמבואר שם ז.) היא נחשבת מעין נבואה. והטורי אבן (שם ד. ד"ה כגון) כתב, דכיון שנאמרה ברוח הקודש הוי חיובה כשל תורה. ובשו"ת חתם סופר (או"ח סי' קס"א ד"ה ואמנם) כתב, דכיון דלמדו הנביאים חיוב מקרא מגילה בקל וחומר מחיוב קריאת הלל, תלי חיוב זה במחלוקת הפוסקים [הו"ד בהערה לעיל]. דלדעת הבה"ג דחייב קריאת הלל הוא מדאורייתא, גם חיוב מקרא מגילה הוא מדאורייתא. ולדעת הרמב"ם דחייב קריאת הלל הוא מדרבנן, גם חיוב מקרא מגילה הוא מדרבנן. אמנם בשו"ת ערוגת הבשם (ח"ב סי' קפ"א ד"ה ועיקר) כתב, דבהכרח לא למדו בקל וחומר אלא לומר שירה בשעת ההצלה, שכן שירת הים לא הוקבעה לדורות, ומדרבנן תיקנו עוד מקרא מגילה לדורות. ובשו"ת בנין ציון החדשות (סי' ק"פ) כתב, דממה שאמרו בגמרא שהנביאים הוסיפו מקרא מגילה על מה שכתוב בתורה, משמע דחיובה הוא כעין דאורייתא. אמנם לכאורה קשה, דאין נביא רשאי לחדש דבר. ובהכרח צריך לומר, דכבר נמסרה הלכה למשה בסיני שיעשו כן הנביאים לעתיד לבוא.

כ. לכאורה כונת רבינו, דבתחילת בית שני עדיין היו נביאים, אך בזמן נס חנוכה שהיה בסוף בית שני כבר פסקה הנבואה.

כא. דכתב אהה דאיתא בגמרא שם דלא הוסיפו דהנביאים על מה שכתוב בתורה אלא מקרא מגילה. דאין להקשות מהא דתיקנו נר חנוכה, שכן באותה שעה כבר פסקו הנביאים, אבל בימי מרדכי היו חגי זכריה ומלאכי.

אנשי כנסת הגדולה תקנינהו, כמבואר ברכות דף ל"ג (ע"א). והנך תקנות של מצוה שהיו בידיהם כבר תיקנו עליהם ברכה. ופליגי אם בדרבנן בעי ברוכי, היינו אם אנשי כנסה"ג תיקנו על העתיד שהמצוה שיתחדש בדרבנן יברכו. וכן הך סוגיא דשבת כ"ג (ע"א), דמתיב רב עמרם מהדמאי דמפרישים ערום אלמא בדרבנן לא בעי ברוכי, הכל תקנת חכמים שהיה לאחר אנשי כנסת הגדולה^{כב}. וד"ל.

ורק מה שיש לחקור בזה, הרי למסקנת הגמרא (שם מד:) לשיטת רש"י אמרינן, בזמן שביהמ"ק קיים הוי לרבי יוחנן הלכה למשה מסיני, ורק על בזה"ז אמר"י דהוי יסוד נביאים, א"כ בזמן אנשי כנסת הגדולה לא חל התקנה עדיין דתיקנו ברכה על זה.

אבל באמת לק"מ, דוודאי למ"ד יסוד נביאים, וכ"ש למ"ד מנהג נביאים, דחוק

כב. בתוספתא (סוטה פ"ז ה"י) איתא דיוחנן כהן גדול גזר על הדמאי, ומבואר במאירי (פתיחה למסכת אבות) דבנו היה מתתיהו חשמונאי. והרי שהיה בסוף ימי בית שני, אחר זמנם של אנשי כנסת הגדולה. ובכגון דא נחלקו אי בדרבנן בעי ברוכי. אולם במה דתיקנו קודם זמן אנשי כנסת הגדולה לכולי עלמא מברכינן.

כג. בגמרא שם פירשו, דהא דאיתא במשנה (שם מא:) 'כל העם מוליכין את לולביהן לבית הכנסת' היינו בגבולין ובזמן שבית המקדש קיים, ואין זו סתירה למה דאיתא במשנה (שם מב:) 'מוליכין את לולביהן להר הבית'. וכדרך זו יש לפרש דגם תקנת ערבה דבגבולין נתקנה כבר בזמן בית המקדש.

כד. דכתב ז"ל: איתמר רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי, חד אמר ערבה יסוד נביאים. תקנת נביאים האחרונים חגי זכריה ומלאכי שהיו ממסדרי תקנות ישראל באנשי כנסת הגדולה, התקינו שתהא ערבה נטלת בגבולין. וחד אמר מנהג נביאים. הנהיגו העם ולא תקנו להם ונפקא מינא דלא בעינן ברכה, דליכא למימר וצונו, דאפילו בכלל לא תסור ליתא. ע"כ. ומשמע מלשונו דתיקנו כן אנשי כנסת הגדולה על אותה שעה.

כה. כלומר, דאיתא במתניתין (סוכה מא.) דרבי יוחנן בן זכאי תיקן זכר למקדש, שיהא לולב ניטל במדינה כל שבעה, ושלא יאכלו מן החדש עד מוצאי יום ט"ז ניסן שהוא יוף הנפת העומר. ולא הוזכר שם דתיקן על ערבה בזמן הזה, והרי שלא נתקנה תקנה זו זכר למקדש, אלא היתה כבר בזמן המקדש בגבולין.

צדוק דלא בריך, אלמא דהוי מנהג נביאים^כ, והרי הך עובדא לאחר חורבן הוי, כמ"ש רש"י שם בעמוד הקודם (מד. ד"ה דלא). ולפי מה שביארנו ניחא, דתליא זמן הזה לפי תקנתם דגבולין בזמן שביהמ"ק. ואם היה אז יסוד נביאים גם בזה"ז בעי בר[וכי].

והעיקר, דלמסקנא (שם מד:) דיסוד נביאים, היה התקנה גם לחייב הישראלים בנטילת ערבה, ולהכהנים גם בלא זקיפה ובלא הקפה דמ[זבח]^כ, ממילא חייל התקנה גם אגבולין בזמן בית המקדש, וגם על זמן הזה. ובאמת לרב יוסף דס"ל (שם מג:) דעיקרה בזקיפה ולא בנטילה, לא ס"ל לא יסוד נביאים ולא מנהג נביאים. דהרי במקדש הוי דאורייתא הלכה למשה מסיני, ובגבולין שאינו כי אם נטילה, ובמקדש אינו נטילה כלל, א"כ מה שייך לומר בהך נטילה דגבולין כדי לפרסמה שהיא מן התורה^כ, איזה פרסום יש בזה מבגבולין דנוטלין, לזקיפה דמזבח

דבמקדש. ונהי דלא פליג רב יוסף אמנהגא דידן דהוי מנהג בעלמא לדידי' זכר למקדש, אבל בזמן הבית לרב יוסף לא נהוג כלל בגבולין. וא"ל, דס"ל דגם יסוד נביאים היה נוסף על הללמ"מ דהוי רק במקדש בזקיפה, מ"מ היה יסוד נביאים בגבולין בנטילה, וממילא גם בזה"ז היה תקנתם בנטילה. אבל א"כ ממילא ודאי דלהישראלים דבירושלים ג"כ תקנוה, א"כ על כרחך גם הכהנים דמקדש היה חיובא רמייא מלבד הזקיפה שאצל המזבח חייבים גם לנטילה הערבה. וא"כ נחזי אנן, הגם דלרב יוסף נטילה דבגבולין וודאי דלא דחי שבת דתקנתא קלישתא היא, מ"מ הכהנים העוסקים בזקיפה, כיון דלדידהו ניתן שבת לידחות לזוקפן, היה דוחה ג"כ להם לנטילה ומותרים ומצווים לנוטלן הערבה גם בשבת, דומיא דאיתא בירושלמי שלהי לולב הגזול (סוכה פ"ג הי"א) גבי לולב, הניחו בארץ אסור לטלטלו, אבל כל זמן שהלולב בידו מותר הכל ע"ש^כ. ועיין

כו. רבי אלעזר בר צדוק קיבל ערבות מאותו אדם ונענע בהם ולא בירך, והוכיח מכך אייבו דדעתו שזהו מנהג נביאים בלבד.

כז. בגמרא (שם מד.) תמהו, דמחד אמר רבי יוחנן דערבה היא הלכה למשה מסיני, ומאידך אמר דערבה יסוד נביאים. ותירצו, דמצות ערבה במקדש היא הלכה למשה מסיני, ומצות ערבה בגבולין היא יסוד נביאים. ונמצא דתקנה זו נאמרה לגבי נטילת ערבה בין לכהנים ובין לישראלים, ומסתבר דנאמרה תקנה זו בין בזמן בית המקדש ובין בזמן הזה.

כח. בגמרא (שם מג:) אמרו, דערבה דבזמן המקדש דוחה שבת ביום השביעי כדי לפרסמה שהיא מן התורה. והקשו מדוע אינה דוחה בזמן הזה. והשיב רב יוסף, דנטילת הערבה דבזמן הזה אינה זכר למקדש, שכן במקדש לא היו נוטלים את הערבה אלא היו זוקפים אותה בצידי המזבח בלבד, ולפיכך אין נטילת הערבה בזמן הזה דוחה שבת. ולדבריו ודאי דהא דאמרו בגמרא דערבה דוחה שבת לפרסם שהיא מן התורה, לא נאמר לגבי נטילת ערבה בגבולין, שהרי בנטילתה אין פרסום להא דזקיפת הערבה דמקדש היא מן התורה. ונמצא דלשיטתו אין מקור דהיו נוטלין ערבה בגבולין בזמן בית המקדש.

כט. ז"ל הירושלמי: כך היה המנהג בירושלים אדם הולך לבית הכנסת ולולבו בידו קורא את שמע ומתפלל ולולבו בידו. נכנס לבקר את החולה ולולבו בידו. לשאת את כפיו ולקרות בתורה נותנו לחבירו. הניחו בארץ אסור לטלטלו. ע"כ. ומבואר דאף שהלולב אסור בטלטול, מותר לטלטלו כל עוד שהוא

ביו"ד סי' רס"ו. א"כ תיקשי מאי פריך ארב יוסף ממתניתא דקתני שחיבוט ערבה דוחה שבת, הרי ברישא קתני ושטמטום וכו' וזקפום, וא"כ לישני, דלהכי קתני חיבוט ערבה, לאשמעין הא דלהכהנים במקדש אותם העוסקים בזקיפה לדידהו גם חיבוט ערבה דחי שבת. אלא ודאי כדאמרן, דלרב יוסף ליכא כלל תקנתא דנוטלין בגבולין לא יסוד נביאים ולא מנהג נביאים, כי אם בזה"ז הוי מנהגא בעלמא זכר למקדש^ל. ורק בלאו הכי איתותב רב יוסף^ל. וד"ל.

ונחזור לדברינו, דאכתי צריך ביאור הא דתנן ספ"ג דמעילה (מ"ז) 'הערבה שבמקדש לא נהנין ולא מועלין' ע"כ

בידו משעת נטילתו. וכמו כן היה מקום לומר לדעת רב יוסף, דהכהנים העוסקים בזקיפת הערבה מצווים גם לנענעה בשבת, כיון שכבר היא בידם.

ל. דכתב השו"ע (שם ס"ב) לגבי מילה דאינה דוחה שבת אלא בזמנה, ואפילו בזמנה אינה דוחה אלא המילה עצמה ופריעה ומציצה, ואם נשארו ציצין שאינם מעכבים, אם לא פירש חוזר, ואם פירש אינו חוזר. ומבואר אם כן, דאף שאין לתקן הציצין שאינם מעכבים לכתחילה, אם עדיין לא פירש חוזר ומתקנם. וכמו כן יש לומר לגבי נטילת ערבה לכהנים שהתחילו בזקיפת הערבות.

לא. שנינו בברייתא, דפעם אחת חל יום ז' של סוכות בשבת, והביאו ערבות למקדש בערב שבת, וכבשום הבייתוסים תחת אבנים, משום שאינם מודים שחיבוט ערבה דוחה שבת, ושטמטום עמי הארץ מתחת האבנים, וזקפום הכהנים בצידי המזבח. והוכיחו מכך בגמרא (שם מג:) דלא נתקיימה מצות ערבה במקדש בזקיפה בלבד אלא אף בנענוע. ולכאורה היה מקום ליישב, דרך הכהנים שזקפו הערבות היו מנענעים. וממה דלא תירצו כן מוכח דלרב יוסף לא היו מנענעים את הערבות בזמן המקדש כלל.

לב. בגמרא שם נשארו בתמיהה על דעת רב יוסף משום דמוכח מהברייתא הנ"ל דלא דבריו.

לג. סנהדרין מז:, רמב"ם אבל פי"ד הכ"א, שו"ע יו"ד סי' שמ"ט ס"א.

לד. כלומר, ואם כן קשה אמאי אמרו במשנה בסתמא דלא נהנין מהערבות שבמקדש.

לה. הלכה ו.

לו. לשון הרמב"ם שם 'ערבה הגדילה בשדה הקדש לא נהנין ולא מועלין', והרי דלא פסק כרבי אלעזר בר צדוק. אמנם לכאורה משמע מלשונו דסבירא ליה דדברי המשנה אמורים על ערבות הגדלות בשדה הקדש ולא על ערבות שהשתמשו בהן במקדש, ואם כן צ"ע היאך הוכיח רבינו מלשונו דסבירא ליה דאין נקחים למצוה אחרת. אמנם בפירוש המשניות (שם) כתב הרמב"ם ז"ל: ומה שאמר רבי אליעזר ברבי צדוק שיותר ליהנות בו, לפי שעיקר בידו הוא שמצות לאו ליהנות ניתנו, וזה הדבר אמיתי, ואף על פי שדעת רבי אליעזר שיותר ליהנות ממנה אינה הלכה. ע"כ. והרי דפוסק להלכה דאין להשתמש בערבות למצות לולב.

התם שאני, לפי דס"ל¹⁷ שאין יוצאין ידי חובתן בערבה שבלולב, וא"כ נמצא זה פוסלה לכהנים. [ומה שאין כן] במצות ערבה גופה, גם לישראל שבמקדש יכולים לקחת מהנך שהכינו לזקיפה יכולים לצאת בהם לנטילה, וכיון דהוי דהקדש על כן לא נהנים¹⁸. [אמנם] מסתברא, דלהישראלים או להכהנים לנטילה היו ערבות קטנים, והנך דלזקיפה היו י"א אמה¹⁹.

ודע, דממתניתין דמעילה קשה טובא על פירוש תוס' (שם מד. ד"ה והא), דלפירושו לריב"ל גם למסקנא גם במקדש אין חיוב כלל כי אם מנהג נביאים²⁰. א"כ אמאי תנן לא נהנין, כיון שאין זה חיוב כלל על המקדש איזה שם הקדש [יש] על זה. ואולי משום מראית העין, או שמפרשה דקאי על ערבה הגדילה בשדה הקדש (עי' בתוי"ט²¹). והגם דצריך לומר דתליא בדינא דגידולי הקדש, [בא]מת לפירוש רש"י לפי הס"ד דפליגי רבי יוחנן וריב"ל על ערבה שבמקדש, איכא נפקא מינא אם הוי יסוד נביאים או מנהג נביאים לענין הא דתנן דלא נהנין, [דל]מאן

דסבירא ליה יסוד נביאים וחיובא הוי על הקדש, שפיר קתני דלא נהנין ע"פ הדין, אבל למאן דס"ל דהוי מנהג נביאים, על כרחך דהא דלא נהנין [דהתם] רק בהנך הניגדלין בשדה הקדש. והא דנקט רש"י נפקא מינא לענין ברכה לפי המסקנא נקטה, דבמקדש לכו"ע הוי הללמ"מ. ולפירוש תוס' צריך לדחוק [...] כדאמרן. ובלא"ה סוגיא דסוכה (מד:) דחוקה לפירוש תוס', דמאי מייתי ראיה מהא דחביט חביט ולא בריך כריב"ל דמנהג נביאים הוא, הרי הך מעשה [דרבי אלעזר בר צדוק] היה לאחר חורבן, ובזה"ז גם לרבי יוחנן מנהגא הוי, דהרי להתוס' כל פלוגתתם הוי במקדש. וצ"ל דלפירוש תוס' מברכינן גם אמנהגא נביאים, ורק [אי ב]מקדש לא היה כי אם מנהג נביאים כריב"ל, א"כ בזה"ז הוי מנהגא בעלמא ולא בעי ברוכי, ודוחק.

ואין להקשות לפי ביאורינו שהיה יסוד ותקנת נביאים בזמן ביהמ"ק היה על ערבה בגבולין, א"כ תיקשי כל יומא לדחי, כיון דגזירה דרבה לא שייכא משום דשלוחי ב"ד מייתי לה²². בשלמא לפירוש רש"י

לז. הלכות לולב פ"ז ה"כ.

לח. כלומר, דיתכן דלא היו במקדש ערבות לנטילה בלבד, אלא היו נוטלים את הערבות הנזקפות, ולפיכך אמרו במשנה בסתמא דאין נהנים מהערבות שבמקדש.

לט. כדאיתא בברייתא (שם מה:). וכונת רבינו לכאורה, דאם כן צריך לומר דלא היו נוטלין את הערבות הנזקפות, והדרא קושיא לדוכתא.

מ. כן דקדקו המהרש"ל (שם מד: ד"ה תוס') המרומי שדה (שם מד. ד"ה איתמר) ועוד מהאחרונים מדברי התוס'.

מא. לכאורה כונת רבינו בזה למש"כ התוי"ט (מעילה שם מ"ו ד"ה רבי שמעון) דגידולי הקדש אסורים אך אין בהם מעילה.

מב. בגמרא (שם מג:) מבואר, דבזמן המקדש היו מקיימים מצות ערבה בשבת אם חל בו יום השביעי דסוכות, כדי לפרסם שמצוה זו היא מן התורה. ולא היו נוטלים לולב בשבת אלא אם חל בו יום טוב

לְבִית   הַגָּאוֹן רַבִּי אֱלִיעֶזֶר דֵּן רַלֶּב"ג זצ"ל   אֲבוֹתָם   קֶעג

וְתוֹס' שֵׁם (מג: ד"ה שלוחי) דהיינו משום דכהנים זריזים הם נחא, ע"ש דלא שייכא כי אם במקדש, אבל לפירוש הר"ן (כא: מדפה"ר ד"ה גרסי') בשם אחרים פירשו, שהביא דגם בגבולין כיון שיש לב"ד עסק בדבר ומלפני ב"ד הם נוטלין אימת ב"ד עליהם ליכא למיחש לדרכה, א"כ כל יומא לידיחי. דהרי שינויא דמשנינן (שם מג:): אתי לפקפוקי בלולב, דזה לא שייך כי אם אמקדש בזמן בית המקדש, דהוי כל שעה לולב ולא דחי כי אם חד יומא לולב אתי לפקפוקי, משא"כ בגבולין אכתי לכאורה לא שייך הך שינוי, כיון דבגבולין לא הוי לולב כי אם חד יומא, דהרי רבן יוחנן בן

זכאי תקנוה לולב כל ז' אחר החורבן זכר למקדש^מ - יומא קמא, ודחי שבת, אם כן בערבה דהוי כל ז' שפיר ידחי כל יומא^מ.
ואולי מטעם זה [דבר] עצמו השלטי גיבורים (כא: מדפה"ר סוף אות א), דבגבולין לא היה ערבה כלל נוהג כי אם בשביעי בלבד. ובאמת ברמב"ם בפירוש המשנה (סוכה פ"ד מ"ג)^מ ובחיבורו (הלכות לולב פ"ז הכ"א)^מ עיין בלשונו שכתב ניתנה לדחות שבת, ואח"כ ביאר וגם לא נחוש שמא יעבירונו כו' ע"ש, משמע שגם בלאו גזירה דרבה היה ראוי שלא לדחות שבת ורק טעמא כדי לפרסמה שהיא מהתורה^מ,

הראשון דסוכות, אף שמצותו מן התורה, כי חששו חכמים שמא יעבירו הלולב ברשות הרבים בשבת, אמנם את הערבות היו מביאים שלוחי בית דין ולא חששו שמא יעבירו. ופירש רש"י (ד"ה שלוחי), דהערבה אינה מצוה לכל אדם אלא כהנים מקיפין בה את המזבח. וכתבו התוס' (ד"ה שלוחי), דכונת רש"י לפרש שבמצות ערבה אין חשש חילול שבת לפי שהיא נוהגת רק בכהנים זריזים, אולם מצות לולב נוהגת בכל ישראל. והוצרך לפרש כן כדי שלא נקשה מדוע לא יתקנו שיביאו שלוחי בית דין גם את הלולבין. אולם הר"ן (כא: מדפה"ר ד"ה גרסי') פירש בשם אחרים, דשלוחי בית דין היו מביאים את הערבות ממוצא, והיו נוטלים הערבות לפני בית דין.

מג. והיינו דכן מוכח מהא דאיתא במשנה (שם מא.) דבזמן המקדש היו נוטלים לולב בגבולין רק ביום טוב הראשון, ואחר החורבן תיקן ריב"ז שיהא הלולב ניטל כל ז' בגבולין זכר למקדש.

מד. בגמרא (שם מג:) הקשו מדוע לא קיימו מצות ערבה בשבת אלא כשחל בו יום השביעי דסוכות, ותיצו דהיינו כדי שלא יפקדו במצות לולב שאין מקיימים אותה בשבת אלא כשחל בו יום טוב הראשון. ומקשה רבינו דלפי דבריו נמצא דהוי מקיימים מצות ערבה בגבולין מדברי נביאים בזמן המקדש בכל ימות החג, ואם כן קשה לפי מה שכתב הר"ן בשם אחרים דאין חשש טלטול בגבולין, מדוע לא קיימו מצות ערבה בכל ימות החג שחלו בשבת, הרי אין חשש שיבואו לפקפק בלולב, כי בזמן המקדש לא היה הלולב ניטל בגבולין אלא ביום טוב הראשון.

מה. ז"ל הרמב"ם שם: ערבה זו היא הלכה למשה מסיני שתהא ערבה ניטלת חוץ מערבה שבלולב, והיה מנהג נביאים ליטלה בלא ברכה. ולא אמרו שתדחה שבת ביום טוב ראשון לפי שאין הדבר ניכר אלא יאמרו מחמת הלולב שניטל היום ניטלה. וגם לא אמרו שתדחה שבת שבתוך החג שמא יאמרו כמו שדוחה ערבה לשבת כך ידחה גם הלולב, וכבר ביארנו שלולב אינו ניטל בשבת שבתוך החג ולפיכך אמרו שתדחה שבת אם חל ביום השביעי כדי לפרסמה וידעו שהיא חובה, וכך אמרו כדי לפרסמה שהיא מן התורה. ולא חשנו כאן שמא יעבירונה ארבע אמות ברשות הרבים לפי שהיא מסורה לבית דין ושלוחי בית דין בקיאים הם. ע"כ.

מו. ז"ל הרמב"ם שם: חל יום שבת להיות בתוך החג אין זוקפין ערבה אלא אם כן חל יום שביעי להיות בשבת זוקפין אותה בשבת כדי לפרסמה שהיא מצוה. ע"כ.

מז. ולפי זה מיושב מדוע אין ערבה דוחה שבת אלא כשחל ביום השביעי, דדי בכך לפרסם שמצותה מהתורה.

ושינוי דכדי לפרסמה נשאר גם לפי מה דאמרינן דלא שייך גזירה דרבה משום דשלוחי בית דין מייתי לה (עיין ברש"א שם^{מח}).

ונראה דבלאו טעמא דרבה מ"מ יש טעם שלא לדחות שבת משום טעמא דמוקצה דערבה לא היה דוחה, הגם שהיא הללמ"מ. עיין בתוס' שם מ"ב ב' בד"ה טלטול בעלמא, שכתב אע"ג דחזי למצוה שייך ביה איסור מוקצה. והגם דבתוס' (שם מד.) ד"ה אמ"ל ר' יוחנן משמע דאיסור דרבנן נדחה גם מפני הללמ"מ, כמ"ש שם דכהנים בעלי מומין נכנסין בית האולם ולמזבח, והרי הוא מהמעלות דרבנן דחשיב בפ"א דכלים^{מט}. שאני התם דהוי בעידנא דמקיף המזבח עבר איסורא [וקיים] המצוה, משא"כ גבי טלטול דזקיפה דלא הוי בעידנא. עי' מגן אברהם סי' תמ"ו (סק"ב) לענין ביעור חמץ^י וסי' תצ"ח לענין כסוי^א. והתם גבי לולב פ[ר]יך [מב:] והרי טלטול בעלמא ולדחי

שבת, היינו לולב דהוי מפורש מן התורה, וע' בלשון רש"י שם (ד"ה טלטול) ודו"ק^{נב}. אבל ערבה דהוי הלכה למשה מסיני לא דחינן לה אי לאו משום טעמא כדי לפרסמה. ודוחק. ועוד, גבי לולב בעידנא דאגבהיה נפיק והוי בעידנא, ע"כ פריך הגמ' טלטול בעלמא ודחי שבת, משא"כ [מצות ערבה] במקדש דהוי בזקיפה, ואיסור מוקצה הוי בעת טלטול מקודם דזקפין לה. משא"כ עתה בגבולין דהוי בנטילה והוי טלטול בעלמא ואיכא ג"כ [מצוה בעידנא] א"כ קשה לידחי כל יומא בגבולין בזמן ביהמ"ק. וי"ל דלא קשיא, כיון [דשנינן] דלולב כל שבעה אתי לפקפוקי, ושמה לא דחינן גם בערבה, ממילא גם בגבולין לא דחי כיון דלא דחי במקדש [כדאמרינן שם כיון דאנן לא דחינן אינהו נמי לא דחי^{נב}]. הגם דבמקדש בזקיפה ובגבולין בנטילה, מ"מ מיחזי כשתי תורות.

ובפשטות איכא למימר, כיון דבביהמ"ק

מח. וצ"ע רבינו בהא לדברי המהרש"א (שם מג: ד"ה גמרא) דדייק מהא דלא אמרו בגמרא 'אלא ערבה שלוחי בית דין וכו'', דטעמא דכדי לפרסמה לא נדחה.

מט. בדברי המשניות (שם מ"ו-ט) נתפרשו עשר מעלות קדושה. וביניהם נתבאר, שהמקום שבין האולם ולמזבח מקודש יותר משאר העזרה, ולפיכך אין נכנסים לשם בעלי מומין. ומכל מקום כתבו התוס' שכהנים בעלי מומין נכנסין לשם כדי להקיף המזבח.

נ. דכתב בשם רבינו מנוח, דאין לטלטל חמץ בפסח כדי לשורפו, כי אינו מקיים העשה דתשביתו בעידנא דמטלטל.

נא. לכאורה כונת רבינו, דבשו"ע (שם סט"ז) פסק, דמותר לכסות הדם ביום טוב בעפר הרבה הצבור בביתו. וכתב המגן אברהם (שם ס"ק ל"ב), דהיינו דוקא בעפר תיחוח שאינו מחוסר לא חפירה ולא כתישה. ומבואר מדבריו דאין איסור טלטול נדחה אלא בעידנא דמקיים מצוה. אמנם עיין בדברי חיים (הלכות יו"ט סי' י') שהאריך לדון בדברי המגן אברהם שם.

נב. וז"ל רש"י: טלטול בעלמא, אין בו צד איסור, אלא כמטלטל עצים, וכיון דמן התורה הוא במקדש כל שבעה למה אסרוהו, מה סייג לתורה מצאו בו. ע"כ. ומבואר מדבריו דהקשו כן דוקא לגבי נטילת לולב דאורייתא.

נג. בגמרא (שם מג:) אמרו, דמצות ערבה ביום השביעי של סוכות אינה דוחה שבת בזמן הזה, לפי שאין בני בבל בקיאים בקביעות החודשים. ואף בני ארץ ישראל הבקאים בקביעות החודשים נמנעים מלקיימה משום בני בבל.

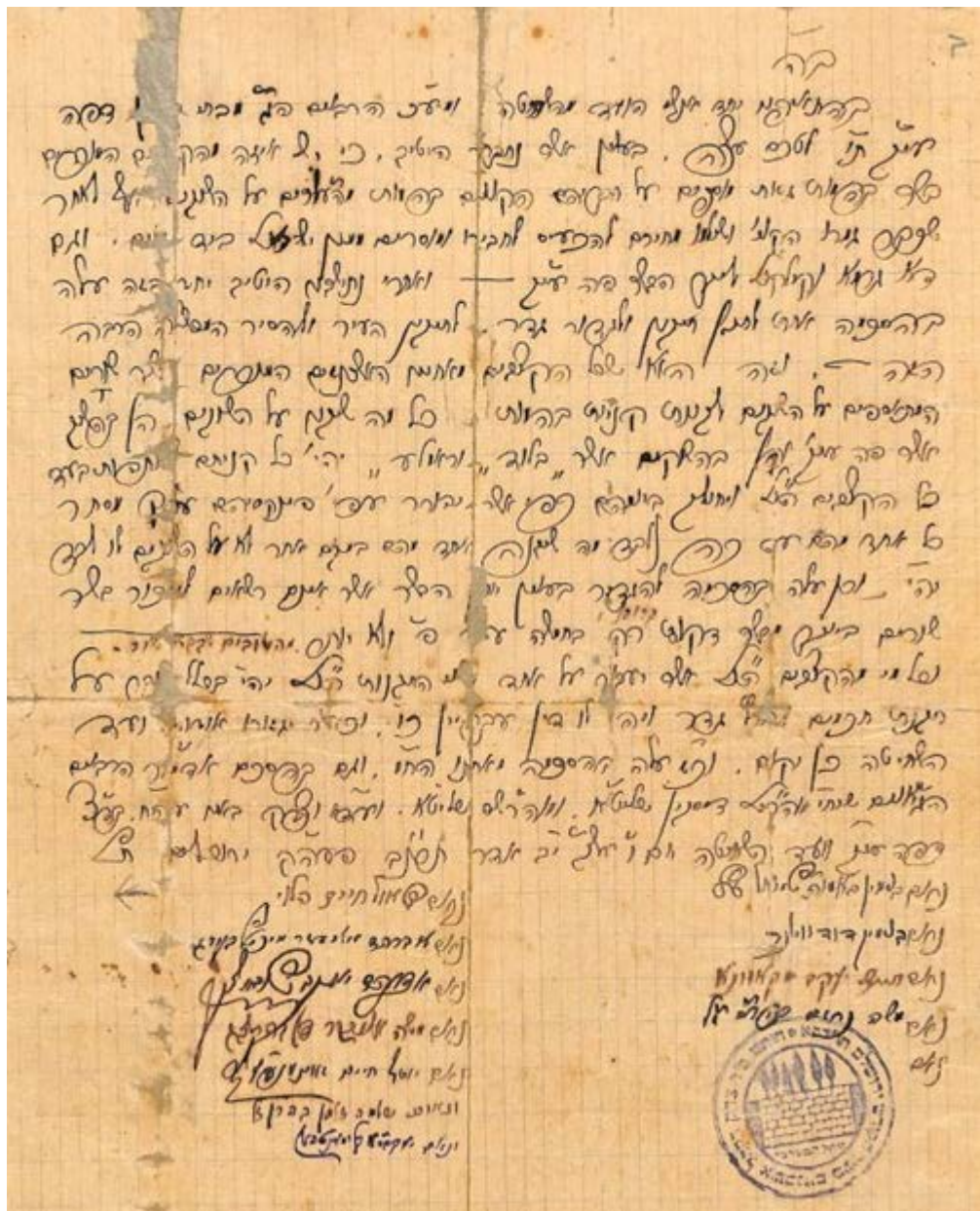
לְבִית   הגאון רבי אליעזר דן רלב"ג זצ"ל   **אבותם**   קצה

לא דחי, לא היה פרסום יותר על ידי כך   חכמים דערכה לא דחי טלטול, על כן לא
שבגבולין, דנימא שידחה שם בכל יומא,   דחי גם ב[גבולין], דשב ואל תעשה עדיף.
וד"ל. ובלאו טעמא דלפרסמה ודאי דתקנת

הנני מסיים בשים שלום וברכה וגודל הצלחה ורב שמחה, כאוות נפשו
ונפש ידידו דורש שלום תורתו כתפלת משה אליעזר דן בהרלב"ג

בקשתי לשלוח לי העתק מזה, כי נכתב בזמן הפאסט ולא נשאר לי ההעתק.

תקנת וועד השחיטה שהוקם ע"י רבינו חמחרי"ל דיסקין זצ"ל ורבי שמואל סלנט זצ"ל
 בין חבריה: רבי חיים יעקב שפירא זצ"ל מקאוונא - חתום שלישי מימין
 ורבי אליעזר דן רלב"ג זצ"ל - חתום רביעי משמאל

הגאון רבי חיים יעקב שפירא זצ"ל

ראב"ד ירושלים

זקנינו רבי חיים יעקב שפירא זצ"ל היה בנו בכורו של רבי מנחם זונדל שפירא אב"ד איליאי, בנו בכורו של רבי אריה ליב שפירא אבדק"ק קאוונא המכונה בפי כל רבי ליבל'ה קובנר זצוק"ל. רבי חיים יעקב נתגדל בבית זקנו רבי ליבל'ה לאחר שנתייתם בגיל צעיר מאביו רבי מנחם זונדל זצ"ל. בבית זקנו למד תורה מפיו וקנה ממנו דרך לימודו, ואף כינהו מו"ר. בצעירותו שימש רבי חיים יעקב כרב בעיר איבניץ, ומסופר שהיה רק בן כ"א שנה כשהציעו לו משרה זו (למלאות מקום רבי ראובן דנבורג זצ"ל). מסופר בשעת ההצעה התייעץ עם זקנו רבי ליבל'ה שפירא אם לקבל המשרה או לא, באומרו שהרי לא למד עדיין שו"ע יור"ד. אז העיד עליו זקנו שהוא יודע מסכת חולין בעל פה עם כל רש"י ורא"ש ואידך זיל גמור. בשנת תר"ל נתמנה להיות דיין בבית דינו של הגאון רבי יצחק אלחנן ספקטור זצ"ל בקובנה, במשרה זו שימש יותר מעשרים שנה. לעת זקנותו בשנת תרנ"א עלה לארה"ק (עם בתו שינא מלכה שנישא לזקנינו הגאון רבי יהוסף רלב"ג זצ"ל, ועם שתי נכדותיו אשר נישאו להגאון רבי צבי פסח פראנק זצ"ל, ורבי אריה לוי זצ"ל). בעת הגיעו לארה"ק נתמנה ע"י הגאון רבי שמואל סלנט זצ"ל להיות הראב"ד בעיה"ק. נלב"ע כא סיון תרס"ח, ונטמן במרומי הר הזיתים, על יד מחותנו רבי אליעזר דן רלב"ג זצ"ל. על תורתו העידו עליו גדולי הדור "כי היה בקי בד' חלקי שו"ע ממש בע"פ וכולם היו לו כמונח בקופסה" (קונטרס קול ברמה ירושלים תרס"ח). התשובה שלפנינו היא אודות שאלה וסערה בעת ההיא במדינת ארגנטינה אודות שחיטת אווזים משונים ובאו על זה תשובות מגדולי ליטא, ביניהם מהנצי"ב בשו"ת משיב דבר סי' כב, ובדברי מלכאל ח"ד סי' נ"ו. וגם נשלחה לעיה"ק לרבי חיים יעקב שפירא שהיה הראש בית דין של הפרושים בבית דינו של הגאון רבי שמואל סלנט זצ"ל, וז"ל:

בע"ה בעיה"ק ירושלים ת"ו יום כ"ח כסלו תרס"ח.

שלום רב למע"כ הרב וכו' מו"ה יוסף אהרן טאראן נ"י

בדבר הבר אווזות שיש להם שינוי על פניהם שנראה כעין גבוששות אדומה סמוך לחרטומן, ונפשו בשאלתו לחוות דעתי אם מותרים הם באכילה, הנה אחרי שנתברר לי כי הביצים שלהם יש להם סימני טהרה, כד, וחד, וגם קורקבנם נלקף ולכן אם ידוע לכבודו שמזדוגים יחד עם הבר אווזות שלנו וגם בטבעם הם בכלל שכן ונדמה כנראה שאין כדאי בשינוי קטן כזה להחזיקם במין חדש בפני עצמו, ולכן אם ידוע בדבר מה שחוטפים אפרוחים קטנים ובולעים אותם חיים דזה אינו אלא על צד המיעוט א"כ י"ל דזה אינו בכלל דרסה, לפי מש"כ הרא"ש פ' אלו טריפות בשם הר"ת לשיטת רש"י ז"ל דגם תרנגולות עושות כן לפעמים, באופן זה נלע"ד שהם מותרים לאכלם ואין לערער עליהם כי יש להם על מה שיסמכו.

דברי החותם בברכה וד' יהיה בעזרתנו שלא נכשל ח"ו בדבר הלכה.

חיים יעקב שפירא בהרב הג' מו"ה יצחק מנחם זונדל זללה"ה מקאוונא.

[illegible]

הַגָּאוֹן רַבִּי יְהוֹסֵף שׁוּוֹאֲרֵץ זצ"ל

בַּעֲמַח"ס תְּבוּאוֹת הָאָרֶץ

הֵנֵנוּ מִפְרָסְמִים כָּאֵן כְּמָה חִידוּשֵׁי תוֹרָה עִמָּ"ס חוֹלִין מִתּוֹךְ מַחְבֶּרֶת כְּתִ"ק שֶׁתַּחַת יְדִינוּ שֶׁל זִקְנֵינוּ הַגָּאוֹן רַב יְהוֹסֵף שׁוּוֹאֲרֵץ זצ"ל בַּעֲמַח"ס תְּבוּאוֹת הָאָרֶץ וְעוֹד. הַמַּחְבֶּרֶת מְכִילָה בְּתוֹכָהּ מֵאוֹת דְּפִים שֶׁל חִידוּ"ת שֶׁלֹּא שִׁזְפָּתָם הָעֵין מֵעַל שְׁלוּשָׁה יוֹבְלוֹת שָׁנִים, וְגַם הוֹסֵפוֹת עַל מָה שֶׁהִדְפִּיס בְּסִפְרֵי תְּבוּאוֹת הָאָרֶץ וְדִבְרֵי יוֹסֵף. חֶלֶק נִיכָר מִהַמַּחְבֶּרֶת הֵמָּה חִידוּשִׁים עַל סֵדֵר הַדָּף עַל מִסְכַּת נֹזֵר דָּף עַל דָּף, יֵתֵן ה' שֶׁנוֹכַח לְהוֹצִיאָם לְאוֹר עוֹלָם בַּעֲתִיד הַקְּרוֹב. רַבִּי יְהוֹסֵף נֹלַד בְּשֵׁנֶת תַּקס"ה בַּעֲיִירָה פְּלוֹס בְּמִדְיָנָה בִּיעֵרֶן שֶׁבְּגֶרְמָנְיָה, לֵאבִיו רַבִּי מִנַּחֵם זצ"ל שֶׁהָיָה מִתְלַמֵּיד הַגָּאוֹן רַבִּי נֵתָן אֶדְלֵר זצ"ל. מְרֹב תְּשׁוּקָתוֹ בְּתוֹרַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עָלָה רַבִּי יְהוֹסֵף לִירוּשָׁלַיִם עִי"ה"ק בְּשֵׁנֶת תַּקצ"ג, וְשֵׁם מִסֵּר נַפְשׁוֹ וּמִרְצוֹ לְתוֹרַת הָאָרֶץ וּגְבוּלוֹתֶיהָ. הָיָה מִחֲכָמֵי יִשִּׁיבַת הַמִּקְוֵבָלִים 'בֵּית אֶל', וּמִמְיָסְדֵי כּוֹלֵל הו"ד (הוֹלֵנֵד דֵּיִיטְשְׁלָאֵנֵד), בְּשֵׁנֶת תר"ג הו"ל סִפְרוֹ הַמְּפֹרָסִם תְּבוּאוֹת הָאָרֶץ, שֶׁעַד יָמֵינוּ מְבֹסָסִים עֲנִינֵי תְּרוּמוֹת וּמַעֲשֵׁרוֹת בְּגִבּוֹל הַדְּרוּמִי עַל פִּי מַחְקָרָיו. וּסְפָרוֹ תְּבוּאוֹת הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁבָּהּ הָעֵמִיק בַּחֲקִירַת זְמַנֵּי זְרִיחַת הַשֶּׁמֶשׁ וּשְׁקִיעֶתָּהּ, וְכֹל הַלּוּחוֹת עַד יָמֵינוּ מְבֹסָסִים עַל מַחְקָרָיו. בַּהֲקִדְמַת סִפְרוֹ תְּבוּאוֹת הַשֶּׁמֶשׁ מַעֲיֵד עַל עֲצָמוֹ "שִׁיּוֹתֵר מֵאַרְבַּעַת אֲלָפִים פַּעֲמִים הִשְׁגַּחְתִּי וְטִרַחְתִּי לִרְאוֹת רֹגַע נֶץ הַחֲמָה, וְעֵלִיתִי לִגְגּוֹת וְנִדְדַתִּי שִׁינָה מַעֲיִנִי לַחֲקוֹר וּלְדַעַת הַמִּצִּיאוֹת הָאֱמִיתִית". הָיָה צָדִיק וּפְרוֹשׁ בְּכָל מַעֲשָׂיו, וְהָיָה מוֹפֵלֵג בְּתוֹרָה בְּבִקִּיאוֹת עֲצוּמָה בְּבַבְלִי וִירוּשָׁלַיִם סִפְרָא סִפְרֵי וְכֹל מִדְּרָשֵׁי חז"ל שֶׁמִּתְלַבְּטוֹת מִתּוֹךְ סִפְרָיו. הוּא נִלְבָּ"ע בַּעַת הַמְּגִיפָה שֶׁהִתְפַּשֵּׁט בִּירוּשָׁלַיִם בְּיוֹם ט' שֶׁבַת תרכ"ה. אַרְבַּע בָּנִים וּבָנוֹת נִוְלְדוּ לוֹ בַּעֲיָה"ק לְדַאֲבוֹנוֹ כּוֹלָם מֵתוֹ עַל פְּנֵיו, מִלְּבַד בֵּת אַחַת מֵרַת צְבִיָּה שֶׁנִּשְׁאָרָה בַּחַיִּים, הָיָה נִישָׂאָה לְזִקְנֵינוּ הַגָּאוֹן רַבִּי אֱלִיעֶזֶר דָּן רַל"ב"ג זצ"ל רֹאשׁ יִשִּׁיבַת עֵץ חַיִּים בַּעֲיָה"ק. לְפָנֵינוּ כְּמָה חִידוּ"ת עַל מִסְכַּת חוֹלִין מֵהַ שֶׁרֶשׁ בַּעַת נִסְיָעוֹתָיו, וְגַם כְּמָה רִשְׁמוֹת מְאוֹד מַעֲנִינִים שֶׁרֶשׁ לְעֲצָמוֹ שֶׁבָּהֶם נִיכָרִים דְּרוֹגַת צַדִּיקוֹת וּפְרִישׁוֹתָיו, כְּגוֹן מָה שֶׁרֶשׁ אֹדוֹת מֵהַ שֶׁהִזְדַּמֵּן לוֹ פַּעַם סִפֵּק בִּישׁוּל עֻכּוֹ"ם בְּאַחַת מִנְּסִיעוֹתָיו וְרֶשֶׁם כֵּן לְמִזְכָּרָת לְתִשְׁבּוֹת הַמִּשְׁקָל וְחִטָּאֵי לְנִגְדֵי תְּמִיד. וְגַם מֵהַ שֶׁרֶשׁ לְעֲצָמוֹ חִלּוֹם שֶׁחָלַם בְּצַעֲרֵירוֹתוֹ אֹדוֹת מִשָּׁל כְּדִי לְהַבִּין דִּבְרֵי חז"ל.

כְּתַבְתִּי בְּנוֹיָאֲרֵק

לִּיהֶ"ק"ש

חוֹלִין ז' ע"א הוּא קָא מִבְּתַשׁ בִּיה טוֹבָא גְּבַה טוֹרָא בִּינִיָּהוּ, בְּכָה רַבִּי וְכו'. לְפִי הַפֶּשֶׁט קֶשֶׁה מְאוֹד לֹאמַר שֶׁאִירַע נֹס גָּדוֹל כִּזֶּה לְהַבְרָא הָרַגְדוֹל לְהַפְרִיד בִּינֵיהֶם, יֵשׁ מֵאֵין, וְהֵלֵא יִכּוֹלוּ לְהַסֵּב כְּמָה סִיבּוֹ לְהַפְרִיד וְלְהַפְסִיק בִּינֵיהֶם בְּלִתִּי נֹס מִפּוֹרָסָם כִּזֶּה, שֶׁלֹּא נִמְצָא כְּמוֹהוּ בְּכָל נִסֵּי הַנְּבִיאִים וְשֶׁאֵר צְדִיקִי'?

וְאִי לֹא מִסְתַּפִּינָא הֵייתִי אוֹמֵר שִׁישׁ טַעוֹת הַמַּעֲתִיק בְּלִשׁוֹן זֶה שֶׁצ"ל וְגַבְהָ (אוּ נִפְק) קְטוֹרָא (לִשׁוֹן קִטְרוֹר) בִּינֵיהֶם וְר"ל שִׁיִּצָּא מֵהָאָרֶץ אִשׁ וְעַנָּן לְהַפְרִידָם, כִּי בִירוּשָׁלַיִם דְּדִמְאֵי פ"א הוּבָא מַעֲשָׂה זֶה וְשֵׁם נֹזֵכֵר שֶׁשִּׁלַּח רַבִּי אֲנָשִׁי לְפִיִּסּוֹ שִׁיחְזוֹר לְבוֹא וּלְסַעוֹד אֲצִלּוֹ-נַחַתִּית אִישְׁתָּא מִן שְׁמִיא וְאַקְפַת עֲלוּי', אֲזִלִּין אֲמָרוּ לְרַבִּי, אֲמַר הוּאִיל וְלֹא זִכְנִין נִשְׁבַּע (ר"ל לְהִשָּׁבַע בְּשֵׁן שְׁמַאלִית) מִינִיָּה בַּעֲלָמָא הָדִין, נִשְׁבַּע מִינִיָּה בַּעֲלָמָא דְאַתִּי עכ"ל, וְעַנָּן זֶה שִׁירַד אִשׁ וְקִטְרוֹר עַנָּן מִן הַשָּׁמַיִם, אוֹ שִׁיִּצָּא כֵּן מִן הָאָרֶץ, אַע"ג שֶׁהִי' וְדֹאֵי דֶרֶךְ נֹס,

מכל מקום הוא קצת על דרך הטבע שנמצא פעמים הרבה שירד או שיצא אש וקיסור, משא"כ להב"ר הר, יש מאין.

* * *

חולין ז' ע"א רש"י בד"ה הרבה כרכים כבשו עולי מצרים, ולא רצו להחזיר קדושתו כדי שיהא מותר לחרוש ולזרוע שם בשביעית שאין נוהגת בח"ל ויסמכו עליהן עניים ליטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני, ובית שאן מהן היתה וכו' ע"ש.

לא זכיתי לדעת כונת רש"י בזה, הלא מתניתין מפורשת פ"ו דשביעית ג' ארצות לשביעי' כל שהחזיקו עולי בבל וגו' לא נאכל ולא נעבד, וכל שהחזיקו עולי מצרים וכו' נאכל אבל לא נעבד, ובית שאן מחזקת עולי מצרים היא כנודע ואם כן ודאי אסור לחרוש ולזרוע שם בשביעי', ורש"י מחליט סתם שאין שביעי' נוהגת בח"ל (בכיבוש עולי מצרים) והוא דבר זר ופלא בעיני. ומה שאמרינן והניחום כדי שיסמכו עליהן עניים בשביעי', הכונה על הספיחין שידוע שבכיבוש עולי בבל גם הספיחין אסורין, והוא בכלל מה שנזכר לא נאכל ולא נעבד ר"ל אף מה שגדל מאליו בלא זריעה אסור לאכול כמו בשאר השנים, כ"א צריך לאכול בקדוש' שביעי' מה שאין כן בכיבוש עולי מצרים, שנאכל ולא נעבד, שספיחין מותרין, וא"כ יסמכו עליהן עניים ויאכלום (ועיין בדברי המפרש' בכונת לא נאכל ולא נעבד שיש עוד כמה פירושים), ועל כל פנים ברור הדבר שבכיבוש עולי מצרים אסור לחרוש ולזרוע, ואין שייך בו ליטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני, וא"כ דברי רש"י צריכין אצלי לימוד ועיון הרבה. (ע"כ כתבתי בפרנקפורט)

* * *

כתבתי בנויארק

ליהק"ש

חולין ז' ע"ב ואמר ר"א אין אדם נוקף אצבעו מלמטה, אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה שנאמר מה' מצעדי גבר כוננו ודרכו יחפץ. יש לדקדק הלא בפסוק זה אין שום רמיזה על ניקוף האצבע, כ"א על מצעדי גבר שהם נכוננו מה'. ועוד מה הוסיפו בתיבת מלמטה, ודאי כ"ע יודעין שאנחנו בעולם התחתון, הל"ל אין אדם נוקף אצבעו אלא א"כ וכו'.

ונראה לי ברור, שתיבת מלטה שייך ונמשך לתיבת אצבעו ר"ל אצבעות רגליו כי אצבעות ידים הם מכונים בשם עליוני', ואצבעות הרגלים בשם מטה, תחתוני', ועל זה שפיר מייתי ראי' מפסוק מה' מצעדי גבר כוננו, והם ברגלים, ובו אצבעות מלמטה, ולפי דעתי גם מה שנזכר אח"כ אר"א דם ניקוף מרצה כדם עולה א"ר בגודל ימין ובניקוף שני, ג"כ הכונה על אצבעות הרגלי' (וכמו שנקרא במקרא בהן הן ביד' והן ברגלים, כן בלשון חכמי' השם גודל הן ביד' והן ברגלים), וראי' לדבר שאמר, והוא דקאזיל לדבר

מצוה, מוכח שהוא אבר ההליכה, ואם הכונה על גודל היד הל"ל והוא דקא עסיק בדבר מצוה, כי היד והאצבעות הם אברי המעשה.

ומה שפירש רש"י בד"ה גודל ימין שהוא ניקף בכח ומצער הרבה, לפי דעתי כונה אחרת, לפי שאמר שדם ניקוף זה מרצה כדם קרבן (כי מה שזכר כדם עולה, לאו דוקא עולה, כי גם חטאת ואשם מרצ"י ומכפרים) ומצאנו במקרא במעשה טהרת המצורע: ולקח הכהן מדם האשם, ונתן הכהן וגו' ועל בהן ידו הימנית ועל בהן רגלו הימנית, וא"כ להשוות דם ניקוף כדם קרבן, צריך להיות שיהיו שניהם שווים, כמו זה בבהן הימנית וגם זה בבהן הימני' וזה שאמר בגודל ימין, וק"ל. אולי מה שאמר ג"כ ובניקוף שני, פירוש רש"י קודם שנרפא הראשון, הטעם ג"כ להשוות הענין למעשה טהרת וכפרת המצורע, ושם נאמר בהזאת השמן ועל בהן ידו הימני' וגו' על מקום דם האשם, הנה מוכח שיש ב' הרצאות, הזאת השמן, והדם, לכן צריך להיות בניקוף שני, שיהי' הענין דומה גם בזה לטהר' המצורע שהוא ב' פעמים.

* * *

חולין דף י"א ע"ב רב כהנ' אמר אתי מהורג את הנפש, דאמר רחמנא דקטלי', וליחוש דילמא טרפה הוא, אלא לא משום דאמרינן זיל בתר רובא, וכי תימא דבדקינן ליה, הא קא מינויל, וכי תימא משום איבוד נשמה דהאי ניוולי', וניחוש שמא במקום סייף נקב ע"כ. פירש רש"י בד"ה וכי תימא משום איבוד נשמה דהאי רוצח דלא לימות, משום דבעינן ושפטו העדה והצילו העדה ניוולי' להאי נהרג ואי לאו משתכח טרפה יהרג רוצח זה, עכ"ל.

הרבה יש לדקדק על פירוש רש"י, הלא הש"ס מביא ראייה דאזלינן בתר רובא מהורג את הנפש שיש לחוש דלמא טרפה הוה, ומקשה על זה וכי תימא דבדקינן לי' וכו' וכ"ת משום איבוד נשמה ניוולי' והכונה שלא נזל בתר רובא, אם כן קשה אדרבה לא נבדק ולא ניוולי', ולא ימות הרוצח הלא לא נזל בתר רובא, ואי אפשר להמיתו, שחיישינן דילמא טרפה הוא, ואיך כתב רש"י להציל את הרוצח נבדקנהו וניוולינן, הלא בלאו הכי לא יומת, שאמרינן דלמא טרפ' הוה ומה לנו לניוולי' ולבדקו לפטרו דילמא נמצא טרפה הלא בלאו הכי לא נוכל להמיתו, מטעם שלא אזלינן בתר רובא. ועוד ע"פ פירושו שבדקינן כדי לפטרו, אין שייך בו לשון איבוד נשמה, אדרבה יותר נכון לומר משום הצלת נשמה והלא מהדרינן להצילו ממיתה לא שייך לומר איבוד נשמה.

לכן נראה לי שהכוונה: וכי תימא משום איבוד נשמה, ר"ל כדי שנוכל להמית את הרוצח ולאבד נשמתו, ולקיים מצות ה' דמו יִשָּׁפך, מנוילים את ההרוג לבדוק ולמצוא שלא היה טרפה, ולולי שהיו עושין כן לא נוכל להמיתו כי אין הולכין אחר הרוב ויש לחוש דלמא טרפה הוה, והבן.

ובדברי רש"י אפשר לומר שצ"ל משום איבוד נשמה דהאי רוצח דלא לימות נקי משום דבעינן ושפטו העדה.

* * *

מצאתי וראיתי בספרי כתיב יד הראשון וז"ל: בליל ש"ק פרשת משפטים כ"ז שבט שנת תק"ץ¹ לפ"ק חלמתי שלמדתי את תלמידי ממתן תורה, ושאלני א', איך אפשר לומר שהאבות ידעו וקיימו את התורה אשר נתנה כמה מאות שנה אחרי כן בהר סיני.

והשיבותי לו, אבאר לך הדבר במשל: חכם א' חבר ספר א', והוא אתו בכתובים, ר"ל נכתב דוקא אצלו ולא נודע ברבים, זמן רב אחרי כן נתפרסם ונודע בכל העולם שנדפס, ויצאו ונעשו על יד הדפוס כמה אלפי ספרי, וימלא כל הארץ מדברי הספר ההוא, אין ספק בדבר, ואף שנדפס זמן רב אחר חבירו המחבר ואז יצא טבעו בעולם, אוהבי ומכירי המחבר ידעו דברי הספר מעת נתחבר, כי הראה להם בעודנו אצלו בכתובים, זמן רב טרם וקודם שנדפס ונתפרסם בעולם. כמו כן נוכל לבאר שאברהם והאבות ידעו וקיימו התורה, אמת הדבר שמתן תורה הי' זמן רב אחר האבות, אכן הם מרוב מעלתם וצדקתם נקראי' אוהבי ומכירי המחבר, שהראה והודיע להם תורתו שהי' אצלו בכתובי, אש שחורה על אש לבנה, דבר צוה לאלף דור, אשר נתפרסמה ונודע בעולם בהר סיני אחר כמה מאות שנה.

ואמרתי עוד ראייה לדבר שנמצא בנח בהמה הטהורה, ואיננה טהורה, מוכח שכבר ידע מתוה"ק, כי אי אפשר לומר טהורה ואינה טהורה הכונה בענין דרך מאכלם, בהמה טהורה נקראת מה שאוכלת מאכל נקי וטהור, וטמאה מה שאוכלת מאכל טנוף ושקוץ, לא כן הלא ראינו באמת, שהסוס והפרד החמור והגמל אוכל מאכל נקי וטהור תבואה וירקות עם כל זה טמאי הם לנו, והתרנגול והעופו נגררי' באשפות ואוכלי' צואת האדם והבהמה ושקצי' ורמשים וכו' עם כל זה טהורים הם ומותר לאכלם, מוכח שהטהורה ואיננה טהורה על מין עצמם אשר בארה ופרשה לנו תוה"ק ע"כ חלומי.

ואף שהוא חלום מילדותי, רשמתי כי דבריו פשוטים ואמיתיים ומקובלים על הלב.

* * *

כתבתי בהירבן

ליהק"ש

אמרו חכז"ל במצות הכהונה "וקדשתו", לפתוח ראשון בכל דבר שבקדושה וכו'. ונראה לי הכונה דוקא אם הוא ג"כ ראוי לדבר ההוא כמו חברו ישראל אז יש לו

נד. זה היה טרם עלותו לארה"ק, שהרי רק בשנת תקצ"ג עלה רבי יהוסף לארה"ק.

המעלה ושייך בו וקדשתו לפתוח ולברך ראשון, שיעלה בתורה ראשונה, וכן בברכת המזון בזמון שהוא יברך, וכן לקדש אם רבי' הם המסובין ואחד יקדש ויברך כולם, ודאי יהי' המעשה הזה לכהן, וכן המנהג אם ישראל יברך יאמר ברשות הכהן להראות שמעשה זה שייך לכהן אולם אחר מברך דוקא ברשותו, אכן אם אין הכהן ראוי לזה, כגון שאינו מיסב עמהם ולא אכל ולא שתה, ודאי אינו ראוי לברך ראשונה, לכן אין מן הצורך שישאל המברך יאמר ברשות הכהן אף שהוא עומד עליו, כי מאחר שלא יוכל לברך שלא אכל לא שייך בו המעלה לברך ראשון, וכן דרכי לעשות לפי זה בתענית בבה"כ (באופן שלא יוכל לעלות לספר תורה מי שאינו מתענה, כגון שלא ביום ב' וה' בשחר', או לעת מנחה) והכהן שם ואינו מתענה, אינו מחויב לצאת מבה"כ בשעת עליית הראשון, ואינו חייב לקרוא לו ראשון, שמאחרי שהוא אינו ראוי לעלות לתורה אז, אין שייך בו וקדשתו לברך ראשון.

* * *

כתבתי בנייאירק

ליקה"ש

תהלים (א', ו') כי יודע ה' דרך צדיקי' ודרך רשעים תאבד. בדרך דרוש אפשר לומר יודע הוא מלשון וידע בהם אנשי סוכות (שופט' ח', ט"ז) שהוא לשון צער ויסורין, כי דרך צדיקים בצער ויסורין, אכן בסוף יגיע בשלום לתכלית המבוקש, מה שאין כן בדרך הרשעי', כי הוא תאבד, ואין בו תכלית כלל ועיקר, והנה בצדיק הם יסורין של אהבה שבסוף הם טובה מאוד לו. וק"ל.

* * *

מכות י' ע"א תנא תלמיד שגלה מגלין רבו עמו וכו' אר"ז מכאן שלא ישנה אדם לתלמיד שאינו הגון, אר"י הרב שגלה מגלין ישיבתו עמו. יש לדקדק למה לא אמר ג"כ מכאן שלא ילמד אדם מפי הרב שאינו הגון? ורש"י תירץ דגדול יכול ללמוד אפי' מרב שאינו הגון כמו ר' מאיר שלמד מאחר עכ"ל ודוחק הוא.

ולפי דעתי אין מקום לדקדוק זה, וכי כל מקום שנאמר בדברי חז"ל מכאן משמע, מכאן מוכח, ודאי הוא דבר שאינו מבואר ומפורש במקום אחר כ"א הוכחה הוא מדבר הנזכר פה שנאמר עליו מכאן משמע, וכ"ש שאינו נזכר במקרא קדש בדברי הנביאים, וא"כ לא נוכל לומר מכאן, מאחר שגולין ישיבתו עמו, שלא ילמד אדם מרב שאינו הגון הלא מקרא מפורש הוא (במלאכי ב' ז') כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא (ודרשו חז"ל אם הרב דומה למלאך ה' תבקש תורה ממנו) הלא מקרא מפורש הוא שלא ילמד אדם מרב שאינו הגון, ולא נכון לומר מכאן שלא ילמד אדם וגו' ונכון הוא.

ואין לדקדק מה שנזכר במסכ' חולין דף קל"ג ע"א. כל השונה לתלמיד שאינו הגון

נופל בגיהנם שנאמר כל חשך טמון לצפוניו וגו', אר"ז כל השונה לתלמיד שאינו הגון כזורק אבן למרקוליס שנאמר כצורר אבן במרגמה כן נותן לכסיל כבוד, הלא מוכח ג"כ שלא ילמד אדם לתלמיד שאינו הגון ומביא ראיה מפסוק, עם כל זה אמר ר' זירא בעצמו מכאן שלא ישנה אדם לתלמיד שאינו הגון.

שיש לחלק, ששם נזכר דוקא העונש, והוא דוקא בדרך דרוש, שדורש כך מלשון הפסוק מה שאין כן שלא ילמוד אדם אלא מרב הגון, זה מקרא מבואר ומפורש באר היטב, והוא פשטא דקרא כי שפתי כהן ישמרו דעת וגו', וא"כ אין נכון לומר מכאן שלא ילמוד אדם אצל רב הגון.

* * *

ע"ז דף נ"ה ע"א שאל אגריפס שר צבא את רבן גמליאל וכו'. הלשון זה תמו' בעיני, שלא מצאנו תיבת שר צבא בלא שם ובלא כינוי, איזהו צבא היה? ורש"י פירש ובימי אגריפס המלך הי': ולא ידעתי מנא לי' זאת? מי גילה לו מאחר ששמו כן, הי' בזמן אגריפ' ששמו כשם רבו?

ואי לא מסתפינא הייתי אומר שצ"ל: שאל שר צבא אגריפס את ר"ג, ר"ל שהי' שר צבא של מלך אגריפס, ור"ג הנזכר הוא הי' ר"ג הזקן בן בנו של הלל הזקן.

* * *

חולין ס' ע"ב אמר ר"ש בן לקיש הרבה מקראות שראויין לשרף כספרי האפקורסי' וכו'.

ואי לא מסתפינא הייתי אומר שצ"ל במקום שראויין לשרף ונראין לשרף כי חס וחלילה לומר שראויין, בהחלט, אלא שנראה הדבר כאילו הם ראויין לכך.

* * *

כתבתי בספינה לחזור למטול"ש ארץ הקדושה
בעז"ה יום ג' כ"א כסלו תרי"א

ליקה"ש

סוטה מ"ז ע"א ר' יוחנן אמר ראה שאין בהם לחלוחי' של מצוה, ודלמא בזרעייהו הו' אר"א לא במ ולא בזרעם עד סוף כל הדורות. ועל דרך זה אמרינן במשה רבינו כשהרג את המצרי, ויפן כה וכה וירא כי אין איש יוצא ממנו להתגייר. אם נעיין בדבר זה נתפלא על ענין זה, כיון שאנחנו ידענו וראינו שבאמת מתו הילדים הנזכרי' והמצרי', וא"כ ודאי לא הולידו ולא העמידו תולדות, ואיך אפשר לומר שאין ראה בהם ובזרעם לחלוחי' של מצוה, ומאחר שראה זרעם על כרחך מוכח שהעמידו זרע ותולדות, א"כ מוכח שלא יומתו, והענין כב' הפוכין בנושא א', וחקירה זאת יותר עמוקה מהחקירה

על ענין ידיעה ובחירה כי כאן לא שייך שום תירוץ וישוב במה שמתרצין ומיישבין חקירת ידיעה ובחירה, כי כן יש להקשות ולשאול איך אפשר שראה זרעם כיון באמת הדבר המיתם ולא הולידו ולא היה להם זרע.

ולא מצאתי שום ישוב על זה כ"א על דרך סוד, שהוא בדרך השתלשלות הנשמות, שראה שורש נשמתם ולא מצא בשורש זה שום לחלוחי' של מצוה, לא הכונה בגופם, ר"ל שראה זרעם שהולידו, ח"ו לאמור כן וכי מאחר שמתו ולא הי' להם זרע, איך אפשר שראה זרעם, דבר שלא בא ולא יבוא לעולם, אלא שורש הנשמה שלהם ראה שכל הנשמות אלה אשר ישתלשלו מהם ויבוא לעולם הגשמי בארוך הימים, אין בהם לחלוחי' של מצוה, וזה: ולא בזרעם ר"ל זרע הרוחני, כי אף אם מתו הילדי' אלה ולא העמידו תולדות ולא הי' להם זרע גשמיות גופניות, אכן זרע רוחניות יהי' להם אף אם מתו, כי שורש הנשמה למעלה בעולם הרוחניות, ויש לה זרע השתלשלות, אף בלא גוף התחתון, ודי למבין בקיצור דברי' אלה^נ. ועל ידי שמתו לא באו זרעם הרוחני לעולם הגשמיות, ונשאר זרעם בעולם הרוחני בכח ולא יצא אל הפועל.

* * *

ביום הנזכר יום ג' בשחרית לקח הגוי בעל התנור וכירים, כלי קאפפּע שלי להניחו על האש ולא יכולתי אני בעצמי להניחו על האש, והי' בכלי ב' ביצים חיים אשר יבשלו בעת בישול הקאפפּע. ונסתפקתי אם אינם אסורי' משום בישולי נכרי, ואף שפסק מר"ן בי"ד סימן קי"ג ס"ב עירב דבר הנאכל כמו שהוא חי עם דבר שאינו נאכל כמו שהוא חי ובשלם העכו"ם אם העיקר מדבר שיש בו משום בישולי עכו"ם אסור ואם לאו מותר עכ"ל, שם הכונה שהוא גוף א' מאכל א' כמו כסא דהרסנא, ושם תלוי מה שהוא העיקר מה שאין כן בנידון דידן, שהביצים אינם מעורבי' עם הקאפפּע, וכל א' מאכל בפני עצמו הוא, לא נוכל לומר שהביצים יהיו טפלים לקאפפּע, כי הם נפרדי' ומובדלי' מקאפפּע ואינן מעורבי' בו.

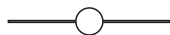
ואני בעו"ה בגולה ואין ספרי' ת"י לעיין ולחקור בהן ואם יזכני ה' לבוא אל מבוקשי ארצה הקדושה אעין ואחקור בזה, ועל כל פני' כתבתי זה לזכרון, לתקן מה שחטאתי כי הוכרחתי לאכלן, והאל הטוב יכפר בעדי.

נח. מה שכתב כאן ישוב על דרך סוד, מן הראוי לציין כאן מה שמובא בספר אלף כתב אות שפ"ד אודותיו בעניני סוד "פעם אחת שלח רבי יהוסף שווארץ מכתב בענין חכמת האמת למרן החת"ס, ומרן נתן המכתב לתלמידו רבי נטע וואלף אשר היה אז בחור וטרח מוחו מאוד להבין המכתב, ואמר אליו מרן החת"ס א"צ לך להתבייש שאתה מייגע עצמך בהבנת מכתב קדוש הלזה כי גם אני הוצרכתי ליגע עצמי עליו". וכן ידוע שהיה מראשי המקובלים בישיבת בית אל בעיה"ק.

אחל' יהושע
הנהגות וחליכות
רבינו המהרי"ל דיסקין זצ"ל

עניני יורה דעה

אהל יהושע

הנהגות והליכות רבינו המהרי"ל דיסקין זצוק"ל

יורה דעה

הלכות שחיטה וטריפות*

רלח. דקדק שמשעת שחיטת העוף עד אחר אכילתו לא יתעלם הבשר רגע מן העין. כמו כן דקדק שבשעת השחיטה יעמוד תלמיד חכם על גבי השוחט ש.

רלט. אמר שכמו שקיי"ל לדינא (ש"ע סימן לו סעיף יד) שאין שוחטין בהמה לפני בהמה אחרת שמא תצטמק הריאה, כן הדין שאין מראים סכין שחיטה לבהמה ש.

מכסה לאהל

או דלמא גם כשרואה מאכלת לפניו וז"ל: "ולפע"ד צ"ע דא"כ נפל הך דינא דאם ראינו שבא ב"ש מהני בדיקה בבירא שאין לך בהמה שלא תפול עליה אימתה ופחד כי בא חבלה ופושטין צווארה לטבח וחרב חדה מונח על צווארה... צ"ל דדוקא כששחטו אחרת לפניו אז יראה ורעד יבא בה ממראה עיניה אשר תראה, משא"כ אם לא שחטו לפניו לאו בת הרגשה הוא שרוצה לשוחטה כי לא חלק לה בבינה, ואף אם ראינו בה שמפחדת סוטה בעלמא היא. או אפשר דבאמת אם ראינו שמפחדת היא מפני המאכלת וכדומה באמת חוששין לה וצ"ע עכ"ל.

[וראיתי לח"א שרצה להביא ראיה מדברי רז"ל בבראשית רבה (פרשה יד אות ב) עה"פ (בראשית ב, ז) "וייצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים", ודרשו ז"ל "וייצר - שני יצרים יצר טוב ויצר הרע, שאילו היה לבהמה ב' יצרים כיון שהיתה רואה סכין ביד אדם לשחיטה היתה מפחדת ומתה", ולפ"ז אפשר דאין לאסור אלא ברואה שחיטת חברתה ולא ברואה סכין שחיטה].

שא. "עמוד אש" (הנהגות, אות לו).

שב. השו"ב הגאון רבי יוסף בנימין שמעונוביץ זלה"ה - ס' "ימין יוסף" עה"ת (פרשת וירא): "ושמעתי מהגאון דבריסק רבי יהושע ליב זצוק"ל כמו שאין שוחטין בהמה לפני בהמה אחרת, כך אין מראין לה הסכין".

ומקור הדין בש"ס חולין (נה): "איזהו חרותה? כל שצמקה ריאה שלה, בידי שמים כשירה, בידי אדם טריפה". ולפ"ז פסק בש"ע (סימן לו סעיף יד) "צמקה כולה, אם מחמת בני אדם שהפחידוה כגון ששחטו אחרת לפניו וכיוצא בזה טריפה".

והנה מבואר הטעם שאין לשחוט בהמה אחת בפני חברתה שמא תצטמק הריאה. ובשו"ת "בית אפרים" (י"ד סימן כו) נקט טעם נוסף לאסור משום צער בעלי חיים "דיש הסוברים צער בעלי חיים דאורייתא. ואף הסוברים צער בעלי חיים דרבנן, איסורא מיהא איכא ואין לך צער בעלי חיים יותר מזה".

וב"ראש אפרים" (סימן כה ס"ק רה) הסתפק האם הבהמה מפחדת דוקא כששוחטין בפניה,

* מתוך ספר אהל יהושע ירושלים תשפ"א, בעריכת הר"ר ג' נחום סילמן שליט"א, ובאדיבותו הרב נתן רשות שיופיע כאן כמה ענייני יורה דעה השייכים למסכת חולין, תשוח"ח לו.

רמ. בשאלה שבאה לפניו בתרנגולת מלאה כינים מה דינה, וצוה לבדוק את המווח ונמצא מלא מים וטריפה. והטעם שצוה כן, משום שכל התרנגולים בטבעם הם מלאים כינים

❧ מכסה לאהל ❧

יצחק ולא ידע פשר דבר עד שבא ביום השלישי שראה ענן קשור על ההר, ושאל להם אם רואים ובאמרם לו כי אינם רואים שפט בצדק כי לא לו כיון ה' רק ליצחק אשר גם הוא רואה את הענן".

"ושמעתי מהגאון דבריסק רבי יהושע ליב זצוק"ל כמו שאין שוחטין בהמה לפני בהמה אחרת כן אין מראין לה ג"כ הסכין, מכש"כ אדם אשר לו דעת ותבונה בודאי אין מראין לו סכין אם באים לשחטו. והנה עד היום השלישי שעדיין היה אברהם אבינו מסופק אולי גם את ישמעאל יעלה לעולה, מפני זה הטמין את המאכלת שלא להפחידו, אבל עתה שנתגלה לו שלא את ישמעאל כיון ה' רק ליצחק כוונתו, ויצחק שמח שמחה גדולה והלך למסור נפשו בלב ונפש חפצה, ולו אין צריך להטמין את המאכלת ואז שפיר".

והגאון רבי יצחק רייטבורד זלה"ה בס' "בית יצחק" עה"ת (ירושלים עת"ר - פרשת וירא) כתב כיו"ב משמיה דרבינו זו"ל: "וקשה מדוע לא זכר המאכלת, דה"ל לומר 'הנה האש והעצים והמאכלת ואיה השה לעולה'?"

"ושמעתי בשם הגאון הגדול וכו' רשכבה"ג מו"ה יהושע ליב זלה"ה אשר היה אב"ד דעיר בריסק ומנו"כ על הר הזתים בירושלים שאמר דאברהם אבינו הטמין המאכלת מיצחק בנו שלא יראהו, דאיתא במסכת חולין (נה): דחרותא [שצמקה ריאה שלה קשה כחריות של דקל] אם בידי שמים - [כגון שנבעתה מקול רעם וברקים] כשרה, דהדרא בריא, אם בידי אדם - שהבעיתה אדם כגון ששחטו אחרת לפני טריפה, דלא הדרא בריא, לזאת היה ירא

וב"ערוגת הבשם" (סימן לו אות ט) נראה שחשש לזה זו"ל: "דהרי כל בהמה בשעה שכופתין אותה ופשטה צוארה לשחיטה וחרב חדה מניחים על צוארה, בודאי אימת מות יפול עליה ומירעתה". וב"זבחי צדק" (סימן לו ס"ק ריז) הזהיר בכיו"ב בזה"ל: "גם יש מעשה רע אחר שמנהג אצלנו שאחד שוחט ואחד עומד על גבו ובודק הסכין ונותן לו לשחוט, ולפעמים יבא השוחט לשחוט את הצאן ומשכיב אותו תחת רגלו כדי לשחוט אותו וגם מחזיר ראשו לאחור ומכין הסימנים, ולפעמים עדיין הבודק לא הכין הסכין היטב ועדיין צריך בדיקה או קינוח וצריך לשהות בה זמן מה, והמנהג הוא שישאר הכבש תחת רגלי השוחט ומוכן לשחיטה עד שתהיה הסכין טובה, זהו ודאי איסור גמור והזהרנו לשוחטים שלא יעשו עוד כזה ויעברו על צער בעלי חיים דאורייתא, אלא אם נתעכבה הסכין ביד הבודק יסיר רגלו השוחט מעל ראש הצאן ויעזוב אותו עד שיכין הבודק הסכין ויתן לו ותיכף ומיד יכין הסימנים וישחוט וכן כל כיוצא בזה" ע"כ.

ולחבת הדברים והיוצא מזה לדברי אגדה נביא מש"כ בימין יוסף בשלמות, דשם כתב על הפסוק בפרשת העקידה (בראשית כב, ו) "ויקח בידו את האש ואת המאכלת וילכו שניהם יחדיו" בזה"ל: "והנה יש לדקדק שעד עתה לא מצינו את המאכלת נזכר בפסוק, ובודאי לקח אברהם אבינו אותו מביתו כמאמר חכמינו ז"ל זריזותיה דאברהם קמ"ל. ונראה שאברהם אבינו היה מסופק בדברי ה' שאמר את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק שאולי כוונתו על שניהם היינו את בנך וכו' זה ישמעאל וגם את

אהל הלכות שחיטה וטריפות יהושע

קפט

99

אלא שהם אוכלים אותם בחרטומם, ומכיון שתרגולת זו לא היתה יכולה להפך ראשה, אות הוא שיש לה מים בראש ולכן צוה לבדוק את המוחש.

וי"א שצוה לבדוק את חוט השדרה ומצאו שנפסק, והסביר להם מה היא הסיבה לבדיקת חוט השדרה, מפני שטבע התרגולים לנקות את גופם ע"י חרטומם, ומכיון שהתרגול הזה לא ניקה את גופו, הרי זה הוכחה שנפסק אצלו חוט השדרה ולא היה יכול לכפוף את ראשו.

מכסה לאהל

התווכחו ביניהם אם יש בה משום בל תשקצו או שאפשר לנקות אותה היטב, מכיון שלכל התרגולים יש קצת כינים, ואעפ"כ מנקים אותם ואוכלים את בשרם.

"השאלה הגיעה עד רבינו הגר"ל דיסקין, והוא צוה תיכף לבדוק את חוט השדרה של התרגול. תלמידיו בדקו ומצאו שנפסק חוט השדרה, אז הסביר להם מה היא הסיבה לבדיקת חוט השדרה, מפני שטבע התרגולים לנקות את גופם ע"י חרטומם, ומכיון שהתרגול הזה לא ניקה את גופו, זה הוכחה שנפסק אצלו חוט השדרה ולא היה יכול לכפוף את ראשו" עכ"ל.

ובס' "אדרת שמואל" (עמ' רכד) הבאנו את העובדא שהובאה בס' "שמואל בדורו" (עמ' קכט) מעשה שהיה עם רבי יהושע וילנר מהמתפללים הקבועים במנין שבביתו של הגאון רבי שמואל סלנט, וכמו"כ היה מהמבקרים הקבועים בביתו של רבינו. ר' יהושע היה מגדל עופות בחצרו אשר ברחוב המידן. בליל שבת א' בהפסקה שבין קבלת שבת למעריב סיפר ר' יהושע למתפללים כי בין תרגולותיו בחצירו ישנה אחת הנגועה מאד בכינים באופן יוצא מן הכלל, וכשסיפר ע"כ להרב מבריסק לאחר עיון בדבר פסק שאין כל חשש והעוף כשר. כששמע זאת הגרש"ס התערב בשיחה וביקש מר' יהושע

אברהם אבינו ע"ה מיצחק בנו, דאם יראה המאכלת בידו יבעת ויפחד ויצמק הריאה שלו מפחד ויפסל מקרבן, לכן הטמין הסכין ממנו שלא יראה אותו" עכ"ל.

שג. כתב הגאון רבי עקיבה יוסף שלזינגר זלה"ה בשו"ת רבי עקיבה יוסף (יו"ד א, סימן ו). וז"ל: "על דבר אשר בא בשאלה לפני הגאון מהרי"ל אב"ד דבריסק נ"י בתרגולת אשר הייתה מלאה כינים ולא נודע לנו מה השאלה בזה. אך כך סיפר לי בני דוד הי"ו אשר לומד אצל הרב דבריסק בשיבתו, שהגאון מבריסק צוה לבדוק המוח של התרגולת ונמצא המוח מלא מים ונטרף והיה לפלא. ואמר הטעם דכל התרגולים הם בטבע מלאים עם כינים ורק הם אוכלים אותם בחרטומם, וכיון שהתרגולת הזאת לא הייתה יכולה להפך ראשה כיון שהיו לה מים בראש ולכן לא הייתה יכולה לחטט בחרטומיה את הכינים ולכן צוה לבדוק המוח. ואם קבלה נקבל. אמנם דבר חדש הוא זה על כן כתבתיו" עכ"ל.

דש. תלמידיו הגאון רבי יצחק שלמה בלויא זלה"ה - "קול ישראל" (גליון לח לשנה כא, י"ז תמוז תש"ב). וז"ל הכותב שם ששמע את הדבריו מפיו: "בזמן הגאון מהרי"ל דיסקין זצ"ל באה שאלה ששחטו תרגול וכל גופו היה מלא כינים שרחשו עליו, והשאלה היתה אם אין בזה משום "בל תשקצו". חכמי הישיבה

רמא. אופן הפרשת מתנות כהונה לכהן בבתי השחיטה בעיה"ק ירושלים, הונהג ע"י רבינו שכל שוחט המתחיל בעבודת השחיטה, יתנו לו שלשה עיזים לשחוט, ומהם יתנו המתנות לכהן חכם נתינה גמורה, ולאחר שקיבל שלשה מתנות יש לו כבר דין מכירי כהונה, ומאז והלאה לא היו נותנים לו את המתנות ממש אלא סכום כסף בעד המתנות, והתנו עמו לשלם לו על כל ראש לא פחות מגרוש, ומזכיר ועד בית השחיטה ישב ורשם בפנקס כל יום מספר כל הראשים של הבהמות שנשחטו באותו היום, ובכל חודש שילמו לאותו הכהן או לאותם הכהנים והמוכרים את המגיע להם^ש.

🌀 מכסה לאהל 🌀

הסביר לה: לכל תרנגולת יש כינים, אבל כל תרנגולת פולה את עצמה והיא נוברתן במקורה בהטותה את ראשה לכל צדיה, וזו שמפרקתה היתה שבורה לא יכלה להטות את ראשה לצדדיו, ולכן בא עליה כל הרחש הזה.

והנה במעשה הנ"ל שהובא בס' שמואל בדורו הרי שרבינו פסק שאין חשש בתרנגולת המלאה בכינים, אמנם לפי המתבאר בתשובת הגרע"י וכן בעדות תלמידו הגאון רש"י בלוי, הרי שרבינו פסק שתרנגולת כזו צריכה בדיקה [ונמשכנו אחרי מש"כ הגרע"י שבודאי היה בר סמכא יותר ממחברי ספר המעשיות הנ"ל. ואכמ"ל]. ולפי"ז נחלקו הרבנים בטעמו של רבינו בסיבת האיסור, דלהגרע"י שלזינגר האיסור מחמת המים שבמות, ואילו להגרש"י בלויא האיסור מטעם שנשברה מפרקתה.

שה. תלמידו הגאון רבי יצחק שלמה בלויא זלה"ה בס' "מלא העומר" (הלכות חלה, בנדמ"ח עמ' מו).

בש"ע (דיני מתנות זרוע לחיים וקיבה לכהן, סימן סא סעיף א) פסק "חייב ליתן לכהן הזרוע והלחיים והקיבה של שור ושה". ועוד (בסעיף כא) פסק "מתנות נוהגות בכל מקום - בין בארץ, בין בחוצה לארץ. בין בפני הבית, בין שלא בפני הבית. ויש מי שאומר שאינן נוהגות בחוצה לארץ וכן נהגו". וחובת הנתינה מוטלת

שיחזור על סיפורו. לאחר שמיעת המעשה מחדש, על אתר הפטיר הגרש"ס ופסק שהתרנגולת אינה כשרה.

כשנודמן שנית ר' יהושע לבית הרב מבריסק סיפר לו על פסקו של הגרש"ס, אך הרב מבריסק עדיין לא מצא כל מקור להטריף בנד"ד. ביקש הרב מבריסק מר' יהושע לשאול בשמו את הגרש"ס מהיכן המקור לאיסור. ענה הגרש"ס: אמנם דין זה אינו נמצא בפוסקים, אך השכל הישר מחייב שהתרנגולת המלאה כינים ואין ביכולתה לסובב את ראשה ולנקות במקורה את גופה כדרך כל התרנגולות מפרקתה שבורה, וא"כ אינה כשרה. הוסיף הגרש"ס: מלבד הלימוד בד' חלקי שלחן ערוך יש את החלק החמישי, והוא להבין ענין מתוך ענין. כדי להוכיח דבריו צוה הגרש"ס להביא את התרנגולת לבדיקה ונתברר שמפרקתה שבורה. כששמע הרב מבריסק את טעמו של הגרש"ס, קם מלא קומתו ואמר "זהו חד בדרא".

ובס' "אבותינו" (עמ' עו) מביא עובדא דהוה כך: פעם שמע הגרש"ס את רעיתו משוחחת עם שכנתה תוך כדי מריטת התרנגולת על תרנגולת מוזרה כזו המלאה כינים. התערב הגרש"ס בשיחה ופסק כי התרנגולת טריפה. לפליאתה של רעיתו צוה להביא אליו את התרנגולת והראה לה כי מפרקתה שבורה. אז

בישראל חלופי מתנות הרשות בידו עכ"ל. ומינה נמי דאי ניחא ליה למשקל דמיהו הרשות בידו, דמה לי הן ומה לי דמיהן. ומינה נמי דאי ניחא ליה למשקל פחות כדי שיהיה רגיל אצלו הרשות בידו. וכל אותם סוגיות דמשמע מנייהו דבעי נתינה ממש, הני מילי היכא דלא ניחא ליה או דלא ידעינן אי ניחא ליה או לא, אבל אי איתיה קמן ואמר דניחא ליה בדמיהן הרשות בידו ויצא ידי נתינה. הרי לך בהדיא כי לא נסתפק אלא מפני שלא היו נותנין כלל לא הן ולא דמיהן, אבל אם היו נותנין דמיהן לא היה מסתפק כלל עכ"ל.

והגאון מהר"י חאגיז בשו"ת "הלכות קטנות" (ב, סימן קע) העיד דבזמנו לא ראה מעשה בירושלים ליתן לכהן הזרוע והלחיים והקבה כי הכל היו פודים בפרוטות.

והגאון חיד"א ב"מחזיק ברכה" (סימן סא אות יט) הביא את סברות הפוסקים בענין. ובסו"ד כתב "והן היום בעיר עוז לנו ציון קרית מועדנו זו ירושלים ת"ו ועה"ק חברון ת"ו נתבטל המנהג הזה [לתת לכהן פרוטה ומוכר את המתנות], אדרבא משתדלים לקנות גדיים כדי לקיים המצוה ולא זולת. וראוי לעשות לחזור ולקיים מצותו יתברך כהלכתה ונתן לכהן הזרוע והלחים והקיבה ביראה ואהבה ושמחה". [הרי לנו דנשתנה המנהג מזמן מהר"י חאגיז (ש"פ-תל"ו) שנהגו לפדות מתנות כהונה בפרוטות לזמן הגאון חיד"א (תפ"ד-תקס"ו) שנהגו לקיים המצוה כהלכתה].

ואף ה"פרי חדש" (סימן סא ס"ק טז) יצא לעורר על אותם הנוהגים לתת פרוטות לכהן, וכתב שהוא מנהג משובש וצריך לתת דוקא המתנות. וכן מבואר בדברי ה"מחנה אפרים" (הלכות זכיה ומתנה סימן ט) שכל זמן שהמתנות לא הגיעו לידי הכהן, לא זכה בהן ולא קיימו המצוה.

בין על השוחט ובין על בעל הבהמה כאמור בש"ע שם (סעיף כח) "השוחט בהמת ישראל חבירו, חובה על השוחט ליתן מתנותיה לכהן". וכתב הרמ"א "מיהו טובת הנאה לבעלים והוא יכול ליתנם לכל כהן שירצה".

ובא"י במשך הדורות הונהגו כמה מנהגי נתינה בענין. ובשו"ת "אבקת רוכל" למרן הב"י (סימן י) הובאה תשובת מהר"י בן צייח שמעיד על מנהג ירושלים בתקופה זו שהונהג עפ"י הוראת מהר"ל בן חביב ובהסכמת הכהנים לתת סכום מסויים לכהנים במקום המתנות עצמן [והיינו שקובעים עם כהן שהוא יקבל את כל המתנות כהונה, ודינו כדין מכירי כהונה שאפילו אם המתנות עדיין לא הגיעו לידו נחשב כאילו הגיעו לידו. וגם שאם הכהן מתרצה לקבל מעות במקום המתנות אין צריך ליתן דווקא המתנות. וגם שאם מתרצה לקבל פחות משווים כדי שיתנו לו את המתנות הרשות בידו ומקיימים בזה את מצות נתינת מתנות כהונה. ולפ"ז נוסד המנהג לסכם עם כהן אחד ונחשב כמכירי כהונה שיתנו לו המתנות, וסיכמו עמו שעל כל בהמה שישחטו יקבלו סכום מסוים עבור המתנות ועל ידי זה קיימו מצות מתנות כהונה].

אמנם לעומתם באותו הזמן קם וגם נצב מהר"י קורקוס ונתן טעמים רבים שלא לנהוג בנתינת פרוטה לכהן, אלא לתת אותן בפועל כדין. ואף דבריו הובאו בשו"ת "אבקת רוכל" (סימן טז).

ומהר"י קורקוס אף שלח דבריו להרדב"ז. והו"ד בתשובות הרדב"ז (א, סימן שמ). אולם הרדב"ז האריך למענייתו והצדיק קיום המנהג. ובסו"ד כתב הרדב"ז וז"ל "כל זה כתב החכם כה"ר יוסף קורקוס חברין, אבל מוטל עלי לקיים המנהג ואומר דסמכו להם על בעל הלכות שכתב וז"ל ואי ניחא לכהן למשקל

רמב. פקפק במנהג הרווח בהרבה מקומות ובפרט בא"י למכור בשר האחד "חלק" ["גלאט"] שהוא מבהמות שלא נמצאו בהם סירכות, והשני "כשר" והוא מבהמות שנמצאו בהם סירכות וקילפום ומצאו שאין הנקב קיים. וטעמו משום שע"כ גם הבשר שאינו גלאט שלדברי הש"ע הוא ספק טריפה נמכר ליהודים שאוכלים אותם. אולם אם

❧ מכסה לאהל ❧

כהונה], והתנו עמו לשלם לו מכל ראש לא פחות מגרוש, ומזכיר ועד בית השחיטה ישב ורשם כל יום מספר כל הראשים הגסות והדקות הטלאים והגדיים שנשחטו באותו היום ורשם בפנקס, ובכל חודש שילמו לאותו הכהן או לאותם הכהנים והמוכרים את המגיע להם" עכ"ל.

[וראה עוד להגר"ח קניבסקי שליט"א ב"דרך אמונה" (פרק ז מהלכות מעשר ס"ק לח) שהביא די"א דהגדרת רגיל במתנות לכהן הוא בג' פעמים. וצייק מקורו ("ציון ההלכה" ס"ק מט) "מלא העומר סי' שכ"ו סק"ד בשם הגריל"ד].

ובנו"ע לציין כאן מש"כ הגאון האדר"ת על מנהגו הטהור בענין והו"ד ברשימותיו "נפש דוד" (עמ' קצו) וז"ל: "זה רבות בשנים אשר הנהגתי עצמי לשחוט עגל לפסח או לפורים ולקיים מצות מתנות כהונה זרוע לחיים וקיבה כדת, ובעד העור של הלחיים השייך לכהן אני משלם איזה פרוטות. ופעם אחת כתבתי לדוד זוגתי המופלג היקר מ' בן ציון שאטל נ"י הדר במושב יהוד באה"ק לקנות בעדי שה לקיים בעדי מצות מתנות לכל הדעות, ואירע מקרה ששכחו לסוגרו בדיר קודם השינה ונטרף מזאב בלילה ולא זכיתי לקיים אז. אולם זכיתי לאחר זמן רב בשנת תרנ"ט שלחתי ליד"נ ר' אליה הלוי מפושאלאט נ"י שלושה רובלים שיקיים בעדי מצות מתנות, והמתנות יתן לכהן תלמיד חכם, שאר הבשר יהיה לו לצורך חג הפסח ותודה לאל שכה עשה" עכ"ל.

ועל הוראת רבינו בענין - כתב הגאון רבי יצחק שלמה בלויא זלה"ה בס' "מלא העומר" (הלכות חלה, בנדמ"ח עמ' מז) וז"ל: "ובענין הקניא דמכירי כהונה הובא במהרי"ל דהוא קנין אלים טובא. ושמעתי על אדמו"ר הגאון הצדיק רשכבה"ג מוהרי"ל דיסקין זצ"ל בשעה שהיה המפקח על ועד השחיטה דעיה"ק ירושלים הנהיג שהטבחים החדשים המתחילים בעבודה יניחו לשחוט בתחלה ג' עיזים אשר מהם יתנו המתנות לכהן חכם אחד נתינה גמורה עד שיהיה לו דין מכירי כהונה, ואח"כ לא היה נותן עוד המתנות ממש כי אם איזה סכום כסף בעד המתנות וכו' והישראל קיים מצות נתינה מטעם מכירי כהונה כפי הגמ' גיטין (ל). שהבאתי, וכאשר נתקבץ סכום הגון היו מוסרין הכסף להכהן, וממנו היה נותן הכהן איזה סך למוסד של צדקה, ועי"ז לא היה ניכר פסידא דכהן במה שהיו נותנים לו כסף פחות משוויים של המתנות משום שנעשה מצוה בהכסף אשר אין לה ערך. והביא סמוכין לזה מתלמוד ערוך שמותר לעשות כן ואין בזה משום הערמה [ולדאבוני איני יודע עתה מאיזה מקום הוכיח כן]. זאת ידעתי שנהגו כן בירושלים כמה וכמה שנים בחיי רבינו זצ"ל" עכ"ל.

וכיו"ב כת' הגאון רבי יחיאל מיכל טוקצינסקי זלה"ה בספר "ארץ ישראל" (עמ' קנה) וז"ל: "בירושלם תוב"א הנהיגו הגאונים הגרש"ס והגר"ל דיסקין לפני יותר משמונים שנה לקנות המתנות מכהן קבוע [מכירי

אין מציינים על חלק גלאט כשר ועל חלק סתם כשר אלא הכל סתם כשר, מעיקר הדין מדין רוב הכל גלאט כשר. ורק אם מוכרים רק גלאט והאינו גלאט נמכר לגויים, בזה משובח המנהגו.

מכסה לאהל

וכן המנהג בא"י מקדמת דנא לאכול דוקא מבהמות שלא נמצאו בהם סירות וכמ"ש השל"ה הק' באזהרתו לבניו [נדפס בשל"ה (א), שער האותיות, ערך קדושה] והו"ד ב"בבאר היטב" (סימן טל ס"ק ל) "ואתם בנים בני יצ"ו הנני מצוה אתכם שלא תאכלו בשר הנכשר מכח מיעוץ במקום שהיתה טריפת הסירכא מצד הדין ולא תקנו בשר מהטבח עד שתדרשו אחר זה. ויושבי ארץ ישראל וכל תפוצות ישראל היושבים במלכות התוגר כולם מטריפין".

ולאור כל האמור התקבל בהרבה מתפוצות ישראל ובפרט בא"י החילוק בין בשר "חלק" ל"כשר" שבשר חלק הוא נקי מסירות, ואילו כשר הוא שיש בו סירות ורק בדקו ע"י נפחיה שאין הנקב קיים. והובא החילוק ב"כף החיים" (סימן טל אות רכב) שכתב בזה"ל "ומנהג האשכנזים אשר בעיר קדשנו ירושלים ת"ו נוהגים להקל במיעוץ ומשמוש כמ"ש לקמן סעיף י"ג בהג"ה אלא שעושים ג"כ שני מיני בשר, הניתר במיעוץ ומשמוש כותבים עליו כשר, וכשתהיה ריאה נקיה בלא סירות כותבים עליו גלאט ר"ל חלק בלי פרכות כדי שיקנו ממנו החסידים והיראים המחמירים לעשות אליבא דכ"ע עכ"ל.

ואמנם מצינו לכמה מחברים הסוברים שגדר גלאט כשר נמדד לפי מהות וסוג הסירכא, דבספר "דעת הזבח" להגאון רבי מיכאל שו"ב מראדאמסק (תניא, סימן כב) כתב "וידעו הכל שכן המנהג שכל סירכא דקה שעוברת בקל בלי שום אמצעות ואומנות נקרא גלאט כשר... ואפשר ללמד זכות על המנהג שקורין גלאט

שו. הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א - "אורחות הבית" (עמ' לב).

הנה בש"ע (סימן טל סעיף י) מחמיר וסובר שגם סירכא דקה כחוט השערה היא טריפה "ולא כאותם שממעכים ביד, ואם נתמעכה תולין להקל. וכל הנוהג כן כאילו מאכיל טריפות לישראל". ואילו הרמ"א (שם סעיף יג) מיקל בזה על פי שיטת הרא"ש וז"ל "כל מקום שיתמעץ תולין להקל ואומרים שאינו סירכא אלא ריר. ואף על פי שהוא קולא גדולה, כבר נהגו כל בני מדינות אלו ואין למחות בידם מאחר שיש להם על מה שיסמכו" עכ"ל.

ובשו"ת "תשובה מאהבה" (ג, סימן שך) כתב: "שמעתי ממ"ו הגאון רבן של ישראל [בעל נודע ביהודה] נשמתו בגן עדן עליון, הנה ברוב הש"ע דעת המחבר להקל והרמ"א מן המחמירים, ולענין מיעוץ ומשמוש בסירכא מוחלפת השיטה, ולואי שחכמי ישראל הסכימו להיפוך כי רבו המכשולים בעדה מקולא זו במיעוץ ומשמוש מה שאינן בכל הקולות שזכר המחבר". וכן בשו"ת "חוט המשולש" למרנא הגר"ח מואלאזין (סימן כ) כתב "דמה שפשתה עתה המספחת שמקלפין הסירכא מעל הריאה בצפורן עזה, ההיתר פורח באויר ואין להם על מה שיסמכו להקל". ועוד ראה להגאון רבי ישראל ליפשיץ זלה"ה בעל "תפארת ישראל" בהקדמתו לפירוש המשניות "קב ונקי" (בשם "פעמוני זהב" יכונה) שמנה ארבעה דברים שיש לתמוה שהותרו בזמן הזה ואחד מהם שהותרו סירות הריאה.

רמג. בעיר שיש בה תקנה וסייג מקדם קדמתא ממארי דאתרא שאין להביא בשר שנשחט חוץ לעיר מחשש שיבואו עי"כ לכמה מכשולות, ובקשו מהמרא דאתרא שיבטל

מכסה לאהל

ומ"ש בשם רבינו שאם מוכרים רק גלאט והאינו גלאט נמכר לגויים בזה משובח המנהג, ראה בספר "מים קדושים" (אות לו) שמשבח את האטליזים שבעליהם הם גוי וישראל יחדיו, שכן הגוי לוקח הבשר שאיננו כשר והיהודי לוקח הבשר הכשר ומהודר לעצמו ותמיד אוכל בכשרות מהודרת. וכך פירש את דברי חז"ל (קדושין פב:) "כשר שבטבחים שותפו של עמלק".

והרה"ג ר' רפאל קצנלבוגן זלה"ה כתב בזה: "שמעתי מזקני ירושלים, בימי הגרי"ל דיסקין זצ"ל שהיה הממונה מטעם הגרש"ס זצ"ל על סדור עניני השחיטה, פנו אליו יהודים חסידיים ואנשי מעשה בהצעה ובבקשה, היות שבירושלים נמצאים הרבה יהודים המהדרים לאכול רק בשר חלק "גלאט בשר", והרבה פעמים כשקונים באיטליזים בשר, כבר אין חותמת המעידה שזה בשר חלק כי החותמת כבר נטשטשה או בכלל נפלה החתימה הזו ורק הקצב בעל האיטליז מעיד לפי נאמנותו שזה חלק, ולבם דופק להסתמך רק על הקצב, לכן הם מציעים שועד השחיטה יקציב איטליזים מיוחדים אשר שם יהא רק בשר חלק, ובשר אחר אינו נכנס באיטליז זה".

"תשובתו של הגרי"ל דיסקין זצ"ל היתה: לא, איטליז צריך להיות כדרך הרבים, כשר. לאכול בשר חלק, זה ענין רק למהדרים וזה דרך היחיד. מי שרוצה להיות פה מהדרין, יקנה בשר רק עם החותמת, או שיקנה אצל קצב שכן יש לו נאמנות" ["שערים" (גל' 6156, כ"ט אלול תשל"א)].

כשר, אפילו כשיש איזה סירכות דקות מאד שעוברים בנחת בקליפה קלה מאד בלי שום אומנות וחכמות אמצעיות, כי במדינתנו שכיח מאד כמעט אצל כל בהמה סירכות כאלו ואפשר שאחד מני אלפים נמצאת בלי סירכא כלל מיעוטא דמיעוטא הוא ותולין במצוי". אמנם מוסיף וכותב שם ששמע לאמור בשם "צדיק אחד מפורסם" [י"א שהוא הרה"ק בעל "תפארת שלמה" מראדאמסק זלה"ה] שצוה על השוחטים שאם יהיה בריאה אחת יותר מג' סירכות אפילו דקות מאד ועוברים בנחת לא יהיה גלאט כשר עכ"ד. והיינו שגדר גלאט כשר תלוי גם במספר הסירכות שבריאה שגם ריאה שיש בה רק רירין קלים וקלושים, הנה אם הם יותר משלושה אזי אין לקחת הבשר עבור גלאט. וככל הנראה הגאון בעל "ברכת הזבח" הוא הראשון שהגדיר חומרא זו בשם "גלאט כשר". [אולם ראה בספר "ארץ ישראל" להגרי"מ טוקצ'נסקי זלה"ה (מנהגי הארץ השונים, סימן ג) שהצביע ע"כ שגלאט כשר הוא מבהמה שלא נולדה בה ריעותא. (עפ"י חולין מד: בדין בשר שהורה בו חכם). וזהו שלא כהגדרת שאר המחברים בגדר בשר חלק שזהו תלוי בסירכות].

ואולם למרות כל האמור, רבינו פקפק במנהג רווח זה למכור בשר סתם ועוד סוג גלאט כשר שעל ידי כן בשר שאינו גלאט שלדברי המחבר הוא ספק טריפה נמכר ליהודים שאוכלים אותם. אולם אם אין מציינים גלאט כשר, אזי הכל כשר מעיקר הדין מדין רוב, ורק אם מוכרים רק גלאט והאינו גלאט נמכר לגויים בזה משובח המנהג.

את תקנת קודמיו, וטען הרב שאין בכוחו לבטל תקנה וגדר זה שגדרו הרבנים שלפניו, הסכים עמו רבינו "שאי אפשר להתיר סייג שגבלו ראשונים לחיזוק הד"ת ויישר חילו על ככה, כי עינינו רואות כמה מכשולים שבאו ע"י זה"ש".

מכסה לאהל

אם יעבור אדם ע"י הרי הבשר חתיכה דאיסורא ורק החוצים מותרין להביא להם בשר מן החוץ. והדין הוא כן גם אם הוכרז האיסור על בשר חוץ רק מחמת גזל חוכרי מס הבשר. ובשו"ת "שואל ומשיב" (תליתאי, ב, סימן כב) כתב בדבר תקנה בחרם שלא לאכול בשר משחוטי חוץ בלבוב שהותקנה ע"י זט"ה עם הגאון הנ"ל. והעלה שיש בזה משום מיגדר מילתא. והביא שם שעוד רבינו הט"ז גזר בלבוב איסור בחרם על שחוטי חוץ, אך בעת נתן החרם ביטלו בלבו מחשש שמא יעברו ולא יהיה לפוקה ולמכשול. [ועוד בתקנת לבוב בזה, ראה בשו"ת "נשמת חיים" להגר"ח ברלין (יו"ד סימן קמח) מ"ש אודות התקנה הקדומה דק"ק לבוב בזה]. וכן בשו"ת "לבושי מרדכי" (תנינא, יו"ד סימן א) העלה דיש כח ביד טובי העיר לאסור שחוטי חוץ כדי שלא תמוט מוסדות הקהלה - "הגאבעללא" [מס הקהילה].

וראה עוד בשו"ת "ויעתר יצחק" להגאון רבי יצחק העליר - אב"ד קריליוויץ (יו"ד סימן סג) שכתב מודעה רבה לקהל עדת ישורון במחוז סרביה כאשר חדשים מקרוב באו וברצונם לפרוץ גדר שגדרו ראשונים שלא יהיו רשאים להביא בשר משחוטי חוץ לעירם. והאריך בנחיצות התקנה "כאשר שמעו וראו כמה רבו המכשולות לבני ישראל מהבשר המובא משחוטי חוץ, לכן נמנו וגמרו כל גדולי התורה מארצנו ובראשם הרבנים שומרי דת קדשנו, והנהיגו להכריז בכל מקומות מושבותיהם שכל האוכל בשר משחוטי חוץ כאילו אוכל בשר טרפה וגם הכלים אסורים". ובסו"ד כת'

שז. כתב הגאון רבי בנימין דוד לוי זלה"ה אב"ד קאלנא בשו"ת "שמן ששון" (וארשא תרס"ה - סימן כא) וז"ל: "וכאשר נתקבלתי לרב ומורה בהמקומות אשר נאסר בשר חוץ מהרבנים אשר היו לפני, וכאשר רצו ממני להתיר להם, אמרתי ע"פ דין אי אפשר להתיר דבר שנעשה משום סייג. וכתבתי מזה להרב הגאון צדיק יסוד עולם כקש"ת מ' יהושע יהודא ליב שליט"א - אב"ד ור"מ דק"ק בריסק, זאת היתה תשובתו בקצרה: דברי כת"ה טובים ונכוחים שאי אפשר להתיר סייג שגבלו ראשונים לחיזוק הד"ת ויישר חילו על ככה, כי עינינו רואות כמה מכשולים שבאו ע"י זה והיה זה שלום לו ולתורתו כנפשו וכנפש ידיו בעש"ב - משה יהושע יהודא ליב בהגאון מו"ה בנימין זללה"ה מבריסק".

וזאת לפני מישאל שגדר גדרו ראשונים והנהיגו בהרבה קהילות שלא להכניס בשר שנשחט מחוץ לעיר. ומקור הדבר שיש כח ביד הקהל לאסור שחוטי חוץ הוא עפ"י המבואר ביו"ד (סימן א סעיף יא) וז"ל "אם הטילו הקהל חרם שלא ישחוט אלא טבח ידוע ושחט אחר, י"א ששחיטתו אסורה".

וכן הובאה התקנה בשו"ת "בית אברהם" להגאון רבי אברהם אבלי (סימן כב) דבעירו קיאב "יש תקנה בגזירה וגם בחרם שלא להביא בשר ושומן מהשחיתות שמחוץ לעיר כמנהג כל הקהילות שאסור בשר ושומן חוץ". ובשו"ת "חתם סופר" (יו"ד סימן ה, חו"מ סימן קיז) העלה שאם יסכימו כל בני הקהילה לאסור בשר חוץ,

רמז. חכם שבאה לפניו שאלה שאפשר להתירה בהפסד מרובה, אך השואל הינו אדם עשיר שבשבילו אין זה הפסד מרובה, דעת רבינו דיש לצוות לשואל ליתן דבר זה לעני

מכסה לאהל

מליחה ועוד שארי חששות, ובודאי יפה עושים הרבנים לאסור בשר חוץ כנבלה וטריפה, ואין הרבנים אחריהם יכולין להתיר כיון שהרבנים הראשונים אשר אסרו מחמת גדר וסייג כדאיתא בש"ך (סימן רמב ס"ק ס) וז"ל אם החכם הראשון אסר מחמת חומר או גדר וסייג, אינו יכול להתיר אפילו במעשה אחר עכ"ל. ובפרט הרבנים הראשונים שאסרו בשר חוץ, בודאי עשו בהסכם אלופי הקהל שהיו בזמנם, ומבואר ביו"ד (סימן רכח סעיף כח) והובא בחיי אדם בהלכות פסח (כלל קכו סעיף יא) אם היתה הסכמה וגדר לרבים או סייג לתורה ולדבר מצוה אינם יכולים להתיר.

והנה הובא כאן דדעת רבינו מסכמת דאין בכוחו של הרב לבטל את תקנת הראשונים שגזרו שלא לאכול בשר משחוט חוץ, ומצאנו לו חבר בשו"ת הרא"ש להגאון רבי יצחק אייזיק שור - אב"ד בוקראסט (סימן מא) דכתב "דאם נעשה התקנה במוסכם הקהל והסכמת חבר העיר, תקנה זו הוא גדר וסייג לתורה, ואפילו רב העיר אינו יכול לבטל".

וראה עוד בשו"ת "נחלת דוד" (סימן ג) שדן כע"ז בהיכא שנעשה התקנה שלא לאכול בשר מחוץ לעיר עפ"י גזירת בית דין וחכם שבעיר שגזרו כן על בני עירם משום איזה טעם הידוע להם, נראה דכיון שצריך התרה אין ביד שבעירם יכולים להתירו הואיל והגדר חל על כולם, אע"ג דבשאר חרמי צבור קיימא לן שיכולים להתיר לעצמם, י"ל דזה דוקא בתקנות שתיקנו לפי שעה. משא"כ בנידון דידן הואיל והוקבע להם תקנה זו כבר ארבעים שנה, ודאי צריך לבי"ד שמחוץ לעיר להתיר להם.

דמחוייבים הקהל לעמוד בפרץ ולגדור ביותר, ויאושר כחם בתקנתם שעשו בכדי להציל נפשות אחב"י ממאכלות אסורות.

ואולם בשו"ת "שבות יעקב" (ב, סימן נו) והו"ד ב"פתחי תשובה" (סימן סה ס"ק ד) נשאל על מה שהנהיגו איזה רבנים להכריז על בשר שהובא ממדינה מחוץ לעיר כאילו הוא בשר טריפה. והאריך דלא נכון לעשות כן משום איבה ומשום דהו"ל גזירה שאין רוב הציבור יכולין לעמוד בה. אך ה"יד אפרים" (יו"ד סימן א סעיף יא) הבי"ד וכתב עליו דזהו בסתם, אבל אם ידוע שבכפרים ועיירות מסביב יש לחוש שאינם בקיאים או שהטבחים קלי דעת, תבא ברכה על המורה שבא לגדור גדר בזה ולאסור איסור.

ולהשלמת הענין נביא מש"כ עוד הגהמ"ח שו"ת שמן ששון בשורש התקנה הנז': "כאשר בכמה מקומות ראו הרבנים שרבו המתפרצים בעוה"ר ומביאים בשר למכור אף מי שהוא מוחזק לאינו כשר וקונים ממנו ואינם שומעים לקול המורה, ע"כ קמו כמה רבנים ואסרו כל בשר ההובא [שהובא] מחוץ לעיר הוא כאילו אוכל בשר טריפה ואוסרים אף הכלים שנתבשל בהם הבשר. ועיין "פתחי תשובה" (סימן סה ס"ק ד) מה שכתב בזה בשם "שבות יעקב" (ב, סימן נה). ובאמת אין אנו למדין מהשבות יעקב כי הדורות בעוה"ר הולכים ומתקלקלים [עיין ב"יד אפרים" (סימן א ס"ק יא) אשר עינינו רואות כמה מכשולים שבאו ע"י זה, הן מצד המוכר שאין אנו יודעים אם הוא מוחזק בכשרות, הן מצד החשש שאינם נזהרים בדרך מבשר שנתעלם מן העין ואשר רבו הדינים בזה. כן יש החשש מבשר ששהה שלשה ימים בלא

אהל הלכות שחיטה וטריפות יהושע קצו

שבשבילו הוא הפסד מרובה, רק שיש להודיע לעני שהדבר הותר בהפסד מרובה משום גניבת דעת שמא העני לא יאכל מה שהוא טריפה לעשירשח.

מכסה לאהל

במחירו, ואם יתננה לעני שזה אצלו הרבה, ודאי שמחויב לתתה לעני, וע"כ מכשרין לעני כיון דאצלו הוי הפסד מרובה. ואפשר לומר הואיל ומחויב לתתה לעני נוכל לומר יד עניים אגן ותיכף ומיד זכה בו העני גם טרם פסק המורה, הואיל ודינו ידוע להכשיר במקום הפסד מרובה, וכגון זה אמרו עשו את שאינו זוכה כזוכה. וממילא יוכל המורה להכשירו בלי פקפוק ולצוות על השואל לתתה לעני. ורק יודיע להעני משום גניבת דעת" עכ"ל.

ותורף הדברים, דהנה נשאלו הפוסקים בדיון עשיר שיש לו שאלה על כשרות, וראה המורה שיש להתירה לשואל רק בהפסד מרובה, אמנם לגבי ידידה דאותו שואל דהוא עשיר אין זה הפסד מרובה, האם מותר לומר לו שיתן את המאכל לעני שאצלו זה נחשב להפסד מרובה? וב"שואל ומשיב" (שם) כתב שאין להתיר לעשיר לתת את המאכל לעני אף שלגבי ידידה נחשב הפסד מרובה, כי יש בזה חשש של לעז שיאמרו שהעניים אוכלים טריפה. אולם דעת רבינו דהעשיר מחויב ליתנה לעני דאצל העני הוא הפסד מרובה. וטעמו של רבינו שהרי קיי"ל דיש להקדים נתינה לגר למכירה דאינו יהודי ומפרש רש"י שהטעם דהואיל ואם ימכרנו לנכרי לא יקח כי אם דבר מועט, לכן מצוה עליו לתתה לגר תושב בחנם. וא"כ ק"ו לגבי עני ישראל, שהרי אם יהיה הדבר טריפה לא יקח מהגוי כי אם דבר מועט במחירו. ואם יתננו לעני שזה אצלו הרבה, לכן ודאי שמחויב לתתה לעני.

וראה ב"זבחי צדק" לראש חכמי בבל הגאון רבי עבדאלה סומך זלה"ה (סימן לה אות כא)

שח. מכתב הגאון רבי אליעזר דן רלב"ג זלה"ה בשם רבינו להגאון רבי חיים יוסף אריה פראגער זלה"ה - "מנחת יוסף" (וארשא תרס"ד - דף ע:). ז"ל השואל בעל מנחת יוסף להרא"ד רלב"ג: "עוד שאלתיו בדיני הפסד מרובה שמצאתי בשו"ת שואל ומשיב (תנינא, ד סימן קכח) אם השואל עשיר אם יוכל ליתן לעניים שיהיה לגביהו הפסד מרובה וכ' לאסור אף דמבואר דדמאי מאכילין לעניים, היינו לעניים רבים, אבל מה שיקרה איזה שאלה לתת לעני א' או שנים מה שהוא טרפה לעשיר א"ז מותר ויש חשש לעז כי העניים אוכלים טריפות ח"ו, ועכ"פ צריכים להודיעו כי אולי אף שהוא עני לא יאכל מה שהוא טרפה לעשירים עכ"ל. ובודאי מרן דכולי תלמודא הוא ומי כמוהו מורה והוא היה מורה בזה להתיר, ובודאי יש לו ראייה מש"ס ע"ז, אבקש מאד להודיעני טעמו בזה".

"וע"ז באה תשובתו במכתב הנ"ל: שאל בהוראה שמכשיר המורה במקום הפ"מ ואירע שאלה זו אצל עשיר אם המורה יאמר לו תנה לעני ויוכשר? תשובתו אמת כן הוא והוראתו ידועה דבאמת בעשיר דכל החפץ הוי אצלו דבר מועט, ודאי לא חשבינן הפסד שתות להפסד מרובה כמו שמצינו בגמ' שבת (קנד: ע"ש ברש"י) ודו"ק. והעשיר מחויב לתתה לעני, כי היכא דאמרין להקדים נתינה דגר למכירה דנכרי (פסחים כא:), ע"י פרש"י שם דפ"י דהואיל ואם ימכרנה לנכרי לא יקח כי אם דבר מועט. וכן כתבו התוס' סוף פ"ק דעו"ג (כ.) מצוה עליו לתתה לגר תושב בחנם. ואם כן ק"ו גבי עני ישראל, דהא אם יטרף לא יקח כי אם דבר מועט

ריוח מהשאלה של העשיר לא מיקרי הפסד. וממילא נשמע דמטעם שכתב הש"ך להתיר בהפ"מ אי אפשר לומר שיהיה מותר לומר לעשיר שיתנה לעני ויוכשר. וכתב בסו"ד ולזאת לבי אומר לי כי קשה להאמין שיצא דבר זה מפי גאון ישראל כמוהו, רק השומע שמע וטעה, ובפרט אחרי כי הגאון מהרי"ש [נתנון] נשאל בנ"ד וכתב לאיסור, מי ירום ראש נגדו להקל בלי ראייה מפורש [ומזה שמאכילין את עניים דמאי אין להביא ראייה, דשאני התם הם אמרו והם אמרו כמ"ש בשו"ת הריב"ש (סימן רכא)] "עכ"ל. [והנה הר"ב דברי מרדכי פקפק אם שמועה זו בשם רבינו מבוססת דיה, אולם כל הבקיא בתהלוכות בית רבינו יודע כי בודאי שיש לסמוך על בעל השמועה הוא הגאון רבי אליעזר דן רלב"ג בעל "דמשק אליעזר" שהיה דולה ומשקה מתורת רבו ויפה דן יפה הורה, ורבינו מינהו לרב פוסק בעניני איסור והיתר. ואף היו פעמים שרבינו לא היה מורה בלי להתיישב עמו. וכבר סיפר זקננו רבי חיים דוב קנטור זלה"ה - השו"ב דשפיה ברשימותיו: "בא לפני שאלה בריאה של עוף שלא ידעתי להורות בה לא איסור ולא היתר, והשאלה הזאת בא לפני עוד כמה פעמים, ולערך השאלה בכתב ולשלחה לעיה"ק ירושלים תו"ב היה קשה, כי בזמנים ההם לא היתה הדואר מסודר כראוי, והזמן היה כבר קרוב לרגל, לכן כשעליתי לרגל ירושלימה הרצתי את השאלה לפני הגאון רבי יהושע ליב דיסקין זצ"ל הרב מבריסק, ואמר לי שהוא צריך להתיישב בזה עם רבי אליעזר דן, ואז היה רבי אליעזר דן חלש מחמת מחלה קשה שעברה עליו והיה קשה לו לבא לבית הגאון הנ"ל, והוכרחתי להתעכב ולחכות לתשובה. איזה פעמים באתי לבית הגאון זצ"ל אודות תשובה להשאלה ואמר לי שטרם בא אליו רבי אליעזר דן מחמת חולשתו ובלעדו

שסיכם את פלוגתת השו"מ ורבינו והכריע כשיטת רבינו וז"ל: "אם בא להמורה שאלה שמוותרת בהפסד מרובה והאיש עשיר הוא ולא הוי לדידיה הפסד מרובה, יוכל המורה להכשיר ולומר לשואל לתתה להעני, רק יודיע להעני משום גניבת דעת כי אולי אף שהוא עני לא יאכל מה שהוא טריפה לעשירים. עיין שו"ת שואל ומשיב מה"ת ח"ד סימן קכ"ח שנראה דעתו לאסור. אך הרב מנחת יוסף הגד"מ בדיני ריאה ענף י"ט בלקוטי יוסף סק"ה ובסופו בשו"ת דף ע' ע"א הביא משם הגאון יהושע ליב דיסקין להתיר והביא חזוק לדבריו עי"ש. וכן עיקר".

וראה עוד לה"כף החיים" (סימן ל, דיני הפסד מרובה ס"ק כא) שסיכם את פלוגתתם בטוטו"ד וז"ל: "אם בא להמורה שאלה שמוותרת בהפסד מרובה והאיש עשיר הוא ולא הוי לדידיה הפסד מרובה, אם יוכל המורה להכשיר ולומר לשואל לתתה לעני? דעת שואל ומשיב לאסור. אבל המנחת יוסף כתב בשם הגאון רבי יהושע ליב להתיר, אלא שכתב שצריך להודיע לעני משום גניבת דעת כי שמא אף שהוא עני לא יאכל מה שהוא טריפה לעשיר יעו"ש. וכן הסכים הרב זבחי צדק" עכ"ל.

ומ"ש בשם רבינו שיש להודיע לעני שהדבר הותר משום הפסד מרובה, ראה ב"מנחת יוסף" (דיני הפסד מרובה, סימן טל אות יט) שהגרי"ד מבריסק בעל "בית הלוי" זלה"ה הורה להמוכרים להודיע לכל קונה שהתירו בהפסד מרובה כדי שלא להונות את הקונה.

ובשו"ת "דברי מרדכי" להגאון רבי מרדכי לוריא זלה"ה מצפת (סימן טל) הביא מש"כ במנחת יוסף בשם רבינו, ושקו"ט בסוגיא זו. ומסקנתו דעיקר הטעם להתיר בהפסד מרובה הוא כסברת הש"ך (סוף סימן רמב) דלא העמידו דבריהם במקום ממון. והאריך לבאר דמגיעת

רמה. פעם נשאל בעובדא שנמצא בסעודת מצוה שאכלו בה עופות, עצם הסמוכה לארכובה שיש בה "שאלה", לאחר שבדק את העצם אמר כי מה שאכל מן הבשר כשר [ושלא יעלה על דעתם שום חשש שאכלו בשר טריפה], אולם מכאן ואילך לא יאכלו עוד מן הבשר שט.

מכסה לאהל

הפסק, הקשיתי לפניו הלא לרבינו יש סברות גדולות להטריף? נענה החזו"א ואמר: ר' יהושע ליב איז גיווען קלוגער פון אונז [ר' יהושע ליב היה יותר חכם מאתנו] [ספר "שמוש חכמים" (עמ פב)].

שט. סיפר ר' חיים ב"ר נטע המבורגר ז"ל בספר "שלשה עולמות" (א, עמ' עג) על שאלה שאירעה בעת סעודת הבר מצוה של אחיו ר' אברהם בשנת תרמ"ח, את הסעודה ערכו לכבודם חברי החברא קדישא שאביהם היה ראש הדגל: "בסעודה זו בישלו רק בשר עופות, הסעודה ארכה כמעט עד אור הבוקר, והנה באמצע הסעודה נפלה שאלה של ספק טריפה. אחד מן הסועדים מצא בחלקו עצם של תרנגולת שבורה אצל הארכובה... בית אבא... היה סמוך לביתו של הרב יהושע ליב דיסקין הרב מבריסק, הוסכם לילך אצלו ואם הוא ער עדיין לשאול ממנו. הלכו רבי אברהם זקס ורבי אברהם פרוסט-קורפירער והעצם בידם, דפקו על פתחו של הרב, פתח להם את הדלת, ראו שכבר הכין את עצמו לילך לישן, שאל אותם על מה הם באים, אמרו לו שישלח להם על שבאו בשעה כזו, אבל אין הדבר יכול להידחות, הם סועדים בסעודת הבר מצוה של בן רבי נטע הרש, ואחד מן הסועדים מצא ברבע התרנגולת שלו העצם השבור הזה הסמוך לארכובה. הרב לקח את העצם בידו, משש וחשב ואמר: מה שנאכל מן הבשר עד עכשיו הוא כשר, ומכאן

איננו חפץ להורות בזה, וכשאמרתי לו שקשה לי להתעכב עוד יעץ לי בכל זאת לחכות לתשובה, ובעוד איזה ימים בא אליו רבי אליעזר דן ושקלו וטרו בהלכה הזאת והורו מה שהורו. מזה למדתי כמה היה כוחו גדול לברר וללבן הלכה עד שהגאון האדיר הזה לא חפץ להורות הלכה בשאלה שהיתה בה צדדים לאיסור ולהיתר בלי הסכמת רבי אליעזר דן זצ"ל."

ובנו"ע לציין כאן מעשה רב ממרן ה"חזון איש" זלה"ה בענין תוקף פסקי רבינו בהפסד מרובה, כפי שסיפר הגאון רבי מאיר צבי ברגמן שליט"א ששמע מפי השו"ב ד"תל גנים" הרה"ג רבי אריה ליב לשינסקי זלה"ה מעשה שאירע אצלו:

פעם אחת התעוררה שאלה גדולה על כשרותה של ריאה של בהמה והבאתיה לפני החזו"א, הנחתיה על שלחנו, ובמשך היום עסק בזה ודן אם להכשירה או להטריפה כי היה הפסד מרובה להטריפה. חפשתי כל היום בספרי האחרונים. הבאתי הדברים הנוגעים לנידון בפני החזו"א, אך מיאן לסמוך עליהם.

בסוף היום מצאתי בתשובת מהרי"ל דיסקין שהכשיר בכעין זה, ומיד הראיתי התשובה לחזו"א. תיכף כשראה את התשובה פסק ואמר 'כשר, כשר'. כשמעתי מפיו את

השבר ובאיזה מקום. אמרתי לו אני לא ראיתי בעצמי את העצם. אמר לי אם כן תלך ותחפש אחרי העצם אפילו באשפה ואפילו ברחוב ותלקט את החתיכות ותביאם אלי שרצוני לראות את העצם. הלכתי לחפש אחרי החתיכות ולא מצאתי אותם. חזרתי אליו ואמרתי לו יגעתי ולא מצאתי. הצטער ואמר: חבל, חבל."

ואילך לא יאכלו עוד מן הבשר. הרב לקח אחר כן את העצם ושבר אותו לכמה חתיכות והשליך את החתיכות להרחוב דרך חלון הבית. חזרו בתשובתם, מי שלא גמר עדיין את חלקו הפסיק ולא אכל עוד." "בבוקר כשנתודע הרב שמואל סלנט מהמעשה של העצם, שלח אחרי ואמר לי שאספר לו גופא דעובדא היכי הוה ואיך היה

הלכות מליחה

רמז. בביתו נתנו הרבה מלח במליחת הבשר^ש. ופעם אמרו לו כי הרבנית נותנת יותר מדאי מלח במליחת הבשר, ומכיון שכן לקחה הרבנית את הדף שמלחה עליו והכניסו לחדרו להראות לו. והשיב לה שיביאו לו עוד קומץ מלח, והוסיף על הבשר^{שיא}.

מכסה לאהל

מקום עד שלא ישאר מקום פנוי בלי מלח. וכ"כ ה"ערוך השלחן" (סימן סט סעיף לב) דלכתחלה כשאפשר שלא ישאר בו מקום בלי מלח, תבא עליו ברכה, ובפרט במלח מדינתנו שאינה של ים ואינה מלוחה כל כך.

ובשו"ת "רב פעלים" (ב, יו"ד סימן ד) כתב "והנה פה עירנו יכולנה עליון אין דרכם של בעלי בתים ובפרט ההמונים לפזר מלח הרבה על הבשר באופן שלא ישאר מקום בחתיכה בלי מלח, ומעולם אני מפקפק במליחתם, ואמרתי שאין להם היתר אלא בדיעבד".

והגר"מ שטרנבוך שליט"א בשו"ת "תשובות והנהגות" (א, סימן תכח) כתב: "ומאד החמיר בזה הגה"ק הגרי"ל דיסקין זצ"ל. וכן מרן הגריז"ס זצ"ל הגאב"ד דבריסק לא אכל מבשר אלא כשנמלח מיוחד עבורו עם הרבה מלח באופן שאין מקום בלי מלח כנ"ל. [ושמעתי ממנו שלעצמו נהג שצריך לקילו עוף לערך קילו מלח ולפזר יפה יפה שלא תהא שום מקום בלי מלח]... ושמעתי מעד נאמן שרבינו החזו"א זצ"ל החמיר מאד במליחת בשר, והיה מקפיד מאד לשים הרבה מלח, והחמיר ששיעור המליחה שמפורש בש"ע שהוא שלא יהא ראוי לאכול הבשר מחמת מלחו אינו רק עם המלח שעליו, אלא הוא אחר הניפוץ לפני ההדחה, ולדעתו ע"י ההדחה יוצא מלח מגוף החתיכה

שי. ס' "עמוד אש" (הנהגות, אות לב) "בביתו נתנו הרבה מלח על הבשר".

והנה בחולין (ק"ג). "אמר שמואל אין הבשר יוצא מדי דמו אלא א"כ מולחו יפה יפה ומדיחו יפה יפה". ובשלחן ערוך (דיני מליחה והדחה, סימן סט סעיף ד) פסק "יפזר עליו מלח שלא ישאר בו מקום מבלי מלח, וימלח כדי שלא יהא ראוי ליאכל עם אותו מלח, ואינו צריך להרבות עליו מלח יותר מזה".

ובאחרונים כתבו דלכתחלה יש לדקדק שלא ישאר מקום מבלי מלח, דאמנם בש"ך (שם ס"ק כ) כתב דנהגין העולם שאין מדקדקין בזה, דהיינו שאין מדקדקין שלא יישאר מקום בלי מלח, מ"מ כתב ה"פרי מגדים" ("שפתי דעת", שם ס"ק כ) דאף שלדינא כתב הש"ך דמקום פנוי אין העולם מדקדקים, אך לכתחלה נכון ליזהר בזה.

והגאון רבי יו"ט ליפמן הלר בעל "תוספות יום טוב" בספרו "ברית מלח" - הלכות מליחה והכשר בשר (אות יז) החמיר בזה מאד שכתב [בתרגום ללה"ק] "שצריך למלוח משני הצדדים שיתכסה הכל היטב במלח ולא ישאר מקום בלי מלח אפילו כמלא קופא של מחט - דהיינו שצריך למלוח כמו כפור על השדה".

וראה בשו"ת "תשובה מאהבה" (ג, גליון הש"ך ס"ק כ) שכתב שנכון להחמיר ולמלוח בכל

רמז. מקובל בשמו שבמליחת ראשי האיברים כגון ראשי הרגלים של העופות שאין נתפס שם המלח היטב, יש להוסיף מלח דקשיב.

מכסה לאהל 🌀

יברוב זלה"ה כתב: "ושמעתי בשם מהרי"ל דיסקין דבראשי האיברים כגון ראשי הרגלים שאין נתפס שם המלח היטב, יש להוסיף מלח דק".

והיינו, דבשלחן ערוך (דיני מליחה והדחה, סימן סט סעיף ג) פסק "לא ימלח במלח דקה כקמח ולא במלח גסה ביותר שנופלת מעל הבשר אילך ואילך". ואכזהמ"ל בפרטי הדינים בזה מהו מלח דק ומהו מלח גס ומה הגדרתם בזמננו, מ"מ ב"לבוש" (שעל הש"ע שם) כתב דמ"ש "גסה ביותר", היינו גסה מן הגסה, אבל סתם מלח גסה מולח בה לכתחלה.

אולם לפי המקובל בשם רבינו בראשי האיברים כגון ראשי הרגלים שאין נתפס שם המלח היטב, יש להוסיף מלח דק.

וכן נהג אף הגרי"ז הלוי סולובייצק מבריסק זלה"ה וכמ"ש הגאון רבי זבולון המבורגר זלה"ה בספר "שערי זבול" (יב, עמ' שט) "ושמעתי שבבית הגאון רשכבה"ג מרן הגרי"ז מבריסק ז"ל שהיו מולחים הרגלים של העופות במלח דק מעורב עם מלח גס שאז לא נופל המלח מהרגלים של העוף. ודברתי בענין זה עם הגאון רבי רפאל סולובייצק (שליט"א) בנו של הגאון הגאב"ד דבריסק ואמר לי שבבית אביו היו שמים מלח דק ומלח גס ביחד וכך מלחו את רגלי העופות".

ובשו"ת "תשובות והנהגות" (ב, עמ' שט) כתב: "יש למלוח היטב הרגלים שלא ירד ממנו המלח. ולכן טוב למלוח שם במלח דק שנדבק יותר".

ועי"ז ראוי לאכלו. ואמר שיש לו ראיות לכך, והתבטא בחריפות על המליחה שלא כראוי כאילו לא נמלח כלל".

שיא. ב"עמוד אש" (שם) מובא עוד: מעשה ואחד העיר את הרבנית כי מלחה יותר מדאי. התקרב רבינו, הסתכל היטב על הבשר ואמר לה: מלחי, זה לא מספיק...

והגאון רבי מיכל יהודה ליפקוביץ זלה"ה סיפר מה ששמע ממרן החזון איש זלה"ה שסיפר לו על רבינו הגאון מהרי"ל דיסקין זצ"ל שאמרו לו כי הרבנית נותנת יותר מדאי מלח במליחת הבשר. לקחה הדף שמלחה עליו והכניסתו לחדרו שלמד להראות לו. והשיב לה שיביאו לו עוד קומץ מלח והוסיף על הבשר. הוסיף החזון"א ואמר: כך צריך להיות [-מעשה איש"ו, עמ' קח].

וסיפרו כי היתה תקופה שהגאון רבי זעליג ברוורמן זלה"ה היה מולח את העופות בביתו של רבינו, ואעפ"כ הרבנית שהיתה ידועה בחומרותיה הרבים טענה לרבינו כי ר' זעליג אינו מפזר מספיק מלח. ואמר לה רבינו כי אכן אפשר לסמוך על ר' זעליג [-כור הברזל" (עמ' לה)].

והגאון רבי משה מאיר פראג סיפר כי פעם עבר מרן הגרי"ז הלוי סולובייצק מבריסק זלה"ה ליד הבשר בשעה שמלחוהו, לקח חופן מלח והוסיף על הבשר ["עובדות והנהגות לבית בריסק" (ב, עמ' לט)].

שיב. בספר "דברי סופרים" (קיצור הלכות מליחה, עמ' קמב) להגאון רבי נחום

רמח. בביתו נהגו שהבשר יהא מלוח שעה שלימה אחת בדיוק, לא פחות ולא יותר משהושיי.

מכסה לאהל

שכתבו דשיעור מליחה כשיעור צליית אותה חתיכה עצמה לפי גדלה ועביה, והואיל ואין שיעור זה שוה בכל החתיכות, קבעו העולם להם שיעור מוגבל ותפשו שעה לשיעור זה. וסמך לזה כמובא בפרק תמיד נשחט (פסחים נח.) שאפילו גוף שלם כמו הפסח די בשעה אחת לצלייתו. אכן נראה דבשעת הדחק כגון לכבוד שבת, יש לסמוך על דברי הרמב"ם שכתב בסתם דשיעור מליחה הוא כמהלך מיל. עכ"ד התרה"ד. וכ"כ ב"איסור והיתר הארוך" (שער א אות ט) דלפי שאין הכל בקיאין בשיעור צליה, נוהגין העולם להשהות במלח שעה אחת מכ"ד שעות ביום ובדיעבד מותר בשהיית מיל. ושיעור זה של שעה נזכר כבר בדברי אחד מן הקדמונים הלא הוא רבינו גרשום מאור הגולה בפירושו לחולין (קיג.) שכתב "ומניח המלח שעה בתוך הבשר שיציא הדם".

וכן הסיק הרמ"א בהג"ה ע"ד הש"ע דכתב דשיעור מליחה הוא כדי הילוך מיל וז"ל "ועל זה יש לסמוך בדיעבד או אפילו לכתחלה לכבוד אורחים או לצורך שבת, אבל בלאו הכי המנהג להשהות במליחה שיעור שעה. ואין לשנות" עכ"ל. וכ"כ ב"לבוש" (עטרת זהב סימן סז) "ושיעור שהייתו במלח, נוהגין העולם לכתחלה לשהותו שעה שלימה דבהכי קים לן שאין לך חתיכה גדולה ואפילו גוף שלם שלא יפליט כל דמו בשעה אחת, ואין חילוק בין חתיכות קטנות לגדולות כדי שלא לתת דברינו לשעורין".

וכן נהגו בעוד מקומות, עי' בס' "זבחי צדק" לריש גלותא דבבל מהר"ע סומך (סימן סז אות עג) דשיעור שעה הוא מנהגינו כמ"ש הרמ"א. וכן ב"בן איש חי" (שנה שניה, פרשת טהרות אות

שיג. ס' "עמוד אש" (הנהגות, אות לא) "נהגו בביתו שהבשר יהא מלוח שעה שלימה אחת בדיוק, לא פחות ולא יותר משהו".

והנה מעיקר הדין שיעור הזמן שצריך שישעה הבשר במלח כתב בשלחן ערוך (דיני מליחה והדחה, סימן סט סעיף ו) "שיעור שהייה במלח אינו פחות מכדי הילוך מיל שהוא כדי שלישית שעה בקירוב". ובטור הביא דאיפליגו הראשונים בזה, דהרמב"ם (פרק ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה י) כתב דשיעור שהייתו במלח כדי הילוך מיל. והרא"ש (חולין פרק ח סימן לג) כתב דשיעור מליחה הוא כדי צליה עכ"ד. ושיעור הילוך מיל שכתב הרמב"ם, פירש בש"ע שהוא כדי שלישית שעה בקירוב. וב"מעדני השלחן" (סימן סט ס"ק פ) ביאר עפ"י ד"ת"רומת הדשן" (סימן קסז) ועוד דהוא חלק שלישית בשעה פחות חלק ל' והיינו י"ח מינוט [דקות]. ואמנם י"א ששיעור מיל הוא ב' חומשי שעה והיינו כ"ד מינוט וכן מוכח מפירוש המשניות להרמב"ם (פסחים פרק ג משנה ג). וראה ב"משנה ברורה" (סימן תנ"ס ס"ק טז) שנקט דלענין מליחה דבדיעבד אין להקל אלא א"כ שהה שיעור של כ"ג או כ"ד מינוט, עי"ש עוד וב"ביאור הלכה" (שם ד"ה הוי). ושיעור צליה דכתב הרא"ש, ביאר ב"איסור והיתר" (כלל א דין ט) דהוא כשיעור צליית אותה חתיכה עצמה לפי גודלה ועביה.

ואמנם מנהג העולם להשהות את הבשר במלחו שעה אחת וכמ"ש בשו"ת "תרומת הדשן" (סימן קסז) דמרגלא בפומייהו דאינשי שצריך לשהות הבשר במלחו שעה אחת. ויש לומר שנהגו העולם כדברי ה"אור זרוע" (הלכות מליחה אות תעד) ו"שערי דורא" (שער ז סימן יא)

רמט. בביתו דקדקו שלאחר מליחת ושטיפת הבשר, שמו את הבשר במים רותחין, לחוש לשיטת הרמב"ם (פרק ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה י) שלאחר המליחה אין לבשל הבשר אלא אם כן יתנוהו במים רותחין כדי שיתלבן מיד ולא יצא דם שיי.

❧ מכסה לאהל ❧

ומרבי דוד פרידמן שליט"א שמענו בשם דודו הגאון רבי שלמה יחיאל פרידמן זלה"ה שנראה לבאר הנהגת רבינו מדוע הקפיד על מליחת הבשר בדיוק שעה "ולא יותר", מפני שהמלח נהיה טרף מהדם לאחר המליחה, אם כן, דבר שאינו כשר שלא מוכרחים להשאירו, הרי שמיד משליכים אותו ודו"ק.

שיד. ס' "עמוד אש" (הנהגות, אות ל) "בבית רבינו דקדקו שאחר מליחת ושטיפת הבשר שמו את הבשר לתוך מים רותחים".

ומקור חומרא זו, דהנה בשלחן ערוך (דיני מליחה והדחה, סימן סט סעיף יח) פסק: "אחר שנמלח הבשר והודח מותר ליתנו אפילו במים שאינן רותחין. ויש מי שמצריך ליתנו במים רותחין". וכתב הרמ"א "והמנהג כסברא ראשונה וכן עיקר". והמקור לדון זה הוא עפ"י ד הרמב"ם (פרק ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה י) שכתב: "ומניחו במלחו כדי הילוך מיל ואח"כ מדיחו יפה עד שיצאו המים זכים, ומשליכו מיד לתוך מים רותחין אבל לא לפושרין כדי שיתלבן מיד ולא יצא דם". והראב"ד שם כתב: "לא שמענו ולא ראינו מימינו שיכניסו הבשר לרותחין", וסיים דהמחמיר יותר מכן להצריך רותחין, עליו להביא ראיה. וב"בית יוסף" (סימן ריג) כתב דהיכא דאפשר טוב לחשוש לדברי הרמב"ם שמצריך ליתן במים רותחין. וכן כתב הש"ך (ס"ק עה) "ולהכי הביא המחבר סברא זו של הרמב"ם, דהיכי דאפשר יש לחוש לעשות כן

(י) נקט בפשיטות כהרמ"א. והגר"ש משאש בספרו "מזרח שמש" (שעל הש"ע, סימן סט סעיף ו) כתב דמנהגם [במרוקו] כדברי מור"ם להשהותו שעה אחת לכתחלה, ופוק חזי מאי עמא דבר. וביותר, ב"שלחן גבוה" (סימן סז אות כג) כתב דאף המחבר מודה לחומרא זו, מדכתב שאינו פחות מכדי הילוך מיל, מוכח שגם הוא ז"ל מודה למנהג העולם שצריך לכתחלה שיעור שעה אחת, אלא שלכל הפחות לא יהא פחות מכדי הילוך מיל "והכי נקטינן".

וב"ערוך השלחן" (סימן סט ס"ק לו) כתב דזה שנהגו העולם להשהות במלחו שיעור שעה ולא נודע לנו למה נהגו בחומרא זו מה שלא נזכר כלל בראשונים, שהרי כולם כתבו כדי צליה כפי קבלת הגאונים, אלא דכלל ישראל אם אינם נביאים הם בני נביאים, דהמנהג נתייחס כדי שלא יצטרכו מיד לשום הבשר לתוך רותחין דבזה מתקלקל הבשר כידוע. וזה שקצבו שיעור שעה משום דעיקר הרתיחה של המלח הוא אחר שיעור המליחה ואז צריך להמתין שיעור צליה, ונמצא שזהו שתי פעמים ח"י מינוטין שהם ל"ו מינוטין, וכיון דאפקיה מחצי שעה, אוקמה אשעה עכ"ד.

ודע ששיעור שעה שאמרנו היינו שעה בינונית ולא שעה זמנית וכמ"ש ב"כף החיים" (סימן סז ס"ק צו) בשם הכרית. ופירש דר"ל שעה של ששים מינוטין בקיץ ובחורף שוים ולא תאריך ולא תקצר לפי ערך היום. וכן הוא המנהג לשער בשעה בינונית.

שבשטיפת המים חמים נרויח את שיטת הרמב"ם.

וראיתי [בספר "ללקוט שושנים" (א, י"ד סימן ב) ובתוספת נופך] לבאר טעם מנהג רבינו בזה, דהנה ה"נודע ביהודה" (קמא, י"ד סימן כד) כתב בטעמא דמילתא דלא חוששים לדעת הרמב"ם הוא מכיון שאנו מוציאים את חוטי הדם לאחר השחיטה [וכמפורש ב"דרכי משה" (סימן סה אות ז)] ושוב אי"צ להטיל ברותחים עי"ש. אולם בירושלים הנהיגו שני הרועים - רבינו ומרן הגר"ש סלנט שלא לחתוך את חוטי הדם וכמ"ש הגאון רבי נחום כהן לוין זלה"ה בס' "תורת הניקור הירושלמי" (א, עמ' קכח) וז"ל: "והנה אף שהאשכנזים בחו"ל נוהגים ליטול חוטי דם כמ"ש הדרכי משה ואין סומכים על החתיכה ומליחה, מ"מ מנהג האשכנזים פה להתיר חוטי דם בחתיכה ומליחה, לפי שהישוב דפה היה מקודם מהספרדים והשחיטה היתה תחת ידם והם נהגו לחתוך חוטי דם ולא ליטלן, ולכן גם אח"כ כשנתיסדה השחיטה האשכנזית החליטו הרבנים הגאונים רבינו הגר"ל ד והגרש"ס שלא לשנות ממנהג הספרדים, כיון שמה שנוהגין ליטול חוטי דם בחו"ל הוא רק מטעם חומרא ולא רצו לשנות כדי שלא להוציא לעז על הראשונים וכמ"ש הכנה"ג (הגהות ב"י סימן סד אות מ) דבאיסור דרבנן אין לשנות המנהג אפילו אם נהגו להקל כדי שלא להוציא לעז על הראשונים שאכלו איסור". [וראה בספר "הטריפות בישראל" (עמ' 132) שכותב שסיפר לו הגאון רבי משה שוחט פרנקנטל זלה"ה שרבינו מנהגו שוחט, ואמר לו כי בחו"ל לא היה מתיר חוטי דם בחתיכה ומליחה, ורק בירושלים התיר לעשות כן כדי שלא לשנות ממנהג ירושלים. וע"ע ב"אדרת שמואל" (עמ' רט) מש"כ בהנהגת רבינו והגרש"ס בזה ואכמ"ל]. וא"כ נמצא שבירושלים שלא מוציאים את חוטי הדם, הדרא חומרא לדוכתא ויש מקום לחוש לסברת הרמב"ם.

וכמ"ש בב"י. וביותר, כתב ה"פרי מגדים" ("שפתי דעת", ס"ק עח) דלדעת הש"ע לכתחלה יש לחוש לדברי הרמב"ם ובדיעבד שרי.

והנה המנהג פשוט שלא להקפיד ליתן הבשר לאחר שנמלח במים רותחין וכסתימת הש"ע שהביא את דעת המקילים בזה בסתם [וכדקיי"ל דסתם ויש שבש"ע הלכה כסתם, וכמ"ש הרמ"ע מפאנו בתשובה (סימן צז)]. וכדברי הרמ"א ב"דרכי משה" "ומ"מ לא ראיתי ולא שמעתי איש שהיה חושש לזה". וכן כתב בהג"ה דהמנהג כסברא ראשונה וכנ"ל. וכ"כ הב"ח (סימן סט) דהרמב"ם כתב כן ע"פ קבלתו מרבותיו. ומ"מ סיים דלא שמענו שיש מי שנזהר בזה זולת הנשים, ועושות כן לא משום חומרת הרמב"ם, אלא רק משום נקיות. וכ"כ המהרש"ל ב"ים של שלמה" (מסכת חולין, פרק א אות כט) "ובחומרא זו לא פשטה בכל ארצינו, וכל הצרפתים וכל שאר המחברים לא תפסוה". וכ"כ ב"דרכי תשובה" (סימן סט ס"ק שיב) "ובמדינותינו לא שמעתי ולא ראיתי למי שמקפיד על זה".

אולם רבינו החמיר ע"ע לנהוג כן לחלוט הבשר ברותחין כדי לצאת ידי חובה אליבא דהרמב"ם וכמנהגו להחמיר בכל דאפשר אפילו אם רק דעה אחת היא בשלחן ערוך, וכן דעה או שיטה המובאת בפוסקים וכמובא לעיל (אות יב).

וכן נהג להחמיר בזה הגאון רבי דוד בהר"ן זלה"ה וכמ"ש בספר "ארח דוד" (עמ' קנג). וראה מ"ש בהערה דאפשר שנהג כן מחמת שכן קיבל מרבו הלא הוא רבינו מהרי"ל דיסקין זלה"ה. ומובא שם עוד שכן החמיר בזה חותנו הגאון רבי עקיבה יוסף שלזינגר זלה"ה בעל "לב העברי". ומובא שם עוד בשם הגאון רבי שלמה יחיאל פרידמן זלה"ה שזקנו הגר"ד בהר"ן הסביר מנהגו בזה דהרי בדרך כלל שוטפים את הבשר במים חמים כדי לנקות את הנוצות, ולמה שלא נרויח עוד מצוה,

הלכות ביצים

רנ. דעתו שאם בישל שלש ביצים ויותר "בקליפתן" ונמצא דם באחת מהן, הביצה שיש בה דם היא נותנת טעם, ושאר ביצים אינם נותנים טעם, ומכיון שהמים והכלי מקבלים טעם ביצה אסורה, לכן לא התבטל הטעם כלל, והכלי והתבשיל אסורים אם אין ששים כנגדם שטו.

מכסה לאהל 🌀

אך הש"ך (סימן צח ס"ק ח) ס"ל דאין סלק מתיר את שאינו מינו. ולכן ה"לבושי שרד" (חידושי דינים, סימן כז) החמיר בלא הפסד מרובה. אך הכרעת החזו"א (סימן כב ס"ק ב) כהפלתי (סימן צח) וה"חות דעת" (שם) דאמרינן סלק גם באינו מינו, ולכן בנד"ד אמרינן סלק.

וכבר כתב הט"ז (סימן סו ס"ק ה) בזה"ל: "ומשו"ה הוריתי במעשה שבא לידי באשה שעשתה עיסה שנילושה בביצים, ואחר הלישה נמצא טפת דם בקליפה של ביצה אחת מהם והיו שם ביצים הרבה באותו תערובת ואמרתי שמותר הכל... שאין כאן אלא ספק דרבנן כיון שאפילו היה במקום האוסרו הוה בטיל ברוב מן התורה, לכן בספק אזלינן לקולא. ואין להקשות דהא נתערב בעיסה והוי ליה מין שלא במינו וצריך מן התורה ששים... ז"א דהא נתערב גם בביצים כשרים ואמרינן סלק את שאינו מינו כאילו אינו" עכ"ל.

אמנם יש לדון דעדיין אין לנו רוב כנגד נתינת טעם, שהרי ביצים שאינן מרוקמות אינן נותנות טעם כדאיתא בחולין (צז:) דהוּוּ מיא דביעי בעלמא, ומשא"כ הביצה שנמצא בה דם הרי היא נותנת טעם שהרי קיי"ל (סימן פו סעיף ה) שביצה אסורה כגון של עוף טמא או ביצת

שטו. מרן הגאון רבי אברהם ישעיהו קרליץ זלה"ה - "חזון איש" (יו"ד, הלכות תערובות סימן כו ס"ק ב). וז"ל: "והנה הט"ז (סימן סו ס"ק ה) התיר בביצה שנתערבה עם ביצים כשירות בתוך העיסה משום סלק את אינו מינו כמי שאינו. מיהו אין דבריו ז"ל רק בטרופות, אבל אם בישל ביצים בקליפתן ונמצא דם על אחת מהן, אין להתיר את האינו מינו שבקדרה אם אין ששים כנגד הביצה האסורה. ואין להתיר מטעם סלק שאינו מינו כמו שאינו, דהא אמרו (חולין צח.) דביצה בקליפתה אינה נותנת טעם ורק ביצה מרוקמת נותנת טעם, וא"כ כאן האיסור מטעם וההיתר אינו מטעם, א"כ יש באינו מינו טעם איסור לחוד ואסור. כן שמעתי בשם הגרי"ל דיסקין זצ"ל".

והבנת הדברים היא שהנה יש לדון בביצים שנתבשלו יחד בקליפתן ונמצא דם באחת מהן ויש רוב ביצים כשרות כנגדה, מהו דינם? הנה לדינא א"צ שיהא רוב כשרות כנגד הביצה עם הדם, מכיון שהביצה הכשרה בולעת פחות מהשיעור דילה, ומדאורייתא הו"ל ביטל ברוב ורק מדרבנן מסתפקינן ואזלינן לקולא. ובאנו לדון על הצטרפות המים והכלי כנגדה, ובה י"ל דמצטרפי המים והכלי בתורת סלק את מינו כמי שאינו ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו.

דראדין נ"י" [-רבי נפתלי טרופ זלה"ה] דא"כ גם הביצים יאסרו מבליעת המים שאסורין מדאורייתא. והשיב לו האבני שיש נהי דהמים שנגרש בהם טעם הביצה האסורה לבד הו"ל ספק דאורייתא, אבל הביצים הכשרים הבולעים את המים הלא בעצמם יש להם טעם ביצה "דרך פליטה אין להם", ושוב אמרין דמינו רבה עליו ומבטלו וסלק את שאינו מינו כו', אעפ"י דבין מינו שבמים והמים עצמם נעשו נבלה, מ"מ מינו בטל משום דהא דקיי"ל דנעשה נבלה אינו רק מדרבנן, וא"כ שוב הו"ל ספק דרבנן דאמרין שהדם לא היה במקום האוסרה כמו שביארו הש"ך והט"ז דלכך בטילה ברובא ולא בעינן ששים משום דששים אינו רק מדרבנן [ועי"ש באריכות דבריו].

אלא שהחזו"א לאחר שהביא את סברת רבינו כתב: "ויש לדון בזה דכיון דביצה מרוקמת בביצים מקרי מין במינו וכמ"ש הפר"ח, ונראה דמין במינו בטל ברוב אפילו נתערב גוף האיסור [כגון לח בלח] והאיסור שמן יותר כגון חלב טמא שמן שנתערב בחלב טהור כחוש, דביטול ברוב בתר מידה אזלינן, וכיון דטעם לא ניכר משום שהוא מין במינו, כח רוב המדה מבטל את המועט. וא"כ י"ל דבאמת גם ביצה אינה מרוקמת פולטת, אלא שפליטתה מיא בעלמא וכחוש ואין בפליטתה כדי להטעים וכדאמר (חולין צז:) דטעם ההיתר משום דמיא בעלמא, אבל כמות הפליטה איכא. וא"כ שפיר טעם המרוקמת בטלה ברוב הפליטה".

ומבואר בדברי החזו"א דמאחר וכתב הפרי חדש (סימן ס"ק י') דביצה שיש בה טיפת דם מקרי מין במינו עם ביצים האחרות, א"כ מסתבר שפליטת הביצים הכשרות מבטלת את פליטת הביצה האסורה, ואע"פ שאין בהן טעם ובביצה האסורה יש טעם. ולענין הכלי, כתב החזו"א שם דגם כשיש רוב והו"ל ספיקא

טריפה שאינה קלופה שנתבשלה עם אחרות אינה אוסרת דאינה נותנת טעם, אא"כ יש בה אפרוח אז יש בה טעם חזק. וכן אם יש בה דם דשדא תכלא בכולה. ולפי"ז בנד"ד כשבישל כמה ביצים בכלי ובאחת מהן נמצא דם, נמצא שהביצה שיש בה דם מטעים והביצים של היתר אינו מטעים, ונמצא שאין כאן רוב היתר במינו והכל יאסר. וזהו טעמו של רבינו לאיסור.

והנה כל הנדון כאן לאיסור הוא לגבי המים והקדירה ולא לגבי שאר הביצים, דשאר הביצים הם כשרות מדין מין במינו, אלא שיש לדון לגבי המים והקדירה האם אמרין סלק את שאינו מינו כאילו אינו, וחדש רבינו שהביצה האסורה היא זו שנותנת טעם ואוסרת את המים והכלי. וכן מדויק בלשון החזו"א שכתב "אין להתיר את האיני מינו שבקדירה", הרי שכל הנדון פה לגבי השאינו מינו ולא לגבי הביצים הנותרות. ופשוט.

וכ"כ הוראה זו בשם רבינו - הגאון רבי שלמה יעקב שיין בשם תלמיד רבינו הגאון רבי אבא יעקב ברוכב זלה"ה בשו"ת "אבני שיש" (קובנא תרפ"ו - א, יו"ד סימן טז). וז"ל: "שמעתי מהגאון ר' אבא יעקב - הגאב"ד דוועקשנא נ"י שהגאון הגדול רבשכבה"ג ר' יהושע ליב מבריסק זצוק"ל השיג באמת מטעם זה על הלבושי שרד [דפסק דהביצים והמים וכן הכלים מותרין לפי המבואר בט"ז (סימן ס"ק ה) שהורה במעשה שבא לפניו באשה שעשתה עיסה שנלושה בביצים, ואחר הלישה נמצא דם בקליפת ביצה אחת והתיר הכל] ודחה דבריו מהלכה. וכששמע משמו הגאון מורנו רבשכבה"ג ר' יצחק אלחנן זצוק"ל הורה ג"כ אח"כ לאסור הכלים והמים ורק הביצים מותרות, ותל"ה שכוונתי לדעת הגאונים האלה בדיון זה".

וכתב שם עוד בשו"ת אבני שיש הערה בשם "ידידי ובעל שארי הגאון ר' נפתלי הר"מ

דרכו, אפ"ה הכלי אסור דהא אפשר להגעילו, וממילא לא מקלינן בספיקו הגם דהו"ל מדרבנן, משום דהו"ל דבר שיש לו מתירין. עכ"פ נמצא לשיטת רבינו שכשבישל כמה ביצים בכלי ובאחת מהן נמצא דם, רק היא נותנת טעם ושאר ביצים אינם נותנים טעם, הרי שהמים והכלי מקבלים טעם ביצה אסורה ולא נתבטל הטעם כלל ולכן המים והכלי אסורים. ומצאנו חבר לסברת רבינו בשו"ת "שארית יעקב" (סימן י) שכתב בשם רב אחד להעיר בדין בשלו שלש ביצים ונמצא באחת מהם דם, שנהגו כמה מורים להתיר גם המים והקדרה מטעם סלק את שאינו מינו וכו'. ותמה דהא הטעם היוצא מביצים המותרים מיא דביעי בעלמא, וליכא רוב במים מטעם ביצים הכשירים נגד האיסור. והשארית יעקב גופיה כתב לייש תמיהתו של אותו רב עפ"י מש"כ הרמ"א (סימן סו סעיף ו) דלא קיי"ל כהך סברא דמיא דביעי בעלמא אלא כל הביצים דינם שוה, וממילא ה"ה כאן שפיר אמרינן סלק, דלענין זה סומכים על שיטה זו דאף הביצים הכשרות מוציאים טעם.

ובשו"ת מהרש"ם (ב, סימן רן) דן בנד"ד שבשלו שלש ביצים ונמצא באחד מהן דם והביא את דברי הרב שארית יעקב, ומסקנתו שהכלי מותר אחר מעת לעת. וע"ע שם (מפתחות לח"א סימן קלז) שהעלה שכשנודע לנו השאלה תוך מעת לעת אין להורות להשהותו מעל"ע אלא הכלי אסור. הרי שחש לסברת רבינו שיש לאסור את הכלי.

ויש לציין שבזמננו רובא דרובא של הביצים הם מספנא דארעא - היינו שנולדו מתרנגולת ע"י חימום ולא ע"י תרנגול - שרק הדם אסור בהם, ולכן כתב ב"מעדני השלחן" (סימן סו ס"ק מה) לאחר שהביא את סברת רבינו בנדון, דבזמננו יש להתיר את התבשיל אפילו כשאין ששים נגד הביצה האסורה ויגעיל את הכלי [כשיטת החזו"א הנ"ל דכל דשרינן התערובות מחמת ספק, צריך להגעיל את הכלי] או לפחות ימתין מעת לעת. [ומבאר שם (פאר השלחן ס"ק קכא) הטעם כיון דבשו"ת "אגרות משה" (יו"ד א, סימן לו) מתיר לכתחלה בלי הגעלה]. אכן לשיטת ה"אגרות משה" (שם, או"ח ג סימן סא) מחמיר בזה אף בזמננו מחשש שמא ביצה זו היא ממיעוטא דלא ספנא מארעא. אכן חומרתו היא מחמת דלא חשיב הפסד ולא מדויגא.

ומעשה הנקשר להוראתו של רבינו בענין זה סיפר הגאון רבי פנחס שרייבר זלה"ה

דרכו, אפ"ה הכלי אסור דהא אפשר להגעילו, וממילא לא מקלינן בספיקו הגם דהו"ל מדרבנן, משום דהו"ל דבר שיש לו מתירין. עכ"פ נמצא לשיטת רבינו שכשבישל כמה ביצים בכלי ובאחת מהן נמצא דם, רק היא נותנת טעם ושאר ביצים אינם נותנים טעם, הרי שהמים והכלי מקבלים טעם ביצה אסורה ולא נתבטל הטעם כלל ולכן המים והכלי אסורים. ומצאנו חבר לסברת רבינו בשו"ת "שארית יעקב" (סימן י) שכתב בשם רב אחד להעיר בדין בשלו שלש ביצים ונמצא באחת מהם דם, שנהגו כמה מורים להתיר גם המים והקדרה מטעם סלק את שאינו מינו וכו'. ותמה דהא הטעם היוצא מביצים המותרים מיא דביעי בעלמא, וליכא רוב במים מטעם ביצים הכשירים נגד האיסור. והשארית יעקב גופיה כתב לייש תמיהתו של אותו רב עפ"י מש"כ הרמ"א (סימן סו סעיף ו) דלא קיי"ל כהך סברא דמיא דביעי בעלמא אלא כל הביצים דינם שוה, וממילא ה"ה כאן שפיר אמרינן סלק, דלענין זה סומכים על שיטה זו דאף הביצים הכשרות מוציאים טעם. וכן הורה לאסור הקדירה והמים, הגאון רבי אברהם מטשעכנוב וכמ"ש בשמו נכדו הגאון רבי מנחם מענדל לנדא בספר "זיעש אברהם" (אות מה) וז"ל: "הוה עובדא בחול המועד פסח בסעודה שנמצא טיפת דם על ביצה אחת שנתבשלה עם הרבה ביצים, והורה רבינו זקני זצ"ל להתיר שאר הביצים, אבל המים והקדירה אסור" עכ"ל. וכן החמיר בזה לאסור הקדירה והמים, הגאון בעל ה"אבני נזר" מסוכוטשוב וכפי שכתב בשמו תלמידו הגאון רבי חיים דוד זילבר מזיליחוב בספר "דבר ישרים" (מועדים, סוגיא דריחא מילתא, עמ' ריט) שבין השיחים אמר לו רבו "דמה שיקרה כמה פעמים כשמבשלים הרבה ביצים ובאחת נמצא בה טפת דם ומתירים הפוסקים האחרונים גם הקדרה שהמים לא נאסרו דאמרינן סלק... וזה טעות...

רנא. ביצה שכנראה ששני ראשיה שוין - כדין או חדין, דעל זה נפסק בש"ע (סימן פו סעיף א) דידוע שהיא ביצת עוף טמא, הביא רבינו ראיות להיתר בזה בזמננו משום שהפוסקים מעידים שאין עופות טמאים מצויים בינינו, ע"כ הולכין בתר הרוב כדמצינו בכמה דיני טריפות וע"כ כשרים אף הביצים ששני ראשיהם שוין שטז'.

מכסה לאהל

כשהוא מצביע בפניו על דברי הגמרא הנזכרים ממסכת חולין. עכשיו התפלא רבי לیب שבעתיים מאימתי פוסקים בהוראת איסור והיתר מתוך דברי הגמרא ולא משלחן ערוך עם נושאי כלים. אף לגופו של הענין לא השלים בלבד עם הוראה כזאת המצריכה להגעיל את הכלי שנתבשלו בו הביצים אם כי לא הסתייג ממנה במפורש.

והנה לאחר זמן רב נסתבבו הדברים שנודע לרבי לیب ממקור כלשהו כי בשאלה זו גופה כבר קדם ודן בדור העבר הגאון מבריסק מהרי"ל דיסקין זצ"ל והוא בדעתו הגדולה הכריע ממש כפי שפסק כעת חתנו הרב הצעיר מדנפשיה. אפס כי ביני וביני פרצה מלחמת העולם הראשונה, הגיעו ימי בלהות, חזיתות הדמים הפרידו שנים שלמות בין רבי לیب וחתנו, ניתק כל קשר ביניהם ולא הספיק לספר לו על כך כפי שרצה.

ויהי אחרי המלחמה כשנפתחו המחסומים, כיון שנפגשו מחדש פעם ראשונה וישושו בצהלה איש לקראת רעהו היו המילים הראשונות שנפלטו מפי רבי לیب לעברו: ההוראה בענין הכלי שנתבשלו בו ביצים היתה נכונה, יפה הוריתם, נתברר לי שכן הורה רבי יהושע לیب זכרוננו לברכה [-"הרב מפוניבז" (א, עמ' ריד)].

שטז. הגאון רבי משה אהרן יצחק לובצקי זלה"ה [מו"צ דנחלת שבעה

עובדא דהוה עם רבו הגאון רבי יוסף שלמה כהנמן זלה"ה - הרב מפוניבז': אחת השאלות הראשונות שנשאל הרב מפוניבז' בימי אברכותו - בעת שחתנו הגאון רבי אריה לیب רובין זלה"ה הרב דוילקומיר נסע מביתו לימים אחדים, והפקיד אותו שימלא את מקומו ויענה לשואלים - היתה מהו דין שלש ביצים שנתבשלו יחדיו בקליפותיהן ונמצאה טיפת דם באחת מהן. רבי יוסף שלמה הורה להכשיר את שתי הביצים הנותרות מטעם ביטול ברוב, אבל הצריך להגעיל את הכלי שהביצים נתבשלו בתוכו בהסתמכו על דברי הגמרא שביצה בקליפתה אינה נותנת טעם ורק ביצה מרוקמת נותנת טעם, כך שרק הביצה האסורה מבליעה טעם בכלי והביצים המותרות אינן מבליעות כל עיקר, וממילא אין לו לטעם האסור במה להיבטל.

כעבור ימים ספורים כשחזר רבי לیب ממסעיו, התענין ושאל את חתנו מה"שאלות" עליהם נשאל בימי היעדרו ואיך השיב. פתח וסיפר לו בפרוטרוט את הדברים כהוייתם. שמע רבי לیب ויתמה עליו תמיהות הרבה, מה ראה להורות כפי שהורה, דאף שנחצבה הוראה זו משורש דברי רז"ל, מ"מ לא ראה לרבנן קשישאי דעבדי הכי לחייב את הכלי בהגעלה. עמד רבי יוסף שלמה ופירש לו את נמוקו וטעמו מדוע הנהו סבור שצריכים להגעיל את הכלי למרות שהביצים מותרות,

בירושלים] - שו"ת "אהל משה" (ירושלים תער"ב - סימן ג).

ולהבנת הענין, ראשית נביא את הנדון והחששות בזה, דבשלחן ערוך (סימני ביצים ודיניהם, סימן פו סעיף א) פסק: "סימני ביצים להכיר שהם מעוף טהור, אם שני ראשיה כדין או חדין או שהיה חלמון מבחוץ וחלבון מבפנים, בידוע שהיא ביצת עוף טמא. ואפילו אם יאמר המוכר שהם מעוף טהור אין סומכין עליו". ובש"ך (ס"ק א) כתב דאפילו המוכר הוא ישראל שמוחזק בכשרות ואומר שהם מעוף פלוני ואנו מכירין שאותו עוף הוא טהור אין סומכין עליו, ואפילו אם יראה לנו העוף ויאמר זה העוף שהביצים באים ממנו אינו נאמן דודאי משקר. ואמנם מבואר עוד בש"ע (סעיף ב) "עכשיו נוהגים ליקח ביצים בסתם מכל אדם לפי שאין ביצי עוף טמא מצוי בינינו". ובש"ך (ס"ק ו) כתב דמשמע מדברי הרמ"א בהג"ה שם וכן מדבריו ב"תורת חטאת" (ריש כלל טו) דבביצי תרנגולת ואווז אין צריך לבדוק ולעיין אחר הסימנים. ושכן גם דעת ה"איסור והיתר" (כלל מב). אך כבר כתב ע"ז ה"פרי מגדים" ("שפתי דעת" ס"ק ו) דמ"ש הש"ך שאין צריכים לעיין בסימנים, היינו שמסתמא הם כך, אבל אם רואה שינוי, ודאי יש לחוש אף שמכיר בטביעת עין שהם ביצי תרנגולת עכ"ד.

ולפי"ז כתב בשו"ת "אהל משה" וז"ל: "מעשה בא ליד הרה"ג ר' שמריהו ממינסק פעה"ק ירושלם תובב"א שהיה סמוך על שלחן הרה"ג ר' שאול חיים מדובראוונע הי"ו, ונתנה לו הרבנית אשת הרב הנז' לאכול ביצים שלמים מבושלים ולא רצה לאכול מפני שהיו צדיהם כד או חד, וזה הדין מבואר בש"ע יו"ד סימן פו ובגמ' חולין דף סד והש"ך שם בסעיף א' מחמיר. והרב"י מביא הרמב"ם ז"ל (פרק ג מהלכות מאכלות אסורות הלכה ח). ואפילו אם יאמר המוכר שהם מעוף טהור אין סומכין עליו, ופסק הש"ך אפילו

ישראל שמוחזק בכשרות ויאמר שהם מעוף פלוני וטהור הוא אין סומכין עליו".

אמנם דעת הרב אהל משה להתיר בזה וז"ל: "ואמרתי שיש להכשיר בעי"ת, והראיה שם בסימן פו בסעיף ב' כתב ועכשיו נוהגים ליקח ביצים בסתם מכל אדם לפי שאין מצוי בינינו ביצי עוף טמא, ובפרט שהיה ניכר להם שהם מביצי תרנגולת. וע"ש ברמ"א וז"ל ודוקא בביצים השכיחים דהיינו ביצת תרנגולת שהם מצויים בינינו. והש"ך (שם סעיף ו) וז"ל משמע מדברי הרב בת"ח שם דבביצי תרנגולת אין צורך לבדוק. וכן משמע כאן בהג"ה. וכן כתב באיסור והיתר (כלל מב). וכן כתב הפרי מגדים כדעת הרא"ש והרשב"א והר"ן והרב המגיד שאין מצוי בינינו עופות טמאים שיטיל ביצים בין הבריות. ואם אירע שנולד בפנינו ביצים שצדיהם כדין או חדים בודאי כשר כי היוצא מן הטהור טהור כמובא ביו"ד (סימן עט סעיף ב) וברמב"ם הלכות סימני בהמה ובגמ' בכורות (ה: ע"ש. וכ"כ האיסור והיתר הארוך (כלל מב) ובדרכי משה (סימן פו). וכן כתב הב"ח בפירושו על הרמ"א ז"ל שאין מדקדקין על הביצים שצדיהן חדין או כדין וכשרים הם וכן יש ראייה שם ביו"ד סימן פג ד"ה ביצי דגים וכו".

וכעת מביא הרב אהל משה בשם רבינו ראיות להתיר בזה וז"ל: "ועכשיו פשט המנהג לקנות ביצי דגים בסתם, וכתב הרב בית יוסף (סימן פג) הטעם, וזה הביא ראייה הגאון משה יהושע ליב דיסקין זצ"ל, וכתב שם הרב ב"י הטעם שהקדמונים חקרו שאינו בנמצא באדומים טמא. וכן כתב הר' לחם הפנים ובית לחם יהודה שאם בדק בלול של תרנגולים ומצא ביצה שב' ראשיה כדין או חדין, כתב הלק"ט דשרי שאם ימדוד יראה שראשה אחד כד ואחד חד ע"ש".

והביא עוד ראייה בשם רבינו וז"ל: "ובגמ' חולין (יא:) מנא לן דאזלינן בתר רובא מקרבן

שהבחורים חפשו ומדדו ומצאו שהיה הצד הא' חד מן האחר כחוט השערה, אמרתי כל מדות חכמים כן הוא". ולפי"ז כתב בלחם הפנים וז"ל: "כתב הלכות קטנות שאין לחוש לביצה ששני ראשיה כדין או חדין שנמצאת בלול של תרנגולים, שאם יבוא לידי המדידה ימצא השינוי כאשר מצאו תלמידיו" עכ"ל. וכ"כ ב"בית לחם יהודה" (סימן פו ס"ק א) וז"ל: "אם נמצא בלול של תרנגולים ביצה ששני ראשיה כדין או חדין אין לחוש שאם יבוא לידי המדידה ימצא השינוי - הלכות קטנות" עכ"ל. [וע"ע ב"פרי מגדים" (שפתי דעת ס"ק ו) שלעיל הבאנו מש"כ שאם רואה שינוי ודאי שיש לחוש אף שמכיר בטביעת עין שהם ביצי תרנגולת. וכתב עוד "ומיהו בדק בלול של תרנגולים ומצא ביצה שב' ראשיה כדין או חדין, כתב הלכות קטנות דשרי דאם ימדוד יראה שראשה אחד כד ואחד חד"].

ועוד הביא רבינו ראיא מבכורות שהולכים אחר רוב לענין דגים שרוב דגים במינן משריצין ודו"ק.

ובאהל משה שם מביא עוד מעשי רב מגדולי ירושלים וא"י מרנן הגר"ש סלנט והגאון האדר"ת ועוד שהתירו ביצים כאלו כשהזדמנו לפנייהם, דהאדר"ת הסכים להתיר בסל מלא ביצים של תרנגולת כפי הסכום שהתרנגולים מטילים אף ששני ראשיהן שווין וז"ל שם "והרה"ג ר' אלי' דוד חקר ושאל באם יש סל מלא ביצים כדין או חדין אפשר חיישינן שמא יש מהם שנולד מעוף טמא. אמרתי לו ראיא מגמרא שבת במה מדליקין (ל:): שכתב עתידה אשה שתלד בכל יום וראיה מתרנגולת, א"כ טבע התרנגולת שבכ"ה ימים נולדו סך הביצים הנז"י והסכים על זה".

פסח וכו' ומכיבוד אב ואם וכו'. וכן הגאון מהרי"ל דיסקין מביא ראיא ממתניתין דבכורות (ז:) ד"ה דג טמא שבלע דג טהור מותר באכילה וכן טהור שבלע וכו'. ופי' הרב מותר באכילה אע"ג דלא חזינן ליה שבלע. רב אשי אמר רוב דגים במינן משריצין (בכורות ז:). עיין פירש"י מתניתין כמו שבלע לפנינו דמי כיון דרוב דגים משריצין במינן כמו שבלע לפנינו דמי אע"פ שנראה המיעוט כמין אחר הכל א', כמו"כ הביצים אע"פ שנראין שב' צידיהן כדין או חדין, אעפ"כ ממין הכשר הוא עכ"ל.

ותמצית הדברים שהביא בשם רבינו הוא שצידד להתיר משום שאין עופות טמאים מצויים בינינו והולכין בתר הרוב כדמצינו בכמה דיני טריפות. וביאור הראיה שהביא מדברי הבית יוסף היא דבשלחן ערוך (דין סימני דגים, סימן פג סעיף ח) פסק: "ביצי דגים אם היו ראשיהם כדים או חדים טמאים... ועכשיו פשט המנהג לקנות ביצי דגים בסתם, בין שלמים בין נמוחים ואפילו מן העובד כוכבים, ובלבד שיהיו אדומים, אבל השחורים אין אוכלין אותם כלל". וכתב הבית יוסף הטעם והו"ד ב"באר היטב" (שם ס"ק כ) וז"ל "הטעם משום שהקדמונים חקרו בדבר ומצאו שאין באדומים שום טמא", מוכח שסומכים על הבדיקות והחקירות שבהם לא ראו דבר טמא, וה"נ בביצים המצויות בינינו שאין מצוי בהם דבר טמא.

ומה שהביא עוד ראיא מדברי הלחם הפנים ובית לחם יהודה הוא דב"לחם הפנים" (סימן פו ס"ק א) הביא דברי בעל שו"ת "הלכות קטנות" (א, סימן לד) דכתב "שאלה: ביצה ששני ראשיה כדין או חדין שנמצאת בלול של תרנגולים מהו? תשובה: חשש גדול הוא זה, וכבר בא לידי איזה פעמים, אלא

כמ"ש הגמ' בחולין (סד.) וביו"ד סימן פו (סעיף א) ע"ש.

וראה עוד במש"כ בזה ב"אדרת שמואל" (עמ' רלב). וע"ע במה שהאריך בכ"ז בקובץ "גינת ורדים" דסאטמאר (ז, עמ' קפו).

ומסיים שם בהוראה להיתר בזה עפ"י סימנים כפי שפסק הגר"ש סלנט וז"ל: "ודעת הה"ג רש"ס נ"י מנהגו כשבא שאלה כזאת לפניו, מנהגו לפתוח הביצה ויראה אם החלמון מבפנים כשרה ואם מבחוץ טריפה

הלכות בשר בחלב

רנב. הורה להתיר באכילה בצלים שנחתכו בסכין חלבית וניתנו בקדירה של בשר, ואף שלא היה ששים נגד הבצלים או הסכין שי.

מכסה לאהל

והמחבר לא חשש לזה דהא קיי"ל דאין כלי נותן טעם בכלי אחר בלי שיש רוטב ביניהם, ועל כרחק הם צריכים לעבור דרך אמצעות המים והוקלשו שם קודם שנפגשו זה בזה. אולם הרמ"א חושש לזה כדביאר ה"פרי מגדים" (משבצות זהב ס"ק ט) דאולי מחמת חום והבל שבקדירה קבלו טעם זה מזה שלא באמצעות המים. ובנד"ד סובר רבינו דהטעם הבלוע בבצל מהסכין נידון כבלוע בכלי וכאילו נשאר בסכין, ושייך גם כאן דינו של המחבר ויש לצרף שיטתו ולהתיר הכל. [ראה להגאון רבי צמח רבינוביץ שליט"א בקובץ "מנוחה וקדושה" (עמ' קנד) שכן האריך לבאר שיטת רבינו].

וכיו"ב בשו"ת "משנה הלכות" (י, סימן צט) ביאר בדברי רבינו דהוי כעין ספק ספיקא, ספק אם הבצלים הם דבר כעין ספק ספיקא, ספק אם הבצלים הם דבר חריף בכלל. ואם לא הוי דבר חריף, אם כן לא פלט הסכין על ידי חתיכת הבצלים טעם לשבח וליכא איסור כלל. ואת"ל דהוי דבר חריף, מ"מ לא עדיף מכלים שהודחו ביחד.

וכן העלה להקל בנד"ד ב"בית מאיר" (סימן זה סעיף ג) דבדיעבד כגון במידי דשכיח שחתכו בצלים בסכין חולבת ונתנום בקדירה של בשר, דסתמא הסכין אינו בן יומו מבליעת כלי ראשון

שיז. שו"ת מהרי"ל דיסקין (פסקים, סימן יד). וז"ל: "הוריתי להתיר בבצלים שנחתכו בסכין חולב ונתנו בקדירה של בשר. חדא דדילמא בצלים אינו חריף. ואף דנימא דחריף הוא, אכתי לא עדיף מכלים שהודחו ביחד דהוי פלוגתא דרבוותא דהבצל לא הוציא יותר ממה שיש בסכין. ואף שלא היה ס' נגד הבצלים או סכין התרתי" עכ"ל.

והגאון בעל "קהילות יעקב" זלה"ה העתיק תשובת רבינו בגליון הספר וז"ל: "עי' מהרי"ל דיסקין ז"ל סי' י"ד שמתיר בצלין שנחתכו בסכין חלב ונתנו בקדירה של בשר אפילו אין ששים נגד הסכין ע"ש" עכ"ל.

והנה פלוגתא דרבוותא שהביא רבינו, יש המבארים שהיא פלוגתת הש"ע והרמ"א (סימן זה סעיף ג) בקערות של בשר שהודחו ביורה חולבת בחמין שהיד סולדת בהן, דדעת הש"ע להתיר אפילו שניהם בני יומן משום דהו"ל נ"ט בר נ"ט דהיתרא, דטעם א' בקערה או ביורה וטעם ב' במים, ונעשו נ"ט בר נ"ט קודם שנפגשו הטעמים. והרמ"א מחמיר בזה כמבואר שם בהג"ה דיש לחוש אולי נתערבו הטעמים קודם שהספיקו להקלש. או טעם שני דיש לחוש שמא קבלו הכלים טעם זה מזה שלא באמצעות המים כשהכלים נוגעים אחד בשני.

הלכות מאכלות אסורות

רג. הסכים לדעת הגאון רבי יהודה אליעזר אניקסטר זלה"ה - אב"ד שיקאגו שנמנע מלתת הכשר לחמאה הנעשית מאגוזים במפעל במדינתו בו הפועלים אינם יהודים ויש אומן מבקר הבקי בחכמת הכימיה ומעיד כי אין בו תרכובת של דברים האסורים באכילה, מפני כמה חששות הלכתיות, וכן מפני מראית עין ומיגדר מילתא ובפרט במדינות אמריקה שנוהגים שם הרבה קולות ש"ח.

מכסה לאהל

מהחלב, או חמאה ממש הדומה לזה, דאפילו אם לא ניחוש להאיסור הנ"ל כאשר נבאר לקמן, מ"מ הלא הם אוכלים אותה עם בשר".

"ראשית אם נוכל להתיר את החמאה אפילו לאכול בפ"ע, האם נוכל לתת אמון לדבריהם לבעלי הפאבריק שהם ערלים שאומרים שאין דבר זר מעורב בזה. והן אמנם שנתנו ככה קטנה עם החמאה הנ"ל ליד אומן מבקר ע"י חכמת הכהמיה להבחין, והשיב בכתב ידו שאין דבר זר בתוכה. הנה ע"ז יש לי ספיקות הרבה, הלא מבואר ברמ"א יו"ד (סימן צח) שאין נוהגין עכשיו לסמוך על ע"ג. ואם נדחוק לומר שלא דמי זה לזה, היינו מה שאין מאמינים לו היינו על טעימתו של ע"ג, כי בזה אף אם הוא משקר ג"כ לא מרע את אומנותו, כי הוא יכול לומר שהוא טועם זה וקפילא אחר אינו טועם טעם כמוהו, שאין כל אחד ואחד טועם טעם שוה ואין אנו יכולים להבחין עם מי הצדק. אבל לא כן הכא בנידון דידן שהאומן הבחין בכלי אומנותו ולא בטעמא, והוא אמר שלא מצא דבר זר כי אם אגוזים, ובזה נוכל להאמינו כי יש הרבה אומנים עם כלי אומנותם, לכן לא מרע אומנותו. ע"כ לכאורה נוכל להתיר את החמאה הנ"ל. אבל מ"מ יש לנו לומר שלא להתיר, יען כי האומן

כדקיי"ל סתם כלים אינם בני יומן, ובפרט סכין חולבת שרוב תשמישו בצונן, ומצד מה דשמנונית סתמא על פניו זה תמיד בטל בס' תוך הקדירה, א"כ ודאי בדיעבד שרי, דהא אנן מתירין דיעבד נ"ט בר נ"ט אפילו בבישול. ומכל שכן סתם סכין אינו בן יומו. ולכן אפילו אין ששים נגד הסכין נמי בדיעבד שרי עכ"ד.

שיח. הגאון רבי יהודה אליעזר אניקסטר זלה"ה אב"ד שיקאגו - שו"ת "חידושי אב"י" (שיקאגו תרס"ד - סימן כה-כו). וז"ל: "שאלה להרב הגאון הגדול רי"ל דיסקין שליט"א שנשאלתי מבני קהילתי אם לתת היתר על דבר החמאה הלבנה במראיתה שעושה הפאבריק פה הנ"ל עתה מחדש, ובעלי הפאבריק וגם כל הפועלים הם אינם יהודים, ואומרים שהשמנונית הנ"ל נעשתה מפרי עץ אגוזים הנקראים קאקאס ניס ונקראת בפי כל קאקא פיטער או פרוכט פיטער, והיא טובה למאכל ע"י צלי או בישול בשר בהמה או עוף, ובהפאבריק הנ"ל אין שם שומר ישראל, ואף אין יוצא ונכנס לשמור שלא יערבו בתוך השמנונית הנ"ל שום דבר אסור הדומה למראה הנ"ל, או דבר טמא - היינו שומן חזיר או חמאת בקר - היינו שומן הנלקט

הנ"ל לא הבחין כי אם פכה קטנה כנ"ל, האם בזה נוכל לתת אמון על כל החמאה שנעשתה בהפאבריק בכל הכלים, יעויין בעירובין (צז). גבי צבתים של תבלין השייך לזה קצת".

"ועוד אפילו אם נאמין להם על הפעם הזה שהבחין האומן, האם נוכל להאמין להם בזה על כל עת וזמן שהם עושים זה על ההבחנה הראשונה שהבחין האומן הלז, הלא אפילו לדינא דגמרא אין אנו מאמינים לקפילא ארמאה רק על התבשיל הזה שהוא טועם בפעם הזה, ולא נוכל להאמין לו על תבשיל אחר כמוהו. ועוד נוכל לומר בנ"ד דלא דמי לגמרי לקפילא, כי התם לא חיישינן רק לתערובות עד ס', וכעת אין אנו יורדים בענין טעם כעיקר, אבל הכא יש לחוש לתערובות איסורא יותר מהחצי כמעשים בכל יום פה, כי בסתם חמאה הנעשים פה בהפאבריקין של א"י כבר נמצא שהם מערבים בתוך החמאה שומן הנלקט מהחלב, גם שומן חזיר עד שיוונים חלקים למאה ויותר מזה, כי גם בזה הפאבריק עצמו הנעשה השמנונית מפרי העץ הנ"ל, שמה נעשים גם החמאה סתם מהתערובות מהחלב כנ"ל. וגם שמעתי דבת רבים כי השמנונית מפה"ע הנ"ל לא תוכל להעשות חמאה רק לערוב בתוכה מאותו חלב הנקרא שטרין, ולא דמי למה שכתב הרמ"א ז"ל ביו"ד (סימן קיג) אצל פובידלא שעושין הנכרים ששרי לאכול, דהתם איירי היכא דליכא למיחש לאיסורא כמו שכתב הרמ"א בעצמו מקודם, אם לא במקום שנהגו למשוך המחבת בחלב שאז נוהגין בו איסור כמש"כ הכא שיש לחוש ליותר איסורים כנ"ל. ועוד התם מכירין את הפובידלא במראה ובמישוש שהן מפירות גמורים, אבל לא בנ"ד דאין לנו שום היכר, לא במראה ולא במישוש, רק כשומן או כחמאה".

"וגם נוכל לומר דהרמ"א איירי היכא דלא עביד עיסקא לפני הא"י, והתערובת מן

האיסורים הנ"ל הם במקח הזול כמו חלק העישרי מדמי הפירות הנ"ל ונותנים טעם לשבח ג"כ כי הקאקא ניס בעצמו אי אפשר לאוכלו שלא יטעמו בו טעם רע ומכ"ש השמנונית הנעשה מהם, אם לא שנותנים בו התערובות הנותנים בה טעם לשבח, האם נוכל להתיר לבני ישראל? וכי לא אמרינן בזה דלהשביח מקחו אומר כן?"

"ועוד לי מילין בזה אפילו אם נוכל למצוא היתר לאכול את השמנונית הנ"ל בפ"ע, היינו להושיב שומרים ישראלים שמה מהחל ועד כלה, האם נוכל להתיר לאכול אותה עם בשר בהמה ע"י צלי ובישול ולא ניוחש להרמ"א יו"ד (סימן פז) לאסור מפני מראית עין אם לא שנוניח שקדים, והדבר הזה אי אפשר פה, לא באותו הפאבריק להניח בכל כלי שמוכרים, ולא להקונים ישראלים. ואפילו בשר עוף ע"י בישול לדעת הש"ך שהסכים להמהרש"ל לאיסורא מפני מראית עין, או אפילו טיגון שלנו לדעת הפרי חדש שהוא דאורייתא".

"ועוד נלע"ד דיש לאסור לאכול אפילו בפ"ע מפני מראית עין אפילו אם יהא שמה שומרי ישראל שלא יערבו שמה דבר אחר, שמא יבואו לקנות את החמאה סתם מה שעושים הנכרים שיש בהם תערובות חלב כנ"ל דמראיהן שוה והוא אסור דאורייתא, ובזה הכל מודים אף הרמ"א בעצמו, ע"כ הנ"ל איננו נוטה להיות מכ"ת הרבנים שהתירו רק לאסור ובפרט בפה מדינת אמריקע שלא יחסר קולות" עכ"ל מכתב השואל הגאון הנ"ל.

ותשובת רבינו להרב השואל נכתבה בפקודת רבינו ע"י נאמן ביתו הגאון רבי מענדיל מוינישטער זלה"ה וז"ל: "אבל בעיקר הדבר אין מקום בזה לפלפל הרבה, וכל דברי כבודו במכתבו הם נכון לדינא, וכל החששות של כת"ר הם חששות גדולות,

רנז. בשיטת רבינו בענין תרנגול קיבריץ הבא מאיי הים בקפריסין וסביבותיה שנתעוררו בו כמה שאלות לענין כשרותו, ראה הערה שיט.

❧ מכסה לאהל ❧

ראב"ד קראקא ז"ל שם: "והנה על דבר עופות הגדולים הנקראים קיבריצער הינער" שנתפשטו בגבולינו והאריך מעלתו בהיתרם, תמהני שלא ידע כלל שאני הייתי המתיר הראשון. ועוד בשנת כת"ר נשאלתי בעש"ק פ' נשא מחכם א' מק' גלינא ואז כתבתי להתירם. וכ"כ עוד בשמו של השואל ומשיב, בספר "זכרון אברהם" (בסוה"ס) להגאב"ד דראדזין הגאון רבי אברהם אבלי כהן זלה"ה. נמוקו של השו"מ היה כי כל עוף שאינו מוחזק לטמא, אלא רק שאין לנו קבלה שהוא כשר, יש לסמוך על סימני טהרה ולהתירו. והיות שתרגולים אלו יש להם ג' סימני טהרה [זפק, קורקבנו נקלף ואצבע יתירה] והם שכינים ונדמים עם תרגולים שלנו (ראה חולין סה). ולכן מותרים לאכלו. ובשו"ת "דברי חיים" (ב, יו"ד סימן מה) חקר ודרש אם יש מסורה בעופות הללו, מכיון שהרמ"א (סימן פב סעיף ג) פוסק שאין לסמוך על סימני טהרה לחוד, רק אם יש לנו מסורה שהעוף טהור. ולאחר שהעידו בפניו כי אוכלים מתרגולים אלו בארה"ק מימים קדמונים עפ"י מסורה שבידיהם, לכן צידד להתיר. וכ"כ עוד שהמנהג לאכלם והם מותרים בשו"ת "מכתב סופר" (סימן ג) שהם נאכלים בלי מיחוש וסומכים ע"ד הדברי חיים מצאנז שהתירם. וכ"כ בשו"ת "יהודה יעלה" (יו"ד סימן צב) שהרבה תלמידי חכמים העידו שאוכלים מהם, ופשוט אצלם להתיר עפ"י סימנים ומסורה. ובשו"ת "בנין ציון" לבעל הערוך לנר (ליקוטי תשובות, סימן מד) כותב כי באה"ק מתירין את התרגולים הנקראים קיבריצער הינער [אמנם הוא ס"ל דאסור לאכלן וכדלהלן]. וכ"כ עוד הגאון רבי

והצדק עם כתר"ה בזה שמושך ידו מליתן היתר ע"ז, ואשרי בנזהר מכיוצא באלו" עכ"ל.

וחיפשנו בספרי הפוסקים והמשיבים באותו הזמן אם דנו אף הם בשאלה זו. ומצאנו בשו"ת מהר"ש ענגיל (ו, סימן מ) שנשאל בשנת תרס"ה על חמאה שנתחדשה אז, ודומה במראיתה ממש לחמאה מחלב ונקרא קאקוס פעט, אם שרי לבשלה בבשר. או שיש לאסור משום מראית עין שיחשבו שהיא חמאה ממש.

והשיב דכיון שנודע ונתפרסם שיש מין חמאה הנקרא קאקוס פעט הנעשה מאגוזים, וכל החשש בחמאה הוא רק ע"י טיגון דאינו אלא מדרבנן לדעת ה"מנחת יעקב" (סולת למנחה, כלל פה דין ג) והמהר"ם שיף (חולין קיז), ולכן בנתפרסם ליכא חשש מראית עין עכ"ד. והרואה בתשובתו יראה שכל הנדון הוא בענין החשש של מראית עין שיסברו שהוא חמאה ממש שמבשלה בבשר, שע"כ נוטה להקל בטיגון. אמנם בשאר החששות שהעלה הרהמ"ח בעל שו"ת אב"י, לא דן כלל הרב מהר"ש ענגיל ודו"ק.

שיט. הנה נתעורר בדורות שלפנינו נדון בדבר התרגולים שהובאו מאיי הים בקפריסין וסביבותיה ונקראו בשם "קיבריצער הינער" או "קיבריץ", והם משונים בתוארם ובעוד כמה דברים מהתרגולים המצויים בינינו ומחמת כן דנו הפוסקים האם יש להתירם באכילה כשאר עופות הכשרים. וראשון המתירים בזה היה הגאון רבי יוסף שאול נתנזון זלה"ה בעל ה"שואל ומשיב" בהסכמה לספר "צלוחא דאברהם" להגאון רבי אברהם נפתלי הירץ יענר

יהיה להם מסורה, אין זה אלא כחוכא שיאמר אדם שיש מסורה בארץ הקדושה" עכ"ל.

וכעת נבא העירה לשיטת רבינו בזה והדברים נכתבו ע"י הגאון רבי נטע צבי וייס זלה"ה בגליון הש"ס שלו והועתקו ב"אוצרות ירושלים" פרושים (ג, עמ' כג) ובתוספת ביאור: הנה בגמרא שבת (עז:) ר' זירא שאל לר' יהודה "מאי טעמא האי תימרא דתרנגולתא מדלי לעילא? א"ל דדיירי אדפא, ואי עייל קטרא מתעוורא". והיינו ששאל מדוע הענף התחתון של התרנגולת עולה על העליון כשעוצמת עיניה, לעומת שאר הבריות שהעליון שוכב על התחתון? והשיב משום דדיירי אדפי והיינו כשהולכת לישון עולה למקום גבוה על הקרשים והקורות, ואם ייכנס עשן בעיניה מתעוררת.

וע"ז כתב הגרנ"צ בגליון: "ובזה יכולים להבחין על התרנגולים מקיבירין אשר גאוני בתראי דנו בזה על כשרותם, כידוע. ומזה הסימן יכולים לדעת אם הם תרנגולים "כשרים". כן שמעתי מפי אדמו"ר מוהר"ל ד"ד מבריסק בדרך אגב, לא להלכה, וד"ל. אך צ"ע בגמ' חולין (סב:) תרנגולתא דאגמא ע"ש".

והנה יש לדון בכוונת רבינו בזה, דלכאורה נראה מדבריו דמזה הסימן שאמרו בגמ' על התרנגולים שריסי עיניהם התחתון עולה על העליון, יש לדעת ע"י זה אם הם ממני התרנגולים והם כשרים.

ועל זה העיר הגרנ"צ בגליון מהגמ' בחולין דאמרו שם "תרנגולא דאגמא אסירא, תרנגולתא דאגמא שריא" [ובתוס' שם כתבו דהם ב' מינים]. ולהלן שם בגמ' דרש מרימר "תרנגולתא דאגמא אסירה, חזיוה דדרסה ואכלה", ופירש רש"י "ראויה חכמים שדורסת ואוכלת". וכתב עוד "ומתוך שאין אנו בקיאים בהם, נראה לי דעוף הבא לפנינו יש לומר שמא ידרוס, דהא תרנגולתא דאגמא היו מחזיקין בטהורה, ולאחר

נפתלי חיים מדזיקוב במכתבו הנדפס בשו"ת "שואל ומשיב" (קמא, ב סימן קנב) בזה"ל: "והנה על עופות קובריצר גופא שמעתי מסורת מהרב מ' שמואל העלר מצפת אשר שמע מחכם ס"ט מטבריא זקן מופלג תלמיד לבושי שרד ששמע מרבו בעל לבושי שרד אשר אמר כי מסורה הוא לו קובריצר עופות שיודע ידיעה ברורה שהיו אוכלין אותו בזמן הב"י" עכ"ל. גם בשו"ת "אורי וישעי" להגאב"ד דיאס הגאון רבי אורי שרגא פייבל טויבש כתב שכתבו לו מא"י שחכמים גדולים ויראים אכלו מהעופות הללו בלי חשש. וכ"כ עוד להתיר בזה הגאון מבוטשאטש בשו"ת "חסד לאברהם" (תנינא, סימן כג).

אמנם בשו"ת מהר"ם שיק (יו"ד סימן צט) חשש לחומרא בזה דאכתי אין לנו מסורת ברורה בזה ולכן אין לאכלן. וכן סבר לאסור איסור בזה הגאב"ד דצפת הגאון רבי שמואל העליר בקונטרס מיוחד העוסק בענין זה ושמו יקבנו "דרך נשר" [והדר ביה מסברתו להתיר בזה בתחלה וכמ"ש בשמו להתיר בשו"ת "דבר משה" (קמא, סימן מה)]. ובתשובתו מציין עוד כי הסתמך על חקירתו של בעל הערוך לנר שחקר אודותם והסיק לאוסרם וז"ל: "והעיקר שאני חושש בזה הוא כי שאלתי להרב הגאון הגדול הצדיק המפורסם כקש"ת מו"ה יעקב יוקב עטללינגער אב"ד ור"מ דק"ק אלטונא הי"ו כאשר שמעתי שהוא מן האוסרים. והשיב לי כי כן הוא מן האוסרים, ואשר הוא יודע מקום מוצא האיך נתפשטו בהמדינה, וברי לו לאיסור. וכבר נודע גדולת הרב הגאון הנז' שאינו אומר דבר באומדנא אלא אחר החקירה" עכ"ל. וכ"כ עוד לאסור בזה הגאון מהר"א מקאמרנא והו"ד בספר "תולדות יצחק" (חלק התשובות, סימן ג) ומטעם דאין מסורה עליהם ול"ש להחזיק מסורת בארץ ישראל וז"ל: "אבל ארצינו הקדושה בעו"ה והעצמים חריבה ואין שם במצוי שלשה דורות זה אחר זה, זה מכאן וזה מכאן יוצא ונכנס, מאין

רנה. העיד על מנהג בית אביו הגאון רבי בנימין זלה"ה האב"ד דהורודנא שנזדמן כמה פעמים שאמו הרבנית באה אל אביו בשאלה על תרנגולת או תבשיל, והיו פעמים שאחרי עיון בשאלה השיב לה לתת לילדים את המאכל, ואילו הוא היה מתנזר מזה^ש.

🌀 מכסה לאהל 🌀

או תבשיל, והיה כ"פ שאחרי עיון בהשאלה השיב לה תני לילדים. הגאון מהריל"ד שהיה אז ילד היה לו חלישות הדעת מזה אם אין אביו רוצה לאכול מהתבשיל מחשש איסור כל דהוא, במה נגרעו הילדים? ואחר זמן אירע מעשה שאיש א' בא מהכפר הסמוך וסיפר שפרצה דליקה בכפר ונשרף בהיכ"נ עם הס"ת, וכשמוע זאת אביו ז"ל נפל מכסאו והתעלף והוצרכו לטפל בו עד ששבה רוחו אליו. אז - אמר הגאון מהריל"ל - הבין החילוק שבינו לבין אביו, שהרי גם הוא שמע המעשה ולא התעלף ומאז נחה דעתו עליו^{עכ"ל}.

וראה ב"מסילת ישרים" להרמח"ל (פרק יד, בחלקי הפרישות) שכתב "וכבר זכרתי למעלה שאין ללמוד ממה שהותר על כל ישראל לפרושים, שיש להם להרחיק מן הכיעור ומן הדומה לו ומן הדומה לדומה. וכן אמר מר עוקבא (חולין קה.) אנא בהאי מילתא חלא בר חמרא לגבי אבא, דאילו אבא כד אכיל בשרא האידנא לא הוה אכיל גבינא עד למחר כי השתא, ואנא בהאי סעודתא לא אכילנא, בסעודתא אחריתי אכילנא. ובודאי שאין פסק ההלכה כמו שהיה אביו עושה, שאם לא כן לא היה מר עוקבא עושה נגד זה, אלא שאביו מחמיר היה בפרישותו, ולכך היה מר עוקבא קורא עצמו חלא בר חמרא לפי שלא היה פורש כל כך כמוהו".

ועי' בס' "בית קעלם" (עמ' קסב) בשם רבי נתן וכטפויגל זלה"ה שאביו רבי משה יו"ט

זמן ראוה שדורסת ואין עוף נאכל אלא במסורת^ע ועי"ש עוד ברש"י. וכ"כ בתוס' שם דמתחלה היו סבורין על תרנגולתא דאגמא דלא דרסה ואכלוה בהאי סימנא, ואח"כ ראוה שדורסת ואסרוה, ומכאן היסוד לפסק ההלכה המובא ברמ"א (הו"ד לעיל) שאין לסמוך על סימני טהרה לחוד, רק אם יש לנו מסורה שהעוף טהור.

עכ"פ מבואר משם דאף שהוא ממין תרנגול שהוא עוף כשר, מ"מ יש בין המין תרנגול גם מין שהוא טמא, וא"כ סימן זה של ריסי עיניהם המובא בגמ' שבת הוא רק לסימן שהם ממין תרנגולים, אבל אין בזה סימן והוכחה לכשרותם כיון שיש גם במין תרנגולים סוג כזה שהוא טריפה.

ואולי היתה כונת רבינו לצד האיסור, שאם אין לתרנגולים סימן זה אינם במין התרנגולים הכשרים, משום שזהו הסימן לתרנגולים וכמבואר בגמ' שבת [ביאור דברי רבינו כאן לפימ"ש נכד הגרנ"צ - הגאון רבי משה סלנט זלה"ה באוצרות ירושלים שם].

שכ. הגאון רבי אברהם חיים נאה זלה"ה בשם הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זלה"ה - "קצות השלחן" (ז, סימן קלה הערה ז). וז"ל: "וכדאי לספר מה ששמעתי מהגה"צ ר' יוסף חיים זאנענפעלד זצ"ל ששמע מהגאון רשכבה"ג מוהרי"ל דיסקין זצ"ל, שבבית אביו הגאון ר' בנימין זצ"ל נזדמן כ"פ שאמו הרבנית באה אל אביו בשאלה על תרנגולת

אהל הלכות מאכלות אסורות יהושע

ריט

🌀

🌀

רנו. נהג חסידות והתקדשות בעצמו באכילת חולין בטהרה [והיינו שכל מה שאכל לפיו היה כאכילת קדשים או תרומה], ומחמת כן בביתו היו לשות את העיסה בנות צעירות לא הגיעו לפרקןשכא.

מכסה לאהל

רבי בן ציון מרדכי חזן זלה"ה בהקדמתו לס' "דעת ותבונה" בזה"ל "כל המשרתות שבביתו כולם בתולות שלא הגיעו לפרקן או זקנות שכבר פסקו זוהמתן וכל זה כדי לאכול בטהרה".

וכן יש מהשרידים אשר ה' קורא המקפידים בזה בעשרת ימי תשובה, ומקור המנהג עפי"ד הרא"ש (סוף מסכת ראש השנה) וכ"ה בטור (או"ח סימן תרג) שהביאו לשון הירושלמי שבת (פרק א הלכה ג) "ר' חייא מפקיד לרב אי אתה יכול למיכל כולה שתא בטהרה, אכול. ואי לא, אכול שבעה ימים בשתא", ואלו שבעה ימים שבין ר"ה ליוהכ"פ. וכן ב"ספר חסידים" (סימן תתרסט) הביא פירושו של רב נסים ז"ל שאלו הם ז' ימים שבין ר"ה ליוהכ"פ.

וכן הביא לחומרא זו בשל"ה (שער האותיות אות ט) וכתב שכן נהג האריז"ל. וז"ל ה"מגן אברהם" (או"ח שם) בענין הנהגת עשרת ימי תשובה "ושל"ה כתב שהחסידים נהגו לאכול חולין בטהרה, ואף שכולנו טמאי מתים, מ"מ יאכל דגן שלא הוכשר ונילוש במי פירות וישוח וישתה מן הבאר שלא יגע בהם ויטמאם ע"כ. וצ"ע דנטמאו בפיו". וכ"כ ב"מטה אפרים" (סימן תרג סעיף ג) "יש מן חסידים ואנשי מעשה שמחמירין על עצמם לאכול חולין בטהרה בימים אלו, והעושה כן צריך לחזור אחר דגן שלא נפל עליו מים והוכשר לטומאה והקמח יהיה נילוש במי פירות, וכשרוצה לשתות ישוח וישתה מהנהר ומעין וישתה שלא יגע בהם ויטמאם. ואין לעשות כן רק מי שכל מעשיו בקדושה וטהרה ונוהג בפרישות יתירה. ובאם

שמע מרבי הירש שחותנו רבי שמחה זיסל זיו זלה"ה הסבא מקעלם היה מחמיר גדול בהוראות יורה דעה, ובביתו היו מבשלים לבני המשפחה בכלים נפרדים ולו בכלים נפרדים עיי"ש.

שכא. רשימות רבי אשר אהרן קרישבסקי שליט"א בשם רבי חיים טרייטל זלה"ה.

וכבר כתב הרמב"ם (פרק טז מהלכות טומאת אוכלין הלכה יב) "אע"פ שמותר לאכול אוכלין טמאים ולשתות משקין טמאים, חסידים הראשונים היו אוכלין חולין בטהרה ונוהגין מן הטומאות כולן כל ימיהם והן נקראים פרושים, ודבר זה קדושה יתירה היא ודרך חסידות שיהיה נבדל אדם ופורש משאר העם ואל יגע בהם ולא ישתה ויאכל עמהם, שהפרישות מביאה לידי טהרת הגוף ממעשים הרעים, וטהרת הגוף מביאה לידי קדושת הנפש מן הדעות הרעות".

והנה אף דבזה"ז כולנו טמאי מתים ואין לנו אפר פרה וא"כ א"א לנו לאכול חולין בטהרה (ראה תוס' פסחים קטו: ד"ה כל), מ"מ יש מעלה בהכנת המאכלים בטהרה עד כמה שידינו מגעת. וכבר כתב ה"נודע ביהודה" (תנינא, יו"ד סימן קכד) "בזה"ז דבלאו הכי כולנו טמאי מתים א"א לנו לאכול חולין בטהרה, אכן חסידים ואנשי מעשה נהגו אף לאחר מכאן להזהר בחולין בטהרה".

וכן נהג בחסידות זו ריש גלותא דבבל הגאון רבי יוסף חיים זלה"ה וכמ"ש נאמן ביתו הגאון

רנז. הקפיד שלא לאכול כמעט שום מאכל חוץ ממה שהכינו לו בביתו **שכב**. כן הקפיד בתכלית ההקפדה והזהירות מחשש תולעים במאכלים, ולא אכל לחם אלא לאחר שאיש נאמן עליו בדק את הקמח לפני האפיה מחשש תולעים **שכב**. וכן היה לו למורשה מבית

❧ מכסה לאהל ❧

להכין לרבינו את מאכליו, אולם הוא סמך על הרבנית הדסה ע"ה אשת הגאון רבי מאיר דוב אייזנשטיין זלה"ה - משומעי לקחו בשיעורו השבועי על הפרשה - שידע כי היא זהירה ומקפידה בכשרות המאכלים. הוא אף הכיר לה טובה על טרחתה זו ובירכה שיהיו צאצאיה תלמידי חכמים.

שכב. וסיפר הגאון רבי נחום ברגמן זלה"ה כי רבינו היה מקפיד שלא יאפו עבורו לחם עד ששאר הגאון רבי אליעזר דן רלב"ג זלה"ה יבדוק עבורו את הקמח מחשש תולעים [-"דמשק אליעזר" (תולדות המחבר, עמ' 33)].

וסיפר רבי אשר אהרן קרישבסקי שליט"א מה ששמע מפי רבי שמעון אליהו קרישבסקי זלה"ה כי פעם תלמידי רבינו רצו לזכות אותו בברכת שהחיינו על תאנים [שהם משבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל], אולם מכיון שידעו על חומרותיו הרבות בזה, קנו "קעסטעל" - קרטון גדול מלא בתאנים, והתחילו כמה תלמידים לבדוק תאנה אחרי תאנה באופן שכל תאנה עברה כמה ידים והסתכלו בכל אחד בעיון רב, והיה להם על רוב התאנים חששות, לבסוף בחרו 15 תאנים מכל הקופסא הגדולה. את אותם 15 תאנים הם התחילו לבדוק שוב, ואז גם בהם נתעוררו בחלק מהם חששות ונשאר להם 7 תאנים שבהם לא היה שום שאלה. את אותם 7 תאנים הם בדקו שוב ושוב ואז לקחו מתוכם רק 3 תאנים שהיו בטוחים בהם שאין עליהם שום חשש...

לאו, גם זה הבל ורעות רוח ויוהרא. וכל אדם אינו חייב אלא כשיעורו". וכ"כ הגאון החבי"ף ב"מועד לכל חי" (סימן טו אות כא) "חסידים ואנשי מעשה היו זהירים לאכול חולין בטהרה באלו הימים".

ועי' בשו"ת "התעוררות תשובה" (ד, יו"ד סימן ב) שכתב שמצינו חסידים שנוהגין כך לאכול חולין בטהרה. וציין לדברי המג"א הנ"ל דכן נוהגים בעשי"ת.

וראיתי בס' "זכרון יעקב" (ישוב א"י, סימן כו אות ב) שכתב טעם לשבח הנוהגים בזה דמצינו בחז"ל שיש לחוש שמהרה יבנה בית המקדש (עי' מנחות סח:), וממילא שפיר הנהיגו החסידים לאכול חולין בטהרה עד כמה שאפשר, דהם בטחו בה' שישועתו כהרף עין, ורצו להרגיל עצמם כדי שידעו איך לאכול חולין בטהרה ממש בביאת המשיח כשכולנו ניטהר מטומאת המת.

ועובדא נוראה בענין זה סיפר רבי חיים טרייטל זלה"ה כי פעם שלח רבינו ע"י הרבנית למסור לאחת הבנות שהיו מגיעות לעזרתה בקודש בלישת הפת והכנת המאכלים עבורו, לומר שלא תבוא עוד. אם הנערה תמחה באזני הרבנית על מה ראה רבינו לצוות בכך, ואמרה לה הרבנית שחלילה לא נמצא שום דופי בבתה ושתמתין עד למחרת. ואכן למחרת נודע הדבר... וראו כי כל הבא ליטהר מסייעין אותו מלמעלה ורוה"ק שורה עליו.

שכב. וסיפרו שבעת שחלתה רעיתו הרבנית ע"ה חפצו הרבה נשים צדקניות לזכות

אביו הגאון רבי בנימין זלה"ה הראב"ד דהורודנא שכל הבא לפיו נופה בכמה נפות ובפיקוח מלאשכד.

כן היו בוררים אצלו את האורז לנקותו מכל חשש שכי. ועוד הקפיד שכל מה שאכל ושתה יהיה זך וצלול ללא עירוב ממינים שונים, וכאשר אירע פעם שלא דקדק בבדיקה כפי טבעו, מיד הקיא והשליך את מה שהיה בגרונו שכי.

כן היה נזהר שלא יניחו על השלחן שאוכל עליו ספרים מחשש לתולעים המצויים בספרים שכי.

מכסה לאהל

רבינו סעודה מפסקת, הגיע אברך לבקש ברכת רבינו לקראת היום הקדוש, והניח את המחזור שלו על קצה השלחן שבו אכל רבינו והשלחן היה די גדול, ואפי"ה כשראה רבינו שהונח הסידור על שלחנו, לא רצה יותר לאכול ממאכלו מפני שחשש כבר לתולעים - מפי רבי דוד פרידמן שליט"א.

וראה ב"יסוד ושוורש העבודה" (ריש פרק ד) שהזהיר בזה "לא יקח ספר על השלחן בעת האכילה משום התולעים שבספרים שיפול לו על המאכל". וע"ע ב"חיי אדם" (כלל מה סעיף ח) שכתב "יזהר מאד שלא להניח על השלחן ספר שלא למד בו איזה ימים, דידוע שיש בהם תולעים קטנים הרבה ויבוא לידי איסור חס ושלום. ואפשר גם כן סכנה כדאמרין (שבת ז.) מקק דספרי סכנתא והם תולעים". וב"חסד לאלפים" (סימן קע אות ה) כתב דמהאי טעמא בעודו על השלחן לא יהיה מעלה עשן. והב"ד ב"כף החיים" (סימן קע ס"ק פג).

וכן הזהיר הגאון רבי אהרן רייכמאן זלה"ה - אב"ד נאוויטאניץ ואח"כ ראב"ד בעיה"ק בטבריה בספר "ארץ חמדה" (אזהרות) "שלא יתן לחם בתיבה שיש בו ספרים. וה"ה שלא להניח ספר על השלחן בין המאכלים שלא למד בספר זה ימים רבים, דידוע דבכל זה יש מולבין

שכד. ראה בספר תולדותיו של רבינו "עמוד אש" (עמ' יא) שכת' אודות אבי רבינו הגאון רבי בנימין זלה"ה בזה"ל: "דקדק בלתי מצוי בכל הליכותיו, זהיר ומרבה להחמיר עם עצמו בצורה קפדנית ביותר, צל חשש ובבואה של פקפוק כי נולד בכשרות מאכלו ומשקהו, הזיר רבי בנימין את עצמו ממנו לחלוטין. הבא לפיו נופה בכמה נפות ובפיקוח מלא".

שכה. הרה"ג ר' בצלאל לנדוי זלה"ה סיפר כי אבי אמו הרה"ג ר' משה יהושע לאבל זלה"ה היה ממונה על ברירת האורז בביתו של רבינו, והחזיק לו טובה על כך, ובשכר זה זכה להימנות על שומעי השיעור השבועי בחומש מידי מוצש"ק.

שכו. הגאון רבי ישראל בנימין למפרט זלה"ה בהספדו על רבינו בקו' "שבע דנחמתא" (ירושלים תרנ"ח). וז"ל: "שלא היתה יכולה להחזיק בו איזה מיאוס ופיגול כדמיון אדם שיש לו אסטומכא דקה נקי וקל, ומוטל עליו לחפש ולברר היטב מה שיאכל וישתה זך וצלול בלי עירוב פסולת מאיזה מינים שונים. וכאשר נזדמן פעם ושתים שלא דקדק כפי טבעו היה תיכף מקיא ומשליך החוצה" עכ"ל. שכו. סיפר הגאון רבי שלמה יחיאל פרידמן זלה"ה שפעם בערב יוה"כ כשאכל

רנח. הקפיד שלא לאכול בשר שחתול הריח ממנו, והגאון רבי יוסף בנימין שמעונוביץ זלה"ה שהיה מופקד לשחוט עבדו שח"ה היה משגיח שחתול לא יתקרב לבשר שאמור לעלות על שלחנו של רבינו ש"ט.

מכסה לאהל

ויצויין עוד כי בבריסק היה מקפיד רבינו לאכול רק משחיטתו של הרה"ג רבי חיים יוסף אריה פראגער המכונה ר' יאשע שוחט בעל ה"מנחת יוסף".

ש"ט. כן סיפר הרב דוב כהן שליט"א בשם אביו הרב ר' אברהם יעקב כהן זלה"ה בן הרב ר' ישראל כהן זלה"ה חתנו של השו"ב הגרי"ב שמעונוביץ זלה"ה - קו' "ישורון" (לה, עמ' קפ).

וסופר שם עוד כי פעם אחת ארע מקרה שלפי שיקול דעתו של השו"ב רי"ב לא נכנס לגדר החומרא ההיא, ולכן למרות שהחתול כן היה בקרבה מסוימת לבשר הוא החליט שאפשר לתת את הבשר לרבינו ולא סיפר על כך לאיש, והנה למרבה הפליאה בעת שהוגש הבשר לרבינו הוא התבונן בו והרחיקו מעליו.

עוד מעשה היה שפעם הכינו בביתו של רבינו אוכל, והנה בביתו הסתובב אחד מבני ירושלים שהיה קצת בלתי שפוי בדעתו, והוא בראותו שהגישו לרבינו את התבשיל, התאוה גם הוא לאכול ממנו, ועשה בפיו תנועות כאילו עתה נכנס לבית בעל חי טמא כדי להתקרב להמאכל, וכשרבינו הבחין בזה תיכף ומיד החזיר המאכל ולא רצה לאכול עוד מזה, הגם שידע בבירור שלא היה שום חשש ופקפק ונתנו להאיש הזה לאכול את אותו המאכל [-ס' "זכור לאברהם" (ד, עמ' קס) עפ"י עדות מאיש שנכח במקום בשעת מעשה].

כידוע. וכן נהג הגר"ד בהר"ן זלה"ה וכמש"כ ב"ארח דוד" (עמ' רלד) דהקפיד מאד שלא להניח ספר על השלחן שבו אוכלים ואפילו ספר חדש כיון שחשש מהתולעים שיש בספרים.

וראה עוד בשו"ת "שלמת חיים" (יו"ד סימן ט) שנשאל הגרי"ח זוננפלד זלה"ה "בענין מה שנזכר ליהרר שלא להניח ספר על שלחן האכילה מחשש מילב"ן, נסתפקתי דאולי זה רק מצד חומרא, אבל מדינא כל ריעותא דלא חזינן לא מחזקינן". והשיב הגרי"ח ז": "הכל לפי הענין, בספר שמוחזק במילב"ן אסור מדינא".

ש"כ. השו"ב רבי יוסף בנימין שמעונוביץ זלה"ה מונה ע"י שני המאורות הגדולים - רבינו הגרי"ד והגרש"ס לשו"ב ראשי בירושלים, וכפי שהעיד ע"ע במכתב שכתב בערוב ימיו "אנוכי הח"מ אשר נתמנתי לשו"ב בעירנו הקדושה מאת הגאון הקדוש רשכבה"ג מהרי"ל דיסקין זצ"ל ומרן הגרש"ס זצ"ל".

והגאון רבי אליהו ראם זלה"ה בהסכמתו לספר "ימין יוסף" מעיד על סמכותו הרבה של הריב"ש בעניני כשרות הבשר: "ידידי הגאון חו"ב מו"ה יוסף בנימין שמעונוביץ זצ"ל - ראש השו"ב"ם בירושלים ת"ו אשר זכיתי לעבוד במחיצתו כמה שנים בבית המטבחיים דפה, והיינו נהנין מתורתו ומהוראותיו בנוגע להלכה ולמעשה בכל עניני כשרות הבשר אשר היה מוסמך על זה מרבינו הגאון רשכבה"ג מהרי"ל דיסקין זצוק"ל".

הלכות עבודה זרה וחוקות העכו"ם

רנט. אמר בגדר האיסור לצייר צורת חמה ולבנה, בין בולטת בין שוקעת, שהכוונה שלא יעשה כדור מצומצם כשיעור גודל כדור השמש או כקשת הלבנה בשיעור הגודל שנראה לעינינו של .

מכסה לאהל

ובציץ אליעזר יישב לפי"ז תמיהה רבתי על דברי רש"י ביהושע (כד, ל) שכותב על קברו של יהושע בן נון ע"ה שנאמר עליו שם "ויקברו אותו בתמנת סרח" וז"ל "ובמקום אחר הוא קורא אותה תמנת חרס על שם שהעמידו תמונת החמה על קברו לומר זה הוא שהעמיד החמה, וכל העובר עליה אומר חבל על זה שעשה דבר גדול כזה ומת". ובפשטות יש לתמוה דאיך הותר לעשות תמונת חמה על קברו. וכן כתב לתמוה הגאון רבי חיים פאלג' בספר "רוח חיים" (יו"ד סימן קמא אות ב) ונשאר בצ"ע. אמנם בציץ אליעזר כתב דלפי המבואר בשם רבינו "יש מקום לומר בההיא דיהושע, דאפילו אם הם בעצמם עשו תמונת החמה ובצורת עיגול, מ"מ לא עשוהו מיהת שיהא מצומצם כשיעור גודל כדור השמש שמתראה לעינינו. ולכן היה מותר לעשות זאת".

[ובעיקר הקושיא ראה בשו"ת "רב פעלים" (ד, יו"ד סימן י) שכתב דמוכרח לומר שהם לא עשו צורת חמה שלימה כצורות הנעשים לשם חמה ממש, אלא חסרו מן הצורה דבר אחד, ובצירוף שהוא גם נוי של רבים וברבים אין חשד ולכן מותר. ובשו"ת ציץ אליעזר שם תירץ דכד דייקנן בלשונו של רש"י נראה דלא ציירו תמונת חמה, אלא שהעמידו שם תמונת חרס,

של. תלמידו הגאון רבי יעקב אורנשטיין זלה"ה - "כל המצוה" (ירושלים תרנ"ה - א, דף יג:). וז"ל: "צורת חמה - שמעתי ממו"ר הגאון מוהרי"ל שליט"א אבד"ק בריסק שהכוונה שלא יעשה כדור מצומצם כשיעור גודל כדור השמש שמתראה לעינינו. וכן בקשת הלבנה וצ"ע" עכ"ל.

ומקור הענין לפי המבואר בראש השנה (כד:): דאסור לעשות דמות חמה ולבנה וכוכבים. וכן נפסק להלכה כמבואר ברמב"ם (פרק ג מהלכות עבודה זרה הלכה יג) שכתב "וכן אסור לצור דמות חמה ולבנה כוכבים מזלות ומלאכים שנאמר (שמות כ, יט) לא תעשון אתי - לא תעשון כדמות שמשיי המשמשין לפני במו"ם. ואפילו על הלוח". וכן פסק בשלחן ערוך (דין הצלמים והצורות של עבודת כוכבים, סימן קמא סעיף ד) "וצורת חמה ולבנה וכוכבים אסור, בין בולטות בין שוקעות".

ובשו"ת "ציץ אליעזר" (ט, סימן מד) הביא הוראת רבינו הנ"ל וז"ל: "והנה ראיתי בספר קטן הכמות נקרא בשם כל המצוה להגרי" אורנשטיין ז"ל דבמצוה לט כותב ששמע ממו"ר הגאון הגרי"ל דיסקין ז"ל שאמר דזה שאסרו לעשות צורת חמה ולבנה, בין בולטת בין שוקעת, הכוונה שלא יעשה כדור מצומצם כשיעור גודל כדור השמש שמתראה לעינינו. וכן בקשת הלבנה".

רס. כשראה ארגזי טבק ועליהם סמל ממשלת טורקיא - דמות חצי ירח ושלשה כוכבים, אמר שאסור להחזיקם לפי שהם מארבע פנים ובולטין שלא .

מכסה לאהל

ומקור הדין, ראה בהערה הקודמת שהבאנו מדברי הש"ס והרמב"ם והש"ע. אמנם שם נתבאר מקור הדין והאיסור לצייר ירח ושמש, אמנם לא נתבאר האם מותר לצייר חצי ירח. וביותר יש סברא לאסור לענין חצי ירח, כי השמש נראית רק כשהיא שלימה, אולם הירח בתחלת החודש נראה חסר. וכן נקט בשו"ת מהרי"ט (יו"ד סימן לה) דגם צורת לבנה חסרה כמו שנראית לנו בתחילת החודש בצורתה בעת שהוא במרום כן לעינינו, גם בזה אסרה התורה. וכן מבואר בדברי ה"פני יהושע" (בסוגיא דראש השנה שם) שהוכיח מהא דרבן גמליאל עשה צורות לבנות לעדים שבאו להעיד על חידוש החודש, אף שמסתמא לא עשה צורה שלימה של עיגול אלא צורות לבנות כפי שנראים ברקיע. [אמנם כתב דשמא אפשר שלא שייך לשאול כזה ראיית אא"כ צייר עיגול שלם שחור ובו קו לבן]. וכן נקט ב"דרכי תשובה" (סימן קמא ס"ק לח). וכן הסיק בשו"ת "קנה בשם" (ג, יו"ד סימן נא) דמבואר דעת הפוסקים בפשיטות שצורות חמה ולבנה אפילו בחסירה אסור.

אולם בשו"ת "עמודי אש" (קונטרס דברים אחדים, סימן טז אות ב) הוכיח בראיות דאפילו אם אינו מצייר הלבנה שלימה רק חסרה ג"כ אסור, דהא בלא"ה אי אפשר לעשות כמו שהיא בגודלה ובאורכה כמו שהיא במנורה ותבנית היכל, וע"כ דהתורה אסרה לעשות דמות כמו שהיא לפנינו, וכיון דבעת המולד היא נראית בעינינו חסרה, בודאי אסור ג"כ לעשותה בצורת חסר עי"ש. [ומדברי שו"ת מהר"ם אלשיך (סימן עז) יש שהוכיחו שדעתו דלא אסור

שעי"ז יזכרו בתמונת החמה באשר החמה תקרא חרס. ועוד מיושב לפימ"ש בשו"ת מהריא"ץ (יו"ד סימן פג) דס"ל דבעיגול לבד לא מקרי צורת חמה אלא צריך או מבפנים או מבחוץ שיהיה ניכר לכל כמראה חמה, דהיינו שיהיו ניצוצות בולטים סביבות העיגול בניצוץ חמה בזריחתה. ולפי"ז י"ל דלא היה אלא עיגול בלבד כמו חמה, אבל לא היה כדמות וצורת חמה שניצוצות בולטו סביבות העיגול כניצוץ חמה בזריחתה].

ובעצם פסקו של רבינו, כתב בציץ אליעזר דיש עוד לעיין בעצם החידוש הזה, וגם מחבר הספר שם השאיר זה בצ"ע. וכנראה תלוי הדבר באשלי רברבי, דיעויין בלשונם של התוס' ביומא (נד: ד"ה כרובים) שכתבו "אבל שמשין שברקיע שאי אפשר לעשות כמותן אסרה התורה לעשות דוגמתן, ואע"פ שאינו עושה כמדת ארכו ורחבו לפי שאי אפשר", הרי מבואר בתוס' שאע"פ שלא עושה כמדתן, למרות הכל אסרה תורה.

שלא. הגאון האדר"ת זלה"ה בשם תלמיד רבינו הגאון רבי נטע צבי וייס זלה"ה - ס' "אזני ירושלים" (אות מו). וז"ל: "סיפר לי הר"ר נטע וייס נ"י שהגרי"ל דיסקין זצ"ל ראה את הארגזים הקטנים העשויים להחזיק בהם טאבאק כתוש להריח ועליהם חצי ירח ושלשה כוכבים שהם סמל ממשלת טורקיא, ואמר שאסור להחזיקם לפי שהם מד' פנים ובולטין כדקיי"ל בר"ה (כד). מדכתיב (שמות כ, יט) 'לא תעשון אתי' - לא תעשון כדמות שמשו המשמשין לפני במרום" עכ"ל.

אהל הלכות ע"ז וחוקות העכו"ם יהושע רכה

רסא. סיפר שאמו ע"ה העידה בפניו על אביו הגאון רבי בנימין זלה"ה אב"ד הורודנא שלא הצריך להטביל צלוחיות הנקנות מן העכו"ם שלב.

מכסה לאהל

הערמה ליתנם לעכו"ם במתנה ולהשאילם. אולם החכם מהר"י מליראה כתב (שו"ת סימן י) דדוקא כלי סעודה בעי טבילה, אבל כלים שמכניסים בהם יין לקיום לא. ואח"כ מביא שב"איסור והיתר" (כלל נח אות פח) מבואר שגם בזה צריך טבילה. וסיים הכנה"ג "ואולי י"ל דהאו"ה לא כתב כן אלא בכלי מתכת דלכו"ע צריך טבילה, אבל בחרס מצופה באבר דיש מחלוקת אי צריך טבילה, יש לסמוך לשמור היין בלא טבילה".

וכ"כ להקל בזה בשו"ת "בית יהודה" למהר"י עייאש (סימן נב) ששם העלה לגבי צלוחית של זכוכית שמקלפן מבחוץ בסיב דקלים שעושין למשמרת כדי שלא ישבר שאין צריך טבילה, ולא מחמת שהסיב מציל, רק לפי שאין משתמשים לשתות בהם ממש ככוסות, וגם אין מבשלין בהם כקדירות, ולכן לא חשיבי ככלי סעודה. ודמי לחביות וכדומה שמכניסים לקיום שאין צריך טבילה ושלא ראה שנוהרים להטבילם.

וכן ביאר את טעמו של אבי רבינו שהסתמך על דברי הבית יהודה, הגרא"י ולדנברג בשו"ת "ציץ אליעזר" (ח, סימן כו) "וכפי הנראה היה כן דעת הגאון ר' בנימין דיסקין לסמוך למעשה על הבית יהודה ועכ"פ בכלי זכוכית, כי בשו"ת מהרי"ל דיסקין בקו"א אות קל"ו מעיד בשם אמו על אביו ז"ל שלא הצריך להטביל צלוחיות, וכותב שלע"ע אין הזמן גורם אתו לעיין בטעמו ע"ש. אבל כפי הנראה שזהו שהיה טעמו בזה לסמוך על הבית יהודה ודעימיה".

דמות שמשי המרום כי אם בהיותם שלמים כמו שהם במרום ולא כשהם חסרים בחצי עיגול. וכ"כ בשו"ת "שואל ומשיב" (קמא, ג סימן עא) שהוכיח מדברי מהר"ם אלשיך שחצי עיגול מותר. אולם בשו"ת "להורות נתן" (ד, יו"ד סימן מד) כתב דהמעין בתשובת מהר"ם אלשיך יראה שנקט לדינא כשיטת המחמירים].

ואמנם פסק זה המיוחס לרבינו, צ"ע לפי המובא לעיל בסמוך (אות רנט) בשם ספר כל המצוה שכתב בשם רבינו דזה שאסרו לעשות צורת חמה ולבנה, בין בולטת בין שוקעת, הכוונה שלא יעשה כדור מצומצם כשיעור גודל כדור השמש שמתראה לעינינו, והרי סמלי ממשלת טורקיה על ארגזים קטנים, אינם בגודל הנראה לעינינו. ואין נראה לדחות זה מפני זה, כי שני בעלי השמועה - הן הגאון רבי יעקב אורנשטיין בעל כל המצוה והן הגאון רבי נטע צבי וייס היו גדולי תורה דפקיע שמייהו ומתלמידי רבינו המובהקים. וצ"ע.

שלב. שו"ת מהרי"ל דיסקין (קונטרס אחרון, סימן ה אות קלו) "ובשם אאמו"ר הגאון זלה"ה שמעתי מפי אמי תחי' שלא הצריך להטביל צלוחית. ולע"ע אין הזמן גורם אתי לעיין בטעמו".

ואפשר שהטעם לפי המבואר ב"כנסת הגדולה" (סימן קכ, הגהות בית יוסף אות יח) בדין חביות דידן של חרס גדולות שמצופות באבר שמשמין בהם יין, דבאיזה מקום יטביל, דודאי לא יכילו אותם מי המקוה מתוך גדולתן. והחכם מהר"י זהבי כתב דאין תקנה כי אם ע"י

ואמנם באיסור והיתר שם כתב "בשם מהר"א ז"ל שמעתי טעם שמא ישחה וישתה ממנו". וכן ב"בית דוד" (סימן סב) שפסק להיפך שגם בכלי זכוכית שמכניסים בהם לקיום ואין שותים או מבשלים בהם טעונים טבילה. וכן מבואר ב"יד אפרים" (סימן קכ ס"ק א) דהמנהג לטובלם. והגאון חיד"א ב"שירי ברכה" (סימן קכ אות א) הביא את דברי הבית יהודה הסובר שאי"צ טבילה ואת דברי הבית דוד הסובר שטעונים טבילה ולא הכריע ביניהם.

ומחמת הספק העלו כמה פוסקים שיטבילו את הכלי בלא ברכה, כנראה ממ"ש ב"מסגרת השלחן" (סימן לו ס"ק ו) דצלוחית של זכוכית שקורין פלעזע"ר או בוטעלקי"ס שאין משמשים לשמות בהם ממש כמו כוסות וגם אין מבשלים בהם כקדירות, יש לומר דלא חשיבי ככלי סעודה ודמי לחביות וכיוצא שמכניסין לקיום, לכן אין לברך על טבילתן. [ובשו"ת "שלמת חיים" (סימן כד) שואל הרהמ"ח את הגרי"ח זוננפלד בדין בקבוקים של שיכר האם צריכין טבילה מצד כלי סעודה הנקחים מן העכו"ם. ומציין לו בשאלתו את דברי המסגרת השלחן והוסיף "והנה במקומות שמטמינים בצלוחיות מים חמים בשביל שבת והמים מתבשלים בהם, אולי צריך גם כן לברך דדמי לקדירה. אבל כמדומה שאין נוהגים לטובלן אפילו קצת מהמדקדקים. ושמעתי משום דהצלוחיות השחורות עשוין רק לשלוח בהם את המשקה, ולפי זה נמצא דאותם הבקבוקים היפים מזכוכית לבן דנראה דעשויים להשתמש בהן

בבית יצטרך טבילה. ואולי על אלו מיירי במסגרת השלחן הנ"ל". והשיב הגרי"ח "פשיטא אם משתמש בהם, צריכים טבילה בברכה. ואם אינו משתמש בהם, עכ"פ בלא ברכה".

ועוד מצאנו באחרונים דעות שמחמירים בזה וסוברים דחיובם גמור להטבילים בברכה, עי' ב"בן איש חי" (שנה שניה, פרשת מטות אות ה) שכתב דכלים שמכניסים בהם יין ושכר לקיום דינם ככלי מתכות, ואם קנה מעכו"ם יטביל אותם ויברך כסברת הרב בית דוד ודלא כהרב בית יהודה. וכן המנהג פה בעירנו ואין כאן חשש ספק ברכות להקל עכ"ל.

ובשו"ת "דברי ישראל" למהר"י וועלץ (ב, יו"ד סימן יד) הביא דברי רבינו בשם אביו וכתב לבאר בטעמו בזה"ל: "אבל טעמא לא קטעים. ואני בעניי לא עלתה בידי ליתן טעם ברור לדבר שיהא בנותן טעם אם לא שנאמר ג"כ כיון דמעיקר הדין אין כלים אלו צריכין טבילה אלא מדרבנן [ועיין בחכמת אדם (כלל עג סעיף ד) דלישראל המחזיק הוטא שעושין זכוכית ויש לו פועלים נכרים או להיפך, יש לסמוך על המקילים, ולעת הצורך מותר להשתמש בלא טבילה דהוי ספק דרבנן וכו' עיי"ש]. וכיון שהם כלי זכוכית דקין מאד כידוע, ובקל יש לחוש שישתברו אם יטבילים ויהי הפסד רב. ואף גם דרוב כלי זכוכית אלו תשימשם לא הוי לצורך סעודה ממש, מש"ה נהגו העולם אפילו היראים שלא להטביל אותן" עכ"ל.

הלכות טריפות הריאה ובדיקתה

שו"ע יורה דעה
הלכות טריפות
(סימנים לה – למ)

דברי רבינו המחבר והרמ"א

עם

פסקי שעה

שהיא תמצית דברי הש"ך והמ"ז ושאר נו"כ ומפרשים

ופסקי בעל ערוך השולחן

החונן לאדם דעת ממנוי בס"ד

אליעזר דן בלאאמו"ר הנאון רבי אריה ליב שליט"א רלב"ג

ליקוואוד תשפ"ד

E. Ralbag
59 Chicanos Drive
Lakewood N.J. 08701
(732) 330-6653
MachonSofrim@gmail.com

דברים אחדים

הערוך השולחן בהלכות טריפות (לה-סד) כתב וז"ל "וכלל גדול יש לדעת שכל ענין שתלוי בבקיות לפי ראות עינים א"א לבאר הכל בכתב ואין לו למורה אלא מה שענינו רואות ובצירוף השוחטים הבקיות ובתפלה לה' שלא יכשלו בדבר הלכה דזה ענינו רואות שעם כל ריבוי הספרים מאחרוני אחרונים על הלכות בדיקות, מ"מ יש חדשים לבקרים שאינו מבואר בספרים ולכן החכם שלבו שלם והוא בקי בריאות אין לו לציין אלא מה שענינו רואות."

וכתב עוד שם (לט-קמז) וז"ל "וא"א לפרט הכל בכתב, והחכם והשו"ב והמומחה יבינו מה המה אלה וכו' ותן לחכם ויחכם עוד כי עניני הריאה משונים הם וכל מה שכתוב בספרים אין ביכולת לצייר כל מה שאירע בה חדשות מחדשות שונות, וצריך בזה הרבה בקיות ומעייין החכמה ועזר אלקים לכלי להכשל באיסור ח"ו ולחוס על ממונם של ישראל."

* * *

בשבת והוראה לה' יתברך על כל הטוב אשר גמלנו, הנני מגיש קונטרס זו על הלכות בדיקת הריאה וטריפותיה. במשך השנים שהלכתי עבור אאמו"ר שליט"א לבית המטבחים לבדוק ולבחון השוחטים ובודקי הריאות בהלכות אלו ציינתי לעצמי פסקי פסקי מדברי הש"ך והט"ז ושאר גו"כ, ובעיקר פסקי בעל ערוך השולחן. וכן מרומז בשם שניקבתי פסקי "שעה" ר"ת ערוך השולחן. והשתדלתי לכתוב הכל בלשון קצרה כדי להקל על הלומד בהלכות חמורות אלו. ולאחר זמן נתהווה לקובץ על יד, וכדי לא למנוע טוב מאחרים ובעיקר משו"ב הריאות הרוצים לחזור על עיקרי השיטות בהלכות אלו, הנני מגיש קונטרס זו. והאמת משך השנים היה קונטרס זה בעיקרון פנימי עבור השו"ב"ם שלנו כדי לחזור על ההלכות וההוראות איך שנוהגין אנו בהוראת שעה. אבל משך השנים אמרו לי גם שו"ב"ם שרגילין לבדוק רק גלאט-חלק שהקונטרס הועיל להם טובא לחזור על ההלכות והשיטות על אף שלא כל דבר שכיח להם למעשה, אבל בכל אופן היא דבר הכרחי גם להם להיות שנון בשיטות הפוסקים בזה, ובפרט עזר להם רבות מכיון שהלכות הריאה הם קשות להולמם כראוי מחמת ריבוי השיטות והבנת המציאות, ולכן השתדלתי לכתוב הכל בלשון קצרה וצחה, ובאופן סיכומי, על אף שיש להאריך עוד בהרבה ענינים, עשיתי כן בדוקא כדי להקל בסידור השיטות ודעת הפוסקים בזה. ולכן שוב כדי שלא אמנע טוב גם מאחרים הרוצים לחזור על ההלכות אלו, והשיטות השונות בזה, הנני מגישו כעת. אבל הנני לציין שאין על כל שו"ב להורות הלכה למעשה מזה, רק כפי המורה הוראה שלו.

שבט תשפ"ד

אליעזר דן רלב"ג

פתיחה וברכת אב

מאמרו"ר הגאון רבי אריה ליב רלב"ג שליט"א

חכם ברי בטריפות כרבי יוחנן (חולין דף ג.)
כ"ג שבט תשע"ט

מקדמת דנא מאז שהוקם וועד השחיטה בירושלים עיה"ק ע"י מרנן ורבנן ש"ב רבינו הגאון המהרי"ל דיסקין זצוק"ל ורבינו הגאון רבי שמואל סלנט זצוק"ל, תוקן שיהיה בוחן ראשי ופוסק בבית המטבחים שתמיד היה בוחן בודקי הריאות והשוחטים, ומינו אז למשרה זו את אא"ז הגאון רבי אליעזר דן רלב"ג זצוק"ל ראש ישיבת עץ חיים, וגם היה הפוסק הראשי בכל עניני שחיטה וטריפות אשר אירע שם. לאחר פטירתו מסרו תפקיד זו להגאון רבי זלמן בהר"ן זצוק"ל, וכן המשיך הגאון רבי אלי' ראם זצוק"ל במשרה זו. לפני קצת יותר מעשר שנים שהתחלתי לתת השגחה על בשר כשר שיהיה בהישג יד בכל ערי אמריקה הנידחין, שיוכלו גם יהודים בכל אתר ואתר לאכול בשר כשר בכל מקום באמריקה, ושיהיה בהישג ידם. לפני שקיבלתי עלי להיות רב המכשיר למשימה זו, דיברתי עם אדוני אבי מורי ורבי הגאון זצ"ל ועל אף שהיה מהסס אם אכנס באחריות גדולה זו על שחיטת בשר באמריקה ואכמ"ל, מכל מקום הראני מה שענה לו במכתב לפני שנים רבות מרן הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצוק"ל בענין להגעיל במי פירות שפסק שבכדי שיהיו ליהודים שומן כשר בשופי יש להקל כמו במקום הפסד מרובה, דלא גרע הפסד רוחני של יהודים פשוטים כדי שלא יאכלו דברים אסורים מהפסד ממון ישראל שקי"ל לילך אחר המקיל בזה, וכמו כן בכדי שיהיה בשר כשר להמון ישראל בכל ערי אמריקה בשופי יש למצוא דרך להקל כנ"ל. וכן עודדני ידידי עוז הגאון רבי ישראל בעלסקי זצ"ל רבות בשנים בחיי חיותו אודות חשיבות הענין ולא להסס ולהירתע לקבל אחריות על בית מטבחים גדול פה באמריקה כדי להשגיח שיהיה בשר כשר מצוי להמון עם, ותמיד זרווני על הזכות והתועלת להורות בזה, ומצאתי דרך להציל ההמון על פי פסקי רבינו בעל ערוך השולחן (עיין מכתבו בזה בסמוך). ובעז"ה זכיתי להקים בזה קבוצה גדולה של שוחטים ובודקים ומשגיחים שידעו אומנות זו ותמיד חוזרים על ההלכות.

והנה קם בני חביבי הרב הגאון ר' אליעזר דן רלב"ג שליט"א שמשך השנים מינתי אותו להיות בוחן השוחטים והבודקים עבורי, ובוחן השופי"ם משך עבודתם מדי זמן לזמן וזה מחייב גדול שתמיד חוזרים על ההלכות, ופוסק עבורי בהרבה עניני טריפות החמורות, וידיו רב לו לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא בענינים אלו, שאין יד הרבה ממשמשים בו.

ומשך השנים קיבץ וליקט על יד פסקי גדולי הפוסקים כהמהרש"ם ובעל ערוך השולחן בדיני תרתי לריעותא, ושאר ספיקי דינים בהלכות בדיקת הריאה, ומהו יצא חיבור זה איך לנהוג למעשה במשחטות לצורך שעה "וכפסקי שעה" כשם שניקב לחיבורו.

הגני מוקירו ומעריכו מאוד בזה, ומברכו שיעלה מעלה מעלה בכחו זה, להרבות עוד פעלים לתורה ולתעודה, ובשאר חיבורים מועילים לכבוד התורה ולומדיה.

אביך באהבה
אבא

bbi Y. Belsky
106 EAST 7th STREET
BROOKLYN, NEW YORK 11218

[illegible]

הסכמה

ממרא דתלמודא בעניני שחיטה וטריפות, ראש ישיבת תורה ודעת
הגאון הגדול רבי ישראל הלוי בעלסקי זצ"ל

ב"ה

Rabbi Y. Belsky
506 EAST 7th STREET
BROOKLYN, NEW YORK 11218

ישראל הלוי בעלסקי
941-0112

הרב המובהק מוהר"ר אליעזר דן נ"י בנו של ידידי הרה"ג ר' אריה ליב רלב"ג שליט"א הראה לי קונטרס חשוב על הלכות טריפות הריאה ובדיקתה, מעוטר בפירושו וביאור הדק היטב כולל עיקר דברי הפוסקים הגדולים אשר בית ישראל נשענים עליהם ובפרט פסקי הגאון הגדול בעל ערוה"ש זצוק"ל השייכים לסימנים ועניינים אלו, ועשה מלאכתו מהיר ולפני מלכים יתיצב, בהביאו אוצר בלום מזוקק שבעתים בלשון צח ובהיר, מיוחד לאומנים גדולים עושי מלאכת ד' באמונה המזכים את הרבים באופן נפלא, ואבאר בע"ה.

ראשית אביע תודתי ושבחי לידידי הרה"ג ר' אריה הנ"ל, אשר בלי פרסום ובחשאי דחשאי הציל עשרות אלפים מישראל מעוון חמור דאכילת נז"ט, וכבוד א' הסתר דבר, וגם כבוד עם ישראל יש כאן, וההסתר ימשך כי לא פעל ידידי הנ"ל לעטר שמו רק בשביל הצלת ישראל מן החטא, ושכרו הנורא מובטח לו בזה ובבא בע"ה, ואין הוא בכלל מרודפי הפירסום והכבוד ושומח בזה שזיכה הרבים, אשרי חלקו! ומה שהמדקדקים במצות מבקשים הידורים ושיפורים במאכליהם, זה מורה על חביבותם למצות וקדושתם, והרי הם בכלל גיבורי כח עושי דברו לשמע בקול דברו, ויהי חלקנו עמהם, הלואי שנזכה כולנו לכך.

מיהו עדיין יש פשוטי עם המסתפקים במועט בדרגת קיום מצוותיהם, ואלמלא מעשי צדקותו של הרב ידידי הנ"ל היו מניחים חיוביהם (לפעמים) לגמרי, ושבקי התירא ואכלי איסורא בשביל הטירחא הקלה דמתבעי לאכילת בשר כשר, ותודה לקל אור הרב חלציו כגבור חיל ותיקן והציל וזיכה את הרבים, ד' ישמרם, ועיין ומצא דרך סלולה, וסמך את עצמו על רב מובהק גאון וצדיק אשר פשטו רוב הוראותיו בישראל, ה"ה הגאון הגדול בעל ערוה"ש, וע"ז הרחיב ומצא בענין הכתוב הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם, ותירץ בזה תמיהת מי יאכילנו בשר כשר.

והנה קם בנו הרב ר' אליעזר דן נ"י וקיבץ גורנה הוראות אלו ובנה דיר וחומה גבוהה עליהם, ולמהדרין יאמרו חזקו ואמצו בדרכיכם הקדושה והטובה, ומני ומינייהו יתקלם עילאה. וקרא פירושו היפה בשם פסקי שעה, וע"י מעשים אלו יתקדש שם שמים ברבים בע"ה.

יה"ר דתבדרון שמעתתיה ויהיה ממורי ההוראות בישראל ותצמח הברכה ע"י ויזכה להיות בין אלה שנאמר עליהם שאין חטא בא על ידם.

בידידות והוקרה, יום ח' לחודש תמוז שנת תשע"א לפ"ק

ישראל הלוי בעלסקי

Yeshiva and Kollel "Kol Sasson"

For the training of ritual slaughterers and Rabbis
Under the guidance of Rabbi Sasson Greidi,
Senior Shochet of Jerusalem

4 H'Amag Street, Romema
P.O.B. 6143, Jerusalem, Israel
Telefax: 972-2-652 3589

ישיבה וכולל "קול ששון"

שע"י בית הכנסת "יה הער לה' בשע"י", ירושלים
סוכנות שהחזיק, סדקים ורבים למשרתים בלוחם
באשוחות של הרב ששון גרידי שליט"א
ראש השוחטים בירושלים תובכ"א

רחוב המ"ג 4, רוממה, ת"ד 6143, ירושלים
טל/פקסי 3589 02-652

בס"ד. ירושלים ט"ז אדר א' תש"פ
אסי' ספר א' כ"ג

הסכמה

שמח ליבי ויגל כבודי בראותי קונטרס הנקרא "פסקי שעה" הודן בהלכות טרפות הריאה
ובדיקתה שהביא מרן השו"ע ורבינו הרמ"א עם נושאי כליהם הט"ז והש"ך ובמיוחד
ערוך השולחן שחבר הר' השקדן איש חמודות מעשה ידי אומן שמו נודע בשערים דובר
צדק ומגיד מישרים גינת ורדים תהילתו בקהל חסידים כהרה"ג אליעזר דן שליט"א בן
מז"ר ר' אריה לייב רלב"ג שליט"א אשר נשא ונתן באמונה צלל במים אדירים והעלה
פנינים יקרות וכבר מצאה ידו לסדר הדברים בטוב טעם ודעת בבקיאות רבה ובסברא
ישרה כי תורה חסה על ממונם של ישראל כדברי ר' הרמב"ם.

אשרי אביו אשרי יולדתו באשר ה' אתו ירבו כמותו בישראל ואעיר בקצרה על מ"ש
בסימן לה' בענין חסרה ורדא "בפסקי שעה" 3 שהביא ערו"הש ופסק דמעיקר הדין
בהפ"מ אפשר להקל בחסרה הורדא ולדעתי אפשר להכשיר לכתחילה כי זה גמרא ערוכה
בחולין דף מז. ההוא ביני בני דאתא לקמיה דרב אשי כלומר ההוא ריאה דהיתה לה
יתרת בין האונות סבר רב אשי למיטרפה אמר ליה רב הונא כל הני עיזי ברייתא הני אית
להו וקרו לה טבחי עינוניתא דורדא והני מילי מגוואי אבל על גבה אפילו כטרפא דאשא
טריפה ע"כ עיין שם היוצא מדברי הגמרא שדחה ר' הונא את סברת ר' אשי ומכשירים
כל חסרון בורדא וכך פסק מרן בשו"ע ואף ר' הרמ"א בסוף דבריו הקל בנדון ומעולם לא
הטרפנו חסרון ורדא בירושלים עי"ה ק"ת' מקמאי דקמאי וגם הרב בית דוד כתב שנקראת
ורדא כדי לעזור אל הנשיבה כמו הספנים כשצריכין לרוח גדול פורסין קלע קטן אצל גדול
ע"ש היוצא מדבריו שעיקר הנשיבה היא ע"י האונות אבל אם תחסר חורדא אינה מעלה
ואינה מורידה.

ואסיים בברכה להרב המחבר הקונטרס יהי רצון שחפץ ה' בידו יצלה ויפוצו מעינותיו
חוצה להגדיל תורה ולהאדירה ויעלה מעלה במעלות התורה והיראה ויתברך בברכת והיה
כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצלח

בברכת התורה

ששון גרידי

[Handwritten signature]

שלמה יוסף מחפוד

אב"ד בד"ץ "יורה דעה"
ורב ומו"צ דשכונת נוה אחיעזר ושיכון ו'
בני ברק

בס"ד, יום _____
רח איוור יעזריאל

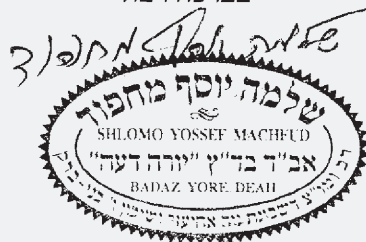
דברי ברכה

הובא לפני גלינות קונט' טריפות הריאה ובדיקתה ביאור על שו"ע
יו"ד סימנים לה-לט, מעשה ידי אומן, נטע נאמן, האברך היקר והנעלה,
מיחידי סגולה, לילה כיום יאיר כחשכה כאורה, יראת ה' היא אוצרו, ועליו
יציץ נזרו, כש"ת הרב אליעזר דן רלב"ג שליט"א איתן מושבו בעי"ת
ליקוואוד ת"ו.

עברתי על דבריו הנעימים כמסת הפנאי, וראיתי כי כביר מצאה ידו ללקט
אורות מדברי רבותינו הפוסקים בדינים הנ"ל, ונושא ונותן בדבריהם כדרכה
של תורה, לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, ולפעלא טבא אמינא איישר
חיליה לאורייתא.

אני תפילה וברכה שחפץ ה' בידו יצלח לברך על המוגמ' בקרב ימים,
ויפוצו מעיינותיו תוצה לזיכוי הרבים, ועוד יעלה מעלה במעלות
התורה והיראה לגאון ולתפארת, וכל אשר יעשה יצליח.

בברכה רבה

קוים כלליים בהלכות טריפות הריאה

דיני טריפות הריאה רבים הם, בפרטים ופרטי פרטים, ומשום שאין יד הכל ממשמשת בהם נראה להביא כמה מעיקרי הדברים הנצרכים, כמבוא ופתח להבנת נושא עמוק זה. וזאת אין צריך לפנים, שבהרבה מהדינים המובאים כאן ישנם עוד פרטים המסתעפים שאפשר להאריך בהם, ואנו לא הבאנו אלא את עיקרי הדברים בכדי להכניס את הלומד להבנת צורתא דשמעתתא.

נאבדה הריאה

כתב רש"י (חולין יב. ד"ה פסח) ואהא מלתא (- על דין רוב) סמכינן ולא בדקינן כל י"ח טרפות, ונקובת הריאה משום דשכיח בה ריעותא בדקינן, והיכא דאיתרמי דאיפרשה ריאה ולא בדק מתאכלא, דסמכינן אהא ואדרב הונא דאמר נשחטה בחזקת היתר עומדת, ע"כ. מבואר מדבריו, שבהמות עומדות בחזקת היתר ולכן אין צריך לבדוק, ורק את הריאה צריך לבדוק שאין בה נקב^א, משום ששכיח בה ריעותא. וגם בדיקה זו אינה אלא לכתחילה, ובדיעבד אם נאבדה הריאה לפני שהספיק לבדוקה יכול לסמוך שהיא בחזקת היתר. וכן היא דעת הרמב"ם (שחיטה פ"א הי"ג).

אמנם במרדכי (חולין רמז תק"פ) הביא מהר"י הלוי שבדיקת הריאה מעכבת, וריאה שלא נבדקה הרי היא טריפה^ב. ובשם ראב"ן (חולין ס"ו ר"י) הביא שגם הוא החמיר בבדיקת הריאה משום שכבר נהגו בה. וכתב המרדכי עוד, שמעשה היה בקולוניא בריאה שלא נבדקה ואסרוה כל חכמי הדור.

ומכל מקום כתב בספר התרומה (ס"ו י"ט) [והו"ד במרדכי (שם)], שיש לסמוך על רש"י במקום שאין הטריפות מצויה כל כך, כגון בגדיים וטלאים.

להלכה פסק השו"ע (ס"ו ל"ט ס"ב) כשיטת רש"י והרמב"ם, שאם נאבדה הריאה לפני שבדקה אין צריך לחשוש שמא היה בה נקב או סירכא. ובש"ך (שם) כתב דדוקא נאבדה או ניטלה אבל אם השליכה או איבדה במזיד, לכו"ע דינו כביטל איסור במזיד דלא מהני. והרמ"א (ס"א) הביא את שיטת המחמירים, וכתב שאין להקל אלא במקום

א. לשון הש"ך (ס"ו ל"ט סק"ב) שחייבו לבדוק את הריאה לכתחילה משום שהיא 'עלולה ליטרף מפני הסרכות ושאר טרפות דשכיחי בה', ובפרי מגדים (שפ"ד סק"ב) כתב ששאר הטרפויות שבריאיה אינן מצויות, אלא שלאחר שכבר מתעסק בבדיקת הסירכות חייבוהו להמשיך ולבדוק גם את שאר הבדיקות. ובערוך השלחן (ס"ו ל"ט ס"ג) כתב שאין חיוב לבדוק כלל את שאר הטרפות, ורק שכך היא המציאות שכאשר יבדוק מסירכות יראה שאין עוד טריפות אחרות.

ולגוף סברתו של הש"ך בחילוק בין ריאה לשאר האברים, עי' בערוך השלחן (שם ס"ד) שכתב עוד ב' טעמים.

ב. במרדכי שם הזכיר כע"ז גם מהבה"ג, ועיין בט"ז (ס"ו ל"ט סק"א) ובפרי מגדים (מש"ז סק"א) בבירור שיטתו.

הפסד גדול^ג, או בגדיים וטלאים^ד וכדומה שאין הסירות מצויות בהם. ובפרי חדש (סק"ד) צידד כדעת השו"ע.

ומבואר ברמ"א (ס"א) שמלבד הבדיקה נהגו גם לנפח את הריאה, אלא שבבדיקה זו של ניפוח יש מקומות שהקילו כאשר לא היתה בריאה סירכא העוברת ע"י משמוש^ה, וכן עיקר^ו. וכתב הש"ך (סק"ד) שאם נאבדה הריאה לפני הניפוח אין לפוסלה אף לדעת השיטות המחמירות^ז, ומ"מ כתב הערוך השלחן (סי' ל"ט ס"ה) שאם הייתה בריאה ריעותא והתחייב מדינה לנפחה, תעכב הבדיקה אף בדיעבד.

כתב בשמלה חדשה (סי' ל"ט ס"ב) שגם במקומות שאין נוהגים לנפח את הריאה, מ"מ צריך להוציאה ולבדוק אותה בחוץ למראית העין. ועוד כתב, שיש גדולים שגזרו חרם על הבודקים שבמקומם שלא לסמוך על בדיקת פנים לחוד אלא בודק שהורגל בבדיקתו כמה שנים בבדיקות יום יום, וכן נהגו. ובערוך השלחן (סי' ל"ט ס"ו) כתב שכך יש להורות, כיון שהוא דבר שאין בו טירחא מרובה ולמה לא נברר ככל שביכולתנו.

לעיקר דין הבדיקה, כתבו הב"ח (אות א') והש"ך (סק"ג וסק"ו) שאינו אלא מדרבנן, ומדאורי אין צריך לבדוק כלל לכו"ע^י, והמחמירים הסוברים שהבדיקה מעכבת בדיעבד, זהו משום שכך הייתה תקנת חכמים שהבדיקה תעכב, שאם לא כן ישליך כל אדם את הריאה ולא הועילו בתקנתם כלום. ונפקא מינה, שאין להחמיר בבדיקה זו, וכל שהריאה לפנינו וקיים בה את עיקר הבדיקה יוכל להקל בספיקותיה. ובפרי חדש (סק"ד), שהכריע כנ"ל כשיטת השו"ע, כתב שאין לחוש שמא ישליך כל אדם את הריאה, שלא נחשדו ישראל על כך לפרוץ גדרם של ראשונים, ועוד שבלא"ה אם ישליך את הריאה במזיד אין מקילים לו [כמבואר בש"ך הנ"ל (סק"ו) דלא מהני ביטול בידים^ט].

ג. בביאור הכרעת הרמ"א כתב הב"ח (אות ג'), שעיקר ההלכה כשיטת רש"י שיש להקל בדיעבד גם בשאר בהמות, ואיננו מחמירים בהם אלא בתורת חומרא, ובמקום הפסד מרובה אפשר להקל ולהורות כעיקר הדין.

ד. בהגדרת הבהמה אימתי מכונה גדי או טלה, עי' בערוך השלחן (סי' ל"ט ס"ט).

ה. או שאר ריעותות. ש"ך (סק"ה) ופר"ח (סק"ב).

ו. והיא שיטת הרמב"ם (שחיטה פי"א הי"א).

ז. ועי' בש"ך שאין מקום להחמיר בזה כלל, ודלא כהב"ח (אות ג') שלמד מדברי מהרש"ל (חולין פ"א סי' כ"א) שבעל נפש יחמיר לעצמו.

ח. אם לא שנולדה ריעותא. באר היטב (סק"ב). ועי' בפרי מגדים (שפ"ד סק"ג) שהקשה שפשיטא שבדיקות אלו מדרבנן ומה חידש הש"ך.

ט. בדיון זה ע"ע בפרי מגדים (שפ"ד סק"ו).

יתרת מקמא

מבואר בגמרא (חולין מז.) שלכל בהמה יש חמשה אונות, שלוש בימין ושתים משמאל [כשהיא שוכבת על גבה], ואם הייתה לה עוד אונא אמר רבא שהיא טריפה, ומרימר הורה שאין הלכה כמותו והיא כשירה. ומסקינן בגמרא דלית הלכתא כוותיה דרבא בירתת היכא דקיימא בדרא דאוני [- כהמשך לשורת האונות], אבל אם הייתה ביני ביני [- בין הערוגה הימנית לערוגה השמאלית, במקום שאין שאר האונות נמצאות בן] נעשית הבהמה טריפה.

עוד כתבה הגמ' משמו של רב הונא מר בר הויא, שישנה אונא קטנה המכונה 'עינוניתא דוורדא' על שם צבעה הנוטה לאדום, ומצויה בכרייתא [- בבהמות החיצוניות, הרועות באפר] בין הערוגות, ומשום שרגילות שהיא קיימת אינה פוסלת את הבהמה. ובלבד שתהיה אותה הורדא מקמא [- לצד כריסה של הבהמה], אבל אם הייתה מגבה [- לצד הגב] נפסלה הבהמה ונטרפה¹.

לפום ריהטא משמע, שכאשר הייתה אונא יתירה ביני ביני נפסלת הבהמה, ואין להכשיר אלא בוורדא, שדרכה להיות בין הערוגות. וכך כתוב בעיטור (שחיטה מא. מדפי הספר) רא"ש (חולין פ"ג סי' ט"ז) וטור (סי' ל"ה). [וכך מבואר גם בתוס' (חולין מז: ד"ה אבל) שכתב מטעם זה שקבלה בידי מורו דודו ז"ל לפסול אפילו בוורדא אם אינה עומדת במקומה הרגיל, שאינו כדרך שאר הבהמות²].

אבל הרמב"ם (שחיטה פ"ח ה"ד) כתב בסתם, שאונא יתירה המצויה מקמא אינה פוסלת, ומשמע שאין לפסול אפילו אם אינה בתואר של וורדא ואינה עומדת במקום הרגיל שבדרך כלל עומדות בו הוורדות. וכן היא דעת הרשב"א בתורת הבית הארוך (בית ב' שער ג' דף לו.), ובר"ן (חולין יא: מדפי הרי"ף) כתב שכך משמע גם ברי"ף (חולין יא. מדפי הרי"ף)³, והובאו דבריהם בכס"מ (שם ה"א).

ובביאור שיטה זו כתב הכס"מ (שם) שרב הונא מר בר הויא חלוק על מרימר, ולדעתו אין חילוק בין אם עומדת האונא בדרי דאונא או ביני ביני, ואין היתרת פסולה אלא כשהיא מקמא, והלכה כמותו. ובלח"מ (שם ה"ד) כתב, שהרמב"ם יפרש שמה שפסלה הגמ' כשעומדת הוורדא ביני ביני כוונתה למעט רק את גבה, וכן כתב הב"ח (אות ה'). ובפירוש הסברא כתב הפרי חדש (סי' ל"ה סק"ז), שלשיטה זו גם אונא יתרת מקמא מצויה בבהמות, ומשום כך אינה מטריפה כשם שכתבה הגמרא לגבי וורדא.

י. אלא אם כן הייתה קטנה יותר מכשיעור עלה של הדס, שבאופן זה אינה חשובה כאונא כלל. תוס' (ד"ה אפילו) בשם אבי העזרי (סי' אלף ופ"ט) [שכתב כן בשם הגאונים]. וכן הוא גם ברמב"ם (שחיטה פ"ח ה"ד).

יא. פירוש זה בביאור הפסול כתבו התוס' על דרך אפשר.

יב. ובפרי חדש (סי' ל"ה סק"ז) כתב שבדברי הרי"ף אין הכרע, ועיין בזה עוד בערוה"ש (סי' ל"ה סי"ט).

ולהלכה כתב השו"ע (סי' ל"ה ס"ג) לקולא שכל יתרת מקמא אינה טריפה. והרמ"א ג"כ כתב בזה הלשון 'ויש מחמירין לאסור כל יתרת שאינה בדרי דאוני, וכן נוהגין במקצת מקומות לאסור יתרת אפילו מקמא, ואין מחלקין בין מקמא בין מגבה, אלא אם היא עומדת בדרי דאוני וכשנופחין אותה נוטה לקמא כשר ואם נוטה לגבה טריפה, ובמדינות אלו המנהג להכשיר יתרת מקמא ואין לשנות המנהג, ע"כ. ופירשו כמה אחרונים^{יג} שכוונתו להכשיר ביתרת מקמא, וכש"כ השו"ע. וכתב הש"ך (סי' ל"ה סקי"ז) שכך הוא באמת המנהג בכל מדינות אלו, וכן כתב החכמת אדם (כלל ט' ס"ח) להלכה^{יד}.

אבל הב"ח (סי' ל"ה אות ו') והפרי חדש (סי' ל"ה סקי"ז) כתבו שיש להטריף ביתרת מקמא, זולת במקומות שכבר פשט המנהג להתיר, כגון בקראקא, שאין להם לבטל את מנהגם^{טו}. ובאורח מישור (על דרכי משה, סי' ל"ה סק"א) ותבואת שור (ס"ק ט"ז)^{טז} פירשו שזאת היא גם כוונת הרמ"א, ולא הייתה כוונתו אלא למקום שידוע בו מנהג להקל.

ועל דרך זו פירש גם בערוך השלחן (סי' ל"ה ס"ז), שלא הכשיר הרמ"א ביתרת מקמא, ולא נאמרו דבריו לקולא אלא באונא שעומדת בדרי דאוני, שבאופן זה פסק להקל גם אם נוטה לגבה כשנופחים אותה, וגם היקל והכשיר אף אם שורש האונא אינו בדרי דאוני ממש אלא שהיא נראית באותה השורה עם שאר האונות משום עוביים^{יז}.

תרי עינוניתא דוורדא

כפי שנתבאר, מפורש בגמרא (חולין מז.) שאם נוספה וורדא על האונות אין הבהמה נטרפת. וכתב רש"י (שם ד"ה אפילו) שגדולי הדורות נחלקו מהו הדין כאשר נוספו שתי וורדות, ונראה להכריע לפסול. וכתבו התוס' (חולין מז. ד"ה כל) שכהכרעתו של רש"י נהגו העולם^{יח}.

ובשם רבינו אפרים כתבו התוס', שהכשיר בתרי עינוניתא דוורדא [וס"ל שעל עינוניתא זו דנה הגמ', ואילו היה לבהמה עינוניתא אחת פשוט הוא שאינה טריפה].

יג. כן הוא בב"ח (אות ו') ט"ז (סק"ד) ש"ך (סקי"ז) ופרי חדש (ס"ק י"ט).

יד. ומ"מ כתב החכמת אדם שהוא ריעותא, ונפק"מ מזה לפסול לכשתצטרף עוד ריעותא אחרת.

טו. והוסיף הב"ח, שבבריסק דליטא נהגו לאסור יתרת מקמא.

טז. דבריהם הובאו בפרי מגדים (שפ"ד ס"ק י"ז וס"ק כ"ה).

יז. ומכל מקום הזכיר הערוך השלחן (סי"ח) שמנהיגו אנו להכשיר ביתרת מקמא בכל ענין.

יח. הר"ן (יא: מדפי הרי"ף) לאחר שהביא את דברי התוס' כתב 'שכבר פשט המנהג להתיר', ומשמע שהביא מדבריהם שהמנהג להכשיר. ועי' בהגהת מהר"ם (שנדפסה על הגליון) שהשיג עליו שהוא שלא כמפורש בתוס' שהמנהג כשיטת רש"י שפסל.

וכן כתב הר"ן (חולין יא: מדפי הרי"ף) בשם הגאונים^ט, וכתב שמשמע כך גם מסתימת לשונו של הרי"ף^כ. וכן דעת הרשב"א בתורת הבית (בית ב' שער ג', דף לז.), והוא כתב שכן נהגו העולם. ובביאור סברת ההכשר באופן זה כתב הרשב"א, שכיון שהכשירה הגמ' בורדא אחת משום שהבהמות אינן מתות ממנה, כך יש להכשיר גם בשתי ורדות, שיתרת בורדא אינה בכלל יתרת המטריפה.

והנה רש"י כשפירש את סברתו לפסול בתרי עינוניתא כתב בלשון זו, ונראה לי שהיא טרפה, דהא יתרת דביני ביני היא ולא אורחה, דחדא גופה לא אכשון אלא משום דכל הנך ברייתא הכי אית להו, ע"כ. ובפירוש לשונו כתב הב"ח (סי' ל"ה אות ג') שהוא חדא ועוד, שמסברא יש לפסול משום חשש שמא הורדא השניה אינה ורדא אלא אונא, ודינה כאונא יתרת הפוסלת כשאינה בדרא דאוני. ועוד, שאף אם נכריע ע"פ הצורה שהיא ורדא עדיין יש לפוסלה, שלא הכשירה הגמ' אלא בורדא אחת שכל הנך ברייתא הכי אית להו, ולא בשתי ורדות שהוא דבר שאינו מצוי לא בברייתא ולא בגוייתא [- בהמות בייתיות].

בדעת הרמב"ם (שחיטה פ"ח ה"א) נחלקו המפרשים, במרדכי (חולין רמז תר"כ) והגהות מימוניות (שחיטה פ"ח סק"א) כתבו שתפס כשיטת רש"י. והבית יוסף (סי' ל"ה ד"ה וכתוב בהגהת) כתב שהוא כרבינו אפרים שהכשיר בתרי עינוניתא דוורדא, וכן הסיק הב"ח בסו"ד (סי' ל"ה אות ה'). ופירש הב"ח (שם אות ג') שהדקדוק מדבריו של הרמב"ם להכשיר, הוא ממה שכתב (שחיטה פ"ח ה"ד) שיתרת מקמא אינה פוסלת, שמסתימת לשונו משמע שגם ורדא בכלל, וגם אם היתה הורדא יתרת אין הבהמה טריפה.

ולבאר את דעת המרדכי שפירש שהרמב"ם מטריף בב' ורדות כתב הב"ח (שם אות ג') [ע"פ המבואר בהגהות מימוניות], שיש ב' דרכים לפרש מה שכתבה הגמ' להכשיר בעינוניתא דוורדא, שרש"י פירש שכוונתה לורדא אחת ומשום כך פסל בשתי ורדות, ורבינו אפרים פירש שכוונתה לשתי ורדות ולכן הכשיר בהם. וברמב"ם מוכרח כפירושו של רש"י, כיון שכתב (שחיטה פ"ח ה"א) להכשיר כשאין ורדא כלל, ומקורו הוא ממה שכתבה הגמ' שלברייתא יש ורדא, שמזה משמע שלביתיות אין ואף על פי כן הם כשרות משום שחסרון הורדא אינו מטריף. ומקור זה שייך רק לפירושו של רש"י, שלדעתו דברי הגמ' נסובים על ורדא אחת, והגמ' הכשירה גם כשהיא אינה קיימת, אבל לרבינו אפרים שדברי הגמ' נאמרו על שתי ורדות אין מקום לדיוק זה, ולכל היותר יש ללמוד שאין צריך ב' ורדות ואי אפשר ללמוד הכשר לאופן שאין ורדא כלל.

יט. גם הרא"ש (חולין פ"ג סי' ט"ז) הביא את דעת הגאונים הנ"ל, ובלשונו מבואר שהכשירו אפילו אם היו שלושה ורדות.
כ. ובב"ח (סי' ל"ה אות ג') כתב שלשונו של הרי"ף אינה מוכרעת, וע"ש עוד בדעת הרב אלברגלוני.

ולעיקר דברי המרדכי הקשה הב"ח (שם אות ג'), שדעת הרמב"ם להכשיר ביתרת מקמא [כמובא לעיל], והיאך יתכן שיפסול בתרי ורדות, שהם לכל היותר כאונא יתירה שאינה פסולה לשיטתו. וכיוצא בזה הקשה על הרמ"א שכתב להדיא (סי' ל"ה ס"ב) לפסול בשתי ורדות, הגם שהכשיר (שם ס"ג) ביתרת מקמא [כן הבינו הב"ח ועוד אחרונים בדעתו, ויש שפירשו שפסל ביתרת מקמא כמובא לעיל].

וליישב קושיא זו כתב הב"ח, שאף שורדא אחת קלה יותר מאונא יתירה, מ"מ שתי ורדות חמורות יותר משום שאינן מצויות בבהמות כלל, וכעין תי' זה כתבו הש"ך (סי' ל"ה ס"ק י"ז) והפרי חדש (סי' ל"ה ס"ק י"ט)^{כא}. ובט"ז (סי' ל"ה ס"ד) תי', שלא פסל הרמ"א בתרי ורדות משום דין יתרת, אלא שכל יתר כנטול דמי, ומשום שיש שתי ורדות דנים את הריאה כמו שאין לה ורדא כלל, וסבר הרמ"א שריאה שאין לה ורדא פסולה^{כב}.

אמנם יש להקשות היאך למד הבית יוסף מהרמב"ם שדעתו להכשיר בשתי ורדות ממה שהכשיר ביתרת מקמא, והלא חילוק רב יש ביניהם. ובפרט יש להקשות כן על הב"ח, שהסכים עם הב"י בביאור דעת הרמב"ם, הגם שבהכרח יודה לחילוק הנ"ל בין ורדות ליתרת מקמא, וכפי שכתב בעצמו שהוא חילוק המוכרח עכ"פ בשיטת הרמ"א וכנ"ל.

ונראה שסברו שבשיטת הרמב"ם אין לחלק כחילוק זה, משום שלדעתו (שחיטה פ"ח ה"ב) ורדא מצטרפת להשלים את מנין האונות אם חסרה אחת מהם, שזהו בהכרח משום שדינה כדין אונא ממש, וכיון שכך יהיה גם דינה כדין האונות, ואם אונא יתרת כשירה הוא הדין בהכרח גם לגבי הורדא שאינה טריפה אף כשהיא יתרת.

ובדעת המרדכי והגהות מימוניות הנ"ל, שחילקו בין ורדא ליתרת מקמא, מוכרח לא כך, ולשיטתם דין הורדא אינו כאונא ממש, משום שיש לה תואר ורדא ואינה בצורת אונא. ולשיטה זו מה שכתב הרמב"ם שהורדא מצטרפת להשלים, אין זה משום שהיא כאונא ממש, אלא שעכ"פ כשהיא נמצאת אין הבהמה חשובה כפגומה וחסרה. ודין יתרת מקמא אינו שייך בה, מכיון שהוא נאמר רק באונא ממש, שבה היתרת מצויה, ולא בורדא.

ובט"ז הנ"ל שנזקק לכתוב ששתי ורדות פסולות משום דין כל יתר כנטול דמי, משמע שסבר כסברת הבית יוסף שורדא כאונא ממש וגם בה שייך דין יתרת מקמא, ולכן נדרש לחדש סברא חדשה ולפסול בכוח דין כל יתר כנטול דמי. ויש מדברים אלו נפק"מ למעשה, כיון שדין כל יתר כו' שייך רק בב' דברים הדומים זה לזה בדמיון גמור, ולפי"ז לא יהיה שייך לפסול אלא בורדא שיש לה תואר וצורה של ורדא, ואם

כא. הפר"ח כתב כן בביאור דעת הרמ"א אבל עיקר דעתו להחמיר ביתרת מקמא, וכמובא לעיל.
כב. ולדעת המפרשים שלא היקל הרמ"א גם ביתרת מקמא [המובאים לעיל], לא קשה מידי מעיקרא, כמבואר באורח מישור (על דרכי משה, סי' ל"ה סק"א) ובערוך השלחן (עיי"ש בס"ד).

אין לה צורת ורדא יהיה דינה כיתרת מקמא שאינה פסולה [וכחשבון זה נרמז כבר בדברי הט"ז עצמו].

עכ"פ לענין הלכה כתב השו"ע (סי' ל"ה ס"ב) כדעת המכשירים בשתי וורדות. והרמ"א כתב שהמנהג לפסול [כנ"ל], וכעין זה כתב הב"ח (סי' ל"ה אות ג') שכיון שהוא דבר הנתון במחלוקת יש להחמיר בו מספק כדין כל ספק דאורי', ובפרט שבזמנינו אין מצוי שיהיה לבהמה שתי ורדות והוא שינוי מהרגיל כיום, וכתב שכן הוא מנהג בני אשכנז. וכ"כ הש"ך (סי' ל"ה סק"ז) שכך המנהג, וכן העתיק החכמת אדם (כלל ט' ס"כ) לפסול. ומ"מ כתב הערוך השלחן (סי' ל"ה סכ"ט) שאין הפסול בורדא אלא משום ספק, ויש מזה נפק"מ לכמה עניינים.

חליף

שנינו בגמרא (חולין מז.) ואמר רבא ה' אוני אית לה לריאה, אפה כלפי גברא תלתא מימינא ותרתי משמאלא, חסיר או יתיר או חליף טרפה, ע"כ.

ברמב"ם (שחיטה פ"ח ה"ג) מבואר שטריפה זו המכונה 'חליף' הוא החלפה של מנין האומות מימין לשמאל, שבימין היו שתיים ובשמאל שלושה.

ובהלכות בדיקות למהר"י וייל (הנדפס בשו"ת מהר"י וייל)^{כג}, הוסיף עוד אופנים בכלל חליף, וז"ל חליף טריפה פי' שיש ג' בצד שמאל ושנים בצד ימין, או ד' בצד שמאל וג' בצד ימין דלעולם צריך להיות יותר בצד ימין מבצד שמאל. ועוד יש חליף, כשהאונא האמצעית של ימין גדולה מהאונא התחתונה, ויש מכשירין. עוד יש חליף, צורות האונות של ימין אינן דומות לשל שמאל, אם נתחלפו זה נקרא חליף וטריפה, ע"כ.

ולהלכה כתב השו"ע (סי' ל"ה ס"ב) לפסול באופן שהתחלף מנין האונות מימין לשמאל, והרמ"א הביא גם את האופן של אונא אמצעית של ימין גדולה מהתחתונה, ואת חילוף הצורות, והביא שכך הכריע מהר"א מפראג. ולהלן (ס"ה) כתב גם את הפסול בשהיה מנין האונות שבשמאל גדול יותר משל ימין.

ובים של שלמה (חולין פ"ג סל"ד) חלק ע"ז וכתב שאין לנו להמציא פסולים חדשים משום חליף, ואין לנו אלא חילוף מנין האונות מימין לשמאל שנתפרש בגמרא. וכתב, שהטרפת ריאה שהיו בה שאר החילופים הוא 'השחתת ממון של ישראל'. והב"ח (סי"ב) תפס גם כן כשיטת הים של שלמה ששאר החילופים אינם פוסלים מדינא, ומ"מ כתב

כג. הו"ד בדרכי משה.

שכבר נהגו בחילופים אלו איסור, ואין להורות בהם היתר אם לא בהפסד מרובה^{כד}, והו"ד בט"ז (סק"ב) ובש"ך (סק"ה), וכן הוא גם בפמ"ג (מש"ז סק"ב) וחכמת אדם (כלל ט' ס"ז)^{כה}.

והפרי חדש (סק"ה) כתב שאילו היה המנהג מבוסס, שרצו להחמיר על עצמם אף שהוא מותר, לא היה אפשר להקל אפילו בהפסד מרובה, אבל האמת שהוא מנהג של טעות שחשבו שגם חילופים אלו בכלל חליף, או שנמשכו אחר איזה חכם שפירש כך, וכיון שהוא מנהג של טעות אין לחוש לו כלל. ובפלתי (סק"א) טען כנגדו בתוקף, שאי אפשר לומר על מנהג זה שהוא מנהג של טעות, כיון שהוזכר בדברי רבותינו הראשונים, שכל אשכנז ואגפיה נמשכים אחר הוראותיהם, ובודאי היה האיסור בזה קבלה בידיהם, וא"כ הסומך עצמו על המקילים בזה הוא כפורץ גדר.

ובערוך השלחן (ס"ט) כתב על חילופים אלו שהוסיף מהר"י וייל שהם חומרות בעלמא, ועכ"פ במקום הפסד מרובה ודאי שאין להחמיר בהם. והוסיף לבאר, שאין להחמיר בהם משום מנהג, כיון שהוא מקרה רחוק שיארע כחילופים אלו, והמנהג לא הוקבע בו.

סירכא

איתא בגמ' (חולין מו:): ואמר רבא הני תרתי אוני דסריכן להדדי לית להו בדיקה, ולא אמרן אלא שלא כסדרן אבל כסדרן היינו רבתייהו, ע"כ. והיינו שאם נדבקו אונות, שמצד טבען הן רחוקות זו מזו, נטרפת הריאה, ואי אפשר להכשיר אותה על ידי בדיקה.

בביאור מציאות טריפות זו וסיבת פסולה נאמרו שני פירושים. רש"י (ד"ה לית) כתב בשם הגאונים שהסירכא נוצרת על ידי נקב שהיה בריאה, דרכו יצאו משקים עבים מתוך הריאה ויצרו כמין קרום שיסתום את אותו הנקב. ומשום כך, אי אפשר לבדוק את הסירכא כיון שהיא סתומה כעת. וגם אינה כשרה, שכך הוא הדין שקרום שעלה על גבי נקב סופו להיסתר ואינו מכשיר. ואם נדבקו האונות כסדרן אין הריאה נטרפת, כיון שבאופן זה חוזרת הריאה לבריאותה ונסתם הנקב^{כו}.

ותוספות (חולין מז.), המתחיל מו: ד"ה היינו הביאו פירוש אחר, שהסירכא אינה באה על ידי נקב, אלא שסופה ליצור נקב על ידי תנועותיה של הבהמה, וכל העומד לינקב

כד. בגדר הפסד מרובה יעויין בבאר היטב למהר"י מטיקטין (סק"ה) בשם תשובת נחלת שבעה.

כה. וכך משמע גם בכנסת הגדולה (הגה"ט אות י"ח ואות י"ט).

כו. כפירוש רש"י העתיק הרא"ש (חולין פ"ג ס"ד), וכך גם כתב הטור (סי' ל"ט). ב"ח (אות ד').

כנקוב דמי. ומשום כך אין לפסול אלא בסירכא שלא כסדרן, כיון שאם נדבקו כסדרן אינן מושכות זו את זו ולא עתיד להיות נקב^{כז}.

בין פירושים אלו יש נפקא מינה לכמה דינים, כגון בדין סירכא כסדרן, שלדעת התוס' היא כשירה לגמרי מבלי פקפוק כיון שאינה עומדת לינקב, אבל לדעת רש"י אף שאינה פסולה משום שעתידיה לחזור לבריאותה, מכל מקום צריך לבדוק שהנקב אכן נסתם. ובאמת כך הביאו התוס' מהלכות טרפות של רבינו גרשום ותשובות הגאונים שכתב רבינו יוסף טוב עלם, שאם היתה הסירכא כסדרן צריך לבדוק, ופירשו בטעמם שתפסו כפירוש של רש"י. ומאידך בר"ן (יא. מדפי הרי"ף) הביא מרב האי גאון שתפס כפירוש של התוספות^{כח}, ומשום כן כתב שבכסדרן אין צריך בדיקה^{כט}.

וכן תהיה נפקא מינה בין פירושים אלו, כאשר הייתה הסירכא תלויה, והיינו שאינה דבוקה לחברתה אבל יש עליה קרום מעין אותו הקרום שמדביק את האונות, שלפירוש התוס' אין בזה כל ריעותא^ל. ובדעתו של רש"י נחלקו הראשו', הר"ן (שם) כתב שהיא טריפה כיון שנוצרה בודאי על ידי נקב, והרא"ש (חולין פ"ג סי"ד) כתב שסירכא שנוצרת מחמת נקב נדבקה לעולם, ואם לא נדבקה האונא לחברתה אות הוא שאינה מחמת נקב ואינה טריפה.

ולהלכה פסקו הטוש"ע (סי' ל"ט ס"ד) כרב האי גאון שסירכא כסדרן אינה צריכה בדיקה. והרמ"א הביא בזה מחלו^{לא}, וכתב שלמעשה נהגו להכשיר^{לב} אם הייתה הסירכא בעיקר האונות עד חציין [כלו', בעיקרה של כל אונא, בחלק הסמוך יותר אל שורשה]^{לג}.

כז. בבית יוסף מבואר שכך גם שיטת הרמב"ם (שחיטה פי"א ה"ו), ועיין בזה בכנסת הגדולה (הגב"י אות ל') ובערוך השלחן (סי' ל"ט ס"ל וסל"א).

שיטה שלישית יש בענין זה, והיא שיטת הראב"ד (שחיטה פ"ז ה"ד), שבשלא כסדרן נוצרת הסירכא מנקב, ובכסדרן אינה באה על ידי נקב אלא ע"י רביצת האונות זו על זו. ועי' בערוך השלחן (סכ"ט) בבירור שיטה זו.

כח. ובב"ח (אות ה') כתב, שמהרא"ש (חולין פ"ג סי"ד) והטור (סי' ל"ט) משמע שנחלקו אליבא דפירוש רש"י, האם יש לחוש בכסדרן שמא לא נסתם הנקב יפה, או שאין חוששים לזה וודאי נסתם הנקב על ידי הקרום שעשתה הסירכא. ועי' בזה עוד בדרישה (סק"ד) וביאור הגר"א (סק"י).

כט. ומכל מקום כתב, שיש הסוברים שצריך לבדוק אפילו לדעת התוס', משום שמציאות הסירכא יוצרת ריעותא ויש לחשוש שמא ניקב, והכרעת הר"ן כשיטת רה"ג שאין צריך לבדוק, וכ"ה גם ברשב"א (חולין מו: ד"ה הני).

כתב הב"י (ד"ה ומ"ש ויש אומרים דאפילו), שאף אם אי"צ לבדוק, מ"מ אם בדק ומפקא זיקא יש לפסול. וכן העתיק הרמ"א (סי' ל"ט ס"ד).

ל. וברמב"ם (שחיטה פי"א ה"ו) מבואר שעכ"פ צריך לבדוק שלא נעשה בה נקב, אבל הר"ן (שם) כתב שהמנהג פשוט להכשיר גם בלי לבדוק [ומבואר בערוה"ש (סי' ל"ט סי"ט) שהרמב"ם שהצריך בדיקה, הוא משום שסבר כרש"י, וכדלהלן].

לא. והוסיף שאם צריך בדיקה לא תהיה לריאה תקנה, משום שאין אנו בקיאים בבדיקות.

לב. היינו אפילו בלי בדיקה. ש"ך (ס"ק י"א).

לג. ויש בזה כמה פרטי דינים, ע"ש ברמ"א ובנו"כ.

ולגבי סירכא תלויה פסקו הטוש"ע (סי' ל"ט ס"ח) ג"כ שהיא אינה צריכה בדיקה, וכתב הט"ז (סקי"ב) שעל כל פנים צריך לבדוק משום מנהג, כמו שכתב הרמ"א (ס"א) לגבי סירכא העוברת על ידי משמוש, שנהגו לבדוקה הגם שתולים שלא באה מחמת נקב¹⁷. ובערוך השלחן (סי' ל"ט ס"ט) כתב שלדעת רש"י יהיה צריך לבדוק מעיקר הדין, ואף אם אין לחשוש שמא נוצרה מחמת נקב, מ"מ יש לחוש שמא נדבקה אל חברתה והתפרקה ומחמת כן נעשה בה נקב¹⁸.

והנה, בערוך השלחן (סי' ל"ט סכ"ב) הקשה על דעת רש"י, שקיימא לן שרוב הבהמות כשרות, ואם אין סירכא בלא נקב הלא רוב רובם של הבהמות יש בהם סירכות רבות, וודאי נטרפו. ותי' (סכ"ג) שרוב הסירכות שאנו מוצאים אינן מן הסירכות האסורות, ומה שאנו מחמירים בסירכא זהו רק משום ספק.

ועוד כתב הערוך השלחן בדעת התוס', שגם לשיטתם אין הפסול משום העתיד, שזהו דבר שאין בו טעם, אלא שיש לנו חשש שמא כבר ניקבה הריאה ולאחר מכן נסתמה¹⁹, או שסירכא כזאת שעתידיה לעשות נקב חשובה כחולי של ממש שמתים ממנו, וגם כעת יש בה סיבה להטריף²⁰.

משמוש בסירכא

כתב הרא"ש (חולין פ"ג סי' י"ד) וז"ל פעם אחת נכנסו מר רב צדוק גאון ומר אבימי ככמה גאונים ותלמידיהם אצל מר יעקב גאון, ואמרו לו שמענו עליך שאתה מתיר

17. והאריך בזה הפרי מגדים (מש"ז סי' ל"ט סקי"ז) הרבה.

18. ביאור הענין, שבבית יוסף (סי' ל"ט ד"ה סירכא היוצאת) הקשה על סברתו של הרא"ש הנ"ל, מדוע אין הטריפה נפסלת לדעת רש"י כשאינה תלויה, הלא אף אם אינה דבוקה לחברתה יש לחוש שמא נדבקה ואחר כך התפרקה, ותי' שאם הייתה מתפרקת היה נעשה בה נקב. ובמעדני יו"ט על הרא"ש שם, סק"ח) הקשה שאם כן תהיה הריאה צריכה בדיקה, שמא אכן נעשה נקב ואינו ניכר. ועל זה כתב הערוך השלחן, שכך היא האמת, ולדעת רש"י חובה לבדוק את הריאה, וכש"כ הרמב"ם (שחיטה פ"א הט"ו) המובא בהערה לעיל.

19. ולפי"ז הוא רק ספק טריפה. והיינו, שלרש"י יש מקום להסתפק אם זאת היא הסירכא שעליה דיברו חז"ל [כמבואר בערוה"ש (סכ"ג) המובא למעלה], אבל לאחר שנודע שהיא סירכא יהיה הפסול בודאי, ולדעת התוס' גם בודאי סירכא אין הפסול אלא משום ספק שמא נעשה על ידה נקב.

וכן הביא הערוך השלחן (סכ"ז) מלשון היבין שמועה להתשב"ץ בשם הרמב"ן, וז"ל אמנם גם סברא זו שכתבנו דלשיטה זו גם בשלא כסדרן אינה טרפה ודאית דעדיין אינה טרפה אלא דחיישינן שמא התחילה להתפרק ונעשה נקב ונסתם כמ"ש בסי' ל"ה סעי' ו' ולעיל סעי' כ"ד, מצאתי בשם הרמב"ן ז"ל שסובר כן, וז"ל התשב"ץ בספר יבין שמועה [הביאו הבית אפרים בקונטרס הראיות סי' ל"ט אות ג'] והרמב"ן דעתו כדעת התוס' ומפרש השמועה כן, שלא כסדרן לית להו בדיקותא דשמא נתפרקה קצת וניקבה הריאה בקצת מקום חיבורה ואפילו לא מפקא זיקא וכו' עכ"ל, ולפי"ז גם בשלא כסדרן אינו אלא ספק טרפה, ע"כ.

20. כצד זה דקדק הערוך השלחן מלשונו של החינוך (מצוה ע"ג), ע"ש.

הסרוך לשומן הלב לפרק ולנפח, וכשר. אמר להם ח"ו לא כך אני מתיר, אלא לפעמים שמתוך רוב שומן הלב ושומן הבהמה נסרך לאומות ולאונות ולעינוניתא דוורדא, והתירתי לאחוז הקנה ולנענע את הריאה שלשה וארבעה פעמים יפה יפה, אם תנתק הסירכא מאיליה אני מכשירה, אבל לפרק ביד לא התירתי. והסכימו כל בני הישיבה והורו כן לכל ישראל. וכן נוהגין בארץ אשכנז, דכל סירכא שהיא נתקת כשהטבח מכניס ידו בנחת לבדוק את הריאה אמרינן דלאו סירכא היא אלא ריר בעלמא שנתפשט מלחות הריאה וכשירה, והסירכא אם יפרוך אדם אותה כל היום בין אצבעותיו היא הולכת ומתחזקת, ע"כ.

והיינו שמר יעקב גאון התיר לנענע את הקנה שלושה וארבעה פעמים שיפלו על ידי כן רירים, משום שרירים הנופלים על ידי נענוע אינם סירכות אלא שומן הלב או שאר הבהמה שנסרך אל הריאה. וכן הורו כל בני הישיבה. ובארץ אשכנז הוסיפו על פי זה עוד ובדקו את הסירכות ע"י הכנסת יד בנחת, והוסיפו שאף הרירים הניתקים במיעוץ היד אינם סירכות אלא רירים בעלמא.

והרשב"א בתורת הבית (בית ב' שער ג' דף לד:) כתב שלא מצאנו שיעור בסירכות, וגם סירכא דקה מן הדקה מטריפה [אף שאינה דבוקה בחוזק], ולכן אין להקל בסירכות הניתקות במיעוץ היד. וכתב, שהסומך ידו להקל בזה מאכיל טריפות לישראל.

וכתב רבינו דוד אבן יחיא בספרו הלכות טריפות (פ"ג), ששורש מחלוקתם של בני אשכנז עם הרשב"א הוא איזה היא הסירכא המטריפה, שהרשב"א סבר שכל סירכא פוסלת אף הדקה שבדקות [כמפורש בדבריו], ולדעת בני אשכנז אין הסירכא פוסלת אם לא שהיא חזקה. ודבריו של מר יעקב גאון נאמרו כפשרה בין הצדדים, שלא ינענע את הסירכא ביד מחשש שמא אף הנפרכת ביד פוסלת, וגם אין לפסול אפילו בסירכא קלושה מאוד שלדעת בני אשכנז אין מקום לאסור אותה כלל, ולכן תהיה הבחינה להכשיר בסירכא קלושה כל כך שנופלת אף בנענוע הקנה^{לח}.

בביאור סברתם של בני אשכנז, כתב העיטור (שחיטה לח). שסירכות דקות המתפרקות בהכנסת ידי הטבח באות מנקב בחלק העליון של דופן הריאה מבלי שינקב החלק התחתון [ונקב שכזה אינו פוסל]. ובים של שלמה (חולין פ"ג סי' כ"ה) כתב עוד סברא [עפ"ד המהרי"ל] לגבי סירכא הניתקת על ידי נענוע, שהיא ריר בעלמא שלא בא מן הריאה, שכך הוא דרכו של הריר שהוא ניתק^{לט}.

בבית יוסף (סי' ל"ט ד"ה מר יעקב) הביא מתחילה את ביאורו של רבינו דוד אבן יחיא, שהוראתו של מר יעקב גאון נאמרה כפשרה בין השיטות ואינה מסכימה עם אחת מהם,

לח. טעם הדבר שלא התיר מר יעקב גאון גם את המיעוץ ביד, משום שחשש שמא יבואו למעך בחוזק ולהשיר את הסירכות החזקות. ב"ח (סי' ל"ט אות י"ד).
לט. דברים אלו של היש"ש הובאו בט"ז (סי' ל"ט סקט"ו).

והוסיף (ד"ה ודע שהרשב"א) שכך משמע גם מסדר דבריו של הטור (סי' ל"ט)^נ. ושוב כתב (ד"ה ודע שהרשב"א), שרבינו ירוחם והכלבו חילקו בין הדינים, ופסלו במיעוץ היד ואעפ"כ הכשירו בנענוע והכנסת היד בקלות, ולפי"ז אפשר שהרשב"א אינו חולק על הוראתו של מר יעקב גאון, אלא שהוראתו הייתה לגבי נענוע והרשב"א שאסר כתב את דבריו לגבי מיעוץ באצבעות.

להלכה פסק השו"ע (סי' ל"ט ס"י) כשיטת הרשב"א, שאין להכשיר בסירכות הנפרכות במיעוץ היד. והרמ"א (שם סי"ג) הביא שבכל מדינות אלו נהגו כדעת המקילים במיעוץ, ואף שהיא קולא גדולה אין למחות ביד הנוהג בה, שיש לו על מי לסמוך^{מא}, ובלבד שיהיה הבודק ירא אלוקים שיזהר למעך בנחת^{מב}. וביים של שלמה (חולין פ"ג סי' כ"ה) וב"ח (סי' ל"ט אות ט"ו) הצדיקו גם כן את המנהג להקל בניטל על ידי מיעוץ האצבעות בנחת, וכן צידד הש"ך (סי' ל"ט סק"ג)^{מג}. ובחכמת אדם (כלל י"ג ס"י) כתב ג"כ שנהגו לבדוק במיעוץ אבל ירא שמים יזהר מזה וז"ל וכל הירא לנפשו יהיה נזהר שלא לאכול מבהמה שהיה בה סירכות שעברו על ידי מיעוץ, וכן נוהגין כל היראים שבכל עיר ועיר ועל זה נאמר (משלי כ"ג, ב') ושמת סכין בלועך אם בעל נפש אתה, ע"כ^{מד}.

מ. כן היא דעתו של הבית יוסף, אבל הב"ח (סי' ל"ט אות י"ד) והפרישה (סי' ל"ט סקי"ט) כתבו שהטור הבין כרבינו דוד אבן יחיא.

ובביאור ההכרח של הטור ללמוד מהוראתו של מר יעקב גאון שכוונתו להתיר גם את המשמוש כתב הפרישה שבנענוע יש חשש יותר לאיסור, ואם היקל מר יעקב בו כ"ש שיתיר גם את המשמוש. מא. על אף שהמחבר מחמיר בעניני סירכות לאומת דעת הרמ"א, אמנם ישנם סירכות הדבוקות למיצר החזה שבהם דעת המחבר (סימן לט, יח) להכשיר בלי בדיקה משום דהיינו רביתיהו. אמנם דעת הרמ"א להצריך בהם בדיקה ככל סירכא דשלא כסדרן. ובערוה"ש (לט, צג) כתב דיש מקומות גם בערי אשכנז שהתירו סירכא דמיצר החזה על פי פסק המחבר ודלא כרמ"א, וכן פסק השאג"א ובעל גליא מסכת. וכתב הערוך השולחן שם דאין חומרת הרמ"א בזה כשאר חומרות שקיבלו עליהם בני אשכנז כקטניות דהוי בגדר נדר. אלא כל מורה הוראה יכול להכריע בזה כדעת המחבר או כדעת הרמ"א. וכן ידוע סיפור אודות אחד שחלה בריאה וכשהלך לוואלאזין ונוברדהוק איפה שהתירו בעל גליא מסכת וערוה"ש נתרפה, דשם לא הוי טריפה, ודו"ק.

מב. וכשממעך בנחת יוכל למעך הרבה. חכמת אדם (כלל י"ג ס"י).

מג. ומכל מקום, כתב הש"ך (סי' ל"ט סק"ד) שלאחר המיעוץ יש לבדוק ברוק או בפושרים לראות שאינו מבצבץ, וכ"ה בפרי חדש (סי' ל"ט סק"ל) וחכמת אדם (כלל י"ג ס"י). וכתב הפרי מגדים (שפ"ד סי' ל"ט סק"ד) שבדיקה זו אינה חיוב אלא מנהג, ואם נאבדה הריאה בלי בדיקה זו יש להקל בהפסד מרובה. וכעין זה כתב הגליון מהרש"א (על הש"ך שם) בשם תשובות חינוך בית יהודה [ובדבריו לא נזכר התנאי שיהיה ההפסד מרובה]. אבל החכמת אדם (שם) כתב שאם לא בדקו בנפיחה נפסלה הבהמה. ובערוך השולחן (סימן ל"ט סעיף ק"ו) הזכיר את ב' הדעות. והטעם דבעי לראות אם היא בעצם עומדת בניפוח, דבלעדיה בחייה של הבהמה היא טריפה.

ועי' בב"ח (סי' ל"ט אות ט"ו) שהזכיר ג"כ שנהגו לבדוק ע"י נפיחה, ופירש את טעם המנהג.

מד. וכבר בשל"ה הזהיר ע"ז כמובא בבאר היטב (סי' ל"ט סק"ל). ובערוך השולחן (סימן ל"ט סעיף קט"ו) הזכיר ג"כ שיש שלא אוכלים מסירכא כלל, וטעמם עמם מחשש שמא נגיעת הממון העבירה את בעל הבהמה על דעתו ולא בדק כהוגן.

לגבי בדיקה על ידי הכנסת היד, כתב השו"ע (שם סי"ג) שאין להקל בה אלא בבהמת ישראל [משום הפסד ממונו] וכשהבודק כשר וירא את ה' מרבים. וזולת זה, אם ימצא בה סירכא צריך לבדוק שלא נותר ראשה בריאה או בדופן, וכן כתב הב"ח (סי' ל"ט אות ט"ו). ובדרכי משה (סי' ל"ט סק"כ) כתב שהיא מחלו' בין מהר"ש שכתב למשמש רק בבהמת ישראל, ובין מהר"י וייל שהיקל למשמש גם בבהמה של גוי^{מח}.

לשון השו"ע במהות בדיקה זו היא 'יש מקילים להכניס את היד בזריזות בלא רפיון ידים', והיא לשון שנלקחה מהכלבו (סי' ק"א). ובים של שלמה (שם) חלק עליו, וכתב שאין לבדוק בזריזות אלא בנחת, והביא שכן יש ללמוד מלשונם של הרא"ש ורבינו ירוחם, והו"ד בט"ז (סקט"ז)^מ, וכך כתב הפרי חדש (סי' ל"ט סקכ"ט). אבל הב"ח (סי' ל"ט אות ט"ו) כתב שלא כים של שלמה, ופירש שמה שכתב הכלבו לבדוק בזריזות בלא רפיון ידים אינו סותר למש"כ הרא"ש לבדוק בנחת, שגם הרא"ש לא בא למעט אלא את ההכנסה בכח גדול וביד חזקה, אבל זריזות מבלי רפיון ידים מותרת לכו"ע. ובערוך השלחן (סי' ל"ט סעיף ק"ה) פירש שרק ההכנסה תהיה בזריזות אבל ההילוך בפנים יהיה בנחת.

את הבדיקה על ידי נענוע לא הזכיר השו"ע כלל, וכתב הב"ח (סי' ל"ט אות י"ד) שהוא משום שאין אנו בקיאים בנענוע [כמבואר בבית יוסף (ד"ה ודע שהרשב"א)^מ]. וכן פירש הט"ז (סי' ל"ט סקט"ו) וכתב שלכן רק חכם גדול יוכל לסמוך על הבדיקה שע"י הנענוע. ובשמלה חדשה (סי' ל"ט סל"ז) כתב שלא לבדוק בנענוע כלל [ואפילו אם הוא חכם], וכן כתבו הפרי מגדים (מש"ז סקט"ו) והפרי חדש (סי' ל"ט סקכ"ו)^מ. ובים של שלמה (שם) התיר להפיל סירכא על ידי נענוע אם לא ניתקה במיעוץ היד, וכתב שאין להקל בזה אלא בבהמת ישראל ובבהמה גסה דווקא [שהסירכות שבה אינן קלושות]. וכן דעת הב"ח (שם) שאפשר לבדוק על ידי נענוע כפי שנהגו הזקנים שלפנינו, ומ"מ כתב שלא ינענע הבודק אלא ע"פ הוראת חכם משום שיש מקומות שנהגו שלא לנענע.

עוד הביא הט"ז ממהרש"ל, שאפשר לנענע אפילו פעמים הרבה^מ. וכך מבואר גם בב"ח (סי' ל"ט אות י"ד). ובדרכי משה (סי' ל"ט סק"כ) הביא שנחלקו בזה הפוסקים.

מה. ובחכמת אדם (כלל י"ג ס"ח) העתיק דין זה בסתם ולא כתב שהוא רק בבהמת ישראל.
מא. וכתב הט"ז (סקי"ז) עוד, שיש בודקים שלא בנחת וסומכים את עצמם על הבדיקה שיעשו לאחר מכן בנפיה, והם מאכילים טריפות לישראל, שבסירכא גמורה אין הניפוח מועיל.
מב. אם נתפוס שהרשב"א חלוק גם על דין זה של נענוע אפשר לפרש שהשו"ע פסק כמותו, ונראה שהב"ח העדיף לפרש שאיננו בקיאים בנענוע, שהוא דין שיכול להיות לכו"ע וגם נכתב בפשיטות בבית יוסף לגבי פסק הלכה, משא"כ בפירוש שכתבנו שהוא רק בדעת הרשב"א ולא נזכר בבית יוסף רמז שהלכה כמותו.

מג. ובערוך השלחן (סי' ל"ט סעיף ק"ה) פירש בלשון השו"ע כהש"ך שאין לבדוק בנענוע, ושוב הוסיף עפ"ד הט"ז שאף המסכימים לבדיקה זו לא התירו אלא ע"י חכם בקיא.
מט. ולא כפשוטו לשון הרא"ש שכתב לנענע שלושה וארבעה פעמים.

נחלקו הפוסקים אלו הם האופנים שיועילו בהם הבדיקות הללו, ולמעשה כתב בחכמת אדם (כלל י"ג סי"א) שמנהגינו למעך בכל הסירכות ואפילו בשלא כסדרן, וכן בורדא שנסרכה למקום אחר, והנח להם לישראל.

במהות הבדיקה במיעוץ כתב הערוך השלחן (סימן ל"ט סעיפים ק"ז – ק"ח) ב' דעות, י"א שצריך להסיר ע"י המיעוץ את כל הסירכא הדבוקה בריאה, וי"א שאת אמצע הסירכא יסיר ע"י המיעוץ ואת הנותר יוכל לקלוף¹. וכתב (שם סעיף ק"ט), שלכו"ע אין לעשות את המיעוץ עצמו בקילוף בצפרניים, שכבר הרעישו ע"ז גדולי הדורות.

נ. והוסיף שהמדקקים מקפידים שיהיה המיעוץ עד סמוך לריאה ממש, וקולפים רק כשנשארו דלדולים קצרים שאין בהם כדי אחיזה וגלגול באצבעות.

סימן לה

דין טריפות הריאה ואונותיה וכו' י' סעיפים

סעיף א

ריאה שניקבה, טריפה.

סעיף ב

חמשה אוני (פי' כעין אונים) אית לריאה, תלתא מימינא ותרי משמאלא כשהבהמה תלויה ברגליה ובני מעיה כלפי הטבח, שאז ימין הבהמה וימין הטבח אחד, ויש לה עוד בצד ימין אונה אחת קטנה ונקראת עינוניתא דוורדא ואינה עומדת בסדר האונות אלא מרוחקת מהם לצד פנים, ואם חסרה אחת מימין או מהשמאל, או שהיו שנים מימין ושלשה משמאל, טריפה. הגה: לורות האונות של ימין אינן דומות לשל שמאל, ואם נתחלף לורתן, טריפה.¹ וכן כשהאונה האמצעית של ימין גדולה מהתחתונה טריפה (מהרי"ו); ואם האונה של שמאל העליונה גדולה מאונה עליונה של ימין, טריפה; וכן אם האונה של ימין גדולה משל שמאל, כל זה מיקרי חליף וטריפה, (מהר"א מפראג).² והוורדא, אם חסרה או אם יש לה שנים או שנמצאת בצד שמאל, כשרה.³

פסקי שעה

מטריף, וכן בערוה"ש (לה-ט) כ' דנכון להחמיר בזה "דכל עיקר הריאה משונה" מ"מ בט"ז פסק דרך נחשב לריעותא ולא מטריף בשבילה לחוד רק בהדי עוד ריעותא. (והפר"ח כ' עוד יותר מזה דגם אינו נחשב לריעותא).

3 בערוה"ש (לה - לא) פסק דמעיקר הדין בהפ"מ אפשר להקל כדעת המחבר מאחר דרוב דעות הם להכשיר בחסר וביתר וורדא, ואף הרמ"א סוף סעיף ב' כ' "דכל אלו הדברים יש להקל מאחר דרבים מכשירים בכל ענין". אמנם דעת הט"ז שהרמ"א לא קאי על חסרה או שתי וורדות או שינתה מקומה רק אשאר טריפות שהוזכרו. ועוד כ' בערוה"ש (לה - לה) דבמקום שאין מנהג ידוע אפשר

1 דעת המהרש"ל (פרק אלו טריפות סי' ל"ד) והב"ח והפר"ח הוא להקל בהפ"מ בנתחלף צורתן, וכ' שם המהרש"ל דלא כהט"ז דמחשיבו כריעותא. וכן לגבי שאר הפסולים שהביא הרמ"א אח"ז כגון אונא אמצעית של ימין גדולה וכו' ואונא של שמאל וכו' וכן אומא של ימין גדולה וכו' כל אלו התיר המהרש"ל בהפ"מ, וכן פסק בערוה"ש (לה - ט) להקל בכל אלו. וכ' דאפי' בלי הפ"מ אפשר להקל דאין להוסיף על הטריפות מה שאינו מבואר בגמ', ע"ש.

2 ובחסר האומא כתב התבואות שור בפשיטות דטריפה, ולא הוזכר מרוב פשיטות וכן יש לנהוג. אמנם אם האומא למעלה והאונה למטה אף דהמהרש"ל

הגה: וצמדינות אלו נהגו להטריף בין נמלא צ' ורדות, או אם חסרה, או ששינתה מקומה (מהרי"ו וע"פ), והכי נהוג כי יש רצותא סוברין כן ואין לשנות המנהג;⁴ וכן אם שינתה תוארה וזורתה הרגילה צה, טריפה (אגור).⁵ אם נמלא צה צ' ורדות ויש להם שורש אחד כעוצי אלצבע, אע"פ שיש צו סדק, כשר (מ"כ צד"י) (א"י) צסם ראצ"ה וכ"כ מהרי"ו והוא צהג"א); ואם אחד הפוכה והשני אינה הפוכה, הולכין אחר היותר גדולה ואם היא אינה הפוכה, כשר (צדיקת ישנים). הורדא דרכה להיות צכיס, ואם לא נמלא לה כיס, או שיש לה שני כיסין, או שיש לה כיס ואינה מונחת צתוכו ואף כשמניחין אותה צתוכו חוזרת ויוצאת ממנה כשנופחין הריאה, טריפה (כל צו צסם הר"מ צר יודה והגהות צמהרי"ו, וצדיקות ישנים וקצת מפי השמועה הלכה למעשה צוירמ"ש צסם מהר"ש מו"י"א).⁶ וכל אלו הדינין אינן אלא צמקומות שנוהגין להטריף צשתי וורדות או אין לה ורדא כלל; אצל צמקומות

פסקי שעה

להכשיר בחסר וורדא. אמנם אף אם נהגו להקל בכל חומרות אלו, כבר כתבו האחרונים (ש"ך ס"ק כב בשם המהרש"ל) דזהו דוקא דליכא ריעותא אחרינא בריאה במילתא אחרית, אבל בריעותא אחריתא [המעיד על אותו חסרון] אף דמכשרינן ליה מ"מ מצטרף להטריף. ומ"מ גם בנידון זה מצינו עוד בדין תרתי לרעותא (בערוה"ש לה"י/לז, כא-כב) דדוקא כשהריעותא האחרת היא במקום הריעותא האחרנא בהאונא, אבל במקום אחר לא שייך לאיצטרופי.

4 כנ"ל, ועי' בט"ז (סק"ד) שכתב דב' וורדות אף אם אינן במקום הוורדא כשר מטעם יתרת מקמא, ודלא כהש"ך (ס"ק יז) שמטריף בכל ענין. ובערוה"ש (לה - נד) נוטה להחמיר כדעת הש"ך. ובערוה"ש (לה - לג) כ' דשינתה מקומה וצורתה בעינן דוקא כולה ולא מקצתה, עי' לקמן הערה מספר 7.

6 לדינא בהפ"מ כ' בערוה"ש (לה-א) שאפשר לסמוך עמש"כ המהרש"ל דמכשיר בלא כיס וכ"ש בב' כיסין, וכ"כ במשאת בנימין, ובש"ך (ס"ק יד). ובב' כיסין והשני נמצאת בצד שמאל יש צד להקל אף בלי היתר המהרש"ל דאינו "יתר כנטול" דאינו נמצאת במקומה הרגילה. אמנם עי' ברע"א שכ' דאף לדעת המקילין בחסר כיס אם חוזרת ויוצאת ממנה כשנופחין אותה טריפה, אמנם באחרונים (עי' בהגהות מוהר"א אזולאי ז"ל אלבוש) כתבו דחוזרת ויוצאת מהכיס רק מראה ששינתה מקומה, א"כ לדעת המכשירין אין לפסול מטעם זה דהא יש להקל בשינתה מקומה. וגם בש"ך (סק"ד) בשם המהרש"ל ומשאת בנימין הכשיר אף בזה, דהכיס אינו מעכב כלל, א"כ גם בחוזרת ויוצאת ממנה כשירה.

5 מעיקר דדינא גם כאן יש לסמוך מש"כ לעיל הערה מספר 3, אמנם אם נמצאת וורדא גדולה מאונא שאצלה (אם גודל האונא רגילה) אף המהרש"ל שהקיל בדינים אלו כ' להטריף משום דלא הוי

שמכשירין, גם כל אלו החילוקים הם כשרים (צ"י). אם חסר מקצת מן הורדא יש לצדוק צאונות או צאומה מנד שמאל, (ס"א צדד ימין) אם נמצאת החתיכה החסירה, יש אומרים דכשר⁷ כי כן נמצא לפעמים צגדיים וטלאים (כך מלא כתוב וכן יש מכשירין אם יש לה תואר ורד בשורש שלה כעוצי אלצע, אע"פ שאין לה תואר ורד צראשה, רק שלא תהא הפוכה ולא שינתה מקומה. וכל אלו הדברים יש להקל מאחר דרבים מכשירים בכל ענין.

סעיף ג

נתוספו האונות במנינם, אם היתה האונה היתרה בצד האונות, או מלפני הריאה שהיא לעומת הלב, מותרת; ואם היתה על גבה שהוא לעומת הצלעות, הרי זו טריפה, והוא שתהיה כעלה של הדס אחר שנפחוה; אבל אם היא פחותה מזה, כשרה.

הגה: ויש מחמירין לאסור כל יתרת שאינה צדרי דלואי (אשירי ומרדכי וסמ"ק ומהרי"ו וטור צס העיטור וע"פ), וכן נוהגין במקצת מקומות לאסור יתרת אפילו מקמא, ואין מחלקין בין מקמא בין מגצה, אלא אם היא עומדת צדרי דלואי וכשנופחין אותה נוטה לקמא, כשר; ואם נוטה לגצה, טריפה⁸ (מהרי"ו וצ"י צס מ"כ). וצמדינות אלו המנהג להכשיר יתרת מקמא, ואין לשנות המנהג⁹.

פסקי שעה

לגבה כטרפא דאסא אע"פ שאחרי מקום השורש מתעקמת והולכת למעלה לצד הגב לית לן בה (וכן הוא בלבוש סעי' ג).

9 וכן נוהגין להכשיר יתרת מקמא מ"מ יש להחשיבו כריעותא וכדברי השמ"ח (לז, ה). ובערוה"ש מיישב קושית האחרונים (ב"ח וט"ז סק"ד וש"ך סק"י) דאי יתרת מקמא כשר בכל ענין איך מטרף הרמ"א יתרת דוורדא דהיא מקמא. ובש"ס וטור ורוב ראשונים מבואר דדין אחד יש ליתרת בין דוורדא בין דאונות. ולכן העלה שם (לה - יח) דכשאינה בדרי דלואי כלל טריפה בכל ענין, וכשהיא בדרי כשרה בכל ענין, וזה אף אי נוטה לגבה.

7 מכאן הוכיח הערוה"ש (לה - לג) דאף לדעת המחמירים בשינתה מקומה וצורתה, לא מטרפינן רק בשינתה כולה. אבל מקצתה לא מיקרי שינוי, דהרי כאן מועיל לצרף החתיכה החסירה אף אי אינה במקומה הרגילה (ודלא כב"א ס"ק קטז). והא דכ' הרמ"א בד"מ (אות ג) אם הענינותא שינתה מקומה אפי' פורתא טריפה, אין כוונתו ששינתה פורתא, אלא שינתה כולה אפי' פורתא ממקומה הרגילה. ועוד כ' (לה - לד) דאף מועיל אי רק ע"י הצירוף יש לו שיעור כטרפא דאסא.

8 עי' בערוה"ש (לה - כ) שכ' (לבאר דברי הש"ך סק"ד) דאם מקום השורש אינו בולט

סעיף ד

נמצאת אונה יתרה בסוף שיפולי האומה, כשרה, (דזה מקרי בדרי דאוני. ב"י).

סעיף ה

אונה של ימין הסמוכה לגרירת במצר החזה אצל הצואר ממש, התחתונה שהיא עליונה סמוכה לצואר, אם ימצא על גבה כטרפא דאסא, כשרה, מפני שכן דרכה ליפצל¹⁰; ודוקא ימנית, אבל לא שמאלית¹¹; ויש מי שאומר דדוקא למעלה מחציה, אבל למטה מחציה, טריפה.¹²

הגה: הא דמכשרין יתרת דדרי דאוני מכל מקום צעין שלא יהיה יותר אונות בשמאל מצימין, כגון שיהיה ד' בשמאל וג' צימין (מהרי"ו), אבל אם הם שוה נראה בכל ד' או ד' אונות ועומדות כולם דדרי דאוני, כשר (שם זהג"ה).¹³ ואם נראה באונות אחת כמין סדק, מטטרף להכשיר אבל לא להטריף, דאין חוששים צסדקים להטריף (כך מנא כתוב). אונה שנתפלה ויש לה שורש א' כעוזי אלצע אינה נחשבת אלא לאחת (מהרי"י מולין). ולא מקרי יתרת אלא אם יש לה נורת אונה, אבל אם נמצא על גבי הריאה מקום גבוה רחב למטה ועצ למעלה שאינו חד צראשו, נקראת גבושית וכשרה (מהרי"ו וצ"י בשם מ"כ). וכן אם נמצא אונה על גבי הריאה וגומא תחתיה, וכשנפחין הריאה כל האונה נופלת לתוך הגומא ושוה לשאר הריאה (מהרי"ו וצ"י), אע"פ שאינה נכנסת תוך הגומא אלא כשנפחין היד נחת עליה, כשרה,

פסקי שעה

10 בכרו"פ (סק"ה) כ' דפיצול מועיל גם להשלים כשהיא חסרה בסדק, ובערוה"ש (לה-מז) דחה דבריו דודאי לא מועיל ומה ענין פיצול להשלמת מנין האונות (וכן פסק בב"א סעי' לא).

11 עי' בערוה"ש (לה - סה) שכ' דבכל שאר אונות הגם דמכשרין פיצול מגבה זהו רק כשיש גומא תחתיה, אבל בלא גומא הוי יתרת מגבה דטרפה. משא"כ בעליונה דימין כשר אף בלא גומא תחתיה ולא תלינן בו ביתרת מפני ששם דרכה להפצל.

13 מדינא בהפ"מ מצינו להקל כדעת הפר"ח (ס"ק כ"ד) (וכן הכשיר בכרו"פ בהפ"מ) כל כמה שיש ג' בימין אף אם יש יותר משמאל, ואף אם הג' דימין הם רק ע"י השלמת הוורדא. אמנם בערוה"ש (לה - יב) נוטה דעיקר כדעת הרמ"א דכל שיש יותר בשמאל מבימין טריפה, ושוה בשוה כשרה.

12 דעת הש"ך וכ"כ בבאר היטב ועוד פוסקים דזהו מחציו ולמעלה, היינו חציו הרחוק מהשורש דדרכה ליפצל ומותר

דאין זה יתרת אלא פיצול הריאה ומאחר שיש לו גומא תחתיו לנוח צו אינו עתיד להתפרק כשאר יתרת, וכשרה (ד"ע); ואין להכשיר פצול כזה רק מגצה, דהפצול מונח על הגומא, אצל מקמא הפיצול נופל למטה וסופו להתפרק וטרפה (כך מנא כתוב).¹⁴ י"א דאם נמנא יתרת נגד חריץ הורדא דינו כמו פיצול בגומא (מהר"י מולין בשם ר' מאיר שחטון), ואין לסמוך על זה רק בשעת הדחק והפסד מרובה.¹⁵

סעיף ו

אחת מהאונות שהיא פחותה מכעלה הדם אחר שנפחזה, הוה ליה חסרה, וטריפה.

סעיף ז

חסרה אחת מאונות הימין, הורדא משלמת. ויש אומרים דאינה משלמת. (רש"י ותוספות והרא"ש), (והכי נהוג).¹⁶

סעיף ח

ריאה שאין לה חתוכה דאוני, טריפה; ואם סדק כמראה הפרש ביניהם

פסקי שעה

14 לגבי פיצול מקמא עי' בערוך הנ"ל דרך בהפ"מ יש להקל במושרש יפה יפה בשורש, וכ' גדר של מושרש יפה היא אם הפיצול הולך בעיגול ויותר מכחצי העיגול זה נקראת מושרש יפה בהריאה, דאז הצד התלוי היא הרבה פחות מן הצד המושרש. וכ' "ומי שלבו שלם בדבר יכול להקל בהפ"מ במושרש יפה יפה".

15 עי' בש"ך שכתב שקולא זו היא לדעת האוסרים יתרת מקמא, אבל במקום שמכשירין פשיטא דגם זה כשר.

16 כתבו הפוסקים דמדינא בהפ"מ אפשר לסמוך אדעת המחבר, וכן פסק הב"ח דלא רק וורדא דשמאל משלמת אונא דשמאל אלא אף וורדא דימין משלמת אונא דימין) אף שזה מקומה הרגיל. (וכ' עוד דאפילו וורדא דשמאל משלים לצד שכנגדו דהיינו אונא דימין בהפ"מ, 14 לגבי פיצול מקמא עי' בערוך השולחן (לה, סב) שכ' דיש דעות שס"ל דאם היא מושרש יפה אז אף בפיצול מקמא כשירה, וכ"כ במטה אשר (ס"ק מ"ה) בשם הלבושי שרד ותורת הזבח. אמנם יש שצווחו ע"ז ככרוכי' כגון בלבושי שרד עצמו (לה, לח) וז"ל "זה לשון לשפתי דעת ס"ק ל"ז לענין פיצול מקמא, יש לעיין ולומר דוקא אם אין מושרש יפה הוי פיצול. הא כל מושרש יפה, מה בכך דהוי גומא תחתיו, אפ"ה אין סופו להתפרק וצ"ע בזה. ואף שכתוב באיזה בדיקות להקל במושרש יפה, חלילה לסמוך ע"ז כי מסתימת כל הפוסקים לא משמע כך, אלא בכל גווני כיון שהתחיל להתפצל, יתפרק לגמרי. וכבר כתב התבואות שור ס"ק י"ט שלא לסמוך על הבדיקות במה שהוציאו מסברתם". ולכן כתב הערוך השולחן

כשיעור עלה הדם, בין בעיקרן, בין באמצען, בין בסופן, כשרה¹⁷. הגה: ויש מכשירין צהיכר או סדק כל שהוא, אע"פ שאינו כטרפא דאסא¹⁸ (רש"י והעיטור ותוס' וסמ"ג ורא"ש וטור ורבינו ירוחם ותשצ"ן ומרדכי צ"ס ה"ג ור"ח וש"ד וראצ"ה); ויש לסמוך עלייהו אם יש הפסד מרובה, להכשיר. האונה התחתונה של ימין דרכה להיות עצה וארוכה מאונא האמצעית, גם היא יותר גבוהה משל שמאל¹⁹, ואם היא דזוקה לאומה לגמרי רק שנראה היכר סימנים אלו צמקום שראוי להיות האונא, מקרי היכר וכשרה (מהרי"ו); וה"ה אם ניכר שם סימן אחר שניכר האונא קצת, ואפילו היכר על ידי הסימפון הרגיל להיות צאונא, אם נמצא שם סימפון צמקום הראוי להיות אונא, מיקרי היכר (מ"כ צ"ס מהרי"ק);²⁰ וכל אלו הדברים דקנין ומשערינן אחר שנפחו הריאה, משום דצחי הצהמה הריאה נפוחה. יש אומרים דנגדיים וטלאים אין להטריף אם לא נמצאו אונות אפילו צלא היכר וסדק כלל²¹,

פסקי שעה

אבל וורדא דימין אינו משלים לצד שכנגדה דהיינו לאונא דשמאל דימין הוא מקום הרגילה של הוורדא.

20 בש"ך (ס"ק מ"ה) ובפר"ח כתבו דהיכר סדק לחודיה או שאר סימנים שהביא הרמ"א יש לסמוך עלייהו בחסר אונא, אבל בלית לי' חיתוכא דאוני לא מהני רק היכר סדק. ועי' בערוה"ש (לה, מו) שכ' דלא איכפת לן בשינוי צורתן ומצב הוורדא וכדומה, ואפשר לסמוך ע"ז בהפ"מ. ועוד כ' (לה-מג) "דבדיקת הסימנים שהביא הרמ"א כל בודק מומחה יכול לסמוך ע"ז בעצמו". ועוד כ' בערוה"ש (לה - לח,לט) ובלב"ש (סק"ה) דבסדק לא בעינן שיהא שם כל הסימפונים, ולא בעינן שיהא לו שיעור בעומק רק ברוחב כטרפא דאסא, ודלא כהשמ"ח (סק"י) רק שיהא בו שיעור כטרפא דאסא באורך ושיהא מונח במקום שדרך להיות שם מפוצל.

21 עי' בש"ך (ס"ק מ"ו) ובט"ז שכתבו דדוקא שאין להם היכר סדק כלל, אבל אם יש להם בצד אחד חיתוך אונות צריך להיות גם בצד שני דמסתמא שני הצדדים מתגדלים בשוה, דאם אין היכר סדק רק

17 ובסדקין אמרי' להכשיר ולא להטריף ואפי' באותה אונא עצמה (ש"ך סק"ג), כגון בצד שמאל יש רק אונא אחת ובו ג' סדקין, חשבינן סדק אחת כשנים והוי שני אונות משמאל כדינא והשני סדקים האחרים אינם נחשבים לכולם. ובכרו"פ (סק"ח) כ' טעמא דתולין בסדקין להכשיר דרובא דאונות הם כמנינן ולכן סמכי' אסדק להכשיר כרובא ולא תלינן להטריף בסדקין דזהו מיעוטא.

18 המהרש"ל ביש"ש (סל"ה) כ' דקולת הרמ"א דאף סדק כל שהוא מועיל זהו דוקא בריאה שאין לו חיתוכא דאוני, אבל בחסר אונא בעינן שיעור סדק כטרפא דאסא, ולכן לא הגיה הרמ"א כן לעיל בחסר אונות רק כאן. וכן פסק בערוה"ש לעיקר (לה-לח) ואף בריאה שאין לה חיתוכא כלל כ' דאין להקל בסדק כל שהוא. וכן בתבו"ש (סק"ח) ולב"ש, ודלא כהש"ך (סקמ"ד) דמכשיר בכל ענין. (וע"ע לק' הערה מספר 20).

דהכי רצייתיו וארצייתיו דצקטנות לית להו וכשמגדלים גדלים האונות צהדייתו, (בדיקות ישנים מהר"ש).

סעיף ט

אם בצד אחד של הריאה חסרה אונא א', אלא שבסוף האומה שבאותו הצד היתה בליטה גדולה כמו אונא, אע"פ שדרך האונות להיות סמוכות זו לזו וכאן האומה מפסקת ביניהם, כשרה.

הגה: ויש נוהגין להטריף צבי האי גוונא כי כל מה שלמטה מן הורדא מקרי שלא צדרי דלואי, וכן נוהגין צמדינות אלו.²²

סעיף י

אין כל הדברים הללו אמורים אלא בבהמה וחיה, אבל העוף אין לו חיתוך אונות בבהמה, ואם ימצא אין לו מנין ידוע.

סימן לו

כמה דיני טריפות בריאה ובו י"ז סעיפים

סעיף א

הריאה יש לה שני קרומים, ניקבו זה בלא זה או זה שלא כנגד זה, כשרה, עד שינקבו שניהם זה כנגד זה (טור צס"ח רש"א).

הגה: ויש מטריפים צנקנו זה שלא כנגד זה (הגהות אשירי פא"ט ורצינו ירוחם וא"ו הארוך וע"פ), והכי נהוג.²³

פסקי שעה

בצד אחד טריפה. וע"ע בפר"ח שמפקפק על דין זה. ועוד כ' בש"ך דכל היתר גדיים וטלאים הרכים היא עד שלשים יום.

23 ופשטות לדעת המחבר כשר בנקבו

זה שלא כנגד זה אף בלא בדיקה (וכדכ' הש"ך סק"ב) ומ"מ כיון דאיכא ריעותא כתבו התבו"ש והפרמ"ג דבעי לבדוק. ולפי הרמ"א אף בדיקה לא יועיל ואף אם לא בצבץ טריפה, דאולי רק כעת לא נכנס הרוח בחוזק בין שני הקרומים אבל בחייה היתה נכנסת הרוח. ובערוך השולחן (לו, א) משמע דבהפ"מ יש לסמוך

22 והקשו הפוסקים דהא הרמ"א לעיל (סעיף ד) גם הכשיר "אונא בסוף שיפולי אומא" ופר"ח כתב דלכן מדינא העיקר כאן כפסק המחבר, וכשר אף למטה מן הוורדא. ובש"ך (פ"ק מז) כ' לחלק דשם איירי ביתור אונות דאז כשר, וכאן איירי בחסר מנין האונות ובא להשלים המנין. והפר"ח כ' דאין לחלק לדינא בין יתור

סעיף ב

אפילו נגלד (פירוש נקלף) קרום העליון כולו²⁴, כשרה, אלא שצריכה בדיקה²⁵.

הגה: מיהו אם נמנע צועה על מקום שנקלף העור העליון יש להטריף כי הוא כקרום שעלה מחמת מכה²⁶ (צדיקות ישנים). יש אומרים אם נפחו הריאה ונקרע הקרום מחמת הנפיחה, טרפה (צדיקות).²⁷

סעיף ג

ניקבה ועלה בו קרום ונסתם, טריפה.

פסקי שעה

אדעת המחבר אם בדק. וכן פסק המהרש"ל דכשר אם בדקו ולא בצבץ, אבל מ"מ צריך לבדוקה לראות אם תבצבץ (ובדיעבד פסק בערוה"ש הנ"ל דאף אם לא בדק אינו מעכב). ופשוט דבקררט דם בקרום האחר כנגד הנקב היא טריפה וודאית (לב"ש).

27 בב"ח ובט"ז (סק"ג) הקשו דהא מעשים בכל יום שנקרע מחמת חוזק הנפיחה, ובש"ך (סק"ה) כתב דמיירי שנפוחה כדרכה דכה"ג בהכרח שהיה קלקול בקרום, או שהיה שום ריעותא מקודם בקרום לפני שנקרע. ואם היה סירכא בהריאה ועברה ע"י מיעוץ וכעת בא לנפחה לבדוק הריאה ונקרע הקרום בניפוחה, כ' בערוך השולחן (לו - ג) דאם הסיר סירכא ע"י מיעוץ בקל ובנחת ואז בניפוח נקרע הקרום יש להקל, ואם רק עברה הסירכא בכבידות ואז נקרע הקרום בניפוח יש להטריף. ובבית דוד כ' עוד דאם נפח במידה הדומה לכבחי הבהמה במקום שיש ריעותא וראה שלא בצבץ וכשהמשיך לנפח בצבץ, כשר, אך אם ניפח יותר מדאי ומיד בצבץ, יש להטריף, כיון שלא היתה בדיקה שתתיר את הריעותא.

24 בערוה"ש (לו - ו) כ' דפשוט דהדין כן אף בנגלד רובו, דרובו ככולו.

25 ובש"ך כ' דהבדיקה היא לראות אם כולו מנפח ואין כאן נקב. ובתבו"ש מצריך כאן אף בדיקת פושרין בכל הריאה. אמנם בלבו"ש ובערוה"ש (לו - ה) כתבו דזהו חומרא יתירה, דכל הבדיקה גופא היא חומרת הבה"ג, דמדינא דגמ' נקלף כולו אף בדיקה לא צריך. מ"מ כתב בערוה"ש (שם) דבדיקת פושרין היא יותר קלה לראות אם אין המים מבצבצין בשום מקום, מלראות שכל מקום יעלה לגמרי בניפוח.

26 בתבו"ש (סקי"א) ובלבו"ש (סקט"ז) כתבו לבאר דהפסול משום תרתי לריעותא. אמנם בערוה"ש (לו - ח, לז - יט) כתב דברים חריפים ע"ז דדין תרתי

סעיף ד

ריאה שנשמע בה הברה כשנופחין אותה, אם ניכר המקום שממנו נשמע ההברה מושיבין עליו רוק או תבן וכיוצא בו, אם יתנדנד בידוע שהיא נקובה וטריפה; ואם לא ניכר המקום, מושיבין אותה במים פושרים ונופחין אותה²⁸, אם בצבץ המים טריפה, ואם לאו בידוע שקרום התחתון בלבד ניקב והרוח מהלך בין שני הקרומות ומפני זה ישמע בה קול הברה בשעת נפיחה, וכשרה.

הגה: ואם שמו אותה פעם אחת צמים חמים (אליצא דכ"ע) או קרים, שזו אין לה נדיקה אפילו בפושרין (צ"י נשם הר"ן).

סעיף ה

נמצאת נקובה במקום שיש לתלות שנעשה אחר שחיטה, כגון שהעביר הטבח ידו בכח או שתלשה בכח או שלקחה זאב והחזירה נקובה, תלינן להקל וכשרה²⁹, ואפילו יש נקבים הרבה שלא במקום שיניו, תלינן כולהו בזאב. הגה: ולא תלינן ציד הטבח אלא אם הנקב משוך שדרכו להיות מכח הטבח,

פסקי שעה

השני למק"א ולא בריאה עצמה וכמש"כ בערוה"ש (לט-כג, מו), וע"ע בזה מש"כ לקמן לט-א הערה מספר 64) ודלא כשמ"ח דס"ל דטריפה בכה"ג דהא במקום הנקב א"א לבדוק.

וע"ע בשו"ת הר צבי (יור"ד סי' כח) בריאה שנמצא בקצה האונא דבוקה לטרפש הכבד ונקלף בקלות ובבדיקת הפושרין בצבצה, והיה שם אחד שרצה להכשירה מטעם "קבלה שאצלו שיכולים לתלות במשמוש ידא דטבחא, ויש לחוס על ממונם של ישראל וכו'". וכתב ע"ז דודאי אין לתלות בזה ויש להטריפה "דאם התורה חסה על ממונם של ישראל מכש"כ שהיא חסה מאד שלא להכשילן באיסור טריפות". וטעמא ע"פ התבואות שור (לויא) שמטריף בכה"ג, ורק היכא דהיה סירכא כסידרן או תלוי' כתב דיכולין לתלות הנקב במידי דאיכא למיתלי. וכן בלבו"ש (סקל"ד) מביא בשם הפרמ"ג דרק

28 יש לדקדק שהמעשה ניפוח גופא תיעשה בשעת נתינתה בתוך המים או שעת שימת הרוק. (וכלשון הערוה"ש (לט - מה) "היינו לשומה בפושרין או לשפוך פושרין על מקום הסרכא בעת הנפיחה לראות אם לא תבצבץ"). ושיעור בדיקת הפושרין כ' הערוך השולחן (לו, ה) והתבו"ש דאין בזה שיעור מצומצם אלא שלא יהא חם מאוד ולא קר מאוד "וכל המדריגות שבין חמימות לקרירות כולהו מיקרי פושרין".

29 בפמ"ג ובלבו"ש (סקל"ד) כתבו דאף אם הנקב דטבח נמצאת במקום סירכא עוברת ע"י מיעוץ שצריך בדיקה וא"א לבודקה מחמת הנקב כשר, וכן פסק בערוך השולחן (לו-כג) דבהפ"מ וצורך גדול יש לסמוך ע"ז, (וטעמא משום דבסירכא שעברה ע"י מיעוץ הבדיקה היא רק לחומרא, וא"כ כשא"א לבדוק אינה מעכבת, וזהו לכאורה בסירכא שצידה

אצל אם הוא עגול (בד"י נשם מהרי"ל ומהר"י מולין) לא תלינן בטעמא, כי אין דרכו להיות עגול;³⁰ וכל נקב שהוא פתוח (הגהות מרדכי פ"ק דחולין), או שהושחר או אדום סביב הנקב, (ב"י נשם מ"כ) ואפילו הוא רק אדום סביב הללעות נגד הנקב, טריפה, ולא תלינן נשום דבר דולאי מחיים נעשה (שם). וכן אם נמצאו עליה תולעים שנקבונה, ואין ידוע אם נקבונה קודם שחיטה או אחר שחיטה, כשרה; ואם אין מקום לתלות והדבר ספק אם ניקבה מחיים, עושים נקב אחר ומקרבין אצלו, אם הם דומים, כשרה, שכמו שזה נעשה אחר שחיטה כן נעשה הראשון; ואם אינם דומים, טריפה; ואין מדמין מריאה של בהמה דקה לריאה של בהמה גסה, אלא מדקה לדקה ומגסה לגסה. (רי"ף ורמב"ם ורשב"א ותוספות והגה"מ נשם ר"ח). הגה: וי"א דאין מקיפין מזהמה זו לזהמה אחרת (רש"י וזה"ג ורא"ש וטור (ואגודה) וסמ"ג ור"ן ור' ירוחם הצי"א דעת רש"י צסוף); ואפילו מזהמה אחת אין מקיפין אלא מגסה לגסה, דהיינו מאומה לאומה או מדקה לדקה דהיינו מאונא לאונא; מיהו צומן הזה אין לנו צקיאין ואין לסמוך אהקפה כלל להכשיר (כל זו נשם הגאונים, ומהרי"ל ושאר אחרונים).

פסקי שעה

שהיא מיד הטבח אף אי ע"י הנקב א"א לבודקה, בהפ"מ יש מכשירין כפסק הערוה"ש הנ"ל. אבל היכא דנעשה בדיקה בסירכא דשלא כסדרן ובצבצה, ח"ו אין לתלות הנקב דלאחר בדיקה בידה דטבחא, חוץ מבסירכא תלוי או סירכא דכסדרן וכדלקמן (לט,ד).

30 ואם יש נקב אפי עגול שסביר יותר שנעשתה ע"י הסכין אפשר יש לתלות בו, וגם לשון הרמ"א "דלא תלינן בסכין דאין דרכו להיות עגול" משמע דהיא רק משום דאין דרכה בכך. ובשמ"ח משמע דכל נקב יש לעיין בה אי יש לתלות או לא דכ' וז"ל "זה הכלל דבר שתולה בו צריך לעיין בנקב אם אפשר להיעשות ע"י אותו דבר". וגם כ' בשמ"ח "דאין צריך לידע בצמצום ממש שידו היתה במקום הנקב ממש, ודי שידוע שידו הלכו בשטח זה שהנקב נמצא שם", וכ"פ בערוה"ש (לו - כ).

אי נאבדה קודם בדיקה בסירכא שעברה ע"י מיעוץ יש לתלות כנ"ל, אבל אם נמצא נקב ע"י בדיקה כו"ע מודים שמטריפין אותו, וכ"פ בחכמת אדם.

וע"ע בש"ך (סי" פא ס"ק ט) דהמחבר והטור שם הכשירו גבינות שנעשו מבהמה שנטרפה ע"י סירכא מטעם דהוי ספק ספיקא, וכתב ע"ז "דזהו דווקא בסתם סירכות שאנו אוסרים מספק מכח שא"א בקיאין בבדיקה, אבל וודאי איכא סירכות טובא דטריפות בודאי וכדמבואר בסי' לט".

הרי דסירכא שלא כסדרן הוי ודאי טריפות, ואין להתירן בלא בדיקה. (וע"ע בדרכי תשובה (ס"ק פח) דאין לתלות נקב במשמוש יד הבודק בשעת מיעוץ הסירכות, דבשעת המשמוש הוא עושה בנחת).

היוצא מזה דאם נמצאת נקב במקום סירכא אף קודם הבדיקה, ויש לתלות בה

סעיף ו

ניקב אחד מהסמפונות (פי' קנים החלולים שצמח הריאה) שבפנים לחבירו, כגון במקום שמתפצלים זה מזה ואין בשר ביניהם, טריפה, שחבירו קשה ואינו מגין עליו; אבל ניקב לבשר הריאה, הבשר מגין עליו וכשרה.

סעיף ז

ריאה שנשפכה כקיתון וקרום העליון שלה קיים שלם בלא נקב, אם הסמפונות עומדין במקומן ולא נמוחו, כשרה, ואם נמוק אפילו סמפון אחד, טריפה. כיצד עושים, נוקבים אותה ושופכין אותה בכלי שהוא שוע באבר, אם נראה בה חוטים לבנים בידוע שנמוקו הסמפונות וטריפה; ואם לאו, בשר הריאה בלבד הוא שנימוק, וכשרה; והוא שיהא מחוי המים זך, אבל אם הם עכורים או סרוחים, טריפה. הגה: ויש מכשירין אפילו צעקורים וסרוחים (הרא"ש והרשב"א והר"מ והר"ן וטור וסה"ת וסמ"ג והגה"מ וכל זו סימן ק"א וע"ל ר"ס ל"ז); ומי שהוא צקי לצדוק שלא נמוחו הסמפונות, יכול לסמוך עליהו לצורך הפסד מרובה.

סעיף ח

חסר מגוף הריאה ולא ניקבה, כשרה; ויש מי שאוסר. הגה: והמנהג להכשיר אם החסרון ככ"ף פשוטה, אבל אם החסרון ככ"ף כפופה כזה כ, אם יוכל להניח צגומא הריא אצבע אגודל, מקרי חסרון וטריפה; ואם לאו, כשרה. וכל זה כשנראה החסרון מנחון לאחר הנפיחה, אבל אם הוא מנחון כשאר ריאה אלא שנחקר מנצרה מצפנים, אפילו מחזיק החסרון עד כדי רצינית, כשרה, יתר מכאן טריפה (מהרי"ו וצדיקות ישנים וראה מעשה וש"ס וטור ופוסקים וצ"י בשם אהל מועד).³¹

סעיף ט

הריאה שנמצא בה מקום אטום כל שהוא³² (לשון הרמב"ם פ"ז דין ו') שאין

פסקי שעה

אם יש מקום אטום ובפרט כעין ריעותא כזו דחסרון מבפנים, ולשון הערוך השולחן (לט-ה") ופשוט הוא דכיון דרק יש בה איזה ריעותא יהיה מה שיהיה הנפיחה מוכרחת ומעכבת גם בדיעבד.

32 ואטום כל שהוא פירושו שכל מקום יעלה בנפיחה דאטום משום נקב, מ"מ בהפ"מ כתבו לסמוך אדעת הראב"ד

31 בהפ"מ כתבו הפוסקים דאפשר לסמוך אדעת המהרש"ל ביש"ש (סי' מ"א) והש"ך (סקכ"ד) והט"ז (סקי"ג) והפר"ח, להכשיר אף בכף כפופה אם נבדקה בנפיחה, וכן בחסרון מבפנים יש להכשיר כזה, אבל דוקא ע"י בדיקה וניפוח יש להכשיר, דזה מועיל לראות אם עולה בניפוח ואינו מבצבץ, דהרי כל ריאה צריך לנפחה לראות אם עולה בניפוח או

הרוח נכנס בו ואינו עולה בנפיחה, מביאין סכין וקורעין (הקרום לצד) (מהרי"ו זשס מלא כמוז ורש"ל זשס תורת הצית) סמוך ממש למקום האטום, אם נמצא בו ליחה, מותרת, שמחמת הליחה לא נכנס שם הרוח; ואם לא נמצא בו ליחה נותנין עליו מעט רוק או תבן או נוצה, אם נתגדנד כשרה שהרי הרוח בא שם; ואם לאו, טריפה. הגה: ולא מקרי אטום אלא כשמראהו דומה לשאר ריאה אלא שאינו עולה בנפיחה³³, אצל אם מראהו דומה למוגלא אינו אלא טיגרי וכשר צלא צדיקה (הגהת מיימוני וסמ"ג וז"י זשס רש"י). ואף צאטום יראה תחלה ליתן הריאה צמים פושרין, או ליתן מים פושרין תוך הקנה ולנענע אותה (הגהות אשירי) או למשמש הרצה צמקום האטום (רוקח), ולשפוך אחר כך מה שצמך הקנה ואם עולה אחר כך בנפיחה, כשרה; ואפילו אם כבר נחתכה הריאה, אם יוכל לצדוק על ידי שפופרת שיעלה מקום האטום בנפיחה יש להכשיר (מהרי"ו וערוך ערך "אפי" פי' כן "פחזא" דש"ס).

סעיף י

ריאה שקשה כעץ במשמושה, טריפה. וה"ה אם קלה כעץ, טריפה³⁴. (מהרי"ו).

סעיף יא

ריאה שנתמסמסה, דהיינו שנמצאת שלימה וכשתולין אותה תחתך ותפול חתיכות חתיכות, טריפה.

פסקי שעה

שס"ל דאף שפסול באטום כל שהו אבל בעינן שיהא אטום מצד לצד דרך אז מיקרי אטום, וכן פסק הפר"ח כדבריו, וכן הובא בגליון מהרש"א להגר"ש איגר זצ"ל. ובערוך השולחן (לו, נב-נג) כ' דלדעה זו אין חסרון אטום משום נקב אלא משום חסרון דהנפת הלב, ונפק"מ לדינא דאם האטום משום טעמא דנקב יש מקום להכשיר אם אטום במקום מיצר החזה. ומאידך גיסא לטעמא דהנפת הלב אף אי יש בועה או סירכא במקום האטום לא מיקרי תרתי לריעותא דאין שני הדברים מעידים על ריעותא אחת, דחד מעיד אנקב ואידך מעיד אחסרון הנפת הלב. אבל אי טעמא משום נקב אז

33 בפמ"ג (במ"ז) ובלב"ש (סקע"ה) ובערוה"ש (לו - ס) כתבו דאם יש לתלות דאינה עולה בנפיחה מחמת טעם אחרת כגון אם נמצא בהאטום דם עכור או מוגלא כשר או בשר נרקב כשר ולפי ראות עיני הבקאים ביכולת מוגלא זו לעצור בעד הרוח אז כשר ואינו נקראת אטום בריאה.

34 בשמ"ח (סעי' כד) כתב דאפילו במשהו מן הריאה טריפה וזהו מטעם נקב. אמנם ברמב"ם כ' דקשה כעץ פסולו משום חסרון וא"כ בעינן אונא או אומא שלימה, וכן נוטה דעת הערוה"ש (לו - סה).

סעיף יב

ריאה שנמצאת נפוחה כמו עיקר חריות של דקל, אוסרין אותה מספק³⁵.

סעיף יג

ריאה שיבשה, אפילו מקצתה, טריפה, והוא שתהא נפרכת בצפורן. הגה: ואם משרטט צליפורן על צמר הריאה ונראה השרטוט צמוכה, מקרי יצא, וטריפה. (מלא כחוצ וכן הוא צנדיקת האחרונים).³⁶

סעיף יד

צמקה כולה, אם מחמת בני אדם שהפחידה כגון ששחטו אחרת לפניה וכיוצא בזה, טריפה³⁷. ואם בידי שמים, כגון שפחדה מקול רעם או ראתה זיקים וכיוצא בזה, או מפחד שאר בריות כגון מקול שאגת אריה וכיוצא בזה, כשרה.³⁸

סעיף טו

כיצד בודקין אותה (אם הדצר ספק מאיזה דצר צא לה) (דעת הר"ן), מושיבין את הריאה במים מעת לעת; אם היה זמן הקור, מושיבים אותה במים

פסקי שעה

35 ובתבואות שור ובגליון מהרש"א כתבו שאם ניתן לנפחה עוד ואין הקרום נקרע ה"ז סימן שעדיין יכולה להניף על הלב וכשירה.

38 דעת הש"ך והט"ז (סקכ"ט) בשם היש"ש דה"ה צמקה רובה, דרובו ככולו, אבל צמקה אונא או אומא שלימה מניחין אותה במים ובודקים במשמוש. וכ' בערוך השולחן (לו, עא) דיש להקל בבדיקה זו אף אי רק חזרה מקצת האונא לברייתת דבזה לא אמרי' רובו ככולו. ועוד כ' בערוך השולחן (לו, עו) להקל אי צמקה וורדא, דיש להקל הגם דמחמירין באונה שלימה, דכיון דפסול דצמקה משום חסירה היא (ולא מטעם נקב, כהפמ"ג במ"ז סק"כ) לכן בחסרון וורדא אפשר להקל (וזה אף בלא נשתיר כטרפא דאסיא שלא צמקה, ודלא כמש"כ השמ"ח סעי' לד דבעינן שישתייר ממנו שיעור זה).

36 ועי' בשמ"ח (סעי' כח) שכ' דאם בסוף נעלם השרטוט וחוזר לקדמותו מעט מעט אינו נידון כיבש. והוא דוקא אי חוזר בלי משמוש, אבל אי חוזר רק ע"י משמוש ונפיחה טריפה. אמנם בערוה"ש (לו - סט) כ' דבהפ"מ יש לסמוך להקל דאף אי חוזר לקדמותו ע"י משמוש ג"כ כשר. וכן כ' (לו-סח) לתמוה (בשם המעי"ט בד"ח אות מט) על עיקר דינו של הרמ"א מנ"ל דתלוי בשרטוט ציפורן הא גמ' מפורשת דכל שאינה נפרכת כשרה, וכמש"כ המחבר.

37 בערוה"ש (לו - עה) כ' (בשם הרשב"א) דאם שחטוה תיקף אחר הפחד אן תולין

פושרים ובכלי שאין המים מתמצין מגבו ונוזלים, כדי שלא יצוננו במהרה; ואם היה זמן החום, מושיבין אותה במים צוננים בכלי שהמים מתמצין מגבו כדי שישארו קרים, אם חזרה לברייתה הרי זה בידי שמים או בידי הבריות, ומותרת; ואם לא, חזרה בידי אדם היא,

וטריפה

הגה: ונראה דאין לנו לסמוך על צדיקה זו כי אין לנו צקיאין צכל דצר שצריך צדיקה, - ואם נראה שצא לה צידי שמים אין להכשיר צלא צדיקה זו; וצזה יש לסמוך על צדיקתנו.

סעיף טז

ריאה שהרגיש בה במשמוש היד שמחט בתוכה, אם שלימה היא נופחין אותה אם עולה בנפיחה כשירה, בין אם היא דקה או עבה בין אם נכנס דרך חודה או דרך קופה (פי' דרך צד העב) ואם היא חתוכה, טריפה; יש עליה קורט דם כנגד המחט בחוץ, טריפה, אפילו היא שלימה.

הגה: וצומן הזה יש להטריף כל ריאה שנמצא צה מחט, ואין דנין צה דין שלימה (צ"י צשם סמ"ק הגהות מיימוני פ"ז וא"י הארוך ומהרא"י שער ל'), אם לא צמקום הפסד מרובה אז יש להקל ולצדוק ע"י נפיחה. (ש"ד סימן ל"ז צהגהות וצית יוסף ומהרי"ל וכן משמעות כל הפוסקים).

סעיף יז

מחט שנמצא בסמפונא רבה דריאה, כשרה. הגה: ואפילו צחמוכה שלא נוכל לצדוק צנפיחה, יש להכשיר (ר"ן וש"ד ומהרי"ו צשערים ור' ירוחם ולאפוקי כלצו ואו"ה).

סימן לז

דיני אבעבועות וסרכות הריאה ובו ז' סעיפים

סעיף א

ריאה שנמצאו בה אבעבועות אפילו הם גדולים הרבה, אם היו מלאים רוח או מים זכים או ליחה הנמשכת כדבש וכיוצא בו, או ליחה יבשה וקשה אפילו כאבן, הרי זו מותרת; ואם נמצאת בהם ליחה סרוחה או מים סרוחים או עכורים, הרי זו טריפה.

הגה: ורצם מכשירים אפילו צעכורין וסרוחין (הרא"ש ש והר"ן והרשצ"א וטור

ומהרי"ל וע"ל סימן ל"ו ס"ז ע"פ), וכן המנהג להכשיר צעות בכל ענין אם אינן סמוכות.³⁹

סעיף ב

אם סירכא תלויה יוצאה מן הבועה, טריפה⁴⁰. הגה: וה"ה צועה העומדת במקום שאר ריעותא, אע"פ דכשר בלאו הכי כגון בגזשוסית או במקום דמשמע קול או שהצועה צעממה משמעת קול, טריפה. (מלא כתוב).⁴¹

פסקי שעה

דלמטה מחציין שאינה ריעותא, לכו"ע לא מיקרי תרתי לריעותא במקום בועה. וכתבו האחרונים [לב"ש (ס"ק כח, וס"ק קנט) ושמ"ח (סעי' מד)] דזהו אף לדעת רש"י דס"ל דאין סירכא בלא נקב ובמקום בועה הייתי אומר דאינה סותמת, מ"מ לא חיישינן לה. אמנם היכא דישנה שתי בועות וסירכא יוצאת מזו לזו טריפה. ובערוה"ש (לט - נט) כתב דלכאורה דברי הרמ"א הנ"ל בדרכ"מ הם לדעת רש"י, דכיון דשני קצותיה נאחזות בבועות ודאי אין הנקב נסתם יפה. והסיק דאף לדעת תוס' יש לחוש דבשני בועות תתפרק ותעשה נקב, ע"ש. אבל במקום חלון או למעלה מחציין או בין אונא לאומא אף דיש מכשירין במקום זה אבל כיון דיש פוסקים המטריפין בזה שפיר מיקרי תרתי לריעותא (ט"ז, פ"ח, ותב"ש, וכ"פ בערוה"ש לט - ס).

וע"ע בערוה"ש (לו - יב-כב) מש"כ לגבי כל הענין תרתי לריעותא, ולדינא כתב דספק תרתי לריעותא יש להכשיר (ובלבושי שרד (ס"ס ל"ז) כ' דוקא ספק דפלוגתא או ספק אחר, אבל ספק חסרון ידיעה לא הוי ספק), וגם בענין ששני הריעותות יהיו משם אחד וסמוכות זל"ז, ואם יש הפרש ביניהם כרוחב קש או שתי שערות והקרום שביניהם טוב ושלם אין מצטרפים לתרתי לריעותא.

39 וכן נוהגין להכשיר בועות בכל ענין אף אם יש בהם דם (שמ"ח - א'). ועי' בש"ך שכ' דגבי אבעבועות הגדילין בין העור להבשר אין חוששין לנקיבת הסמפונות, וכ"כ המהרש"ל דא"צ בדיקת הסמפונות, (וכ"פ בערוה"ש לו - ד). (ובש"ך כ' דבועה הניכרת מעבר וקיימי במקום סמפונות טריפה). ומורסא היא כעין בועה בתוך הריאה ובה מוגלא, אך אינה בולטת מקרום הריאה והיא כשירה.

40 וטעמא משום דהבועה מעיד עליה בנקב (ראב"ד סת"ד ס"ב) וכ"פ בערוה"ש (לט - ס) ודלא כהנך מקומות המכשירים סירכא תלוי' היוצאת מבועה (מנהג שאלוניקי) דמחשיבין אותו רק כריר בעלמא, וכן סירכא תלוי' מתוך האטום דינה כמתוך בועה (פ"ח סק"ב). אבל אם יוצאה מטינרא או ממורסא כשירה (עי' לב"ש ס"ק קסט).

41 מכאן למדו להטריף בכל מקום שיש תרתי לריעותא, ועי' בש"ך שכ' דסירכא תלוי' היוצאת מן בועה מלאה מים זכים כשירה דלא מיקרי תרתי לריעותא רק ביוצא מבועה סרוכה, וכ"כ הב"ח, והרי"ף בשם האו"ז, והלב"ש (סק"ז), וכ"פ בערוה"ש (לז"י) דכן המנהג. ודלא כהמהרש"ל, וט"ז (סק"ג) שמחמירים אף במים זכים. וכן בסירכא דכסדרן

פסקי שעה

להלן רשימת כללי תרתי לריעותא ע"פ פסקיו של הבעל ערוה"ש (לו, מט-נח):

מקיף הוא ריעותא. תרי בועי דסמיכי הוא ריעותא אף במים זכים.

בועה או שאר ריעותא על יתרת בדרי דאונא הוא תרלר"ע (תב"ש, פמ"ג), אמנם בלב"ש (לה-צב) כ' דכיון דדרי דאוני לא הוא ריעותא כלל לא הוא תרתי לריעותא. סירכא שלא כסדרן על יתרת בדרי דאוני כששני האונות הסרוכות שלא כסדרן זל"ז המה היתירים לא מהני מיעוץ (לב"ש לה סקצ"ב), יתרת מקמא עם בועה או שאר ריעותא, גבשושית מגבה כצפורן אגודל הוא ריעותא, אבל פחות מצפורן אגודל לא הוא ריעותא, פיצול מקמא אף בפחות מצפורן אגודל הוא ריעותא, שני וורדות אף במקום שמכשירין הוא ריעותא, שני וורדות בשורש אחד ונסרכו זל"ז י"א דלא מהני מיעוץ (לב"ש לה-קלב), וי"א דמהני בה מיעוץ, קרום עליון שנקלף או נגלד הוא ריעותא, קרום עליון שניקב או נגלד עם בועה או סירכא או שאר ריעותא הוא תלר"ע, נשברו שני הקרומים ע"י נפיחה הוא ריעותא ואם באותו מקום יש עוד ריעותא הוא תלר"ע, ניקב המורנא ונמצאת יותר נקבים ממספר התולעים הוא ריעותא, ריאה שנתרוקנה יותר מרביעית הוא ריעותא, אבל נתרוקנה מקצתה או נשפכה כקיתון לא הוא ריעותא, ריאה בחסרון פגם או קמט שניכר שבא ע"י חולי או לקותא הוא ריעותא, בועה על קמט (גם אי ספק אי מחמת חולי) הוא ריעותא, אטום בריאה אף שהרוק מתנדנד הוא ריעותא, ובסירכא על האטום הוא תרתי לריעותא דתלינן דחסרון אטום גם משום נקב ולא מטעם דאינו מניף על הלב (ערוה"ש לו-נג בשם הפרמ"ג). בועה הוא ריעותא, בועה וטירי או מורסא הוא ריעותא, בועה בשיפולי כשאין חוט בשר

אבל בצמקה או יבשה מקצת ריאה לא הוא ריעותא דאינו נקב כלל (לב"ש לה-כו), ובצמקה כולה וחזרה לברייתה ע"י הבדיקה אינו ריעותא, יתרת מקמא עם סירכא תלוי' לא הוא תרתי לריעותא, וכן הדין ביתרת מקמא עם סירכא מיני' ובי' שעוברת במיעוץ, וכן יתרת מקמא עם טינרי או מורסא לא הוא תלר"ע, וכן צמקה מקצת אונא ביתרת לא הוא תלר"ע, גבשושית מקמא אף יותר מגודל צפורן אגודל לא הוא ריעותא, פיצול מגבה (אפי' אם הפיצול קצר מהגומא) לא הוא ריעותא, ובמיני חליף בש"ך (לה סקצ"ב) בשם המהרש"ל, ובט"ז (לה סקצ"ב) כתבו דאף דלא מטרפינן בשבילם לחוד, אבל מצטרפי לתלר"ע, אמנם דעת הפר"ח דאינם ריעותא כלל, וכן פסק בערוה"ש (לו-ג), שני וורדות בשורש אחד אפי' אחת הפוכה לא הוא ריעותא, ריעותא דכיס הוורדא אינו מצטרף לתלר"ע, וורדא גדולה כאונא אחת דינו כיתרת מקמא לענין תלר"ע, חסר מקצת הוורדא ונמצאת החתיכה החסירה אם יש עליה עוד ריעותא דינה כיתרת מקמא, קרום עליון שניקב או נגלד מקצתו עם בועה במים זכים אינו ריעותא (במקום שמכשירים תרי בועי דסמיכי אהדי, לב"ש לו-יח), ניקב כיס הוורדא לא הוא ריעותא, סירכא מכיס הוורדא לוורדא או ריאה מהני מיעוץ (לב"ש לו-קלה), נשבר קרום אחד לא הוא ריעותא, נקב במקום שממשמש ידא דטבחא לא הוא ריעותא, חוץ אם יש איזה ריעותא הצריכה בדיקה והבדיקה מעכבת אז טריפה שהרי אין כאן בדיקה מפני הנקב, ניקב המורנא ומספר הנקבים

סעיף ג

אם יש בה שתי אבעבועות סמוכות זו לזו, אסורה, אפילו מלאות מים זכים; ואם היא אחת ונראית כשתים, נוקבים אותה בא' מצדיה אם שופכות למקום אחד, אחת היא וכשרה; ואם לא, שתים הם וטריפה, והני מילי כשיש בהם מוגלא או מים, אבל אם הם צמחים קשים, הגה: וה"ה מורסא שצריאה, דהיינו שקרום הריאה מכסה אותה ואינה גבוהה מנשר הריאה (מהרי"ו ושאר אחרונים), אף על גב דסמיכי אהדדי, כשרה. הגה: ולא מיקרי סמיכי אלא שאין ציניהם כשני חוטי שער לאחר שנפחו הריאה⁴² (תוספות והגהות אשירי וע"פ), והוא שיהיה צמה שמפריש ציניהם מראה ריאה (מ"כ ונד"י צ"ס מהרא"ק), יש מכשירין אפילו תרי בועי דסמיכי, אם המים שבהם זכים, כלולים ומתוקים⁴³ (רש"ס וריצ"ש ומרדכי וע"פ ומהרי"ו); ויש לילך צוה אחר

פסקי שעה

וכ' בערוה"ש (לז-כד) נפק"מ דלטעם הראשון העיקר דסמוכים זל"ז בשורש אבל סמוכים בראשם לחוד כשירה. אבל לטעם השני טריפה שהרי בראשם דוחקים זה את זה. ועוד נפק"מ דלטעם הראשון בעי' שיעור רוחב קש ביניהם או שני חוטי שער, אבל לטעם השני אף פחות מזה מהני כל שאין דוחקות זה את זה. וכתב דיש להחמיר בשני הטעמים שלא יהיו סמוכות בין למטה בשורש פחות משיעור שתי שערות אף שאין דוחקות, ובין למעלה בבועות עצמם אף שיש הפסק ביניהם בשורש, מחשש שלמעלה כל אחת דוחקת חברתה (ערוה"ש לו - כד).

43 בשעת הדחק והפ"מ כ' הש"ך דאפשר להכשיר בתרי בועי דסמיכי במים זכים כהיתר הרמ"א, היינו דוקא אם הם מתוקים. אבל אם המים מרים או מלוחים דינם כעכורים ואסור. ולפי"ז ה"ה בבועי בשיפולי ריאה שכ' הרמ"א אח"ז דבמים זכים דינם כמו סמיכי היינו דוקא במתוקים.

כמספר התולעים לא הוי ריעותא, חסרון פגם או קמט שניכר שמתחילת ברייתו כן לא הוי ריעותא, צמקה מקצתה אינה רעוּתא (דאינה מטעם נקב לב"ש לה-כז), צמקה מקצתה ויש בה סירכא שלא כסדרן שירד בקלות יש להקל בהפ"מ אף שבצמקה אין כאן בדיקה (ערוה"ש לז-גה) ודלא כלב"ש (לו) שאסרה, בועה במים זכים לא הוי ריעותא, וכן במלא רוח (וכל זה במקום דמכשירי תרי בועי), מראה כשירה עם בועה אינו תרתי לריעותא (ערוה"ש לה, כב), בועה היוצא מן סירכא דבין אונא לאונא למטה מחציין אינו תרתי לריעותא (ערוה"ש לט, נט), בשר בלוי אינו ריעותא ואינו מצטרף לתרלר"ע, לב"ש (לט סקכ"ד) פמ"ג, פר"ח, ערוה"ש (לט, ק), ודלא כתב"ש (לט סקצ"ה).

42 מדינא דגמ' תרי בועי דסמיכי אהדדי לית להו בדיקותא, ודעת רש"י דהוא מטעם דיש נקב ואף אי נבדוק ולא נמצא אמרי' דהוי כקרום שעלה מחמת מכה וסתמו דלא מועיל, אמנם דעת הר"ן והרשב"א דכיון דסמוכות דוחקות אחת לחברתה וסופו של עור לינקב.

המנהג⁴⁴ (ד"ע דקדק צמהרי"ל שכ"כ בשיפולי), או לפי ענין ההפסד ושעת הדחק. וזוועי בשיפולי ריאה וצמים זכים, דינן כמו צממי⁴⁵ (ד"ע ממשמעות הפוסקים). זוועה על חריץ וקמט, טריפה, דהוי כשני זוועי דסמיכי (מ"כ). ז' זועות זה כנגד זה צין ז' אונות כשרה; אצל זוועה נגד טינרא, כהאי גוונא, טריפה, דהטינרא קשה ומנקזת הזוועה שכנגדה⁴⁶ (מ"כ). זוועי וטינרי סמוכים זה אצל זה, כשר (ד"ע).

סעיף ד

אבעבוע שנמצא בשיפולי הריאה נוהגין לאסור⁴⁷, אם אין בשר כל שהוא מקיף בכל צד⁴⁸, (ודוקא זוועא, אצל טינרא כשר בשיפולי ריאה) (דעת עזמו ומהר"י והג"מ). ושיפולי היינו תחתית האומא או האונא, אבל לא החתוכים שבין אונא לאונא. הגה: וי"א דכלל מקום שיש שם חידוד מקרי שפולי ריאה, (מהרי"ו וסמ"ק וכל זו) ולכן יש להטריף אפילו למעלה במקום שהריאה דזוקה לשדרה אם הוא נגד חתוך האונא שעדיין הריאה שם חדה, נקרא שפולי; אצל נגד האומא כשר דלא הוי שפולי, דשם הריאה רחבה (צנדיקות), ויש לילך צוה אחר המנהג. ואם אין חוט נשר מקיף, נופחין אותה ומממששין ללד זוועה אם על ידי כך חוט נשר מקיף, כשרה⁴⁹ (צית יוסף), והוא שיהא צהיקף מצער מראה ריאה⁵⁰; ואם לא היה צהיקף

פסקי שעה

44 בערוה"ש (לו - כו) כ' דמשמע 47 דסופו ליפסק ולינקוב (ט"ז בשם דבהפסד ושעה"ד יש להתיר אפילו במקום שאין מנהג מבורר. הבה"ג).

48 ובש"ך הביא דעת המהרש"ל דיש להקל אף אם אותו חוט המקיף אין לו מראה ריאה. 45 ולהמכשירים במים זכים בתרי בוועי דסמיכי ה"ה מכשירים בוועה בשיפולי במים זכים. מ"מ כ' בש"ך דבמקום שיפולי סגי בחוט שער אחד מקיף שמחלק ביניהם, ובתרי בוועי דסמיכי בעינן הפרש ב' שערות. ומ"מ הריאה טעון בדיקה כדי להכשירה אף לדין דאין אנו בקיאים בבדיקת המים, ובש"ך הביא סימני בדיקה כגון דעור בוועה לבנה אף מבפנים.

46 ובערוה"ש (לו - לג) כ' דכאן אסור אף אי הבועה מלאה מים זכים, כיון דטעמא משום נקיפת הטינרא א"כ מה מועיל שיהא מים זכים. 49 ודעת המהרש"ל דלא בעי מראה בשר ריאה באותה חוט בבועי בשיפולי, אבל בתרי בועות דסמיכי כ' בט"ז דבעי מראה בשר, וטעמא דדין תרי בוועי

מראה נשר, ונאו אחר כך צודקים ומומחים ונפחוה ומשמשו זה ועל ידי צקילאות וכתן יפה שנפחו היטב ומשמשו צקילאות עשו שהיה שם היקף נשר, כשר (צ"י סי' ל"ט נשם תשובת ריב"ן והרא"ש מעשה שהיה)

סעיף ה

בועה בריאה וניכרת בעבר אחר, אע"ג דלא שפכי אהדדי, כשרה. הגה: והוא דלא קיימי צמקום סמפונות, אצל אי קיימי צמקום סמפונות דהיינו צ' אלצעות מן השפולי צדקה וד' צגסה, נהגו להטריף (מהרי"ו ועיין ס"ק כ"ג), ואין לשנות, ואפילו צמים זכיס צצועה (מהרי"ק שורש ל"ו וד"ע) ; ודוקא דשפכי להדדי, אצל אי לא שפכי להדדי, כשר (מהרי"ו שם) אפילו צעכורים וסרוכים (ד"ט וכ"פ הפו') צועה שהיא תחת הורדא צמקום הדק, ויש שם סמפון, טריפה, דניכרת מעצר לעצר⁵¹ (מ"כ ומהרי"ו).

טינרא הניכרת מעצר לעצר, דינה כצועות (צדיקות ישנים), וע"ל סימן מ"צ איזהו מקרי שופכת להדדי.

סעיף ו

אבעבוע שנמצא בו נקב היכא דלא ממשמש ידא דטבחא, ואינו יודע אם נקב מחיים או לאחר מיתה, טריפה⁵².

סעיף ז

בועה או סירכא שנמצאו בקנה הלב או בכל מקום חוץ מהריאה, כשרה. (וע"ל סוף סימן מ"ו)

פסקי שעה

דסמיכי אין להקל דהוא מדינא דגמ' תלינן להקל (ש"ך). (ובט"ז כ' ובלבד שיעיין בצלעות שלא ימצא שם ריעותא"). ובערוה"ש (ערוה"ש לו - לח).

51 וביש"ש (סי' ל"ז), ובט"ז, ובכרו"פ, ובלב"ש (ק, קו) ובתבו"ש (סקל"ט) כתבו להקל אף בוורדא ודינו כבשאר אונות. דמים עכורים וסרוכים, ולא אמרינן דאין לתלות בטבח היכא שיש תרתי לריעותא

52 אבל היכא דמשמשא ידא דטבחא (פמ"ג, ושמ"ח).

סימן לח

דיני מראות הריאה ובו ה' סעיפים

סעיף א

ריאה שנמצא בה אפילו כל שהוא שחור כדיו⁵³, או שהוא (דומה) למראה הבשר⁵⁴, או שהוא ירוק אמריל"ו בלע"ז (וצלשון אשכנז קורין גע"ל) בין שהוא כמראה חלמון ביצה בין שהוא כמראה כרכום בין שהוא כמראה כשותא, טריפה. (אפילו צלל שחוף, טור). וכן אם הוא כמראה הבקעת, שהיא לבנה כבקעת⁵⁵, אסורה; ויש מי שאומר דהיינו שהיא כעין חריות של דקל.

הגה: וי"א דאף אם היא כלונן צללה, טריפה (מהרי"ו) (ערוך ערך כחל ורוקח וע"פ), והכי נהוג.⁵⁶

סעיף ב

כל אלו המראות אינם פוסלות עד שנופחים אותה וממרס בה בידו, אם נשתנית למראה המותר, מותרת⁵⁷; עמדה בעינה, אסור (כל הפוסקים לאפוקי ר"י צמוס).

פסקי שעה

ותב"ש סק"ה ש"כ ליישב קו' זו). ובערוה"ש (לח-יג) כ' דמראה בשר לאו משום המראה הוא, אלא נראה כבשר שנמשכת בו חוטיין ואינה חלקה כשאר ריאה או טחול.

55 בשמ"ח (סעי' ו') כ' דכל הנוטה ללובן יש להטריף דאין אנו יודעים באיזה עץ שיערו.

56 ובש"ך כ' דדוקא מראה לובן ביצה לאחר שנתבשלה ולא זהרהורית של קודם לכן דאינה אלא צלולה ולא לבן.

57 ובש"ך כ' דאף אם נשתנה למראה המותר בלבד כגון כחול כשר, ולא בעי דוקא למראה הריאה ממש, וכן הסכימו

53 לדינא קי"ל להטריף במראות הפוסלות בכל שהוא כדעת הרי"ף והרמב"ם והטור והשו"ע, [ולאו דוקא ברובו או ברוב אונא, כדעת הראב"ד (בספר ת"ד סי' יא) והר"ת (תוס' חולין מו: ד"ה אוכמי)]. וטעמא דהוא משום נקב ולכן אף במשהו טריפה, והכי קי"ל וכן נפסק בערוך השולחן (לח, א).

אמנם מראה השחור הוא דוקא כדיו יבש שהוא שחור מאוד או עכ"פ כזפת (חכמת אדם - כלל יב, א). וכן יש להקל דדוקא פסול אם המראה שחור נכנס לב' קרומים (פר"ח).

54 הא דמראה בשר טריפה, הא מראה בשר הוא אדום ובסעיף ב' קי"ל דמראה אדום הוא כשר (עי' בעל המאור, רשב"א, ב"ח

סעיף ג

יש מי שאומר שאין מראות הללו פוסלות אלא כשהשינוי בעור מחמתו, ולא מחמת מוגלא שבתוכו.

הגה: וכן אם לא השנוי מראה מכת שער שחור או דם נלרר המונח צריאה, כשר⁵⁸ (מלא כתוב בשם ר"י מולין).

סעיף ד

אם אינה שחורה כדיו אלא כמראה הכחול⁵⁹ (שקורין גלשון אשכנו גלא"ה ודומה לרקיע, מהרי"ו), או ירוקה ככרתי, או שהיא כמראה הכבד (או כמראה הטמול, ז"י וזדיקות ישנים בשם מהר"ק). או שהיא אדומה (אפילו) בתכלית האודם, כשרה אפילו היא כולה כך. הגה: וי"א אם יש מכה גדולה נגד הריאה האדומה, טריפה, ולריך לבדוק אחר זה⁶⁰ (טור ור' ירוחם והר"ש בשם הר"מ והוא

פסקי שעה

לזה שאר גדולי האחרונים, הפר"ח, שמ"ח, ופרמ"ג.

אדומות צריך לבדוק אחר נקבים באותן מקומות, ובמקומות דשכחי נקודות אדומות ובדק כמה פעמים ולא מצא נקבים אע"ג דמ"מ ראוי לבדוק תמיד מ"מ אם אירע מקרה בשוגג שלא בדק יש להכשיר. הרי כנ"ל חומר ענין הבדיקה אפי' אחר דבר שכבר הוחזק באותו מקום שאינו ריעותא מ"מ רק אם אירע בשוגג שלא בדק יש להכשיר, אבל סתמא ראוי לבדוק.

ונראה דזהו לשיטתו ממש"כ כמה פעמים, כגון (לח-טז) "דכל היכא דאיכא לברורי מבררין", וכגון (לח-טז) "אם רק יש בה איזה ריעותא יהי' מה שיהי' הנפיחה מוכרחת ומעכבת גם בדיעבד", וכיוצא באלו הרבה.

59 בגליון מהרש"א מהגר"ש איגר זצ"ל הביא בשם הנוב"י דאפי' ריעותא לא מיקרי.

60 וטעמא משום דכל היכא דאיכא לברורי מבררין, אבל אם לא בדק בדופן אינו מעכב (תב"ש, וערוה"ש לח-טז).

58 ובש"ך (סק"ה) ובשם"ח (סעי' טו) כתבו דאם לא בדק להוציא המוגלא או השיער לראות שאין שינוי בעור גופא אסור אף בדיעבד. אמנם הפרמ"ג (סק"ה) ולב"ש (סקמ"ט) כתבו דכיון שיש מתחתם מוגלא אפשר להקל ולתלות שהשינוי מחמת המוגלא.

ובערוה"ש (לח - יט) הכריע דעיקר כדיעה ראשונה להחמיר חוץ אם לפי מראית העין נראה בהדיא שהשינוי מחמת המוגלא ולא מחמת הקרומים. אבל אם יש צד שהשינוי מחמת הקרומים כתב דאין להקל ולתלות מחמת המוגלא בלי בדיקה.

וחזינן מדבריו יסוד בכל הלכות תלי' בבדיקת הריאה, דאין להקל סתם ולתלות בלי בדיקה, וכמש"כ וז"ל "איך אפשר להקל מחמת המוגלא בלא בדיקה", עכ"ל. ויתירה מזו כתב בערוה"ש (לח - כה) בשם הלב"ש דאם על הריאה נקודות

דעת רבינו אפרים וז"י זשס זה"ע. ושאר פוסקים לא חלקו ומשמע מדצריהם איפכא וקנת מולקים זהדיא ע"ס, והכי נהוג.⁶¹ וכן אם יש בה הרבה גוונים מאלו המראות הכשרות, כשרה.⁶²

סעיף ה

יש בה קליפות כמו נתק והיא שלימה, כשרה.

סימן לט

דיני בדיקת הריאה ובו כ"ה סעיפים

סעיף א

אין לבדוק אחר שום טריפות מן הסתם,⁶³ חוץ מן הריאה צריך לבדוק בבהמה וחיה אם יש בה סרכא (ריז"ש ור"י נ' מצינ וע"פ) וכל הפורץ גדר לאכול בלא בדיקה, ישכנו נחש. (קהלת י, ז).

פסקי שעה

61 דעת הרמ"א היא לחומרא כהי"א בשם רבינו אפרים והב"י ממש"כ "והכי נהוג" ועי' בדרכ"מ. וכן מוכח ממש"כ בבאר היטב דהביא דעת המהרש"ל דס"ל איפכא, דמכה בדופן היא סיבה להתיר, והביא דהט"ז כ' דאף להרמ"א אם חזרה למראיתה כשירה, הרי דמשמע להדיא דלמד בדעת הרמ"א דמכה בדופן היא סיבה להחמיר, ורק בחזרה למראיתה מסכים דכשירה, ופשוט. (כתבתי כל זה דשמעתי מסתפקים בדעת הרמ"א מש"כ "והכי נהוג" אם כוונתו כדעת הי"א בשם רבינו אפרים או כשאר הפוסקים החולקים על כך). ולדינא כ' הפוסקים דאפשר לסמוך אדעת המהרש"ל דמכה בדופן מוכיח שהאדמומית מקורה בדופן ולא בריאה.

וע"ע בבינת אדם (כלל יב בחכמת אדם) שכתב ע"פ בקיאים שלא נמצאו בעולם רק ד' מראות שנזכרו בש"ס, וכל שאר הצבעים שבעולם נכללים במראות אלו, ולכן לא היה צורך להש"ס להזכירם שהם היו בקיאים איזה נוטה לאחד מן הצבעים ואם דיהה ממנו כשר, אבל אנו שאין אנו בקיאים, ע"ש. וכן הביא מפרד"א (פרק יא) שקיבץ הקב"ה אפרו של אדה"ר מאלו ד' גוונים, ולכן תחילת ברייתו של אדם נקרא שליא ר"ת שחור, לבן, ירוק, אדום.

62 ואף אי כל אחד מורה הפכיות מזה

(כגון מקצתו אדום ומקצתה ירוק) כשירה (פמ"ג סק"א, ולב"ש סק"ב). וכן נפסק בערוה"ש (לח - ג) ודלא ככרו"פ (סק"ב). ואם יש בריאה מראות כגון אפור או שאר מראות

63 עי' בערוך השולחן (לט,א-ג) דאף דאין בודקין אחר כל הטריפות בשאר איברים אבל אם רואין דבר שיש לחוש

הגה: ונהגו גם כן לנפוח כל ריאה, אפילו לית זה ריעותא, (ש"ד סימן ל"ז וצדיקות וע"פ); ונקטת מקומות מקילין שלא לנפחה רק אם היה זה סרכא עוברת על ידי משמוש, וכן עיקר (רמב"ם פ"א מרדכי וע"פ).⁶⁴

פסקי שעה

ריעותא יהיה מה שיהיה הנפיחה מוכרחת ומעכבת גם בדיעבד. ועוד שם בערוה"ש (לטו) "ונכון הוא שהרי אין זה טירחא מרובה ולמה לא נברר כל מה שביכולתנו לברר". ורק אם לא היה בו שום ריעותא כשבדק פנים ולא היה בידו לנפחה מחמת אונס, אז יש להכשיר ע"פ קולת הרמ"א כדיעה שניה.

עוד סיבה לנפח כל ריאה, דהרי סירכא תלויה העולה בנפיחה ודאי טריפה דיש בו ודאי נקב, א"כ יש לנפח שמא יעלה בו רוח בסירכא תלויה (פרי תואר). ולעתים הבודק פנים מסמן איזהו ריעותא וכשמגיע הריאה לבודק חוץ אין הוא מוצא מקום הריעותא, בזה ודאי לכתחילה יש לבדוק היטב אחריה, דהרי חל ריעותא בהריאה. ולפעמים הבודק פנים טועה במקומה והיא נמצאת באונא הסמוכה (או באומה במקום הרגל חמור, ובאומה היא אף יותר חמורה שהכל מיקרי שלא כסדרן). וכן יש לנהוג לכתחילה בהעברת מים וניפוח בכל אורך וחודי ושיפולי אותה אונא שסימן שהרי חל בו ריעותא. ושמא נתלש הסירכא עד שהגיע לבודק חוץ, ובדיקה זו יהני לראות אי מבצבץ. ולכן אם סימן הבודק פנים לריעותא ומשום איזה סיבה או אונס אין ביד הבודק חוץ לנפחה, אין להתירה ח"ו בבדיקה קלה.

ובאמת בזה יש לחלק באיזה סוג ריעותא בא לפניו, דהנה בערוה"ש (לט - מו) כ' דישנה בדיקה המתחייבת מעיקר הדין, וישנה בדיקה שהיא רק חומרא בעלמא. וכמש"כ בערוה"ש (לט, כג) דאם

עליו בודקין אותו דבר. ולכן כשעובר לפני הבודק ריעותות שונות הפוסלות, עליו להטריף הבהמה אם אין בידו לבודקם אבל אינו מחויב להסתכל ולחפש לזה. וטעמא דאין צריך לבדוק אחר כל הטריפות הוא משום דרוב בהמות שחוטות בחזקת כשירות הן, ואף דבעלמא אמרי' דכל היכא דאיכא לברורי מבררין אפי' במקום רוב, כגון רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן, זהו דוקא משום דאפשר לברורי בנקל, אבל כשיש טירחא מרובה לא אמרי' לברורי, ולבודק אחר כל הטריפות אין לך טירחא מרובה מזו (פרמ"ג). אמנם בבדיקת הריאה לא אמרי' הך חזקה דרוב שחוטות כשירות, ובעי לברורי ולבודק אחריהן משום דבריאה דשכיחי סירכות חיישינן אף למיעוט המצוי (ריב"ש קס"ג), וגם אין בדיקתו טירחא מרובה (ערוה"ש לט - ד). ולענין בדיקת הריאה עצמה עי' בערוה"ש שם (לט-ג) שכ' דמעיקר הדין רק יש לבדוק הריאה משום סרכות שזה דבר המצוי אבל שאר הפסולין בריאה כגון אטום ומראות וכדומה אין צריך לבדוק, רק כשבדק לסירכות ממילא מרגיש גם על שאר הדברים (ודלא כשמלה חדשה, והפרמ"ג הסתפק בזה והשיג עליו הלבושי שרד כנ"ל).

64 כל ריאה יש לנפח לכתחילה לראות אם עולה בניפוח אף בריאה שלא היה בו ריעותא או סירכא עוברת, כדיעה ראשונה ברמ"א. ובפרט לפמש"כ הערוה"ש (לט, ה) "דאם יש בה איזה

סעיף ב

מי שקרע בטן הבהמה וקודם שתבדק הריאה בא כלב או גוי, ונטלה והלך לו, הרי זו מותרת, ואין אומרים: שמא נקובה או סרוכה היתה.. הגה: ויש מחמירין אם נאצדה הריאה (צה"ג וראצ"ן ור"י הלוי ומרדכי והג"א וע"פ), ואין להמיר רק נמקום הפסד גדול או נגדיים וטלאים וחיות שאין סרכות מנאות צהס. (טור נשם צעה"ת).⁶⁵

סעיף ג

בא עובד כוכבים או ישראל והוציא הריאה קודם שתבדק והרי היא קיימת, נופחין אותה.⁶⁶

פסקי שעה

יש מקום לתלות כנ"ל ולהתירה רק אי נתמעכה ואח"כ נאבדה בלי בדיקת נפיחה. ופשוט שזה רק בדיעבד אי נאבדה, ולא ח"ו להקל בבדיקת הנפיחה בסירכא כזו, ואדרבה יש חיוב לנפחה מדינא כיון שסוף סוף היא שלא כסדרן. ולדבר זה בעי מומחיות גדולה ויר"ש מרבים לתלות במקום שאין בידו לנפחה לאחר שנתמעכה ולהתירה בלא בדיקה.

65 ודין נאבדה הריאה היא דוקא כנאבדה בשוגג, אבל איבדה במזיד דינו כמבטל איסור לכתחילה ואסור אף בדיעבד ויש לקנסו בעד זה (עי' בש"ך, וערוה"ש לט, ט). ומדינא אסור לאכול בהמה שחוטת בלי בדיקת הריאה, ובר"ב"ש (קסג) הביא דאף במקדש בשחיטת הקרבנות היו בודקין אותה. ודורשי רשומות מצאו לזה רמז מן התורה דכתיב "וישחטוהו ויחטאהו כראשון" כ-כסדרן ר-ריאה א-אומא ש-שלוש אונות מימין שתיים בשמאל ו-וורדא נ-נפיחה (ערוה"ש לט, ב).

66 ובט"ז כ' דלדידן אין לנו תקנה, ולדינא יש להכשיר ע"י בדיקת חוץ,

אין שני קצותיה בריאה עצמה, אלא קצה השני סרוך לדופן, ולחזה, ולשומן הלב או שארי מקומות, אפילו הן סירכות גמורות ושלא כסדרן, מ"מ אינן וודאי סירכות מהריאה, דאולי הן מאבר האחר ונסרכו להריאה, ונהי שתולין יותר בהריאה מ"מ אין זה וודאי אלא ספק. משא"כ היכא דשני קצותיה סרוכות באונות שלא כסדרן בעי בדיקה מעיקר הדין, ע"ש.

ולכן כ' בערוה"ש (לט,מו) דהיכא דנתמעכה הסירכא ואמרי' שלא היתה סירכא כלל, (היינו בציור שלא היו שני קצותיה בריאה). אז אם נאבדה אחר המיעוץ וא"א לבדוק בנפיחה אין אוסרין אותה (ויש חולקין בזה). אבל אם מעיקר הדין היה צריך בדיקה (היינו בציור ששני קצותיה היו בריאה) אוסרין אותה, ע"ש בדבריו.

היוצא מדבריו דאם אין בידו לנפחה לאחר שנתמעכה הסירכא כגון שנאבדה הריאה או נטלו זאב או עכו"ם, אז תלוי אי הי' סרוך שני קצותיה באונות אז אין צד להתירה, ורק היכא שידוע בבירור (ולא שתולה שכך היה) שצד השני היה סרוך שלא בריאה אלא לשומן וכדומה בהפ"מ

סעיף ד

אונא הסרוכה לאונא או לאומה, בין סרוכה מעט בין סרוכה כולה⁶⁷, שלא כסדרן, טריפה⁶⁸. כסדרן כשרה (ר"ן ומידושי רש"י) אפי' בלא בדיקה. מיהו אם נדקוה ונמלא נקב שם טריפה. (צ"י).⁶⁹

פסקי שעה

מיעוץ, משמוש, נפיחה, ובדיקה בפורשים (וכמו שפסק בערוה"ש לט, י). אבל במקום שא"א לנפחה עוד, ואף אם זה מטעם חתכים בריאה שבאו מחמת סכין הטבח, מ"מ אין להתירה דהרי היתר המחבר היא דוקא בדגש של "נופחין אותה".

67 בערוה"ש (לט-לז) הגדיר דסרוכה מיקרי ע"י חוט המושך מזה לזה, וסמוכות לגמרי אינם ע"י חוט אלא ע"י דיבוק שביניהם, וכתב שלדינא אין נפק"מ ביניהם דבשניהם שלא כסדרן טריפה, וזהו כוונת "בין סרוכה מעט בין סרוכה כולה".

68 דעת רש"י דשלא כסדרן טריפה משום דאין סירכא בלא נקב, ולדעת התוס' (דף מז.) דהיא משום דסופה להתפרק, כ' בערוה"ש (לט-כז, לה-ו) דאין הפירוש כמש"כ הר"ן משום דכל העומד לינקב כנקוב דמי, אלא כמש"כ התשב"ץ בשם הרמב"ן דחיישינן שכבר עכשיו נקובה, וזה שלא נתפרקה הוא משום דאולי התחילה להתפרק ונעשה נקב וחזר ונסתם, והוי כקרום שעלה מחמת מכה דאינו קרום.

ודעת הראב"ד דבשלא כסדרן ס"ל כרש"י דאין סירכא בלא נקב, ובכסדרן ס"ל כתוס' דאין סופה להתפרק. אמנם גם בשלא כסדרן כ' בערוה"ש (לט-כג) לחלק בין אם שני קצותי' בריאה דאז ודאי טריפה דאין סירכא בלא נקב, לבין קצה אחת לדופן, ומוכח כן ממש"כ הראב"ד עצמו בספר תמים דעים ס"ב,

"דבספק אי רובא להיתר נהגו בה היתר כי הסרוכות ספיקות הן שמא אינו נקב". וצ"ב דהא ס"ל דאין סירכא בלא נקב. אלא צ"ל כחילוק הנ"ל, וחזינן דגם בריעותות לפעמים נשאר החזקת רוב בהמות כשירות דנשחטה הותרה (ע"י ערוה"ש לט-נז).

69 בשמל"ח (לט, ט) ובתבואת שור, לבושי שרד, דעת תורה ודרכי תשובה כתבו דבכסדרן אם פרקוהו בכח באופן שיש לתלות דהנקב נעשה עכשיו מחמת הפריקה, דהיינו אם עברה רק ע"י קליפה באופן שיש לתלות שנאחז קצת מקרום הריאה עמה, אז יש להקל ולהכשיר. אבל באופן שהסירה בנחת, או ע"י מיעוץ ומשמוש ובצבצה תחתיו יש לנהוג כפסק הרמ"א בשם הב"י וטריפה, וזה אף לרש"י.

ופשוט דתלייה זו דאם נפרקה בכח בקליפה וכשר, רק יש לתלות כן בסרוכות דכסדרן שמדינא לא בעי בדיקה, ורק אירע שבדק. אבל בשלא כסדרן בכל אופן שהסירה ונמצאת שם נקב טריפה, וכמש"כ בתבואות שור (לויא), ובלב"ש (לו סקל"ד), ובחכמת אדם, ובדרכי תשובה (ס"ק כח).

וע"ע בשו"ת הר צבי (יור"ד ס" כח) דאין להקל ח"ו בנמצאת נקובה לאחר בדיקה בסירכא דשלא כסדרן מטעם איזה תלייה דיד הטבח וכדומה או ממון ישראל "דאם התורה חסה על ממונם של ישראל מכש"כ שהיא חסה מאוד שלא להכשילן

ואין נקרא כסדרן אלא בשמים זו אצל זו⁷⁰ מחיתוך של זו לחיתוך של זו, ואפילו היא צאלכסון ואפי' יש זה פלוש; אצל מגזה של זו לגזה של זו, או אפילו מחיתוך לגז או משיפולי לשיפולי או משיפולי לחתוך, או אפילו מחודה של זו לחודה של זו שאכלה, או אפילו מחודה של זו לחיתוך של זו שאכלה, נקרא שלא כסדרן.⁷¹

הגה: וי"א דאפילו בכסדרן נריך נדיקה שאין נקב צריאה (סמ"ק והגמ"י בשם ריב"ז) וי"א ותוס' בשם ר"ג ועוד גאונים וכל (זו), ומאחר שאין אנו בקיאים צדיקה כל מקום דאיכא ריעותא יש להטריף כל סרכא (הגהות מיימוני וכל זו) ; וי"א להכשירה אם היא מעיקר האונות עד חציין⁷² (מהרי"ו)⁷³, אפילו מפולש, וכן נוהגין להכשיר

פסקי שעה

באיסור טריפות, וע"ע לעיל למש"כ (לוה), הערה מספר 29.

70 ואף בין אונא לאומא וכדפסקו הטור ושו"ע, וכדעת הרמב"ם והרא"ש, ודלא כדעת תוס' (חולין מז.) דס"ל דרק בין אונא לאונא מיקרי כסדרן ולא בין אונא לאומא, וע"ע בדרכ"מ אות י' מש"כ בזה.

71 לדעת המחבר רק מחיתוך לחיתוך מיקרי כסדרן, ואף דמצינו מנהגים שונים כמבואר בספר זבח אלקים בשם מנהגי מערב הפנימי דהם נהגו להתיר אף משיפול לשיפול ומגב לגב. וזהו בעצם דעת רש"י והרמב"ם דלא מיקרי כסדרן אלא מראשון לשלישי (ובאמת גם בדעת רש"י הסתפקו בזה, דהר"ן מסתפק אי כוונתו להכשיר רק באונות הסמוכות אי נסרכו מחיתוך לחיתוך, ולא מגב לחיתוך או מגב לגב, ובב"י כ' דגם הרא"ש מסופק בזה. אמנם בטור כ' בדעת רש"י דבכל אופן שנסרך לאונה הסמוכה לו מיקרי כסדרן). מ"מ לדינא אין לסטות מדעת רבותינו בעלי השו"ע שמחשיב לסירכא דשיפולי ודגב ודחוד לשלא כסדרן ובעי בדיקה.

72 בערוה"ש (לט-נא) הכריע להקל עד חצי' אף אם בעת הנפיחה נראה שגם שם האונות פרודות זו מזו, דהרי סוכ"ס כסדרן היא וכשר, ודלא כהש"ך (ס"ק יב), ופר"ח, ופרמ"ג, ולב"ש (ס"ק מז) שהחמירו בזה.

73 גם לדעת המהר"י ווייל (ה, א) שרק נחשב כסדרן מחצייו ולמטה, וכן פסק הרמ"א כאן, מ"מ מצינו במהר"ץ

והנה במטה אשר על השמל"ח (סעיף יז) ובתבואת שור (ס"ק כז) ובבית דוד (עמודי הבית לט-כא, ובסוד הבית נא) כתבו

כי האי כסדרן, וכן אם יש כמין קרום בין אונא לאונא או בין אומה לאונא כסדרן יונא מעיקרו עד אמצעיתו אין להטריף, דדרך הוא להמלא כך ואין זה סרכא (סמ"ג והגמ"י וסמ"ק וכל זו). ואין דרך קרום זה להמלא אלא בין אונא לאונא או בין אונא לאומה, אבל לא בשאר מקומות (צ"י וד"מ), ואם נמלא בשאר מקום אינו אלא סרכא⁷⁴. וכל מקום שהסרכא כשרה אף אם יש סרכא תלויה⁷⁵ גם באותן סרכות, והוא נקרא סרכא כפולה, כשר (צ"י).

סעיף ה

אם נסתפק אם היא בגב או בחיתוך, וכשנופחים אותה הרבה נראה שהיא בחיתוך וכשאין נופחין אותה כל כך נראית הסרכא שהיא בחוץ, כשרה.⁷⁶

פסקי שעה

והמחזיק בדק (שם ס"ק ב') להקל אף לדין כל שהסירכא רחוקה מהשיפול כשני אצבעות. וע"ע בשמ"ח (לט, י) שכ' דמעיקר הדין אפשר להקל עד אצבע או אצבעיים מהראש.

76 ובט"ז (סק"י) כתב דכשרה מטעם דרוב בהמות כשרות, ובספק תעמידנה על חזקת היתר דנשחטה הותרה. וע"פ זה כתב הערוה"ש (לט-נז) דחזינן דגם בדאיכא ריעותא לא יצאה מכלל חזקת היתר. אמנם בדין זה גופא יש לחלק באיזה סוג ריעותא היא. דהא דעת הראב"ד בסירכות שלא כסדרן כדעת רש"י דאין סירכא בלא נקב. ובכסדרן סובר כתוס' דסופה לינקב.

אמנם בספר תמים דעים (ס"ב) כתב דסירכא שרובו לדופן נהגו בנרבוניה להיתר, כי הסרכות הם ספיקות, דשמא אינה נקב. וקשה דהא ס"ל כדעת רש"י דאין סירכא בלא נקב. ובערוה"ש (לט-נט) כ' לחלק, דאם שני קצוותיה בריאה ס"ל דוודאי טריפה שאין סירכא בלא נקב, וכרש"י. אבל בנסרכה בדופן הוי ספק, וכמש"כ בספרו תמים דעים הנ"ל.

וכ"כ הערוה"ש (לט-ג) דבעצם היה לנו להכשיר יותר מחציין, אך כדי שלא ליתן תורת כל אחד בידו גבלו גבול עד חציה. ולכן במקום שנהגו להכשיר גם יותר מחציה עד השיפולי יש להם על מה לסמוך, אבל מ"מ נפיחה וודאי בעי לראות אם הוא מפילוש לפילוש.

74 ובערוה"ש (לט-מח) ביאר כוונת הרמ"א שמכשיר הקרום בכל מקום, חוץ מבין אונא ראשונה לשלישית. ובש"ך (סק"ד) כ' שאין חילוק בהקרום אם היא דק או עבה, ודלא כדעת האגור (הובא בב"י) שמחלק דדוקא בדק מיקרי קרום ובעב נחשב לסירכא.

75 וגם אם הסירכא אינה תלויה אלא מדובקת לאותה אונא, דינה כסירכא

סעיף ו

עינוניתא דוורדא, לכל מקום שתסרך⁷⁷, טריפה אפילו לכיס שלה⁷⁸, ואפילו כולה נדבקת בו והוא הדין לכל יתרת דכל היכא דסרוכה, טריפה⁷⁹. הגה: מיהו אם הוורדא נדצקת למטה צשורש שלה עם הכיס שלה יש להכשירה, דהיינו רצימיהו⁸⁰ (צית יוסף צשס רינ"ח).

סעיף ז

אם נסרכה האונא או האומה לגרגרת או לחזה, או לשמנונית הלב או לכיסו, או לטרפש הלב, או לטרפש הכבד, או לטרפש העינוניתא שהוא סוף טרפש הלב, או לרחם, או לא"ל מע"רא קורין מול"יגא, או לסמפון היורד בין שתי הערוגות (ר"י נ' מצנז וד"ע) או לקנה הלב, או לשמנונית הסמפונות, או לכבד, טריפה⁸¹, ואפילו היא דבוקה לאחת ממקומות הללו

פסקי שעה

הרי חזינן דיש לחלק בין סוגי הרעותות גופא אי אמרינן שעדיין יש לה חזקת היתר.

77 דוקא סירכא, אבל בסירכא תלוי או סירכא ממקום למקום בוורדא דדינה כתלוייה, כשר (ערוה"ש לט-סב).

78 ואף דיש מכשירין אי דבוקה כולה לכיס בלא פילוש (ב"י בשם כלבו) מ"מ בטור ושו"ע פסקו לאסור וכדעת הר"ן והרשב"א (ערוה"ש לט-סב).

79 ואף אי דבוקה ולא סרוכה, מ"מ יפרידנה בנחת ויבדקנה בנפיחה ובפושרין נים של שלמה (סי' ל') ושמ"ח (סעי' כא), וכ"פ בערוה"ש (לט-סג). ודלא כיש אומרים דס"ל דדבוקה בלא סרוכה לא בעי בדיקה.

80 ובזבחי צדק (קז) כתב דהעיקר כסברת המחבר דאם נדבקה כולו לכיס שלה טריפה, ודלא כהשמ"ח (כא) שכ' דמועיל פירוק ונפיחה לראות אי מבצבץ, דלא היא דכיון שנסרכה או נדבקה אפי'

ולכא' דבר זה תלוי בפלוגתא הבעל דברי מלכיאל, והערוך השולחן. דהנה בבית דוד כתב היכא שסרוך מחציה ולמעלה רחוק מהשורש, יש להסתפק לדעת הרמ"א אי סגי במיעוץ עד חציה ולמטה, או כיון מאחרי שכבר ממעך עד שם בעי למעך הכל גם מה שלמטה מחציה. וכתב שם ששאל דבר זה לבעל ערוה"ש, ולבעל דברי מלכיאל. והערוה"ש הקיל, והדבר"מ החמיר. אמנם אפשר דגם לדעת הערוה"ש בוורדא היה מסכים דיש להחמיר, דהרי סירכא בה יותר חמורה מבשאר מקומות.

81 דעת הרמב"ם, ר"ת, הראב"ד, והמאור סברי דאף באלו המקומות מיקרי

בלי פילוש (שם ושאר אחרונים ע"י).

הגה: ויש מקילין אס האונות העליונות⁸² הסמוכות בגרגרת דבוקות ממש בגרגרת ואין ציניהם חלוק כלל שיוכל להכניס אצבע ציניהם⁸³ (מרדכי פא"ט נסם ראצ"ה וצה"ג ומהרי"ו ואגודה). וכן אס היו האונות או האומות דבוקים לגמרי מראשן עד סופן לשומן⁸⁴ היורד צין האומות (שם ור"צ ור"ח). וכן אס היטה כל הריאה דבוקה נשדרה, כי אומרים שדרך רצייתיהו נכך ואין זה סרכא⁸⁵ (מהרי"ו). ואין להחיר כל זה בלא שאלת חכם ומומחה, מורה הוראות, ואין ללמוד ממקומות אלו לשאר מקומות שנסרכה שם הריאה, כי נשאר מקומות אין חלוק צין דבוק כולו או לאו (ד"ע מצ"י).

פסקי שעה

דופן, וכשיש מכה במקומות אלו תולין בהם הסירכא, וכשר.

אמנם הרמב"ן והרשב"א הרא"ש הר"ן והטור והשו"ע כאן חלקו בעיקר דבריהם, ואף במכה לא התירו רק בדופן בלבד ולא במקומות אחרים, דבשאר איברים שהן נוחין להסתרך לריאה כמו שהריאה נוחה להסתרך אליהן, חוששין שמא מחמת הריאה הן. אבל בהדופן כיון שהיא קשה להסתרך מחמת ליחה שבריאה הלכך תולין שהריאה שהיא קלה נסרכה מחמת ליחת הדופן (רשב"א - תורת הבית).

82 ומשמע דקאי על שני האונות הימנית והשמאלית, ומדלא כתב כאן שהדיבוק היא מראשו עד סופו כמו בדיבוק לשומן מזה משמע דכל זמן שאין פילוש אצבע במקום הדיבוק כשר. וע"ע בערוה"ש (לט-צו) שכ' בפשיטות דבעינן כל רוחב האונא דבוק, ומ"מ כ' דיש מכשירים כשני ראשיה דבוקים ובאמצע אינו דבוק, כיון שבצדדים ליכא פילוש (ש"ך ס"ק כ"ה, ושמל"ח כ"ה).

83 ע"י בש"ך שכ' דצ"ע לדינא, דמדברי הרמ"א משמע שבחלון פחות מעובי אצבע כשירה. אמנם מדברי המרדכי עצמם (שהביא הרמ"א) משמע שאם יכול להכניס אפילו מחט טריפה.

עוד כ' בש"ך דמדברי הרמ"א משמע (כמסקנת הב"י) שצריכה שכל האונא יהא דבוקה לארכה, אבל אם אינה דבוקה כולה לארכה אף אם בחלק הדבוק אין שם חלון טריפה. וכן משמע ברמ"א בדרכ"מ. אמנם כ' הש"ך דיש מכשירים בדבוק לגרגרת או לסמפון שומן אפי' יש הפרש שנתפצל ובלבד שאין שם חלון.

ובשמ"ח (ל"ט, כ"ה) כ' דקולא זו של עד אצבע היא רק אם אין שם רק חלון א', אבל אם יש שם ב' חלונות, אפי' אינו יכול להכניס לכל א' כ"א מחט משהו טריפה, ע"ש.

84 ובדבוקות לשומן היורד בין הרוחות לא הזכיר הרמ"א עד אצבע, ומשמע דאף בפילוש משהו טריפה, ובמרדכי מבואר דגם בזה צריך אצבע, אך לבסוף הכריע והעיקר דכל פילוש גם בפחות מכאצבע טריפה, וכן פסק בערוה"ש (לט, צז).

וע"ע בפר"ח (ס"ק י"ט) שכ' דמדברי ראבי"ה מוכח דבין דבוקה לגרגרת בין לשומן שניהם שוין, וכל שלא יכול להכניס אצבע ביניהם כשר.

85 וכ' הש"ך דבדין זה גם המחבר מודה, וכמבואר להדיא בשו"ע.

סעיף ח

סרכא היוצאת מהריאה והיא תלויה, שאינה דבוקה לשום מקום, כשירה ואינה צריכה בדיקה. ⁸⁶הגה: וסרכא תלויה היוצאת מן הצועה, טריפה ⁸⁷ (צ"ת יוסף נשם ראז"ד ורוקם ומהרי"ו); מטנרי, כשרה (מהרי"ו וע"ל סי' ל"ז ס"ז).

סעיף ט

סרכא שהיא ממקום למקום באונא או באומה עצמה, דינה כדין סרכא תלויה. ⁸⁸

הגה: ודוקא שאין הסרכא קנרה מצד הריאה כשנופחין הריאה, אבל אם קנרה עד שמכח הסרכא הצד שמתחיה מקמיט ואינו עולה נפיתה היטב כשאר הריאה, טריפה ⁸⁹ (מהר"א מפראג וצדיקות האחרונים). וכל סרכא תלויה שעולה גם כן עם נפחת הריאה, או שיש מכה בדופן כנגדה, טריפה (צדיקות ישנים).

פסקי שעה

נקב אף בסירכא ממקום למקום טריפה, אמנם הש"ך פליג עליו והעיקר כדעת המחבר והרמ"א וכן נוהגין. ובתשובות נוב"י כ' שנחשב כסירכא תלוי' ממש (ח"י סי' י"ב).

וע"ע בערוה"ש (לט-כ) שכתב (בשם התבואת שור ס"ק מח) דבסירכא ממקום למקום באותה אונא עצמה, כיון דשני הקצוות במקום אחד שוכבות במנוחה הוי סתימה יפה. ואף לדעת רש"י דאין סירכא בלא נקב מ"מ סירכא ממקום למקום עדיפה מקורם שעלה מחמת מכה. דסירכא ממקום למקום כיון שצד אחד ברי הולך ומחזק צד השני, משא"כ בקורם שעלה מחמת מכה, (ע"ש לט-כא).

⁸⁹ בשו"ת מהר"ם אלשק"ר (סי' ב') כ' שאם הסירכא מתנתקת בנפיתה טריפה. ושמעתי מבודקים שנמצא כך לעיתים קרובות בראש רגל חמור שהאונא נבנית ע"י קימוטים, ומתנתקת ע"י הניפוח. ולפי המהר"ם אלשק"ר הנ"ל יצטרך לבודקה. ואפ"ל דיש לתלות בה שהיא ריר רק אי היתה זמן שהכשרונה ורק אז

⁸⁶ לדעת רש"י דאין סירכא בלא נקב מ"מ יש להכשיר דאי באה מחמת נקב היתה נסרכת למקום הסמוך לה, וזו שלא נסרכה מוכח שהיא רק מהתפשטות הליחה (ש"ך). מ"מ ברמב"ם ובבעל העיטור כתבו דרק יש להכשירה בנפיתה, ודלא כדעת הרשב"א והר"ן והטור והמחבר דלא בעי בדיקה. אמנם הט"ז כ' שלפי הרמ"א שכל סירכא העוברת ע"י מיעוץ ומשמוש נוהגים לנפחה גם כאן צריך בדיקה שטעם אחד לשניהם, דהיא באה ע"י התפשטות הליחה, וכן דעת הפרי תואר ושאר אחרונים. וכן משמע בערוה"ש דרק יש להתירה בבדיקה (לט-יט) דהלא יש חשש שמא היתה סרוכה ונתפרקה, ואין אנו מכירים מקום הנקב.

⁸⁷ ודלא כמנהג שאלוניקי שרק מחשיבו כריר, אלא כבר נהגו לאסור, וכ"פ בערוה"ש (לט-ס). וסירכא תלויה מתוך האטום הוי כסירכא מן הבועה וטריפה (פר"ח ס"ק כ).

⁸⁸ ועי' במהרש"ל שחולק כאן אדעת המחבר, דלדעת רש"י דאין סירכא בלא

סעיף י

כל מקום שאסרו סרוכת הריאה אין הפרש בין שתהא הסרכא דקה כחוט השערה בין שתהא עבה וחזקה ורחבה כגודל, ולא כאותם שממעכים ביד ואם נתמעכה תולין להקל⁹⁰, וכל הנוהג כן כאילו מאכיל טריפות לישראל.

סעיף יא

יש מי שכתב שמכניס אצבעו תחת הסרכא ומגביה קצת, אם נפסקה מחמת הגבהה כל שהוא, סרכא בת יומא היא וכשרה, ואין להקל בכך אלא בבהמת ישראל ואין סומכין על קולא זו אלא בבודק כשר וירא את ה' מרבים.

פסקי שעה

הקמט בכלל מחמת הסירכא רק במיני' ובי' ואין כאן תרתי לריעותא. וכן יש להכשיר אף בלי מיעוץ עם ניכר שהקמט כן מתחילת ברייתו (לב"ש ס"ק קכט).

90 במעשה דריינו"ס (המובא בפוסקים) שהיתה עור פרושה על הריאה וקלפיה ונמצא כל הריאה שלימה, כ' בערוה"ש (לט.קב) דטעמא דהכשירו משום דודאי הקרום לא נעשתה בפעם אחת, אלא התחיל להתקדם מעט מעט עד שמתקדם על פני כל הריאה, ולכן כל סירכא הנקלפת מעל פני הריאה אין זה רק קרום שהתחיל להתקדם, ומחמת זה נקלפת, דמה לי קרום על פני כל הריאה מה לי קרום על מקצתה.

מ"מ טעם זה רק בסירכא רחבה כעין קרום, אבל בסירכות שהם כחוטין דקים או עבים בזה לא שייך מעשה דריינו"ס, וחוטין דקין הנקלפין בקלות הן רירין בעלמא, והחוטין שקשה לקולפן, וכרובן אם נקלפו יבצצו, הן הן סרכות גמורות והן מושרשות יפה.

התנתק בנפיחה (ומ"מ בעי שעלה בניפוח היטב, וכלשון הרמ"א). וכמו שמצינו בסי' לו סעי' ב, לענין דינא דקרום הנקרע בניפוח, שכתבו בזה הערוה"ש והבית דוד סברות להכשיר, וכמש"כ לעיל סי' לו סעי' ב הערה מספר 27.

וע"ע בערוה"ש (לט-ס) שכ' דהש"ך (ס"ק כח) הביא טעמא דסירכא דמיני' ובי' טריפה לפי הרמ"א דכשהיא קצרה היא משום דסופו לינקב. ולפי"ז הביא בשם הפרמ"ג דיש להכשיר אי עברה הקמט ע"י מיעוץ ומשמוש, דלא גרע מכל סירכא דשלא כסדרן העוברת ע"י מיעוץ. אמנם הביא דעת הד"ם היא שטעמו דטריפה הוי משום דהוי כאטום בריאה, וא"כ גם אי עברה ע"י מיעוץ לא יהני להכשירה. והסיק דעיקר כטעם הראשונה דמשום סופו לינקב. ולכן כ' דיש להכשירה דוקא בהפ"מ אי עברה ע"י מיעוץ, אבל עכ"פ מיעוץ בעי. ועוד כ' שם (לט-ס) דקמט הנשאר לאחר העברת הסירכא במיני' ובי' כשר. דבזה כבר אין סברת סופו לינקב דכבר מוכח דאין

סעיף יב

טוב להשקות הבהמה סמוך לשחיטה⁹¹.

סעיף יג

יש מי שאומר שהבודק יכניס ידו בבהמה בזריזות בלא רפיון ידיים, ואם נתפרקה שום סרכא כשמכניס הבודק ידו, מוציא הריאה לחוץ ובודקה, אם היא סרכא ימצא ראשה בריאה או בדופן; ואם לאו, רירא היא וכשירה⁹²; ואין להקל בכך אלא בבהמת ישראל ואין סומכין על קולא זו אלא בבודק כשר וירא את ה' מרבים.

הגה: ויש מתירין למשמש בסרכות ולמען זה⁹³, ואומרים שסרכא חס ימעך אדם זה כל היום לא תנמק ולכן כל מקום שיתמעך תולין להקל; ואומרים שאינו סרכא אלא ריר צעלמא⁹⁴ (מהרי"ו וכל זו), ואף ע"פ שהוא קולא גדולה כזר נהגו כל

פסקי שעה

91 וכדמבואר בגמ' ביצה (מ) לפי' וטעמא משום דכששני קצותיה בריאה הוי סירכא גמורה מדינא דגמ' (דף מח), אבל בשאר שלא כסדרן שנסרכה למקום אחר דלהרבה ראשונים מכשירין בבדיקה כר"ת בספר הישר, רבינו זרחיה הלוי, דעת הרמב"ם ועוד, שבזה ש לסמוך על הפוסקים כהרמ"א ומהרש"ל ט"ז וש"ך שלא הזכירו כלל הסרת הדלדולים, וכמש"כ התב"ש שכן דעת המהרש"ל.

ואחר זמן נתהווה ענין חדש בדבר המיעוץ שאינו ע"י גלגול בין האצבעות אלא קולפין הסירכא בצפרנים עד שלא נשאר ממנה שום דבר וגם הדלדולים מעכבים בה. וכמש"כ בערוה"ש (לט-קטו) "דודאי צריך להסיר הסירכא מכל וכל ושלא ישאר בה שום דלדול". [ומה שנמצא דלדולים בשיפולי אינם סירכות כלל, ולא מיקרי ריעותא והוא ניכר לבקיאם (ערוה"ש לט-קטו)].

94 ואחר המיעוץ בודקים ברוק או בפורשין לראות אם אינו מבצבץ (ש"ך ושאר אחרונים) ואם נאבדה או נקרעה אחר

91 וכדמבואר בגמ' ביצה (מ) לפי' והוי קבלה מכל זובחי בהמות דבהמה שלא הושקתה סמוך לשחיטתה היא מלאה סירכות דקות וקשות וכשמשקין אותה יסורו הסירכות (ש"ך לט סקל"ב), ודוקא מים צוננים שהסירכא מחמת חמימות באה (חכמת אדם כלל יג-אות לו).

92 וכ"כ ברוקח (סי' שפ"ב) דסרכות המתפרקות מאליהן בהכנסת יד הטבח ואין מקומן ניכר הם רירין בעלמא.

93 עי' בערוה"ש (לט-קז-קי) שהביא השתלשלות מנהג המיעוץ והמשמוש, דמתחילה היו נוהגין בריאה ששני קצותיה בריאה לגלגל בין האצבעות עד שיתמעך כולה ואף הדלדולים היו מעכבים, ורק ע"י מיעוץ ולא ע"י קליפת הציפורן. ובסירכא הסרכה למקום אחד וקצה השני אינו בריאה, רק ממעכים הצד שסרוך לריאה, וכשנשארו דלדולים כעין קרומים, או חוטין להלאה משטח עובי הסירכא א"צ למשמש בהם.

צני מדינות אלו ואין למחות צידם מאחר שיש להם על מה שיסמוכו; ומכל מקום צריך להיות הצודק ירא אלהים שיודע לזוהר למען צנחת⁹⁵ שלא ינתק צנח⁹⁶. ויש מקומות שאין נוהגין למעך ולמשמש בסרכות הורדא אם נסרכה למקום אחר, וכל מקום שתסרך טריפה (כך שמע וכן נראה מלשון הר"ד ן' חייא שצצ"י); ויש מקומות שנהגו להקל גם בזה, ולי נראה כסברא הראשונה שלא למעך צורדא וצכל סרכות שהם שלא כסדרן, מאחר שסרכא שלא כסדרן טריפה מוזכר בגמרא ואין חולק עליו, אין לסמוך אדצרי מקילין צענין המעוך והמשמושים (וכ"מ מלשון מהרי"ו שאין חלוק); אצל המנהג צעירנו למשמש ולמעך צכל הסרכות, ואין חילוק בין סרכא לסרכא; ונכון לחוש למה שכתבתי, אם לא צהפסד מרובה⁹⁷ עוד נהגו צעירנו להטריף כל סרכות גדיים וטלאים (מצא כתוב) ועגלים הרכים, ולא למעך צהם כלל, כי יש קבלה בזה להטריף כי הסרכא עדיין רכה ומתנתקת על ידי מיעוך.

פסקי שעה

המיעוך בלא בדיקה יש אוסרים ויש מתירים (עי' הערה מספר 96 בסמוך).

95 ולא ימשמש ע"י עפר וחול ובסמרטוטים, והעושים כן מאכילים טרפות לישראל, וכן המיעוך אינו אלא בנחת והממעך בחוזק יד מאכילים טרפות לישראל (ט"ז וש"ד). וכן אין למעך כשיש תרתי לריעותא (ט"ז סק"ח, סק"ד).

97 ובב"ח כ' להקל אף בלא הפ"מ למעך בכל הסרכות, ובשמ"ח כ' שאף בבהמת עכו"ם ואף שלא במקום הפסד אין למחות בידם. וע"ע בט"ז שכ' דאם ממעך בכח וסומך אבדיקת נפיחת הריאה הוי מאכיל טריפות בישראל, דבסירכא גמורה לא מועיל שום נפיחה.

ובעצם כל ההיתר של הרמ"א למעך בסרכות ולבודקם כ' בערוה"ש (לט-כג) היא בגלל "דרוב סרכות שלנו אינן אלא ספק טריפות, מפני שרוב הסרכות אינם סרכות וודאות. יש מהן שאינם אלא רירין, ויש מהן שנראה לעינים שהוא כקרום שלישי (וכמעשה דריינו"ס), ויש מהם שהן בקרום שקוראים "טיילא". ואפילו בסרכות גמורות אם אין שני קצוותיה

96 ועי' בערוה"ש (לט-מו) שכ' דכיון דעיקר סמיכותינו היא על המיעוך, וכשנמנע הסירכא אמרי' שאין זו סירכא כלל, והבדיקה היא לחומרא בעלמא, לכן אם נאבדה לאחר המיעוך וא"א לבודקה בניפוח אין אוסרין בזה (ויש חולקין בזה). אבל במקום שמעיקר הדין צריך בדיקה אוסרין אותה.

וכוונתו למש"כ (לט-כג) דהיכא דשני קצוותיה היו בריאה אף אי נתמעכה אבל כיון שצריכים בדיקה מעיקר הדין, אין להתירה אף אי נאבדה או אין בידו לנפחה לאחר המיעוך. משא"כ היכא דהיה סירכא שקצה השני לא היה בריאה, אף אי ודאי בעי בדיקה, והוי סירכא

סעיף יד

בודק שהוציא ידו ואמר: טריפה, ואח"כ הכניס אחר ידו ולא מצא טרפות, הראשון נאמן.

סעיף טו

טבח שהכניס ידו ואמר טריפה, ואח"כ נתברר שלא נפתח הטרפש, ונמצא שהטבח לא נגע בריאה, ופתחו הטרפש ובדקוה ולא נמצא בה טרפות, מכשירין אותה.

סעיף טז

אמר הבודק: שלא כסדרן היתה, ואחר מכישו ואומר: כסדרן היתה, מעמידין הבהמה בחזקת היתר.

סעיף יז

הקונה ריאה ואמר שמצא בה סרכא במקום שהיא טריפה, והמוכר אומר שהיתה במקום שהיא כשרה, כיון שבאו שניהם בבת אחת לבית דין אין כאן עדות והרי זה כבהמה שנאבדה ריאה קודם שנבדקה.⁹⁸ הגה: וכן צמקומות ששוחטין אלל עוצד כוכזים, והניחו הצמקומות אלל עוצד כוכזים צין שחיטה לצדיקה, אין חוששין שמא העוצד כוכזים הכניס ידו ונתק הסרכות, דצדיקת ריאה דרצנן וספיקא להקל (רש"א סימן רנ"ח). מיהו אם טנחיס עוצדי כוכזים רגילין לעשות כך, יש לחוש אפילו צדיעצד; ולכתחלה יש ליזהר בכל ענין.

פסקי שעה

שאינה מחמת הריאה אלא מחמת אבר האחר.

98 עי' במהרש"ל שחולק אפסק המחבר, דלדין נאבדה הריאה קודם הבדיקה אסור (לעיל סעיף ב') (ורק בגדיים וטלאים וחיות שאין סירכות מצויות שם יש להתיר בהפ"מ) א"כ גם כאן אסור, וכן דעת הב"ח והפר"ח שאין להקל אף בהפ"מ. וע"ע בט"ז ובש"ך שתמחהו על הרמ"א למה לא הגיה כאן כלום (כדלע"י סעי' ב'). ולדינא העלו שכאן יש לחלק ויש להתיר אף בלי הפ"מ.

בריאה עצמה אלא צד אחד סרוך לדופן או לחזה או לשומן הלב, כל אלו אינן וודאי סירכות מהריאה דאולי הן מאבר האחר ונסרכו להריאה. ואף דאנו תולין יותר בהריאה כיון שהיא עלולה לכך, מ"מ מידי ספיקא לא יצא, וזהו עיקר יסוד ההיתר של מיעוץ בסירכות".

עכ"פ חזינן מדבריו דלא סגי להקל בלי מיעוץ ובדיקה בפושרין מחמת ספיקא לחודא, ופשוט דסרוכה מצד אחד שלא בריאה אין להקל בלי בדיקה ולתלות

סעיף יח

ריאה שניקבה במקום חיתוך האונות בגב האונא כנגד הדופן⁹⁹, ודופן סותמתה בסרכא¹⁰⁰ בבשר שבין הצלעות¹⁰¹ או בבשר ובעצם, כשרה¹⁰²;

פסקי שעה

דנסרכת אף בבשר, לא תתפרק גם מה שכנגד העצם, וסופו להתרפא, ובב"י כתב להתיר בזה אף אי רובו סרוכה לעצם).

ושמעתי בודקים מסתפקים היכא דסרוך הרגל חמור לדופן צר, ובאותה הזמן היא גם סרוכה לשומן הלב בלי פילוש. אף דלכא'ו היה מקום כאן לשלב דעת המחבר המתיר דופן צר, ודעת הרמ"א המתיר סרוך לשומן ולגרגרת בלי פילוש.

ונראה דמ"מ נחשב לתרתי לריעותא אי סמוכות ממש, ואין להכשירה בלא בדיקה. וכן מצינו בהדיא, דגם מה שמצינו בפוסקים להכשיר, מ"מ מיקרי ריעותא.

וכמו שכתב בערוך השולחן (לט-ס) לענין סירכא דכסדרן עם חלון אף דאנו מכשירים אבל כיון דיש מטריפין הוי ריעותא ומצטרף לריעותא אחרינא למיקרי תרתי לריעותא (ט"ז). וכן כ' לגבי כסדרן בין אומא לאונא שאנו מכשירין, מ"מ כיון דיש מטריפין מצטרף להחשב כריעותא, והסכימו לזה גדולי האחרונים (כהפ"ח, והתב"ש).

וא"כ לכא'ו ה"ה הכא, אף דסתימה לדופן כשר לדעת המחבר, וסרוכה לגרגרת בלי פילוש כשר לדעת הרמ"א, מ"מ מיקרי תרתי לריעותא דהא יש מטריפין בה, ואין להכשירה בלא בדיקה. (ופשוט דזהו דוקא אי שני הריעותות יוצאים מאותה אונא ממש בלי הפרש ביניהם, וכמש"כ הערוה"ש (לז-כב) בענין תרתי לריעותא).

102 ברדב"ז, ופ"ח (סקמ"א), ושמ"ח (סעי' נח) כתבו דמ"מ בעינן דוקא רובא

99 דעת הגהמ"י דבשני צלעות הקטנים הראשונים אינם נקראות דופן, אמנם בשו"ת הרשב"א (סי' ע"ד) וברוקח (סי' שפ"א) נהגו גם בזה להכשיר, ע"ש.

100 ודוקא בסירכא מועילה סתימת הדופן, אבל נקובה לחוד בלא סירכא ודופן סותמתה טריפה (ערוה"ש לט-סט), ודלא כדיעה יחידאה דגם סירכא לא בעינן (עי' פ"ח סק"מ).

ובערוה"ש (לט-סט) פסק דלא בעינן סביך (היינו חוטים קצרים דוקא) אלא גם סריך מהני (היינו חוטים ארוכים).

101 כתב הכנה"ג הגה"ט (כח) דבבהמה שמינה שיש בשר על צדדי הצלע אם נסרכה לבשר שעל הצלע דהיינו צדדי הצלע (לא אמצעיתה) דסותם, וכ"כ הרדב"ז, וכ"פ בערוה"ש (לט-עא). אבל בבהמות כחושות שיש שם רק קרום אין להכשיר בזה. אמנם דעת הרוקח והראב"ן והר"ן והכלבו, כהרשב"א והרא"ה שס"ל דבשר שעל הצלע דינו כעצם, אבל דעת הרשב"ש כהרדב"ז הנ"ל שהכשיר, וכן דקדק הרדב"ז מרש"י והרמב"ם. ושיטה שלישית היא דעת הראב"ד (פ"ז ה"ד) שהתיר אף בסרוכה לעצם לבד. ובערוך השולחן (לט, עא) כתב דלא קיי"ל כוותיה, ולא הובא דעתו כלל בטור ושו"ע, ולכן אין לסמוך בזה אדעת הראב"ד. מ"מ בסרוכה לשניהם בבשר ובעצם כתב דיש להכשיר בפשיטות כפסק המחבר. ואף דהרא"ש ס"ל בזה לאיסור מטעם דמה מועיל סתימה כנגד הבשר הרי סוכ"ס כנגד העצם אינו סותמתה. (מ"מ קי"ל דכשר אף שם משום דכיון

אבל אם היא סרוכה לעצם לבדו, טריפה.¹⁰³ וכן הדין בכל השלם שכנגד האונות למעלה עד הערוגה¹⁰⁴, כשרה, מפני שהמקום צר ונדחת לדופן והוא סותמו¹⁰⁵: ונקרא דופן עד החוט שמנקרים מהחזה, ומשם ואילך נקרא חזה ואם נסרכה שם, טריפה. ואם נסרכה על גבי חוט שבחזה, דינו כאילו נסרכה בחזה וטריפה.¹⁰⁶ הגה: ולדין אין נפקותא צמילוקים אלו, גם ככל הצמילוקים אשר יתצארו עד סוף הסימן¹⁰⁷, כי כזר נהגו צאלו הארזות להטריף הכל ואין לשנות, כי מנהג קדמונים הוא צאשכנו ונרפת שאנו מצני צניהם; ולכן אין להכשיר שום סרכא צריאה, אם לא צ' אונות הסרוכות צכסדרן למטה מחצין

פסקי שעה

בבשר, [וגם המקצת הסרוך לעצם בעינן דוקא שיהא סרוך, ולא פרודה ותלוי' סמוך להעצם. וגם ככולו לבשר לא יהא מקצתו תלוי' שזה מראה דסופו להסתר (שמ"ח סע' נ"ח). ודלא כמש"כ בלב"ש (ס"ק קצ"ז) להיפוך מזה דמקצתו תלוי' מראה שבמקום הנקב היא דבוקה טוב, וע"ע בערוה"ש (לט-עד) שכשדבוקה לבשר ועצם יש לחשוש, ולא כשדבוקה כולו לבשר].

106 ברמ' כ' (פי"א, ז) דגם בבשר שבחזה מיקרי מקום רבייתיה, אמנם כל הפוסקים לא כתבו כן, וכ"כ בערוה"ש (לט, עה) דבשר החזה לא מיקרי מקום רבייתיה, ואין להכשיר כן בלא בדיקה. אמנם בבמה שמינה ששמנונית החזה בא עד למטה והשמנונית תלוי על הצלעות אז הוי דינם כצלעות עצמן. ואם יש סירכא מגבה לשמנונית החזה התלוי' על הצלעות כשירה (ב"י בשם העיטור) ערוה"ש (לט-עה).

107 כתבו הפוסקים דטעמא משום דאין אנו בקיאים בבדיקת הריאה, ומקור הדין נובע מהא דסימן נ"ז לענין בדיקת דרוסה ונפולה שכתב הבה"ג דאין אנו בקיאים בבדיקתה (ודלא כרש"י דף נב), ומטעם זה כתבו ג"כ בבדיקת הריאה שאין אנו בקיאים בה.

אמנם בערוה"ש (לט-קא) כ' לחלק מסברא בין בדיקת כל הריאה לבין בדיקת מקום אחד בריאה, וכשהבדיקה רק במקום אחד איזה בקיאות יש בזה, וכ"כ במהרש"ל (ביש"ש סי' מד), וכמש"כ הש"ך (ל"ג סקי"ד) לגבי בדיקת הווט, ו

אמנם בב"י כ' דאפילו רובה לעצם כשירה, הגם שבשו"ע סתם ולא הזכיר אי בעינן רובא בבשר או סגי אף ברובא לעצם.

103 ואינו מועיל בדיקה (טור וב"י, וש"ך ס"ק מ"ד).

104 היינו לאו דוקא מקום פירודי האונות אלא כל השלם שלמעלה מגבה עד השדרא שכנגד האונות, ודלא כ"א (הובא בב"י) דרק במקום חיתוך האונות עצמן בלבד, או כדעת הרשב"א שהביא הב"י, דרק שני אצבעות למעלה מפירודי האונות נחשב כאונות עצמן ולא למעלה מזה (ערוה"ש לט-ע).

105 ובערוה"ש (לט, סט) כ' דחלילה להתיר בנקב לחוד בלי סירכא ע"י

לל עיקרן, והוא הדין אונה צאומה צכסדרה כי האי גוונא¹⁰⁸; וכזר נתצאר שנהגו להקל צסרכא המתנתקת על ידי מעוך ומשמוש.

סעיף יט

ודוקא כנגד האונות הוא דמכשרינן, אבל שלא כנגד האונות טריפה¹⁰⁹.

סעיף כ

הא דמכשרינן, דוקא כשהנקב כנגד הדופן, אבל אם ניקבה מבפנים או אפילו בשיפולי ריאה, וסרכא יוצאת משם לדופן, טריפה; ואם סרכא יוצאת משיפולי אונא ומתפשטת על גב האונא ונסרכת לדופן, אם רוב הסרכא היא בגב האונא כשרה; ואם לאו, טריפה¹¹⁰.

פסקי שעה

109 ואם יוצא מהאונות באלכסון כנגד האומא טריפה ולא מיקרי רביתיה. וע"ע בערוה"ש (לט,עז) שכ' דאם הסרכא יוצא מבין החיתוכים שבין אונא לאונא אף שנסרכה לדופן שכנגדה טריפה, דבין החיתוכים נידון כקמה ולא כמגבה, וכן משמע בטור וברא"ש. ועוד כ' בערוה"ש (לט-פ) בשם המרדכי דאף במקום רביתיה אם יש שחין אבעבועות במקום סרכת האונות טריפה, דהשחין אינה מניחה לסתום, ואף בדיקה לא מהני, וכתב דכך יש להורות וכדעת הפר"ח (סק"מ) והתב"ש (סקפ"ה), ודלא כדעת הב"ח שמכשירו בבדיקה. ומכיון שבעל הערוה"ש הוא המרא דשמעתיה לדין סתימת הדופן למקומות שנוהגין כוותיה, יש לנהוג בזה ככל דבריו.

110 ובש"ך בנקודת הכסף כ' להכשיר כדיעה ראשונה בט"ז דאם סירכא תלויה יוצאת משיפולי אומא ובסופה היא עבה ותלוי בה כמין כפתור ונראה כבועה מלאה מוגלא היא כשירה דהוי התפשטות הליחה, אבל מ"מ צריך לבודקה.

והיכא דכל הריאה דבוקה לדופן אף בלא פילוש טריפה בלא מכה, אבל אם

דבמקום ידוע ודאי גם אנו בקיאי, לכן פסק דודאי בהפ"מ יש לסמוך אבקיאיתנו בבדיקת מקום מסוים בהריאה.

108 הרמ"א בא לאפוקי היתר דאונא מגבה לדופן דלא אמרי' דדופן סותמו, וגם לאפוקי אומא לדופן כשיש שם מכה דהמנהג להטריף. והמהרש"ל (ביש"ש סמ"ד) הסכים דאומא לדופן גם במכה יש להטריף, אבל בדין מיצר החזה ס"ל דסותם. וע"ע בערוה"ש (לט, צג) דיש מקומות שהתירו מכה דאומא בלי בדיקה, וגם היתר דמיצר החזה ע"פ פסק של השאג"א, ובעל גליא מסכת, וכתב שם דחומרת הרמ"א אינו משום מנהג דאז הוי כנדר שאין להתירה, אלא היא חומרא שיש לכל מורה הוראה להקל אם ירצה. (ובפרט אם הבשר מיועד בעיקרו ליהודים שאין להם מנהג אז על המורה הוראה להורות כפי הנראה לו לדינא, וכעין מש"כ בשמ"ח (לט, עב) "דלאו במנהג הבודק תליא מילתא כי אם במנהג המקום, ואם אין מנהג המקום יעשה כדינא").

וע"ע בחכמ"א ובינת אדם (כלל יג-אות כז) מש"כ בזה.

סעיף כא

אם סרכא עולה מן האונה לדופן שבצד האומה, טריפה; ואם סרכא עולה מאונא לדופן שכנגד האונא ולדופן שכנגד האומה, אזלינן בתר רובא.

סעיף כב

אם האומה סרוכה לדופן, אם יש מכה בדופן, כשרה ואינה צריכה בדיקה¹¹¹; ואם אין מכה בדופן, טריפה ולא מהניא לה בדיקה¹¹². ודוקא

פסקי שעה

כל הגג של האומא בדופן מהשלמת האונין ולמעלה דבוק בשדרה כשירה. אבל בפיצול שאין כל הגג דבוק טריפה (טור). אבל בנסרך כל גג האונות להשדרה כשר אף בפיצול (ערוה"ש לט, צד) דרך באומות מחלקינן כן בפיצול אבל לא באונות (פרישה).

111 ברדב"ז ובפר"ח (ס"ק מ"ו) ובשמ"ח (סג) כתבו דבמכה בדופן אין חילוק אם נסרכה לדופן מגבה או מקמה, דההיתר אינו מצד שהדופן מגין עליה אלא משום תליית הריעותא בדופן, אמנם בכנה"ג (לו) כ' שאם המכה בבשר שבין הצלעות זה לא מיקרי מכה. אמנם הערוה"ש (לט, פה) כ' דאף בבשר שבין הצלעות מהני מכה ומוגלא, וכ"כ הפר"ת. אבל בנקב בצלע ונכנס בו קצת האונא ונסרכה עמו כ' בערוה"ש להטריף דנקב לא מיקרי מכה בדופן. וגם היכא שהמכה בדופן מבחוץ לצד העור ומבפנים היא ברי, ונסרכה מבפנים כנגד המכה שבחוץ כ' הערוה"ש דלא מיקרי מכה וטריפה, דרך אם נמצאו בה לפחות בהרות שחורות מבפנים ובחוץ יש מכה כ' בשמ"ח דנקראת מכה כנ"ל. אבל בלי הבהרות לא מיקרי מכה במכה שמבחוץ לחודה.

אבל דעת הר"ת הוא דכשאינ מכה בדופן, אף שיש ריעותא בהריאה, מהני לה בדיקה. וכשיש מכה בדופן כשירה אף בלי בדיקה ואף היכא דאיכא צמחים בהריאה עצמה, וזהו מש"כ המחבר כאן דב"ש מכה בדופן כשרה וא"צ בדיקה, וכן ס"ל להרמב"ם, וכן נוטה דעת הרשב"א והר"ן, וגם כתבו שזהו דעת רב האי גאון.

וטעמא משום דתלינן הכל מחמת הדופן, ואף גרם שהעלה צמחים בהריאה, וכ"כ הראב"ד בספר תמים דעים (ס"י יב).

ודעת הרי"ף היא דהכל תלוי במכה בדופן, דאף אי איכא גם ריעותא בהריאה מהני לה בדיקה, וכשאינ מכה בדופן, אפילו אם גם בריאה ליכא ריעותא אינו

112 לדעת רש"י דאין סירכא בלא נקב שפיר דלא מהני בה בדיקה וזה אף היכא דאין ריעותא בהריאה עצמה ואף אי

בסרוכה לדופן מכשירין ע"י מכה, אבל אם סרוכה לשאר מקומות, כגון: חזה וגררת ושמנונית הלב וטרפש וכיוצא בהן, אע"פ שיש בהן מכה, טריפה ולא מהני לה בדיקה.¹¹³

סעיף כג

מכה זו שאמרו, היינו שיש בדופן כעין נגע; אבל אם יש בהרות שחורות בלבד, אינו סימן מכה ממש.¹¹⁴ ואם נשבר הצלע, אף על פי שחזר ונקשר, קרינן ביה, שפיר, מכה.

סעיף כד

אם כל הריאה דבוקה לדופן, אם אין מכה בדופן טריפה ולא מהני לה בדיקה, אפילו אם דבוקה כולה בלא שום פילוש. ויש מי שכתב שהמתירה בר נדוי הוא והכלים אסורים.

סעיף כה

אם האומה והאונא נסרכו בסרכא אחת לדופן, אם רוב הסרכא מהאונא כשרה; ואם רובה מהאומה, טריפה, אם אין מכה בדופן. וכן אונא הסרוכה בסרכא אחת לחזה ולדופן, אזלינן בתר רובא.¹¹⁵ וכן אומה

פסקי שעה

מועיל הבדיקה וטריפה, וטעמא משום דיש לתלות יותר בריאה מבדופן.

113 אמנם בכנה"ג הגב"י (אות רפ"ג) התיר אף בזה, וכן בשמ"ח (סעיף סה) הביא מנהג מקומות שהכשירו בבדיקה. אבל דעת המחבר כאן ולעיל סעיף ד' כהרשב"א והרא"ש דאף במכה לא התירו אלא בדופן בלבד, אבל שאר מקומות חוששין שמחמת הריאה נסרכה.

115 בשו"ת הראש (כלל כ' סכ"ט) כתב דאף דבכל התורה אזלינן בתר רובא משום דהמיעוט והרוב סותרין זה את זה, ובהכרח לילך אחר אחד מהן. אבל כאן אפשר להיות שניהם אמת דהאונא וגם האומא נסרכו, מ"מ כתב ע"פ סברא דלא מסתברא לומר דסירכא אחת באה משני מקומות, ונתחברו יחד לעשות סירכא

114 ע"י בשמ"ח (סעיף סו) דאם יש מכה מבחוץ ובהרות מבפנים דכשר דנקראת מכה, וכנ"ל. וע"ע במרדכי דגם בסירכא במקום רביתי' רק כשר אם אין שחין אבעבועות במקום סרכת האונות, וכן פסקו הגאונים והר"ח. אמנם הב"י

הסרוכה בסרכא אחת לדופן שיש בו מכה, והסרכה במכה וחוצה לה, אם רובה במכה, כשרה; ואם לאו, טריפה. וכן אם נסרכה האומה בסרכא אחת לטרפש ולמכה שבדופן, אם רובה במכה שבדופן, כשרה; ואם לאו, טריפה. הגה: ריאה שנמנא עליה כמו חלץ כיסוי, והוא נשר בלוי, קולפין אותה מעליה ואם הריאה תחמיו שלם ויפה¹¹⁶, כשר: מיהו נריך לנזוק הריאה ננפיתה. (צ"י ס"ס ל"ח נשם רוקח).

פסקי שעה

אחת. אלא הסירכא רק בא ממקום הרוב, והשאר אינו אלא התפשטות וטפל לה. (לב"ש (סקכ"ד), פרמ"ג, פר"ח, וערוה"ש (לט-ק), ודלא כתבו"ש (ס"ק צ"ה) דמחשיבו לריעותא ומצטרף לתרלר"ע).

וע"ע בערוה"ש (לט-צא) שהקשה על הב"י שהביא דעת הרשב"א והר"ן לאסור בכה"ג ולא לילך אחר הרוב, ובשו"ע לא הביא דעתם כלל, ע"ש מה שתי' ע"ז.

116 אין כוונת הרמ"א דאם אינו יפה היא טריפה מצד הבשר בלוי, דאינו כן משום דבשר בלוי אינו ריעותא בכלל,

אלא כוונתו ביאר בערוה"ש (לט-ק) דלא נאמר דהבשר בלוי עושה אותה טריפה, קמ"ל דלאו כלום היא, דכל שהריאה מתחתיה כשנקלפת אין בו טריפות לא חיישי' להבשר בלוי, אבל לעולם לא בעינן שיהא שלם ויפה, אלא אף אם יש תחתיה כמו צלקת או קמטים כשירה.

ברכה לראש משביר

יעמוד על הברכה

אחי יקירי

הר"ר **גבריאל רלב"ג שיחי**

[הקרוי על שם זקנינו רבי גבריאל משקלוב זצ"ל מתלמידי רבינו הגר"א
שיגע כל ימיו בתורה ועבודה וכפי שחרוט על מצבתו במרומי הר הזיתים].

שהזיל מכיסו בעד הוצאת הספר.

זכות הפצת תורת רבינו המהרי"ל דיסקין זצוק"ל

ושאר גדולי משפחתנו זצוק"ל

יעמוד לו בזה ובבא

שיזכה יחד עם רעייתו מרת **אהובה** שתחי

לראות ולרוות נחת דקדושה מכל יוצ"ח:

רעכיל לאה, חיים יהוסף, זאב, ועדינה שיחי לאוויש"ט

יזכה ויצלח לראות שני שולחנות בעושר ואושר

לעלות ולהעלות רבים אתו בהמשכת עלייה רוחנית

לזכות לכל הברכות למחזיקי תורה תומכיה ומפיציה.

Sponsored by:

ברכה לראש משביר

יעמוד על הברכה

בן גיסי חיקר

הר"ר יוסף חיים שניאור טענענבוים שחי'

הקרוי על שם ראש ישיבת בית מדרש גבוה ליקוואוד
רבי יוסף חיים שניאור קוטלר זצ"ל
שזקנו מו"ח הרה"ג רבי אברהם טענענבוים שליט"א
היה מתלמידיו המובהקים של הגאון רבי אהרן קוטלר זצוק"ל
שהזיל מכיסו בעד הוצאת הספר.

זכות הפצת תורת רבינו המהרי"ל דיסקין זצוק"ל

יעמוד לו בזה ובבא

שיזכה יחד עם רעייתו מרת **זהבה** שתחי'

לראות ולרוות נחת דקדושה מכל יוצ"ח

יזכה ויצלח לראות שני שולחנות בעושר ואושר
לעלות ולהעלות רבים אתו בהמשכת עלייה רוחנית
לזכות לכל הברכות למחזיקי תורה תומכיה ומפיציה.